A. P. CEHOV

Opere, vol.12

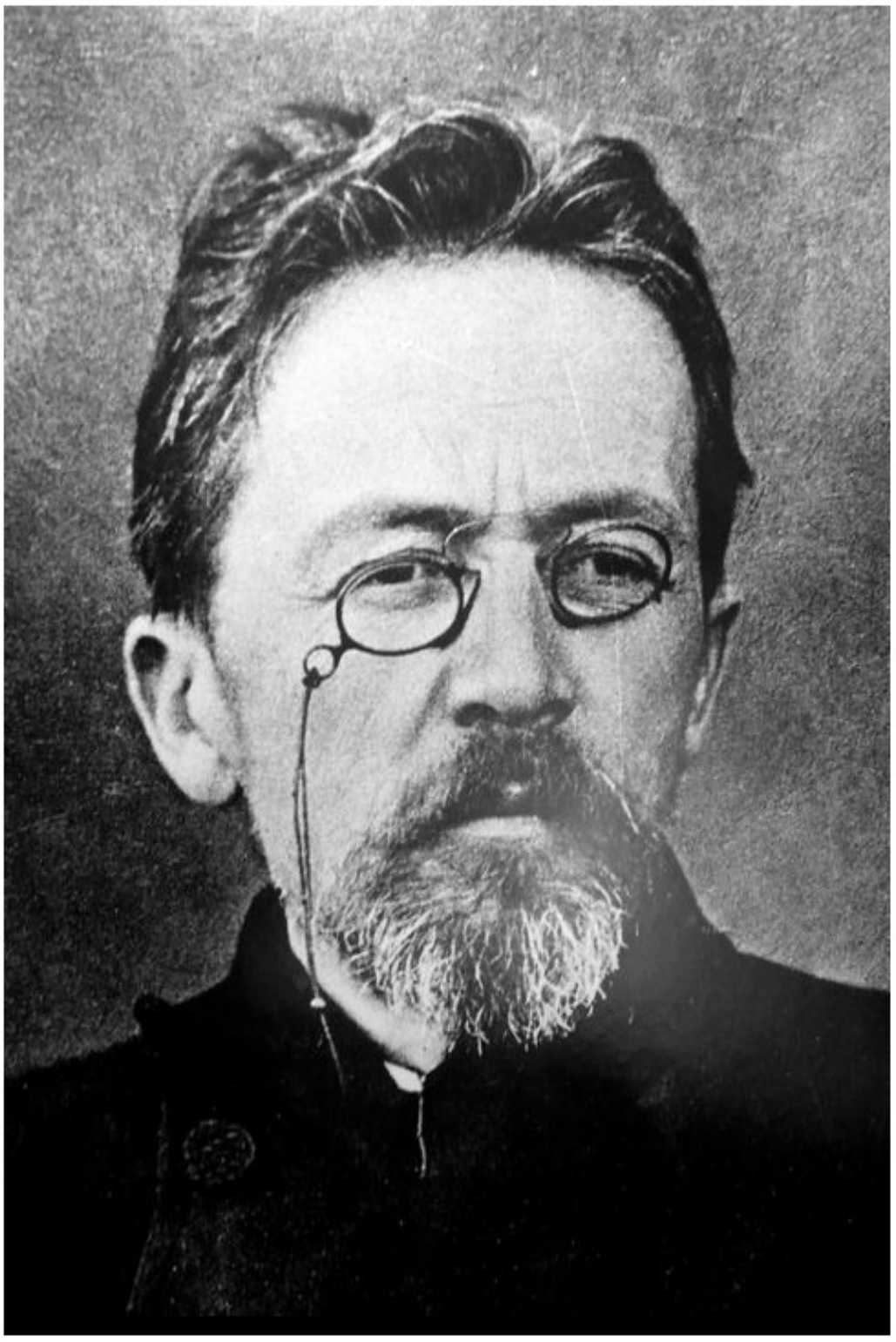

Anton Pavlovici Cehov

OPERE

volumul XII

Scrisori

Traducere de Otilia Cazimir şi Nicolae Guma
Note de N. I. Ghitovici

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Bucureşti, 1963

A. P. CEHOV

Opere, vol.12

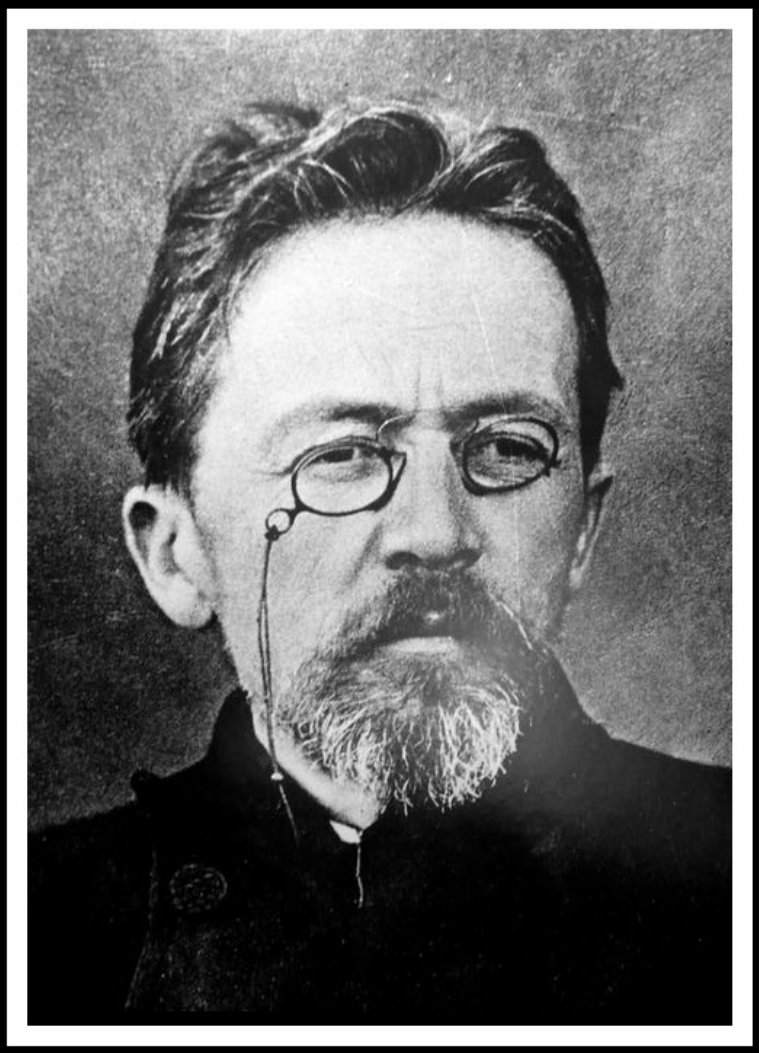

eBook: Cosimo, decembrie 2015
- versiunea 1.0 (definitivă) -
Fotografiile au fost culese de pe internet şi nu există în versiunea tipărită.

Cuprins:

Anton Pavlovici Cehov – Opere, vol.12

1879

1. Către M.P. Cehov

1883

2. Către N.A. Leikin

3. Către Al.P. Cehov

4. Către N.A. Leikin

5. Către N.A. Leikin

6. Către N.A. Leikin

7. Către N.A. Leikin

8. Către N.A. Leikin

9. Către Al.P. Cehov

1884

10. Către N.A. Leikin

11. Către N.A. Leikin

12. Către N.A. Leikin

1885

13. Către N.A. Leikin

14. Către N.A. Leikin

15. Către N.A. Leikin

16. Către N.A. Leikin

1886

17. Către Al.P. Cehov

18. Către V.V. Bilibin

19. Către N.A. Leikin

20. Către A.S. Suvorin

21. Către L.N. Trefolev

22. Către N.A. Leikin

23. Către D.V. Grigorovici

24. Către N.P. Cehov

25. Către V.V. Bilibin

26. Către Al.P. Cehov

27. Către M.G. Cehov

28. Către Al.P. Cehov

29. Către N.A. Leikin

30. Către M.V. Kiseleva

31. Către M.V. Kiseleva

32. Către N.A. Leikin

1887

33. Către M.V. Kiseleva

34. Către N.A. Leikin

35. Către D.V. Grigorovici

36. Către Al.P. Cehov

37. Către A.P. Cehov

38. Către I.A. Belousov

39. Către N.A. Leikin

40. Către Al.P. Cehov

41. Către M.V. Kiseleva

42. Către N.A. Leikin

43. Către Al.P. Cehov

44. Către Al.P. Cehov

45. Către V.G. Korolenko

46. Către Al.P. Cehov

47. Către N.M. Ejov

48. Către N.A. Leikin

49. Către N.A. Leikin

50. Către Al.P. Cehov

1888

51. Către V.G. Korolenko

52. Către D.V. Grigorovici

53. Către I.P. Polonski

54. Către A.N. Plesceev

55. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

56. Către A.N. Plesceev

57. Către A.N. Plesceev

58. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

59. Către A.N. Plesceev

60. Către D.V. Grigorovici

61. Către A.N. Plesceev

62. Către N.A. Hlopov

63. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

64. Către I.P. Polonski

65. Către A.N. Plesceev

66. Către K.S. Barantevici

67. Către A.N. Plesceev

68. Către A.S. Suvorin

69. Către A.N. Plesceev

70. Către A.S. Suvorin

71. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

72. Către A.N. Plesceev

73. Către K.S. Barantevici

74. Către A.N. Plesceev

75. Către A.N. Plesceev

76. Către N.A. Leikin

77. Către A.N. Plesceev

78. Către D.V. Grigorovici

79. Către A.N. Plesceev

80. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

81. Către A.V. Suvorin

82. Către E.M. Lintvareva

83. Către A.S. Suvorin

84. Către A.N. Plesceev

85. Către A.S. Suvorin

86. Către A.S. Suvorin

87. Către A.S. Suvorin

88. Către A.S. Suvorin

89. Către A.S. Suvorin

90. Către A.S. Suvorin

1889

91. Către A.S. Suvorin

92. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

93. Către A.S. Suvorin

94. Către A.S. Suvorin

95. Către S.A. Sergheenko

96. Către V.A. Tihonov

97. Către A.M. Evreinova

98. Către A.S. Suvorin

99. Către A.S. Suvorin

100. Către A.N. Plesceev

101. Către Al.P. Cehov

102. Către A.S. Suvorin

103. Către A.S. Suvorin

104. Către A.S. Suvorin

105. Către A.P. Cehov

106. Către A.N. Plesceev

107. Către A.S. Suvorin

108. Către A.S. Suvorin

109. Către A.N. Plesceev

110. Către A.N. Plesceev

111. Către A.M. Evreinova

112. Către A.N. Plesceev

113. Către A.N. Plesceev

114. Către A.N. Plesceev

115. Către P.I. Ceaikovski

116. Către A.S. Suvorin

117. Către P.I. Ceaikovski

118. Către A.S. Suvorin

119. Către A.S. Suvorin

120. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

121. Către A.N. Plesceev

122. Către A.S. Suvorin

123. Către A.S. Suvorin

1890

124. Către M.N. Galkin-Vraskoi

125. Către N.M. Ejov

126. Către A.N. Plesceev

127. Către A.S. Suvorin

128. Către Al.P. Cehov

129. Către A.S. Suvorin

130. Către A.S. Suvorin

131. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

132. Către M.I. Ceaikovski

133. Către A.P. Lenski

134. Către I.L. Leontiev (Şeeglov)

135. Către A.S. Suvorin

136. Către V.M. Lavrov

137. Către M.P. Cehova

138. Către N.V. Kiseleva

139. Către M.P. Cehova

140. Către M.P. Cehova

141. Către N.A. Leikin

142. Către M.P. Cehova

143. Către M.P. Cehova

144. Către E.I. Cehova

145. Către M.P. Cehova

146. Către A.S. Suvorin

147. Către A.S. Suvorin

148. Către A.S. Suvorin

149. Către I.I. Leontiev (Şeeglov)

150. Către A.S. Suvorin

1891

151. Către A.F. Koni

152. Către A.S. Suvorin

153. Către M.P. Cehova

154. Către A.S. Suvorin

155. Către A.S. Suvorin

156. Către A.S. Suvorin

157. Către A.S. Suvorin

158. Către F.A. Cervinski

159. Către A.S. Suvorin

160. Către A.S. Suvorin

161. Către A.S. Suvorin

162. Către A.S. Suvorin

163. Către V.A. Tihonov

164. Către E.M. Şavrova

165. Către M.N. Albov

166. Către A.S. Suvorin

167. Către M.N. Albov

168. Către Al.P. Cehov

169. Către A.S. Suvorin

170. Către A.S. Suvorin

171. Către E.P. Egorov

172. Către A.I. Smaghin

173. Către A.S. Suvorin

174. Către A.S. Suvorin

175. Către V.A. Tihonov

1892

176. Către L.A. Avilova

177. Către L.A. Avilova

178. Către I.L. Leontiev (Şeeglov)

179. Către A.S. Suvorin

180. Către L.A. Avilova

181. Către E.P. Goslavski

182. Către A.S. Suvorin

183. Către E.M. Şavrova

184. Către L.A. Avilova

185. Către A.S. Suvorin

186. Către L.S. Mizinova

187. Către A.S. Suvorin

188. Către A.S. Suvorin

189. Către A.S. Suvorin

190. Către A.S. Suvorin

191. Către A.S. Suvorin

1893

192. . Către A.S. Suvorin

193. Către A.S. Suvorin

194. Către A.S. Suvorin

195. Către Al.P. Cehov

196. Către A.S. Suvorin

197. Către A.S. Suvorin

198. Către L.S. Mizinova

199. Către A.S. Suvorin

200. Către L.S. Mizinova

201. Către M.I. Ceaikovski

202. Către V.M. Lavrov

203. Către A.S. Suvorin

204. Către N.M. Ejov

205. Către V.A. Goltev

1894

206. Către A.S. Suvorin

207. Către A.S. Suvorin

208. Către A.S. Suvorin

209. Către A.S. Suvorin

210. Către L.S. Mizinova

211. Către A.S. Suvorin

212. Către L.S. Mizinova

213. Către A.I. Ertel

214. Către E.M. Şavrova

215. Către E.M. Şavrova

216. Către A.S. Suvorin

217. Către T.L. Şcepkina-Kupernik

218. Către I.I. Gorbunov-Posadov

1895

219. Către A.S. Suvorin

220. Către L.A. Avilova

221. Către E.M. Şavrova

222. Către A.S. Suvorin

223. Către E.M. Şavrova

224. Către A.V. Jirkevici

225. Către A.S. Suvorin

226. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

227. Către A.S. Suvorin

228. Către A.S. Suvorin

229. Către A.S. Suvorin

1896

230. Către V.G. Korolenko

231. Către A.A. Tihonov (Lugovoi)

232. Către A.S. Suvorin

233. Către M.P. Cehov

234. Către P.F. Iordanov

235. Către N.I. Korobov

236. Către E.M. Şavrova

237. Către V.V. Bilibin

238. Către V.G. Korolenko

239. Către T.L. Tolstaia

240. Către A.F. Koni

241. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

242. Către E.M. Şavrova

243. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

244. Către E.M. Şavrova

245. Către A.S. Suvorin

1897

246. Către P.F. Iordanov

247. Către A.S. Suvorin

248. Către A.S. Suvorin

249. Către N.M. Fjov

250. Către A.S. Suvorin

251. Către A.S. Suvorin

252. Către M.O. Menşikov

253. Către A.I. Ertel

254. Către E.M. Şevrova

255. Către A.S. Suvorin

256. Către P.F. Iordanov

257. Către L.A. Avilova

258. Către V.M. Sobolevski

259. Către F.D. Batiuşkov

260. Către M.P. Cehova

1898

261. Către A.S. Suvorin

262. Către E.M. Şevrova

263. Către F.D. Batiuşkov

264. Către A.A. Hoteaînţeva

265. Către A.S. Suvorin

266. Către M.P. Cehov

267. Către Al.P. Cehov

268. Către O.R. Vasilieva

269. Către P.F. Iordanov

270. Către P.F. Iordanov

271. Către N.A. Bolman

272. Către L.A. Avilova

273. Către A.S. Suvorin

274. Către A.S. Suvorin

275. Către M.P. Cehova

276. Către Vl.I. Nemirovici-Dancenko

277. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

278. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

1899

279. Către K.S. Barantevici

280. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

281. Către A.S. Suvorin

282. Către I.P. Cehov

283. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

284. Către V.F. Kommissarjevskaia

285. Către M.P. Cehova

286. Către A.S. Suvorin

287. Către P.A. Sergheenko

288. Către P. P. Gnedici

289. Către M.P. Cehova

290. Către Al.P. Cehov

291. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

292. Către I.I. Orlov

293. Către A.F. Marks

294. Către L.A. Avilova

295. Către A.S. Suvorin

296. Către V.G. Korolenko

297. Către I.I. Orlov

298. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

299. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

300. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

301. Către E.P. Goslavski

302. Către Al.P. Cehov

303. Către P.F. Iordanov

304. Către M.O. Menşikov

305. Către O.L. Knipper

306. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

307. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

308. Către O.L. Knipper

309. Către A.S. Suvorin

310. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

311. Către O.L. Knipper

312. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

313. Către O.L. Knipper

314. Către Teatrul de Artă din Moscova

315. Către O.L. Knipper

316. Către A.L. Višnevski

317. Către G.I. Rossolimo

318. Către A.I. Urusov

319. Către O.L. Knipper

320. Către O.L. Knipper

321. Către V.A. Posse

322. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

323. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

324. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

325. Către V.S. Miroliubov

326. Către P.I. Kurkin

1900

327. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

328. Către G.I. Rossolimo

329. Către F.D. Batiuşkov

330. Către M.I. Suhomlinov

331. Către M.O. Menşikov

332. Către I.L. Leontiev (Sceglov)

333. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

334. Către M.B. Polinovski

335. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

336. Către V.A. Posse

337. Către V.A. Posse

338. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

339. Către M.I. Suhomlinov

340. Către P.F. Iakubovici (Melşin)

341. Către A.I. Petrovski

342. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

343. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

344. Către A.L. Višnevski

345. Către O.L. Knipper

346. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

347. Către V.F. Kommissarjevskaia

348. Către O.L. Knipper

349. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

350. Către O.L. Knipper

351. Către O.L. Knipper

352. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

353. Către L.V. Sredin

354. Către V.F. Kommissarjevskaia

1901

355. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

356. Către O.L. Knipper

357. Către A.L. Višnevski

358. Către O.L. Knipper

359. Către I.A. Tihomirov

360. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

361. Către A.L. Višnevski

362. Către O.L. Knipper

363. Către O.L. Knipper

364. Către O.L. Knipper

365. Către O.L. Knipper

366. Către M.P. Cehov

367. Către N.P. Kondakov

368. Către V.A. Posse

369. Către B.K. Zaitev

370. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

371. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

372. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

373. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

374. Către L.V. Sredin

375. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

376. Către A.M. Feodorov

377. Către O.L. Knipper

378. Către O.L. Knipper

379. Către O.L. Knipper

380. Către V.S. Miroliubov

381. Către M.P. Cehov

1902

382. Către K.D. Balmont

383. Către M.P. Cehov

384. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

385. Către O.L. Knipper

386. Către N.D. Teleşov

387. Către A.I. Kuprin

388. Către O.L. Knipper

389. Către M.P. Alexeeva (Lilina)

390. Către O.L. Knipper

391. Către V.S. Miroliubov

392. Către O.L. Knipper

393. Către O.L. Knipper

394. Către V.G. Korolenko

395. Către N.D. Teleşov

396. Către I.A. Belousov

397. Către O.L. Knipper

398. Către N. P. Kondakov

399. Către V.G. Korolenko

400. Către V.G. Korolenko

401. Către K.D. Balmont

402. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

403. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

404. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

405. Către V.G. Korolenko

406. Către A. N. Veselovski

407. Către V.G. Korolenko

408. Către O.L. Knipper

409. Către N.D. Telešov

410. Către O.L. Knipper

411. Către A.F. Marks

412. Către A.I. Kuprin

413. Către F.D. Batiuškov

414. Către O.L. Knipper

415. Către O.L. Knipper

416. Către O.L. Knipper

417. Către O.L. Knipper

418. Către P.I. Kurkin

419. Către A.M. Peškov (M. Gorki)

420. Către S. P. Deaghilev

1903

421. Către F.D. Batiuškov

422. Către O.L. Knipper

423. Către O.L. Knipper

424. Către V.F. Kommissarjevskaia

425. Către O.L. Knipper

426. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

427. Către A.I. Kuprin

428. Către N.D. Telešov

429. Către V.S. Miroliubov

430. Către M.P. Alexeeva (Lilina)

431. Către O.L. Knipper

432. Către O.L. Knipper

433. Către O.L. Knipper

434. Către I.N. Potapenko

435. Către A.I. Sumbatov-Iujin

436. Către O.L. Knipper

437. Către O.L. Knipper

438. Către I.A. Belousov

439. Către V.A. Ghilearovski

440. Către O.L. Knipper

441. Către V.V. Smidovici (Veresaev)

442. Către N.E. Efros

443. Către S.N. Rabinovici (Șalom Aleihem)

444. Către A.S. Suvorin

445. Către A.S. Suvorin

446. Către S.P. Deaghilev

447. Către V.G. Korolenko

448. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

449. Către B.A. Lazarevski

450. Către K.D. Balmont

451. Către V.A. Goltev

452. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

453. Către S.A. Alexeev (Naidenov)

454. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

455. Către M.A. Cilenov

456. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

457. Către O.L. Knipper

458. Către O.L. Knipper

459. Către O.L. Knipper

460. Către O.L. Knipper

461. Către O.L. Knipper

462. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

463. Către O.L. Knipper

464. Către O.L. Knipper

465. Către O.L. Knipper

466. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

467. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

468. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

469. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

470. Către V. L. Kign-Dedlov

471. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

472. Către O.L. Knipper

473. Către A.N. Veselovski

474. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

1904

475. Către F.A. Cervinski

476. Către V.F. Kommissarjevskaia

477. Către F.D. Batiuşkov

478. Către O.L. Knipper

479. Către B.A. Lazarevski

480. Către B.A. Sadovski

481. Către G.I. Rossolimo

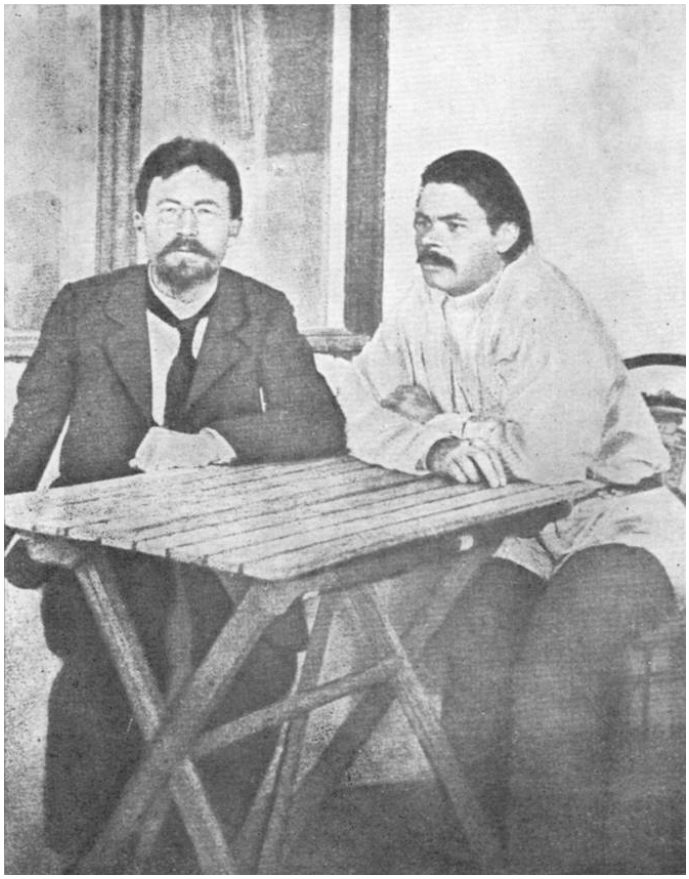

A.P. CEHOV şi M. GORKI

Ialta, 1900

1879

1. Către M.P. Cehov

Între 6 şi 8 aprilie 1879, Taganrog

Iubitul meu frate Mişa!

Am primit scrisoarea ta cea lungă tocmai când mă plictiseam mai cumplit – stăteam la poartă şi căscam – aşa că poţi să-ţi dai seama cât de bine mi-a căzut! Ai un scris frumos, şi trebuie să-ţi spun că în toată scrisoarea n-am găsit nicio greşeală gramaticală. Un singur lucru nu-mi place: de ce te consideri un „frăţior fără importanţă, de nimic”? Recunoşti că nu eşti bun de nimic? Dar nu toţi cei pe care-i cheamă Mişa trebuie să fie la fel, frăţioare. Ştii în faţa cui ai dreptul să-ţi recunoşti nimicnicia? În faţa lui Dumnezeu, poate. În faţa inteligenţei, a frumuseţii sau a naturii, dar nu în faţa oamenilor. În faţa lor trebuie să fii demn. Doar nu eşti un pungaş, eşti un om cinstit, nu-i aşa? În cazul acesta, respectă omul cinstit din tine şi nu uita că un om cinstit nu poate fi un om de nimic. Nu-l confunda pe „a fi supus” cu „a nu fi bun de nimic”. Gheorghi a mai crescut. E un băiat bun. Adeseori joc arşice cu el. A primit pachetele tale. Foarte bine faci că citeşti. Deprinde-te cu lectura. Cu timpul, ai s-o preţuieşti. Dar spune-mi, *madame* Beecher-Stowe ţi-a stors lacrimi? Am citit şi eu cândva cartea aceea, iar acum şase luni ani recitit-o ca s-o studiez ştiinţificeşte, şi după lectură am rămas cu senzaţia neplăcută pe care o au muritorii când mănâncă prea multe stafide sau struguri de Malaga. Ţi-am promis că o să ţi-l dau pe Dubanos, dar a spălat putina, şi actuala lui reşedinţă mi-e necunoscută. O să caut să-ţi aduc altceva în loc. Te sfătuiesc să citeşti următoarele cărţi: *Don Quijote* (complet, în 7 sau 8 părţi). E o carte bună. Cervantes e socotit ca aproape egal cu Shakespeare. Îi sfătuiesc pe fraţii mei să citească, dacă n-au citit-o încă, *Don Quijote şi Hamlet* de Turgheniev. Tu, frăţioare, n-ai înţelege-o. Dacă vrei, citeşte cărţi de călătorie, bunăoară *Fregata Pallada* de Goncearov, care nu-i deloc plictisitoare. Îi trimit Maşei, prin tine, o adâncă plecăciune. Nu vă supăraţi că o să mă întorc mai târziu acasă. Timpul zboară repede, oricât te-ai lăuda că te plictiseşti. O să aduc cu mine un chiriaş, care o să plătească 20 de ruble pe lună, şi o să stea sub supravegherea noastră personală. Mă duc la mama lui, să mă tocmesc. Rugaţi-vă lui Dumnezeu!! De altfel, chiar şi 20 de ruble e puţin, dacă ne gândim la scumpetea de la Moscova şi la felul de a fi al mamei, care-şi hrăneşte chiriaşii dumnezeieşte. Profesorii noştri iau câte 350 de ruble şi-i hrănesc pe bieţii băieţi doar cu sosul de la friptură.

A. Cehov

Scrisorile lui A.P. Cehov au început a fi publicate prin ziare curând după moartea sa. În anul 1909 a apărut cea dintâi culegere, întocmită de B. Bocikarev *(„A.P. Cehov, Scrisori",* ed. Sîtin). În această culegere au intrat 325 de scrisori, dintre care o bună parte nu erau reproduse decât fragmentar. Un an mai târziu, a apărut *„Culegere de scrisori ale lui A.P. Cehov"* (ediție îngrijită și comentată de Vl. Brender, vol. I; ed. *„Literatura contemporană".* Moscova 1910), cuprinzând 108 scrisori.

O culegere mai completă a fost ediția în șase volume *„A.P. Cehov. Scrisori",* apărută între 1912-1916. Vol. I-III au fost publicate sub îngrijirea Mariei P. Cehova, iar ediția a doua a acestor volume, corectată și completată, ca și vol. IV-VI au fost editate de *„Editura scriitorilor din Moscova*", cuprinzând 1898 de scrisori.

Mai târziu au mai apărut și alte câteva culegeri, cuprinzând scrisori care nu intraseră iu cele șase volume:

„Cehov. Alte scrisori" (din materialele *„Casei Puşkin"),* sub îngrijirea lui 15. I.. Modzalevski, ed. *„Atheneum",* Petersburg, 1922 (17 scrisori)

„Scrisorile lui A.P. Cehov către O.L. Knipper-Cehova", „Slova", Berlin, 1921, (131 de scrisori). Scrisorile lui Cehov către Knipper dintre 1889-1902 au fost reeditate, împreună cu scrisorile de răspuns, după cum urmează: vol. I de către editura *„Mir".* Moscova. 1934 și vol. II de către Editura de stat *„Beletristica",* 1936.

„A *P. Cehov. Scrisori răzleţe".* Sub îngrijirea lui N. K. Piksanov, Editura de stat, 1927 (135 de scrisori).

„A.P. Cehov. Scrisori needitate", ediția l-a, sub îngrijirea lui E. E. Leitnecker, Editura de stat, 1930 (306 scrisori).

Scrisorile lui A.P. Cehov s-au publicat și în culegerile de documente privitoare la Cehov, ca și în publicațiile periodice.

Prima culegere completă a scrisorilor lui A.P. Cehov în 8 volume (XIII-XX), *„Opere complete şi scrisori. A.P. Cehov*", a fost editată de către Editura de stat pentru literatură și artă între anii 1941-1950. În această ediție s-au publicat 4200 de scrisori adresate la un număr de 346 persoane. Aproximativ 1400 din aceste scrisori apăreau pentru prima oară. Totuși această ediție uriașă nu cuprinde întreaga corespondență a lui Cehov. Judecând după scrisorile de răspuns care se păstrează în Arhiva A.P. Cehov, corespondența lui ar trebui să cuprindă scrisori adresate la încă vreo 400 de persoane (inclusiv redacțiile ziarelor și revistelor, teatre, biblioteci, diferite societăți etc.).

Această grupă de scrisori ar trebui să cuprindă scrisorile adresate pictorului I.I. Levitan (43 scrisori de răspuns), artistului P.M. Svobodin (102 scrisori de răspuns), profesorului I.I. Diakonov (15 scrisori de răspuns), doctorului I. G. Witte (65 scrisori de răspuns), doctorului D. N. Jbannov (4 scrisori de răspuns), profesorului A.A. Korotnev (9 scrisori de răspuns), doctorului A.V. Şcerbak (16 scrisori de răspuns), precum și alte multe scrisori adresate unor scriitori începători, studenți, învățători, medici de zemstvă, traducători etc.

În volumul de față sunt cuprinse scrisorile care reflectă momente esențiale din viața personală și obștească a scriitorului, munca lui de creație, opiniile lui cu privire la literatură, aprecierile lui asupra unor scriitori și critici etc.

O parte din ele sunt publicate fragmentar, omisiunile fiind reprezentate prin semnul […].

Scrisorile păstrează ordinea cronologică și sunt datate după stilul vechi.

Gheorghi – vărul lui Cehov, Gheorghi Mitrofanovici Cehov.

Maşa – sora lui Cehov, Maria Pavlovna.

Nu vă supăraţi că o să mă întorc mai târziu acasă... – în luna iunie, Cehov trebuia să-și dea examenele de absolvire a liceului, după care urma să plece la Moscova și să se înscrie la facultatea de medicină a Universității de acolo. Era însă nevoit să întârzie la Taganrog pentru intervențiile pe care trebuia să le facă pe lângă primăria orașului, în legătură cu bursa.

1883

2. Către N.A. Leikin

12 ianuarie 1883, Moscova

Mult stimate domnule Nikolai Alexandrovici!

Ca răspuns la amabilele Domniei Voastre scrisori, vă trimit câteva schiţe. Am primit onorariul, de asemenea primesc regulat şi revista (în fiecare marţi). Vă mulţumesc pentru amândouă. În acelaşi timp, vă mulţumesc şi pentru măgulitoarea Domniei Voastre invitaţie de a-mi continua colaborarea. Colaborez cu o deosebită plăcere la *Oskolki.* Orientarea revistei, aspectul ei, şi priceperea cu care e condusă vor atrage, după cum au şi atras, şi alţi colaboratori afară de mine.

Şi eu sunt pentru schiţele scurte, şi dacă aş edita o revistă umoristică, aş zvârli cât colo tot ce e peste măsură de lung. La editurile din Moscova numai eu mă indignez împotriva lungimilor (ceea ce, de altfel, nu mă împiedică să le servesc din când în când câte una… E greu să stai împotriva curentului!), dar în acelaşi timp recunosc că această îngrădire: „de-aici până aici", îmi provoacă destule neplăceri. Nu, nu e deloc uşor s-o scot la capăt, uneori. De pildă… Dumneavoastră nu admiteţi bucăţi mai lungi de 100 de rânduri, ceea ce are, bineînţeles, o raţiune… Iar eu am un subiect şi mă apuc de scris. Gândul că trebuie să mă mărginesc la „100, şi niciun cuvânt mai mult", parcă-mi dă peste mână chiar de la primele rânduri.

Încep atunci să mă restrâng, dacă se poate, să filtrez, să tai, adeseori (după cum îmi spune intuiţia mea de autor) în detrimentul temei şi mai ales într-al formei. După ce am comprimat şi am filtrat, mă apuc să număr rândurile… Când ajung cu numărătoarea la 100-120-140 (mai mult n-am scris niciodată pentru *Oskolki),* mă sperii şi… n-o mai trimit. Nici n-ajung bine la pagina a 4-a, de format mic, poştal, că încep să mă roadă îndoielile, şi mă opresc. În asemenea cazuri, încep să refac la repezeală sfârşitul şi expediez ceea ce n-aş fi dorit… Ca dovadă a acestor necazuri, vă trimit schiţa *Singurul mijloc.* Am comprimat-o, v-o trimit aşa comprimată, şi totuşi mi se pare că-i a dracului de lungă pentru dumneavoastră, deşi cred că dacă ar fi încă o dată pe cât este, ar avea de două ori mai multă sare şi mai mult conţinut. Am schiţe mai mici, dar şi pentru ele mi-e frică. Uneori îmi vine să vi le trimit, însă nu mă pot hotărî…

Din toate acestea reiese o rugăminte: lărgiţi-mi drepturile până la „120" de rânduri… Sunt sigur că mă voi folosi foarte rar de acest drept, dar gândul că îl am mă va scăpa de senzaţia că-mi dă cineva peste mână.

Şi acum, vă rog să primiţi asigurarea stimei şi devotamentului prea supusului Domniei Voastre servitor.

P. S. Pentru Anul Nou, vă pregătisem un plic în greutate de 3 uncii. Dar a venit editorul revistei *Zritel* şi mi l-a şterpelit. N-am putut să i-l iau înapoi: mi-e prieten. Redactorii noştri rostesc filipice împotriva moscoviţilor care scriu şi pentru Petersburg. Dar nu cred că Petersburgul le ia atât cât le iau domnii cenzori. Din nenorocitul de *Budilnik* se taie câte 100-800 de rânduri la fiecare număr. Redactorii nici nu mai ştiu ce să facă…

În noiembrie 1882, Cehov îşi începe colaborarea la „Oskolki" revistă ilustrată săptămânală din Petersburg, al cărei editor şi redactor-şef era N.A. Leikin.

Povestirile pe care Cehov scrie că le-a trimis sunt: „Singurul mijloc. *A propos de procesul Societăţii de Credit Mutual din Petersburg*". „Cazuri de mania grandiosa. *În atenţia ziarului «Medicul»"* şi „Într-o noapte întunecoasă" publicate în „Oskolki", 1884, nr. 4.

Editorul revistei „Zritel" – V.V. Davîdov, care a publicat în nr. I, 1883 al revistei sale povestirile lui Cehov: „Lucruri trăite *(schiţă psihologică)*", „Definiţiile filozofice ale vieţii", „Coţcari de nevoie *(Glumă de Anul Nou)"* şi „Ghicitori şi ghicitoare" *(Imagini de Anul Nou)*.

3. Către Al.P. Cehov

În jurul lui 20 februarie 1883, Moscova

Alexandr Pavlovici, frate de viţă bună!

Mai întâi şi mai întâi, vă firitisesc, pe tine şi pe jumătatea ta, pentru uşurarea ei cu bine şi pentru înmulţirea familiei, iar oraşul Taganrog îl felicit pentru noua lui cetăţeană. Să trăiască ani mulţi noua născută (bate-n lemn!), bucurându-se din plin (bate-n lemn!) de frumuseţea fizică şi morală, de aur, glas şi înţelepciune, iar când îi va veni vremea să pună mâna pe un soţ viteaz (bate-n lemn, prostule!), după ce, în prealabil, va fi sucit capul şi va fi zdrobit inima tuturor liceenilor din Taganrog!!!

Acum, că te-am firitisit, intru de-a dreptul în subiect. Chiar în clipa asta Nikolka mi-a vârât sub nas scrisoarea ta, s-o citesc. Chestiunea de a o citi sau de a n-o citi. Din lipsă de timp, o lăsăm la o parte. Dacă scrisoarea ta ar privi numai persoana lui Nikolka, m-aş mărgini la urări. Însă ea atinge în acelaşi timp şi alte probleme deosebit de interesante. Şi despre aceste probleme vreau să stau de vorbă cu tine. O să-ţi răspund, în treacăt, la toate poruncile tale de mai înainte. Din păcate, n-am timp să-ţi scriu pe larg, cum s-ar cuveni. Pentru ca răspunsul meu să se prezinte frumos şi să fie cât mai complet, o să-l împart pe puncte şi o să-ţi analizez scrisoarea de-a fir-a-păr, de la „a“ până la „z”. Eu sunt critic, iar scrisoarea ta e o operă care prezintă un interes beletristic. Am acest drept, deoarece am citit-o. Iar tu ai să priveşti lucrurile ca oricare autor, şi totul se va sfârşi cu bine. Şi, pentru că veni vorba, nu ne strică, nouă, ăstora care scriem, să ne încercăm puterile şi pe tărâm critic. Trebuie să te avertizez: mă voi rezuma numai la problemele despre care am vorbit mai sus şi, pe cât îmi va sta în putinţă, o să încerc în comentariile mele să fac abstracţie de mine.

1) Că Nikolka n-are dreptate, nici nu face să mai discutăm. El lasă fără răspuns nu numai scrisorile tale, dar şi pe cele de afaceri. În privinţa asta, nu cunosc om mai puţin politicos ca el. E un an de când se tot gândeşte să-i scrie lui Lentovski, care are nu ştiu ce treabă cu el. De mai bine de jumătate de an, scrisoarea acestui om cumsecade zace pe etajeră fără răspuns, şi doar pentru asta fusese scrisă. Un om mai lăsător ca frăţiorul nostru e greu de imaginat. Şi ceea ce-i mai înspăimântător e că-i incorigibil… I-ai făcut cinstea să-i scrii o scrisoare care l-a înduioşat, dar nu cred că o să se găsească timp să-ţi răspundă. Însă nu e vorba de asta. O să încep cu forma scrisorii tale. Mi-aduc aminte cum râdeai de epistolele unchiului nostru. De fapt, râdeai de tine însuţi. Scrisorile tale concurează în dulcegării cu ale lui. Găseşti în ele de toate: „îmbrăţişează”… „plaga sufletului”… Nu lipsea decât

să verşi şi lacrimi… Dacă ar fi să te iei după scrisorile unchiului nostru, de mult ar fi trebuit să-i sece lacrimile. (Ce vrei, provincia!) Tu lăcrămezi de la începutul şi până la sfârşitul scrisorii… De altfel, ca în toate scrisorile şi operele tale… S-ar putea crede că şi tu, şi unchiul nostru sunteţi făcuţi numai din glande lacrimale. Să ştii că nu râd, nu mă exersez să fac spirite… N-aş fi atins problema lăcrămatului, a sufocărilor de bucurie şi de durere, a plăgilor sufleteşti şi aşa mai departe, dacă n-ar fi atât de supărătoare şi… de păgubitoare. Nikola (doar ştii şi tu foarte bine) nu face nimic. Se iroseşte zadarnic un talent rusesc, veritabil şi viguros… încă un an-doi, şi povestea pictorului nostru se va sfârşi. Îşi risipeşte talentul în tovărăşia unor stâlpi de cafenea, a unor ticăloşi ca Iaronov şi alţi nemernici ca el… Ai văzut lucrările lui de acum?… Ce pictează? Tot ce e mai banal şi mai meschin… în timp ce, în salon, zace începută o pânză minunată. *Teatrul rus* i-a propus să-l ilustreze pe Dostoievski… Nikolka a primit. Însă n-o să-şi respecte angajamentul. Şi aceste ilustraţii i-ar fi creat un nume, i-ar fi asigurat o pâine… Dar ce să mai vorbim?! L-ai văzut acum şase luni şi cred că n-ai uitat… Şi iată că, în loc să-l susţii, să-l încurajezi pe acest om talentat cu vorbe înţelepte şi hotărâte, făcându-i în felul acesta un neasemuit bine, tu îi scrii pe un ton sentimental, plângăreţ. L-ai întristat – ce-i drept numai pentru o jumătate de oră – l-ai indispus, l-ai înăcrit şi atâta tot… Până mâine o să uite de scrisoarea ta. Eşti un stilist minunat, ai citit mult, ai scris mult şi înţelegi lucrurile tot atât de bine cum le înţeleg şi alţii, şi nu te-ar costa nimic să-i scrii fratelui tău o vorbă bună… Nu morală, nu! Dacă în loc să verşi lacrimi i-ai fi vorbit despre pictură, sunt sigur că s-ar fi apucat numaidecât de lucru, şi ţi-ar fi răspuns, fără îndoială. Tu ştii în ce fel îl poţi influenţa… *„Am uitat… Asta e ultima mea scrisoare..”* Toate acestea sunt fleacuri. Nu acesta e lucrul principal… Nu aceasta trebuie accentuat… Tu, care ai voinţă, eşti cult şi inteligent, pune accentul pe ceea ce e vital şi etern, pe ceea ce acţionează asupra unui sentiment omenesc adevărat, nu asupra unuia meschin… Doar te pricepi la asta… Eşti spiritual, artist. Pentru scrisoarea în care descrii un *te deum* pe podişca unei mori (cu sloiuri de gheaţă ca la capul Hatteras), eu ţi-aş ierta, dacă aş fi Dumnezeu, toate greşelile tale: şi pe cele cu voie şi pe cele fără voie, şi cu fapta, şi cu gândul… Şi pentru că veni vorba, când Nikolka a citit scrisoarea ta, i-a venit şi lui gust să picteze o podişcă de moară! De altfel, chiar şi în operele tale literare scoţi în evidenţă numai ceea ce e lipsit de orice importanţă… Însă tu nu eşti făcut să fii un scriitor subiectiv… Cusurul acesta al tău nu e înnăscut, ci de căpătat… A te lepăda de un subiectivism de căpătat e tot atât de uşor ca a bea o înghiţitură de apă… E destul doar să fii mai cinstit: să nu te amesteci printre eroii romanului tău. Să renunţi la tine însuţi, măcar pentru o jumătate de oră, să te arunci, pur şi simplu, peste bord. Ai tu o schiţă în care o pereche

de tineri căsătoriţi se sărută, se giugiulesc şi bat apa în piuă cât ţine prânzul… Niciun cuvânt serios, numai huzur! N-ai scris-o pentru cititori… Ai scris-o, pentru că ţie ţi-a plăcut pălăvrăgeala lor. Dacă ai fi arătat cum a fost prânzul propriu-zis: cum mâncau, ce mâncau, cum arăta bucătăreasa, cât de banal era eroul tău, satisfăcut de fericirea lui trândavă, cât de banală era eroina ta, ridicolă în dragostea ei pentru gâscanul acela ghiftuit, cu şervetul legat pe după gât… Oricui îi face plăcere să vadă oameni sătui şi mulţumiţi, dar ca să-i descrii nu-i de-ajuns să arăţi ce vorbesc ei şi de câte ori se sărută… Mai trebuie şi altceva: să renunţi la impresia ta personală, impresie pe care fericirea lunii de miere o face asupra oricărui individ, care nu-i înrăit… Subiectivismul e un lucru înspăimântător. Nu e bun nici pentru faptul că-l dă de gol pe bietul autor. Pot să pun rămăşag că toate preotesele şi nevestele de conţopişti care ţi-au citit operele sunt îndrăgostite de tine, iar dacă ai fi neamţ, ai bea bere pe gratis în toate *Bierhall*-ele cu patroane nemţoaice. Dacă n-ar fi fost subiectivismul acesta, această manieră *à la Cemîrev,* ar fi ieşit din tine un artist veritabil. Te pricepi să râzi, să înţepi, să iei omul peste picior, stilul tău e atât de rotunjit, ai trecut prin atâtea şi ai văzut atâtea… Eh! Păcat că se iroseşte de pomană atâta talent. Măcar dacă l-ai folosi în scrisorile tale, stimulând imaginaţia lui Nikola… Din materialul tău s-ar putea face obiecte de tuci, nu epistole sentimentale. Ce om folositor ai fi! Încearcă să-i scrii lui Nikolka o dată, să-i scrii de două ori, să-i scrii serios, cinstit, cum se cuvine – doar eşti de o sută de ori mai deştept decât el! – şi ai să vezi ce-o să iasă… O să-ţi răspundă, oricât ar fi el de leneş… Dar nu-i mai scrie vorbe de compătimire, care-l înăcresc, că şi aşa e destul de înăcrit…

„Nu era nevoie de prea multă agerime, scrii tu mai departe, *ca să-mi dau seama că, plecând, mă rupeam de familie şi mă osândeam la uitare…”* Vrei să spui că te-am uitat. Dar nu e nevoie să discutăm că nici tu singur nu crezi ceea ce ai scris. Nu trebuie să minţi, prietene. Cunoscând firea plângăreaţă a mamei şi a lui Nikolai, care când e cu chef îşi aminteşte de toată lumea şi sărută pe oricine, tu nu puteai să scrii aşa ceva. Dacă n-ar fi fost de vină glandele tale lacrimale, nici n-ai fi scris-o.

„Mă aşteptam la asta şi, bineînţeles, aşa s-a şi întâmplat…” Vrei să-l impresionezi… Ce e drept, are nevoie să-l impresioneze cineva, are chiar mare nevoie, dar nu cu asemenea vorbe. Acestea sunt citate din *Surioara,* iar tu ai lucrări mai bune pe care le-ai putea cita mai cu folos.

2) *„Tata mi-a scris că n-am fost la înălţimea aşteptărilor lui“* ş.a.m.d. Acest lucru îl scrii pentru a suta oară. Nu înţeleg, ce vrei de la tata? El e duşmanul tutunului şi al convieţuirii ilegale; vrei să-l faci prietenul lor? Cu mama şi cu mătuşa noastră poate că ai izbuti, cu tata însă nu. El e intransigent ca un rascolnic, nu e cu nimic mai rău decât ceilalţi, şi n-ai să-l poţi clinti din loc. Poate

că în asta şi stă puterea lui. Oricât de blând i-ai fi scris, veşnic o să ofteze, şi o să-ţi răspundă acelaşi lucru, şi, ceea ce e mai rău, o să sufere… Parcă tu nu ştii? Ciudat. Iartă-mă, frăţioare, dar cred că în toate astea e de vină o anumită trăsătură a caracterului tău, şi, trebuie să-ţi mărturisesc, una cam păcătoasă. Nu te mulţumeşti că le faci pe toate cum te taie capul, dar mai vrei şi aprobarea altora. Ce-ţi pasă ţie cu ce ochi priveşte convieţuirea ta un rascolnic sau altul? De ce te vâri în sufletul lui, ce vrei de la el? N-are decât să gândească aşa cum îi place: e părerea lui de rascolnic… Tu însă ştii că ai dreptate, şi rămâi la părerea ta, oricât ar scrie şi ar suferi ceilalţi… Toată sarea vieţii e în protest (dar nu linguşitor), prietene. Oricine e liber să trăiască cu cine-i place şi cum îi place, e dreptul fiecărui om evoluat, dar tu nu crezi în acest drept, de vreme ce socoteşti necesar să trimiţi avocaţi pe la alde Pimenovna şi Stamatici. Ce e convieţuirea ta, din punctul tău de vedere? E cuibul tău, e căminul tău cald: e durerea şi bucuria ta, e poezia ta… Iar tu umbli cu această poezie cum ai umbla cu un pepene furat, te uiţi cu bănuială la orice trecător (adică, ce-o fi gândind el despre asta?), o vâri sub nasul oricui, te văicăreşti, oftezi… Dacă aş fi eu în locul familiei tale, m-aş supăra, cel puţin. Pe tine te interesează ce cred eu, ce crede Nikolai, ce crede tata?! Dar ce-ţi pasă ţie de asta? Oricum, nimeni n-o să te înţeleagă, după cum nici tu nu-l înţelegi pe „tatăl a şase copii", după cum nici altădată n-ai înţeles sentimentele lui de părinte… N-or să te înţeleagă, oricât ţi-ar fi de aproape, şi de altfel n-are niciun rost să te înţeleagă cineva. Vezi-ţi de viaţa ta, şi atât. Doar omul nu poate să sufere în acelaşi timp pentru toată lumea, iar tu ţii să suferim şi pentru tine. Îndată ce ţi se pare că mutrele noastre sunt indiferente, începi să te lamentezi. Mari sunt minunile tale, Doamne! Dacă aş fi în locul tău şi aş avea o familie, n-aş permite nimănui nu numai să-şi spună părerea, dar nici măcar să-ţi arate intenţia de a-şi spune. Acesta este „eul" meu, departamentul meu, şi niciun fel de surioare n-au dreptul (oricât de firesc ar părea) să-şi vâre nasul în el din dorinţa de a afla şi de a se înduioşa! Eu n-aş fi scris nimănui despre bucuria mea de a fi tată… N-or s-o înţeleagă, în schimb or să râdă de epistola ta, şi pe bună dreptate. De altfel şi pe Anna Ivanovna ai adus-o la aceeaşi mentalitate cu tine. Mi-aduc aminte că, pe când era încă la Moscova, de câte ori ne întâlnea, izbucnea în lacrimi amare: „Oare… oare nu-i prea târziu la 30 de ani?…" Ca şi când am fi întrebat-o!… E treaba noastră ce gândim, şi voi n-aveţi nevoie să vă justificaţi. Mai curând aş primi să mă pălmuiască cineva decât să-i permit soţiei mele să se ploconească în faţa fraţilor mei. Oricât de sus-puşi ar fi ei!… Asta-i! Ar fi un subiect bun pentru o nuvelă. Dar eu n-am timp să scriu nuvele.

3) *„Eu n-am dreptul să pretind de la sora mea… ea nu şi-a făcut încă o părere despre mine… o părere acceptabilă. Şi ea*

încă nu se pricepe să privească în sufletul omului…” (Să privească în sufletul omului… asta nu-ţi aminteşte de cititul în inimă al uriadnicilor?) Ai dreptate… Sora noastră te iubeşte, dar nu te cunoaşte deloc ca om… Felul în care îi prezinţi lucrurile n-a făcut-o decât să-i fie *frică* să se gândească la tine. Şi e foarte natural! Gândeşte-te: ai vorbit tu, măcar o dată, omeneşte cu ea? Acum e domnişoară în toată legea, e studentă, studiază sârguincios o ştiinţă grea, s-a copt la minte. Dar i-ai scris sau i-ai vorbit vreodată serios? Aceeaşi poveste ca şi cu Nikolai. Taci mereu, aşa că nu-i de mirare că nu te cunoaşte. Străinii au făcut mai mult pentru ea decât ai făcut tu, care-i eşti frate… Ar fi putut învăţa multe de la tine, dar tu eşti zgârcit. (N-ai s-o câştigi cu dragostea ta, pentru că dragostea fără fapte bune e lipsită de viaţă.) În momentul de faţă duce o luptă, şi încă o luptă disperată! Să te minunezi, nu alta! Ceea ce părea că o să fie scopul vieţii ei s-a prăbuşit… Acum nu e mai prejos de orice eroină de-a lui Turgheniev… Ţi-o spun fără exagerare. Ar fi momentul cel mai prielnic, să ştii! Iar tu îi trimiţi scrisori lirice şi te superi că nu-ţi răspunde! Despre ce vrei să-ţi scrie? S-a aşezat într-un rând la scris, s-a gândit, s-a gândit, şi până la urmă ţi-a povestit despre Fedotiha!… Ar fi vrut să-ţi mai spună ceva, dar nu s-a găsit nimeni să-i garanteze că rândurile ei nu vor ajunge sub ochii lui Tretiakov *et Co.* Recunosc, sunt cam repezit cu familia. Iu general sunt nervos. Adeseori sunt aspru şi nedrept, şi totuşi de ce sora noastră îmi spune lucruri despre care nu îndrăzneşte să deschidă gura faţă de niciunul dintre voi? Fără îndoială, pentru că eu nu văd în ea numai o „soră mult iubită”, după cum nu tăgăduiesc că Mişka e un om cu care trebuie să stai *neapărat* de vorbă. Dar şi ea e un om, şi încă un om adevărat. Iar tu n-o iei în serios: i-ai dat o poliţă, i-ai cumpărat pe datorie o masă, apoi un ceas… Bună pedagogie, n-am ce zice! Nu părinţii or să răspundă pe lumea cealaltă de păcatele ei. Nu ei sunt de vină…

„Cât despre Anton, mai bine tac. Rămâneai numai tu…”

Dacă am privi problema ca nişte gentlemeni, ar trebui să tac şi eu şi să-mi văd de treabă. Dar am spus de la început că o să fac abstracţie de persoana mea. O să fac abstracţie şi acum, în chestia asta, doar o să ating „problema”. (Doamne, câte probleme!) Pe lumea asta există o boală rea. Şi niciunul dintre cei ce scriu nu se poate lăuda că n-o cunoaşte!…

(Ceea ce urmează a fost şters: Ei sunt mulţi, iar noi puţini. Tabăra noastră e mult prea puţin numeroasă. Şi mai suferă şi de o boală: nu vor să se înţeleagă unul pe altul.)

Am cam luat-o razna. Sunt silit să şterg… Cunoşti şi tu boala asta. Îi zice „boala lui Kiceev”, adică lipsa de bunăvoinţă a oamenilor din aceeaşi tabără de a se înţelege între ei. E o boală păcătoasă. Suntem făcuţi din acelaşi aluat, avem aceleaşi năzuinţe, acelaşi fel de a gândi, şi totuşi… suntem atât de meschini, încât putem scrie: „Mai bine tac!” Ce grandilocvenţă!

Suntem atât de puţini, încât ar trebui să fim solidari unul cu altul… dar, *vous comprenez*[1]! Oricât am păcătui unul faţă de celălalt (şi nu cred că păcătuim prea mult!), nu se poate să nu respectăm „ceea ce seamănă cu sarea lumii", oricât de mică ar fi această asemănare. Noi adică eu, tu, Tretiakovii, Mişka al nostru – suntem mai presus de mii şi nu mai prejos de sute… Toţi avem acelaşi scop, un scop foarte limpede: să cugetăm şi să avem capul pe umeri… Tot ce nu suntem noi e împotriva noastră. Iar noi ne lepădăm unul de altul! Ne supărăm, ne tânguim, umblăm morocănoşi, bârfim şi ne scuipăm unii pe alţii! Pe câţi nu i-au făcut de ocară Tretiakov *et Co.!* Au băut *„per tu"* cu Vasea, iar restul omenirii l-au trecut în rândul celor săraci cu duhul! Sunt un prost, nu ştiu să-mi suflu nasul, n-am citit destul, dar mă rog Dumnezeului vostru, şi asta e de ajuns ca să mă preţuiţi ca şi cum aş fi de aur! Stepanov cică e un dobitoc, deşi are studii universitare, şi e de o mie de ori mai presus decât Semion Gavrilovici şi decât Vasea, şi totuşi vă bateţi joc de el în fel şi chip! Mare porcărie! Şi asta înseamnă a cunoaşte bine oamenii şi a şti să te foloseşti de ei!

Frumos mi-ar şade dacă i-aş pune pe cap lui Zembulatov o tichie de bufon, pentru că habar n-are de Darwin! El care a fost crescut pe vremea iobăgiei, dar e duşmanul iobăgiei, chiar şi numai pentru atâta mi-e drag! Dacă şi eu m-aş lepăda de A., B., C.… J., de unul, de altul şi aşa mai departe, ar trebui să sfârşesc prin a rămâne singur.

Noi, gazetarii, mai suferim de o boală: invidia. În loc să ne bucurăm de succesul unui confrate, îl invidiem şi… şo pe el, şo pe el! Şi când te gândeşti că avem aceleaşi idealuri şi că toţi, fără excepţie, servim aceeaşi cauză… Ce meschinărie! Dar şi proastă creştere… Şi cât îţi mai otrăvesc viaţa toate acestea!

Dar mă aşteaptă munca, şi de aceea mă opresc. O să-ţi mai scriu despre asta cu altă ocazie. Ţi-am vorbit ca unui adevărat prieten, crede-mă. Nimeni nu te-a uitat, nimeni n-are nimic împotriva ta şi nu există niciun motiv să nu-ţi scriu prieteneşte.

Plecăciuni Annei Ivanovna şi lui Ma. Primeşti regulat *Oskolki*? Dă-mi de ştire. Ţi-am trimis confirmarea lui Leikin.

Acestea fiind zise, primeşte respectul meu.

A. Cehov

Nu vrei ceva subiecte? De vreo 20 de ruble! Ba poate chiar mai mult…

Cehov Alexandr Pavlovici – fratele mai mare al lui Cehov.

Nikolka – fratele lui Cehov, Nikolai Pavlovici Cehov.

Lentovski Mihail Valentinovici – actor şi regizor.

...unor ticăloşi ca Iaron – Cehov se referă la Mark Iaron, colaborator la mai multe ziare bulevardiere, despre care vorbeşte şi în foiletoanele sale „Aspecte din viaţa Moscovei".

à la Cemirev – Cehov se referă la N.A. Cemirev, colaborator la ziarul „Moscovski listok".

„Surioara" – povestirea lui Al.P. Cehov. N-a fost publicată.

Pimenovna – bucătăreasa familiei Cehov din Taganrog.

Stamatici – misit grec. Unul dintre nelipsiţii băcăniei lui P.E. Cehov, tatăl scriitorului.

Anna Ivanovna – Hruşciova-Sokolnikova, soţia nelegitimă a lui Al.P. Cehov.

Sora – Maria Pavlovna Cehova.

Tretiakovi – fraţii Leonid şi Ivan, prietenii lui Al.P. Cehov,

Fedotiha – G.N. Fedotova. Artistă la Teatrul Mic.

Mişka – Mihail Pavlovici Cehov.

...în genul lui Kiceev e vorba de P.I. Kiceev. Poet şi recenzent teatral, reprezentant tipic al presei venale bulevardiere.

Vasea – Vasili Pavlovici Malişev, unchiul Tretiakovilor. Era în relaţii de prietenie cu Alexandr şi Nikolai Cehov.

Stepanov şi Semion Gavrilovici – nu s-a putut lămuri cine erau.

Ma – Maria. Fetiţa nou-născută a lui Al.P. Cehov.

Familia lui Cehov, Taganrog, 1874

4. Către N.A. Leikin

După 2 martie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit şi scrisoarea şi onorariul. *Merci.* Profeţia dumitale cu privire la scrisul meu cred că se va împlini: o să scriu. Am amânat jumătate din lucru la toamnă: timpul pe care-l câştig primăvara îl pierd vara.

De la mijlocul lui aprilie o să încep a scrie „schiţe de vilegiatură". Anul trecut mi-au reuşit. Am să scriu multe şi o să ţi le trimit să alegi. Cele care or să rămână după alegere am să le rezerv măiculiţei Moscova. Îţi expediez şi o schiţişoară *(Luleaua)* de Agafopod Ediniţîn, scriitor moscovit. M-a rugat să ţi-o trimit.

Încă ceva: te rog să-mi trimiţi pentru biblioteca mea una dintre cărţile dumitale. Care anume, n-aş putea să-ţi spun. Ştiu că apăruse pe vremea când stăteam în provincie; de atunci încă eram unul dintre cei mai înflăcăraţi cititori ai dumitale.

Mi-a rămas în minte mai ales o povestire în care descrii întoarcerea negustorilor de la slujba învierii. Mi se tăia răsuflarea de plăcere când o citeam. Parcă-i şi vedeam cum îşi aduc cu întârziere cozonacii la biserică… pe „dumnealui" îmbrăcat de zile mari, pe fiica dumnealui… apoi slujba Învierii…

Nu-mi mai amintesc în ce volum se află această povestire. Dar tot din acelaşi volum mi-au rămas în minte următoarele cuvinte spuse de un vânzător de ilustrate: „Sunt fel de fel de Turghenievi…" Iată două semne distinctive ale cărţii pe care o doresc. Adică, mai este unul: cred că e una dintre cele dintâi lucrări ale dumitale. Şi acum, primeşte te rog încredinţarea adâncului meu respect.

A. Cehov

„Agafopod Edinitîn" unul dintre pseudonimele lui Al.P. Cehov.

Cartea care îl interesa pe Cehov era „Roibii fără frâu" de N.A. Leikin. Sankt-Petersburg, 1880, iar povestirile la care face aluzie erau: „În noaptea Învierii" şi „Pasărea" („Sunt fel de fel de Turghenievi…").

N.A. Leikin

5. Către N.A. Leikin

După 17 aprilie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Îţi trimit câteva istorioare şi răspunsul la scrisoarea dumitale!

Mi-ai scris, *à propos,* că *Salcia* şi *Delapidatorul* sunt cam prea serioase pentru *Oskolki.* Se prea poate, dar eu nu ţi-aş fi trimis bucăţi neumoristice dacă n-aş fi fost călăuzit de anumite consideraţii. Eu sunt de părere că o bucată serioasă, de proporţii mici, cam de vreo sută de rânduri, n-ar strica, cu atât mai mult cu cât *Oskolki* nu poartă subtitlul de revistă umoristică şi satirică, adică nu se mărgineşte exclusiv la umor. O povestioară (nu vorbesc de a mea, ci în general), în spiritul revistei, care conţine o fabulă cu un protest corespunzător, se citeşte cu plăcere, pe cât am putut observa, prin urmare nu provoacă „secetă". Dar chiar în revista dumitale, fiindcă veni vorba, printre bucăţile atât de spiritualului I. Cirek sunt câteodată unele destul de serioase, însă atât de subtile şi graţioase, că-ţi vine să le mănânci după masă în loc de desert. Ele nu contrastează cu tonul revistei, dimpotrivă… De altfel, nici Liodor Ivanovici nu e totdeauna umoristic, şi totuşi nu cred că există vreun cititor al revistei *Oskolki* care să nu-i citească versurile. O bucată mică şi uşoară, oricât ar fi ea de serioasă (nu vorbesc de matematici, nici de căile de comunicaţie caucaziene), nu exclude o lectură plăcută… Ferească Dumnezeu de o expunere seacă, dar un cuvânt cald spus în ziua de Paşte unui hoţ, care e şi deportat pe deasupra, n-o să dea numărul peste cap. (Şi apoi, la drept vorbind, e greu să alergi mereu după umor! Tot alergând după el, ajungi de scrii uneori nişte bazaconii de ţi se face scârbă până şi ţie singur. Aşa că, vrând-nevrând, te vâri în domeniul seriosului!) De Rusalii o să-ţi trimit ceva verde, în genul *Sălciei.* O să încerc să fiu serios numai de sărbătorile cele mari.

I-am scris lui Agafopod Ediniţîn. E fratele meu, funcţionar acum, care a colaborat în ultimii ani la editurile din Moscova. Lucra bine şi, la vremea lui, cu succes; trăia din scris. Era umorist, dar a dat în lirism şi fantasmagorie, şi, pe cât s-ar părea, e pierdut pentru cariera de prozator. Acum, vrea să fugă de lirism, dar e prea târziu: s-a împotmolit. Scrisorile lui sunt pline de umor. Nici nu se poate imagina ceva mai spiritual. Dar îndată ce se apucă să scrie proză, gata, începe să şchioapete. Dacă ar fi ceva mai tânăr s-ar putea scoate din el un colaborator de mâna întâi. E un umorist destul de bun. Asta se poate vedea până şi din faptul că a intrat funcţionar la vama din Taganrog, după ce s-a furat tot de acolo. I-am scris, şi, fără îndoială, o să-ţi trimită ceva.

Şi acum rămân la dispoziţia dumitale, ca totdeauna.

A. Cehov

Pentru întâia zi de Paşti, ţi-am trimis o schiţă: *Vanea, mamaia, mătuşa şi secretarul*. Ai primit-o?

I. Grek – pseudonimul lui V.V. Bilibin.

Liodor Ivanovici – Palmin.

„Vanea, mamaia, mătuşa şi secretarul" Cehov a inclus această povestire în culegerea de opere sub titlul „Păţania unui modernist".

„Strekoza" – revistă umoristică săptămânală din Petersburg. Editor IP.F. Vasilevski (Bukva). În nr. 10 din 1880 al acestei reviste au fost publicate primele povestiri ale lui Cehov: „Scrisoarea moşierului din regiunea Donului, Stepan Gavrilovici, către vecinul său savantul Friedrich" şi „Ce se întâlneşte de cele mai multe ori în romane, nuvele etc." În perioada colaborării lui Cehov la „Strekoza", s-au publicat la rubrica acestei reviste („Poşta redacţiei") o scrie de recenzii nefavorabile asupra povestirilor lui Cehov. Drept urmare, începând din decembrie 1880, Cehov n-a mai publicat nimic în „Strekoza".

6. Către N.A. Leikin

Începutul lui iunie 1883, Voskresensk

…Nu scriu pentru prima oară la *Strekoza.* Acolo mi-am început activitatea literară. Am colaborat apoi aproape tot anul 1880, împreună cu dumneata şi cu I. Grek. În acelaşi an am renunţat la această colaborare din cauzele pe care le expui în scrisoarea dumitale. Îmi scrii: „Ai să regreţi”. De 25 de ori am regretat până acum, dar… spune şi dumneata, ce pot să fac? Dacă ar fi să trimit la Oskolki tot ce scriu într-o seară lungă de iarnă, materialul meu v-ar ajunge pentru o lună. Se întâmplă, însă, să nu scriu numai o seară, şi atunci adun un vraf întreg. Unde să trimit tot mormanul acesta de manuscrise? De Moscova m-am cam lăsat, lucrez pentru ea cât mai puţin cu putinţă, iar la Piter nu cunosc decât două reviste. *Volens-nolens*[12] sunt nevoit să scriu şi pentru acelea cu care n-aş dori să am de-a face. Situaţia mea e cât se poate de proastă. Dumneata, care ai lucrat mult, trebuie să mă înţelegi. Dar o să mă mai gândesc la chestia asta…

7. Către N.A. Leikin

20 sau 21 august 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Ceea ce îţi trimit acum face parte din lucrările mele nereuşite. Însemnările sunt serbezi, iar povestirea nu e destul de şlefuită, şi e şi superficială. Am un subiect mai bun, l-aş fi tratat mai pe larg, şi aş fi şi încasat mai mult. Dar de data aceasta soarta e împotriva mea. Scriu în condiţiile cele mai ticăloase. Am în faţă o lucrare neliterară, care-mi biciuieşte fără milă conştiinţa, în odaia vecină urlă copilul unei rude care a venit pentru câtva timp la noi, în cealaltă odaie tata îi citeşte mamei, tare, *Îngerul pecetluit,* iar cineva a dat drumul la gramofon care cântă *Frumoasa Elena…* Aş vrea s-o şterg la vilă, afară din oraş, dar e ora unu de noapte. Pentru un om care scrie, nici nu se pot imagina condiţii mai mizerabile. Patul meu e ocupat de rubedenia venită la noi, care mereu se apropie de mine căutând să aducă vorba de medicină: „Fetiţa mea trebuie să aibă crampe, de aceea ţipă…” Am nenorocul să fiu medic şi nu există om care să nu se considere obligat „să discute” cu mine medicină. Iar cei care se satură să discute medicină aduc vorba de literatură.

Ce să spun? Cumplită ambianţă! Nu-mi pot ierta că n-am şters-o la ţară, unde fără îndoială că aş fi dormit pe săturate, ţi-aş fi scris schiţa, dar, mai ales, medicina şi literatura ar fi fost lăsate în pace.

În septembrie, dacă vremea nu mi-o sta împotrivă, o să plec la Voskresensk. Sunt entuziasmat de ultima dumitale povestire.

Urlă copilul! Îmi dau cuvântul de onoare că n-o să am niciodată copii. Francezii au puţini, tocmai pentru că sunt oameni care trăiesc cu nasul în hârţoage şi scriu nuvele pentru *Amusant.* Se aude că vor să-i oblige să facă mai mulţi copii – subiect bun pentru *Amusant* şi pentru *Oskolki* în chip de caricatură: *Situaţia în Franţa.* Intră un comisar de poliţie şi porunceşte oamenilor să facă copii…

Cu bine. Mă gândesc unde şi cum să trag un pui de somn…

Am onoarea să fiu al dumitale, cu stimă

A. Cehov

Însemnările şi povestirea despre care se vorbeşte la începutul scrisorii – „Aspecte din viaţa Moscovei” şi „Protecţie” („Oskolki”, 1883. Nr. 35).

…ultima dumitale povestire – trebuie să fi fost „Poleit şi nepoleit”, publicată în „Oskolki”, 1883, nr. 34, 20 august.

„Amusant” – revistă umoristică săptămânală franceză.

8. Către N.A. Leikin

19 septembrie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Iarna intră în drepturile ei. Încep să lucrez ca la vreme de iarnă. Adică, de nu m-aş deochea…

Am scris pentru dumneata un morman de hârtie, am dat ceva şi la *Budilnik,* iar vreo două-trei bucăţi le-am ascuns în geamantan, să fie de rezervă… Îţi trimit *În landou,* în care e vorba de Turgheniev, şi *La Moscova, pe Truba.* Ultima prezintă un interes pur local, moscovit. Am scris-o, pentru că de foarte multă vreme nu mai scrisesem ceea ce se cheamă un instantaneu…

Mai zilele trecute m-am lăsat ispitit de Bukva, care mă rugase să scriu ceva pentru almanahul *Strekoza…* M-am lăsat ispitit şi am scris o povestire lungă de tot, de o coală de tipar. Cred că îţi va plăcea. Titlul ei e *Chibritul suedez,* şi e o parodie a romanelor poliţiste. A ieşit o bucată de haz. Îmi plac premiile revistei *Strekoza…*

…am dat ceva şi la „Budilnik” – povestirea „Toamna”, publicată la „Budilnik”, 1883, nr. 37. Mai târziu Cehov a transformat povestirea în schiţă dramatică într-un act: „La drumul mare”, care a fost interzisă de cenzură.

9. Către Al.P. Cehov

Între 15 şi 20 octombrie 1883, Moscova

…Sunt şi noutăţi. Să încep cu pagina următoare: la 14 octombrie a încetat din viaţă prietenul meu Feodor Fedoseevici Popudoglo. Pentru mine e o pierdere ireparabilă. Fedoseici nu era un talent, deşi portretul lui a apărut în *Budilnik.* Era un vechi om de litere care avea un minunat fler literar, şi asemenea oameni sunt nepreţuiţi pentru noi, începătorii. Ca un hoţ mă furişam noaptea la el, la Kudrino, şi atunci îşi deschidea sufletul. Mă simpatiza. Îi cunoşteam toate cotloanele inimii. A murit de congestie cerebrală, deşi s-a căutat cu un medic atât de celebru ca mine. S-a căutat cu 20 de medici, şi dintre toţi 20, numai eu i-am ghicit boala. Dumnezeu să-l odihnească! A murit din pricina alcoolului şi a bunilor lui prieteni a căror *nomina odiosa* sunt. Nesocotinţa, nepăsarea, dispreţul faţă de viaţa lui şi a altora, iată cauzele care l-au doborât la vârsta de 37 de ani.

A doua noutate. A fost la mine N.A. Leikin. E un om cumsecade, deşi cam zgârcit. A stat la Moscova cinci zile, şi în tot timpul acesta m-a implorat să te rog să nu cânţi cântecul lebedei, despre care i-ai scris. Are impresia că eşti supărat pe el. Îi plac schiţele tale, şi dacă nu le-a publicat chiar pe toate, asta se datoreşte numai faptului că nu cunoşti şi nu înţelegi profilul revistei *Oskolki.* Iată ce mi-a spus:

„Ce bine s-ar pricepe să-i scarmene pe cei de la vamă şi ce bogat material are la îndemână! Când colo, scrie despre nu ştiu ce chinezării, despre «tam-od-znia» ca şi când s-ar teme de ceva… În loc să scrie pe şleau «tamojnia»[3] , şi să dea nume adevărate, ruseşti… Cenzura nu s-ar fi împotrivit.” Chiar aşa, unde nu-i chinezărie, e un lirism ucigător! Iar tu scrie înainte, până la urmă ai să nimereşti calea cea adevărată. Câştigul suplimentar o să răscumpere primele insuccese. Iar insuccesele acestea sunt neînsemnate, doar multe dintre schiţele tale au fost publicate în *Oskolki.*

Odată cu Leikin a venit la Moscova şi scriitorul meu preferat, celebrul N.S. Leskov. A fost de câteva ori pe la noi pe acasă, am vizitat împreună „Salonul”, speluncile din Sobolevka. Mi-a dat operele lui cu autograf.

Într-o noapte mergeam cu el în trăsură. Era cam ameţit, şi deodată m-a întrebat: „Ştii ce sunt eu?” „Ştiu”. „Ba nu ştii… Sunt un mistic…” „Şi asta o ştiu…” Atunci a holbat la mine ochii şi mi-a prezis: „Ai să mori înaintea fratelui tău”. „Se prea poate”. „Te ung cu mir, precum Samoil unsu-l-a pe David… Scrie, scrie!” Bătrânul acesta seamănă cu un franţuz elegant, şi în acelaşi timp cu un popă caterisit. E un om care merită să-i dai

atenţie. Când o să mă duc la Piter, o să stau la el. Ne-am despărţit ca doi prieteni…

Salon de Variétés – local de noapte din Moscova.

…operele lui – Leskov i-a dăruit lui Cehov cărţile sale: „Povestea stângaciului din Tuia şi a puricelui de oţel *(legendă meşteşugărească)*". Sankt-Petersburg, 1882, cu dedicaţia: „Lui Anton Pavlovici Cehov N. Leskov. 12 octombrie 83". Şi „Soborenii. *Cronica din Starogorod în 5 părţi",* Sankt-Petersburg, 1878, cu dedicaţia: „Preafericitului doctor Antonio din partea autorului".

Nikolai Semionovici Leskov

1884

10. Către N.A. Leikin

12 sau 13 februarie 1884, Moscova

…Am scris o povestire… Am scris-o de mult, dar nu mă pot hotărî să ţi-o trimit. E mult prea lungă pentru *Oskolki,* 300-350 de rânduri. E o bucată reuşită, umoristică şi satirică. Personajele: Adunarea judecătorilor de pace, medici… Are şi ceva piper, dar nu exagerat. Nu ţi-o trimit de frică să nu te indispună prin lungimea ei. Deoarece mi-a reuşit, n-o s-o dau la nicio revistă din Moscova… Am s-o ascund în geamantan. Afară doar dacă ai avea nevoie de o povestire lungă, din lipsă de material sau din altă pricină. Să-mi scrii atunci două rânduri, şi eu o transcriu pe curat şi ţi-o trimit.

Kustodievski e minunat. De asemenea şi povestirea lui Gorbunov; cu toate că tratează o temă simplă şi de mult banalizată, e bună. Forma! Forma are mare importanţă…

…Am scris o povestire… – „Perpetuum mobile" („Oskolki", nr. 11, 17 martie).

„Kustodievski (scurt roman în documente)" o povestire de Leikin („Oskolki", 1884, nr. 6, 11 februarie).

…povestirea lui Gorbunov – „Însemnările judecătorului de pace", publicată în acelaşi număr din „Oskolki".

11. Către N.A. Leikin

25 iunie 1884, Voskresensk

Scrisoarea nr. 1

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Prima mea lucrare din vilegiatură e cu ghinion. Mai întâi, povestirea nu mi-a reuşit. *Examen de înaintare în grad* e o temă simpatică, şi ca temă din viaţa de toate zilele, şi, pe deasupra, nici nu mi-e străină. Dar s-o execuţi într-o oră, limitându-te la 70-80 de rânduri, e prea puţin… În timp ce o scriam, mereu o tot tăiam, de frica spaţiului. Am şters întrebările examinatorilor şi răspunsurile impiegatului poştal, adică însuşi miezul povestirii. În al doilea rând, a făcut o cale lungă, de la masa mea de lucru şi până la buzunarul unei femei care pleca în pelerinaj. Când m-am dus cu povestirea la oficiul poştal de aici, am rămas trăsnit aflând că poşta nu merge duminică şi că scrisoarea mea va ajunge la Piter abia miercuri. Vestea aceasta, pur şi simplu, m-a dat gata. Nu aveam decât două ieşiri: ori să mă culc pe urechea aceea, ori să alerg până la staţia de cale ferată (21 de verste) şi să pun scrisoarea la tren. Dar n-am făcut nici una, nici alta, ci m-am hotărât să caut pe cineva care se ducea la gară, şi să-i încredinţez plicul. Surugii n-am găsit. Am fost nevoit să fac temenele unei negustorese grase, care pleca în pelerinaj. Dacă femeia o ajunge la gară la timp şi s-o pricepe să pună plicul unde trebuie la vagonul poştal, atunci am ieşit victorios. Dar dacă Dumnezeu n-o învrednici-o să slujească literatura, atunci vei primi povestirea odată cu această scrisoare. Acum cu privire la textul ilustraţiilor. Mai înainte de toate, trebuie să recunosc că sunt cu totul nepriceput să născocesc explicaţii spirituale. Taie-mă, omoară-mă, dar nu-s în stare să inventez ceva mai de Doamne-ajută! Toate textele la desenele pe care ţi le-am trimis mai demult nu erau rezultatul unei munci de câteva minute, ci al tuturor veacurilor pe care le-am trăit până în prezent. Ţi-am trimis tot ce am avut – şi bun, şi prost – şi nu mi-a mai rămas nimic. Subiectul ţi-l dă întâmplarea, şi cu toate că în viaţa mea pot găsi destule întâmplări, îmi lipseşte priceperea de a le adapta la subiect. Oricum ar fi, m-am gândit la următorul plan de acţiune: să-ţi trimit tot ce o să binevoiască a-mi născoci mintea. Despre autorii de texte la ilustraţii şi despre morţi nu se vorbeşte decât de bine. Cred că n-o să mă cerţi dacă o să-ţi trimit ceva ce nu se prea potriveşte…

Mă pricep să inventez texte la desene, dar cum? În societate… tolănit pe un divan, puţin afumat, şi stând la taclale cu prietenii,

şi deodată te trezeşti că ţi-a venit o inspiraţie… De asemenea, mă pricep să dezvolt subiectele altora, când se prezintă ocazia…

Mă aflu la Novîi Ierusalim… Parcă-s alt om de când simt în buzunar diploma de doctor… Pe aici natura e încântătoare. E mult spaţiu şi o lipsă totală de vilegiaturişti. Culeg ciuperci, pescuiesc şi lucrez la spitalul zemstvei. Mănăstirea e pitorească. Mă duc la denii şi, în amurgul galeriilor şi al bolţilor, mă gândesc la subiecte pentru „dulcile armonii”. Subiecte ar fi ele multe, dar nu mă simt deloc în stare să scriu… Te rog să fii bun şi să-mi spui: unde aş putea eu publica povestiri „mari”, ca acelea pe care le-ai văzut în *Basmele Melpomenei*? Poate la *Mirskoi tolk*? Pe lângă toate, tare mi-e lene… Te rog să mă ierţi… scrisoarea aceasta o scriu… culcat. Ştii cum? Mi-am aşezat o carte pe burtă şi scriu. Mi-e lene să stau pe scaun. În fiecare duminică, aici la mănăstire, se face slujba învierii cu tot dichisul… Nici vorbă că Leskov cunoaşte acest obicei al mănăstirii. În fiecare seară mă plimb prin împrejurimi în tovărăşia a tot soiul de *modes et robea* femeieşti, bărbăteşti şi de copii. După aceea mă duc la poştă, la Andrei Egorîci, să-mi iau ziarele şi corespondenţa, şi trebuie să mărturisesc că citesc adresele scrisorilor străine cu sârguinţa unui trântor curios. Andrei Egorîci e acela care mi-a inspirat subiectul schiţei *Examen pentru înaintare în grad.* Dimineaţa vine să mă ia moş Prokudin, un bătrân de prin partea locului, mare iubitor de pescuit. Îmi încalţ cizmele înalte şi ne ducem fie la Ramenskoe, fie la Rubţovskoe să atentăm la viaţa bibanilor, a crăpuştenilor şi a linilor. Moşul stă la pescuit zile întregi, eu însă mă mulţumesc cu 5-6 ore. Mănânc până nu mai pot şi beau rachiu dres cu ierburi, dar cu măsură. Cu mine e şi familia mea, care fierbe, coace şi prăjeşte pe seama veniturilor pe care mi le aduce scrisul. Se poate trăi… Un singur lucru e rău: că-s leneş şi câştig puţin. Dacă vii la Moscova, de ce nu te-ai repezi până la Novîi Ierusalim? E foarte aproape… Sunt 21 de verste de la gara Kriukovo, două ore cu birja, şi costă două ruble. Fratele meu Nikolai te-ar însoţi. L-ai putea lua şi pe Palmin… Ai asculta slujba Învierii… Nu-ţi surâde propunerea mea? Dacă îmi scrii, aş putea veni eu să te iau de la Moscova…

Sunt tare necăjit. Săptămâna asta trebuie să improvizez un foileton pentru *Oskolki* şi, ca un făcut, n-am niciun subiect. De azi încolo, o să-ţi trimit câte un foileton în fiecare sâmbătă… Şi o să-l primeşti luni.

Din când în când fac câte o vizită judecătorului de pace Golohvastov, cunoscut colaborator al ziarului *Rusi.* Îl văd şi pe Markevici, care încasează de la Katkov câte 5000 de ruble pe an pentru cotiturile şi prăpăstiile lui.

Mi-am luat diploma… Mi se pare că ţi-am mai scris despre asta. Dar poate că nu ţi-am scris… Mi s-a propus un loc de medic la zemstva din Zvenigorod, dar am refuzat. (Fiindcă veni vorba: dacă vii aici, te-ai putea repezi până la Savva Zvenigorodski.)

Acum… mi se pare că nu mai am nimic să-ţi scriu. Plecăciuni. Mă încredinţez sfintelor dumitale rugăciuni. Totdeauna la dispoziţia dumitale, cu tot respectul

A. Cehov – doctor şi medic de zemstvă.

A, da! Mi-am tipărit volumaşul pe credit, cu plata în decurs de 4 luni de la apariţie. Ce s-o mai fi întâmplat cu volumaşul meu la Moscova habar n-am.

Acum plec la pescuit… Mare belea! Am primit o comandă de la *Budilnik,* dar mi se pare că n-o s-o pot executa din lipsă de energie…

Vezi scrisoarea următoare. Aceasta, din motive independente de redacţie, s-a împotmolit şi s-a învechit.

„Basmele Melpomenei” – cea dintâi culegere de povestiri ale lui Cehov, publicată sub pseudonimul „A. Cehonte”. În această culegere au intrat: „El şi ea”, „Tragedianul”, „Baronul”, „Răzbunarea”, „Două scandaluri” şi „Nevestele actorilor”.

„Mirskoi tolk” – revistă săptămânală din Moscova. În 1882 şi 1883 Cehov a publicat în această revistă 10 povestiri, printre care „Marfă vie” şi „Flori târzii”.

Andrei Egorici – dirigintele poştei din oraşul Voskresensk.

„Rusi” – ziar slavofil, editat la Moscova de I.S. Aksakov între 1880-1886.

...cotiturile şi prăpăstiile... – aluzie la romanele lui B. Markevici „Cotitura” şi „Prăpastia”, publicate în revista lui M. Katkov „Russki vestnik”.

12. Către N.A. Leikin

27 iunie 1884, Voskresensk

Scrisoarea nr. 2

…Chiar acum m-am întors de la o autopsie medico-legală, care a avut loc la 10 verste de Yoskresensk. Am plecat cu o troică falnică, împreună cu judecătorul de instrucţie, un omuleţ rablagit, care abia mai suflă şi nu mai e bun de nimic de bătrân ce-i. Pirpiriu, cărunt, dar cu o inimă de aur, de 25 de ani visează mereu un post de judecător la tribunal. Autopsia am făcut-o împreună cu medicul judeţean chiar pe câmp, sub un stejar tânăr şi verde la marginea unui drum de care. Mortul nu era de prin partea locului, şi mujicii, pe pământul cărora fusese găsit, ne rugaseră de toţi dumnezeii, cu lacrimi în ochi, să nu facem autopsia în satul lor. Muierile şi copiii noştri n-or să mai poată dormi de frică…” La început, judecătorul de instrucţie făcuse mofturi, temându-se de ploaie, dar pe urmă, socotind că procesul verbal se putea face în ciornă, cu creionul, şi mai văzând pe deasupra că şi noi eram de părere să-i scoatem omului măruntaiele sub cerul liber, cedase rugăminţii mujicilor. Sătucul în fierbere, martorii, vătăşelul cu placa pe piept, văduva care bocea la două sute de paşi de locul autopsiei, şi doi mujici în rolul de custozi ai trupului… În apropierea custozilor care tăceau, pâlpâia un focuşor gata să se stingă… Paza cadavrului ziua şi noaptea, până la sosirea autorităţilor, era obligatorie pentru mujici, şi nimeni nu le-o plătea… Cadavrul, îmbrăcat cu cămaşă roşie şi cu pantaloni nou-nouţi, fusese acoperit cu un cearşaf… Peste cearşaf, un prosop şi o iconiţă. I-am cerul vătăşelului să ne aducă apă… Apă este, că iazul e la doi paşi, dar nimeni nu ne dă căldare, să nu i-o spurcăm. Atunci mujicii recurg la un şiretlic: cei din Manehino fură o căldare de la cei din Truhino… Ce le pasă lor de e căldare străină!… Dar când au izbutit s-o fure, cum şi în ce fel, e greu de înţeles… Sunt încântaţi de isprava lor şi zâmbesc pe sub mustaţă… Autopsia dovedeşte că mortul avea 20 de coaste rupte şi un edem pulmonar. Stomacul degajă miros de spirt. Moarte violentă prin asfixie. Beţivul fusese apăsat pe piept cu ceva greu, fără îndoială cu un genunchi zdravăn de mujic. Pe trup, nenumărate leziuni din cauza încercărilor de a-l readuce la viaţă. Mujicii din Manehino au găsit trupul, şi timp de două ore s-au ostenit să-l readucă în simţiri, cu atâta râvnă, încât viitorul apărător al ucigaşului va avea dreptul să-i pună expertului următoarea întrebare: nu cumva coastele rupte se datorează încercării de a readuce omul la viaţă? Cred însă că nimeni n-o să pună această întrebare… N-o să fie nici apărător, nici acuzat…

Judecătorul de instrucţie e aşa de ramolit, încât nu numai ucigaşul, dar şi o ploşniţă bolnavă s-ar putea ascunde de ochii lui, pe jumătate stinşi. Desigur că te-ai plictisit citindu-le toate acestea, iar mie mi-a pierit cheful de scris… Mai adaug o trăsătură caracteristică, şi închei: mortul e un muncitor de fabrică. Venea de la cârciuma din Tuhlovskoe cu o balercuţă cu votcă. Martorul Polikarpov, care a dat cel dintâi peste cadavru lângă drum, a declarat că a văzut balercuţa lângă mort. O oră mai târziu, trecând din nou pe acolo, Polikarpov n-a mai văzut-o. *Ergo:* cârciumarul din Tuhlovskoe, care n-avea dreptul să vândă votcă de dus acasă, a furat balercuţa mortului ca să dispară orice dovadă împotriva lui. Dar ajunge cu această temă…

1885

13. Către N.A. Leikin

22 martie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Te felicit cu sărbătorile Paştelui şi-ţi doresc succes şi toate cele bune. Ca să nu adaug o amărăciune inutilă la sărbătoreasca dumitale bună dispoziţie îţi trimit schiţele cu mult înainte de termen. Deocamdată n-am scris foiletonul, deoarece n-am nici urmă de material. Moscova nu dă nimic altceva în afară de sinucideri, drumuri desfundate şi serbări în piaţă. Chiar astăzi vreau să mă duc la Ghilearovski cel atoateştiutor, care în ultimul timp a ajuns regele reporterilor moscoviţi, să-i cer material brut. Dacă are ceva, nici vorbă că o să-mi dea, şi atunci îţi trimit cronica marţi spre seară, ca de obicei. Dacă Ghilearovski n-are nimic, şi dacă lectura ziarelor de mâine, ca şi a celor de ieri, nu-mi aduce nimic nou, va trebui să renunţăm de data aceasta la cronică. Aş putea să scriu despre dumă, despre străzile Moscovei, despre tractirul lui Egorov… dar ce ar putea fi interesant şi inedit în toate astea? Sper că ai şi primit multe şi mărunte pentru sărbători de la colaboratorii dumitale, aşa că lipsa unei cronici n-o să te oblige să scrii o nuvelă în ziua de Paşte! De altfel, îţi trimit şi eu trei bucăţi… Numai una dintre ele s-ar putea să nu fie bună, celelalte două vor merge. Totodată îţi trimit şi legendele pentru ilustraţii. Doresc din toată inima să-ţi fiu de folos, dar nu mă ajută mintea; încerc să compun o legendă, şi-mi iese o schiţă sau nu-mi iese nimic… Dacă aş fi eu cetăţean al Petersburgului, şi dacă aş lucra la ilustraţiile dumitale împreună cu Bilibin, poate ţi-aş fi fost de folos, deoarece ideile vin mai uşor în tovărăşie. Dar vai! Niciodată nu-mi va fi dat să ajung cetăţean al Piterului!… M-am împotmolit atât de adânc în bălţile Moscovei, că nici cu turtă dulce nu m-ai putea momi să ies de aici… Familia, obişnuinţa… Dacă n-ar fi acestea, nu ţi-aş da pace, ci ţi-aş bate capul să-mi faci rost şi mie de un locşor acolo…

Subiectul „Taxele farmaceutice” e de actualitate… Cred că ne putem servi de el… De asemenea, îţi propun şi tema falimentelor frauduloase din vremea noastră… La Moscova dă faliment firmă după firmă… Când se prăbuşeşte una, trage după ea şi altele… acelaşi lucru se petrece şi la Piter şi la Harkov… Pentru jubileul lui Kiril şi Metodiu ar fi nimerită o paralelă între veacul al IX-lea şi al XIX-lea… Desenezi o izbă curăţică, cu o firmă mică la intrare: „şcoală”… De jur împrejur, mujici sătui şi bine îmbrăcaţi. Acesta e veacul al IX-lea. Alături veacul al XIX-lea; aceeaşi izbă mică, dar lăsată într-o rână şi năpădită de urzici…

În veacul al IX-lea erau şcoli şi bolniţe… În veacul al XIX-lea sunt şcoli şi cârciumi… Într-un cuvânt, îmi umblă ceva prin

minte, dar mi-e lene să mă gândesc mai adânc… Cea mai ticăloasă lene - lenea creierului… Nu-i tocmai frumos să trimiţi un proiect neterminat, dar mă vei ierta… Când ai mei vor termina cu dereticatul, şi când surioara mea va înceta cu gamele, poate că o să-l duc la bun sfârşit. Dar în situaţia de acum, chiar şi Dumnezeu m-ar ierta!… Palmin s-a mutat… S-a mutat cu totul. Jidovul rătăcitor! Se vede că nu-l lasă firea lui să stea locului… Iar dacă nu-i de vină firea lui, atunci, fără îndoială, e de vină nevasta lui… Este o vorbă: toate le încurcă muierea!

Ar trebui să strângi în chingi secţia artistică a revistei. Toate merg bine la *Oskolki* numai secţia artistică şchioapătă, e luată peste picior până şi în şcolile primare. Ilustraţiile sunt de prost gust. De pildă, ce rost au maşinile acelea cu aburi, desenate de Porfiriev? Omul acesta nu are pic de fantezie… nu are pic de gust… De aceea se vinde *Strekoza,* şi are succes… Şâşcorniţa automată nu e o temă rea, dacă o ilustrezi cum se cuvine. Dar dacă faci o mâzgăleală ca de bâlci, atunci e ridicolă… Toate ilustraţiile lasă impresia că au fost desenate la repezeală, de mântuială, ca să scape omul cât mai repede… Pe noi, prozatorii, până şi Dumnezeu ne iartă când greşim. Pictorii însă sunt datori să lucreze ca lumea… Când ilustraţiile sunt frumoase, şi legendele trec mai uşor… Cititorii s-au deprins să judece revista după ilustraţii. Dar ai văzut ilustraţii reuşite în *Oskolki*? Există colorit, există teme, dar interpretare şi desen lipsesc…

În general, secţia artistică e neglijată… Nu publicaţi caricaturi cum fac celelalte reviste… Numărul din *Pciolka* în care a apărut caricatura lui Valiano s-a vândut în sudul Rusiei în mii şi mii de exemplare… Tot aşa şi *Strekoza*... Numărul din *Pciolka* cu portretul-caricatură al lui Pastuhov s-a vândut la Moscova ca pâinea caldă… Pastuhov însuşi a cumpărat 200 de exemplare!

Mai ţineţi-i de scurt pe ilustratori! Partea proastă este că sunt atât de puţini şi atât de răsfăţaţi, că nu-i chip s-o scoţi la vreun capăt cu ei…

Cu bine… Pentru jubileul lui Kiril şi Metodiu o să caut să scriu ceva. E adevărat că la Kronstadt a fost un caz de holeră? Sunt bucuros că cele trimise de Alexandr ţi-au plăcut… E un băiat muncitor şi cu multă doxă la cap… Umorul la el e un viciu înnăscut… Dacă va lua calea cea dreaptă şi se va lepăda de poezie va avea mare succes.

Al dumitale, A. Cehov

…îţi trimit şi eu trei bucăţi… – „Din puşculiţa cu curiozităţi” şi „Deluşorul roşu”, „Oskolki”, 1885, nr. 13, 30 martie şi „Despre luna aprilie *(notă filologică)”.* „Oskolki”, 1885, nr. 14, 6 aprilie.

Kiril şi Metodiu – fraţi (sec. IX), călugări bizantini, mari învăţaţi ai slavilor. La 6 aprilie 1885 se împlineau 1000 de ani de la moartea lui Metodiu.

„*Pciolka“* – revistă umoristică săptămânală care apărea prin 1890-1900 la Odesa.

14. Către N.A. Leikin

9 mai 1885, Voskresensk

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Îţi expediez primul transport de la ţară. Fii bun şi completează locurile goale din povestirea *Păunul* cu numele respective ale localurilor de noapte din Petersburg, pe care eu nu le cunosc şi pe care le-am însemnat cu literele N. şi Z. Adaug un scurt foileton şi câteva mărunţişuri. Săptămâna trecută nu ţi-am trimis nimic, deoarece am fost ocupat până peste cap cu mutatul familiei. Puţin a lipsit să nu izbucnesc în plâns când am citit, în scrisoarea dumitale, ce soartă a avut povestirea mea *S-au desfiinţat.* Nu-mi pare rău de povestirea propriu-zisă, că nu prea era reuşită, dar îmi pare rău de banii pe care i-aş fi putut încasa pentru ea. Nu s-ar putea s-o dai la *Peterburgskaia Gazeta*? Poate că acolo ar merge. Ah, da! Eu nu primesc *Peterburgskaia Gazeta,* şi nu ştiu nimic de soarta celor două povestiri pe care le-am trimis acolo. Mi-ai face un mare serviciu dacă ai dispune să mi se trimită şi mie ziarul. Ţi-aş mulţumi frumos şi ţi-aş ridica osanale câte zile mi-ar hărăzi Domnul! Cu altceva n-o să-ţi mai bat capul, îţi dau cuvântul meu…

Aloe a început să se dea pe brazdă şi să-mi bucure inima mea de frate. Numai că nu înţeleg de ce şi-a ales un pseudonim atât de păcătos şi de ce nu scrie decât despre vamă… Doar nu e numai vama pe lume, mai sunt şi alte coclauri… Iată o nouă dovadă a influenţei nefaste a Moscovei… A plecat omul din Moscova, a ajuns la Piter, unde-s alte rânduieli, şi s-a mai îndreptat…

Mă simt în al nouălea cer şi nu mă ţin decât de nimicuri: mănânc, beau, dorm, pescuiesc, ba o dată am fost şi la vânătoare… Azi-dimineaţă am prins cu plasa un mihalţ, iar mai alaltăieri tovarăşul meu de vânătoare a împuşcat o iepuroaică. La mine stă pictorul Levitan (nu acela pe care-l cunoşti, altul, peisagist), un vânător pasionat. El a împuşcat iepuroaica. Cu bietul om se petrece ceva… S-ar părea că are un început de psihoză. Intenţionaserăm să plecăm în săptămâna Paştilor în gubernia Vladimir, să se mai aerisească (de altfel, el a venit cu ideea). Dar când m-am dus la el în ziua hotărâtă pentru plecare, mi s-a spus că luase drumul Caucazului… S-a întors pe la sfârşitul lui aprilie, nu ştiu de unde, însă nu din Caucaz… A încercat să se spânzure… L-am luat la mine în vila mea, şi acum îl scot la plimbare… S-ar părea că se simte mai bine…

Am pus vârşe şi în râu, şi în iaz, şi nici una, nici două, mă duc şi le scot din apă; n-am răbdare… Nu mai vorbesc despre natură. Dacă vara asta vei face un drum la Moscova şi vei veni în pelerinaj la Novîi Ierusalim, îţi promit ceva ce n-ai mai văzut,

nicăieri şi niciodată… Atât de minunată e natura aici! Îmi vine s-o mănânc, nu alta…

Am primit onorariul, îmi soseşte regulat şi revista. Oare nu s-ar putea da povestirea mea *S-au desfiinţat* la *Peterburgskaia Gazeta*? Natura e încântătoare, vila e minunată, dar am atât de puţini bani, că mi-e şi ruşine să mă uit la buzunare! Poate că n-ar fi rău să mă însor cu vreo negustorească bogată. Da, m-am hotărât, mă însor cu o negustorească grasă şi o să editez o revistă groasă.

Cu bine şi nu fi supărat pe neparolistul.

A. Cehov

„Păunul" „Păunul cu pene de cioroi *(Povestire)"* „Oskolki", 1885, nr. 22, 1 iunie), inclusă de Cehov în culegerea de opere sub titlul „Curcă plouată".

...scurt foileton – „Aspecte din viaţa Moscovei".

...câteva mărunţişuri – „Verzi şi uscate", „Oskolki", 1885, nr. 20, 18 mai; „Ameninţarea", „Oskolki", 1885, nr. 21, 25 mai şi „Fleacuri", „Oskolki", 1885, nr. 22, 1 iunie şi nr. 23, 8 iunie.

...ce soartă a avut povestirea mea „S-au desfiinţat" – În scrisoarea din 2 mai 1885, Leikin îi comunica lui Cehov că cenzura interzisese publicarea povestirii „S-au desfiinţat". Totuşi mai târziu i s-a dat autorizaţia cuvenită şi povestirea a fost publicată în „Oskolki", 1885, nr. 21, 25 mai.

...două povestiri – „Ultima mohicană" şi „Diplomatul" („Peterburgskaia gazeta", 1885, nr. 122, 6 mai şi nr. 135, 20 mai)

„Aloe" – unul dintre pseudonimele lui Al.P. Cehov.

15. Către N.A. Leikin

12 octombrie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit scrisoarea dumitale la noua mea locuinţă. Acum, stau dincolo de râul Moscova unde e ca în provincie: linişte, curat, ieftin şi… destul de plicticos. Atacul împotriva revistei *Oskolki* a fost pentru mine ca un trăsnet din senin… Pe de o parte, îmi pare rău de schiţele mele, pe de alta, parcă mă înfior, mă înăbuş… bineînţeles, ai dreptate: e mai bine să te restrângi şi să baţi apa în piuă decât să te lupţi cu morile de vânt, punând în primejdie revista. Trebuie să mai aşteptăm, să mai răbdăm, deşi mă tem că va fi nevoie să ne restrângem la infinit. Pentru ceea ce e permis astăzi, mâine va fi nevoie să alergi la comisia de cenzură, şi nu e departe timpul când până şi cinul de „negustor" va ajunge un fruct oprit. Într-adevăr, literatura nu e o bucată de pâine sigură, şi foarte cuminte ai făcut că te-ai născut înaintea mea, când se respira şi se scria mai în voie…

Săptămâna aceasta n-aveam de gând să-ţi trimit ceva. Aveai 3 schiţe de-ale mele şi consideram că am dreptul să mă odihnesc, cu atât mai mult, cu cât mutatul în noua locuinţă m-a dat gata. Dar astăzi, după ce am primit scrisoarea dumitale şi am aflat de soarta celor 3 bucăţi, îţi trimit o povestire pe care n-o scrisesem special pentru *Oskolki,* ci pentru cine s-o nimeri. Povestirea e cam lungă, dar e vorba în ea de actori, ceea ce se potriveşte foarte bine având în vedere că s-a deschis stagiunea. Afară de asta, am impresia că e şi umoristică. Mâine o să încep să scriu pentru numerele din septembrie, octombrie şi noiembrie, bineînţeles dacă n-o să mă împiedice nimic, consultaţiile sau altceva.

Mă sfătuieşti să fac un drum la Petersburg ca să vorbesc cu Hudeakov, şi-mi spui că Petersburgul nu e China… Ştiu şi eu că nu e China, şi, după cum ţi-am mai spus, am recunoscut de mult necesitatea unei asemenea călătorii, dar ce pot să fac? Din cauza faptului că întreţin o familie numeroasă, niciodată n-am măcar zece ruble de prisos, iar pentru drumul acesta, chiar în condiţiile cele mai modeste şi mai puţin confortabile, mi-ar trebui cel puţin 50 de ruble. De unde să iau aceşti bani? Eu nu mă pricep să fac economii pe spinarea familiei mele, şi nici n-aş fi în stare de aşa ceva… Dacă aş reduce un fel de mâncare din cele două, ar însemna să mă ofticesc de remuşcare. Înainte, speram că pot pune la o parte pentru drum ceva din onorariul de la *Peterburgskaia gazeta,* acum însă văd că, de când am început să scriu la *Peterburgskaia gazeta,* nu câştig mai mult, deoarece susnumitului ziar îi trimit ceea ce trimiteam la *Razvlecenie, Budilnik* şi altele. Numai Allah ştie cu câtă greutate mă cumpănesc şi ce

uşor m-aş prăbuşi în orice clipă dacă mi-aş pierde echilibrul. Dacă luna viitoare aş câştiga 20 sau 30 de ruble mai puţin, echilibristica mea s-ar duce dracului, şi cred că m-aş încurca definitiv… Când e vorba de bani, totdeauna mă cuprinde spaima, şi din cauza acestei spaime care, de altfel, nu are în ea nimic comercial, mă feresc de împrumuturi şi de avansuri… De felul meu nu sunt un om cazanier şi, dacă aş avea bani, aş colinda satele şi oraşele la nesfârşit…

Am primit onorariul de la *Peterburgskaia gazeta* cam la două săptămâni după ce le-am trimis contul.

Dacă vei veni luna asta la Moscova, o să fac tot posibilul să merg cu dumneata la Petersburg. Bani de drum o să găsesc eu, iar pentru întors o să iau de la Hudeakov (din ceea ce mi se cuvine).

Nu pot scrie mai mult decât scriu, pentru că medicina nu e avocatură: dacă nu munceşti, stai pe loc. Prin urmare, câştigul meu literar nu poate să progreseze. Ar putea să scadă, dar să crească nu.

Marţi o să aştept *Oskolki* la noua mea adresă. De mult nu mai primesc revista regulat.

Te felicit pentru noua achiziţie. Grozav de mult îmi place ceea ce la noi, în Rusia, se numeşte moşie. Cuvântul acesta nu şi-a pierdut încă rezonanţa poetică. Prin urmare, vei petrece o vară în *dolce far niente*…

La noi e ger, dar încă n-a căzut zăpadă.

A fost la mine Palmin şi o să vină şi marţi. În fiecare marţi dau un fel de serată, cu domnişoare, muzică şi literatură. Vreau să-l scot pe poet în lume, că prea s-a înăcrit!

Al dumitale, A. Cehov

…noua mea locuinţă – familia Cehov se mutase pe Iakimanka, în casa Lebedevei.

Atacul împotriva revistei „Oskolki” – În scrisoarea din 10 octombrie 1885, Leikin îi scria lui Cehov: „S-a întâmplat o nenorocire… Un adevărat dezastru. Cenzorul a tăiat tot: şi «Sălbătăciunile» dumitale… şi «Viaţa Moscovei». Însăşi revista abia a scăpat. A doua zi dimineaţă am fost chemat la Comitetul de cenzură, şi preşedintele mi-a adus la cunoştinţă că revista va fi interzisă dacă nu-i voi schimba orientarea…”

…soarta celor trei lucrări a celor interzise de cenzură: Sălbătăciuni”, foiletonul „Aspecte din viaţa Moscovei”, din care cenzura a aprobat doar un mic fragment şi „În ţară străină”, aprobată mai târziu.

…îţi trimit o povestire – „O celebritate care mănâncă bătaie sau un leac împotriva beţiei *(Din viaţa actorilor)”.* „Oskolki”, nr. 13, 26 octombrie. În culegerea de opere a fost inclusă sub titlul „Tratament împotriva darului beţiei”.

Razvlecenia“ – revistă umoristică săptămânală care apărea la Moscova; din septembrie 1881 şi până la sfârşitul lui ianuarie 1885, Cehov a publicat în această revistă un număr de 7 povestiri.

„Budilnik” – revistă satirică, apărea la Moscova; Cehov a colaborat la „Budilnik” între anii 1881-1887.

Casa lui Cehov, Moscova

16. Către N.A. Leikin

20 octombrie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit scrisoarea dumitale şi-ţi răspund:

I-am comandat lui Nikolai desenul.

Îţi mulţumesc pentru făgăduiala de a-mi trimite cartea. Am dat să mi se facă rafturi, şi-mi înjgheb o bibliotecă. Dacă se poate, trimite-mi cartea recomandat, nu ca pachet, că se primeşte mai uşor. Fiindcă veni vorba, ferească Dumnezeu să uiţi că mi-ai promis revista *Oskolki* pe anul 1884. Dacă ai uita, aş rămâne mofluz.

Din faptul că scriu puţin, nu trebuie să tragi concluzia că sunt leneş. Sunt atât de ocupat, încât toamna aceasta încă n-am fost la teatru. Între a fi la curent cu ştiinţa şi a lucra e mare deosebire. Manuscrisele nu le transcriu pe curat. De cele mai multe ori le trimit în ciornă, trec pe curat numai pentru *Oskolki* şi nici asta totdeauna, ci doar când mi se pare că începutul povestirii e prea lung sau când, chiar în timp ce scriu, îmi vine gust să schimb ceva *in corpore* etc. *Aspecte din viaţa Moscovei* o trec pe curat, pentru că o scriu foarte greu. Dar lucrări ca aceasta, pe care ţi-o trimit, le scriu de obicei dintr-o răsuflare.

Dacă ţi-ai amânat sosirea pe la sfârşitul lui noiembrie, înseamnă că vei veni în decembrie.

Ştii, m-am gândit că n-ar fi rău să ne adunăm toţi colaboratorii de la *Oskolki,* înainte de a începe să se facă abonamentele, şi să ţinem un *consilium.* Ar fi necesar să stăm de vorbă împreună despre multe lucruri.

L-am deocheat pe Palmin: n-a mai venit marţi la mine.

Al dumitale, A. Cehov

...lui Nikolai – Nikolai Pavlovici Cehov.

...trimite-mi cartea – N.A. Leikin îi făgăduise lui Cehov că-i va trimite cartea sa „Cei din Apraxino. Agenţii de bursă. *(Scenete şi schiţe)*", Sankt-Petersburg, 188G.

...lucrări ca aceasta pe care ţi-o trimit – trebuie să fie vorba de „Manual pentru cei care doresc să se însoare *(Confidenţial)*", publicat în „Oskolki", 1885, 2 noiembrie.

1886

17. Către Al.P. Cehov

4 ianuarie 1886, Moscova

…Am fost la Piter şi, stând la Leikin, am trecut prin toate chinurile despre care sfânta scriptură spune: *„Înduratu-le-am până la capăt…”* M-a hrănit minunat, ce-i drept, totuşi puţin a lipsit să nu mă omoare cu minciunile lui, mizerabilul… Am făcut cunoştinţă cu cei de la redacţia ziarului *Peterburgskaia gazeta,* unde am fost primit ca şahul Persiei. Cred că ai să lucrezi şi tu la acest ziar, dar nu înainte de vara viitoare. Să n-ai încredere în Leikin. Face tot ce poate să-mi pună beţe în roate la *Peterburgskaia gazeta.* O să-ţi pună şi ţie. În ianuarie va veni la mine Hudeakov, redactorul-şef de la *Peterburgskaia gazeta,* şi atunci o să stăm de vorbă cu el.

Dar, pentru Allah, fă-mi plăcerea şi dă-i la dracu’ pe arhivarii tăi prigoniţi! Nu-ţi dai seama că subiectul acesta e răsuflat şi face omul să caşte? Unde naiba găseşti la tine, în Asia, chinurile prin care trec conţopiştii din povestirile tale? Ţi-o spun cinstit: mi-e şi lehamite să mai citesc! Schiţa *Scos ca din cutie* e foarte bine concepută, însă… conţopiştii!… Dacă în locul slujbaşului ai fi pus un târgoveţ blajin, fără să fi accentuat prea mult demnitatea lui de şef şi de funcţionar, schiţa ta ar fi fost tot atât de savuroasă ca şi racii cei gustoşi pe care-i înfuleca Erakita. De asemenea, nu permite ca schiţele tale să fie scurtate şi refăcute… Să recunoşti mâna lui Leikin în fiecare rând al tău e o adevărată infamie… Dar cum e greu să nu permiţi, e mai uşor să uzezi de mijlocul pe care-l ai la îndemână, adică să scurtezi singur până la *nec plus ultra*[41], şi tot singur să refaci. Cu cât vei scurta mai mult, cu atât ţi se va publica mai des… Dar mai ales, pe cât e cu putinţă, veghează, grijeşte şi asudă tu singur, transcriind, scurtând de câte cinci ori, fără să uiţi o clipă că tot Piterul urmăreşte cu luare-aminte activitatea fraţilor Cehov. Am fost uimit de primirea pe care mi-au făcut-o cei din Petersburg. Suvorin, Grigorovici, Burenin… toţi mă invitau, îmi ridicau osanale… şi eu mă simţeam neînchipuit de prost că scriu aşa, de mântuială, cu nepăsare. Dacă aş fi ştiut că sunt atât de citit, n-aş fi scris ca la comandă… Prin urmare, nu uita: eşti citit. Mai departe: nu întrebuinţa în bucăţile tale numele prietenilor tăi. Nu e frumos, ba e chiar nedelicat, şi în afară de asta… aceşti prieteni pierd orice respect pentru slova tipărită!

Erakita – misit grec din Taganrog. Unul dintre obişnuiţii băcăniei lui P. E. Cehov.

18. Către V.V. Bilibin

1 februarie 1886, Moscova

Viktor Viktorovici, cel mai blajin dintre umoriştii şi avocaţii stagiari, cel mai dezinteresat dintre secretari![15] De cinci ori am început să-ţi scriu, şi tot de cinci ori m-a împiedicat câte ceva. În sfârşit, m-am ţintuit pe scaun şi iată, îţi scriu…

Chiar adineauri m-am întors de la celebrul poet Palmin. Când i-am citit pasajele din scrisoarea dumitale referitoare la el, mi-a spus:

— Am tot respectul pentru acest om. E foarte talentat!

După aceea, Inspiraţia Sa a ridicat în sus cel mai lung dintre degetele Sale şi a binevoit a adăuga (bineînţeles, cu un aer de profundă cugetare):

— Dar la *Oskolki* o să se strice! Iei o vişinată?

Am stat de vorbă mult şi despre multe. Palmin e tipul poetului, dacă admiţi existenţa unui asemenea tip. E o personalitate poetică veşnic entuziastă, plină până în gât cu subiecte şi idei… Conversaţia lui nu e obositoare. Ce e drept, când stai cu el de vorbă eşti obligat să bei mult. În schimb, poţi fi sigur că în răstimpul celor 3 sau 4 ore de taifas n-o să auzi nicio minciună şi nicio banalitate. Şi pentru asta face să treci peste sobrietate…

Printre altele, am găsit împreună un titlu pentru cartea mea. Ne-am frământat creierii mult timp, dar afară de *Pisici şi caraşi* sau *Flori şi câini,* n-am mai găsit nimic. Eu aş fi vrut să mă opresc la *Cumpără-mi cartea, că de nu te plesnesc!* sau *Poftiţi vă rog, ce doriţi să cumpăraţi?* Dar poetul, după ce s-a gândit puţin, a găsit că titlurile sunt prea banale şi răsuflate… Nu-mi găseşti dumneata un titlu? În ceea ce mă priveşte, sunt de părere că toate aceste titluri cu un înţeles colectiv (gramatical) sunt cât se poate de vulgare… Eu l-aş prefera pe acela pe care îl *preferă* şi Leikin, anume: *A. Cehonte. Povestiri şi schiţe* – atât… deşi asemenea titluri li se potrivesc numai celebrităţilor şi nicidecum unuia… ca mine… Ar merge şi *Povestiri pestriţe*... Prin urmare, iată două titluri: alege unul dintre ele şi comunică-i-l lui Leikin. Mă bizui pe gustul dumitale, deşi îmi dau seama că în felul acesta îţi răpesc din timp… Dar nu te supăra… Când va binevoi Dumnezeu să ţi se aprindă casa, o să-ţi trimit tulumba mea.

Îţi mulţumesc foarte mult pentru grija pe care ai avut-o de a decupa şi a-mi trimite originalul. Ca să nu-ţi rămân dator (băneşte), îţi trimit pentru transport o marcă în valoare de 35 de copeici, pe care mi-ai trimis-o cândva odată cu onorariul, şi de care n-am putut scăpa până astăzi. Acum chinuieşte-te dumneata cu ea!…

Bucuria răutăcioasă pe care ai manifestat-o cu prilejul interzicerii de către cenzură a *Atacului împotriva soţilor* îţi face cinste. Îţi strâng mâna. Totuşi ar fi fost mult mai plăcut pentru mine să primesc 65 de ruble în loc de 55. Ca să mă răzbun pe cenzură şi pe toţi cei ce se bucură de nenorocirea mea, am înfiinţat împreună cu prietenii mei o *Societate pentru punerea coarnelor.* Regulamentul a şi fost înaintat spre aprobare. Am fost ales preşedinte cu o majoritate de 14 voturi contra 3.

În nr.1 din *Kolosia* a apărut un articol: *Revistele umoristice.* Ce s-a întâmplat? Bine că mi-am adus aminte… Odată, discutând cu dumneata şi cu logodnica dumitale despre scriitorii tineri, ţi-am vorbit de Korolenko… Îţi mai aminteşti? Dacă vrei să-l cunoşti, ia *Severnîi vestnik* şi citeşte, în nr. 4 sau 5, nuvela *Vagabonzii.* Ţi-o recomand…

Trebuie să scriu, însă n-am subiecte, n-am defel… Despre ce să scriu? Dar e timpul să mă duc la culcare. Plecăciuni şi o strângere de mână. În fiecare zi mă duc la ţară pentru practică. Ce mai râpe, ce mai privelişti!…

Am primit cincizeci şi cinci de ruble şi şaptezeci şi două de copeici integral, drept care mă iscălesc şi-mi pun pecetea.

Medic practician voluntar A. Cehov

„Atacul împotriva soților" – e vorba de povestirea lui Cehov „În atenția soților *(Studiu științific)*", trimisă la „Oskolki" și interzisă de cenzură.

„Kolosea" – revistă științifică și literară lunară, care apărea la Petersburg. E vorba de articolul lui A. Vladimirov intitulat „Revistele noastre umoristice", în care se făcea o critică vehementă a revistei „Oskolki".

19. Către N.A. Leikin

3 februarie 1886, Moscova

Preabunule Nikolai Alexandrovici! Am primit şi onorariul, şi scrisoarea dumitale. Primul a căzut la timp, iar la scrisoare îţi răspund acum:

1) Pe volum o să fiu A. Cehonte, nu A. Cehov.

2) Cum îl intitulez? Am încercat împreună cu Palmin să-i găsim un titlu, dar n-am izbutit. Rămân la:

Povestiri pestriţe

A. Cehonte

Schiţe, povestiri, crochiuri etc.

Dacă acesta nu merge, atunci pune-l pe al dumitale adică: *A. Cehonte, Povestiri şi schiţe.* După ce vei alege unul dintre aceste două titluri, împreună cu I. Grek, căruia i-am şi înaintat o cerere, înştiinţează-mă imediat să nu-l încurc pe desenator.

3) Renunţ la ideea de a face o ultimă corectură.

4) Dacă alegerea caracterelor ar depinde de mine, m-aş opri la acela cu care s-au tipărit *Florile azurii* ale dumitale.

Îţi trimit povestirea… Ating în ea anumite probleme, dar nu cuprinde nimic neliberal. De altfel, era şi vremea să renunţăm la mănuşi…

Bine că mi-am adus aminte: ce se aude cu concursul pentru o scrisoare de dragoste? A sosit ceva? Am putea să publicăm un apel în două numere consecutive. Aici, la Moscova, timpul e minunat. Numai bun pentru plimbare.

Mă grăbesc să prind trenul accelerat, de aceea nu te supăra de scurtimea scrisorii.

Plecăciuni la toată familia dumitale, de la mare la mic, sfârşind cu Apel şi Rogulka.

Ai mei îţi mulţumesc pentru salutări şi ţi le întorc.

Al dumitale, A. Cehov

Îţi trimit povestirea – „Aniuta" („Oskolki", 1886, nr. 8, 22 februarie).

20. Către A.S. Suvorin

21 februarie 1886, Moscova

Stimate domnule Alexei Sergheevici!

Am primit scrisoarea dumitale. Îţi mulţumesc pentru aprecierile măgulitoare cu privire la scrierile mele şi pentru grabnica publicare a povestirii. Ce efect înviorător, animator chiar a avut asupra mea, ca autor, atenţia binevoitoare a unui om cu atâta experienţă şi atât de talentat ca dumneata – îţi poţi da seama singur…

Îmi însuşesc întru totul părerea de a tăia sfârşitul povestirii şi îţi mulţumesc pentru acest sfat util. Scriu de şase ani, dar eşti primul care n-a şovăit să-mi dea îndrumări, motivându-le.

Pseudonimul *A. Cehonte* e ciudat şi pretenţios, fără îndoială, dar a fost inventat în zorii tinereţii mele neguroase şi m-am obişnuit cu el; de aceea nici nu-mi dau seama că sună ciudat…

Scriu relativ puţin: cel mult 2-3 povestiri mici pe săptămână. O să-mi găsesc timp să colaborez la *Novoe vremea,* dar ceea ce mă bucură mai mult e faptul că nu mi-ai condiţionat colaborarea de predarea lucrărilor urgent, la termen. Când ţi se cere urgenţă, înseamnă că e grabă, şi ai senzaţia că-ţi atârnă ceva de gât; şi una şi alta te împiedică să lucrezi… Mie, personal, nu-mi convine graba şi pentru motivul că sunt doctor şi practic medicina… Eu nu pot garanta că mâine n-o să fiu smuls de la masa mea de lucru pentru toată ziua… Riscul de a nu da lucrarea la termen, adică de a întârzia, e, în ce mă priveşte, permanent.

Onorariul pe care mi l-ai fixat mă mulţumeşte deocamdată pe deplin. Dar dacă ai binevoi să dispui să mi se trimită şi ziarul, care îmi cade rar în mână, ţi-aş fi foarte recunoscător.

De data aceasta, îţi trimit o povestire de două ori mai mare decât precedenta şi… mă tem că şi de două ori mai slabă…

Cu stimă, rămân al dumitale

A. Cehov

La începutul scrisorii e vorba de povestirea „Un parastas" („Novoe vremea", 1880, nr. 3581, 15 februarie). Cu această povestire şi-a început Cehov colaborarea la „Novoe vremea".

„A. Cehonte" – F. N. Pokrovski, profesor de religie la liceul din Taganrog, îi spunea lui Cehov Antoşa Cehonte.

...îţi trimit o povestire – „Vidma" („Novoe vremea", 1886, martie).

21. Către L.N. Trefolev

1 martie 1886, Moscova

Stimate Leonid Nikolaevici![6].

Nu scriu „stimate domnule”, pentru că, după scrisoarea dumitale amabilă, socotesc că ne şi cunoaştem. Când se întâlnesc două trenuri, se salută, de obicei, printr-un fluierat. Dumneata ai fluierat, acum dă-mi voie să fluier şi eu… Îl ai în faţă pe A. Cehonte, Omul fără splină, Ruver ş.a.m.d., care se numără printre nenumăraţii dumitale admiratori. Cât de mult îţi admir muza, se vede din faptul că păstrez bucăţile preferate din operele dumitale, precum şi din aceea că făgăduiala pe care mi-ai făcut-o de a-mi trimite volumaşul de versuri a avut asupra mea acelaşi efect ca un păhărel de votcă după un drum de zece ceasuri cu poştalionul, pe un ger de 35 de grade.

În ceea ce priveşte obiectul corespondenţei noastre, sunt cu totul la dispoziţia dumitale. O să-mi dau silinţa de a mă grăbi, de a scrie şi de a-ţi trimite. Despre culegere am aflat pentru întâia oară de la Leikin şi de la bunul meu prieten Palmin. După cât am înţeles de la ei, cât şi din cele ce-mi amintesc despre culegerile străine pe care le-am văzut în treacăt, mi se cere, având în vedere caracterul ei excepţional, scurtime şi o deosebită expresivitate. Ţinând seama de acest lucru, mi-am fixat o limită: să nu trec de 50 de rânduri… Dacă cumva n-am înţeles bine, te rog să mă lămureşti cât mai grabnic.

În scrisoarea către Palmin, ţi-ai arătat teama că această culegere va fi unilaterală dacă autorii se vor mărgini să scrie numai despre copii şi despre săraci. E o teamă justificată. Dar ai grijă ca nu cumva de frica unilateralităţii să nu cădeţi în cealaltă extremă, şi culegerea să fie lipsită de caracter şi de fizionomie.

Cu privire la celebrităţile care ţi-au promis să trimită *quelque chose*[7] răspund cu vorbele unui cunoscut verset: *„Nu vă puneţi nădejdea în cei puternici, voi, fii ai pământului!”* De aceea grăbeşte-i, nu le da termene lungi şi nici răgaz să-şi tragă sufletul.

Încă ceva… Dacă nu vei face reclamă, nu vei ajunge la cifra fatală de 50. Prin urmare, dă drumul la reclamă! Va începe să se vorbească despre culegere, iar schiţele vor începe să curgă ca ploaia! Nu trebuie să te grăbeşti, şi aşteaptă ca să poţi alege din cele pe care le vei primi.

Afară de autografe, n-aş putea să-ţi mai fiu de vreun ajutor? Culegerea se va publica la Moscova, cartea mea se publică şi se vinde cu amănuntul tot la Moscova, aşa că nu mi-ar fi greu să-ţi fac unele servicii. Nu ai nevoie, cumva, de pictori pentru viniete, ilustraţii etc.? Tot tineretul moscovit pictoricesc şi rafaelicesc mi-

e bun prieten. Şi prin tineret nu e greu să ajungi şi la aştrii care apun.

Promisiunea dumitale de a-mi face o vizită, când vei veni la Moscova, îmi face o deosebită plăcere. Numai să n-o uiţi. Cred că în prima jumătate a lui mai o să-mi schimb locuinţa. Dacă se va întâmpla acest lucru, îmi poţi afla noua adresă fie la *Budilnik,* fie la una dintre farmacii. Să nu crezi că farmaciile îmi ţin adresa în chip de leac; farmaciile ţin lista tuturor medicilor cu adresele lor, şi închipuie-ţi că eu sunt medic! De câte ori vine la mine Palmin, înainte de a trece din sală în cabinetul meu, îmi cere promisiunea că n-o să-l doftoricesc. Dacă toţi poeţii sunt atât de neîncrezători şi ţin atât de mult la viaţă, mă grăbesc să te liniştesc, promiţându-ţi că nici pe dumneata n-o să te doftoricesc.

Şi acum, cu bine.

Al dumitale, A. Cehov

Iartă-mi această scăpare – la început, Cehov scrisese Ivanovici în loc de Nikolaevici, corectând apoi.

„A. Cehonte". „Omul fără splină". „Ruver" – pseudonimele lui Cehov.

...obiectul corespondenţei noastre – e vorba de rugămintea lui Trefolev ca Cehov să participe la culegerea de autografe şi portrete a scriitorilor şi pictorilor. Culegerea se edita în folosul Societăţii pentru ocrotirea copiilor nevoiaşi din Moscova. A apărut în 1887, însă fără participarea lui Cehov.

22. Către N.A. Leikin

4 martie 1886, Moscova

…M-ai rugat să-ţi spun deschis părerea cu privire la povestirea dumitale *(Corespondenţă între învăţători).* După mine, e un subiect foarte bun şi generos; asemenea subiecte sunt cât se poate de potrivite pentru *Oskolki.* Mi-a plăcut şi tratarea, deşi rămân la părerea mea că felul acesta de a trata subiectul sub formă de scrisori e învechit. Nu merge decât dacă tot miezul e în conţinutul scrisorilor (de exemplu raportul poliţaiului sau scrisorile de dragoste). Dar ca formă literară, în multe privinţe, nu e totdeauna potrivit: îl îngrădeşte pe autor într-un anumit cadru, şi acesta e cusurul principal… Ar fi fost mult mai bine dacă ai fi scris cu acest subiect o nuvelă.

„Corespondentă între învăţători" – povestirea lui N.A. Leikin „Din corespondența unui învățător" („Oskolki", 1886, nr. 7, 15 februarie).

23. Către D.V. Grigorovici

martie 1886, Moscova

Scrisoarea dumneavoastră, preabunul şi mult iubitul meu de bine vestitor, mi-a căzut ca un trăsnet din senin. Puţin a lipsit să nu izbucnesc în lacrimi. În orice caz m-a tulburat, şi simt că a lăsat urme adânci în sufletul meu. Pentru vorbele cu care îmi mângâiaţi tinereţea, să vă dăruiască Cel de Sus o bătrâneţe liniştită. Nu ştiu cum şi în ce chip să vă arăt recunoştinţa mea. Ştiţi cu ce ochi privesc muritorii de rând pe cei aleşi, dintre care faceţi parte şi dumneavoastră, aşa că puteţi judeca ce înseamnă pentru amorul meu propriu scrisoarea pe care mi-aţi trimis-o. E mai presus de orice diplomă, iar pentru un începător e ca un onorariu pentru prezent şi viitor. Parcă-s vrăjit. Nu sunt în stare să-mi dau seama dacă merit sau nu această înaltă cinste. Repet doar că m-a uluit.

Dacă am, cumva, un talent care ar merita să fie respectat, mărturisesc în faţa inimii dumneavoastră pure că până acum eu nu mi l-am respectat. Simţeam că am talent, dar mă deprinsesem să-l consider neînsemnat. Ca să ajungi nedrept, bănuitor şi lipsit de încredere în tine însuţi sunt de ajuns câteva pricini cu totul în afară de tine… Iar asemenea pricini, pe cât îmi aduc aminte, mie nu mi-au lipsit. Ai mei au avut totdeauna îndoieli în ce priveşte talentul meu literar şi n-au încetat niciodată de a mă sfătui prieteneşte să nu-mi schimb adevărata mea meserie cu aceea de scriitoraş. Aici, la Moscova, am sute de cunoscuţi, printre care şi vreo două duzini de oameni care scriu, dar nu-mi amintesc să mă fi citit vreunul sau să fi văzut în mine un scriitor. La Moscova există un aşa-numit „Cerc literar”: talente şi mediocrităţi de toate vârstele şi de toate nuanţele se adună o dată pe săptămână în odaia separată a unui restaurant şi-şi dau drumul la limbă. Dacă m-aş duce acolo şi le-aş citi măcar un fragment din scrisoarea dumneavoastră, mi-ar râde în nas. În cei cinci ani de când peregrinez pe la gazete, am ajuns să mă pătrund şi eu de părerea obştească în ce priveşte mediocritatea mea literară, m-am deprins curând să-mi consider scrierile cu uşurinţă, şi dă-i înainte! Aceasta e cea dintâi pricină. A doua e că sunt medic, şi m-am cufundat până peste cap în medicina mea. Însă proverbul cu cei doi iepuri n-a împiedicat pe nimeni mai puţin decât pe mine de a dormi tun.

Toate acestea vi le scriu numai ca să-mi justific, cât de cât, în faţa dumneavoastră, marele meu păcat: până acum am fost cât se poate de uşuratic, de nepăsător şi de nechibzuit în ce priveşte activitatea mea literară. Nu-mi amintesc să fi lucrat la *vreuna* dintre povestirile mele mai mult de o zi, iar schiţa *La vânătoare,*

care v-a plăcut, am scris-o scăldându-mă la râu. Îmi scriam schiţele, aşa cum îşi scriu reporterii însemnările asupra incendiilor: maşinal, aproape inconştient, fără să mă preocup nici de cititor, nici de propria mea persoană… Scriam, silindu-mă pe cât puteam să nu folosesc pentru povestirea respectivă imaginile şi tablourile care-mi erau scumpe şi pe care, numai Dumnezeu ştie de ce, le puneam la o parte şi le păstram cu grijă în inima mea.

Ceea ce m-a împins la autocritică a fost, în primul rând, scrisoarea prietenească şi sinceră, pe cât mi-aduc aminte, a lui Suvorin. Începusem a mă pregăti să scriu ceva ca lumea, totuşi n-aveam încredere în capacităţile mele literare. Şi iată că, fără veste, fără să mă aştept câtuşi de puţin, a venit scrisoarea dumneavoastră. Iertaţi-mi comparaţia, dar scrisoarea a avut asupra mea efectul pe care l-ar fi avut un ordin al guvernatorului de a părăsi oraşul în 24 de ore. Vreau să spun că am simţit dintr-odată nevoia imperioasă de a mă descotorosi cât mai curând de indolenţa mea.

Sunt cu totul de părerea dumneavoastră. Pasajele cinice, asupra cărora mi-aţi atras atenţia, le-am observat şi eu când mi-am văzut *Vidma* tipărită. Dacă aş fi scris bucata aceasta în 3 sau 4 zile şi nu într-o singură zi, ele nu s-ar mai fi strecurat…

Da, o să mă vindec de obiceiul de a scrie în pripă, însă nu chiar atât de curând… Pentru moment, nu pot părăsi calea pe care am apucat. Sunt gata să rabd de foame, aşa cum am mai răbdat, dar nu e vorba numai de mine… Eu nu rezerv scrisului decât timpul meu liber, 2 sau 3 ore ziua, şi o mică parte din noapte, adică atât cât e necesar pentru lucruri mărunte. La vară, când voi fi mai liber, şi când cheltuielile vor fi mai reduse, mă voi apuca de o lucrare serioasă.

Nu se mai poate tipări pe copertă numele meu adevărat, deoarece e prea târziu: vinieta e gata, iar cartea s-a şi cules. Înaintea dumneavoastră, mă sfătuiseră şi alţi mulţi petersburghezi să nu-mi stric cărţile iscălindu-le cu un pseudonim, însă eu n-am vrut să-i ascult, din amor-propriu, pesemne. Volumul nu-mi place deloc. E un fel de mişmaş, un amalgam dezordonat de schiţişoare studenţeşti, ciopârţite de cenzură şi de redactorii publicaţiilor umoristice. Sunt sigur că foarte mulţi vor fi dezamăgiţi, citindu-l. Dacă aş fi ştiut că sunt citit şi că dumneavoastră mă urmăriţi, nu l-aş fi publicat.

Îmi pun toată nădejdea în viitor. Nu am decât 26 de ani. Poate că o să mai am când face ceva, deşi timpul zboară atât de repede.

Iertaţi-mi această scrisoare lungă, şi nu osândiţi pe un biet om că a îndrăznit, pentru prima oară în viaţa lui, să-şi îngăduie desfătarea de a-i scrie lui Grigorovici.

Trimiteţi-mi, dacă se poate, fotografia dumneavoastră. Aţi fost atât de bun cu mine, şi sunt atât de mişcat, încât am impresia că aş fi în stare să vă scriu un top întreg, nu o singură foaie de

hârtie. Să vă dea Dumnezeu sănătate şi fericire, şi vă rog să fiţi încredinţat de sinceritatea sentimentelor mele de adânc respect şi recunoştinţă.

A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui D.V. Grigorovici din 25 martie 1886, în care acesta îl salută pe Cehov ca pe „un adevărat talent” şi îl consideră „mult deasupra scriitorilor din noua generaţie”. Grigorovici îl sfătuieşte pe Cehov să-şi respecte talentul, să renunţe la obiceiul de a scrie în grabă, şi să-şi păstreze impresiile „pentru lucrări bine gândite, bine cizelate, pe care să nu le scrie pe nerăsuflate…” „Sunt sigur că dumneata eşti chemat să scrii câteva opere excelente, într-adevăr artistice. Ai comite un mare păcat dacă n-ai îndreptăţi aceste aşteptări.”

24. Către N.P. Cehov

martie 1886, Moscova

Micul meu Zabelin! Mi s-a spus că te simţi ofensat de glumele mele şi ale lui Schächtel… Însuşirea de a se simţi ofensat e apanajul sufletelor nobile. Totuşi, dacă se poate râde de Ivanenko, de mine, de Mişka sau de Nelly, de ce nu s-ar putea râde şi de tine? Ar fi nedrept… De altfel, dacă nu glumeşti şi te consideri într-adevăr ofensat, atunci mă grăbesc să-ţi prezint scuzele mele.

De obicei, se râde de ceea ce are haz sau de ceea ce nu înţelegi. Din aceste două alternative, alege-o pe care vrei.

Bineînţeles, cea de a doua e mai măgulitoare, dar – vai! – pentru mine, personal, tu nu eşti o enigmă. Nu e greu să înţelegi pe un om cu care ai împărţit dulceaţa căciulilor tătărăşti, a Vucinei, a limbii latine şi, în sfârşit, a vieţii în comun la Moscova. Şi apoi, viaţa ta e atât de puţin complicată din punct de vedere psihologic, încât o pot înţelege chiar şi cei care n-au trecut prin seminar. Din respect pentru tine, o să fiu sincer. Te superi, te simţi ofensat… Dar nu e vorba de zeflemele şi nici de trăncănelile blajine ale lui Dolgov… E vorba că tu însuţi, ca un om de treabă ce eşti, te simţi într-o situaţie falsă, iar cel ce se crede vinovat de ceva îşi caută totdeauna justificarea în afară: beţivul dă vina pe nenoroc, Puteata pe cenzură, iar cel ce fuge de la Iakimanka, pentru a se arunca în desfrâu, dă vina pe frigul din sală, pe zeflemele ş.a.m.d… Dacă mi-aş lăsa acum familia în voia sorţii, aş încerca să-mi găsesc scuze în caracterul mamei, în hemoptizie şi altele. Lucrul acesta e firesc şi e scuzabil. Aşa e omul. Că te simţi într-o situaţie falsă, e adevărat, altfel nu ţi-aş fi spus că eşti un om cumsecade. Dacă ţi-ai pierde această calitate, de a fi cumsecade, atunci s-ar schimba socoteala, te-ai împăca şi tu cu noua situaţie, şi nu te-ai mai simţi călcând pe un teren nesigur. Că nu eşti o enigmă pentru mine şi că uneori eşti barbar de ridicol – şi asta e adevărat. Doar eşti un simplu muritor, iar noi, muritorii, suntem enigmatici numai atunci când suntem proşti şi ridicoli 48 de săptămâni pe an… Nu-i aşa?

Mi te-ai plâns de multe ori că „nimeni nu te înţelege!!” Nici Goethe şi nici Newton nu s-au plâns de asta… Numai Hristos s-a plâns, dar el nu se gândea la „eul” lui, ci la învăţătura lui… Lumea te înţelege foarte bine… Dar dacă tu singur nu te înţelegi, nu e vina nimănui…

Te rog să mă crezi că eu, ca frate şi ca prieten, te înţeleg şi te compătimesc din toată inima… Îţi cunosc toate însuşirile bune, ca pe cele cinci degete ale mâinii mele, le preţuiesc şi am pentru ele cel mai adânc respect. Ca să-ţi dovedesc că te înţeleg, pot,

dacă vrei, să-ţi enumăr aceste însuşiri. După mine, eşti bun până la prostie, mărinimos, sincer şi lipsit de egoism: ai fi în stare să împarţi cu alţii şi ultima ta copeică. Nu ştii ce-i invidia şi nici ura, eşti naiv, milos cu oamenii şi cu animalele, nu eşti răutăcios şi nici ranchiunos, şi ai încredere în semenii tăi… Şi mai presus de toate, eşti înzestrat cu ceea ce n-au alţii: cu talent. Iar talentul acesta te ridică deasupra milioanelor de oameni, pentru că pe globul pământesc nu e decât un pictor la 2.000.000 de suflete… Talentul tău îţi creează o situaţie specială: chiar dacă ai fi broască sau tarantulă, şi tot ar trebui să fii respectat, pentru că talentului i se iartă orice.

Nu ai decât un singur defect. În acest defect stă şi situaţia ta falsă, şi nenorocirea ta, şi catarul tău intestinal. Defectul acesta e o totală lipsă de educaţie. Iartă-mă, te rog, dar *veritas magi*s *amicitiae*[81]… Trebuie să ştii că viaţa îşi are cerinţele ei… Ca să te simţi la largul tău într-un mediu intelectual, ca să nu te simţi prost şi străin, e nevoie să fii, într-o oarecare măsură, bine-crescut… Talentul te-a adus în acest mediu, îi aparţii, dar… tu fugi de el, şi atunci eşti nevoit să stai în cumpănă între un mediu civilizat şi locatarii de vizavi. Iese la iveală obârşia ta de mic-burghez, crescut în bătăi, din pomeni, lângă pivniţa cu vinuri de Rin. E greu să-ţi înfrângi obârşia, e foarte greu.

După părerea mea, oamenii bine-crescuţi îndeplinesc următoarele condiţii:

1) Îşi respectă semenii, de aceea sunt totdeauna îndatoritori, blânzi, politicoşi, îngăduitori… Nu fac scandal pentru un ciocan sau o gumă de ras pierdută. Dacă stau sub acelaşi acoperământ cu alţii, nu se poartă ca şi cum le-ar fi făcut cine ştie ce hatâr, iar când pleacă nu le trântesc în obraz: „Cu dumneata nu-i chip de trăit!” Ei iartă şi zgomotul, şi frigul, şi friptura puţin arsă, şi spiritele, şi prezenţa altora în casă…

2) Sunt miloşi, şi nu numai cu cerşetorii şi cu pisicile. Suferă în inima lor pentru lucruri care nu se văd cu ochiul liber. Aşa, de pildă, dacă Piotr ştie că mama şi tata încărunţesc de dorul lui şi nu închid ochii noaptea, pentru că nu-l văd decât rar (şi atunci totdeauna beat), el se grăbeşte să se ducă să-i vadă, renunţând la votcă. Oamenii binecrescuţi nu dorm noaptea ca să-i poată ajuta pe Polevaevi să plătească taxele fraţilor lor, studenţi, sau ca să-şi îmbrace mama.

3) Respectă bunul altuia, prin urmare îşi plătesc datoriile.

4) Sunt sinceri şi se feresc de minciună ca de foc. Nu mint nici când e vorba de mărunţişuri. Minciuna ofensează pe cel care o ascultă şi înjoseşte în propriii tăi ochi pe cel care o spune. Nu pozează, se poartă pe stradă exact ca şi acasă, şi nu caută să arunce praf în ochii celor mai mici decât ei… Nu sunt flecari şi nu ţi se vâră în suflet cu destăinuirile lor, când nu-i întreabă nimeni… Din respect pentru urechile altora, de cele mai multe ori, tac.

5) Nu se depreciază ca să provoace compătimirea altora. Nu cântă pe strunele altor suflete, pentru ca, drept răspuns, aceştia să ofteze şi să-i răsfeţe. Nu spun: „Nimeni nu mă înţelege!” sau: „Mă irosesc pe fleacuri!”, pentru că asta înseamnă a căuta efecte ieftine, pentru că e banal, învechit şi fals…

6) Nu sunt vanitoşi. Nu se lasă atraşi de strălucirea briliantelor false, nu ţin să facă cunoştinţă cu celebrităţi, să strângă mâna beţivului de Plevako, nu se entuziasmează de primul întâlnit la „Salon”, nu caută să fie cunoscuţi în toate berăriile… Ei râd de cuvintele: „Eu sunt reprezentantul presei!!”, care nu le stau bine decât unora ca Rodzevici sau Lovenberg. Când fac un lucru de un ban, nu aleargă cu servieta subsuoară, dându-şi aere de o sută de ruble, şi nu se laudă că li s-a permis să intre în cutare loc, unde altora nu li se permite… Adevăratele talente stau totdeauna în umbră, pierdute în mulţime, şi nu le place să facă pe păunul… A spus şi Krîlov că un poloboc gol face mai mult zgomot decât unul plin…

7) Dacă au vreun talent, şi-l respectă. Pentru el îşi sacrifică liniştea, renunţă la femei, la vin, la deşertăciuni… Sunt mândri de talentul lor. Aşa, nu fac chefuri cu pedagogii de la gimnaziu şi cu oaspeţii lui Skvorţov, pentru că îşi dau seama că nu sunt chemaţi să trăiască la acelaşi nivel cu ei, ci să aibă o influenţă educativă asupra lor. Afară de asta, ei ştiu ce înseamnă dezgustul…

8) Ei caută să-şi cultive simţul estetic. Nu sunt în stare să se culce îmbrăcaţi, nu admit ca peretele să aibă crăpături pline de ploşniţe, să respire aer stricat, să calce pe o duşumea împroşcată cu scuipat, şi nu se mulţumesc cu o mâncare gătită la lampa de gaz. Ei caută, pe cât se poate, să-şi stăpânească şi să-şi înnobileze instinctul sexual… să nu devină sclavii lui. În privinţa asta, oamenii binecrescuţi nu sunt chiar atât de vulgari. Ei nu preţuiesc la o femeie sudoarea de cal şi patul… nu preţuiesc inteligenţa care se manifestă doar prin viclenia de a se preface însărcinată şi de a minţi mereu… Lor, mai ales când sunt pictori, le trebuie prospeţime, graţie, omenie, nu însuşirea de a fi […], ci mamă… Nu beau votcă toată ziua şi nu adulmecă pe la dulapuri, pentru că ştiu că nu sunt porci. Nu beau decât când sunt liberi, la ocazii… pentru că au nevoie de *mens sana in corpore sano*[19].

Ş.a.m.d. Aşa sunt cei binecrescuţi… Ca să-ţi faci educaţia şi ca să nu fii mai prejos de nivelul mediului în care ai pătruns, nu-i destul să-l citeşti pe *Pickwick* şi să înveţi pe dinafară monologul din *Faust.* Nu-i destul să te urci într-o birjă şi să te duci la Iakimanka, pentru ca, peste o săptămână, s-o ştergi de acolo.

Pentru toate astea se cere să munceşti neîntrerupt zi şi noapte, să citeşti întruna, să înveţi, să ai voinţă… Fiecare ceas e scump…

Drumurile la Iakimanka şi îndărăt nu pot ajuta la nimic. Trebuie să ai curajul s-o rupi brusc cu trecutul… Vino la noi, dă de pământ clondirul cu votcă şi apucă-te de citit… de pildă, cărţile lui Turgheniev, din care n-ai citit încă nimic…

[…] Lasă amorul-propriu la o parte, că doar nu mai eşti copil… în curând împlineşti 30 de ani! Ar fi vremea…

Te aştept… te aşteptăm cu toţii…

Al tău A. Cehov

Zabelin – un moşier din Zvenigorod, mare beţiv.

Mişka – Mihail Cehov.

Kelly – Elena Konstantinovna Markova, o cunoştinţă de-a Cehovilor, din Zvenigorod.

Rodzeoici şi Lövenberg – ziarişti bulevardieri.

25. Către V.V. Bilibin

4 aprilie 1886, Moscova

…Îmi scrii că ultimele mele două povestiri publicate în *Peterburgskaia gazeta* sunt destul de slabe… Îţi iert acest liberalism, cu condiţia să ierţi şi povestirile mele următoare, care vor fi şi mai slabe…

M-am epuizat şi mă simt răsuflat… Aş vrea să te întreb: oare nu s-ar putea să mi se tragă o bătaie zdravănă?…

Pe neaşteptate, din senin, ca *deus ex machina,* am primit o scrisoare de la Grigorovici. I-am răspuns şi, curând după aceea, am primit alta, cu fotografia lui. Fiecare dintre ele are câte o pagină şi jumătate, iar scrisul e indescifrabil, scris de om bătrân. Moşneagul îmi cere să lucrez o bucată mai mare şi să renunţ la obiceiul de a scrie de mântuială. Susţine că am talent veritabil (subliniind cuvintele); ca o dovadă a darului meu artistic, îmi citează câteva fragmente din povestirile mele. Mi-a scris cu căldură şi sinceritate. Se înţelege că sunt mişcat, deşi îmi dau seama că Grigorovici cam exagerează…

Îmi ceri ca, atunci când voi ajunge o celebritate, să te salut pe stradă. Bine. O să-ţi trimit chiar şi autograful meu…

...ultimele mele două povestiri – trebuie să fi fost „Primăvara *(Scenetă)*" şi „Pe râu. *Tablouri de primăvară*", apărute în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 81 din 24 martie şi nr. 88 din 31 martie.

26. Către Al.P. Cehov

6 aprilie 1886, Moscova

Ei, destul, vameşe carantinier! Ce rost au asemenea expresii tari? De unde ai scos „umbra celui ce a fost un om”, şi aş vrea să ştiu de ce nu te recunoşti în oglindă?

1) Davîdov o să-ţi trimită banii. Dacă nu ţi-a trimis până acum, e că nici el n-are un sfanţ în buzunar.

2) Ai de primit şi de la *Sverciok* şi de la *Budilnik.* Mâine, Mişka o să adune toţi gologanii ce ţi se cuvin şi o să ţi-i trimită poimâine. În general, pentru afacerile tale băneşti adresează-te lui Mişka. E un bun avocat. *Sverciok* plăteşte minunat, o să-ţi dea câte 8 copeici pentru fiecare rând.

3) Tu eşti naturalist, şi cu toate astea nu înţelegi că situaţia ta e foarte firească. Îmi scrii că toată lumea „te arde, te căsăpeşte, te calcă în picioare, şi-ţi scoate sufletul”. Adică, îţi cere să-ţi plăteşti datoriile. Dar bine, dragul meu, datoriile trebuie plătite! *Trebuie* plătite cu orice preţ, chiar… dacă ar fi să rabzi de foame… Dacă cei cu studii universitare şi cei care scriu consideră datoriile drept nenorociri, atunci ce să facă ceilalţi muritori? Nu ştiu, dar totul e chestie de principii… Şi apoi, de ce să faci datorii? Iartă-mi această întrebare neplăcută, însă nu ţi-o pun ca să-ţi fac morală. Nu e mai uşor decât să nu faci datorii. Judec după mine, iar eu am pe spinare o familie mult mai numeroasă ca a ta, şi aici, la Moscova, alimentele sunt de zece ori mai scumpe decât la voi. Tu plăteşti pentru casă chiria pe care o plătesc eu numai pentru pian, iar de îmbrăcat, nu mă îmbrac mai bine decât tine… Toată nenorocirea sunt cumpărăturile şi cheltuielile pe care n-aveai dreptul să le faci şi la care de mult trebuia să renunţi: făina Nestlé (?!?), servitori de prisos şi altele. Când bărbatul şi nevasta n-au bani, nu ţin servitori, asta-i lege…

4) Dar datoriile le-ai făcut, şi n-are niciun rost să discutăm de unde vin… Mai bine să vorbim despre plata lor… înţeleg să te înspăimânte o datorie de 1000-2000 de ruble, dar o datorie de 300 sau 500 de ruble, cât ai, desigur, nu merită atâtea „suferinţe morale”. Mai curând sau mai târziu, tot ai s-o plăteşti, cu atât mai mult, cu cât există o măsură cum nu se poate mai bună: reţinerile din salar. Până să chibzuieşti tu cum şi ce fel, casieria te-a şi scăpat de datorii! Nici vorbă, reţinerile din salar implică oarecare inconveniente, dar ce să-i faci?! Inconvenientele acestea sunt trecătoare, mai ales pentru un om care, în afară de salar, mai are şi altă sursă de venituri…

Judecătorul de pace m-a condamnat să plătesc suma de 105 ruble pe care tu şi Nikolai o datoraţi băcanului Semionov. Croitorului îi datorez mai mult de o sută pentru mine şi pentru cei

pentru care am garantat… Dar eu nu-mi pun întrebarea: „Ce-o să mai fie pe urmă?”… Sunt convins că toate se vor achita, vor trece, şi cu vremea se vor cufunda în uitare. Iar la ţară o să mă restrâng, o să încerc s-o scot la capăt cu cheltuielile mele şi ale familiei cu 50 de ruble pe lună, şi o să scap de datorii…

5) De ce scrii atât de puţin? E de-a dreptul revoltător! *Sverciok* şi *Budilnik* sunt într-o vacanţă totală, iar tu stai cu braţele încrucişate şi te smiorcăi ca Herşcu când îl mănâncă ploşniţele prin somn. De ce scrii fără tragere de inimă pentru *Oskolki?* Toate povestirile pe care mi le-ai trimis să i le dau lui Leikin miros grozav a lene. Le-ai scris într-o singură zi? Din tot maldărul, n-am putut alege decât una, într-adevăr minunată şi scrisă cu talent. Celelalte sunt vrednice de condeiul lui Jîvcik din Taganrog. Numai subiecte imposibile… Doar lenea ar fi putut scrie. Într-o revistă controlată de cenzură, despre un popă care botează un copil în cristelniţă!… Lenea care nu judecă, nu socoteşte, care lucrează de mântuială… Unde ai văzut tu soţi care, în timp ce stau la masă, discută despre referate, ca în povestirea ta?… Unde ai văzut tu sub soare asemenea referate? Respectă-te, pentru Dumnezeu, nu lăsa mâinile să scrie în voia lor, când mintea ţi-e leneşă! Scrie două bucăţi pe săptămână, nu mai mult, şi caută să nu fie lungi, caută să le şlefuieşti; dacă lucrezi, să lucrezi cum trebuie. Nu născoci suferinţe prin care n-ai trecut şi nu descrie tablouri pe care nu le-ai văzut, pentru că minciuna într-o povestire e mult mai plicticoasă decât într-o discuţie…

Nu uita nicio clipă că în viitor vei avea şi mai multă nevoie de pană şi de talentul tău decât acum, şi nu le profana… Scrie, dar cântăreşte fiecare cuvânt ca să nu te faci de râs…

Ai scris măcar una dintre bucăţi în mai mult de o seară? Poate *Somnambulul…* Te întreb, Măscărici Ivanîci, ai scris? Sunt sigur că nu! Nu şi nu! Tu consideri literatura ca pe un lucru uşor, şi totuşi e o muncă grea! Dacă ai fi un om cumsecade şi dacă ai lucra la fiecare bucată (de 150-200 de rânduri) câte 5 sau 7 zile, să vezi ce ţi-ar ieşi! Nu te-ai recunoaşte în rândurile tale, aşa cum nu te recunoşti acum în oglindă… Nu uita că tu nu eşti aglomerat cu lucrări urgente şi că ai putea să pierzi câteva seri la o povestire… Te întrebi dacă face? Socoteşte şi tu… Lucrând cu cea mai mare meticulozitate, ai putea scrie 5 până la 7 povestiri pe lună, ceea ce ar face cam o sută de ruble. Pe când acum, scriind mult, nu realizezi nici 50… Închei această morală cu un citat din scrisoarea lui Grigorovici, pe care am primit-o mai zilele trecute: „*...pentru aceasta, e nevoie să-ţi respecţi talentul – oamenii sunt atât de rar înzestraţi cu talent... să-ţi păstrezi impresiile pentru lucrări bine gândite, bine cizelate, pe care să nu le scrii pe nerăsuflate... În felul acesta vei câştiga de la început premiul şi te vei ridica în ochii cunoscătorilor şi apoi şi în ochii cititorilor...”*

O altă mare autoritate – Suvorin – îmi scrie: *„Când scrii mult, ceea ce iese de sub pana ta nu e totdeauna reuşit”.*

Iar un al treilea om mare, I. Grek al nostru (Bilibin), mă înjură de mama focului în epistolele lui că scriu prea mult. Aşa că vezi şi tu, Saşa!

Acum colaborez la *Novoe vremea,* unde mi se plăteşte câte 12 copeici de fiecare rând. O să reuşesc să-l mut în presa petersburgheză şi pe Ghileai, care nu e cult, dar e talentat. Nu s-ar putea să fac şi cu tine acelaşi lucru, cu atât mai mult că tu eşti de o mie de ori mai cult şi mai talentat decât ciubotele care scriu la *Delo* şi *Nabliudatel*? Munceşte, drăguţule, munceşte! Pune-ţi creierul la treabă, nu te risipi pe nimicuri! Nu face din tine şi din munca ta făina Nestlé… Pentru început, ar fi bine să colaborezi la *Peterburgskaia gazeta,* de unde uşor te-ai putea muta la *Novoe vremea.* Aceste două gazete îţi sunt cu totul necunoscute. Nu ştii cam ce le trebuie… N-ai putea să le găseşti acolo la tine, la Novorosiisk, şi să faci cunoştinţă cu ele? Sunt sigur că *Novoe vremea* vine la Novorosiisk. Citeşte numerele de sâmbătă… Leikin nu mai e la modă. I-am luat eu locul. La Petersburg, eu sunt scriitorul cel mai la modă acum, şi aş vrea să nu rămâi nici tu în urmă…

Şi chiar ai de gând să pleci din Novorosiisk? Nu s-ar putea să mai rămâi până la toamnă? Dacă nu pleci, îţi dau cuvântul de *onoare* că la vară o să vin la tine… fără datorii. Morţii şi talentele nu trebuie să-i vorbeşti de rău. Kolka datorează 3000 de ruble şi… nici nu-i pasă! Şi ce bine am trăi noi amândoi cu banii aceştia! Plecarea ta nu-mi convine nici pentru aceea că sunt convins că la Piter nu te-ai alege cu nimic altceva decât cu noi datorii… Aşteaptă până la toamnă! Între timp o să mă duc eu la Piter, o să vorbesc despre tine cu Grigorovici şi cu ceilalţi, şi – cine ştie? Grigorovici e consilier de stat şi cavaler… Mai curând o să-ţi găsească el ceva decât tu singur… Toţi miniştrii îl cunosc… Prin urmare, nu uita: pune-ţi creierul la treabă. Ţi-o spun din experienţă. Scrie-mi. Scrie şi mamei. Spune-mi cum se poate ajunge la tine. Te salut.

Al tău A. Cehov

„Șverciok” – revistă umoristică săptămânală, editată la Moscova de fraţii E. şi M. Werner. Cehov a colaborat la această revistă în 1886.

Jivcik” – porecla dată de Cehov lui A.V. Petrov, un poliţist din Taganrog.

Ghileai – pseudonimul lui Vladimir Alexeevici Ghilearovski.

„Delo” – revistă literară şi politică care apărea la Petersburg între anii 1866-1888.

„Nabliudatel” – revistă lunară, care a apărut la Petersburg între 1882-1902.

27. Către M.G. Cehov

11 aprilie 1886, Moscova

…Există în Rusia un scriitor mare, D.V. Grigorovici, al cărui portret poţi să-l găseşti în *Scriitori contemporani*. De curând, fără veste, ca din senin, am primit de la el, fără să-l cunosc, o scrisoare de o pagină şi jumătate. Grigorovici e atât de cunoscut şi de respectat, încât poţi să-ţi închipui mirarea şi bucuria mea! Îţi citez câteva pasaje din scrisoarea lui: *„…Dumneata ai un talent adevărat, un talent care te ridică mult deasupra scriitorilor din noua generaţie… Eu am peste 65 de ani, şi totuşi n-am pierdut dragostea pentru literatură: urmăresc cu acelaşi entuziasm succesele ei şi încerc acelaşi sentiment de bucurie când dau peste ceva viu, ceva de valoare. Şi, după cum vezi, nu m-am putut împiedica de a-ţi întinde amândouă mâinile… Dacă vii la Petersburg, nădăjduiesc să te văd şi să te îmbrăţişez, aşa cum te îmbrăţişez acum, în gând!!”*

Scrisoarea e lungă şi n-am timp s-o transcriu în întregime, o să ţi-o citesc când ne vom vedea. E o scrisoare foarte frumoasă. Dacă şi muzeele preţuiesc scrisorile unor oameni ca Grigorovici, cum să n-o preţuiesc eu? I-am răspuns aşa: *„Pentru vorbele cu care îmi mângâiaţi tinereţea, preabunul şi mult iubitul meu de bine vestitor, să vă dăruiască Cel de Sus o bătrâneţe liniştită!”*

Răspunsul meu l-a impresionat pe bătrân. Mi-a scris o altă scrisoare lungă, şi mi-a trimis şi fotografia lui. Scrisoarea a doua e minunată…

28. Către Al.P. Cehov

10 mai 1886, Moscova

Mult prea dragul meu Alexandr Pavlovici Cehov!

Dacă nu te-ai răzgândit şi tot mai vrei să-mi scrii, scrie-mi pe adresa: or. Voskresensk (gub. Mosc.) d. doctor Ant. P.

Chiar acum m-am întors de la Piter, unde am stat două săptămâni. Am petrecut minunat. M-am împrietenit cum nu se poate mai strâns cu Suvorin şi cu Grigorovici. Am atât de multe de povestit, că nu ţi le pot spune pe toate într-o scrisoare, o să ţi le spun când ne vom vedea. Citeşti *Novoe vremea?*

Oraşul viitorului e un subiect cât se poate de bun, şi pentru că e original, şi pentru că e interesant. Dacă n-o să te laşi pe tânjală, cred că o să iasă ceva minunat. Însă tu, naiba să te ia, eşti un mare leneş! *Oraşul viitorului* va fi o operă de artă numai dacă va îndeplini următoarele condiţii: 1) să nu cuprindă vorbărie cu caracter politico-social-economic; 2) să fie obiectivă de la început până la sfârşit; 3) să fie veridică în descrierea personajelor şi a lucrurilor: 4) să fie cât se poate de concisă; 5) să fie îndrăzneaţă şi originală – fereşte-te de şabloane! – şi 6) să fie scrisă cu suflet.

După părerea mea, descrierile de natură trebuie să fie foarte scurte şi numai în legătură cu acţiunea. Locuri comune ca: „soarele asfinţea şi, scăldându-se în valurile mării ce se întuneca, inunda cu aur purpuriu" sau „rândunelele zburau pe deasupra apei, ciripind vesel" – trebuie evitate. În descrierea naturii trebuie să alegi amănunte fără importanţă, însă să le grupezi aşa fel, încât, dacă ai închide ochii, după ce ai citit, să-ţi apară o imagine limpede. De pildă, vei căpăta o noapte cu lună dacă vei scrie că pe zăgazul morii un ciob de sticlă spartă sclipea ca o stea strălucitoare şi că umbra neagră a unui câine sau a unui lup se rostogolea ca o minge de-a lungul lui. Natura prinde viaţă dacă te foloseşti de comparaţii între fenomenele ei şi acţiunile omeneşti. Şi în domeniul psihicului e bine să foloseşti particularităţile. Să te ferească Dumnezeu de locuri comune! Cel mai cuminte lucru e să te păzeşti de a descrie starea sufletească a eroilor, care trebuie să reiasă din acţiunile lor… Nu e bine să introduci un număr prea mare de personaje. Două să fie centrul de gravitate, el şi ea.

Ţi le scriu toate acestea ca un cititor care ar avea anumite preferinţe. De asemenea, şi ca să nu te simţi singur când te vei aşeza la scris. Singurătatea în creaţie e o povară grea. Mai bine o critică proastă decât nimic… Nu eşti de părerea mea?

Trimite-mi începutul bucăţii tale. O să-l citesc imediat şi o să ţi-l trimit îndărăt a doua zi împreună cu părerea mea. Nu te grăbi s-o termini, deoarece niciun locuitor din Piter n-o să se apuce să-

ţi citească manuscrisul înainte de mijlocul lui septembrie: unii sunt în străinătate, alţii în vilegiatură…

Sunt foarte bucuros că te-ai pus serios pe muncă. La vârsta de 30 de ani, un om trebuie să fie aşezat şi să aibă voinţă. Eu n-am ajuns încă la maturitate şi mi se iartă dacă mai scriu prostii, deşi cele cinci povestiri ale mele publicate în *Novoe vremea* au făcut atâta vâlvă la Piter, încât şi acum mă simt ca ameţit.

Onorariul cuvenit de la *Sverciok* şi de la *Budilnik* ţi l-a trimis Mişka în două rate.

Şi acum, te las cu bine şi nu uita pe al tău

A. Cehov

La noi e vreme urâtă, bate vântul.

„Oraşul viitorului” – titlul povestirii lui Al.P. Cehov, inspirată de călătoria lui în Caucaz.

...cinci povestiri – „Un parastas”, „Vidma”, „Agafia”, „Coşmar” şi „În noaptea sfântă” („Novoe vremea”, 1886, 15 februarie, 8 martie, 15 martie, 29 martie şi 13 aprilie).

29. Către N.A. Leikin

30 iulie 1886, Babkino

…Revistele cele voluminoase au început să vorbească despre cartea mea. *Novi* m-a făcut cu ou şi cu oţet, spunând că povestirile mele sunt aiurelile unui nebun. *Russkaia mîsl* m-a elogiat, iar *Severnîi vestnik* a descris pe două pagini soarta mea viitoare, vrednică de plâns, deşi în cele din urmă mi-a adus laude.

Ieri am primit o invitaţie să colaborez la *Russkaia mîsl.* La toamnă o să scriu ceva şi pentru revista aceasta…

E vorba de recenziile apărute în presă cu prilejul editării culegerii „Povestiri pestriţe".

A. Skabicevski scria în „Severnîi vestnik" că Cehov „îşi iroseşte talentul pe nimicuri", că volumul lui „nu reprezintă altceva decât jalnicul şi tragicul spectacol al sinuciderii unui tânăr talent prin moarte lentă". Oprindu-se asupra destinului „scriitorilor de pe la gazetă". Skabicevski spunea că aceştia, „uitaţi de toată lumea, sunt sortiţi să moară pe undeva, pe sub garduri". Referindu-se la această recenzie, Cehov îi scria lui Gorki: „O singură dată a făcut Skabicevski impresie asupra mea… atunci când a scris că o să mor beat, sub un gard…"

„Russkaia mîsl" – revistă lunară, de orientare burghezo-liberală; apărea la Moscova între 1880-1918.

30. Către M.V. Kiseleva

21 septembrie 1886, Moscova

…Mai întâi de toate, îţi mulţumesc foarte mult pentru extrasele din *Russkaia mîsl.* Citeam şi mă gândeam: „Slavă ţie, Doamne, că n-au pierit scriitorii mari din Rusia!” Într-adevăr, în această privinţă ţara noastră n-a sărăcit… Din scrisoarea pe care i-ai scris-o surorii mele, mi-am dat seama că şi dumneata începi a concura la titlul de celebritate… (mă refer la Piter şi la cele câteva mici povestiri din mitologie). Să te ajute Dumnezeu! Literatura nu-i un ghigorţ, de aceea nu te invidiez…

De altfel, nu-i cine ştie ce fericire să fii mare scriitor. Mai înainte de toate, trebuie să duci o viaţă mohorâtă… Munceşti de dimineaţă şi până noaptea, fără cine ştie ce folos… Bani – cam câte lacrimi varsă un motan… Nu ştiu cum stau lucrurile cu Zola şi cu Şcedrin, dar mie unuia îmi suflă vântul prin buzunare… Ca şi înainte, mi se dau ţigări numai la zile mari. Dar nişte ţigări imposibile! Vârtoase, umede, parcă-s nişte cârnaţi. Înainte de a fuma, aprind lampa, usuc ţigara deasupra sticlei şi abia după aceea o fumez. Şi în vremea asta lampa fumegă şi filează, ţigara sfârâie şi se înnegreşte, eu mă frig la degete… într-un cuvânt, să-ţi tragi un glonţ în cap, nu alta!

Repet: bani mai puţini chiar decât talent poetic. Abia de la 1 octombrie or să înceapă a-mi veni. Deocamdată, colind pridvoarele şi cer împrumuturi… Lucrez mult, foarte mult, pe *cufânt* de onoare, cum ar spune Serghei! Scriu o piesă pentru Korş (hm!), o nuvelă pentru *Russkaia mîsl,* câteva povestiri pentru *Novoe vremea, Peterburgskaia gazeta, Oskolki, Budilnik* şi alte reviste. Scriu mult, şi-mi ia mult timp. Dar mă agit ca un bezmetic: nu termin ce am început, şi mă apuc de altă lucrare… Până acum nu mi-am pus firmă de doctor, şi totuşi sunt nevoit să doctoricesc! Uff!

Mi-e frică de tifos!

De la o vreme sunt mereu bolnav şi, încetul cu încetul, mă prefac în moaşte de libelulă. Dacă o fi să mor înaintea dumitale, binevoieşte a încredinţa dulapul moştenitorilor mei ca să-şi pună dantura în rafturile lui.

Umblu ca un om la ziua lui, dar, judecând după privirile critice pe care mi le aruncă contabila de la *Budilnik,* nu sunt îmbrăcat după ultima modă şi nici scos ca din cutie. Umblu cu tramvaiul cu cai, nu cu birja.

Altminteri, îndeletnicirea scriitoricească are şi părţile ei bune. Mai întâi, după ultimele veşti, cartea mea are succes; al doilea, în octombrie o să am bani; al treilea, am început încet-încet să culeg lauri: când intru în vreun bufet, mă arată oamenii cu degetul, mi

se face un pic de curte şi mi se oferă tartine. Korş m-a prins la teatrul lui şi s-a grăbit să-mi dea un bilet de favoare pentru tot sezonul… Croitorul Belousov mi-a cumpărat cartea, o citeşte acasă cu glas tare şi-mi prezice un viitor strălucit. Confraţii mei doctori oftează când mă întâlnesc, aduc vorba despre literatură şi mă asigură că s-au săturat de medicină… Şi aşa mai departe…

…extrasele din „Russkaia mîsl" – recenzii asupra „Povestirilor pestriţe" („Russkaia mîsl", 1886, nr. 4)

Serghei – fiul M.V. Kiselevei.

…o piesă pentru Korş – probabil „Calhas", Vezi scrisoarea şi comentariile respective.

…o nuvelă pentru „Russkaia mîsl" - nu se cunoaşte soarta acestei nuvele.

…binevoieşte a încredinţa dulapul – M.V. Kiseleva promisese, în glumă, lui Cehov că-i va lăsa moştenire un dulap care-i plăcea foarte mult.

Croitorul Belousov – poetul Ivan Alexeevici Belousov.

31. Către M.V. Kiseleva

29 septembrie 1886, Moscova

Stimată Maria Vladimirovna, am primit ieri de la Alexei Sergheevici *Galoşii* dumitale. Şi îndată m-am şi apucat să citesc bucata, zâmbind cu răutate, făcând cu ochiul şi frecându-mi mâinile…

Răspunsul meu cu privire la *Galoşii* îl vei primi mai târziu. Deocamdată pot să-ţi spun că povestirea e scrisă literar, vioi, concis, relativ şi aproximativ. Cred că răspunsul meu va fi favorabil.

Pseudonimul *Pince-nez* e bine ales.

Bineînţeles, nu e nevoie să te asigur că primesc bucuros să fiu ciceronele şi misitul dumitale literar, cu onorariu. Această funcţie îmi măguleşte vanitatea, şi mi-e tot atât de uşor s-o îndeplinesc ca şi a duce căldarea în urma dumitale, când te întorci de la pescuit. Dacă vrei să cunoşti condiţiile mele, iată, ţi le înşir:

1) Scrie cât mai mult!! Scrie, scrie şi iarăşi scrie… până ţi se vor rupe degetele. (Lucrul cel mai important în viaţă e caligrafia!) Scrie mult, ţinând seama nu atât de dezvoltarea intelectuală a maselor, cât de faptul că nefiind deprinsă cu „mica presă", cel puţin jumătate din bucăţile dumitale îţi vor fi trimise îndărăt la început. În privinţa acestor returnări îţi dau cuvântul că n-o să te înşel, n-o să fiu cu două feţe, ci perfect sincer. Să nu te tulbure aceste trimiteri îndărăt. Chiar dacă or să ţi se înapoieze jumătate din manuscrise, munca o să fie mai avantajoasă decât la *Detsko-Boghemski otdîh.* În ceea ce priveşte amorul-propriu… Nu ştiu cum eşti dumneata, dar eu de mult m-am obişnuit…

2) Scrie pe teme variate, umoristice sau lacrimogene, bune sau proaste. Scrie povestiri, nimicuri, anecdote, snoave, calambururi etc… etc.

3) Prelucrarea unei opere dintr-o limbă străină e legală, dar numai în cazul când păcatul împotriva celei de a opta porunci nu e prea bătător la ochi… (Pentru *Galoşii* eşti sortită să ajungi în infern după ianuarie!) Fereşte-te de subiecte cunoscute. Oricât de bătuţi în cap ar fi domnii editori, totuşi cu greu i-am putea învinui că nu cunosc literatura pariziană, şi mai ales pe a lui Maupassant.

4) Scrie pe nerăsuflate, cu deplină încredere în condeiul dumitale. Îţi mărturisesc cinstit, fără prefăcătorie, că optzeci la sută dintre scriitorii „micii prese" sunt nişte cârpaci în comparaţie cu dumneata.

5) În „mica presă" scurtimea e considerată ca prima virtute. Ca unitate de măsură poate fi luată hârtia de scrisori (chiar asta pe care scriu acum). Îndată ce ajungi la pagina a 8-a sau a 10-a,

opreşte-te! Afară de asta, foile de hârtie de scrisori sunt mai uşor de expediat… Acestea sunt toate condiţiile.

Şi acum, după ce ai ascultat sfaturile unui om atât de înţelept şi de genial ca mine, binevoieşte a primi încredinţarea deplinului meu devotament. Aceeaşi încredinţare o pot primi sub semnătură, dacă vor binevoi, şi Alexei Sergheevici, Vasilisa şi Serghei.

Pe văduva Hludova încă n-am văzut-o. Mă duc des la teatru. Nicio actriţă nu-i frumuşică… Toate-s râtoase, botoase şi hidoase… Te-apucă groaza…

Te las cu bine, plecăciuni tuturor.

Cu stimă A. Cehov

Încetul cu încetul, viaţa însăşi devine pe de-a întregul hidoasă. Eşti nevoit să duci un trai cenuşiu, oameni fericiţi nu vezi nicăieri…

Nikolai e la mine. E grav bolnav (suferă de o hemoragie gastrică, boală care l-a epuizat complet). Ieri m-a speriat de-a binelea, astăzi însă se simte mai bine, aşa că i-am permis să înghită câte o lingură de lapte la fiecare jumătate de oră. Zace în pat cuminte, palid şi blând…

Toată lumea trăieşte mizerabil. Când mi se întâmplă să fiu serios, am impresia că oamenii care se tem de moarte sunt lipsiţi de logică. Aşa cum văd eu rânduiala lucrurilor, viaţa e alcătuită numai din grozăvii, ciondăneli şi trivialităţi, amestecate şi alternate… Dar, pe cât se pare, încep să alunec spre literatura din *Novoe vremea,* îţi cer iertare.

Ma-Pa e sănătoasă. Bani n-avem.

„*Detsko-Boghemski Otdih*“ – revista „Detski otdih”, la care colabora Mihail P. Cehov sub pseudonimul „Boghemski”.

32. Către N.A. Leikin

23 octombrie 1886, Moscova

…Ţi-am trimis povestirea *Căpcăunul,* dar după cât mi se pare nu e reuşită. În orice caz, e mult mai proastă decât bucata dumitale *De sărbători,* care ţi-a ieşit a dracului de bine. E o povestire remarcabilă. O singură frază strică tonul general, aceea a gardistului: *„Vrei să duci întru ispită pe un slujbaş de-al statului”*. Se simte că e ceva forţat, ceva ticluit. Ţăranul e pitoresc; parcă-l văd aievea…

Povestirea „Căpcăunul” a fost inclusă de Cehov în culegerea de opere sub titlul „Un om ciudat”.

„De sărbători” – povestire de N.A. Leikin („Oskolki”, 1886, 18 octombrie).

1887

33. Către M.V. Kiseleva

14 ianuarie 1887, Moscova

Larka dumitale, stimată Maria Vladimirovna, e foarte simpatică, are şi unele asperităţi, dar conciziunea şi maniera viguroasă a povestirii compensează totul. Nevrând să fiu unicul judecător al operei dumitale, o trimit s-o citească şi Suvorin, care e un om cât se poate de competent. Îţi voi comunica la timp şi părerea lui… Şi acum, îngăduie-mi să mă răfuiesc cu dumneata pentru critica ce mi-ai făcut. Nici elogiile pe care le-ai adus povestirii mele *La drum* n-au atenuat furia mea de autor, şi mă grăbesc să mă răzbun pentru *Mocirlă.* Ia seama şi, ca să nu leşini, ţine-te cât mai solid de speteaza scaunului. Şi acum, încep…

1) Orice articol critic în care te face cineva cu ou şi cu oţet, chiar când e nedrept, trebuie primit, de obicei, cu o plecăciune mută: aşa cere eticheta literară… Nu se obişnuieşte să răspunzi, iar cei care răspund sunt acuzaţi, pe drept cuvânt, de un amor propriu exagerat. Dar, deoarece critica dumitale are caracterul unei „dispute, seara, în cerdacul aripei musafirilor sau pe terasa casei boiereşti din Babkino, în prezenţa lui Ma-Pa, a falsificatorului de bani şi a lui Levitan”, şi deoarece, trecând de partea literară a povestirii, atinge probleme cu caracter general, cred că n-o să păcătuiesc împotriva etichetei dacă o să-mi permit să-ţi răspund.

Înainte de toate, şi mie, ca şi dumitale, nu-mi place genul acela de literatură despre care discutăm. Ca cititor şi ca cetăţean, îl ocolesc cu plăcere. Însă dacă îmi ceri o părere sinceră şi cinstită în această privinţă, o să-ţi răspund că problema dreptului lui la existenţă e deschisă şi n-a fost încă rezolvată de nimeni, cu toate că Olga Andreevna crede că a rezolvat-o… Nici eu, nici dumneata, nici criticii din lumea întreagă n-avem argumente bine întemeiate care să ne dea dreptul de a tăgădui această literatură. Nu ştiu cine are dreptate: Homer, Shakespeare, Lope de Vega, într-un cuvânt cei vechi, cărora nu le era frică să scormonească în „grămada de bălegar”, dar care, din punct de vedere moral, erau mult mai integri decât noi, sau scriitorii contemporani foarte rigorişti pe hârtie, însă nepăsători şi cinici în sufletul şi în viaţa lor de toate zilele. Nu ştiu care sunt lipsiţi de gust: grecii, care nu se sfiau să glorifice dragostea aşa cum este ea în realitate, în mijlocul acelei naturi neasemuite, sau cititorii lui Gaboriau, ai lui Marlitt sau ai lui Pierre Bobo. Ca şi problema neîmpotrivirii la rău, a liberului arbitru etc., nici această problemă nu poate fi rezolvată decât în viitor. Noi o putem discuta, dar a o rezolva înseamnă a depăşi limitele competenţei noastre. Argumentul că Turgheniev şi Tolstoi evitau „grămada de bălegar” nu lămureşte

problema. Dispreţul lor nu dovedeşte nimic: doar înaintea lor fusese o generaţie de scriitori care socoteau drept pleavă nu numai pe „ticăloşi şi pe ticăloase”, dar chiar şi pe mujici şi pe slujbaşii cu grade mai mici decât acela de consilier titular. Şi apoi, o singură epocă, oricât ar fi ea de înfloritoare, nu ne dă dreptul să tragem concluzii în folosul unui anumit gen de literatură. Nici argumentul că genul de literatură despre care vorbim ar avea o influenţă corupătoare nu rezolvă problema. Pe lumea asta totul e relativ şi aproximativ. Sunt oameni pe care i-ar perverti până şi literatura pentru copii, care citesc cu o deosebită plăcere pasajele picante din psaltire şi din pildele lui Solomon, dar sunt şi alţii care, cu cât cunosc mai mult noroiul vieţii, cu atâta sunt mai puri. Publiciştii, juriştii şi medicii iniţiaţi în toate tainele păcatului omenesc nu au totuşi reputaţia unor oameni imorali. Scriitorii realişti sunt adeseori mai morali decât arhimandriţii. La urma urmei, nicio literatură nu poate întrece în cinism viaţa, aşa cum e în realitate. Cu un păhărel de votcă nu poţi îmbăta pe cel care a golit deja un butoi întreg.

2) E drept că lumea „e plină de ticăloşi şi de ticăloase”. Firea omenească nu e desăvârşită, de aceea ar fi ciudat să întâlneşti pe pământ numai oameni virtuoşi. Iar a considera că sarcina literaturii e să scoată la iveală „bobul de mărgăritar” din grămada de ticăloşi înseamnă a tăgădui însăşi literatura. De aceea i se zice literaturii literatură artistică, pentru că descrie viaţa aşa cum este în realitate. Scopul ei e adevărul netăgăduit şi cinstit. A-i limita acest scop la o ocupaţie ca aceea de a „pescui boabe de mărgăritar”, ar fi tot atât de nefast pentru literatură, ca şi de a-l sili pe Levitan să deseneze un copac, însă cerându-i să nu ne înfăţişeze nici coaja murdară şi nici frunzişul îngălbenit. Sunt şi eu de părere că „bobul de mărgăritar” e un lucru de preţ, dar nu uita că scriitorul nu e nici cofetar, nici cosmetician, nici măscărici. E un om care are anumite îndatoriri, un om totdeauna conştient de menirea lui: dacă şi-a luat o sarcină, el n-are dreptul să spună că n-o poate duce la bun sfârşit, şi, oricât i-ar displăcea, e dator să-şi înfrângă dezgustul şi să-şi murdărească imaginaţia cu noroiul vieţii… Scriitorul e ca un corespondent. Ce ai spune dacă, dintr-un sentiment de scârbă sau din dorinţa de a fi pe placul cititorilor, un corespondent n-ar scrie decât despre primari cinstiţi, despre doamne de o înaltă moralitate sau despre feroviari virtuoşi?

Pentru chimişti nu există nimic murdar pe lume. Scriitorul trebuie să fie tot atât de obiectiv ca şi chimistul: să renunţe la subiectivismul lui de toate zilele şi să înţeleagă că grămezile de bălegar au un rol important în peisaje, şi că viciile fac şi ele parte din viaţă, ca şi virtuţile.

3) Scriitorii sunt fiii veacului lor. De aceea, ca şi toţi ceilalţi muritori, trebuie să se supună condiţiilor exterioare ale vieţii în comun. Astfel, trebuie să fie neapărat cuviincioşi. Numai atât

avem dreptul să le cerem scriitorilor realişti. De altfel, n-ai spus nimic împotriva formei şi a stilului *Mocirlei*... Prin urmare, am fost decent.

4) Trebuie să mărturisesc că, atunci când scriu, rareori stau de vorbă cu conştiinţa mea. Lucrul se explică prin obişnuinţă şi prin proporţiile reduse ale lucrărilor mele. De aceea, când formulez o părere sau alta în ce priveşte literatura, nu ţin seama de mine.

5) Îmi scrii: „*Dacă aş fi editor, ţi-aş înapoia acest foileton, este în propriul dumitale interes”.* Atunci de ce n-am merge mai departe? De ce nu i-am lua la rost şi pe editorii care publică asemenea lucrări? De ce n-am admonesta cu asprime şi Direcţia generală a presei care nu interzice apariţia ziarelor imorale?

Soarta literaturii (şi a celei mari, şi a celei mici) ar fi de plâns dacă ar fi lăsată la aprecierea opiniilor personale. Asta e una la mână. În al doilea rând, nu există o poliţie care să se considere competentă în probleme de literatură. Sunt şi eu de aceeaşi părere că nu se poate fără frâu şi fără hăţuri, deoarece şi în literatură se strecoară şarlatani. Dar, orice ai spune, nu poate fi o poliţie mai bună pentru literatură decât critica şi conştiinţa autorilor; încă de la facerea lumii se caută, se caută mereu, şi încă nu s-a găsit nimic mai bun…

Dumneata ai vrea să pierd 115 ruble, iar editorul să mă facă de râs. Unii, printre care şi tatăl dumitale, sunt încântaţi de schiţa mea. Alţii îi trimit lui Suvorin scrisori pline de injurii, beştelind în fel şi chip şi revista, şi pe mine ş.a.m.d. De partea cui e dreptatea? Cine e judecător adevărat?

6) Mai departe scrii: *„Lasă să scrie asemenea opere scribii săraci cu duhul şi năpăstuiţii de soartă ca Okreiţ, Pince-nez, Aloe…”* Allah să te ierte dacă ai fost sinceră scriind aceste rânduri! Tonul acesta îngăduitor şi dispreţuitor faţă de nişte oameni numai pentru că sunt mici nu face cinste unei inimi omeneşti. Gradele inferioare sunt tot atât de necesare în literatură ca şi în armată, aşa îmi spune mintea, iar inima trebuie să spună şi mai mult decât atât…

Uf! Te-am obosit cu pelteaua mea… Dacă aş fi ştiut că această critică va ieşi atât de lungă, nu mă mai apucam s-o fac… Te rog să mă ierţi!

Da, vom veni negreşit. Am vrut să plecăm spre dumneata în ziua de 5, dar… m-a împiedicat congresul medicilor, apoi ne-a împiedicat ziua Tatianei, iar la 17 avem noi serată: e ziua „subsemnatului”!! Va fi un bal strălucit, cu […], curcani şi Iaşinka… După 17 vom fixa o zi pentru plecarea noastră la Babkino.

Ai citit povestirea mea *La drum*?… Ce zici de curajul meu? Scriu despre lucruri „înalte” şi nu mă tem deloc. La Piter a făcut furori. Nu e mult de când am tratat problema „neîmpotrivirii la rău”, şi iarăşi am uimit publicul. Toate ziarele m-au felicitat în numerele de Anul Nou, iar în revista *Russkoe bogatstvo* din

decembrie, în care se publică lucrările lui Lev Tolstoi, a apărut un articol de Obolenski (două coli de tipar) sub titlul *Cehov şi Korolenko.* Respectivul se arată entuziasmat de mine şi dovedeşte că sunt un artist mai mare decât Korolenko… Fără îndoială că minte. Totuşi încep să-mi dau seama că am un merit: eu, care am scris tot felul de nimicuri prin gazete şi n-am publicat nimic în revistele cele voluminoase, sunt singurul care am cucerit atenţia criticilor clăpăugi, ceea ce nu s-a mai pomenit până acum!… *Nabliudatel* m-a certat, dar a încasat-o pentru asta! La sfârşitul anului 86 mă simţeam ca un ciolan aruncat la câini…

Piesa lui Vladimir Petrovici se publică în *Biblioteca teatrală,* de unde va fi expediată în toate oraşele mari.

Am scris o piesă de 4 pagini. Se va juca în 15-20 de minute. Cea mai scurtă dramă din toată lumea. Unul dintre roluri va fi jucat de celebrul Davîdov, care actualmente e angajat la Korş. Piesa se publică în *Stagiunea,* aşa că se va răspândi pretutindeni. În general, e mai avantajos să scrii lucruri mici decât mari: pretenţii puţine şi succes sigur… ce trebuie mai mult?! Mi-am scris drama într-o oră şi cinci minute. Am început alta, dar n-am terminat-o, pentru că n-am timp.

Lui Alexei Sergheevici o să-i scriu când se va întoarce din Volokolamsk… O adâncă plecăciune tuturor. Te rog să mă ierţi că ţi-am scris o scrisoare atât de lungă. Mi-a luat mâna vânt…

Felicitări de Anul Nou lui Saşa şi lui Serghei. Serioja primeşte regulat *Vokrug sveta*?

Al dumitale devotat şi respectuos

A. Cehov

„La drum" – povestire de Cehov publicată în „Novoe vremea", 1886, 25 decembrie.

„Mocirlă" – povestire publicată în „Novoe vremea", 1886, 29 octombrie.

Ma-Pa – P.M. Cehova.

Olga Andreevna – Golohvastova.

Pierre Bobo – P.D. Boborîkin.

Pince-nez – pseudonimul M.V. Kiseleva.

Aloe – pseudonimul lui Al. Cehov.

Iaşinka – Maria Stepanovna Ianova.

...am tratat problema „neîmpotrivirii la rău" – în povestirea „Sora" („Novoe vremea", 1886, nr. 3856, 22 noiembrie). În culegerea de opere, această povestire a fost inclusă de Cehov sub titlul „Oameni de treabă".

Piesa lui Vladimir Petrovici Beghicev – „Pasărea Phoenix".

Am scris o piesă – „Calhas", publicată pentru întâia oară în culegerea „Sezon", 1887. A fost pusă în scenă la Teatrul Korş, 19 februarie 1888.

Alexei Sergheevici – Kiselev.

Saşa şi Serghei – copiii Kiselevilor.

34. Către N.A. Leikin

26 ianuarie 1887, Moscova

…De ce confraţii scriitori din Petersburg n-au făcut un parastas pentru Nadson? Nadson a fost un poet mult mai mare decât toţi poeţii contemporani, semănaţi de zeii lui Liodor Ivanîci, luaţi laolaltă. Din tot tineretul care a început să scrie sub ochii mei, numai trei sunt vrednici de luat în seamă: Garşin, Korolenko şi Nadson…

Nadson S. I. – a murit la Ialta, în ziua de 19 ianuarie 1887.

„Visul lui Karelin" – fragment din romanul lui D.V. Grigorovici „Petersburgul de altădată" („Russkaia mîsl", 1887, nr. 1).

35. Către D.V. Grigorovici

12 februarie 1887, Moscova

Mai adineauri am terminat de citit *Visul lui Karelin,* şi sunt foarte curios să ştiu în ce măsură visul descris de dumneavoastră e vis. Părerea mea e că aţi redat cât se poate de artistic şi de veridic, din punct de vedere fiziologic, atât funcţiunea creierului cât şi starea generală psihică a unui om adormit. Bineînţeles, visul e un fenomen subiectiv şi procesul lui lăuntric nu poate fi urmărit decât asupra ta însuţi. Dar cum acest proces este acelaşi la toţi oamenii, cred că orice cititor îl poate măsura pe Karelin cu propria sa măsură şi orice critic, vrând-nevrând, trebuie să fie subiectiv. Eu unul judec totul după visurile mele, care sunt destul de frecvente.

În primul rând, dumneavoastră redaţi în chip deosebit de subtil senzaţia de frig. Când se întâmplă, noaptea, să-mi lunece plapuma de pe mine, încep să visez stânci uriaşe şi lunecoase, un râu rece de toamnă, maluri despuiate – şi toate acestea confuz, ca prin ceaţă, fără niciun petic de cer albastru. Abătut şi trist, ca şi când m-aş fi rătăcit sau aş fi fost părăsit, mă uit la stânci şi, nu ştiu de ce, am sentimentul că trebuie neapărat să trec râul cel adânc. În acelaşi timp, văd remorchere mici trăgând după ele şlepuri uriaşe, buşteni plutind pe apă, plute etc., toate nesfârşit de mohorâte, de triste şi de umede. Când încerc să fug de lângă râu, întâlnesc în cale porţile dărâmate ale unui cimitir, o procesiune funebră, întâlnesc profesorii mei de la liceu… Şi în vremea asta mă pătrunde până la oase frigul acela anumit, de coşmar, care nu e posibil în realitate, şi pe care nu-l simţi decât prin somn. Acest frig îl recunoşti întocmai când citeşti primele pagini din *Karelin* şi, mai ales, prima jumătate a paginii a cincea, în care e vorba de răceala şi de singurătatea mormântului…

Cred că dacă m-aş fi născut şi aş fi trăit numai la Petersburg aş îi visat negreşit malurile Nevei, Piaţa Senatului şi soclurile masive ale edificiilor…

Ori de câte ori mi-e frig prin somn, visez oameni. Întâmplător am citit ce scrie criticul de la *Peterburgskie vedomosti,* care vă reproşează că l-aţi introdus pe aşa-zisul „aproape ministru” şi că prin aceasta aţi stricat tonul impunător al povestirii. Eu nu sunt de aceeaşi părere cu el. Nu personajele strică tonul povestirii, ci descrierea lor, care întrerupe în câteva locuri tabloul visului… Când ţi-e frig prin somn, visezi oameni, şi neapărat antipatici. Eu, de pildă, visez pe un protopop cărturar, cu chip blajin, care a jignit-o pe mama pe vremea când eram băieţandru, sau câteva mutre vulgare, răutăcioase şi necruţătoare de intriganţi, rânjind sarcastic, aşa cum nu poţi întâlni în realitate. Râsul de la

ferestrele vagonului e un simptom caracteristic coşmarului lui Karelin. Când simţi prin somn apăsarea duhului rău, din pricina căruia te aşteaptă o moarte inevitabilă, totdeauna trebuie să vezi ceva ce seamănă cu acest râs… Visez şi oameni care-mi sunt dragi, dar de obicei şi ei sunt chinuiţi odată cu mine…

Însă când trupul începe să mi se deprindă cu frigul sau când mă înveleşte cineva dintr-ai casei, senzaţia de frig şi de singurătate, senzaţia că mă apasă duhul rău dispare încetul cu încetul. Odată cu căldura, încep să am senzaţia că calc pe covoare moi, pe iarbă verde, că văd soarele, că văd femei, copii… Imaginile se schimbă treptat, dar mai repede decât în realitate, aşa că atunci când mă trezesc mi-e greu să-mi mai amintesc trecerea de la o imagine la alta… Această trecere bruscă se simte foarte limpede în povestirea dumneavoastră şi sporeşte impresia de vis.

Mai este o particularitate pe care aţi prins-o minunat: cei care visează îşi exprimă stările sufleteşti cu pasiune, brusc, copilăreşte. Lucrul acesta e foarte adevărat! Prin somn, oamenii plâng şi strigă mult mai des decât când sunt treji.

Iertaţi-mă, Dmitri Vasilievici, dar povestirea dumneavoastră mi-a plăcut atât de mult, încât sunt gata să vă scriu o duzină de coli, cu toate că ştiu bine că nu v-aş putea spune nimic nou, bun şi util. De frică să nu vă plictisesc şi să-mi scape vreo inepţie, mă stăpânesc şi tac. O să adaug doar că socotesc povestirea dumneavoastră ca fiind excepţională. Cititorii o găsesc „ceţoasă”, dar pentru cineva care scrie şi care rumegă fiecare cuvânt, asemenea ceţuri sunt mai limpezi decât apa din cristelniţă. Cu toată silinţa pe care mi-am dat-o, n-am putut surprinde decât două pete, aproape fără importanţă, şi asta cu mare greutate: 1) descrierea personajelor întrerupe imaginea visului amintind tăbliţele explicative pe care grădinarii savanţi le bat pe copaci, stricând astfel armonia peisajului. Şi 2) la începutul povestirii senzaţia de frig e întru câtva micşorată şi banalizată prin repetarea prea deasă a cuvântului „frig”.

Altceva n-am putut găsi, şi mărturisesc că de câte ori voi simţi nevoia unor modele însufleţitoare în existenţa mea de scriitor, *Visul lui Karelin* va fi pentru mine un exemplu strălucit. Iată de ce nu m-am putut stăpâni şi am îndrăznit să vă aduc la cunoştinţă o parte din gândurile şi din impresiile mele.

Iertaţi-mi lungimea acestei scrisori şi primiţi, vă rog, cele mai sincere urări de bine de la devotatul dumneavoastră

A. Cehov

36. Către Al.P. Cehov

23 februarie 1887, Moscova

…Bilibin a început să se răsufle. Ţi-e şi silă să mai citeşti ceva de el, mai ales din ceea ce publică în *Peterburgskaia gazeta.* Nu vrea omul să înţeleagă că se poate scrie uşor şi glumeţ nu numai despre domnişoare, blinele şi piane, ci şi despre lacrimi şi necazuri… Nu înţelege că originalitatea unui autor nu stă numai în stilul lui, ci şi în felul lui de a gândi, în concepţiile lui etc., adică tocmai în ceea ce e stereotip, ca o muiere…

37. Către A.P. Cehov

Între 2 şi 5 august 1887, Babkino

Cui i-ar fi trecut prin minte că dintr-o latrină va ieşi un asemenea geniu?! Ultima ta povestire, *Farul,* e admirabilă, e minunată. Fără îndoială că ai şterpelit-o de la vreun mare scriitor. Întâi am citit-o eu, apoi l-am pus pe Mişka s-o citească tare, apoi pe Maria, şi de trei ori la şir m-am convins că te-ai întrecut pe tine însuţi. O scânteie orbitoare în bezna ignoranţei! O vorbă înţeleaptă în 30 de ani de prostie! Sunt entuziasmat, de aceea îţi şi scriu, că altfel ai fi aşteptat mult şi bine scrisoarea mea… (Mi-e lene!) Tătarul e perfect, tătucul e bun, pe dirigintele poştei îl zugrăveşti doar din trei rânduri, subiectul e foarte simpatic, iar forma nu-i a ta, ci e una nouă, bună. Începutul n-ar fi fost banal dacă l-ai fi vârât pe undeva pe la mijlocul povestirii, şi dacă l-ai fi tăiat în bucăţi. Olia nu face două parale, ca toate femeile tale. Tu nu cunoşti deloc femeile! Nu se poate, dragul meu, să te învârţi mereu în jurul aceluiaşi tip de femeie! Unde şi când ai văzut tu femei ca Olia ta? (Nu mă gândesc la anii tăi de liceu.) N-ar fi fost mult mai cuminte şi mai potrivit să pui, alături de tipurile minunate, al tătarului şi ai tătucăi, o femeie drăguţă şi vie, o femeie adevărată, nu o păpuşă? Olia ta e o ofensă pentru un tablou uriaş, cum e *Farul.* Pe lângă că e păpuşă, mai e şi confuză şi tulbure şi printre celelalte personaje face impresia unei perechi de cizme ude şi murdare alături de altele, bine lustruite. Pentru Dumnezeu, dar în niciuna dintre povestirile tale n-am găsit o femeie-om: toate sunt nişte *„blanc-manger"*-uri tremurătoare, care vorbesc limba ingenuelor răsfăţate de prin vodeviluri!

Cred că *Farul* te-a ridicat cu trei stânjeni în ochii revistei *Novoe vremea.* Îmi pare rău că nu te-a sfătuit nimeni să semnezi bucata cu numele tău întreg. Mergi tot aşa înainte, pentru Dumnezeu! Cizelează şi nu trimite nimic la tipar (la *Novoe vremea),* înainte de a te convinge că oamenii tăi sunt vii, şi că nu păcătuieşti cu nimic împotriva realităţii. Eşti liber să păcătuieşti la *Puşculiţa cu curiozităţi,* unde plutonierul tău se amestecă în statistică, iar pisarul într-o afacere criminală. Dar păzeşte-te de asemenea greşeli, când e vorba de revistele care te plătesc şi-ţi fac un nume… De asemenea, nu mai descrie concertişti care poartă procese cum n-a mai purtat nimeni de când e lumea. Şi, fiindcă veni vorba, nu te mai lega de societăţile de binefacere: e un subiect perimat. În toată povestirea, un singur lucru e nou: rochia de stambă a soţiei guvernatorului…

Pune la o parte *Farul.* Dacă mai scrii încă vreo zece povestiri ca asta, poţi să scoţi o culegere…

„Farul” – povestire de Al.P. Cehov, apărută în „Novoe vremea”, 1887, nr. 4102, 1 august.

„Puşculiţa cu curiozităţi” – Al.P. Cehov îşi publica bucăţile mărunte la rubrica „Din puşculiţa cu curiozităţi” a revistei „Oskolki”.

38. Către I.A. Belousov

3 august 1887, Babkino

Preabunul meu Ivan Alexeevici, îţi mulţumesc din toată inima că mi-ai trimis simpatica dumitale carte. Amabilitatea dumitale mi-a dat prilejul să-ţi cunosc mai îndeaproape talentul şi posibilitatea – lăsând la o parte obişnuitele complimente – de a atesta cu toată convingerea dreptul dumitale la titlul de poet. Versurile sunt pătrunse de un viu sentiment poetic. Ai căldură, ştii ce înseamnă entuziasmul, stăpâneşti forma şi, ceea ce e incontestabil, scrii literar. Însuşi faptul că l-ai ales pe Şevcenko dovedeşte că eşti poet, iar traducerea e făcută cu toată conştiinciozitatea cuvenită. Îţi spun cinstit, cartea dumitale seamănă, mai mult decât oricare dintre cele mai noi culegeri de versuri, cu ceea ce numim o „operă", deşi e neînchipuit de mică.

Bineînţeles că vei fi criticat. Cusurul cel mare al culegerii dumitale e volumul ei, mult prea restrâns. Dacă are talent, poetul nu se impune numai prin calitate, ci şi prin cantitate, iar din această culegere e greu să-ţi dai seama care e caracterul distinctiv al dumitale şi care al lui Şevcenko. Faptul că eşti încă tânăr sau că eşti „începător" nu-ţi poate servi de scuză: dacă te-ai hotărât să publici o carte, trebuie să scoţi în evidenţă caracterul distinctiv al autorului.

Versurile au unele asperităţi. De pildă:

Şi singur, şi de plictiseală, pentru… (pag. 27).

Două prepoziţii: *de* şi *pentru…*

Sau:

stau două santinele, aşa tăifăsuind… (pag. 32).

La sfat stau două santinele – ar fi fost mai potrivit şi mai literar.

Sau:

Pârâul care curge la margini de oraş… (pag. 26), apoi cuvintele: „talangă", „tătucă" etc.

Mi se pare că traducerea nu-i prea fidelă.

Găsesc minunate poeziile: *Văduva,* pag. 20, şi *O noapte ucraineană,* pag. 23. Sunt un critic nepriceput, prin urmare iartă-mă că nu pot să aduc prinosul cuvenit cărţii dumitale. Ca amator şi admirator a tot ce e plăcut, ceea ce, din păcate, se iveşte rar pe piaţa noastră literară, pot doar să-ţi doresc din suflet deplină dezvoltare a talentului dumitale, încredere în dumneata însuţi, putere de muncă şi succes. Lucrând câte puţin şi fără grabă, îţi vei atinge scopul; sunt sigur de acest lucru şi mă bucur de pe acum. Îţi strâng mâna şi-ţi rămân îndatorat.

Al dumitale, A. Cehov

E vorba de volumul „Din Cobzarul lui Şevcenko *(motive ucrainene*)”, Kiev, 1887.

39. Către N.A. Leikin

2 septembrie 1887, Moscova

Preabunul meu Nikolai Alexandrovici, astăzi m-am mutat la Moscova. Adresa e aceeaşi ca şi anul trecut: Kudrinskaia Sadovaia, casa Korneev.

Banii i-am primit la timp, lucru pentru care îţi mulţumesc.

N-am înţeles ilustraţia lui Lebedev, sunt de acord, însă grăsuna lui Erber dă-mi voie să n-o accept. Pentru o revistă ca *Oskolki,* realismul trebuie să reiasă din legendă, iar ilustraţiile să fie cât mai frumoase. Afară de asta, în niciun caz ceea ce nu-i frumos nu e mai real decât ceea ce-i frumos. Apoi, nici chiar în localurile cele mai ieftine nu întâlneşti prea des femei atât de trupeşe ca femeia din ilustraţia lui Erber. În sfârşit, dacă doreşti, o prostituată graţioasă va stârni mai curând un sentiment de compătimire în cititor decât una murdară… În rezumat, nu cunosc niciun motiv pentru care ar fi util şi oportun să zugrăveşti neapărat realitatea sub aspectul ei cel mai urât: doar *Oskolki* e o lectură uşoară!

Debutul tinerelor forţe se cuvine să fie salutat, se cuvine să li se dea tot sprijinul şi să li se facă tot felul de concesii: e un vechi principiu al meu, pe care îl păstrez şi astăzi. Însă cred că vei fi de aceeaşi părere cu mine că debutul d-lui Jurgenson n-ar fi pierdut nimic dacă ilustraţia lui n-ar fi fost colorată şi pusă la locul de cinste. Acelaşi lucru trebuie să-l spun şi despre ilustraţiile lui Brunov. În al doilea rând, după părerea mea, revista trebuie să utilizeze forţele tinere, la început, pentru lucruri mărunte. Din cât îmi aduc aminte, Erber a pornit-o normal, cu lucruri mici adică, iar Cemodanov cu rebusuri…

În ce priveşte reînnoirea personalului literar, înviorarea lui şi celelalte, e o chestie pe care am mai discutat-o noi şi prin viu grai, şi prin scris. Îmi spui că noi, vechii colaboratori, rumegăm numai vechituri. Nu, noi am rămas ceea ce am fost, pentru că nu ne putem schimba fizionomia literară, de aceea s-ar părea că rumegăm vechituri. Din cauza faptului că publicăm mult, am ajuns nesuferiţi, nu publicului cititor, care se schimbă mereu, ci nouă înşine. Vor mai trece încă cinci ani şi vom fi de-a dreptul odioşi, dar numai nouă înşine. Eu cred că cititorii n-ar câştiga mare lucru din afluxul de forţe proaspete. Noi, însă, am câştiga mult. Am obţine dreptul de a scrie aşa cum ne place, ceea ce ar semăna mai mult a literatură decât munca de salahor de acum, şi am fi şi mult mai mulţumiţi de noi înşine decât suntem astăzi.

Eu, personal, aş scrie bucuros pentru *Oskolki* o dată, cel mult de două ori pe lună şi, se înţelege, numai bucăţi umoristice. Şi

cum Gruzinski şi Ejov încep încetul cu încetul să mă înlocuiască, aşa o să şi fac.

Vechii colaboratori trebuie să se înfrâneze şi să fie cu ochii în patru ca să nu „ducă în ispită pe vreunul dintre cei tineri”. Munca de salahor, munca de mântuială a vechilor colaboratori îi perverteşte vădit pe tineri, pe începători, care, după cum ştii şi dumneata, au o deosebită înclinare spre imitaţie.

Dar subiectul acesta e inepuizabil, şi e mai potrivit pentru o discuţie decât pentru o scrisoare. Cu bine. Ai mei îţi mulţumesc pentru plecăciuni.

Al dumnitale A. Cehov

Cu privire la ilustraţiile revistei „Oskolki”, nr. 33, 15 august, Cehov îi scria lui Leikin la 21 august: „Doamne, ce ilustraţii în ultimul număr al lui «Oskolki»! Ale lui Jurgenson, puse la locul cel mai de cinste, sunt mâzgălituri ordinare, pe versuri ordinare. Acest număr l-a întrecut până şi pe Klang, l-a întrecut până şi pe «Razvlecenie». Femeia decoltată din ilustraţia lui Erber e atât de inestetică şi de vulgară, încât atât redactorul, cât şi pictorul ar merita băgaţi la răcoare. Nu mai vorbesc de ilustraţia lui Lebedev, în care o fată stă şi pescuieşte, decoltată, înmănuşată şi cu pantofiori în picioare, ceea ce e tot atât de verosimil ca a te duce la vânătoare în frac şi cu joben.”

40. Către Al.P. Cehov

7 sau 8 septembrie 1887, Moscova

…Tu eşti de folos la *Novoe vremea,* şi ai fi şi mai de folos dacă nu i-ai ascunde lui Suvorin că multe nu-ţi sunt pe plac în revista lui. E nevoie de un grup pentru a contrabalansa lucrurile, de un grup tânăr, proaspăt şi independent. Gotberg şi Prokofiev, care văd în Suvorin un Gavrilov şi care fac sluj în faţa lui spre a trage foloase, sunt inutili şi nu fac două parale. Eu cred că dacă ar pătrunde în redacţie doi-trei oameni noi, care să aibă curajul de a spune hotărât că fleacul e fleac, d-l Elpe n-ar mai îndrăzni să-l facă praf pe Darwin, iar Burenin să-l dea gata pe Nadson. Ori de câte ori îl văd pe Suvorin, îi vorbesc deschis, şi cred că sinceritatea mea nu rămâne zadarnică. Ar fi destul să-i spui: „Mie unuia nu-mi place", ca să-ţi afirmi independenţa şi, implicit, utilitatea. Stai acolo la redacţie şi stăruie ca cei de la *Novoe vremea* să se poarte mai delicat cu ştiinţa şi să nu mai clămpănească împotriva culturii: doar cultura nu poate fi tăgăduită numai pentru că femeile poartă turnură şi le place opereta! Dacă îi vei ciocăni la cap zi de zi, ciocăneala ta va deveni pentru domnii Suvorini o necesitate, şi le va intra în obicei. Ceea ce-i important e să nu te arăţi lipsit de personalitate. Acesta e lucrul principal. De altfel, vom mai vorbi noi despre asta…

Gotberg şi Prokofiev – reporteri la „Novoe vremea".

...care văd în Suvorin un Gavrilov – într-un timp tatăl lui Cehov a lucrat la negustorul de cereale Gavrilov.

...să-l dea gata pe Nadson – în ultimele luni de viaţă ale lui Nadson, Burenin publicase în „Novoe vremea" câteva articole calomnioase la adresa poetului bolnav.

41. Către M.V. Kiseleva

28 septembrie 1887, Moscova

Mult stimată Maria Vladimirovna!

Îţi trimit o recenzie. Citind-o, vei vedea că acei ce nu mă recunosc drept un geniu sunt nişte psihopaţi. Am decupat-o din *Novoe vremea,* şi m-ai îndatora foarte mult dacă mi-ai păstra-o. La iarnă voi veni s-o iau.

Aproape în fiecare zi citesc recenzii despre mine, şi m-am deprins cu ele cum te-ai deprins dumneata, desigur, cu murmurul ploii. Între altele, a apărut o recenzie foarte elogioasă în *Pravitelstvennîi vestnik* (nr. 197). Prin urmare literatura mea a dobândit, ca să zic aşa, o sancţiune guvernamentală, şi dacă lui Alexei Sergheevici i-ar trăsni prin minte să-mi ponegrească operele, ar risca să nimerească în celulele fortăreţei Petropavlovsk.

Ai noştri sunt cu toţii bine sănătoşi. Cât despre mine, îţi pot repeta deschis ceea ce au spus popii plecând de la dejunul dat de dumneata: „Cam slab!" Nici bani, nici sănătate, nici bucurii, nici pe dracu…

Este vorba de recenziile asupra volumului lui Cehov „În amurg", publicate în „Novoe vremea", 1887, 25 septembrie (V. Burenin, „Note critice. Povestirile d-lui Cehov") şi în Pravitelstvennii vestnik", 1887, nr. 197, 12 septembrie (la rubrica „Bibliografie").

42. Către N.A. Leikin

7 octombrie 1887, Moscova

...Aivazovski al dumitale mi-a plăcut atât de mult, încât l-am trimis proprietarului meu, iar acesta – amator de lectură veselă – l-a luat cu el la clinică şi l-a citit cu glas tare.

Critica: în povestirea dumitale *La vânătoare,* vânătorii împuşcă potârnichi în pădure. Dar potârnichile stau totdeauna la marginea pădurii, şi niciodată pe copacii din pădure…

„Aivazovski" – povestire de Leikin, publicată în „Peterburgskaia gazeta", 1887, 24 septembrie.

„La vânătoare" – povestire de Leikin, publicată în „Peterburgskaia gazeta", 1887, 23 septembrie.

43. Către Al.P. Cehov

Între 6 şi 8 octombrie 1887, Moscova

…Spune-i lui Burenin şi lui Suvorin că a fost la mine Korolenko. Am stat de vorbă cu el trei ceasuri, şi găsesc că e un om de talent şi o inimă de aur. De asemenea, spune-le că, după părerea mea, ne putem aştepta la lucruri mari de la el.

44. Către Al.P. Cehov

Între 10 şi 12 octombrie 1887, Moscova

…Am scris piesa întâmplător, în urma unei discuţii cu Korş. M-am culcat, am găsit un subiect şi am scris-o. Mi-au trebuit două săptămâni sau mai precis zece zile, deoarece în cele două săptămâni au fost zile când n-am lucrat sau am scris altceva. Nu-mi pot da seama de calităţile piesei. A ieşit suspect de scurtă. Place tuturor. Korş nu i-a găsit nicio greşeală, niciun cusur scenic, ceea ce dovedeşte cât de buni şi delicaţi sunt judecătorii mei. Scriu pentru întâia oară o piesă, prin urmare greşelile sunt inevitabile. Subiectul e complicat şi nu e lipsit de inteligenţă. Fiecare act îl termin ca pe o povestire: duc toată acţiunea în linişte şi pace, iar la sfârşit îi dau spectatorului peste bot. Mi-am consumat toată energia pentru câteva pasaje într-adevăr luminoase şi puternice, dar punţile care unesc aceste pasaje sunt şubrede, banale, lipsite de viaţă. Totuşi eu sunt mulţumit. Oricât de slabă ar fi piesa mea, am creat un tip care are o importanţă literară, am inventat un rol pe care îl va interpreta un talent ca Davîdov, rol în care actorul are largi posibilităţi de a-şi dovedi talentul… îmi pare rău că nu-ţi pot citi piesa. Tu eşti un om uşuratic, care n-a prea văzut multe în viaţă, dar eşti mult mai proaspăt şi ai o ureche mult mai sensibilă decât toţi cei ce mă laudă sau mă ponegresc aici, la Moscova. Pentru mine, absenţa ta e o mare pagubă.

Piesa are 14 personaje, dintre care 5 sunt femei. Îmi dau seama că cucoanele mele, afară de una, nu sunt destul de conturate.

E vorba de piesa „Ivanov”.

45. Către V.G. Korolenko

17 octombrie 1887, Moscova

Stimate Vladimir Galaktionovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru carte, am primit-o, şi acum o recitesc. Deoarece dumneata ai cărţile mele, sunt nevoit să mă mărginesc a-ţi trimite doar o mulţumire.

Pentru ca scrisoarea mea să nu fie prea scurtă, profit de ocazie şi-ţi mărturisesc că sunt nespus de bucuros că te-am cunoscut. O spun cinstit, cu inima curată. În primul rând, admir talentul dumitale şi-l preţuiesc adânc: mi-e scump din mai multe motive. În al doilea rând, sunt sigur că dacă ne va fi dat să mai trăim pe lumea asta încă 10-12 ani, vom mai avea prilejul, în viitor, să ne aflăm pe acelaşi drum. Dintre toţi scriitorii ruşi de astăzi, care scriu mai mult sau mai puţin cumsecade, eu sunt cel mai uşuratic şi mai neserios. Sunt rău notat. Mi-am iubit muza neprihănită – ca să vorbesc în limbajul poeţilor – dar n-am respectat-o, am înşelat-o, şi adesea am purtat-o prin locuri pe unde nu s-ar fi cuvenit să umble. Pe când dumneata eşti serios, eşti ferm şi-i eşti credincios muzei. După cum vezi, deosebirea dintre noi e mare. Totuşi, citindu-ţi operele şi cunoscându-te acum, am impresia că nu suntem străini unul de altul. Nu ştiu dacă am dreptate sau nu, dar îmi face plăcere să cred că aşa e.

Îţi trimit tot acum un fragment decupat din *Novoe vremea.* Pe acest Thoreau, cu care o să faci cunoştinţă citindu-l, o să-l decupez regulat şi o să ţi-l păstrez. Capitolul întâi promite mult: are idei, are prospeţime şi originalitate, dar se citeşte greu. Arhitectura şi stilul sunt pur şi simplu imposibile. Idei frumoase şi urâte, uşoare şi greoaie se îngrămădesc una peste alta, se înghesuie, se strivesc, şi parcă văd că în cele din urmă or să înceapă a ţipa de-atâta îmbulzeală.

Când vei veni la Moscova, o să ţi-l dau pe Thoreau, iar până atunci îţi doresc sănătate şi-ţi spun la revedere.

Pe cât se pare, piesa mea va fi jucată la Korş. Dacă se va întâmpla aşa, o să-ţi comunic ziua premierei. S-ar putea întâmpla ca ziua aceea să coincidă cu sosirea dumitale la Moscova. În cazul acesta, te rog să vii.

Al dumitale, A. Cehov

Cehov îl mulţumeşte lui V.G. Korolenko pentru cartea „Schiţe şi povestiri", Moscova, 1887.

Acest fragment – este vorba de lucrarea „În pădure", de scriitorul american Henry David Thoreau, apărută în „Novoe vremea", 15 octombrie 1887.

Korolenko

46. Către Al.P. Cehov

24 octombrie 1887, Moscova

…Am primit o scrisoare de la Suvorin pe care abia am izbutit s-o citesc. E de neînţeles cum îl pot descifra zeţarii! Îmi vorbeşte de piesa lui: *„M-am căznit, m-am tot căznit cu comedia mea, dar, după ce mi-am aruncat ochii astă-vară asupra adevăratei vieţi, am lăsat-o dracului”*. Cred şi eu că s-a căznit! Dramaturgii contemporani îşi umplu piesele numai cu îngeri, cu ticăloşi şi bufoni: încearcă să găseşti asemenea elemente în toată Rusia! De găsit, ai să găseşti, dar nu sub acele aspecte exagerate de care au nevoie dramaturgii. Şi, vrând-nevrând, începi să-ţi storci creierii, să te căzneşti, şi până la urmă te laşi păgubaş… Eu am vrut să fac pe originalul: n-am introdus în piesă niciun scelerat, niciun înger (deşi n-am putut să mă lipsesc de bufoni), nici n-am acuzat pe nimeni, nici n-am apărat pe nimeni… Nu ştiu dacă am reuşit… Piesa o să meargă negreşit, mă asigură Korş şi actorii, dar eu nu sunt sigur. Actorii nu se pricep, bat câmpii, îşi iau roluri care nu li se potrivesc, iar eu lupt, deoarece sunt convins că dacă or s-o joace cu altă distribuţie decât aceea pe care o cer eu, or s-o dea peste cap. Dacă nu vor face cum vreau eu, atunci, ca să evit o ruşine, va trebui să-mi retrag piesa. Într-un cuvânt, e o afacere cât se poate de neplăcută, care-mi dă multă bătaie de cap. Dacă ştiam, nu mă mai încurcam…

Piesa lui Suvorin – probabil „Tatiana Repina”.

Mai departe e vorba de piesa lui Cehov, „Ivanov”, care se punea în scenă la Teatrul Korş.

47. Către N.M. Ejov

27 octombrie 1887, Moscova

Preabunule Nikolai Mihailovici! Ţi-am primit scrisorile. Deoarece problema ochiului dumitale stâng şi a salariului o putem considera rezolvată, s-o lăsăm la o parte şi să trecem la treburile noastre curente.

Cum eşti cavalerul de onoare al piesei mele *Ivanov,* socotesc necesar să-ţi comunic următoarele: *Ivanov* se va juca negreşit la sfârşitul lui noiembrie sau la începutul lui decembrie. Am şi semnat contractul cu Korş. Rolul lui Ivanov va fi jucat de Davîdov, care, spre marea mea bucurie, e entuziasmat de piesă şi s-a apucat s-o studieze cu pasiune.

Înţelege pe Ivanov al meu exact aşa cum am vrut eu. Aseară am stat la el până la trei de noapte, şi m-am convins că într-adevăr e un mare artist. Dacă ar fi să cred părerea unora ca Davîdov, mă pricep să scriu teatru… înseamnă că în chip instinctiv, intuitiv, fără să-mi dau seama, am scris o piesă perfectă, fără nicio greşeală din punct de vedere scenic. De aici, morala: „Tineri, îndrăzniţi!" Bineînţeles, faci foarte rău că eşti atât de lăsător şi scrii atât de puţin. Dumneata eşti „începător" în adevăratul înţeles al cuvântului, şi nu trebuie să uiţi, de frică să nu fii decapitat, că fiecare rând scris astăzi înseamnă un capital pentru viitor. Dacă n-o să-ţi deprinzi acum mâna şi creierul cu disciplina şi cu marşul forţat, dacă n-o să te grăbeşti şi n-o să te struneşti singur – peste 3-4 ani va fi prea târziu. Eu cred că şi dumneata, şi Gruzinski trebuie să săriţi pe coardă, dar mult şi în fiecare zi. Amândoi lucraţi prea puţin. Trebuie să munciţi din răsputeri. Nu izbutesc cu niciun chip să-l fac pe Gruzinski să scrie ceva pentru numărul de sâmbătă. Nici pe dumneata nu te pot convinge să trimiţi regulat schiţe la *Oskolki,* pentru fiecare număr. Nu înţeleg deloc ce aşteptaţi amândoi. Dacă n-o să lucraţi cu hotărâre, fără zgârcenie şi fără sfială, n-o să vă alegeţi decât cu o tiflă, adică o să vă răsuflaţi înainte de a fi scris ceva[10].

Într-un cuvânt, amândoi sunteţi buni de bătut, dar nu se poate: amândoi sunteţi funcţionari…

Toţi ai mei sunt sănătoşi, şi-ţi trimit salutări. Vino la noi de Crăciun. Deocamdată, îţi doresc sănătate şi nu-l uita

pe Al dumitale, A. Cehov

48. Către N.A. Leikin

4 noiembrie 1887, Moscova

Iartă-mă, preabunul meu Nikolai Alexandrovici, că am întârziat atât de mult să răspund la scrisoarea dumitale. Împotriva tuturor aşteptărilor, piesa mea – ducă-se pe pustii! – m-a hărţuit şi m-a obosit până într-atât, încât am pierdut orice noţiune a timpului, mi-am ieşit din făgaşul meu, şi fără îndoială că în curând o să mă ţicnesc de-a binelea. Nu mi-a fost greu s-o scriu, dar punerea în scenă nu cere numai pierdere de timp şi bani aruncaţi pe birje, dar şi o mare cheltuială de nervi. Judecă şi dumneata: 1) la Moscova nu există niciun om cinstit care să-ţi spună adevărul; 2) actorii sunt capricioşi, ambiţioşi, aproape inculţi şi înfumuraţi. Nu se pot suferi unul pe altul, şi actorul N. ar fi gata să-şi vândă sufletul dracului numai ca Z., colegul lui, să nu capete un rol bun; 3) Korş e negustor, şi pe el nu-l interesează succesul piesei şi al actorilor, ci să aibă sala plină; 4) el n-are femei în trupa lui, aşa că cele două roluri feminine straşnice din piesa mea se irosesc de pomană.

5) Dintre bărbaţi, numai Davîdov şi Kiselevski vor fi bine în rol, ceilalţi rămânând şterşi.

6) După ce am încheiat contractul cu Korş, mi s-a adus la cunoştinţă că Teatrul Mic (de stat) ar fi fost bucuros să-mi joace piesa.

7) După părerea lui Davîdov, în care am încredere, piesa mea e mai bună decât toate piesele ce s-au scris în această stagiune, totuşi va cădea, fără doar şi poate, din pricina trupei slabe a lui Korş.

8) Ieri am vrut să-mi retrag piesa, dar Korş s-a împotrivit cu vehemenţă.

Aş avea material pentru încă 20 de puncte, dar sunt de-ajuns şi opt. Poţi judeca acum în ce situaţie se află „dramaturgul începător", care, neavând ce face, şi-a băgat nasul unde nu-i fierbea oala şi s-a apucat de un lucru la care nu se pricepea.

Mă mângâi doar cu gândul că Davîdov şi Kiselevski vor fi la înălţime. Davîdov îşi studiază rolul cu entuziasm.

Korş nu-mi va da 50 ruble de reprezentaţie, aşa cum m-ai sfătuit, ci mai mult. Contractul prevede 8% din fiecare reţetă, adică 2% de fiecare act…

Davîdov şi Kiselevski – interpreţii rolurilor lui Ivanov şi Şabelski.

49. Către N.A. Leikin

15 noiembrie 1887, Moscova

Iartă-mă, preabunul Nikolai Alexandrovici, dar nici de data aceasta nu-ţi trimit povestirea. Ai un pic de răbdare: joi mi se joacă piesa şi după aceea o să mă aşez la masă şi o să scriu regulat. Rândurile dumitale cu privire la punerea în scenă a unei piese m-au lăsat nedumerit. Îmi scrii: *„Autorul nu face decât să încurce punerea în scenă a piesei sale, îi zăpăceşte pe actori şi, de cele mai multe ori, dă îndrumări prosteşti”*. La acestea îţi răspund după cum urmează: 1) autorul e stăpânul piesei, nu actorii; 2) pretutindeni distribuţia rolurilor cade în sarcina autorului dacă acesta nu lipseşte; 3) până acum, toate indicaţiile mele s-au dovedit a fi de folos, şi totdeauna s-a procedat aşa cum am cerut eu; 4) chiar actorii sunt bucuroşi să se dea îndrumări; 5) concomitent cu piesa mea, la Teatrul Mic s-a pus în repetiţie noua piesă a lui Şpajînski, care a schimbat de trei ori mobilierul, obligând statul să cheltuiască de trei ori cu decorurile. Şi aşa mai departe. Dacă am reduce la zero contribuţia autorului, dracu’ ştie ce ar mai ieşi din piesă!… Aminteşte-ţi cum se înfuria Gogol când i se jucau piesele.

Şi parcă n-avea dreptate?

...mi se joacă piesa – premiera piesei „Ivanov” a avut loc la Teatrul Korş, la 19 noiembrie 1887.

...noua piesă a lui Şpajînski – „Prinţesa Kurakina”, a cărei premieră a avut loc la Teatrul Mic, la 15 noiembrie 1887.

50. Către Al.P. Cehov

20 noiembrie 1887, Moscova

În sfârşit, piesa s-a jucat… Să-ţi povestesc pe rând cum s-au petrecut toate. Mai înainte de orice, trebuie să-ţi spun că Korş îmi făgăduise zece repetiţii, dar n-a făcut decât patru, dintre care numai două au fost repetiţii adevărate, celelalte fiind mai curând vorbărie goală, în timpul căreia domnii actori au făcut exerciţii de înjurături şi de logomahie. Numai Davîdov şi Glama îşi ştiau rolurile, ceilalţi jucau bizuindu-se pe sufleur şi pe propria lor inspiraţie.

Actul întâi. Eu stau în dosul scenei, într-o lojă mică asemenea unei celule de puşcărie. Familia, într-o lojă-benoar; toţi tremură. Împotriva aşteptărilor, eu sunt calm şi cu totul netulburat. Actorii, emoţionaţi şi încordaţi, îşi fac cruce. Se ridică cortina. Apariţia beneficiarului. Lipsa de siguranţă, necunoaşterea rolului şi coroana ce i se prezintă fac ca încă de la primele replici să nu-mi mai recunosc piesa. Kiselevski, în care îmi puneam atâta nădejde, n-a spus corect nicio frază: literalmente, niciuna! Zicea ce-i trăsnea prin minte. Cu toate acestea, şi cu toate lipsurile regizorale, actul întâi a avut un mare succes. Nenumărate chemări la rampă.

Actul al doilea. Pe scenă o mulţime de lume. Oaspeţi. Nimeni nu-şi ştie rolul, toţi se încurcă şi spun baliverne. Fiecare cuvânt mă taie, ca şi cum mi-ar înfige cineva un cuţit în spate. Dar – o, muză! – şi acest act a avut succes. Toţi actorii au fost chemaţi la rampă, ba m-au chemat şi pe mine de două ori. Am primit felicitări.

Actul al treilea. Actorii joacă destul de bine. Succes colosal. Sunt chemat la rampă de trei ori, şi de fiecare dată Davîdov îmi scutură mâna, iar Glama, imitându-l pe Manilov, îmi apasă cealaltă mână pe inima lui. Triumful talentului şi al virtuţii!

Actul al patrulea. Primul tablou. Merge destul de bine. Chemări la rampă. Urmează un antract nesfârşit de lung şi de obositor. Spectatorii, nedeprinşi să se ridice şi să se ducă la bufet între două tablouri, protestează. Cortina se ridică. E frumos: printr-o arcadă se vede o masă pregătită pentru cină (nunta). Orchestra cântă marşuri. Apar cavalerii de onoare: sunt beţi, înţelegi, şi de aceea trebuie să facă clovnerii şi giumbuşlucuri. Totul seamănă a bâlci, a cârciumă, şi asta mă îngrozeşte. După aceea intră în scenă Kiselevski: urmează un pasaj poetic emoţionant. Dar Kiselevski al meu nu-şi ştie rolul, e beat ca un birjar, şi scurtul dialog poetic se transformă în ceva monoton, înspăimântător. Spectatorii sunt nedumeriţi. La sfârşitul piesei, eroul moare pentru că nu poate suporta ofensa ce i s-a adus.

Publicul, rece şi obosit acum, nu înţelege această moarte pe care au preferat-o actorii (eu mai aveam şi altă variantă). Şi actorii, şi eu suntem chemaţi la rampă. În timpul unei chemări se aud huiduieli sincere, acoperite de aplauze şi de tropăit de picioare.

Într-un cuvânt, oboseală şi un adânc sentiment de ciudă. Sunt scârbit, deşi piesa a avut un succes substanţial (tăgăduit de Kiceev et Co.). Oamenii de teatru spun că n-au mai văzut niciodată o reprezentaţie la care toţi spectatorii să fie atât de agitaţi, să aplaude şi să huiduiască, şi că niciodată nu le-a mai fost dat să audă atâtea discuţii ca la piesa mea. Iar lui Korş nu i s-a mai întâmplat niciodată ca autorul să fie chemat la rampă după actul al doilea.

Piesa se va juca a doua oară la 23, în cealaltă variantă, şi cu unele modificări: scot cavalerii de onoare.

Amănunte, când ne vom vedea.

Al tău A. Cehov

Spune-i lui Burenin că după premieră am reintrat în făgaşul meu şi că m-am pus să scriu articolul de sâmbătă.

1888

Cehov la Feodosia, 1888

51. Către V.G. Korolenko

9 ianuarie 1888, Moscova

Fără să vreau te-am înşelat, mult stimate Vladimir Galaktionovici. N-am izbutit să-ţi trimit piesa mea. Când va ieşi de sub tipar o să ţi-o trimit sau o să ţi-o dau când ne vom vedea. Deocamdată, nu te supăra.

Mi-a venit o idee: să pun să mi se copieze şi să-ţi trimit scrisoarea pe care am primit-o ieri de la bătrânul Grigorovici. Din mai multe motive o preţuiesc la valoarea aurului, şi mi-e frică s-o citesc a doua oară, ca nu cumva să-mi schimb prima impresie. Din cuprinsul ei vei vedea că faima de scriitor şi onorariile grase nu te scutesc câtuşi de puţin de o proză atât de meschină ca bolile, frigul şi singurătatea. Bătrânul e la capătul vieţii. De asemenea, vei afla că nu numai dumneata m-ai călăuzit, cu inima curată, pe drumul cel adevărat, şi vei înţelege cât de mult mă căiesc.

După ce am citit scrisoarea lui Grigorovici, m-am gândit la dumneata şi mi-a fost ruşine. Mi-am dat seama că n-am dreptate. Ţi-o spun anume dumitale, pentru că n-am în jurul meu oameni care să aibă nevoie de sinceritatea mea, care să aibă dreptul la ea. Iar eu, fără să te fi întrebat, am făcut un legământ cu dumneata în sufletul meu.

Urmându-ţi sfatul prietenesc, am început o schiţă pentru *Severnîi vestnik.* De încercare, m-am apucat să descriu stepa, oamenii stepei şi tot ce am văzut cu ochii mei acolo. E un subiect bun, se scrie uşor, dar, ca un făcut, nedeprins să scriu o bucată mai lungă, şi de frică să nu spun ceva de prisos, am căzut în extrema cealaltă: fiecare pagină îmi iese prea încărcată, ca o mică povestire, imaginile se îngrămădesc, se înghesuie şi, suprapunându-se unele peste altele, strică impresia generală. Rezultatul e că ajung la un fel de conspect, la o searbădă înşirare de impresii, şi nu la un tablou în care amănuntele să se contopească într-un singur tot ca stelele pe cer. Un scriitor, dumneata, de pildă, mă va înţelege, însă cititorul se va plictisi şi se va lăsa păgubaş.

La Piter am stat două săptămâni şi jumătate, şi am văzut multă lume. Am plecat cu o impresie care se poate rezuma prin versetul: *„Nu vă puneţi nădejdea în cei puternici, o, voi, fii ai pământului…”*

Am văzut mulţi oameni de treabă, dar judecători n-am văzut. Şi poate că e mai bine aşa.

Aştept *Severnîi vestnik* pe februarie, ca să-ţi citesc bucata *În drum.* Pleşceev îmi spunea că cenzura te-a scărmănat destul de

serios. Felicitări de Anul Nou! Îţi doresc sănătate şi fericire. Al dumitale devotat

A. Cehov

P. S. Omul din Sahalin mi se pare cea mai reuşită operă literară din ultima vreme. E scrisă ca o bună compoziţie muzicală, adică după toate regulile pe care instinctul i le inspiră artistului. În rezumat, în această carte te dovedeşti un atât de mare artist, o forţă atât de uriaşă, încât cele mai mari slăbiciuni ale ei, care pe alt scriitor l-ar desfiinţa, la dumneata trec nebăgate în seamă. De pildă, în cartea de mai sus femeia lipseşte cu desăvârşire, însă lucrul acesta nu l-am observat decât de curând.

La începutul scrisorii e vorba de piesa „Ivanov".

„Omul din Sahalin (Povestiri despre vagabonzi)" – din cartea lui V.G. Korolenko „Schiţe şi povestiri". Moscova, 1887.

52. Către D.V. Grigorovici

12 ianuarie 1888, Moscova
12 ianuarie – sfânta Tatiana. Patronul Universităţii

Stimate Dmitri Vasilievici, n-aş putea să vă spun cât de scumpă şi de importantă este pentru mine ultima şi neasemuita dumneavoastră scrisoare. Vă mărturisesc că am fost atât de impresionat, încât n-am putut rezista şi i-am trimis o copie şi lui Korolenko. (Fiindcă veni vorba de el, e un om foarte cumsecade.) Nu m-am simţit chiar atât de ruşinat citind-o, deoarece m-a găsit scriind pentru o revistă mare. Iată răspunsul meu la partea esenţială a scrisorii: am început să scriu o lucrare de proporţii. Am şi scris ceva mai mult de două coli de tipar, şi cred că o să mai scriu încă trei. Pentru debutul meu la o revistă mare, mi-am ales un subiect care n-a mai fost tratat de mult: stepa. Descriu câmpia, depărtările liliachii, crescătorii de oi […], popii, furtunile de noapte, hanurile, convoaiele de căruţe, păsările de stepă etc. Fiecare capitol în parte reprezintă o povestire, iar toate sunt înrudite între ele ca cele cinci figuri ale cadrilului. Mă silesc să aibă toate acelaşi parfum şi acelaşi ton, ceea ce s-ar putea să-mi reuşească, cu atât mai mult, cu cât acelaşi personaj trece prin toate capitolele. Îmi dau seama că am învins o bună parte din greutăţi, că sunt locuri unde miroase a fân, dar în general bucata mi se pare ciudată şi cam prea originală. Nefiind deprins să scriu bucăţi lungi, şi de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în extrema cealaltă. Paginile îmi ies prea compacte, parcă-s presate. Imaginile se îngrămădesc, se înghesuie, se strivesc una pe alta. Tablourile sau „paietele”, cum le spuneţi dumneavoastră, se strâng unele în altele, se ţin lanţ şi obosesc. Într-un cuvânt, ajung la o searbădă şi amănunţită înşirare de impresii – un fel de conspect. În niciun caz un tablou. În locul unei imagini artistice şi unitare a stepei, prezint cititorului o „enciclopedie a stepei”. Un început neizbutit, cum s-ar zice. Dar nu-mi pierd curajul. S-ar putea să fie de folos şi enciclopedia. Cine ştie, poate va deschide ochii celor de o seamă cu mine şi le va arăta ce bogăţii, ce zăcăminte de frumuseţe au rămas încă neexplorate, şi câte li se oferă artistului rus! Dacă nuvela mea îi va face pe confraţi să-şi amintească de stepa pe care au dat-o uitării, dacă măcar unul dintre motivele atinse de mine în treacăt şi cu neîndemânare va opri atenţia vreunui poet – mă voi mulţumi şi cu atât. Sunt sigur că dumneavoastră veţi înţelege stepa mea şi nu mă îndoiesc că, de dragul ei, îmi veţi ierta micile scăderi involuntare. Pentru că trebuie să recunosc că aceste scăderi sunt involuntare şi sunt– după cum am constatat – doar din cauza faptului că *nu ştiu* să scriu bucăţi lungi.

Romanul pe care l-am întrerupt o să-l continui la vară. El cuprinde un judeţ întreg (nobilimea şi zemstvele) şi viaţa câtorva familii. *Stepa* e o temă oarecum aparte, oarecum specială: dacă o descrii pentru ea însăşi şi nu în treacăt, te plictiseşte cu monotonia şi cu rusticismul ei. Pe când în roman ai de-a face cu oameni obişnuiţi, intelectuali, femei, ai de-a face cu dragoste, căsătorie, copii, aşa că te simţi ca la tine acasă şi nu te oboseşte.

Sinuciderea unui băiat de 17 ani e un subiect bogat în resurse şi tentant, dar ţi-e teamă să-l abordezi. Problema aceasta atât de chinuitoare cere şi o soluţionare tot atât de tare şi cuprinzătoare. Dar avem noi, scriitorii, pregătirea necesară pentru aşa ceva? Categoric, nu. Promiţând succes acestei teme, judecaţi după dumneavoastră, uitând că oamenii din generaţia dumneavoastră au, în afară de talent, şcoală şi erudiţie, fosfor şi oţel, pe când talentele din ziua de azi n-au nimic din toate acestea. La drept vorbind, trebuie să ne bucurăm că ele nu atacă probleme serioase. Încredinţaţi-le băiatul dumneavoastră, şi sunt convins că, fără să-şi dea seama şi de bună credinţă, X va începe să mintă, să clevetească şi să profaneze; Y va strecura un tendenţionism banal şi meschin, iar Z va explica sinuciderea băiatului prin psihoză! Şi doar băiatul dumneavoastră e un suflet neprihănit, sensibil, iubitor, care-l caută pe Dumnezeu şi se simte adânc jignit. Ca să poţi mânui un asemenea personaj, trebuie să ştii tu însuţi să suferi, iar barzii din ziua de azi ştiu doar să se vaiete şi să scâncească. În ceea ce mă priveşte, pe lângă cele spuse mai sus, mai sunt şi leneş, şi molâu.

Zilele trecute a fost la mine V. N. Davîdov. El a jucat în piesa mea *Ivanov,* şi cu prilejul acesta ne-am împrietenit. Aflând că vreau să vă scriu, a prins curaj, a pus mâna pe condei şi v-a scris rândurile alăturate.

Citiţi scrierile lui Korolenko şi pe ale lui Şceglov. Despre acesta din urmă se vorbeşte foarte mult. După mine, are talent şi originalitate. Ca şi până acum, Korolenko e răsfăţatul cititorilor şi al criticilor: cărţile lui au mare succes. Dintre poeţi începe să se ridice Fofanov. Acesta e într-adevăr talentat, însă ceilalţi nu fac doi bani ca artişti. Prozatorii, treacă-meargă, dar poeţii sunt slabi: oameni fără cultură, fără cunoştinţe şi fără o concepţie de viaţă. Negustorul de vite Kolţov, care nu ştia să scrie corect, era mult mai integru, mai deştept şi mai cult decât toţi tinerii poeţi contemporani la un loc.

Stepa mea va fi publicată în *Severnîi vestnik.* O să-i scriu lui Pleşceev să vă păstreze un exemplar.

Îmi pare foarte bine că nu mai aveţi dureri. Durerile sunt lucrul cel mai supărător în boala dumneavoastră, restul nu e atât de important. Tusea nu are nimic comun cu boala de care suferiţi, şi nu e ceva serios. Fără îndoială că e din cauza vreunei răceli şi va trece odată cu frigul.

Astăzi va trebui să beau în sănătatea celor care m-au învăţat să tai cadavre şi să scriu reţete. Nici vorbă că va trebui să închin şi în sănătatea dumneavoastră, deoarece nu trece nicio aniversare fără ca acei care beau să nu-şi aducă aminte de Turgheniev, de Tolstoi şi de dumneavoastră. Scriitorii beau pentru Cernîşevski, pentru Saltîkov şi Gleb Uspenski, iar ceilalţi muritori (studenţii, medicii, matematicienii etc.) din care, ca Esculap, fac parte şi eu, mai păstrează încă vechea tradiţie şi nu vor să dea uitării numele celor pe care-i iubesc. Sunt adânc convins că atâta vreme cât vor mai exista în Rusia codri, văioage şi nopţi de vară, atâta vreme cât vor mai ţipa becaţinele şi vor plânge nagâţii, nu veţi fi dat uitării nici dumneavoastră, nici Turgheniev şi nici Tolstoi, după cum nu e uitat nici Gogol. Se vor petrece şi vor fi daţi uitării oamenii pe care i-aţi descris, dar dumneavoastră veţi rămâne întreg, neatins: atât de mare este puterea şi, prin urmare, fericirea dumneavoastră.

Iertaţi-mă dacă v-am obosit cu scrisoarea mea fără sfârşit, dar ce să fac, mi-a luat mâna vânt, şi apoi voiam să stau de vorbă mai mult cu dumneavoastră.

Nădăjduiesc că scrisoarea mea o să vă găsească bine şi sănătos, şi că vă bucuraţi de vreme caldă. Veniţi la vară în Rusia, se zice că în Crimeea e tot atât de plăcut ca şi la Nisa.

Vă mulţumesc încă o dată pentru scrisoare şi vă doresc numai bine, rămânând al dumneavoastră devotat cu tot sufletul,

A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui Grigorovici de la Nisa, din 30 decembrie 1887, în care se aduceau elogii cărţii lui Cehov „În amurg”. Grigorovici căuta să-l convingă pe Cehov „să se lase de obiceiul de a scrie la repezeală şi numai povestiri mărunte, şi mai ales de a publica prin ziare”. Îi recomanda ca subiect „sinuciderea unui băiat de şaptesprezece ani”.

Romanul pe care l-am întrerupt – romanul „Povestiri din viaţa prietenilor mei” (vezi scrisoarea 98) n-a fost terminat.

53. Către I.P. Polonski

18 ianuarie 1888, Moscova

Mult stimate Iakov Petrovici, sunt câteva zile de când îmi tot frământ mintea cum să răspund mai bine la scrisoarea dumneavoastră, dar n-am găsit nimic bun, nimic ca lumea, şi am ajuns la concluzia că eu nu ştiu încă să răspund la scrisori atât de frumoase şi de nepreţuite. Pentru mine, ea a fost un neaşteptat dar de Anul Nou, şi dacă vă mai aduceţi aminte de trecut, de vremea când eraţi ca şi mine, un începător, veţi înţelege ce importanţă are pentru mine.

Mi-e ruşine că nu v-am scris eu întâi. La drept vorbind, de mult voiam să vă scriu, dar mă şi sfiam, şi mă şi temeam: mi se părea că oricât ne-ar fi apropiat discuţia noastră, ea încă nu-mi dădea dreptul la cinstea de a fi în corespondenţă cu dumneavoastră. Iertaţi-mi laşitatea şi meschinăria.

Am primit cartea şi fotografia dumneavoastră.

Portretul l-am şi atârnat deasupra mesei mele de lucru, iar proza o citeşte toată familia mea. De ce spuneţi că proza dumneavoastră e năpădită de muşchi şi plină de promoroacă? Dacă spuneţi acest lucru pentru că oamenii din ziua de azi nu citesc nimic afară de ziare, socotesc că nu e un motiv destul de puternic pentru o sentinţă tomnatică, într-adevăr glacială. Am început să vă citesc cartea cu încredere, mai bine zis cu o idee preconceputǎ. Trebuie să vă spun că încă de pe când învăţam istoria literaturii, am reţinut un fenomen pe care aproape că l-am ridicat la rangul de lege: toţi marii versificatori ruşi se descurcă tot atât de bine şi în proză. Această idee preconceputǎ nu mi-o veţi putea scoate din cap cu niciun cui, şi ea nu m-a părăsit nici serile acestea, când am citit cartea dumneavoastră. S-ar putea să n-am dreptate, dar *Taman* al lui Lermontov şi *Fata căpitanului* a lui Puşkin, fără să mai vorbesc de proza altor poeţi, demonstrează evident înrudirea strânsă dintre versul rusesc suculent şi proza plină de graţie.

La dorinţa dumneavoastră de a-mi dedica o poezie, vă răspund cu o plecăciune şi cu rugămintea de a-mi îngădui ca la rândul meu să vă închin prima povestire pe care voi scrie-o cu mai multă dragoste. Cuvintele dumneavoastră mângâietoare m-au impresionat: n-o să le uit niciodată. Pe lângă căldura şi farmecul de care e pătrunsă dedicaţia, poezia dumneavoastră *La uşă* mai are pentru mine şi preţ: ea face cât un întreg articol elogios scris de un critic cu autoritate, deoarece datorită ei voi creşte cel puţin cu un stânjen în ochii cititorilor şi ai confraţilor mei.

În ce priveşte colaborarea la ziare şi reviste ilustrate, sunt cu totul de acord cu dumneavoastră. Parcă nu e acelaşi lucru dacă

privighetoarea cântă într-un copac sau pe crenguţa unei tufe? Convingerea că toţi oamenii de talent trebuie să colaboreze *numai* la revistele voluminoase e meschină, are în ea ceva birocratic, şi e şi dăunătoare ca toate prejudecăţile, e absurdă şi ridicolă. Ea îşi avea raţiunea pe vremea când în fruntea revistelor se găseau oameni cu o fizionomie bine conturată, oameni ca Bielinski, Herzen şi alţii care nu se mulţumeau numai să-ţi plătească onorarii, ci te şi atrăgeau, te învăţau şi-ţi făceau educaţia. Pe când acum, când în fruntea periodicelor se află nişte figuri cenuşii cu vederi cazone, preferinţa pentru volum nu suportă critica, şi deosebirea dintre cea mai groasă revistă şi cea mai ieftină gazetă e doar cantitativă, deci, din punctul de vedere al artistului, nu merită nici atenţie şi nici respect. Totuşi nu putem nega că o colaborare la revistele voluminoase are un avantaj: dacă ai scris o lucrare lungă, ţi-o publică toată deodată, fără s-o împartă în bucăţi. De câte ori voi scrie o lucrare mai lungă, o s-o trimit la o revistă groasă, iar pe cele scurte o să le public unde le-o duce vântul şi voia mea.

Fiindcă veni vorba, în momentul de faţă scriu o bucată lungă, pe care voi publica-o, probabil, în *Severnîi vestnik.* Într-o nuvelă nu prea mare, descriu stepa, oamenii din stepă, păsările, nopţile, furtunile şi celelalte. Scriu uşor, însă mă tem că, din cauza neobişnuinţei mele de a scrie bucăţi mai lungi, mă depărtez de tonul general, obosesc, nu termin ceea ce am de spus şi nu sunt destul de serios. Sunt multe pasaje pe care critica şi publicul nu le vor înţelege, care li se vor părea că n-au importanţă, că nu merită nicio atenţie. Eu însă mă bucur de pe acum că tocmai acestea vor fi înţelese şi preţuite de doi sau trei gastronomi literari, şi asta mi-e de ajuns. Într-un cuvânt, povestirea mea nu mă mulţumeşte. Am impresia că e prea încărcată, plictisitoare şi ciudată. Un subiect ca *Stepa,* cu natura şi cu oamenii ei, va părea neobişnuit şi lipsit de importanţă publicului cititor de astăzi.

Cred că o să vin la Petersburg la începutul lui martie să-mi iau rămas-bun de la prieteni înainte de a pleca în Kuban. Luna aprilie şi luna mai o să le petrec în Kuban şi în preajma Mării Negre, iar vara la Slaveansk sau pe Volga. Vara, eu nu pot să stau într-un singur loc. Îngăduiţi-mi să vă mai mulţumesc o dată pentru scrisoare şi pentru dedicaţie. Încă nu le merit, nici pe una, nici pe cealaltă. Vă doresc sănătate şi fericire, şi vă asigur de respectul şi dragostea devotatului dumneavoastră

A. Cehov

P.S. Zilele trecute m-am întors de la ţară, unde şi iarna e plăcut. Dacă aţi fi văzut pădurea şi câmpiile de un alb orbitor, şi cum strălucea soarele! Mă dureau ochii. A trebuit să fac autopsia unei vaci, care murise subit. Deşi nu-s veterinar, ci medic de oameni, totuşi, din lipsă de specialişti, sunt nevoit uneori s-o fac şi pe veterinarul.

În scrisoarea sa către Cehov din 8 ianuarie 1888, I.P. Polonski îi vorbea despre impresia pe care i-au făcut-o povestirile „Kaştanka” şi „Un basm”, publicate în „Novoe vremea”: „Amândouă au un sfârşit nu numai neaşteptat, dar şi foarte *semnificativ*, şi acesta e principalul. Coloritul limbii corespunde întru totul locului, timpului şi eroilor dumitale.”

„La uşă” – poezie de Polonski, dedicată lui Cehov. La rândul său, Cehov i-a închinat lui Polonski povestirea „Fericirea”.

54. Către A.N. Pleşceev

19 ianuarie 1888, Moscova

…Acum, câteva cuvinte despre mine. Sunt sănătos, muncesc şi mă plictisesc. În momentul de faţă scriu o povestire pentru o revistă din cele groase. Îndată ce o termin ţi-o trimit, cu rugămintea să pui o vorbă bună pentru mine la *Severnîi vestnik.* Descriu *stepa.* E un subiect poetic şi, dacă o să mă menţin în tonul în care am început, cred că o să iasă ceva „excepţional". Îmi dau seama că în povestirea mea sunt pasaje care or să te mulţumească, dragul meu poet, dar, în general, nu cred că o să placă… Lucrarea va avea vreo 4-5 coli de tipar, din care două numai cu descrierea naturii şi a locurilor: curată plictiseală!

Tare aş vrea să apar în numărul de martie! Toată luna ianuarie voi lucra la *Stepa.* N-am scris şi nici nu voi scrie nimic altceva, din care pricină sunt cu totul lipsit de bani. Dacă *Stepa* mi se va publica mai târziu de martie, o să urlu ca un lup. Ţi-o trimit către 1 februarie. Dacă crezi că n-o să mai fie loc în numărul de martie, atunci te rog, dragul meu, să mă înştiinţezi: să nu mă mai grăbesc atâta cu *Stepa* şi, ca să fac rost de bani, o să mâzgălesc la repezeală ceva pentru *Novoe vremea* şi pentru *Peterburgskaia gazeta.*

A scrie o bucată mare e mult mai plictisitor şi mai greu decât a scrie un fleac. Citind-o, vei vedea cât de multe greutăţi a trebuit să înfrunte bietul meu creier lipsit de experienţă…

55. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

22 ianuarie 1888, Moscova

Dragul meu Alba! Am primit şi scrisoarea, şi fizionomia dumitale, şi *Nedelea.* Îţi mulţumesc pentru toate, pentru toate! Articolul din *Nedelea* e într-adevăr bunişor. Câteva idei cu privire la neputinţa noastră, pe care autorul, delicat, a numit-o anarhie, mi-au trecut şi mie prin minte. Talentele noastre au mult fosfor, dar n-au destul oţel. Poate că suntem nişte păsări frumoase, poate cântăm frumos, dar vulturi nu suntem.

De altfel, toate acestea-s fleacuri. Vom mai vorbi noi despre asta, când ne vom întâlni, la un păhărel, la Palkin. Acum, să ne mulţumim cu asigurarea pe care ne-o dă articolul din *Nedelea* că suntem nişte virtuozi. Da, virtuozi, dar nişte virtuozi care cântă ce le place lor. Facem ce putem, iar dacă omenirii nu-i convine ce facem, să-i fie de bine!

Dumneata, scepticule, vrei să ştii ce cusururi i-am găsit *Mititicăi* dumitale… Înainte de a le scoate la iveală, te previn că ele prezintă mai curând un interes „tragic" decât unul critico-literar. Numai cel ce scrie le poate descoperi, şi în niciun caz cititorul. Iată-le… Mie mi se pare că dumneata, ca un scriitor sceptic şi bănuitor ce eşti, de teamă că personajele şi caracterele lor nu vor fi destul de bine conturate, ai rezervat un loc prea mare descrierii lor minuţioase şi amănunţite. Lucrul acesta a provocat o împestriţare inutilă, ceea ce are o influenţă nefericită asupra impresiei generale. De teamă că cititorul nu te va crede, dumneata, ca să-i demonstrezi cât de puternică poate fi uneori influenţa muzicii, te-ai apucat să descrii cu sârguinţă psihicul eroului dumitale. Descrierea psihicului ţi-a reuşit, în schimb, distanţa dintre momente ca *„amare, moriri"* şi împuşcătură e mult prea lungă, şi cititorul, înainte de a ajunge la sinucidere, se odihneşte după durerea pe care i-a pricinuit-o *„amare, moriri".* Iar cititorului nu trebuie să-i dai răgaz să se odihnească, trebuie să-l ţii mereu încordat! N-aş fi făcut aceste observaţii dacă *Mititica* ar fi fost o povestire lungă. Operele mari, operele voluminoase îşi au scopul lor, care cer o execuţie cât mai amănunţită, independent de impresia generală. Pe când în povestirile mici e mai bine să nu termini ce ai de spus decât să spui ceea ce nu trebuie, pentru că… pentru că… nici eu nu ştiu pentru ce!… În orice caz, nu uita că lipsurile dumitale numai eu le consider lipsuri (cu totul neînsemnate, „tragice"), iar eu greşesc de foarte multe ori. S-ar putea întâmpla ca dumneata să ai dreptate, nu eu… Trebuie să ştii că adesea am greşit şi am spus altceva decât ceea ce gândesc acum. Prin urmare, critica mea nu face doi bani.

Tare m-aş duce la Piter!

Am primit astăzi o scrisoare foarte drăguţă, o scrisoare „de bunicuţ", de la A.N. Pleşceev. Mi se plânge că vă vedeţi rar. În momentul de faţă termin manuscrisul pentru *Severnîi vestnik.* Tare-i greu!

Plecăciuni lui Baranţevici.

La primăvară plec în Kuban, iar vara mi-o petrec cu familia la Slaveansk. Nu vrei să vii să stai cu noi? Viaţa la Slaveansk e de trei ori mai ieftină decât la Piter. N-ai să te plictiseşti.

Povestirea mea va apărea în numărul de martie al revistei *Severnîi vestnik.* E o povestire ciudată, dar are pasaje de care sunt mulţumit. Mă înfurie faptul că n-are nicio idilă. O povestire fără nicio femeie e exact ca o maşină fără aburi. La drept vorbind am femei, dar nu soţii şi nici amante, iar eu nu pot fără femei!!!

Scrie-mi o scrisoare lungă, şi eu o să-ţi răspund la fel. Cu bine, Alba. Dumnezeu să-ţi dea sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

Alba – vezi scrisoarea nr.56 şi comentariile respective.

În nr. 1 al revistei „Nedelea" din anul 1888 s-a publicat un articol „Despre anarhismul tinerilor scriitori *(Cugetări de Anul nou)".*

56. Către A.N. Pleşceev

23 ianuarie 1888, Moscova

Dragul şi scumpul meu Alexei Nikolaevici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisorica dumitale bună şi prietenească. Îmi pare rău că n-a sosit cu trei ore mai curând! Închipuie-ţi, m-a găsit mâzgălind o schiţişoară proastă pentru *Peterburgskaia gazeta*... Văzând că se apropie ziua de întâi, când se fac plăţile, n-am putut rezista ispitei şi m-am apucat să scriu ceva, la repezeală. Dar nu-i nicio nenorocire: schiţa nu mi-a luat decât o jumătate de zi şi acum pot să-mi continui *Stepa.* În scrisoarea dumitale ai arătat atâta entuziasm pentru povestirea aceasta, încât mi-e frică… Dumneata te aştepţi la ceva excepţional de bun: ce câmp vast pentru dezamăgiri! Mă tem, mi-e groază că *Stepa* mea va ieşi ştearsă. O scriu fără grabă, aşa cum mănâncă gastronomii becaţinele: cu sentiment, cu schepsis, cu pauze. La drept vorbind, storc din mine tot ce pot, mă străduiesc şi fac eforturi, şi totuşi lucrarea nu mă mulţumeşte, deşi pe alocuri poţi să dai peste „poezie în proză". Însă nu sunt deprins să scriu bucăţi lungi şi pe deasupra mai sunt şi leneş. M-a răsfăţat obişnuinţa de a scrie tot lucruri mărunte.

Stepa voi termina-o între 1 şi 5 februarie, nici mai devreme, nici mai târziu. Voi trimite-o pe numele dumitale, pentru că aş vrea să te rog să-mi fii naş acum, când debutez la o revistă de proporţii. Nu va fi nevoie să te duci la poştă să legalizezi avizul, deoarece îţi voi trimite pachetul acasă, urmând să plăteşti doar douăzeci şi cinci de copeici, sumă cu care îţi rămân dator. Iartă-mi deranjul, pentru Dumnezeu! Ai şi fără asta destule pe cap, şi iată că vin şi eu să te plictisesc cu nimicurile mele, ba mai atentez şi la douăzeci şi cinci de copeici…

Ostrovski mi-a plăcut foarte, foarte mult. Cu el nu numai că nu te plictiseşti, dar chiar te simţi bine… Într-adevăr, ar fi bun de critic. Are un fler straşnic, a citit foarte mult, îi place literatura, şi e şi original. Am reţinut câteva dintre definiţiile pe care le scapă şi care ar putea fi introduse integral în manualul de *Teoria literaturii.* O să mă reped negreşit până la el, îndată ce termin *Stepa.* În urma discuţiei pe care am avut-o amândoi cu privire la avortonul meu *Ivanov,* mi-am dat seama ce valoare au asemenea oameni pentru cei din tagma noastră.

Ce mai face Leontiev? E un om cumsecade, simpatic, cald şi talentat, dar îşi pierde uşor curajul şi cade în pesimism. Mereu are nevoie să fie îmboldit de cineva, să fie întors ca un ceasornic… Suntem în corespondenţă. Nu ştiu de ce, în scrisorile lui, îmi spune Egmont, iar eu, ca să nu-i rămân dator, l-am botezat Alba.

Sper că până la primăvară o să vin la Piter, iar după aceea o să plec undeva unde e cald. Hai să mergem împreună!

La toate revistele noastre de proporţii domneşte un sectarism şi o plictiseală grozavă. Te înăbuşi, nu alta! De aceea nu-mi plac revistele groase şi nu mă tentează să colaborez la ele. Sectarismul acesta, mai ales când e searbăd şi lipsit de talent, nu agreează libertatea şi avântul!

Cu bine, dragul meu. Îţi mulţumesc încă o dată. Plecăciuni familiei dumitale şi prietenilor noştri comuni. Vino în săptămâna albă la noi. Vom mânca blinele… Ia-l cu dumneata şi pe Şceglov.

Îţi doresc sănătate şi fericire.

Al dumitale, A. Cehov.

...o schiţişoară pentru „Peterburgskaia gazeta" – „Dacă-ar putea dormi!"

Egmont, Alba – personaje istorice, eroii tragediei „Egmont" de Goethe. S-a jucat în stagiunea 1887-1888 la Teatrul Alexandrinski. La 22 decembrie 1887, Şceglov îi scria lui Cehov: „Îţi spun Egmont, pentru că Lenocika Pleşceeva găseşte că în fotografia – de care a rămas încântată – semeni grozav cu Egmont…"

57. Către A.N. Pleşceev

3 februarie 1888, Moscova

Bună ziua, scumpe Alexei Nikolaevici! Am terminat *Stepa* şi ţi-o şi trimit. N-aveam niciun ban, şi deodată mă pomenesc bogat: voiam să scriu două, trei coli, şi când colo am scris mai mult de cinci.. Sunt obosit, mă simt istovit, şi asta numai din pricină că nu-s deprins să scriu bucăţi lungi. Am scris-o cu destule eforturi, şi-mi dau seama că s-au strecurat în ea destule prostii.

Îţi cer să fii îngăduitor!

Subiectul *Stepei* e fără importanţă, dar dacă bucata va avea un cât de mic succes, o s-o folosesc ca temelie pentru o povestire mare şi o s-o duc mai departe. Vei găsi în ea destule personaje care ar fi meritat mai multă atenţie şi o descriere mai amplă.

În timp ce scriam, simţeam cum miroase în jurul meu a vară şi a stepă. Ce bine ar fi să fac un drum într-acolo!

Dragul meu, pentru Dumnezeu, te rog nu te sfii şi, dacă-i aşa, într-adevăr, scrie-mi fără înconjur că povestirea mea e slăbuţă şi mediocră. Grozav aş vrea să ştiu adevărul adevărat!

Dacă redacţia o va găsi bună pentru *Severnîi vestnik,* voi fi foarte bucuros să-i slujesc şi ei, şi cititorilor ei. Stăruie ca *Stepa* să fie publicată integral într-un singur număr, pentru că nu poate fi fragmentată – ai să te convingi singur când ai s-o citeşti. Roagă să mi se rezerve câteva exemplare. Vreau să-i trimit şi lui Grigorovici, şi lui Ostrovski… În ce priveşte avansul, am mai vorbit noi. Adaug doar că, cu cât o să-l primesc mai curând, cu atât o să fie mai bine, deoarece m-am anemiat ca puricele din anecdota lui Wainberg. Dacă editoarea te va întreba despre cuantumul onorariului, spune-i că las totul la aprecierea ei, dar că în adâncul sufletului, ca orice om păcătos, mă gândesc la două sute de ruble de coală.

Iartă-mă că te necăjesc. Dar cine ştie, dacă vom mai trăi, poate că soarta îmi va oferi şi mie fericitul prilej de a-ţi face un mare serviciu.

Stepa e scrisă pe foi separate. Când vei primi pachetul, taie sforile.

Cu bine şi fii fericit.

Eu mă odihnesc. Mâine mă reped până la Ostrovski. Plecăciuni familiei dumitale şi lui Şceglov. Devotat din tot sufletul, al dumitale debutant

Antoine Cehov

Stepa mea nu prea seamănă cu o povestire, ci mai curând cu o enciclopedie a stepei.

După cum reiese din această scrisoare şi din scrisorile 60 şi 61, Cehov avea de gând să continue „Stepa”.

...anecdota lui Weinberg – una dintre anecdotele povestitorului de estradă Pavel Isaievici Weinberg, frate cu Piotr Weinberg, cunoscut traducător şi critic literar.

58. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

4 februarie 1888, Moscova

Îţi mulţumesc pentru scrisoare, bunul meu Alexandr Semionovici. Şi eu sunt bine sănătos. Ieri am terminat *Stepa* şi am trimis-o la *Severnîi vestnik.* Cred că mi-au ieşit mai mult de cinci coli de tipar.

200 x 5 = 1000 de ruble.

Trebuie să fii un foarte mare scriitor ca să câştigi într-o lună o mie de ruble. Nu-i aşa?

Cu *Stepa* mea am consumat o mare cantitate de sevă, de energie şi de fosfor. Am scris-o cu încordare, cu eforturi, am stors tot ce am putut din creierul meu, şi m-am obosit peste măsură. Nu ştiu dacă mi-a reuşit sau nu. În orice caz e capodopera mea, mai bine nu mă pricep să scriu, şi de aceea consolarea dumitale că „uneori nimicurile astea nu reuşesc" (pentru cazul când *Stepa* n-ar avea succes), nu mă poate mângâia. Acest „uneori" al dumitale nu cred că e tocmai nimerit, având în vedere că e vorba de debutul meu, că subiectul e bun, energia consumată, încordarea şi aşa mai departe. Dacă în condiţiile arătate am scris prost, în condiţii mai puţin favorabile o să scriu şi mai prost…

Asta-i, drăguţule! Dumneata ai în faţă viitorul (2-3 ani), pe când eu sunt în criză. Dacă n-o să câştig premiul acum, atunci o să încep a luneca la vale. Şi dumneata mă consolezi cu adverbul „uneori"! Când vei fi gata să-ţi dai sufletul, o să-ţi scriu: „Uneori, oamenii mor", iar când vei fi epuizat tot ce ai avut şi vei vrea să debutezi în altă parte, o să-ţi scriu: „Uneori debutanţii se duc la fund". Şi dumneata ai să te consolezi…

Leikin şi Bilibin păstrează o tăcere de mormânt. Tăcerea celui dintâi are o semnificaţie sinistră. Eu dau mai puţină atenţie ţipetelor cucuvelelor şi bufniţelor decât tăcerii diplomaţilor subţiri. Mă aştept cu groază la vreo prostie gogonată sau la cine ştie ce bârfeală. Cu bine.

Al dumitale, A. Cehov

59. Către A.N. Pleşceev

5 februarie 1888, Moscova

Îţi mulţumesc foarte mult, scumpe Alexei Nikolaevici! Am primit ieri şi i-am şi dus lui Puteata cele 75 de ruble. Banii aceştia au sosit foarte la timp, deoarece Puteata, deşi zace în pat, se îndreaptă cu paşi mari şi repezi spre mormânt.

Ai primit *Stepa* mea! A fost aruncată la coş sau a fost primită în sânul lui *Severnîi vestnik?* Ţi-am trimis-o ieri, dar nu sub formă de colet, cum aveam de gând, ci recomandat: aşa o să ajungă mai repede. Nu cumva am întârziat?

Aştept cu nerăbdare să citesc nuvela lui Korolenko. Dintre contemporani, el e scriitorul meu preferat. Are un colorit viu, o limbă desăvârşită (deşi pe alocuri prea rafinată), personaje cu caractere nobile. E bun şi Leontiev… El nu e chiar atât de îndrăzneţ şi de frumos, dar e mai cald decât Korolenko, mai paşnic şi mai feminin… Un lucru însă – Allah kerim! – de ce şi unul şi altul caută să se specializeze? Cel dintâi nu se desparte de puşcăriaşii lui, iar cel de-al doilea îşi alimentează cititorii numai cu ofiţeri superiori… Eu admit specializarea în pictură – pictură de gen, peisaj, pictură istorică; înţeleg genurile actorilor, şcolile muzicienilor. Dar nu pot să mă împac cu specializări ca puşcăriaşi, ofiţeri sau popi… Asta nu mai este specializare, ci pasiune. La voi, la Piter, Korolenko nu e iubit, iar la noi nimeni nu citeşte cărţile lui Şceglov. Şi cu toate acestea, eu cred cu tărie în viitorul amândurora. Ce bine ar fi dacă am avea o critică aşa cum trebuie!

Săptămâna albă bate la uşă. Aproape mi-ai făgăduit că vii, prin urmare te aştept.

Astăzi se dă un spectacol în beneficiul lui Davîdov. Se joacă *Burghezul gentilom.* Va fi zăpuşeală, înghesuială şi zgomot. După spectacol o să tuşesc toată noaptea. Am pierdut obiceiul de a mă duce la teatru.

Dacă *Stepa* mea n-a fost aruncată la coş, atunci suflă un cuvinţel, când ţi-o veni mai bine, să mi se trimită *Severnîi vestnik.* Sunt nerăbdător să citesc povestirea lui Korolenko, *În drum.*

Te-am plictisit cu scrisorile mele.

La revedere. Stima mea întregii familii.

Cu tot sufletul, Al dumitale, A. Cehov

La intervenţia lui Cehov, fondul literar a acordat un ajutor scriitorului Puteata, care era bolnav.

…nuvela lui Korolenko – „În drum *(Poveste de Crăciun)*".

60. Către D.V. Grigorovici

5 februarie 1888, Moscova

Scumpe Dmitri Vasilievici!

Alaltăieri am terminat şi am şi expediat la *Severnîi vestnik* *Stepa* mea, despre care v-am mai scris. Mi-au ieşit vreo cinci coli de tipar, poate chiar mai mult. Dacă nu va fi aruncată la coş, va apărea în numărul de martie. O să vă trimit un exemplar, în care scop am şi scris redacţiei revistei.

Sunt sigur că Gogol o să se supere pe mine acolo unde e, pe lumea cealaltă. În literatura noastră, el era regele stepei! M-am vârât în domeniul lui cu intenţii bune, dar am scris destule prostii. Trei sferturi din bucată nu mi-au ieşit cum trebuie.

În jurul lui 10 ianuarie v-am expediat două scrisori: una din partea mea şi alta dintr-a lui V. N. Davîdov. Le-aţi primit? Între altele, vă scriam câte ceva în legătură cu subiectul propus de dumneavoastră: sinuciderea unui băiat de 17 ani. Am făcut o slabă încercare de a-l folosi. În *Stepa* mea trece de-a lungul celor opt capitole un băiat de nouă ani, care, atunci când îi va veni vremea să ajungă la Piter sau la Moscova, va sfârşi rău, fără îndoială. Dacă *Stepa* va avea cât de cât succes, voi continua-o. Înadins am scris-o aşa, să dea impresia unei lucrări neterminate. După cum veţi vedea, ea poate fi luată drept prima parte a unei povestiri mai mari. Cât despre băiat, o să vă spun, după ce veţi citi *Stepa,* de ce l-am descris aşa şi nu altfel.

Nu ştiu dacă v-am înţeles bine. Sinuciderea adolescentului dumneavoastră e un fenomen specific rusesc, pe care Europa nu-l cunoaşte. Întreaga atenţie a scriitorului trebuie îndreptată spre cele două elemente: omul şi natura. Pe de o parte, vârsta adolescenţei, nervozitate excesivă, pubertate timpurie, sete pătimaşă de viaţă şi de adevăr, visuri cu privire la un câmp de activitate vast cât stepa, zbuciumul sufletesc, insuficienţa cunoştinţelor alături de avântul înaripat al gândurilor, şi, pe de altă parte, întinderi necuprinse, clima aspră, oamenii chinuiţi, aspri şi ei, cu trecutul lor zbuciumat şi apăsător, tătărimea, funcţionărimea, sărăcia, ignoranţa, răceala capitalelor şi aşa mai departe. Viaţa loveşte în omul nostru atât de cumplit, încât nu se alege nimic din el, ca şi când l-ar bate ca un mai de o mie de puduri! În Europa de Apus, oamenii pier pentru că trăiesc prea înghesuit şi n-au aer, pe când la noi, pentru că se pierd în imensitatea spaţiului… La noi e atâta lărgime, încât adesea nici nu ştii încotro s-apuci…

Iată ce gândesc eu despre sinucigaşii ruşi…

Oare v-am înţeles bine? De altfel, e imposibil să vorbeşti despre lucrurile acestea într-o scrisoare: n-ai destul loc. E o temă

bună pentru discuţii. Ce păcat că nu sunteţi în Rusia!

La dumneavoastră trebuie să fie cald şi uscat, sunt sigur că acum nu mai tuşiţi. Căutaţi să fumaţi un tutun mai slab, şi mai ales să cumpăraţi tuburi pentru ţigări de cea mai bună calitate. De multe ori foiţa de ţigară conţine mult mai multă otravă decât tutunul. La revedere! Vă doresc sănătate, voie bună şi fericire.

Al dumneavoastră, devotat din tot sufletul

Ant. Cehov

61. Către A.N. Pleşcev

9 februarie 1888, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici!

Mai adineauri mi s-au adus 500 de ruble de la banca Iunker. Trebuie să fie de la *Severnîi vestnik,* deoarece din altă parte n-am de unde primi. *Merci!*

Ultima dumitale scrisoare m-a bucurat nespus de mult şi mi-a dat curaj. M-aş prinde să nu mai beau vin şi să nu mai fumez tot restul vieţii, cu condiţia să mai primesc asemenea scrisori! Totuşi penultima, la care ţi-am răspuns cu o telegramă, m-a descurajat. M-am simţit prost şi mi-a fost ruşine că te-am făcut să deschizi vorba despre onorariu. Ce e drept, am mare nevoie de bani, dar nu pot suferi să vorbesc de ei, mai ales cu oamenii cumsecade. Să-i ia dracul de bani! Îmi pare rău că n-am fost destul de explicit în scrisoarea în care spuneam că las stabilirea onorariului la aprecierea editoarei, şi că sper să primesc 200 de ruble de coală. N-a fost vorba câtuşi de puţin de pretenţii sau de condiţii categorice din partea mea, cu atât mai puţin de un ultimatum. Dacă am pomenit în treacăt de 200 de ruble, am făcut-o pentru că nu cunosc deloc preţurile revistelor mari, şi pentru că suma de 200 nu mi se părea prea exagerată. M-am luat după tariful de la *Novoe vremea,* cu alte cuvinte voiam să primesc nici mai mult nici mai puţin decât îmi plăteşte Suvorin (15 copeici de rând). Dar nici prin gând nu mi-a trecut să născocesc nu ştiu ce ultimatum. Niciodată nu iau decât ceea ce mi se dă. Dacă *Severnîi vestnik* îmi va da 500 de ruble de coală, o să iau 500, iar dacă o să-mi dea numai 50, o să iau 50.

La făgăduiala de a-mi publica *Stepa* integral şi de a-mi trimite regulat revista, îţi răspund cu făgăduiala de a te cinsti cu un minunat vin de Don, la vară, când vom călători pe Volga. Din păcate, Korolenko nu bea, iar a nu bea la drum, când luna străluceşte şi te privesc din apă crocodilii, e tot atât de supărător ca a nu şti să citeşti. Vinul şi muzica au fost totdeauna pentru mine un adevărat tirbuşon. Când mi se întâmplă, pe drum, să-mi intre un dop în suflet sau în cap, e destul să beau un păhărel de vin, pentru ca dopul să dispară şi să simt din nou că am aripi!

Prin urmare, mâine va veni la mine Korolenko. E un suflet ales. Păcat că cenzura i-a scărmănat bucata lui *În drum.* E artistică (*În drum,* nu cenzura), dar cam cheală. De ce o fi dat-o la o revistă cenzurabilă? Şi apoi, de ce i-o fi spus *Poveste de Crăciun*?

Mă grăbesc să mă apuc de o schiţă mică, dar grozav mă trage inima să încep iar o lucrare mare. Dacă ai şti ce subiect de roman zace în capul meu! Ce femei minunate! Ce înmormântări, ce

nunţi! Dacă aş avea bani, aş şterge-o în Crimeea, m-aş aşeza la umbra unui chiparos şi, într-o lună-două, aş da gata romanul. Închipuie-ţi că am şi scris trei coli! Adică, mint: dacă aş avea bani acum, mi-aş pierde capul de bucurie până într-atâta, încât aş da dracului toate romanele!

Când o să termin prima parte a romanului, o să ţi-o trimit s-o citeşti, dacă-mi dai voie. Nu e pentru *Severnîi vestnik,* deoarece romanul meu nu-i potrivit pentru o revistă supusă cenzurii. Eu sunt lacom, în operele mele îmi place să fie lume multă, de aceea romanul meu va fi lung. Afară de asta, oamenii pe care-i descriu îmi sunt dragi şi simpatici, iar de cei care-ţi sunt simpatici vrei să te ocupi mai pe larg.

Cât despre Egoruşka, o să-l continui, dar nu acum. Nătângul de Hristofor a murit. Contesa Draniţkaia (Braniţkaia) o duce mizerabil. Varlamov se zbuciumă înainte. Îmi scrii că ţi-a plăcut Dîmov, ca material… Figuri ca zurbagiul de Dîmov nu sunt create de viaţă nici pentru schismă, nici pentru vagabondaj, şi nici pentru o viaţă aşezată, ci de-a dreptul pentru revoluţie… Dar fiindcă în Rusia n-o să fie niciodată revoluţie, Dîmov o să sfârşească fie prin a lua darul beţiei, fie la puşcărie. E un om de prisos.

În anul 1877, în timpul unei călătorii, m-am îmbolnăvit de peritonită şi am petrecut o noapte chinuită la hanul lui Moisei Moiseici care, cât a ţinut noaptea, mi-a pus mereu comprese şi cataplasme cu muştar.

Ai văzut vreodată în viaţa dumitale un şleau? Iată pe unde ar fi bine să tragem o raită. Troiţele mai sunt şi astăzi, dar şleaul nu mai e atât de lat. De-a lungul lui s-a făcut o cale ferată şi acum aproape nimeni nu mai merge pe el: încetul cu încetul îl năpădeşte iarba, iar peste vreo zece ani va dispărea cu totul sau, din uriaş cum era, se va schimba într-un obişnuit drum de care.

Ar fi bine să-l luăm cu noi şi pe Şceglov. S-a înăcrit de tot şi-şi priveşte viitorul literar printr-o sticlă afumată. Are neapărat nevoie să respire aer curat, să vadă oameni noi.

Mâine o să petrec la nunta croitorului meu, care face versuri destul de bune şi care, din respect pentru talentul meu *(honoris causa),* mi-a cârpit surtucul. Te-am plictisit cu prostiile mele, de aceea închei. Cu bine. Îţi doresc din tot sufletul ca toţi creditorii dumitale să nimerească în iad… Sunt un soi de oameni sâcâitori, mai răi ca ţânţarii. Al dumitale cu tot sufletul

A. Cehov

Oare *Severnîi vestnik* nu obişnuieşte să trimită autorilor corecturi?

Răspuns la scrisoarea lui Pleşceev din 8 februarie 1888, în care găsim următoarea apreciere a nuvelei „Stepa”: „E o bucată captivantă, şi-ţi prevestesc un mare, mare viitor”.

...croitorului meu, care face versuri destul de bune – Ivan Alexeevici Belousov.

62. Către N.A. Hlopov

13 februarie 1888, Moscova

Stimate Nikolai Afanasievici!

Am citit povestirea dumitale. E bună şi cred că va merge, de aceea socot că nu e de prisos să-ţi aduc la cunoştinţă dinainte, şi cât mai repede, cele ce urmează. Dacă o consideri ca debutul dumitale, ca un pas serios, atunci, după părerea mea, în sensul acesta nu va avea succes. Nu din pricina subiectului sau a tratării, ci dintr-a finisajului neglijent, tipic moscovit, a unor nimicuri care se pot îndrepta şi a unor amănunte, lipsite de importanţă în fond, dar care sar în ochi.

Să încep, de pildă, cu faptul că mereu se întâlnesc fraze greoaie ca pietrele. Aşa, în pagina a 2-a: „El a trecut pe la mine de două ori în decurs de o jumătate de oră". Sau: „pe buzele lui Iona se ivi un zâmbet lung, sfios întru câtva". După cum nu se poate spune că „a stropit o ploaie îndelungată", tot aşa, şi cred că eşti de aceeaşi părere, nu se poate spune că „se ivi un zâmbet lung". De altfel, acestea sunt fleacuri… Dar iată ceva ce nu mai este chiar un fleac: unde ai văzut dumneata pe *inspectorul bisericesc* Sidorkin? Există epitrop sau staroste de biserică, dar niciun staroste şi niciun epitrop, fie el dintre cei mai influenţi negustori, nu are dreptul şi puterea de a muta un dascăl dintr-un loc într-altul… Lucrul acesta e de competenţa episcopului… Ar fi fost mult mai verosimil dacă Iona al dumitale ar fi fost mutat din oraş la ţară, pur şi simplu, pentru beţie.

Pasajul în care Iona se chinuieşte cu cele două deseatine ale lui ca un păianjen cu o muscă, e admirabil. Dar de ce-i strici farmecul cu descrierea încercării lui neverosimile şi imposibile de a umbla cu plugul? Este chiar atât de necesar? Doar dumneata ştii că cel care ară pentru prima dată în viaţă nu e în stare să urnească plugul din loc – una la mână; că ar fi fost mai avantajos pentru dascăl să-şi dea pământul în parte – a doua la mână, şi că nici cu cozonac nu poţi ademeni vrăbiile din sat să se ducă la câmp – a treia la mână!

„Stau călare pe stinghia ce leagă izba de camară" (pag. 16). Despre ce stinghie e vorba? Imaginea conţopistului în surtucel, cu fire de fân în păr, e banală, şi afară de asta e folosită mereu de revistele umorist[ice]. Conţopiştii sunt mai deştepţi şi mai nenorociţi decât se crede de obicei ş.a.m.d.

La sfârşitul povestirii, dascălul cântă (ceea ce e foarte bine redat şi nimerit): „Blagosloveşte, Doamne, sufletul meu şi el se va bucura…" O asemenea rugăciune nu există. Există însă aceasta: „Binecuvântează sufletul meu pre Domnul, şi toate cele dinlăuntru ale mele vor binecuvânta numele lui cel sfânt".

Şi acum, ultima observaţie: semnele de punctuaţie, care ajută lectura, la dumneata sunt aşezate întocmai ca nasturii de la tunica primarului lui Gogol. Abundenţă de puncte de suspensie şi lipsă de puncte.

Aceste nimicuri, după părerea mea, or să-ţi joace festa. Dacă lipseau, povestirea ar fi putut trece drept exemplară. Sunt sigur că n-ai să te superi că-ţi fac „morală", şi ai să înţelegi că toate acestea ţi le scriu în calitate de confident al dumitale, în nădejdea că poate vei găsi de cuviinţă, având în vedere cele de mai sus, să faci modificările necesare. Ca să cizelezi şi să transcrii povestirea, ai avea nevoie de cel mult două ore. În schimb, bucata ar câştiga.

Repet: Iona e bun şi fără modificări, şi ar merge şi aşa. Dar dacă ai de gând să-ţi faci debutul cu el, atunci, atât cât îi cunosc eu pe judecătorii din Petersburg, nu va avea succes…

Aştept răspunsul dumitale şi te rog să mă ierţi că m-am amestecat nepoftit.

Cu bine.

Al dumitale, A. Cehov

Hlopov îl rugase pe Cehov să-l sprijine, ca să i se publice povestirea „Al unsprezecelea" în una dintre revistele din Petersburg.

63. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

22 februarie 1888, Moscova

Dragă căpitane! Am recitit toate cărţile dumitale: până acum le citisem pe apucate. Dacă vrei să-ţi fac critica, iată. Mai întâi, eu cred că dumneata nu poţi fi comparat nici cu Gogol, nici cu Tolstoi, nici cu Dostoievski, cum obişnuiesc să te compare recenzenţii dumitale. Dumneata eşti un scriitor *sui generis,* tot atât de independent, ca şi vulturul din cer. Dar dacă e nevoie numaidecât de o comparaţie, eu te-aş asemui mai curând cu Pomealovski, deoarece şi el, şi dumneata sunteţi scriitori democraţi. Spun că eşti un scriitor democrat, nu pentru că toate cărţile dumitale ar fi pătrunse de ură împotriva aghiotanţilor şi a oamenilor din societatea înaltă, ci pentru că dumneata, ca şi Pomealovski, înclini spre idealizarea mediului oamenilor umili şi a fericirii lor. Dovleceii gustoşi de la Ţîpocika, dragostea lui Gorici pentru Nastia, gazeta ostăşească, limba admirabil prinsă a mediului de mai sus, apoi subiectivismul şi repulsia vizibilă în descrierea unei sindrofii de la *ma tante* – toate la un loc îmi întăresc părerea că eşti un scriitor democrat.

Dacă vrei, te-aş putea compara şi cu Daudet. Simpaticii şi bunii dumitale „geambaşi" sunt abia schiţaţi, şi totuşi, de câte ori dădeam de ei, mi se părea că citesc ceva din Daudet.

În general, e bine să fii prudent în comparaţii, care, oricât ar fi de nevinovate, dau totdeauna loc la suspiciuni şi la învinuirea de a imita pe altcineva. Pentru Dumnezeu, nu te încrede în procurorii dumitale şi continuă să lucrezi ca şi până acum. Şi limba, şi felul de a scrie, şi caracterele, şi descrierile lungi, şi imaginile mărunte – toate sunt ale dumitale, toate sunt originale şi izbutite.

Cea mai bună din cărţile dumitale e *Nodul gordian.* E o operă capitală. Ce mulţime de personaje şi ce abundenţă de situaţii! Viaţa de hotel, Sciuraki, Goloşciapova, cea cu mutra buhăită de bere, ploaia, Liolka, bordeiul ei, visul lui Gorici, şi mai ales descrierea balului mascat de la club – toate sunt redate admirabil. În romanul acesta dumneata eşti strungar, nu dulgher.

După *Nod,* urmează ca valoare *Pospelov.* E un personaj nou şi foarte original conceput. De-a lungul întregii cărţi se simte maniera turghenieviană, şi nu înţeleg cum de au scăpat din vedere acest lucru criticii şi nu te-au acuzat că l-ai imitat pe Turgheniev?! Pospelov e impresionant: e un om de convingeri şi un erou. Dar, din păcate, eşti al dracului de subiectiv. N-ar fi trebuit să te descrii pe dumneata. Crede-mă că ar fi fost mult mai bine dacă i-ai fi scos în cale o femeie, căreia să-i fi plasat sentimentele dumitale…

Idila o pun la coada tuturor cărţilor, deşi ştiu ca ţii foarte mult la ea. Începutul şi sfârşitul sunt admirabile, conduse cu pricepere şi hotărâre, însă partea de la mijloc cam lasă de dorit. Să încep cu provincialismele presărate peste tot, care strică tot farmecul acestei părţi: bostani, a crăpa uşa, a grăi, şi altele. Pentru toate acestea, niciun cunoscător al limbii pure, literare n-o să-ţi mulţumească. Limba e stâlcită cu generozitate. Bombocika îţi iese prea des în cale, Aghişev e cam şters… Scena cu mazurca este foarte reuşită.

Într-un cuvânt, după ce ţi-am citit toate cărţile, am rămas cu o impresie precisă, care vorbeşte hotărât în favoarea viitorului dumitale. Acum, dacă la aceste cărţi adăugăm piesele dumitale: *Soţ pentru vilegiatură, Mititica* şi *Şarpele cu clopoţei,* dacă mai luăm în consideraţie şi „încetineala aristocratică", şi înclinaţia dumitale pentru munca de birou (*Cugetătorul rus*), toate acestea îmi întăresc convingerea că eşti un scriitor mare. Fără a mai vorbi de talent, eşti multilateral ca un actor de şcoală veche care joacă deopotrivă de bine în tragedie ca şi în vodevil, în operetă ca şi în melodramă. Această multilateralitate, pe care n-o au nici Albov, nici Baranţevici, nici Iasinski şi nici chiar Korolenko, poate fi un simptom de mare bogăţie lăuntrică, nu de superficialitate, cum pretind unii critici. Eu unul te felicit din toată inima.

Şi acum, o rugăminte. Un scriitor din Moscova trage să moară de oftică. N-are un ban. Are însă o soră bogată care locuieşte la Piter, dar nu i se cunoaşte adresa. N-ai putea dumneata, drăguţule, s-o afli de la biroul de adrese? Numele ei e Olga Apollonovna Mitrofanova, iar al bărbatului ei, care-i medic, Dmitri Vasilievici. O mai fi trăind oare? Fii bun, te rog, şi interesează-te.

Eu nu fac nimic. Şi fiindcă nu fac nimic, am scris un vodevil, *Ursul.* Cu bine şi multă sănătate. Iartă-mi critica.

Al dumitale, A. Cehov

„Russki mîslitel" – „Culegeri, fragmente din opere şi scrisorile lui Gogol", culese de Ivan Şceglov, Sankt-Petersburg, 1887.

Un scriitor moscovit – N.A. Puteata.

64. Către I.P. Polonski

22 februarie 1888, Moscova

Vă mulţumesc, stimate Iakov Petrovici, şi pentru scrisoare, şi pentru poezia *La uşă.* Am primit şi una, şi alta, le-am citit şi le-am pus bine în arhiva familiei, pentru urmaşii pe care nădăjduiesc că-i voi avea şi eu… *La uşă* a căzut la timp, tocmai când se afla la mine actorul V. N. Davîdov, pe care-l cunoaşteţi şi dumneavoastră. În felul acesta, am avut plăcerea să ascult o poezie bună într-o lectură bună. Şi mie şi familiei mele ne-a plăcut foarte mult. Adică, doamnele au protestat împotriva versului: *„Şi duhoarea stăruia pe scări”.* Vă mulţumesc din nou şi vă rog să credeţi că n-o să uit niciodată atenţia dumneavoastră atât de măgulitoare pentru mine, care mi-a dat curaj.

Mă întrebaţi ce scriu. După *Stepa* n-am lucrat mai nimic. Începusem o povestire mohorâtă, în stilul lui Albov, scrisesem cam jumătate de coală (şi nu chiar atât de rău), dar am abandonat-o până în martie. Neavând ce face, am scris un mic vodevil destul de slăbuţ, în genul celor franţuzeşti, intitulat *Ursul,* apoi am început o schiţă pentru *Novoe vremea,* şi atât. Toată luna februarie n-am făcut nimic. Am măsurat odaia în lung şi în lat sau am citit din medicina mea. Am consumat cu *Stepa* atâta vlagă şi energie, încât multă vreme n-o să mă mai pot apuca de ceva serios.

Dacă ar afla cei de la *Severnîi vestnik* că scriu vodeviluri m-ar anatemiza! Dar ce să fac, dacă mă mănâncă degetele şi am chef de ceva tralala! Cu toată osteneala ce-mi dau de a fi serios, nu izbutesc: seriosul alternează veşnic cu frivolul. Se vede că aşa-i soarta mea. Dar, lăsând gluma la o parte, s-ar putea ca această soartă să fie un simptom cum că niciodată n-o să ajung un om serios şi aşezat.

O să vin negreşit la Petersburg la începutul sau la mijlocul lui martie, când o să uzez negreşit de amabila dumneavoastră invitaţie, şi o să trec să vă văd. Acum îngăduiţi-mi să vă urez tot binele, mai ales sănătate şi bani, şi să rămân al dumneavoastră respectuos şi devotat din tot sufletul,

A. Cehov

...o povestire mohorâtă – „Lumini-.

65. Către A.N. Pleşceev

6 martie 1888, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, am citit astăzi două critici privitoare la *Stepa* mea: foiletonul lui Burenin şi scrisoarea lui P.N. Ostrovski. Aceasta din urmă e cât se poate de drăguţă, de inteligentă şi de binevoitoare. Pe lângă o caldă simpatie, care constituie scopul şi esenţa ei, scrisoarea are multe calităţi pur obiective: 1) dacă o priveşti ca pe un articol de critică, e scrisă cu mult schepsis, ca un raport bun şi documentat. N-am găsit în ea nicio vorbă fără miez, deosebindu-se vădit prin aceasta de obişnuitele foiletoane de critică care abundă în circumlocuţii şi vorbe goale, ca un iaz părăsit, năpădit de lintiţă; 2) e cât se poate de clară – se vede dintr-odată ce vrea omul; 3) e lipsită de filozofări cu privire la atavism, la existenţă şi celelalte, tratează probleme simplu şi imparţial, exact ca un bun manual, este concisă şi aşa mai departe – e greu să le enumeri pe toate… Am citit scrisoarea lui P[iotr] N[ikolaevici] de trei ori, şi am ajuns la concluzia că-i mare păcat că se ascunde de lume. Ar putea deveni un preţios colaborator pentru reviste. Important nu e faptul că are anumite idei şi convingeri, şi o anumită concepţie de viaţă – în ziua de azi, fiecare om are toate acestea. Ceea ce e important e că are *metodă.* Şi pentru un analitic, fie că e savant sau critic, metoda face cât jumătate de talent.

Mâine o să mă duc la P[iotr] N[ikolaevici] şi o să-i fac o propunere. O să-i amintesc de anul o mie opt sute doisprezece şi de războiul de partizani, când oricine dorea putea să se bată cu franţuzul fără să îmbrace haina militară. Poate o să-i placă ideea mea că o critică în afara oricăror reguli, o critică de partizan ar fi numai bună în vremea noastră, când literatura se află robită de cele douăzeci de mii de false doctrine. Oare n-ar vrea el, lăsând la o parte ziarele şi revistele, să iasă din ascunziş şi să atace pe neaşteptate, căzăceşte? E o idee cât se poate de realizabilă dacă ne gândim la sistemul broşurilor. Broşura e la modă acum, nu e scumpă şi se citeşte uşor. Popii au înţeles lucrul acesta şi bombardează zilnic publicul cu aiurelile lor de farisei. P[iotr] N[ikolaevici] n-ar rămâne în pagubă…

Şi acum, aş vrea să ştiu cum o duci cu sănătatea. Ieşi la aer curat? Dacă ar fi să iau de bune cele ce spune Burenin în articolul lui cu privire la Merejkovski, la voi trebuie să fie 15-20° sub zero… Frig al dracului! Şi când te gândeşti că bietele păsări şi-au şi luat zborul spre Rusia… Le mână dorul de ţară şi dragostea de pământul natal. Dacă ar fi ştiut poeţii câte milioane de păsări cad jertfă dorului şi dragostei pentru pământul unde s-au născut, câte îngheaţă pe drum, ce chinuri îndură în martie şi la începutul lui

aprilie, după ce ajung în ţară, de mult le-ar fi înălţat imnuri de slavă… Gândeşte-te numai la cristel, care nu face drumul zburând, ci alergând pe jos, sau la gâsca sălbatică, cea care ca să nu îngheţe se lasă s-o prindă omul. E greu de trăit pe lumea asta!

O să vin la Piter la începutul postului, la 2-3 zile după ce o să primesc onorariul de la *S[evernîi] v[estnik]*. Dacă te duci marţi la redacţie, trecând pe lângă casieriţă adu-i aminte de existenţa mea şi de faptul că n-am o leţcaie.

În februarie n-am publicat niciun rând, de aceea e o adevărată harababură în bugetul meu.

Cred că n-ai uitat de Volga.

Fii sănătos. Îţi doresc poftă bună, somn bun şi mai mulţi bani.

La revedere.

Al dumitale, A. Cehov

…foiletonul lui Burenin – „Note critice” („Novoe vremea”, 4 martie).

…scrisoarea lui P. N. Ostrovski – din 4 martie 1888, adresată lui Cehov şi consacrată în întregime analizei „Stepei”.

Burenin în critica lui cu privire la Merejkovski – În foiletonul în care era vorba despre „Stepa”, Burenin făcuse şi o critică aspră a poeziei lui Merejkovski „Adie a primăvară şi văzduhul e încărcat de miresme”, publicată în „Severnîi vestnik”, numărul din martie, spunând că primăvara se nimerise să fie foarte rece la Petersburg: între 15 şi 20° sub zero.

66. Către K.S. Baranţevici

30 martie 1888, Moscova

…În ce priveşte culegerea *În memoria lui Garşin,* nu pot decât să-ţi strâng mâna şi să-ţi mulţumesc. Ideea dumitale merită şi simpatie, şi respect, chiar şi numai pentru faptul că asemenea iniţiative, pe lângă scopul lor direct, sunt ca cimentul ce leagă pe fraţii noştri scriitori, puţini la număr şi răzleţi. Cu cât vom fi mai uniţi şi ne vom susţine mai mult, cu atât mai curând ne vom deprinde să ne respectăm şi să ne preţuim unul pe altul, şi cu atât mai mult adevăr va sălăşlui în relaţiile dintre noi. Nu ne aşteaptă pe toţi, în viitor, fericirea. Nu e nevoie să fii profet ca să afirmi că pentru noi vor fi mai multe lipsuri şi necazuri decât linişte şi bani. De aceea trebuie să păstrăm legătura unul cu altul, şi de aceea îmi place şi propunerea, şi scrisoarea dumitale din urmă, din care se vede cât de mult l-ai iubit pe Garşin.

O să trimit negreşit ceva pentru culegere. Însă fii bun şi scrie-mi la ce dată trebuie să trimit şi dacă în culegere vor intra lucrări care s-au mai publicat. La întrebarea din urmă aş dori să am un răspuns afirmativ, deoarece de la o vreme mi-a pierit gustul şi am pierdut obişnuinţa (nu ştiu dacă pentru mai mult timp) de a scrie lucruri mărunte. Poate că o să scriu o povestire mai scurtă, dar te avertizez de pe acum (fără să fac pe modestul) că o să fie şi proastă, şi lipsită de conţinut. De câtva timp sunt într-o dispoziţie ciudată…

Dacă ar intra în ea bucăţi care au mai fost publicate, culegerea n-ar avea decât de câştigat, pentru că fiecare autor ar căuta să aleagă ce are el mai bun.

Cu bine. Îţi doresc succes.

Al dumitale, A. Cehov

10-15 coli ar fi puţin. Scoateţi 20. I-ai scris lui Korolenko? Dacă nu, dă-mi de ştire şi o să-i scriu eu.

Baranţevici îl rugase pe Cehov să ia parte la culegerea proiectată „În memoria lui Garşin”. Banii realizaţi din vânzarea culegerii erau destinaţi pentru ridicarea unui monument la mormântul lui Garşin.

67. Către A.N. Pleşceev

31 martie 1888, Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici! Afară plouă, în odaie la mine e întuneric, mi-e sufletul trist, n-am niciun chef de lucru, într-un cuvânt, am ieşit din făgaşul meu şi nici în apele mele nu sunt. Cu toate acestea, scrisoarea de faţă n-ar trebui să fie tristă. În timp ce-ţi scriu aceste rânduri, sunt emoţionat la gândul că peste cel mult 30-35 de zile o să fiu departe de Moscova. Am şi închiriat o vilă pe malul râului Psel (un afluent ai Niprului), în judeţul Sumî, nu departe de Poltava şi de orăşelele acelea murdare şi simpatice în care îşi făcea mendrele Nozdriov şi se certau Ivan Ivanîci cu Ivan Nikif[orovici]. Am şi trimis, încă de acum trei zile, arvuna. Psel e un râu adânc, lat, bogat în peşte şi raci. Afară de Psel, vila pe care am închiriat-o mai are un heleşteu plin cu caraşi, despărţit de râu printr-un zăgaz. Vila e aşezată la poalele unui deal cu livezi. De jur împrejur, păduri. Nenumărate domnişoare.

Ai arătat atâta nehotărâre în ce priveşte călătoria noastră pe Volga, încât nu încape nicio îndoială că n-o s-o mai facem. Dacă nu mergi pe Volga, atunci vino la mine, la Psel. De la Moscova faci 24 de ore cu trenul; clasa a III-a costă 10 ruble şi 30 de copeici. Te asigur că e un loc încântător. Acolo

E-o linişte deplină… Pe apele-aţipite,
Se-nalţă fantomatic plopi negri-n clar de lună.
Şi cântece de lume până-n zăvoi răsună.
Şi licăresc lumini…

Îţi dau cuvântul meu de onoare că nu vom face nimic altceva decât să ne cufundăm în trândăvie, lucru care-ţi prieşte atât de bine. Nu vom face nimic altceva decât să mâncăm, să bem, să ne culcăm devreme, să ne sculăm devreme, să pescuim, să cutreierăm iarmaroacele şi să facem muzică. Nimic altceva. După un asemenea regim, burta îţi va mai scădea, te vei înnegri şi vei fi mai binedispus. Într-un cuvânt, vei trăi zile din acelea

Când inima adoarme şi mintea-i toropită…

Ceata mea va fi alcătuită numai din tineret, iar în mijlocul tineretului, după cum te-ai convins de atâtea ori, prezenţa dumitale va căpăta un farmec deosebit:

Şi tineretul, iată, înflăcărat s-a strâns
În jurul bătrânelului cărunt…

La sfârşitul lui mai sau la începutul lui iunie – când vrei – fă-ţi geamantanul, ia-ţi bani doar pentru drum, pregăteşte-ţi o provizie de ţigări de foi – în sud s-ar putea să nu găseşti – ia-ţi rămas-bun de la Mandolina melancolică, de care te desparţi pentru o lună întreagă şi

Tot înainte! Fără frică şi fără îndoieli…

Ia-l cu dumneata şi pe Şceglov. Şi fiul dumitale, N[ikolai] A[lexeevici], a promis că vine, dar bineînţeles că n-o să poată din pricina slujbei.

Cum şi unde să vii, o să-ţi scriu în mai.

În momentul de faţă lucrez la o povestire mică pentru *Severnîi vestnik* şi-mi dau seama că şchiopătează. Astăzi am citit articolul lui Aristarhov din *Russkie vedomosti.* Câtă slugărnicie faţă de cei consacraţi, şi ce aiureală părintească îngăduitoare când e vorba de începători! Toţi aceşti critici sunt şi linguşitori, şi laşi: se tem să te laude, se tem să te scuture şi se complac într-o atitudine mijlocie, ştearsă şi mizerabilă. Dar mai ales n-au încredere în ei înşişi… *Cifre vii* e o bazaconie anevoie de citit şi de înţeles. Aristarh[ov] a citit-o cu greu şi n-a înţeles-o deloc, dar parcă are curajul s-o recunoască? *Stepa* mea l-a obosit, dar crezi că o să mărturisească lucrul acesta, când alţii strigă cât îi ţine gura: „Talent, talent!" Dar dă-l încolo!

Spune-i lui Nikolai Alexeevici că l-am văzut pe I[van] M[aximovici] Kondratiev reprezentantul Cerc[ului] dram[atic], şi că acesta i-a trimis lui Alex[andr] Alex[eevici] onorariul la 26 martie, aşa cum îi făgăduise. I l-a trimis întreg, fără să reţină nimic.

Îţi doresc multă sănătate. Plecăciuni familiei dumitale şi A.M. Evreinovei. Zilele acestea am primit o scrisoare foarte cordială de la I.P. Polonski. Cu bine.

Al dumitale cu tot sufletul, A. Cehov

Versurile citate în scrisoare sunt de Pleşceev.

„Mandolina melancolică" – aşa i se spunea revistei „Severnii vestnik" în cercurile literare.

...lucrez la o mică povestire – „Lumini".

„Aristarhov" – pseudonimul lui Arseni Vvedenski. Articolul său „Ecouri din reviste" era consacrat volumului din martie al revistei „Severnii vestnik".

„Cifre vii" – schiţe de Gleb Uspenski, publicate în Severnii vestnik" nr. 1-3, 1888.

68. Către A.S. Suvorin

3 aprilie 1888. Moscova

…Îţi mulţumesc pentru volumul *Kramskoi*, pe care am şi început a-l citi. Ce om inteligent! Dacă ar fi fost scriitor, fără îndoială că ar fi scris lucruri mari, originale şi sincere, şi eu regret că n-a fost. Scriitorilor şi dramaturgilor noştri le place să descrie pictori în operele lor. Abia acum, citind această carte, îmi dau seama cât de puţin îi cunosc şi scriitorii, şi publicul. Eu nu cred că pictorul Kramskoi a fost unic în genul lui. Fără îndoială că în lumea Repinilor şi a Bakalovilor mulţi ar fi putut deveni şi scriitori remarcabili.

După părerea mea, în ediţia aceasta, la capitolul *Anexe* este o omisiune, pe care mulţi o vor socoti importantă: lipseşte referatul, sau mai bine zis memoriul pe care l-a citit S[erghei] P[etrovici] Botkin la Cercul mediciniştilor cu privire la boala şi moartea lui Kramskoi.

Îi mulţumesc lui Viktor Petrovici pentru foiletonul despre Garşin. Se spune că Garşin voia să scrie un roman istoric, şi desigur că-l şi începuse. Cu o săptămână înainte de a muri, Garşin, care ştia că se va arunca în golul scării, se pregătea pentru acest deznodământ. Înspăimântătoare viaţă! Iar scara e şi ea înspăimântătoare, eu am văzut-o: întunecoasă, murdară…

Dintre scriitorii din ultimii ani, eu îi preţuiesc numai pe Garşin, Şceglov şi Maslov: sunt oameni integri şi cu vederi largi. Pe Iasinski, de pildă, eu nu-l înţeleg (ori e un gunoier sârguincios, ori o mare pramatie); Albov şi Baranţevici urmăresc numai aspectele sumbre ale vieţii, iar toţi ceilalţi sunt lipsiţi de talent şi nu s-au vârât în literatură decât pentru că literatura e un teren prielnic servilismului, lenei şi câştigului uşor…

E vorba de cartea „Ivan Nikolaevici Kramskoi. Viaţa, scrisorile şi articolele sale de critică plastică", redactată de V.V. Stasov, Sankt-Petersburg, 1888.

...*foiletonul despre Garşin* – „Note critice" de Burenin („Novoe vremea", 1888, 1 aprilie).

69. Către A.N. Pleşceev

9 aprilie 1888, Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici! Ieri am primit o scrisoare de la Al [exandr] A[lexeevici] al dumitale, în care îmi citează câteva rânduri din scrisoarea pe care i-ai trimis-o. Îmi vorbeşte despre Saltîkov şi despre dorinţa dumitale de a primi cât mai curând povestirea mea pentru *Severnîi vestnik.* Ceea ce-mi spune în legătură cu Saltîkov mă măguleşte mult, iar în ce priveşte dorinţa dumitale, răspunsul meu e următorul: m-am apucat să scriu de mult (încă de pe la mijlocul lui aprilie) o mică povestire (o coală – o coală şi jumătate de tipar) pentru *Severnîi vestnik,* şi de mult ar fi trebuit să fie gata. Dar, vai! îmi dau seama că nu voi termina-o decât la începutul lui mai… Cu toată părerea mea de rău, povestirea nu-mi iese, sau mai bine zis nu mă mulţumeşte, aşa că m-am hotărât să nu ţi-o trimit până nu-i voi înlătura scăderile. Azi am citit-o în întregime, gata transcrisă pe curat, şi după ce am stat şi am chibzuit, m-am decis s-o iau din nou de la început. Chiar dacă va fi slabă, cel puţin voi avea conştiinţa împăcată că mi-am dat toată silinţa şi că n-o să iau banii de pomană.

Povestirea mea e plictisitoare ca hula mării. Am căutat s-o comprim, s-o şlefuiesc, am recurs la tot felul de şiretlicuri, şi-s atât de sătul de ea, ticăloasa, încât mi-am dat cuvântul s-o termin neapărat până în mai. Altminteri, o las dracului.

În orice caz, spune-i Annei Mihailovna că nu mă grăbesc să-mi ţin făgăduiala pentru simplul motiv că nu sunt satisfăcut de bucată. I-o voi trimite numai când mi se va părea că sunt mulţumit sau aproape mulţumit de ea. Oricum, *Severnîi vestnik* poate fi sigur, în ce priveşte literatura mea, că o va avea pentru numărul de iunie sau, în cel mai rău caz, pentru numărul de iulie. Dar mai curând pentru cel de iunie… Aş trimite-o şi acum, dar nu cred că e necesar să mă grăbesc. Sunt laş, n-am încredere în mine, mi-e frică s-o iau prea repede şi, în general, mi-e frică să public. Mereu mi se pare că în curând o să ajung plictisitor şi o să fiu şi eu un furnizor de maculatură ca Iasinski, Mamin, Bajin şi alţii, care, ca şi mine, „promiteau mult". Frica mea are un temei: eu public de multă vreme, am publicat vreo cinci puduri de povestiri, dar nici până astăzi încă nu ştiu în ce stă puterea şi în ce stă slăbiciunea mea.

Acum, în privinţa avansului. Despre acest lucru mi-ai scris şi dumneata de mai multe ori, şi mi-a vorbit şi Korolenko. Dacă va fi nevoie, voi profita de amabilitatea redacţiei, fără să mă simt jenat, deoarece ştiu că n-o să-i rămân dator. Deocamdată, n-am nevoie de bani. S-ar putea să am pe la sfârşitul lui aprilie. Dacă voi vedea că n-o scot la capăt fără avans, îţi voi scrie.

În privinţa pretenţiei lui Vvedenski faţă de mine, pot spune că mi se pare surprinzătoare şi, în orice caz, ciudată. Nu m-am dus la el, pentru că nu-l cunosc. Apoi, eu nu mă duc la oamenii care-mi sunt indiferenţi, după cum nu iau parte la banchetele de aniversare ale scriitorilor pe care nu i-am citit. În sfârşit, încă nu mi-a venit vremea să plec să mă închin la Mecca…

M-a vizitat Ostrovski. Ne-am dus împreună la Galeriile Tretiakov. Pe când era la mine, a făcut cunoştinţă cu Korolenko.

Sunt gata să jur că Korolenko e un om cât se poate de treabă. E o plăcere să mergi alături de el, ba chiar şi în urma lui.

M-ai mâhni foarte mult dacă n-ai veni în Ucraina. Ce să-ţi promit ca să te urneşti din Piter?

Vremea e minunată. N-am niciun chef de lucru. Plecăciuni familiei dumitale şi celor din redacţie.

Îţi doresc sănătate şi o viaţă în aşa fel, încât în fiecare clipă să simţi că-i primăvară.

Al dumitale, A. Cehov

Am recitit scrisoarea şi găsesc că nu-i deloc literară.

Alexandr Alexeevici Pleşceev, fiul poetului, îi scria lui Cehov la 8 aprilie 1838: „Tata a fost la Saltikov, care e entuziasmat de «Stepa». «E o bucată minunată", îi spunea el tatei. În general, îşi pune mari nădejdi În dumneata. Tata zice că rareori se întâmplă lui Saltikov să laude pe vreunul dintre scriitorii tineri, dar de dumneata e entuziasmat."

...o povestire mică – „Lumini".

70. Către A.S. Suvorin

30 mai 1888, Sumî

…Am scris povestirea şi am şi trimis-o la *Novoe vremea.* Ceea ce scrii despre *Lumini* e cât se poate de just. Nikolai şi Maşa trec prin *Lumini* ca un fir roşu, dar ce era să fac? Nefiind obişnuit să scriu bucăţi lungi, îmi lipseşte încrederea în mine. Când scriu, gândul că bucata o să-mi iasă prea lungă mă înspăimântă, şi atunci mă silesc s-o fac cât mai scurtă. Sfârşitul idilei inginerului cu Kisocika mi s-a părut un amănunt lipsit de importanţă, care îngreuia povestirea, şi de aceea l-am scos şi l-am înlocuit, vrând, nevrând, cu Nikolai şi Maşa.

Îmi mai scrii că nici discuţia cu privire la pesimism, nici povestea Kisocikăi nu contribuie şi nu ajută cu nimic la rezolvarea problemei pesimismului. Eu sunt de părere că nu scriitorii trebuie să rezolve probleme ca: Dumnezeu, pesimism şi aşa mai departe. Sarcina scriitorului e să arate cum şi în ce împrejurări a vorbit sau a gândit eroul despre Dumnezeu sau despre pesimism. Scriitorul nu trebuie să fie judecătorul personajelor lui şi al discuţiilor dintre ele, ci doar un martor nepărtinitor. Am auzit o discuţie dezlânată între doi ruşi cu privire la pesimism, discuţie care nu rezolva nimic, şi m-am simţit dator s-o redau întocmai, aşa cum am auzit-o. Aprecierea o vor face juraţii, adică cititorii. Sarcina mea e să am talent, adică să ştiu a deosebi depoziţiile importante de cele fără importanţă, să ştiu a pune în lumină oamenii şi a vorbi în limba lor. Şceglov-Leontiev îmi găseşte vina de a fi încheiat povestirea cu fraza: „Nimic nu poţi să înţelegi din câte sunt pe lumea asta!" După părerea lui, artistul psiholog e *dator* să înţeleagă, că doar de aceea e psiholog. Eu însă nu sunt de aceeaşi părere. Ar fi timpul ca acei ce scriu, şi mai ales artiştii, să recunoască singuri că nu pot înţelege nimic din câte sunt pe lumea asta, aşa cum a recunoscut pe vremuri Socrate şi mai târziu Voltaire. Mulţimea crede că ştie tot şi înţelege tot, şi cu cât această mulţime e mai mărginită, cu atât i se pare că are un orizont mai larg. Însă dacă artistul, care se bucură de încrederea mulţimii, ar avea curajul să declare că nu înţelege nimic din tot ce vede, acest singur fapt ar însemna un progres important în domeniul cugetării, un mare pas înainte.

În ce priveşte piesa dumitale, o ponegreşti pe nedrept. Neajunsurile ei nu se datorează faptului că ai prea puţin talent sau prea puţin spirit de observaţie, ci specificului însuşirilor dumitale creatoare: eşti înclinat mai mult spre o creaţie austeră, înclinaţie formată prin lectura stăruitoare a modelelor clasice şi prin dragostea ce le-o păstrezi. Închipuie-ţi că *Tatiana* dumitale ar fi

scrisă în versuri: ai vedea atunci că scăderile ei ar căpăta altă înfăţişare. Dacă ai fi scris-o în versuri, nimeni n-ar observa că toţi eroii întrebuinţează acelaşi limbaj, şi nimeni nu le-ar cere socoteală că filozofează şi foiletonează în loc să vorbească. Toate acestea, într-o formă versificată, clasică, s-ar contopi cu fondul general ca fumul cu aerul, şi nimeni n-ar observa lipsa acelei limbi banale şi a acelor gesturi meschine, de toate zilele, care trebuie să abunde în comedia şi în drama contemporană, şi care în *Tatiana* dumitale lipsesc cu desăvârşire. Dă eroilor nume latineşti, îmbracă-i în togă, şi rezultatul va fi acelaşi… Neajunsurile piesei dumitale sunt ireparabile pentru că sunt organice…

Povestirea trimisă la „Novoe vremea" era „Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele".

71. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

9 iunie 1888, Sumî

…Incontestabil că eşti un om talentat, un literat călit în lupte furtunoase, spiritual, neîncătuşat de sisteme şi idei preconcepute, şi de aceea poţi fi sigur că piesa dumitale va fi ceva într-adevăr bun. Te binecuvântez cu amândouă mâinile şi-ţi trimit din tot sufletul mii de urări de bine. După cum văd, vrei să te consacri exclusiv scenei. Asta e bine, merită osteneala, însă mă întreb… o să ai destulă rezistenţă? Ca să porţi jugul dramaturgului rus, ai nevoie de multă tărie şi rezistenţă nervoasă. Mi-e frică să nu te istoveşti înainte de a împlini patruzeci de ani. Doar din zece piese pe care le scrie un dramaturg (vorbesc de profesionişti, aşa cum vrei să ajungi dumneata), opt sunt nereuşite. Prin urmare ar trebui să înduri insuccese, care ţin uneori ani de zile, şi mă întreb: o să ai tăria să suporţi asemenea situaţie? Din cauza sensibilităţii dumitale excesive, înclini să dai importanţă oricărui fleac, aşa că cel mai mic insucces te-ar face să suferi, şi asta numai bine nu-i pentru un dramaturg. Apoi, mi-e frică să nu ajungi cumva un dramaturg petersburghez, nu un dramaturg rus. Nu poate să scrie pentru scenă şi să aibă succes în toată Rusia decât acela care vine la Piter ca oaspete, care nu priveşte viaţa de pe podul Tucikov. Dumneata ar trebui să părăseşti capitala, însă eu nu cred că te-ai putea hotărî vreodată să te desparţi de mlaştini şi de baroneasă. Ai scris piesa *În munţii Caucazului,* pentru că ai fost în Caucaz. Piesele din viaţa militară le-ai scris pentru că ai peregrinat prin Rusia ca militar. Petersburgul nu ţi-a dat decât *Soţ pentru vilegiatură…* Dacă o să-mi spui că şi *Nodul gordian* e produsul contemplaţiei petersburgheze, n-o să te cred. Toate acestea ţi le scriu cu acelaşi scop răutăcios: să te ademenesc la mine măcar pentru câteva clipe. Vino! Îţi făgăduiesc o duzină de subiecte şi o sută de tipuri.

În ce priveşte sfârşitul *Luminilor* mele, o să-mi iau îngăduinţa să nu fiu de aceeaşi părere cu dumneata. Nu-i treaba psihologului să înţeleagă ceea ce nu înţelege. Mai mult: nu-i treaba psihologului să se prefacă a înţelege ceea ce nu înţelege nimeni. Să nu facem pe şarlatanii, şi să declarăm deschis că nu poţi înţelege nimic din câte sunt pe lumea asta. Numai proştii şi şarlatanii ştiu tot şi înţeleg tot. Dar să lăsăm asta, îţi doresc sănătate şi fericire. Scrie-mi, dragul meu, nu fi zgârcit. Încep a mă deprinde cu scrisul dumitale şi-l descifrez minunat.

Al dumitale, Egmont

Mi-a apărut volumul. Dacă fratele meu nu ţi l-a dat încă, aminteşte-i când îl vei întâlni.

Nu renunţa la vodeviluri. Scrie-le cu duzina. Vodevilul e un gen căutat. Deocamdată, toată provincia se hrăneşte cu el.

...baroneasa – bunica lui Şceglov.

Şceglov îi scrie lui Cehov în legătură cu sfârşitul „Luminilor”: „Fraza de la sfârşit: «Nimic nu poţi să înţelegi din câte sunt pe lumea asta…” e neaşteptată; menirea scriitorului e tocmai să înţeleagă, să înţeleagă mai ales sufletul eroului său. Iar în cazul de faţă, psihicul eroului nu e lămurit.”

Mi-a apărut volumul – „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888.

72. Către A.N. Pleşceev

5-6 iulie 1888, Sumî

…Mă bucur pentru Ghilearovski. E un om de treabă şi nu-i lipsit de talent, dar nu are cultură literară. E grozav de ahtiat de locuri comune, de cuvinte ieftine şi descrieri bombastice, convins că nu merge fără asemenea ornamentaţii. El simte frumuseţea în operele altora, ştie că farmecul cel mai de seamă al unei povestiri e simplitatea şi sinceritatea, şi totuşi, în povestirile lui, nu poate fi nici simplu, nici sincer: n-are destulă bărbăţie. Seamănă cu acei credincioşi care nu se pot hotărî să i se roage lui Dumnezeu în limba maternă şi se roagă în slavoneşte, cu toate că îşi dau seama că limba rusă e mai aproape de inimă şi mai aproape de adevăr.

Cartea lui a fost confiscată încă din noiembrie, pentru motivul că toţi eroii cărţii – militari în retragere – duc o viaţă de mizerie şi mor de foame. Tonul general e melancolic şi mohorât ca fundul unei fântâni în care sălăşluiesc broaşte şi cârcăieci…

Pleşceev îi scria lui Cehov că povestirea lui Ghilearovski va fi publicată în „Severnii vestnik".

Volumul confiscat al lui Ghilearovski – culegerea de povestiri „Oameni decăzuţi".

73. Către K.S. Baranţevici

12 august 1888, Sumî

Bună ziua, dragă Kuzma Protapîci! Întorcându-mă din depărtate rătăciri, am găsit pe masa mea de lucru două scrisori de la dumneata. O să-ţi răspund la ele la sfârşitul acesteia, iar acum o să-ţi povestesc pe unde am umblat şi ce am văzut. Am fost în Crimeea, la Novîi Afon, la Suhum, Batum, Tiflis, Baku… Am văzut multe şi de toate… Impresiile culese sunt atât de noi şi de puternice, încât toate câte le-am văzut şi tot ce mi s-a întâmplat mi se pare un vis, şi nu-mi vine a crede că a fost aievea. Am văzut marea cu întinderile ei nesfârşite, ţărmul caucazian, munţi, munţi, munţi, eucalipţi, arbuşti de ceai, căderi de apă, porci cu râturi lungi şi ascuţite, copaci înfăşuraţi în liane ca într-un văl, nori mici dormind la pieptul unor stânci uriaşe, delfini, erupţii de păcură, focuri subterane, templul adoratorilor focului, munţi, munţi, munţi… Am străbătut Drumul militar gruzin.

Acela nu mai e drum, ci curată poezie: e povestea neasemuită şi fantastică scrisă de Demon şi închinată Tamarei… Imaginează-ţi că te afli la o înălţime de 8000 de picioare… Ţi-ai imaginat? Acum, fii bun şi apropie-te în gând de marginea prăpastiei, apoi uită-te în jos: undeva, departe-departe, ochii dumitale văd o vale îngustă în care şerpuieşte o panglică albă – e Aragva cea sură şi bombănitoare. În drum spre ea, privirea dumitale întâlneşte nori mici, dumbrăvi, râpe, stânci. Acum ridică-ţi puţin ochii şi uită-te drept înainte: munţi, munţi, munţi, iar pe ei nenumărate gângănii: cirezi de vite, oameni… Dacă te uiţi drept în sus, vezi un cer înspăimântător de adânc. De undeva suflă un vânt subţire şi răcoros de munte…

Închipuie-ţi acum doi pereţi înalţi şi, între ei, un coridor nesfârşit de lung: plafonul lui e cerul şi duşumeaua e albia Tarekului. Pe fundul ei se târăşte un şarpe cenuşiu. Unul dintre pereţi are o poliţă, pe care goneşte o caleaşcă, în care te afli dumneata… Uite aşa:

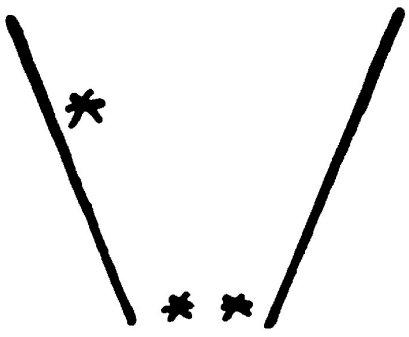

* eşti dumneata
** e şarpele

Şarpele e furios, mugeşte, se zbârleşte. Caii zboară ca nişte diavoli… Pereţii sunt înalţi, cerul şi mai înalt… De sus, de pe stânci, privesc în jos plini de curiozitate copaci pletoşi… Simţi că ţi se învârte capul! E defileul Darial, sau cheile Darialului, cum le zicea Lermontov.

…Să stai undeva, la Gadaur sau la Darial, şi să nu scrii basme ar fi o adevărată porcărie.

Eu nu împărtăşesc părerea dumitale pesimistă cu privire la viitor. Numai Domnul Dumnezeu ştie ce va fi şi ce nu va fi. Şi tot numai el ştie cine are dreptate şi cine nu… Cu atât mai mult nici noi, nici criticii noştri şi domnii editori n-am putea să ne pronunţăm… Omul are prea puţină minte şi conştiinţă ca să-şi dea seama de ceea ce se petrece azi sub ochii lui, dar încă să prevadă ce va fi mâine, şi are prea puţin sânge rece ca să se judece pe el însuşi şi pe alţii. Dumneata trăieşti în tundră, învăluit în ceaţă, descrii o viaţă cenuşie, cu tifos şi alte mizerii; de dragul familiei faci serviciu la poştalioane, şi n-ai schimba viaţa sumbră a capitalei cu cheile Darialului! Pe când eu duc o viaţă de vagabond, fug de orice slujbă permanentă, descriu natura şi omul mulţumit, mă feresc şi mă tem de ceaţă şi de tifos… Care dintre noi doi are dreptate, care e mai bun? Aristarhov ar fi răspuns la această întrebare, Skabicevski de asemenea, dar noi nu suntem în stare să răspundem, şi bine facem. Opiniile judecătorilor noştri au preţ atâta timp cât sunt frumoase şi influenţează asupra vânzării cu amănuntul, pe când propriile noastre păreri despre noi înşine şi a unuia despre celălalt poate că au şi ele preţ, dar un preţ atât de nesigur, încât niciun […] nu le-ar primi ca amanet: ele nu sunt marcate, iar biroul de marcare e sus în ceruri…

Deci să scriem, acum, cât trăim. Asta-i tot. Ce va fi pe urmă, numai Dumnezeu ştie…

74. Către A.N. Pleşceev

15 septembrie 1888, Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici, nu da poruncă să mi se taie capul, lasă-mă întâi să-mi spun păsul! Abia acum îmi dau seama că, atunci când ţi-am promis o povestire pentru numărul din octombrie, în capul meu se încurcaseră toate socotelile. În drum spre Moscova, hotărâsem că în septembrie o să scriu o bucată pentru *Severnîi vestnik,* pe care urma s-o termin pe la 1-2 octombrie, şi să ţi-o trimit cel mai târziu la 5 octombrie… Ei bine, acest afurisit „octombrie" s-a încurcat în mintea mea cu „numărul" pe octombrie! Dacă m-am apucat s-o scriu la începutul lui septembrie, în niciun caz nu puteam s-o dau pentru numărul care se tipăreşte tot în septembrie! Vă rog cu insistenţă, pe dumneata şi pe Anna Mihailovna, să mă iertaţi pentru această încurcătură. În numărul de noiembrie va apărea şi nuvela mea – asta-i sigur (dacă n-o s-o daţi la coş). O scriu cu încetul, şi-mi iese furibundă, pentru că eu însumi sunt grozav de furibund…

În ce priveşte culegerea *Garşin,* nu ştiu ce să-ţi spun. N-aş vrea să nu dau şi eu o povestire. În primul rând, pentru că oameni ca răposatul Garşin mi-s foarte dragi şi consider că e de datoria mea să-mi mărturisesc în public simpatia faţă de ei. În al doilea rând, în ultimele zile ale vieţii lui, Garşin s-a interesat foarte mult de persoana mea, ceea ce nu pot să uit. În sfârşit, a refuza să-mi dau contribuţia la această culegere ar însemna să fac un gest lipsit de camaraderie, adică porcesc. De toate acestea sunt conştient până în măduva oaselor. Închipuie-ţi, însă, situaţia mea absurdă: n-am niciun subiect cât de cât potrivit pentru această culegere!

Subiectele pe care le am sunt ori prea banale, ori prea vesele, ori din cale-afară de lungi… Am avut unul, nu tocmai grozav, dar l-am folosit şi, sub forma unei schiţe nu prea mari, l-am trimis la *Novoe vremea,* unde-s dator până peste cap… Adică, mai am eu o temă: un tânăr de plămadă garşiniană, o fire mai deosebită, cinstită şi foarte sensibilă, nimereşte pentru întâia oară în viaţa lui într-o casă de toleranţă. Şi cum despre problemele serioase se cuvine să vorbeşti serios, în povestirea mea o să le spun lucrurilor pe nume. Poate că o să izbutesc s-o scriu aşa fel – şi tare aş dori – ca să lase o impresie apăsătoare. Poate că o să-mi reuşească şi o să fie potrivită pentru culegere, dar îmi poţi garanta dumneata, dragul meu, că cenzura sau chiar redacţia n-or să scoată din ea ceea ce eu socotesc ca fiind lucrul cel mai important? Doar culegerea va fi ilustrată şi, prin urmare, supusă cenzurii. Dacă-mi garantezi că n-o să se scoată *niciun cuvânt,* atunci mă apuc de lucru şi scriu povestirea în două seri. Dar dacă nu-mi poţi garanta, atunci mai aşteaptă o săptămână şi o să-ţi dau

un răspuns definitiv. Cine ştie, poate îmi vine în minte vreun alt subiect!

Să dea material cei care scriu mult, ca Şcedrin şi Şceglov! Bineînţeles, e mai bine să lucrezi mult decât să nu lucrezi deloc, şi reproşul dumitale adresat tinerilor scriitori e pe deplin meritat. Pe de altă parte însă, nu-i stă bine fiecărui scriitor să scrie mult. Bunăoară, mie. În sezonul trecut am scris *Stepa, Lumini,* o piesă, două vodeviluri, nenumărate schiţe mărunte, am început un roman… Şi ce crezi? Dacă ar fi să treci prin ciur aceste 100 de puduri de nisip, ai căpăta (fără să punem la socoteală onorariile) cel mult 20 de grame de aur.

Totuşi nici în sezonul viitor n-o să am încotro şi o să fiu nevoit să lucrez pe ruptele. O să-mi dau toată silinţa să câştig cât mai mult, ca să-mi petrec din nou vara fără să fac nimic… Dacă ai şti cum mi s-a urât la Moscova! Abia a început toamna, şi eu mă şi gândesc la primăvară…

Dacă presupunerea dumitale cu privire la Korolenko e adevărată, mi-ar părea foarte rău. Korolenko nu poate fi înlocuit. El e iubit şi citit, de altfel e şi un om foarte cumsecade. La drept vorbind, mă întristează şi faptul că nici Mihailovski nu mai lucrează la *Severnîi vestnik.* E şi talentat, şi inteligent, deşi scrierile lui din ultimul timp erau cam plictisitoare. A-l înlocui cu un Protopopov sau un Impacatus ar fi cam acelaşi lucru cu a înlocui luna cu o lumânare…

...ţi-am promis o povestire – „Onomastica".

...culegerea „Garşin" – e vorba de culegerea proiectată de „Severnîi vestnik" (despre altă culegere vezi scrisoarea 66).

Cehov cunoştea părerile lui Garşin despre el din scrisoarea lui Pleşceev din 10 martie 1880: „Câte laude aud despre «Stepa» dumitale! Garşin e nebun după ea. A citit-o de două ori. Ne aflam la o cunoştinţă comună şi Garşin m-a pus să citesc cu glas tare episodul în care mujicul îndrăgostit de nevastă-sa povesteşte cum s-a însurat cu ea. Sunt însă şi domni care-i găsesc cusururi… De unul dintre aceştia îmi povestea Garşin şi era foarte revoltat… pentru că se vedea cât de colo că o făcea din invidie."

...o schiţă nu prea mare – „Frumoasele".

...o temă – pe această temă a fost scrisă povestirea „Criza de nervi".

...o piesă, două vodeviluri, nenumărate schiţe mărunte – „Ivanov", Callias" şi „Ursul"; povestiri în „Peterburgskaia gazeta" şi „Novoe vremea".

...presupunerea cu privire la Korolenko – Pleşceev credea că V.G. Korolenko va părăsi „Severnîi vestnik", după plecarea lui N.K. Mihailovici, care intenţiona să-şi scoată o revistă proprie.

75. Către A.N. Pleşceev

4 octombrie 1888, Moscova

Abia îţi expediasem scrisoarea, iubite Alexei Nikolaevici, când am primit de la dumneata vestea care nu va fi deloc pe placul lui Svetlov. O să-i comunic imediat răspunsul dumitale şi o să-i recomand stăruitor *Un om rău*.

Dacă scrisoarea sosea cu două ore mai curând, ţi-aş fi trimis dumitale povestirea mea. Pe când aşa, e în drum spre ul(icioara) Baskov.

Mi-ar face plăcere să citesc ce a scris Merejkovski. Deocamdată, la revedere. Scrie-mi după ce-mi vei citi povestirea. Sunt sigur că n-o să-ţi placă, dar eu nu mă tem de dumneata şi de Anna Mihailovna; mă tem de cei ce caută să descopere tendinţe printre rânduri şi vor să mă vadă cu orice preţ liberal sau conservator. Eu nu sunt nici liberal, nici conservator, nici modernist, nici ascet, şi nici indiferentist. Aş fi dorit să fiu un artist liber, şi atât, şi-mi pare rău că Dumnezeu nu mi-a îngăduit acest lucru. Urăsc minciuna şi asuprirea sub toate formele, iar secretarii consistoriilor îmi sunt tot atât de odioşi ca şi Notovici şi Gradovski. Fariseismul, prostia şi samavolnicia nu sălăşluiesc numai în casele negustorilor şi în închisori. Eu le văd şi în ştiinţă, în literatură, printre tineret… De aceea, deopotrivă, nu nutresc prea multă simpatie pentru jandarmi, măcelari, oameni de ştiinţă, scriitori şi tineret. Sunt de părere că firma şi eticheta nu-s decât prejudecăţi. Pentru mine, sfânta sfintelor e trupul omenesc, sănătatea, inteligenţa, talentul, inspiraţia, dragostea şi libertatea absolută, descătuşate de constrângere şi de minciună, oricum s-ar manifesta ele. Iată programul după care m-aş fi condus, dacă aş fi fost un mare artist.

Dar văd că m-am luat cu vorba. Îţi doresc sănătate.

„Un om rău" – comedie de I. Rozen, pe care Pleşceev i-o recomanda lui Cehov spre a fi pusă în scenă la Teatrul Korş.

...ce a scris Merejkovski – articolul lui Merejkovski „O problemă veche cu prilejul unui talent nou (Despre cărţile lui Cehov: «În amurg" şi «Povestiri»)", publicat în „Severnii vestnik", 1888, Nr. II.

...după ce o să-mi citeşti povestirea – „Onomastica".

76. Către N.A. Leikin

5 octombrie 1888, Moscova

Bună ziua, preabunule Nikolai Alexandrovici! Ieri am terminat nuvela pentru *Sever[nîi] vestnik,* nuvelă cu care mi-am bătut capul toată luna septembrie, şi astăzi îmi odihnesc sufletul scriind scrisori. Unde eşti acum? În oraş sau la Tosna? Îţi scriu pe adresa din capitală.

Mai înainte de orice, îţi mulţumesc pentru *Puf şi pene.* E o carte frumos editată, ilustraţiile sunt foarte potrivite şi conştiincios executate, iar povestirile bine alese. Acest fel de povestiri îmi plac mai mult ca orice la dumneata. Sunt pline de simplitate, de omenesc, de adevăr, şi totul cu măsură… Mi-a plăcut mai ales schiţa aceea în care doi tejghetari se duc în vizită la ţară, la stăpânul lor, care le spune: „Respiraţi! De ce nu respiraţi?" E minunată!

Bine că mi-am adus aminte. Mi se pare că nu ţi-am scris încă părerea mea cu privire la *Satirul şi nimfa.* Dacă doreşti s-o cunoşti, trebuie să-ţi spun din capul locului că *Satirul şi nimfa* e mult inferior romanului *Stukin şi Hr[ustalnikov]. Satirul* e un roman pur local, petersburghez, cuprinzând un sector îngust şi de mult cercetat. În niciunul dintre eroi – Zakalov, Akulina, Pantelei, Tîcinkin, afară doar de Danila, soţul Akulinei – nu găseşti nimic nou. Toţi sunt cunoştinţe vechi, iar romanul lor e şi el o poveste veche, nici uneltirile Katerinei n-au nimic nou. Romanul se citeşte uşor şi cu plăcere, de multe ori te face să râzi, şi doar la sfârşit te întristează puţin: atâta tot. Pe când *Stukin,* căruia critica nu i-a dat nicio atenţie, e ceva cu totul nou şi descrie ceea ce niciun scriitor n-a mai descris până acum. *Stukin* are o importanţă deosebită, e o operă de valoare (după părerea mea), şi va constitui, poate, unicul monument al dezmăţului bancar din zilele noastre.

Afară de asta, eroii romanului au depăşit cu mult figuri ca Akulina şi Katerina. Ei sunt adevărate păsări de pradă. Dacă în *Satirul* sunt reuşite amănuntele, *Stukin* e bun în ansamblu. Iartă-mi această critică incoerentă. Nu mă pricep la critică…

77. Către A.N. Pleşceev

7-8 octombrie 1888, Moscova

Cum, nici în ultima mea povestire nu se vede „tendinţa”? Mi-ai spus, într-un rând, că în lucrările mele lipseşte elementul protestatar, că nu se simte simpatie sau antipatie… Dar parcă în povestirea mea eu nu protestez, de la început până la sfârşit, împotriva minciunii? Asta nu înseamnă tendinţă? Nu? Atunci înseamnă că nu ştiu să muşc sau că sunt un purice…

Mi-e frică de cenzură. O să-mi taie pasajul în care descriu felul cum prezidează Piotr Dmitrici. Doar toţi preşedinţii de tribunal din vremea noastră sunt la fel!

Tare te-am mai plictisit!

A. Cehov

Scrisoarea se referă la povestirea „Onomastica”.

78. Către D.V. Grigorovici

9 octombrie 1888, Moscova

Sunt foarte bucuros, scumpe Dmitri Vasilievici, că v-aţi făcut bine şi v-aţi întors, în sfârşit, în Rusia. Cei care v-au văzut mi-au scris că sunteţi complet sănătos, tot atât de vioi ca şi înainte, că aţi citit ultima dumneavoastră nuvelă şi că aveţi o barbă impunătoare.

Dacă v-au trecut durerile de piept, e aproape sigur că n-or să mai revină. Bronşita, însă, nu cred că v-a lăsat în pace, şi chiar dacă s-a potolit în timpul verii, ar putea să se redeştepte iarna la cea mai mică imprudenţă. Bronşita în sine nu e primejdioasă, dar împiedică omul să doarmă, oboseşte şi enervează. Fumaţi mai puţin, renunţaţi la cvas şi la bere, evitaţi fumoarele. Îmbrăcaţi-vă mai călduros pe vreme umedă, nu citiţi cu glas tare şi nu umblaţi atât de repede cum vă e obiceiul. Aceste mărunte măsuri de prevedere stânjenesc şi enervează aproape tot atât cât şi bronşita, dar ce e de făcut?

Mă bucur, de asemenea, şi de scrisoarea pe care mi-aţi scris-o. Scrisorile dumneavoastră sunt scurte ca versurile bune. Vă văd rar, totuşi mi se pare, ba chiar sunt aproape sigur că dacă dumneavoastră şi Suvorin n-aţi mai fi la Petersburg, mi-aş pierde echilibrul şi m-aş apuca să îndrug nişte prostii cât mine de mari.

Bineînţeles că premiul ce mi s-a dat e o fericire pentru mine. Şi dacă aş spune că nu sunt emoţionat aş minţi. Mă simt ca şi când aş fi terminat încă o şcoală, a treia, afară de liceu şi de universitate. Ieri şi astăzi am umblat de colo până colo ca un îndrăgostit, n-am lucrat nimic şi m-am gândit tot timpul. Fireşte, premiul acesta nu-l datorez exclusiv meritelor mele, de asta n-am nici umbră de îndoială. Sunt scriitori tineri mai buni şi mai necesari decât mine, cum e, de pildă, Korolenko, scriitor de valoare şi om cu suflet nobil, care nici vorbă că ar fi fost premiat dacă şi-ar fi prezentat volumul. Ideea premierii mele a pornit de la I.P. Polonski, Suvorin a sprijinit-o şi mi-a trimis volumul la Academie, iar dumneavoastră v-aţi dus la Academie şi m-aţi susţinut cu toată tăria.

Cred că sunteţi de aceeaşi părere cu mine că, dacă n-aţi fi fost dumneavoastră, Suvorin şi Polonski, n-aş fi văzut premiul cum nu-mi văd ceafa! Nu vreau să fac pe modestul şi să afirm că dumneavoastră, câteşitrei, aţi fost părtinitori, că nu merit premiul şi aşa mai departe: ar fi banal şi plictisitor. Vreau să spun, doar, că fericirea aceasta nu mi-o datorez mie însumi. Vă mulţumesc de mii de ori şi o să vă fiu recunoscător toată viaţa.

De la Anul Nou încoace, nu mai lucrez pentru mica presă. Povestirile mai mărunte le public în *Novoe vremea,* iar cele mai

mărişoare le trimit la *Severnîi vestnik,* unde mi se plăteşte 150 de ruble coala. Nu plec de la *Novoe vremea,* pentru că mă simt legat de Suvorin. Afară de asta, *Novoe vremea* nu face parte din mica presă. N-am planuri de viitor bine determinate. Aş vrea să scriu un roman, am un subiect minunat, şi uneori mă cuprinde o dorinţă pătimaşă să mă apuc să-l scriu. Dar, după cât se vede, nu-s în stare. L-am început, însă mi-e frică să merg mai departe. M-am hotărât să-l scriu pe îndelete, numai în ceasurile mele bune, corectându-l şi şlefuindu-l mereu. Voi avea nevoie de câţiva ani ca să-l termin. Să-l scriu dintr-o întinsoare, într-un singur an, n-am curajul necesar, mi-e frică să nu-mi pierd răsuflarea, şi, apoi, de ce m-aş grăbi? Am o meteahnă: nu-mi place niciodată ce am scris cu un an înainte. Mereu mi se pare că la anul o să fiu mai bine pregătit. De aceea nu mă grăbesc să risc, făcând un pas hotărâtor: dacă romanul meu ar ieşi prost, atunci situaţia mea de scriitor ar fi compromisă pentru totdeauna.

Ideile, femeile, bărbaţii, tablourile de natură pe care le-am adunat în mintea mea pentru roman vor rămâne întregi, neatinse. Nu le voi risipi pe nimicuri. V-o făgăduiesc. Romanul meu va cuprinde câteva familii şi un judeţ întreg, cu pădurile, râurile, bacurile şi drumul lui de fier. În centrul romanului voi plasa două figuri – un bărbat şi o femeie – în jurul cărora se vor grupa ceilalţi pioni. Încă nu m-am fixat asupra convingerilor politice, religioase şi filozofice, le schimb în fiecare lună, de aceea va trebui să mă mărginesc numai la descrieri: cum iubesc, cum se căsătoresc, se nasc, mor şi vorbesc eroii mei.

Dar atâta timp cât nu i-a sunat încă ceasul, voi continua să scriu ce-mi place, adică mici povestiri de o coală sau o coală şi jumătate, ba chiar şi mai mici. Să întinzi subiecte lipsite de importanţă pe o pânză mare – e plictisitor, cu toate că e avantajos. Iar ca să abordez subiecte mari şi să consum imagini scumpe mie pentru o lucrare grabnică, de zilier – e păcat. O să aştept timpuri mai prielnice.

N-am dreptul să interzic fratelui meu să semneze cu numele lui adevărat. Înainte de a începe să semneze aşa, m-a întrebat şi eu i-am răspuns că n-am nimic împotrivă.

Vara mi-am petrecut-o minunat. Am stat în guberniile Harkov şi Poltava, am fost în Crimeea, la Batum, la Baku, şi am străbătut Drumul militar gruzin. Impresii – nenumărate. Dacă aş fi locuit în Caucaz, aş fi scris poveşti. E un ţinut uimitor! La Petersburg n-o să vin înaintea lui noiembrie, şi chiar în ziua sosirii o să mă prezint la dumneavoastră. Iar până atunci, îngăduiţi-mi să vă mulţumesc încă o dată, din toată inima, şi să vă urez sănătate şi fericire. Al dumneavoastră, devotat cu tot sufletul.

A. Cehov

...ultima nuvelă a lui Grigorovici – „Nu-mi place pentru că-i frumos, ci e frumos pentru că-mi place", publicată în „Russki vestnik", 1889, nr. 1.

Lui Cehov i s-a acordat de către Academia de Ştiinţe jumătate din Premiul Puşkin, în valoare de 500 de ruble, pentru culegerea de povestiri „În amurg”.

79. Către A.N. Pleşceev

9 octombrie 1888, Moscova

Iartă-mă, scumpe Alexei Nikolaevici, că-ţi scriu pe o foaie simplă ca asta; nu mai am hârtie de scrisori şi n-am nici chef, şi nici timp să trimit să mi se aducă de la librărie.

Îţi mulţumesc foarte mult şi pentru că mi-ai citit povestirea, şi pentru ultima dumitale scrisoare. Eu ţin la părerile dumitale. Aici, la Moscova, n-am cu cine sta de vorbă, şi sunt bucuros că la Petersburg am găsit oameni cumsecade, care nu se plictisesc să-mi scrie şi să le scriu. Da, dragul meu critic, dumneata ai dreptate! Partea de la mijloc a povestirii mele e într-adevăr plictisitoare, mohorâtă şi monotonă. Am scris-o în silă, cu indiferenţă. Deprins cu bucăţi scurte, făcute doar dintr-un început şi un sfârşit, mă plictisesc şi încep să bat apa în piuă, când îmi dau seama că am ajuns să scriu mijlocul. Este foarte bine că îmi mărturiseşti, deschis şi fără înconjur, bănuiala că mi-e frică să nu fiu socotit, cumva, liberal. Asta îmi oferă prilejul de a mă uita mai adânc înăuntrul meu: mai curând cred că m-ai putea învinui că sunt mâncău, beţivan, uşuratic, nepăsător, tot ce pofteşti – numai de dorinţa de a părea sau de a nu părea ceva, nu! Niciodată n-am ascuns nimic. Faptul că-mi sunteţi dragi dumneata, Suvorin sau Mihailovski, eu nu l-am ascuns niciodată, şi nimănui. Dacă Olga Mihailovna, eroina mea – femeie cu idei liberale, cu studii superioare – mi-e simpatică, lucrul acesta eu nu-l ascund în povestire şi asta se vede destul de clar. Nu ascund nici respectul meu pentru instituţia juraţilor şi pentru zemstvă. E adevărat că e cam suspectă tendinţa ce se observă în povestire de a echilibra plusurile cu minusurile. Însă eu nu caut să echilibrez conservatorismul cu liberalismul, ceea ce pentru mine nu reprezintă esenţialul, ci minciuna eroilor mei cu adevărul lor. Piotr Dmitrici minte la tribunal şi joacă teatru, e un incorigibil, dar eu nu pot să ascund că în fond e un om blând şi bun. Olga Mihailovna minte la fiecare pas, totuşi nu trebuie să ascund că minciuna o doare. Ucrainofilismul nu poate servi de corp delict. Nu m-am gândit câtuşi de puţin la Pavel Lintvarev. Ferească sfântul! Pavel Mihailovici e un tânăr deştept, modest, care cugetă independent şi nu-şi impune ideile nimănui. Ucrainofilismul Lintvarevilor înseamnă dragoste pentru portul, limba şi pământul natal! Ucrainofilismul acesta e simpatic şi înduioşător. Eu m-am referit la deştepţii aceia care-i reproşează lui Gogol că nu şi-a scris operele în limba ucraineană; şi tocmai nulităţile acelea trândave şi sterpe încearcă să dea impresia că sunt deasupra nivelului comun şi să joace un rol, în care scop îşi lipesc etichete pe frunte! În ce priveşte caricatura omului „anilor şaizeci”, în

descrierea lui m-am silit să fiu cât se poate de imparţial şi concis, deşi el singur ar merita un studiu întreg. De fapt l-am cruţat. E o nulitate trândavă şi anostă care a uzurpat ideile „anilor şaizeci”; însuşindu-şi din liceu câteva idei străine, s-a cramponat de ele, şi de atunci le va bolmoji mereu, cu încăpăţânare, până la moarte. Nu-i nici măcar cabotin, ci un biet prostănac care crede cu sfinţenie ceea ce spune, dar singur nu înţelege bine sau deloc ceea ce susţine. E prost, obtuz şi intransigent. Să-l fi auzit cum, în numele „anilor şaizeci”, tună şi fulgeră împotriva prezentului, pe care, de fapt, nu-l vede. Ponegreşte studenţimea, elevele de liceu, femeile, scriitorii şi tot ce ţine de actualitate, socotind că în aceasta constă menirea omului „anilor şaizeci”. E plictisitor ca o groapă şi dăunător ca un ţâşţar pentru cei care-l cred. Perioada „anilor şaizeci” e prea scumpă nouă tuturor, şi a îngădui unor ţâştari neghiobi s-o uzurpeze, înseamnă a o profana. Nu, n-o să-l scot nici pe ucrainofil, nici pe individul acesta, de care mi s-a urât! Mi s-a urât încă din liceu, şi mă plictiseşte şi acum. Când descriu asemenea indivizi sau vorbesc despre ei, nu mă gândesc nici la conservatorism, nici la liberalism, ci la prostia şi la pretenţiile ei.

Să trecem acum la lucruri mai mărunte. Când studentul de la Academia militară de medicină e întrebat la ce facultate urmează, el răspunde scurt: la cea de medicină. În mod obişnuit, într-o conversaţie, un student n-o să-ţi explice care-i diferenţa între Academie şi Universitate, o va face numai dacă aceasta îl interesează în mod deosebit. Ai dreptate că pasajul cu femeia însărcinată aduce cu un pasaj din Tolstoi. Îmi amintesc. Însă această discuţie n-are importanţă. Am introdus-o numai pentru ca avortul să nu iasă aşa, *ex abrupto.* Eu sunt medic şi de aceea sunt dator să motivez în povestirile mele cazurile medicale. Ai dreptate şi în ceea ce priveşte descrierea cefei. De altfel, mi-am dat seama singur, în timp ce scriam, dar nu m-am îndurat să renunţ la ea, prea mi-a plăcut.

Ai dreptate, de asemenea, când spui că un om, care a plâns cu câteva clipe mai înainte, nu poate minţi. Dar ai dreptate numai în parte. Minciuna e ca şi alcoolismul. Mincinoşii mint şi pe patul de moarte. Mai zilele trecute a încercat să se sinucidă un ofiţer, fiu de nobil, logodnicul unei domnişoare pe care o cunoaştem şi noi. Tatăl ofiţerului, un general, nu se duce la spital să-l vadă, şi nici n-o să se ducă, până n-o afla cum priveşte societatea sinuciderea fiului său…

Mi s-a acordat Premiul Puşkin! Eh, să fi primit aceste 500 de ruble vara, când e frumos… Acum, iarna, praful o să se aleagă de ele!

Mâine mă apuc să scriu schiţa pentru culegerea *Garşin.* O să-mi dau toată silinţa. Când va căpăta o oarecare formă, o să-ţi dau de veste, şi abia atunci o să-ţi pot promite precis. Cred că nu va fi gata înainte de duminica viitoare. Acum sunt agitat şi lucrez greu.

Reţine un exemplar din culegere pentru Lintvarevi şi altul pentru actorul Lenski… Dar mai bine să-ţi trimit o mică listă a abonaţilor mei. Cât va costa culegerea?

Lui Svetlov i-am răspuns de mult.

Lanţurile lui Sumbatov e o piesă reuşită. Lenski joacă admirabil rolul lui Proporiev. Îţi doresc sănătate şi voie bună. Premiul m-a scos din făgaşul obişnuit. Gândurile mi se învârt în minte mai prosteşte ca oricând. Toţi ai mei îţi trimit plecăciuni, iar eu trimit plecăciuni familiei dumitale. E frig.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui A.N. Pleşceev din 6 octombrie 1888, în care acesta făcea o critică povestirii lui Cehov „Onomastica" şi, printre altele, îi recomanda să scoată din povestire pe omul „anilor şaizeci". Mai târziu, pregătindu-şi culegerea de opere, Cehov a urmat sfatul lui Pleşceev.

„Lanţuri" – dramă de Sumbatov-Iujîn. Se juca la Teatrul Mic din Moscova.

Proporiev – un personaj din dramă.

80. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

20 octombrie 1888, Moscova

Îţi mulţumesc pentru felicitări, preabunule Alexandr Semionovici. Din cât mi-aduc aminte, niciodată nu te-am socotit linguşitor şi nici nu ţi-am contestat meritele. Am spus doar că şi scriitorii mari sunt supuşi riscului de a se răsufla, de a-şi plictisi cititorii, de a-şi pierde capul şi a ieşi din circulaţie. Eu, personal, sunt expus în cea mai mare măsură acestui risc, ceea ce dumneata, ca om inteligent ce eşti, n-ai să tăgăduieşti, sper. În primul rând, „sunt răsfăţatul fără neam al sorţii", în literatură sunt Potemkin, iscat din adâncurile *Distracţiilor* şi ale *Valurilor,* sunt burghezul gentilom, iar asemenea oameni nu rezistă mult, aşa cum nu rezistă coarda pe care o întinzi prea tare. În al doilea rând, riscul cel mai mare de a sări de pe şine îl are trenul care aleargă zi după zi, fără opriri, fără să ţină seama de timp şi de cantitatea de combustibil…

Bineînţeles, premiul e mare lucru, şi nu numai pentru mine. Sunt fericit că am arătat multora calea spre revistele mari, după cum sunt fericit că, graţie mie, toţi aceştia pot spera să obţină şi ei laurii Academiei. Tot ce am scris peste vreo cinci sau zece ani se va uita, dar căile deschise de mine vor rămâne întregi şi nevătămate: acesta e singurul meu merit. […]

Îmi plac povestirile dumitale. Din an în an scrii tot mai bine, adică mai inteligent şi cu mai mult talent. Totuşi rişti să rămâi în urmă. Trebuie să te grăbeşti. Dacă n-ai să porneşti în marş forţat, ai să scapi trenul şi or să-ţi ia alţii locul.

Cusurul dumitale: când scrii, ţi-e frică să te laşi în voia temperamentului. Ţi-e frică de avânt şi de greşeală, adică tocmai de ceea ce dă prilej talentului să se manifeste. Dumneata netezeşti şi şlefuieşti mereu, şi te grăbeşti să încadrezi în paranteze şi ghilimele tot ce ţi se pare mai îndrăzneţ şi mai brutal (de pildă, *La conac*). Dar, pentru Dumnezeu, renunţă la paranteze şi la ghilimele! Pentru propoziţiile incidente, avem un semn excelent, liniuţele. Ghilimelele le întrebuinţează două feluri de scriitori: timizii şi cei lipsiţi de talent. Cei dintâi se sperie de propria lor îndrăzneală şi originalitate, iar cei de-al doilea (Nefedov şi, în parte, Boborîkin), încadrând un cuvânt în ghilimele, au aerul să spună „Ia te uită, cititorule, ce cuvânt nou, îndrăzneţ şi original am inventat eu!"

Nu-l mai imita pe Bilibin! Trebuie să fii curajos şi îndrăzneţ, iar dumneata, în descrierea lunii de miere şi în altele, cazi în tonul sentimental, muieresc, specific lui Bilibin. Renunţă la acestea… Descrierile naturii sunt foarte reuşite. Bine faci că te fereşti de amănunte supărătoare şi fraze şablon. Totuşi, repet:

greşeşti că nu te laşi în voia temperamentului. Din această pricină, procedeele dumitale sunt lipsite de originalitate. Pe femei trebuie să le descrii aşa fel, încât cititorul să simtă că dumneata eşti descheiat la vestă şi fără cravată. Natura, la fel. Îngăduie-ţi mai multă libertate.

Îţi doresc sănătate. Plecăciuni soţiei dumitale. Eu sunt bine, sănătos.

Al dumitale, A. Cehov

81. Către A.V. Suvorin

27 octombrie 1888, Moscova

…Propovăduiesc uneori erezii, totuşi n-am ajuns niciodată până la negarea absolută a problemelor speciale în artă. În discuţiile cu confraţii mei scriitori, stărui totdeauna în părerea că nu e treaba artistului să rezolve probleme strict speciale. Nu e bine când artistul se apucă de un lucru la care nu se pricepe. Pentru problemele speciale, avem specialişti: e treaba lor să se ocupe de obşte, de soarta capitalurilor, de ravagiile beţiei, de cizme, de bolile de femei… Artistul trebuie să se ocupe numai cu ceea ce pricepe, sfera lui de activitate e tot atât de limitată ca a oricărui alt specialist. Lucrul acesta îl repet mereu şi stărui asupra lui în orice împrejurare. Că în sfera lui nu există probleme, ci exclusiv răspunsuri, asta o poate afirma numai cel ce n-a scris niciodată şi n-a avut de-a face cu personaje. Artistul observă, alege, imaginează, cumpăneşte, şi chiar şi aceste acţiuni presupun la temelia lor o problemă: că dacă nu ţi-ai pus din capul locului o problemă, atunci n-ai ce să alegi şi n-ai ce să-ţi imaginezi. Ca să n-o lungesc, o să închei făcând apel la psihiatrie. Dacă ar fi să făgăduim probleme şi intenţia în creaţie, ar trebui să recunoaştem că artistul creează fără premeditare, fără precugetare, doar sub influenţa afectului. De aceea dacă vreun autor oarecare mi s-ar lăuda că a scris o nuvelă fără să se fi gândit mai înainte la ea, numai din inspiraţie, i-aş spune verde în faţă că e nebun.

Ai dreptate când pretinzi de la artist conştiinciozitate în muncă, însă confunzi cele două noţiuni: a *rezolva problema* cu a *pune just problema.* Numai a doua e obligatorie pentru artist. În *Anna Karenina* şi în *Oneghin* nu s-a rezolvat nicio problemă, dar amândouă operele te satisfac pe deplin numai pentru că pun just toate problemele. Tribunalul e obligat să pună problemele just, dar rezolvarea lor îi priveşte pe juraţi, fiecare după cum îl taie capul. […]

Mâine se joacă la Korş *Ursul* meu. Am mai scris un vodevil: două roluri de bărbaţi şi unul de femeie.

Îmi scrii că eroul *Onomasticii* mele e o figură de care ar trebui să mă mai ocup. Doamne, dar eu nu sunt un dobitoc nesimţitor, îmi dau seama de asta!

Văd şi eu că-mi căsăpesc şi-mi desfigurez eroii, că mi se iroseşte de pomană un material bun. Vorbind cinstit, m-aş ocupa bucuros de *Onomastica* mea încă vreo jumătate de an. Îmi place să huzuresc şi nu simt nicio plăcere când tipăresc la repezeală. Aş fi bucuros să-mi descriu eroul pe de-a întregul, cu dragoste, cu avânt şi cu pauze, să-i descriu starea sufletească în timp ce naşte nevastă-sa, procesul, dezgustul lui de el însuşi după sentinţa de

achitare, să descriu ploaia… Toate acestea nu mi-ar face decât bucurie, pentru că-mi place să scormonesc, să-mi bat capul. Dar ce să fac? Încep nuvela la 10 septembrie, cu gândul că trebuie s-o termin negreşit până la 5 octombrie, ultimul termen. Dacă întârzii, înseamnă că înşel lumea şi că rămân fără bani. Începutul îl scriu liniştit, fără să mă stinghereasc nimic, dar când ajung la mijloc, încep să-mi pierd curajul şi mă apucă groaza că bucata o să iasă prea lungă: n-am dreptul să uit că *Severnîi vestnik* are mijloace puţine şi că eu sunt unul dintre colaboratorii scumpi. Iată de ce, la mine, începutul e totdeauna foarte promiţător, de-ai zice că am pornit să scriu un roman, mijlocul e mototolit şi timid, iar sfârşitul, ca în orice schiţă, un fel de foc de artificii. Când scrii o nuvelă, fără să vrei, ai grijă, înainte de toate, de canavaua ei: din mulţimea de eroi şi de semieroi alegi un singur personaj – femeia sau bărbatul – îl aşezi pe fond, îl zugrăveşti şi-l scoţi în relief numai pe el, iar pe ceilalţi îi risipeşti pe fond ca pe o monedă măruntă, ca să obţii ceva asemănător cu bolta cerească: o lună enormă, şi în jurul ei nenumărate stele mici, foarte mici. Dar luna nu-ţi iese bine, pentru că n-o poţi recunoaşte decât dacă recunoşti stelele, iar stelele nu-s destul de cizelate. Aşa se face că nu-mi iese literatură, ci un fel de anteriu al lui Arvinte. Ce să fac? Nu ştiu, deloc nu ştiu. Mă las în voia vremii, care le vindecă toate.

Dacă ar fi să vorbesc iarăşi cinstit, eu nu mi-am început încă activitatea literară, deşi m-au premiat.

În mintea mea mocnesc subiecte pentru cinci nuvele şi două romane. Unul dintre romane l-am conceput de mult, aşa că o parte din personaje au îmbătrânit înainte de a fi scrise. În capul meu e o armată întreagă de oameni care cer să iasă la lumină şi aşteaptă comanda. Tot ce am scris până acum e o nimica toată în comparaţie cu ceea ce aş fi vrut să scriu, şi aş fi scris cu entuziasm. Mie mi-e indiferent dacă scriu *Onomastica, Lumini,* un vodevil sau o scrisoare către un prieten. Toate acestea le fac plictisit, maşinal, fără tragere de inimă, şi mă prinde ciuda pe criticul care dă importanţă *Luminilor* bunăoară. Am impresia că-l înşel cu ceea ce scriu, cum îi înşel pe mulţi cu înfăţişarea mea uneori gravă, alteori peste măsură de veselă… Nu-mi place că am succes: subiectele care zac în mintea mea sunt geloase pe cele deja scrise, şi-mi pare rău că am scris toate nimicurile, iar ce e bun stă în magazie ca un vraf de hârţoage netrebnice. Bineînţeles că în această văicăreală a mea e multă exagerare, multe doar mi se *năzăresc,* totuşi este şi o părticică de adevăr, şi încă una destul de mare. Ce numesc eu bun? Bune sunt acele personaje care mi se par mai reuşite, care-mi sunt dragi şi pe care le păstrez cu gelozie ca să nu le utilizez, să nu le căsăpesc pentru vreo *Onomastică,* scrisă la repezeală… Dacă dragostea mea se înşală, atunci n-am dreptate, totuşi s-ar putea să nu se înşele! Ori sunt un prost şi un închipuit, ori sunt într-adevăr un om capabil să ajung

un bun scriitor. Tot ce se scrie acum nu-mi place şi mă plictiseşte, iar tot ce zace în mintea mea mă interesează, mă tulbură şi mă emoţionează: de aici deduc că nimeni nu scrie ce trebuie, şi că numai eu cunosc secretul cum ar trebui să se scrie. Numai că toţi cei care scriu gândesc, fără îndoială, la fel. De altfel, cred că însuşi necuratul şi-ar frânge gâtul cu asemenea probleme…

Am mai scris un vodevil – „Cerere în căsătorie".

82. Către E.M. Lintvareva

27 octombrie 1888, Moscova

…Toată luna octombrie n-am făcut mare lucru. Am pus rânduială în nimicurile mele teatrale, am scris scrisori lungi şi articole de fond, dar de literatură nu m-am ocupat. Astăzi a apărut în *Novoe vremea* (miercuri 26 oct[ombrie]) un necrolog la moartea lui Prjevalski – model al editorialelor mele. Oamenii ca Prjevalski îmi sunt neînchipuit de dragi.

83. Către A.S. Suvorin

3 noiembrie 1888, Moscova

Bună ziua, Alexei Sergheevici! În clipa de faţă mă îmbrac în frac ca să mă duc la inaugurarea Asociaţiei de artă şi literatură unde sunt invitat ca oaspete. Va fi un bal adevărat. Ce scop şi ce mijloace are această asociaţie, cine sunt membrii ei – nu ştiu. Ştiu doar că în fruntea ei e Fedotov, autorul mai multor piese de teatru. Nu m-au ales membru şi sunt foarte bucuros de asta, n-am niciun chef să plătesc 25 de ruble cotizaţie pentru dreptul de a mă plictisi. Dacă va fi ceva interesant sau ceva de râs o să-ţi scriu. Lenski va citi din schiţele mele.

În *Severnîi vestnik* (numărul de noiembrie) a apărut un articol al poetului Merejkovski privitor la persoana mea. E un articol lung. Recomand atenţiei dumitale sfârşitul lui, ca fiind caracteristic. Merejkovski e foarte tânăr, student încă, naturalist, mi se pare. Cine şi-a însuşit înţelepciunea metodei ştiinţifice, şi cine se pricepe, ca atare, să cugete ştiinţific, acela trece prin nenumărate ispite fermecătoare. Arhimede voia să răstoarne pământul, iar capetele înfierbântate din zilele noastre vor să cuprindă ştiinţificeşte necuprinsul, vor să descopere legile fizice ale creaţiei, să găsească legea de bază şi formulele după care artistul, care le simte instinctiv, creează opere muzicale, peisaje, romane şi aşa mai departe. Probabil că aceste formule există în natură. Noi ştim că în natură există a, b, c, d, do, re, mi, fa, sol, că există linie curbă, linie dreaptă, cerc, pătrat, culoare verde, roşie, albastră… Ştim, de asemenea, că toate acestea, într-o anumită combinaţie, dau naştere la versuri, la o melodie, la un tablou, după cum corpurile chimice simple, într-o anumită combinaţie, alcătuiesc un copac, o piatră sau marea. Dar nu ştim decât că există o combinaţie, ordinea acestei combinaţii ne rămâne ascunsă. Cine stăpâneşte metoda ştiinţifică, acela simte în sufletul lui că şi bucata muzicală şi copacul au ceva comun, că şi muzica, şi copacul sunt create după aceleaşi legi simple şi imuabile. De aici se naşte întrebarea: care sunt aceste legi? Tot de aici se naşte şi ispita de a scrie fiziologia creaţiei (Boborîkin), iar la cei mai tineri şi mai timizi, ispita de a se referi la ştiinţa şi la legile naturii (Merejkovski). S-ar putea ca fiziologia creaţiei să existe în natură, dar gândul de a o afla trebuie curmat de la începutul începutului. Dacă criticii se vor aşeza pe teren ştiinţific, nu trebuie să ne aşteptăm la nimic bun: vor pierde cu problema aceasta vreo zece ani, vor scrie mormane de maculatură, vor încurca lucrurile şi mai cumplit, şi atâta tot. Cugetarea ştiinţifică e bună în toate domeniile, nenorocirea e că, atunci când e vorba de creaţie, această cugetare ştiinţifică se va reduce în cele din

urmă, vrând-nevrând, la o goană după „celulele” sau „centrii” care dirijează capacitatea creatoare. Mai târziu, vreun neamţ mărginit va descoperi aceste celule undeva, în lobul temporal al creierului, alt neamţ nu va fi de aceeaşi părere cu el, al treilea neamţ va fi, iar un rus va citi articolul cu privire la celule şi va trânti un referat în *Severnîi vestnik. Vestnik Evropi* se va pune să analizeze referatul, şi trei ani la şir pe tot întinsul Rusiei va bântui o molimă absurdă, care va aduce câştig şi popularitate proştilor, iar celor deştepţi le va inocula doar exasperare.

După părerea mea, cei preocupaţi de metoda ştiinţifică, ca şi cei cărora Dumnezeu le-a dat darul rar de a gândi ştiinţific n-au decât o singură soluţie: filozofia creaţiei. Ar putea aduna la un loc tot ce au creat mai bun artiştii din toate veacurile şi, folosind metoda ştiinţifică, ar descoperi acel ceva comun care le face să semene şi care condiţionează valoarea lor. Acest ceva comun ar constitui legea. Operele aşa-zise nemuritoare au foarte multe trăsături comune. Dacă ar fi să scoţi din fiecare acest ceva *comun,* opera şi-ar pierde valoarea şi farmecul. Asta înseamnă că acest ceva *comun* e indispensabil şi constituie condiţia *sine qua non* a oricărei opere care are pretenţia de a fi nemuritoare.

Pentru tineret e mai util să scrie critică decât versuri. Merejkovski scrie curgător, tinereşte, dar în fiecare pagină se teme, face rezerve şi concesii, dovadă că el însuşi nu-i edificat asupra problemei… Pe mine mă ridică în slavă şi-mi zice poet, povestirilor mele le zice nuvele şi eroilor mei – ghinionişti, ceea ce înseamnă că înclină spre şablon. Ar fi timpul să se lase de ghinionişti, de oamenii de prisos etc., şi să născocească ceva original. Merejkovski îl numeşte ghinionist pe călugărul meu care ticluieşte acatiste. De unde a scos-o că e ghinionist? Dă, Doamne, fiecăruia dintre noi o viaţă ca a lui! Credea în Dumnezeu, era totdeauna sătul, ştia să ticluiască acatiste… A împărţi oamenii în norocoşi şi ghinionişti înseamnă a privi natura omenească dintr-un punct de vedere strâmt, cu idei preconcepute… Dumneata eşti un om norocos sau nu? Dar eu? Dar Napoleon? Dar Vasili al dumitale? Care e criteriul? Trebuie să fii Dumnezeu ca să-i deosebeşti pe oamenii norocoşi de cei ghinionişti fără să greşeşti!… Plec la bal.

…Chiar acum m-am întors. Scopul asociaţiei este „unirea”. Un savant neamţ dresase cândva o pisică, un şoarece, o gaiţă şi o vrăbiuţă să mănânce din aceeaşi farfurie. Neamţul acela avea un sistem, pe când asociaţia aceasta nu are niciunul. A fost o plictiseală de moarte. Toţi umblau fără rost din odaie în odaie, prefăcându-se că nu se plictisesc. O domnişoară a cântat, Lenski a citit una dintre povestirile mele (în timpul lecturii, unul dintre auditori a zis: „E o povestire destul de slabă!” iar deşteptul de Levinski a avut cruzimea să-l întrerupă cu vorbele: „Iată autorul, dă-mi voie să ţi-l prezint”, ceea ce l-a făcut pe bietul om să intre în pământ de ruşine); s-a dansat, s-a servit o masă destul de

proastă, chelnerii ne-au încărcat la socoteală… Dacă într-adevăr actorii, pictorii şi literaţii formează crema societăţii, atunci e regretabil. Straşnică trebuie să mai fie societatea, dacă cea mai aleasă parte din ea e atât de săracă în culori, în aspiraţii, în năzuinţe, atât de săracă în gust, în femei frumoase, în iniţiative… Au aşezat în vestibul o sperietoare japoneză, au înfipt într-un colţ o umbrelă chinezească şi au atârnat de balustrada scării un covor, convinşi că au creat un interior artistic. Umbrelă chinezească au, dar gazete nu. Dacă un pictor, când îşi aranjează locuinţa, se mulţumeşte cu o momâie de muzeu cu halebardă, cu câteva scuturi şi evantaie pe pereţi, şi dacă le face toate acestea dinadins, cu intenţie, şi nu din întâmplare, atunci nu e artist, ci o maimuţă cuvântătoare.

Am primit astăzi o scrisoare de la Leikin. Îmi scrie că a fost pe la dumneata. E un om blajin şi inofensiv, dar meschin până în măduva oaselor. Dacă se duce la cineva sau spune ceva, o face totdeauna cu un gând ascuns. Fiecare cuvânt al lui e bine chibzuit, şi fiecare cuvânt al dumitale, oricât l-ai fi spus de întâmplător, e luat în seamă, omul fiind perfect convins că-i va fi de folos, că altfel cărţile lui nu se vor vinde, duşmanii vor triumfa, prietenii îl vor părăsi şi societatea de credit reciproc îl va exclude… Vulpea tremură în fiecare clipă pentru cojocul ei: aşa şi Leikin. Mă rog, un diplomat subtil! Dacă aduce vorba despre mine, înseamnă că vrea să arunce o pietricică în grădina „nihiliştilor" (Mihailovski), care m-au stricat şi pe mine şi pe fratele meu Alexandr, pe care îl urăşte. În scrisorile lui mă previne, caută să mă sperie, îmi dă sfaturi, îmi destăinuieşte secrete… E un biet mucenic şchiop! Ar fi putut trăi liniştit până la moarte, dar nu ştiu ce diavol nu-i dă pace…

La mine în familie s-a întâmplat o mică *nenorocire,* despre care o să-ţi povestesc când ne vom întâlni. A căzut un trăsnet pe capul unuia dintre fraţii mei, şi asta nu mă lasă să lucrez liniştit. Mare chin e să fii cap de familie!

Din cochetărie, franţuzoaicele îşi picură atropină în ochi ca să li se dilate pupilele, şi nu li se întâmplă nimic.

Petipa citeşte piesa lui Maslov. La Korş e mare harababură. S-a spart o cafetieră şi i-a opărit obrazul actriţei Rîbcinskaia. Glama-Meşcerskaia a plecat la Petersb[urg]. Lui Solovţov i s-a îmbolnăvit tovarăşa de viaţă, Glebova, şi aşa mai departe. N-are cine să joace, nimeni nu ascultă, toţi ţipă, toţi se ceartă… Eu cred că piesa aceasta în costume, de mare montare, o să fie respinsă categoric… Şi tare aş fi vrut să se joace *Seducătorul!* Nu pledez de dragul lui Maslov, ci pur şi simplu din amor-propriu şi pentru că îmi pare rău de teatru. Trebuie să ne dăm toată silinţa ca teatrul să treacă din mâinile acestui băcan într-ale unui literat, altfel se duce de râpă.

Cafetiera cu pricina mi-a dat peste cap *Ursul:* Rîbcinskaia fiind bolnavă, n-are cine să joace.

Toţi ai mei îţi trimit plecăciuni. Salutări cordiale Annei Ivanovna, Nastiei şi lui Borea.

Al dumitale, A. Cehov

Vodevilurile e mai bine să le publici vara, iarna nu e potrivit. La vară o să dau în fiecare lună câte un vodevil, însă iarna trebuie să renunţ la această plăcere.

Înscrie-mă ca membru la Asociaţia literară. Când o să vin la Petersburg, o s-o frecventez.

„Asociaţia de artă şi literatură“ – înființată la Moscova de K.S. Stanislavski, F.I.. Sologub, A.F. Fedotov şi F.P. Kommissarjevskaia.

...articolul lui Merejkovski – vezi comentariile la scrisoarea 75.

...călugărului meu – din povestirea „În noaptea sfântă”.

Vasili – lacheul Suvorinilor.

...societatea de credit mutual – din a cărei conducere făcea parte şi Leikin.

...o mică nenorocire – neplăceri în legătură cu faptul că Nikolai Cehov nu avea acte de identitate.

...piesa lui Maslov – „Seducătorul din Sevilla”.

Asociaţia literară – Asociaţia literară rusă, înființată la Petersburg în 1886.

84. Către A.N. Pleşceev

15 noiembrie 1888, Moscova

Uf! În sfârşit, am terminat de scris pe curat povestirea, am împachetat-o şi ţi-am trimis-o, iubite Alexei Nikolaevici. Ai primit-o? Ai citit-o? Nu cumva eşti supărat? Povestirea aceasta nu e prea potrivită pentru o lectură gen almanah, nu e deloc graţioasă şi răspândeşte un iz muced, ca al canalelor de scurgere. Dar, cel puţin, am conştiinţa împăcată: întâi, că mi-am ţinut promisiunea, şi al doilea, că i-am adus răposatului Garşin prinosul meu, aşa cum am dorit şi cum m-am priceput. Ca medic, am impresia că am descris exact, adică după toate regulile psihiatriei, suferinţa morală. […]

Articolul lui Merejkovski dacă-l priveşti ca o dorinţă de a se ocupa de critica serioasă e un fenomen foarte simpatic. Neajunsul lui cel mare e lipsa de simplitate. Al doilea neajuns stă în faptul că autorul nu şi-a lămurit bine problema şi nu e destul de convins. Aceasta se vede din aceea că aproape nu există pagină în care să nu facă concesii şi să nu confunde noţiuni diferite, iar pe alocuri are nebulozităţi şi argumentaţii peste măsură de trase de păr. Al treilea neajuns e nota redacţiei, pe care nu pot s-o înţeleg deloc, chiar de m-ai ucide: despre ce colaboratori e vorba? Atunci, de ce n-aţi pune o notă la fiecare articol al lui Protopopov: „Publicăm articolul de faţă, deşi nu va fi pe placul lui Cehov”. Redacţia răspunde împreună cu autorul, terţele persoane n-au niciun amestec în toată această chestiune. Cine nu e de aceeaşi părere n-are decât să scrie un articol separat. Nu e frumos să ataci din umbră. Redacţia, oricum ar fi, trebuie să fie negreşit *independentă*, cel puţin în ochii cititorilor, că doar de aceea e redacţie. […]

Actorii de la Teatrul Mic îmi citesc cu înfrigurare *Onomastica.* Le place, şi place mai ales sexului slab.

Mulţumesc pentru intenţia de a face corectura lucrărilor mele. Dar chiar în cazul celei mai ideale şi mai conştiincioase corecturi, nu se poate fără greşeli de tipar. Nu e vorba de o literă în locul alteia, dar autorii trebuie să-şi facă singuri corectura operelor lor. Dacă în viitor îmi vei trimite mie corecturile, îţi făgăduiesc să nu le ţin mai mult de o zi. Cordiale salutări familiei dumitale. Dumnezeu şi toţi îngerii lui să te aibă în pază.

Al dumitale, A. Cehov

E vorba de povestirea „Criză de nervi”.

…nota redacţiei – articolul lui Merejovski (vezi comentariile la scrisoarea 75) a fost însoţit de următoarea notă a redacţiei: „Articolul d-lui Merejovski, deşi în opoziţie cu vederile unora dintre colaboratorii noştri, în ce priveşte amănuntele concepţiilor estetice asupra artei, se apropie atât de mult de aceste vederi în principiile sale esenţiale, încât am socotit că-i putem face loc în paginile revistei «Severnîi vestnik»“.

85. Către A.S. Suvorin

15 noiembrie 1888, Moscova

Dragă Alexei Sergheevici, ţi-o trimit pe *Kaştanka* şi te rog s-o pui bine. E pentru copertă. Cartea mea va avea coperta albă, iar deasupra, ca o pată, va apărea un câine. Simplu, dar frumos. L-a pictat pictorul Stepanov, un vânător pasionat, care a studiat câinii până în cele mai mici amănunte. A picta o corcitură de cotei cu dulău e o problemă grea, dar, după cum vezi, Stepanov a rezolvat-o în chip strălucit. Priveşte cu atenţie picioarele şi pieptul animalului. De asemenea, a da unui bot de vulpe o expresie blândă, câinească nu e un lucru uşor, dar şi asta a izbutit. Arată desenul Nastiei şi lui Borea, şi, dacă le place, înseamnă că e bun. Celelalte desene încă nu sunt gata. Mi-e ruşine să-l zoresc pe pictor: mi-e prieten.

Onomastica mea e pe placul cucoanelor. Oriunde mă duc, peste tot mă ridică în slăvi. În definitiv, nu e rău să fii medic şi să-ţi cunoşti bine tema. Cucoanele spun că am descris *exact* naşterea. În povestirea pe care am trimis-o pentru culegerea *Garşin,* am descris durerea sufletească.

Cum merge nuvela dumitale? Sunt nerăbdător s-o citesc. Nu cred că o să-ţi izbutească, dar sunt sigur că eu o s-o citesc cu mult interes. Eşti prea retrospectiv, ai o neîncredere nejustificată în propriile forţe şi o conştiinciozitate exagerată, parcă ai fi legat de lanţ, ceea ce înseamnă că nu te simţi liber. De pildă, de teamă că nu eşti destul de explicit şi că nu vei fi înţeles, găseşti necesar să motivezi fiecare situaţie şi fiecare mişcare. Repina strigă: „M-am otrăvit!” Dar dumneata nu te mulţumeşti cu atât şi o pui să spună încă două-trei fraze de prisos, sacrificând în felul acesta adevărul de hatârul sentimentului de conştiinciozitate. Eu n-aş spune că aceasta e trăsătura fundamentală a caracterului dumitale. Mai curând e vechiul obicei de a privi totul cu ochiul publicistului. Un ostaş bătrân, orice ar discuta, va aduce totdeauna vorba despre război. Aşa şi dumneata, revii mereu la publicistică. Dacă ai fi scris până acum vreo zece nuvele şi vreo cinci piese de teatru, lucrurile s-ar fi schimbat: obiceiul cel vechi ar fi cedat în faţa noilor deprinderi…

Repina – eroina piesei „Tatiana Repina” de Suvorin.

86. Către A.S. Suvorin

Între 20-25 noiembrie 1888, Moscova

…O, dacă ai şti ce povestire am început! O să ţi-o aduc şi o să te rog s-o citeşti. Tema e dragostea. Am ales, ca formă, foiletonul literar. Un om de treabă a răpit nevasta altui om de treabă şi-şi comentează impresiile cu privire la această întâmplare; la fel şi în timpul convieţuirii cu ea, şi după ce s-a despărţit de ea. În treacăt vorbesc şi despre teatru, despre prejudecata „nepotrivirii de caracter", despre Drumul militar gruzin, despre viaţa de familie, despre incapacitatea intelectualului din zilele noastre de a duce o asemenea viaţă, despre Peciorin, Oneghin, Kazbek, într-un cuvânt, e un mişmaş nemaipomenit! Mintea mea fâlfâie din aripi, dar încotro vrea să zboare – nici eu nu ştiu.

Îmi spui că scriitorii sunt aleşii lui Dumnezeu. Nu te contrazic. Şceglov îmi spune că sunt un favorit al literaturii, şi de aceea n-aş fi eu cel indicat să vorbească despre drumuri spinoase, decepţii şi celelalte. Nu ştiu dacă am suferit vreodată mai mult decât suferă de obicei cizmarii, matematicienii sau conductorii. De asemenea, nu ştiu cine predică prin gura mea: Dumnezeu sau altcineva, mai rău. Îmi iau doar îngăduinţa de a releva o nemulţumire pe care o simt şi eu şi pe care fără îndoială că o cunoşti din experienţă şi dumneata. Iată despre ce e vorba: şi dumitale, şi mie ne plac oamenii obişnuiţi. Pe noi, însă, lumea ne iubeşte, pentru că ne consideră fiinţe neobişnuite, excepţionale. Pe mine, de pildă, mă invită în toate părţile, şi în toate părţile mă îndoapă cu mâncare şi băutură ca pe un general la o nuntă. Sora mea e indignată de faptul că e invitată peste tot numai pentru că are un frate scriitor. Nimeni nu vrea să vadă în noi oameni obişnuiţi. De aici rezultă că dacă mâine prietenii noştri vor avea impresia că suntem nişte bieţi muritori de rând, n-or să ne mai iubească, ci numai or să ne compătimească. Ceea ce nu e bine deloc, după cum nu e bine nici faptul că oamenii preţuiesc de multe ori în noi ceea ce nouă nu ne place sau chiar ceea ce noi dispreţuim. E regretabil că am avut dreptate când am scris schiţa *Un călător din clasa întâi,* în care un inginer şi un profesor discută despre glorie…

Povestirea despre care vorbeşte Cehov n-a fost publicată.

87. Către A.S. Suvorin

28 noiembrie 1888, Moscova

…O să-mi termin povestirea la dumneata, şi dacă va fi bună pentru *Novoe vremea* o să fiu foarte mulţumit. Aş fi terminat-o de mult, dar m-au împiedicat oaspeţii care curg mereu – nici nu-ţi închipui cum curg… E o adevărată calamitate! Atâtea discuţii inutile despre dracu' ştie ce, încât sunt năucit, şi mă gândesc la Petersburg ca la pământul făgăduinţei. O să mă închid în cămăruţă la dumneata şi n-o să mă mai urnesc de acolo.

Povestirea îmi iese cam plictisitoare. Caut să mă deprind să scriu „cugetări" şi mă silesc să evit limba vorbită. Înainte de a începe să scriu un roman, vreau să-mi obişnuiesc mâna să redea cu uşurinţă ideile în forma lor narativă. Cu acest dresaj mă ocup acum. O să ţi-o dau să citeşti. Dacă exerciţiile mele sunt bune de ceva, atunci ia povestirea, dar dacă nu sunt bune, te rog să mi-o spui deschis. Am mult material care nu face doi bani, şi nu mă simt rău că nu-l public. Subiectul povestirii e următorul: căutând pe o tânără doamnă bolnavă, fac cunoştinţă cu soţul ei, un om de treabă, dar fără convingeri şi fără o concepţie de viaţă. Din cauza situaţiei lui de orăşean, amant, soţ şi om cu judecată, el se loveşte fără să vrea de unele probleme pe care, vrând-nevrând, e silit să le rezolve. Dar cum să le rezolve dacă n-are o concepţie de viaţă? Cum? Prietenia noastră culminează atunci când omul îmi încredinţează un manuscris, un studiu autobiografic alcătuit dintr-o mulţime de capitole scurte. Eu le aleg numai pe acele care mi se par mai interesante şi le prezint cititorului binevoitor. Povestirea mea începe cu capitolul VII şi sfârşeşte cu ceea ce de mult e cunoscut, şi anume că o viaţă inteligentă fără o concepţie hotărâtă asupra lumii nu e viaţă, ci chin, adevărat canon. Am luat ca tip un bărbat sănătos, tânăr, care se îndrăgosteşte uşor, se pricepe să bea, să admire natura şi să filozofeze, într-un cuvânt, un om obişnuit, nu un cărturar sau un om blazat.

Pare să iasă mai curând un foileton decât o povestire.

Povestirea aceasta n-a fost publicată. La 18 decembrie 1888, Cehov îi scria lui Suvorin: „Am uitat în odaie, pe masă, corectura povestirii mele care începe cu capitolul VII. Te rog trimite-mi-o odată cu piesele. Vreau s-o termin."

A.S. Suvorin

88. Către A.S. Suvorin

23 decembrie 1888, Moscova

…Noi nu avem critici. Tatişcev care se ţine de şablon, catârul de Mihnevici şi Burenin cel indiferent – iată cine reprezintă critica noastră rusă. Nici nu face să scrii pentru o asemenea critică, după cum nu face să vâri sub nas, cuiva care are guturai, flori mirositoare. Sunt momente când, literalmente, îmi pierd curajul. Pentru cine şi pentru ce scriu? Pentru public? Dar eu nu-l văd, publicul, şi am mai puţină încredere în el decât în stafii: e lipsit de cultură şi de educaţie, iar cele mai bune elemente ale lui sunt nesincere faţă de noi. Eu nu pot să-mi dau seama dacă sunt sau nu sunt de folos acestui public. Burenin pretinde că nu-s şi că mă ocup numai de mărunţişuri, însă Academia m-a premiat. Nici dracu' n-ar mai înţelege nimic! Scriu pentru bani? Dar eu n-am bani niciodată, şi cum nu sunt deprins să am, câştigul mă lasă aproape rece. Pentru bani lucrez fără tragere de inimă. Atunci scriu ca să primesc laude? Dar laudele mă enervează. Asociaţia literară, studenţii, Evreinova, Pleşceev, domnişoarele şi alţii au ridicat în slăvi povestirea mea *Criza de nervi,* însă descrierea primei zăpezi n-a remarcat-o decât Grigorovici… Şi aşa mai departe. Însă dacă am avea o critică adevărată, atunci aş şti că reprezint un material – bun sau rău, n-are importanţă – că sunt tot atât de necesar pentru cei care s-au consacrat studiului vieţii, ca şi stelele pentru un astronom. Şi atunci mi-aş da silinţa să lucrez, şi aş şti pentru ce lucrez. Pe când aşa, şi eu, şi dumneata, şi Muravlin, şi ceilalţi avem aerul unor maniaci care scriu cărţi şi piese de teatru pentru propria lor plăcere. Bineînţeles, această plăcere e un lucru bun, însă o simţi numai cât scrii. Şi după aceea? Dar să închid supapa. Într-un cuvânt, păcat de Tatiana Repina, şi nu-mi pare rău că s-a otrăvit, ci pentru că a fost descrisă absolut zadarnic şi fără niciun folos pentru oameni. Au dispărut fără urme nenumărate seminţii, religii, limbi, civilizaţii, au dispărut pentru că n-au existat nici istorici, nici biologi. Aşa dispar sub ochii noştri nenumărate vieţi şi opere de artă din cauza lipsei totale de critică. Se va spune că critica n-are ce face la noi, deoarece operele contemporane sunt proaste şi nu fac doi bani. Dar aceasta e o părere de om mărginit. Viaţa nu se cercetează numai în ce priveşte plusurile, ci şi după minusuri. Chiar şi părerea că deceniul al nouălea n-a dat niciun scriitor de valoare poate servi de material pentru cinci tomuri. […]

În clipa aceasta am primit scrisoarea dumitale. Îmi spui că te-a surprins absenţa Saşei la sfârşitul actului IV. Aşa şi trebuia: să observe publicul că Saşa lipseşte. Dumneata stărui să apară: cică, aşa cer legile scenei. Bine, să apară, dar ce să vorbească? Ce

cuvinte să spună? O fecioară ca Saşa (căci Saşa nu e fată, e fecioară) nu ştie şi nu trebuie să vorbească. Cealaltă Saşa n-ar face decât să enerveze publicul. Doar ea nu poate să se arunce de gâtul lui Ivanov şi să-i spună: „Te iubesc!" Saşa nu-l iubeşte, şi i-a mărturisit-o. Ca s-o pot aduce la sfârşitul piesei, ar trebui s-o refac pe Saşa de la început. Îmi spui că lipsa femeilor face sfârşitul searbăd. Sunt de aceeaşi părere. Numai cele două femei care l-au iubit cu adevărat pe Ivanov ar putea să apară la sfârşitul piesei şi să-i ia apărarea: mama lui şi soţia. Dar cum ele au murit, nu mai poate fi vorba să le aduc pe scenă. N-are decât să rămână singur cuc, dracu' să-l ia!

Ursul meu e sub tipar pentru ediţia a doua. Şi dumneata care spuneai că n-aş fi un dramaturg excelent! Am inventat un vodevil pentru Savina, Davîdov şi miniştri. L-am intitulat: *Tunete şi fulgere.* Îl trimit pe medicul de zemstvă Davîdov să facă o vizită noaptea, în timpul unei furtuni, domnişoarei Savina. Davîdov suferă de dureri de măsele, iar Savina are un caracter insuportabil. Discuţii interesante, întrerupte de tunete. La sfârşit, îi căsătoresc. Când o să fiu răsuflat, n-o să scriu decât vodeviluri, şi o să trăiesc din asta. Am impresia că aş putea scrie câte o sută pe an. Din creierul meu ţâşnesc subiecte de vodeviluri ca ţiţeiul din inima pământului, ca la Baku. De ce nu pot da terenul meu petrolifer lui Şceglov?

Am trimis lui Hudekov o povestire de 100 de ruble, pe care te rog să n-o citeşti – mi-e ruşine! Aseară începusem să scriu un basm pentru *Novoe vremea,* dar a venit o femeie şi m-a luat în cartierul Pliuşciha, la poetul Palmin, care, beat fiind, a căzut şi şi-a jupuit fruntea până la os. M-am chinuit cu beţivanul aproape două ceasuri, am obosit, m-am parfumat tot cu iodoform şi m-am întors acasă furios şi istovit. Astăzi e prea târziu ca să mai scriu basmul. Duc o viaţă plictisitoare, şi uneori mă prinde ciuda, ceea ce înainte nu mi se întâmpla niciodată. Discuţii lungi şi idioate, solicitatori, pomeni de o rublă, de două şi de trei, cheltuieli cu birjarii ca să vizitez bolnavi care nu-mi dau niciun ban – pe scurt, o halima de-mi vine să fug de acasă. Unii vin şi-mi cer cu împrumut bani pe care nu mi-i mai dau îndărăt, alţii îmi iau cărţi, şi nimeni nu ţine seama că timpul meu e scump. Nu-mi mai lipseşte decât un amor nenorocit…

...absenţa Saşei – Cehov a modificat radical actele II şi IV din piesa „Ivanov".

Am trimis lui Hudekov o povestire – „Cizmarul şi diavolul".

89. Către A.S. Suvorin

26 decembrie 1888, Moscova

Îmi spui că trebuie să scriu pentru public şi nu pentru critică, şi că nu mi-a venit încă timpul să mă plâng. Bineînţeles, e plăcut să crezi că scrii pentru public, dar de unde să ştiu că scriu pentru el? Eu, personal, nu simt nicio satisfacţie de pe urma muncii mele, din pricina lipsei ei de importanţă şi a altor pricini, iar publicul (nu i-am spus ticălos) e nesincer faţă de noi: niciodată n-o să auzi din gura lui adevărul, şi de aceea n-o să-ţi poţi da seama dacă-i eşti sau nu de folos. Încă nu mi-a venit timpul să mă plâng, dar niciodată nu e prea curând să te întrebi dacă te ocupi de ceva serios sau de nimicuri. Critica e mută, cititorii mint, iar sufletul îmi spune că-mi bat capul cu fleacuri. Mă plâng, eu? Nu-mi mai aduc aminte ce ton avea scrisoarea mea. Dar dacă-i aşa, atunci declar că nu mă plâng pentru mine, ci pentru toţi confraţii noştri, pe care-i compătimesc din adâncul sufletului…

90. Către A.S. Suvorin

30 decembrie 1888, Moscova

Nikulina îţi mulţumeşte pentru modificări. Gorev joacă rolul lui Sabinin. Repetiţiile încă n-au început. Sunt sigur că piesa va avea succes, pentru că actorii au ochii limpezi, iar pe feţele lor nu se citeşte perfidia, ceea ce înseamnă că piesa le place şi că ei înşişi cred în succes. Nikulina m-a invitat la dejun. Îţi mulţumesc.

Regizorul îl consideră pe *Ivanov* ca fiind un om de prisos, în sensul turghenievian. Savina întreabă de ce e ticălos Ivanov. Dumneata îmi scrii: *„Lui Ivanov trebuie să i se adauge ceva, ceva care să explice de ce cele două femei se aruncă de gâtul lui şi de ce el e un ticălos, iar doctorul un om de treabă”.* Dacă câteşitrei m-aţi înţeles aşa, înseamnă că *Ivanov* al meu nu face doi bani. Se vede că mi-am pierdut minţile şi am scris cu totul altceva decât ceea ce aveam de gând să scriu. Dacă Ivanov apare ca un ticălos sau ca un om de prisos, iar doctorul ca un om de treabă, şi dacă e de neînţeles de ce Sarra şi Saşa se îndrăgostesc de el, înseamnă că piesa nu e reuşită şi că nici nu poate fi vorba să fie pusă în scenă.

Iată cum îi văd eu pe eroii mei: Ivanov, nobil cu studii universitare, nu se remarcă prin nimic deosebit. E o fire foarte irascibilă şi inflamabilă, cinstită şi dreaptă ca la majoritatea nobililor instruiţi. Locuieşte la conacul său şi are un serviciu la zemstvă. Cu ce se ocupă şi cum se comportă, ce îl preocupă şi ce îl pasionează se vede din vorbele pe care i le adresează doctorului (actul I, scena 5): „Nu te însura niciodată cu o evreică, cu vreo psihopată sau cu o pedantă preţioasă… nu te pune-n beţe cu miile de oameni din jurul tău, nu te lupta cu morile de vânt, nu te da cu capul de toţi pereţii… Păzească-te sfântul de gospodării model, de şcoli «cum nu s-au mai văzut», de toasturi avântate!” Iată ce a fost în trecutul lui. Sarra, care i-a văzut gospodăria model şi celelalte trăsnăi, îi spunea doctorului despre el: „Află, doctore, că e un om minunat, şi-mi pare rău că nu l-ai cunoscut acum doi-trei ani. Îl vezi tăcut, trist, umblând de colo până colo fără să facă nimic, dar mai înainte… Ce om dintr-o bucată era!” (actul I, scena 7). Trecutul lui a fost frumos, ca al mai tuturor intelectualilor ruşi. Nu există sau aproape nu există boier rus sau om cu studii universitare care să nu se laude cu trecutul lui. Prezentul e totdeauna mai rău decât trecutul. De ce? Pentru că entuziasmul rusesc are ceva specific: se schimbă foarte repede în oboseală. Abia ieşit de pe băncile şcolii, acest om înflăcărat îşi ia o sarcină peste puterile lui: se ocupă de şcoli, de mujici, de gospodării model, citeşte *Vestnik Evropi,* ţine discursuri, îi scrie ministrului, luptă împotriva răului, aplaudă binele, iubeşte – şi nu

aşa, pe oricine, ci neapărat vreo pedantă preţioasă sau vreo nevropată, […] sau chiar o prostituată, pe care o scoate din mocirlă etc. Dar abia ajunge la 30-35 de ani, şi începe să se simtă obosit şi plictisit. Nici nu i-au crescut bine mustăţile, că-l şi auzi spunând cu competenţă: „Nu te însura, frăţioare… Ai încredere în experienţa mea." Sau: „În fond, ce este liberalismul? Fie vorba între noi, Katkov avea de multe ori dreptate." Acum e gata să renege şi zemstva, şi gospodăria model, şi ştiinţa, şi dragostea… Iată ce spune Ivanov al meu doctorului (actul I, scena 5): „Dumneata, prietene, ţi-ai terminat facultatea abia anul trecut. Eşti încă tânăr, plin de energie, pe când eu am împlinit treizeci şi cinci de ani. Prin urmare am dreptul să-ţi dau sfaturi…" Acesta e tonul oamenilor obosiţi înainte de vreme. Mai departe, continuă să-i dea sfaturi oftând autoritar: „Nu te însura etc. etc. (vezi citatul de mai sus). Alege-ţi o mediocritate, şi încă una dintre cele mai şterse, fără culori ţipătoare, fără pretenţii… În general, construieşte-ţi întreaga viaţă după un anume calapod. Cu cât fondul e mai cenuşiu şi mai monoton, cu atât e mai bine… Ah, de-ai şti cât de obositoare şi de chinuitoare e viaţa pe care am trăit-o eu!"

Ivanov se simte obosit şi plictisit, dar nu înţelege ce se petrece cu el, nu înţelege ce se petrece în jur. Îngrozit, îi spune doctorului (actul I, scena 3): „Iată, dumneata îmi spui că n-are mult de trăit, iar eu nu simt nici iubirea dinainte, nici măcar milă, ci parcă am în suflet un fel de gol, o oboseală sfâşietoare… Dacă m-ar privi cineva din afară, s-ar îngrozi, nici vorbă. Eu însă nu-mi dau seama ce se petrece în sufletul meu…" Când ajung într-o stare ca aceasta, oamenii mărginiţi şi necinstiţi aruncă toată vina, de obicei, asupra mediului, sau se înscriu în rândurile oamenilor de prisos şi ale hamleţilor, mulţumindu-se cu atât. Pe când Ivanov, om cinstit, declară deschis şi doctorului, şi publicului că nu-şi dă seama ce se petrece cu el: „Nu pricep, nu pricep…" Că într-adevăr nu se înţelege pe sine însuşi se vede din lungul monolog din actul III, când stă de vorbă între patru ochi cu publicul, i se spovedeşte şi ajunge să plângă.

Transformarea care s-a petrecut în el îi ofensează cinstea, el caută cauze în afara lui şi nu le găseşte. Atunci începe să caute înăuntrul lui şi nu descoperă decât un vag sentiment de vinovăţie: e un sentiment pur rusesc. Rusul nostru se simte totdeauna vinovat, fie că i-a murit cineva din familie, fie că s-a îmbolnăvit, fie că e dator cuiva, fie că el însuşi a dat cuiva bani cu împrumut… Ivanov vorbeşte tot timpul despre nu ştiu ce vină a lui, şi acest sentiment de vinovăţie sporeşte cu fiecare nouă lovitură. În actul I, el spune: „Fără îndoială că am o mare vină faţă de ea, dar gândurile îmi sunt încâlcite, sufletul mi-e cuprins de o lene neînţeleasă. Nu pot pricepe ce se întâmplă cu mine." În actul II i se adresează Saşei cu următoarele vorbe: „Zi şi noapte am remuşcări de conştiinţă… Ştiu că sunt profund vinovat, şi

totuşi nu pot să-mi dau seama în ce anume constă această vină a mea.”

Adaugă la oboseală, la plictiseală şi la sentimentul lui de vinovăţie încă un duşman: singurătatea. Dacă Ivanov ar fi fost funcţionar, actor, popă, profesor s-ar fi deprins cu situaţia. Dar el stă la conac, la ţară, oamenii de acolo sunt fie beţivi, fie cartofori, fie ca doctorul… Lor nu le pasă de sentimentele lui şi de transformarea care s-a petrecut în el. E singur. Iernile nesfârşite, serile nesfârşite, grădina pustie, odăile pustii, contele care bombăneşte veşnic, nevasta bolnavă… Ar pleca, însă n-are unde. De aceea în fiecare clipă îl chinuieşte întrebarea: încotro să-şi poarte paşii?

Şi acum, al cincilea duşman: Ivanov e obosit şi nu se înţelege pe sine însuşi, dar viaţa nu vrea să ştie nimic. Ea îşi reclamă drepturile, şi el, vrând, nevrând, trebuie să rezolve o serie de probleme. Nevasta i-e bolnavă – o problemă. Are o groază de datorii – altă problemă. Saşa i se aruncă de gât – a treia problemă. Cum rezolvă el aceste probleme se vede din monologul din actul III şi din cuprinsul ultimelor două acte. Oamenii ca Ivanov nu sunt în stare să rezolve probleme, ci se prăbuşesc sub povara lor. Îşi pierd cumpătul, dau din mâini neputincioşi, se enervează, se plâng, fac prostii şi, până la urmă, dau frâu liber nervilor slăbiţi şi zdruncinaţi, pământul le fuge de sub picioare şi ei intră în rândurile celor „frânţi” şi ale „neînţeleşilor”.

Blazarea, apatia, oboseala şi istovirea nervilor sunt consecinţele inevitabile ale unei incitabilităţi excesive, iar această incitabilitate este proprie, în cel mai înalt grad, tineretului nostru. Să luăm, de pildă, literatura. Sau să luăm prezentul… Se spune că şi socialismul e una dintre manifestările ei. Dar unde apare? Să fie în scrisoarea lui Tihomirov către ţar? Socialiştii s-au însurat şi critică zemstvele, dar unde-i liberalismul? Până şi Mihailovski susţine că, acum, toţi pionii s-au amestecat… Dar gândeşte-te numai cât valorează celelalte pasiuni ale noastre?! Războiul ne-a obosit; ne-am săturat şi de Bulgaria, şi de Zucchi, chiar şi de opereta…

Starea de apatie (ceea ce va confirma şi d-rul Bertensohn) nu se exteriorizează numai prin văicăreli sau printr-o senzaţie de plictiseală. Viaţa unui om plictisit nu poate fi reprezentată grafic printr-o curbă lină. Oamenii blazaţi nu pierd capacitatea de a se pasiona în cel mai înalt grad, numai că perioada de incitare e de scurtă durată, şi e demn de remarcat că e urmată totdeauna de o stare de apatie şi mai mare… Grafic, aceasta s-ar putea reprezenta aşa:

După cum vezi, linia descendentă nu urmează un plan înclinat, ci puţin mai altfel. Saşa îi face declaraţii de dragoste, Ivanov, cuprins de înflăcărare, exclamă: „Încep o viaţă nouă!” Iar a doua zi dimineaţa, are tot atâta încredere în această viaţă nouă cât în stafia casei (monologul din actul III). Nevasta îl jigneşte, el îşi pierde cumpătul, se enervează şi-i aruncă vorbe grele. Ea îl face ticălos. Dacă lucrul acesta nu-i ucide creierul istovit, în schimb îl scoate din fire, şi Ivanov îşi pronunţă sentinţa.

Ca să nu te obosesc peste măsură, trec la doctorul Lvov. Este tipul omului cinstit, integru, dar mărginit şi lipsit de supleţe. Despre asemenea indivizi, oamenii inteligenţi spun: „Nu e deştept, dar e cinstit”. Tot ceea ce se poate numi vederi largi, tot ceea ce este simţământ spontan îi sunt străine. Lvov judecă totul după un anumit şablon, este tendenţiozitatea personificată. Aplică fiecărui om şi fiecărei acţiuni acelaşi tipar învechit, judecând toate prin prisma ideilor sale preconcepute. Dacă strigă cineva: „Lăsaţi cale liberă muncii cinstite!” Lvov se uită la el ca la un Dumnezeu. Iar pe cei ce nu arborează asemenea lozinci îi consideră ticăloşi şi chiaburi. Nu cunoaşte linia de mijloc. S-a format citind romanele lui Mihailov şi a văzut pe scenă „oameni noi”, adică chiaburi şi fii ai acestui veac, „oameni ai banului” (Proporiev, Ohlabiev, Navarîghin şi alţii) creaţi de dramaturgii moderni. Toate acestea Lvov le-a înregistrat, dar atât de adânc, încât citindu-l pe *Rudin* se întreabă, fără îndoială: „Oare Rudin e un ticălos?” Literatura şi scena l-au educat aşa fel, încât îşi pune această întrebare despre orice personaj, fie din viaţa reală, fie din cărţi… Dacă Lvov ar fi văzut piesa dumitale, ţi-ar fi reproşat că n-ai spus destul de clar dacă domnii Kotelnikov, Sabinin, Adaşev şi Matveev sunt sau nu sunt ticăloşi. Această problemă are mare importanţă pentru el. Pe Lvov nu-l mulţumeşte faptul că toţi oamenii sunt ticăloşi: lui trebuie să-i dai şi sfinţi, şi ticăloşi.

Lvov soseşte la ţară cu idei gata formate, preconcepute. În toţi mujicii înstăriţi el nu vede decât chiaburi, iar în Ivanov – pe care nu-l înţelege – un ticălos. Auzi, nevastă-sa e bolnavă, iar el se duce mereu în vizită la o vecină bogată: asta nu înseamnă că-i ticălos? E limpede că vrea să-şi bage nevasta în mormânt, ca să se însoare cu vecina cea bogată!

Lvov e cinstit, drept, şi-i spune omului verde în faţă ce are de spus, fără să-l cruţe. Dacă-i nevoie, e gata să arunce o bombă sub caretă, să-i dea inspectorului o palmă peste bot şi să te facă ticălos. Niciodată nu dă îndărăt, niciodată n-are mustrări de

conştiinţă. Doar de aceea e un „truditor cinstit”, ca să lupte împotriva „forţelor întunecate”!

Asemenea oameni sunt necesari şi, de cele mai multe ori, ne sunt chiar simpatici. A-i caricaturiza, fie şi în interesul scenei, nu e cinstit şi nici nu-i nevoie. E adevărat că prin caricatură personajul iese mai reliefat, deci mai pe înţelesul tuturor, dar e preferabil să-l laşi estompat decât să forţezi nota…

Acum, despre femei. De ce îl iubesc ele pe Ivanov? Sarra îl iubeşte pentru că e un om bun, sclipitor, pentru că are un caracter entuziast şi pentru că vorbeşte cu aceeaşi înflăcărare ca şi Lvov (actul I, scena 7). Îl iubeşte atât cât e în stare de înflăcărare, cât e interesant. Dar când începe să se înceţoşeze în ochii ei şi să-şi piardă aspectul lui obişnuit, ea nu-l mai înţelege şi, la sfârşitul actului III, i-o mărturiseşte fără înconjur, cu brutalitate.

Saşa e o tânără de formaţie nouă. O fată cultă, inteligentă, onestă ş.a.m.d. În lipsă de altceva mai bun, ea se îndrăgosteşte de Ivanov, un bărbat de 35 de ani. El e mai bun decât toţi care o înconjoară. L-a cunoscut de mică, l-a văzut în plină activitate, în perioada când nu era încă istovit. Ivanov e prieten cu tatăl ei. Saşa e o femelă pe care masculii n-o atrag prin strălucirea penelor, prin mlădiere şi îndrăzneală, ci prin lamentări, tânguiri şi ghinioane… E femeia care iubeşte bărbaţii în perioada decăderii lor. Îndată ce Ivanov e demoralizat, Saşa îşi face apariţia: atâta aştepta. Are, mă rog, o misiune sfântă, o misiune nobilă! Va reînvia pe omul acesta decăzut, îl va pune din nou pe picioare, îl va face fericit… Saşa nu e îndrăgostită de Ivanov, ci de misiunea ei. Argenton al lui Daudet spunea: „Viaţa nu e un roman!” Saşa nu ştie acest lucru. Ea nu ştie că pentru Ivanov dragostea e o nouă complicaţie, o nouă lovitură în spate. Şi care a fost rezultatul? Un an încheiat se chinuieşte să-l redreseze pe Ivanov, dar acesta decade tot mai jos.

Mă dor degetele, termin… Dacă tot ce am scris mai sus lipseşte din piesa mea, atunci nici nu poate fi vorba să fie pusă în scenă. Înseamnă că n-am scris ceea ce am vrut să scriu. Retrageţi-o. Nu vreau să predic de pe scenă erezii. Dacă publicul va ieşi de la teatru cu impresia că Ivanovii sunt nişte ticăloşi, iar Lvovii oameni mari, atunci va trebui să renunţ şi să zvârl dracului pana mea de scriitor! Cu adaosuri şi modificări nu se mai poate face nimic. Nicio modificare n-ar putea coborî de pe piedestal un om mare, şi niciun adaos n-ar fi în stare să facă dintr-un ticălos un biet muritor de rând. Saşa ar putea să apară din nou la sfârşit, însă lui Ivanov şi lui Lvov nu le mai pot adăuga nimic. Nu m-aş pricepe. Şi chiar dacă le-aş adăuga ceva, îmi dau seama că n-aş face decât să le stric şi mai mult. Te rog să ai încredere în instinctul meu de autor!

Le cer scuze lui Potehin şi lui Iurkovski că i-am deranjat degeaba. Îi rog să mă ierte. La drept vorbind, când am dorit să-mi văd piesa pusă în scenă, nu m-a tentat nici gloria, şi nici Savina.

Speram doar să câştig vreo mie de ruble. Dar mai bine împrumut această mie de ruble decât să fac vreo prostie! Nu mă ispiti, spunându-mi că o să am succes. Dacă n-o să mor, succesul mă aşteaptă în viitor. Pun rămăşag că, mai curând sau mai târziu, o să storc de la direcţie 6000-7000 de ruble! Vrei să punem rămăşag?

Pentru nimic în lume nu i-aş mai încredinţa lui Kiselevski rolul contelui. La Moscova, piesa mea i-a pricinuit destule amărăciuni. Se plângea peste tot că i s-a dat să joace un rol atât de ingrat, ca al contelui meu. De ce să-l mai amărăsc din nou?

Unii spun că s-ar putea simţi jignit, deoarece l-a mai jucat… Atunci de ce nu e jenant să dai rolul lui Ivanov lui Sazonov sau lui Dalmatov? Doar l-a jucat Davîdov!

Cred că te-am dat gata cu scrisoarea mea. Destul!

Primeşte felicitările mele de Anul Nou. Ura!

Eşti un om fericit: vei bea sau poate că ai şi băut şampanie veritabilă, pe când eu o să beau poşircă!

Sora mea e bolnavă. Are dureri de cap şi de încheieturi, temperatură mare şi celelalte. Bucătăreasa, la fel. Amândouă stau în pat. Mi-e frică să nu aibă tifos.

Iartă-mi această scrisoare atât de lungă şi de plictisitoare. Salutări întregii familii, iar Annei Ivanovna îi sărut mâna. Îţi doresc sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

Dacă publicul nu va înţelege că „sângele are în el fier”, să-l ia naiba, adică să ia naiba sângele care n-are fier. […]

N-am izbutit cu piesa mea. Se-nţelege că-mi pare rău. Pe Ivanov şi pe Lvov mi i-am închipuit ca pe nişte oameni vii. Îţi spun cinstit, cu toată sinceritatea, că au fost zămisliţi de mine nu din spuma mării, nu din idei preconcepute, nu din raţionamente reci şi nici la întâmplare. Ei sunt rezultatul direct al observaţiilor şi studiului asupra vieţii. Aceşti oameni trăiesc în mintea mea, şi simt cu toată fiinţa că n-am exagerat nici cu un centimetru, şi n-am căutat nicăieri să despic firu-n patru. Dacă însă pe hârtie aceste personaje au ieşit lipsite de viaţă şi slab conturate, nu este vina lor, ci rezultatul nepriceperii mele de a-mi exprima gândurile. Înseamnă că n-a sosit încă momentul să scriu piese de teatru.

…modificări – în piesa „Tatiana Repina”.

…scrisoarea lui Tihomirov – e vorba de broşura renegatului L.A. Tihomirov „De ce am încetat de a mai fi revoluţionar”.

Bulgaria ne-a obosit – în legătură cu ocuparea tronului bulgar de către prinţul german Ferdinand de Coburg, raporturile dintre Rusia şi Bulgaria se înrăutăţiseră.

Ohleabiev – personaj din piesa „Bătrânul boier” de A.I. Palma.

Navarighin – personaj din piesa „Arkasanovi” de A.I. Sumbatov-Iujîn.

Kotcinikov, Sabinin, Aadaşev, Matveev – personaje din piesa „Tatiana Repina” de Suvorin.

Argenton – personaj din romanul „Jack” de A. Daudet.

1889

Cehov, 1889

91. Către A.S. Suvorin

7 ianuarie 1889, Moscova

Îţi trimit recipisa alăturată, pe care te rog s-o întăreşti cu semnătura dumitale şi să mi-o înapoiezi. Eşti socotit membru al Asociaţiei cu începere de astăzi, 7 ianuarie, şi până în ziua când se vor împlini exact cincizeci de ani de la moartea dumitale. Această plăcere nu te costă decât 15 ruble.

Ţi-am trimis astăzi două variante pentru *Ivanov* al meu. Dacă rolul lui Ivanov ar fi jucat de un actor priceput şi energic, aş mai fi schimbat şi aş mai fi adăugat încă multe. Mai ales că aveam gust de scris. Dar, spre părerea mea de rău, rolul lui Ivanov e jucat de Davîdov. Asta înseamnă că trebuie să scriu cât mai concis şi mai cenuşiu, ţinând seama mereu de faptul că toate subtilităţile şi nuanţele se vor contopi într-un tot cenuşiu şi vor fi plictisitoare. Parcă Davîdov e capabil să fie când duios, când pasionat? Când interpretează roluri serioase, are totdeauna în gât o muzicuţă monotonă şi răguşită, care cântă în locul lui… Îmi pare rău de biata Savina că interpretează pe leşietica ceea de Saşa. Pentru ea aş face cu dragă inimă unele modificări, dar dacă Ivanov îşi va bolborosi rolul ca un dascăl, oricât aş cizela-o pe Saşa, tot n-o să iasă nimic. Mi-e ruşine că Savina o să joace în piesa mea un rol şters. Dacă aş fi ştiut din timp că ea o va interpreta pe Saşa, iar Davîdov pe Ivanov, mi-aş fi intitulat piesa *Saşa,* şi aş fi clădit-o pe acest rol. Cât despre Ivanov, l-aş fi intercalat şi pe el, pe undeva… Dar cine putea să ştie?!

Ivanov are două monoloage mari, hotărâtoare pentru piesă: unul în actul al III-lea şi celălalt în actul al IV-lea… Primul trebuie rostit patetic, al doilea debitat cu furie. Dar Davîdov nu e în stare nici de una, nici de alta. El le va spune pe amândouă „inteligent", adică fără viaţă.

Cum îl cheamă pe Feodorov?

Cu multă plăcere aş ţine la Cercul literar un referat cu acest subiect: Cum mi-a venit ideea să scriu piesa *Ivanov.* Aş face *mea culpa* în public. De mult nutream gândul îndrăzneţ să rezum tot ce s-a scris până acum despre oamenii care se lamentează şi se plâng veşnic, şi să pun stavilă cu *Ivanov* al meu acestui gen de literatură. Mi se părea că toţi dramaturgii şi scriitorii ruşi simţeau nevoia să descrie omul melancolic şi că toţi scriau instinctiv, fără să aibă idei şi imagini precise asupra subiectului. În ce priveşte ideea, pot spune că am nimerit aproximativ în punctul nevralgic, însă executarea nu face doi bani. Ar fi trebuit să mai aştept! Sunt fericit că nu l-am ascultat pe Grigorovici acum doi sau trei ani şi că nu m-am apucat să scriu un roman, îmi închipui cât material bun aş fi irosit, dacă-l ascultam! Îmi spunea: „Talentul şi

prospeţimea pot învinge toate dificultăţile”. Mai curând pot strica aş zice. În afară de foarte mult material şi de talent, mai trebuie ceva tot atât de important: în primul rând maturitate, şi în al doilea rând *sentimentul libertăţii personale,* care la mine a început a se închega de foarte puţină vreme… înainte nu aveam acest sentiment, îl înlocuia cu succes uşurinţa, nepăsarea şi lipsa mea de respect pentru îndeletnicirea scriitoricească.

Ceea ce scriitorii-nobili luau de la natură pe gratis, raznocinţii cumpără cu preţul tinereţii lor. Încearcă să scrii o nuvelă cu un tânăr fecior de iobag, fost băcan, cântăreţ, licean şi student, crescut în respectul celor mari, învăţat să pupe mâna popilor, să aibă un adevărat cult pentru ideile altora, să fie recunoscător pentru fiecare bucăţică de pâine ce i se dădea şi adesea bătut cu nuiaua, care se ducea la lecţii fără galoşi, sărea la bătaie din nimic şi chinuia animalele, făţarnic şi faţă de Dumnezeu, şi faţă de oameni, fără să aibă nevoie, doar pentru că era conştient de micimea lui şi căruia îi plăcea să mănânce pe la rudele bogate. Mai adaugă că tânărul acesta storcea pe robul din el picătură cu picătură, şi că, într-o bună dimineaţă, când s-a trezit, şi-a dat seama deodată că în venele lui nu mai curgea sânge de rob, ci de om liber.

La noi la Moscova este un poet, Palmin, grozav de zgârcit. Spărgându-şi capul mai zilele trecute, l-am îngrijit eu. Astăzi, venind la mine să-i schimb pansamentul, mi-a adus un flacon de parfum Ilang-Ilang veritabil, care costă 3 ruble şi 50 de copeici. Lucrul acesta m-a mişcat.

Îţi doresc sănătate. Iartă-mă pentru această lungă scrisoare.

Al dumitale, A. Cehov

92. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

18 februarie 1889, Moscova

Dragă Jean, îţi mulţumesc pentru *Oamenii de teatru* pe care mi i-ai trimis. Un exemplar i-am dat fratelui meu, pedagogul, pe celălalt l-am adăugat la biblioteca mea publică (îi spun publică, pentru că publicul mi-o jefuieşte cu deosebită râvnă).

În scrisoarea dumitale cauţi să mă consolezi în ce-l priveşte pe *Ivanov.* Îţi mulţumesc, dar îţi dau cuvântul de onoare că sunt liniştit şi pe deplin satisfăcut de ceea ce am realizat, şi de ceea ce am primit în schimb. Am realizat ce m-am priceput şi cum am putut, aşa că am dreptate: fiecare face ce-l taie capul. Iar ca răsplată, am primit mai mult decât mi se cuvenea. Nici Shakespeare n-a avut parte de elogiile de care am avut eu! Atunci, ce naiba mi-ar mai trebui?! Dacă la Piter sunt vreo sută de indivizi care ridică din umeri, zâmbesc cu ironie, clatină din cap, fac spume la gură sau mint cu ipocrizie, pe mine toate acestea nu mă tulbură, deoarece eu nu le văd. La Moscova, încalte, nu e nici măcar cât la Petersburg: în fiecare zi întâlnesc sute de oameni, dar n-aud niciun cuvânt despre *Ivanov,* ca şi când n-aş fi scris eu piesa, aşa că ovaţiile şi succesele de la Piter îmi fac impresia unui vis agitat, din care te trezeşti bun teafăr şi sănătos.

Fiindcă veni vorba de ovaţii şi de succese, trebuie să-ţi spun că toate acestea sunt atât de zgomotoase, şi mă încântă atât de puţin, încât până la urmă nu mă aleg decât cu oboseala şi nu doresc decât să fug, să fug încotro văd cu ochii…

Acum nu mă gândesc decât la vara care vine şi la vilegiatură. Zi şi noapte nu visez decât să mă văd la ţară. Eu nu sunt Potemkin, sunt Cincinatus. Îmi face mult mai multă plăcere să stau tolănit în fân sau să prind un biban cu undiţa, decât să citesc recenzii elogioase şi să aud aplauzele galeriei. Se vede treaba că sunt un monstru, un plebeu.

Pregătesc o disertaţie de doctorat cu subiectul: Despre metodele cele mai eficace de a inocula lui Ivan Şceglov ura pentru teatru.

Îmi scrii că Burenin are asupra dumitale o influenţă apăsătoare… Dar, pentru Dumnezeu, chiar dacă-i aşa, nu te lăsa copleşit de acest sentiment şi nu te da bătut în faţa marelui critic. Oricât ar trăncăni el, de la înălţimea prestigiului lui, despre inutilitatea confraţilor noştri care scriu pentru o bucată de pâine, niciodată n-o să aibă dreptate. Pământul e mare, se găseşte loc pentru toată lumea. Şi aşa cum noi nu-l împiedicăm pe el să trăiască, nici el nu trebuie să ne împiedice pe noi. Cât priveşte cine e util şi cine nu, această problemă n-o s-o rezolvăm nici noi,

nici Burenin. Nu-ţi cheltui nervii şi energia sufletească de pomană.

Ocupă-te de literatură: ea e soţia dumitale legitimă. Teatrul nu e decât o amantă sulemenită. Ori fă tot chipul să ajungi un Ostrovski, ori lasă-te de teatru! Pentru dumneata nu există cale de mijloc. Mijlocia e ocupată de dramaturgi, iar unor scriitori ca mine, ca dumneata, ca Maslov, Korolenko, Baranţevici şi Albov, adică ofiţeri superiori în ale scrisului, nu le stă bine să lupte pentru existenţă cot la cot cu nişte grade inferioare cum sunt dramaturgii. În gloata dramaturgilor de profesie scriitorul trebuie să intre sau ca general, sau deloc.

Dacă vrei să scrii piese de teatru ca să te distrezi, e altceva. La urma urmei, de ce nu te-ai distra? Însă, atunci, nu trebuie să-ţi iei o mutră chiar atât de importantă şi să te chinuieşti cu gânduri prea grave.

Vezi ce moralist am ajuns?! Nici căpitanii nu mă impresionează, şi pe ei îi iau la rost! Şi când te gândeşti că eu n-am niciun grad…

Mă pregătesc să mă duc la bal. Cu bine. Domnul să te binecuvânteze.

Al dumitale, A. Cehov

Pentru *Oameni de teatru,* preţul – o rublă – e prea mare. Trebuia fixat la 25-30 de copeici.

Salutările mele soţiei dumitale. Ai mei îţi trimit plecăciuni şi-ţi mulţumesc pentru salutări…

„Oameni de teatru” – piesă în două acte de I.L. Şceglov.

La 14 februarie 1889, Şceglov îi scria lui Cehov – după ce Piesa „Ivanov” fusese jucată la Teatrul Alexandrinski – că, după părerea lui, defectele piesei „decurg din cadrul dramatic neadecvat, subiectul piesei «Ivanov” fiind mai potrivit pentru o povestire”.

93. Către A.S. Suvorin

20 februarie 1889, Moscova

…În momentul de faţă, îmi citesc corectura piesei. Citesc şi-mi zic că nu sfinţii fac oale, aşa că pot să scriu şi eu drame. Când o să termin *Duhul pădurii,* nici n-o să ţi-o dau s-o citeşti şi nici n-o să te iau cu mine la repetiţii. N-aş vrea să rămâi cu impresia confuză, turtită, cu care ai rămas despre *Ivanov.* De aceea nu trebuie să iei cunoştinţă de noua mea piesă înaintea primei reprezentaţii.

Aseară am văzut *Căsătoria* lui Gogol. E o piesă minunată. Actele sunt revoltător de lungi, dar datorită calităţilor excepţionale ale piesei lucrul acesta aproape că nici nu se simte.

...*corectura piesei* – piesa „Ivanov" a fost publicată În „Severnii vestnik", nr. 3.

94. Către A.S. Suvorin

5 martie 1889, Moscova

…Am cumpărat de la librăria dumitale un volum de Dostoievski, şi acum îl citesc. E frumos, dar din cale-afară de lung şi de indiscret. Prea multe pretenţii…

95. Către S.A. Sergheenko

6 martie 1889, Moscova

…De unde ai scos-o că scriu mult? În ultimul an, adică în timpul verii şi al iernii, n-am scris nici cinci povestiri! Trăiesc din culegeri şi din piese. De fapt, ar trebui să scriu mai mult, dar nu mă ajută capul. Lermontov a murit la vârsta de 28 de ani, dar a scris mai mult decât noi amândoi la un loc. Talentul nu se cunoaşte numai după calitate, dar şi după cantitate…

96. Către V.A. Tihonov

7 martie 1889, Moscova

Prea simpaticul meu prieten Vladimir Alexeevici!

Recenzia dumitale m-a surprins întru câtva: nu-mi închipuiam deloc că stăpâneşti atât de bine limbajul gazetăresc. Ai un stil extraordinar de închegat, de curgător, de protocolar şi de cumpănit. Chiar te-am invidiat, deoarece niciodată n-am fost în stare să-mi însuşesc acest limbaj.

Îţi mulţumesc pentru cuvintele mângâietoare şi pentru calda simpatie pe care mi-o arăţi. Cât am fost mic, am fost atât de rar mângâiat, încât acum, când sunt om în toată firea, primesc mângâierile ca pe un lucru neobişnuit, de care n-am prea avut parte. De aceea, aş vrea să fiu şi eu prietenos cu alţii, dar nu mă pricep: m-am abrutizat, şi apoi mai sunt şi leneş, deşi îmi dau bine seama că noi, scriitorii, nu ne putem lipsi de mângâieri.

Nu mai sunt la curent cu noutăţile de la Korş. Ştiu doar atât, că Solovţov a plecat şi, dacă nu mă înşel, va pleca şi bătrânul Poltavţev. Regizor e Agramov.

Dea Domnul ca piesa pe care o porţi în suflet să-ţi iasă bine şi să-ţi aducă tot ce doreşti! Cu cât succesul va fi mai mare, cu atât va fi mai bine pentru toată generaţia noastră de scriitori. Eu, spre deosebire de Wagner, am credinţa că niciunul dintre noi nu va fi nici „elefant între toţi”, nici vreo altă dihanie, şi că numai datorită eforturilor unite ale întregii noastre generaţii am putea să câştigăm victoria. Noi nu vom fi cunoscuţi ca Cehov, Tihonov, Korolenko, Şceglov, Baranţevici sau Bejeţki, ci ca „anii optzeci” sau „sfârşitul veacului al XIX-lea”: un fel de artel…

Eu, personal, n-am nimic nou. Am de gând să scriu un roman, şi chiar l-am şi început. Piese nu mai scriu, şi nici n-o să mai scriu curând, din lipsă de subiecte şi de tragere de inimă. Ca să scrii pentru teatru, trebuie să-ţi placă ce scrii, altfel nu iese nimic ca lumea. Când îţi lipseşte pasiunea, nici succesul nu-ţi surâde. Începând din stagiunea viitoare, o să mă duc regulat la teatru ca să mă deprind cu ale scenei.

Salutările mele fratelui dumitale. Ai mei îţi trimit plecăciunile lor, iar eu îţi strâng mâinile prietenește şi-ţi doresc din inimă numai bine. Scrie-mi.

Al dumitale, A. Cehov

Recenzia lui Tihonov asupra piesei „Ivanov”, jucată la Teatrul Alexandrinski, a fost publicată în ziarul „Nedelea”, 5 februarie.

Solovţov a plecat – la teatrul cel nou, al Abramovei.

...spre deosebire de Wagner – în scrisoarea lui din 6 martie 1889, Tihonov îi scria că Nikolai Petrovici Wagner, profesor de zoologie, socoteşte talentul lui Cehov „mai presus de al tuturor scriitorilor ruşi, atât contemporani cât şi din trecut”. „Ţi-a aplicat cuvintele lui Turgheniev despre L. Tolstoi, îţi mai aduci aminte? «L. Tolstoi, printre noi, pare un elefant».”

...*fratelui dumitale* – A. A. Tihonov-Lugovoi.

97. Către A.M. Evreinova

10 martie 1889, Moscova

…Ieri am terminat şi am transcris pe curat o povestire, dar pentru romanul meu, care mă preocupă în momentul de faţă. Şi ce roman! Dacă n-ar fi condiţiile afurisite impuse de cenzură, ţi l-aş promite pentru noiembrie. Romanul nu cuprinde nimic care să îndemne la revoluţie, totuşi cenzorul mi l-ar ciopârţi. Jumătate din personaje declară: „Eu nu cred în Dumnezeu", există apoi un tată al cărui fiu a fost trimis la muncă silnică pe viaţă, pentru că s-a împotrivit autorităţilor cu arma în mână, un ispravnic căruia i-e ruşine de tunica lui de poliţist, un mareşal al nobilimii pe care-l urăşte toată lumea şi aşa mai departe… După cum vezi, un material bogat pentru creionul roşu…

În momentul de faţă am bani din belşug, pot s-o duc până în septembrie, şi nici nu sunt legat prin vreun angajament… E timpul cel mai prielnic pentru roman (roman literar, se înţelege, nu roman de dragoste). Dacă nu-l scriu acum, atunci când să-l mai scriu? Cel puţin aşa judec în momentul de faţă, deşi sunt aproape sigur că peste 2-3 săptămâni o să mă plictisesc de el şi o să-l amân din nou.

Am un subiect pentru o povestire mai scurtă. Vreau să-mi dau toată silinţa s-o termin pentru numărul din mai sau din iunie. Dar dacă ai putea aştepta până în iulie sau august, romanul meu ţi-ar fi foarte recunoscător…

Cu privire la roman, vezi scrisoarea următoare şi comentariile la scrisoarea 52.

98. Către A.S. Suvorin

11 martie 1889, Moscova

…Dar ce credeai? Scriu un roman!! Scriu, scriu, şi nu văd deloc când o să termin de scris! L-am luat de la început, corectând şi scurtând considerabil ce scrisesem. Până acum am descris clar nouă personaje. Şi ce intrigă! Romanul l-am intitulat *Povestiri din viaţa prietenilor mei* şi-l scriu sub forma unor schiţe închegate, de sine stătătoare, însă strâns legate între ele prin aceleaşi idei şi personaje şi prin intriga comună. Fiecare povestire îşi are titlul ei. Dar să nu crezi că romanul va ieşi din bucăţele. Nu, e vorba de un roman adevărat, de un tot unitar, în care fiecare personaj va fi organic necesar. Grigorovici, căruia i-am povestit cuprinsul primului capitol, s-a speriat că descriu un student care va muri şi nu va ajunge să treacă prin întreg romanul, prin urmare, e de prisos. Dar acest student e doar un cui dintr-o cizmă mare, e un amănunt.

O scot greu la capăt în ce priveşte tehnica. Sunt încă nepriceput în această direcţie, şi-mi dau seama că fac o mulţime de greşeli grosolane. În romanul meu vor fi lungimi, vor fi prostii. Voi căuta să evit soţiile necredincioase, sinucigaşii, chiaburii, mujicii virtuoşi, robii devotaţi, bătrânele moralizatoare, dădacele blajine, oamenii de duh celebri în tot judeţul, căpitanii cu nasul roşu şi oamenii „noi”, deşi pe ici, pe colo alunec de-a dreptul spre şablon.

Am primit chiar acum corectura *Principesei,* şi mâine o voi trimite direct la tipografie…

99. Către A.S. Suvorin

8 aprilie 1889, Moscova

Cu prilejul sărbătorilor, vă felicit pe dumneata, pe Anna Ivanovna, pe Nastiuşa şi pe Borea, dorindu-vă tuturor belşug, glorie, stimă şi o viaţă tihnită şi veselă.

Aici, la Moscova, avem o vreme mizerabilă: noroi, frig şi ploaie. Pictorul se încăpăţânează să aibă mereu 39°. Mă duc la el de două ori pe zi. Dispoziţia mea sufletească e ca şi vremea. Nu fac nimic, citesc sau măsor odaia în lung şi în lat. La drept vorbind, nu-mi pare rău că am timp să citesc. Orice s-ar zice, e mai plăcut să citeşti decât să scrii. Eu cred că dacă aş mai trăi încă 40 de ani, şi în vremea asta aş citi, aş citi, aş citi şi aş învăţa să scriu cu talent, adică concis – peste aceşti 40 de ani aş trage în voi cu un tun atât de uriaş, de s-ar cutremura cerul! Pe când, acum, sunt şi eu un liliputan ca toţi ceilalţi…

Ai mei scutură, curăţă, coc, gătesc, freacă, şterg praful, aleargă pe scări. E o zăpăceală nemaipomenită! Mă duc la pictor. Cu bine. Te aştept să mergem împreună pe Volga sau la Poltava.

Al dumitale, A. Cehov

Pictor – Nikolai Cehov, care era bolnav de febră tifoidă.

100. Către A.N. Pleşceev

9 aprilie 1889, Moscova

…Romanul meu avansa simţitor, dar s-a împotmolit şi acum aşteaptă fluxul. Ţi-l dedic dumitale, ţi-am mai scris acest lucru. La temelia lui aşez viaţa unor oameni cumsecade, figurile lor, faptele, vorbele, gândurile şi nădejdile lor. Scopul meu e să împuşc doi iepuri dintr-odată: să descriu viaţa aşa cum e, şi în acelaşi timp să arăt cât de mult se depărtează ea de la regulă – o regulă pe care eu n-o cunosc, după cum n-o cunoaşte niciunul dintre noi. Ştim toţi ce e o faptă necinstită, dar ce e cinstea – nu ştim. O să mă ţin de linia care mi-e mai aproape de inimă, linie experimentată de oameni mai pricepuţi şi mai deştepţi decât mine. Această linie e libertatea absolută a omului, fără constrângeri, fără prejudecăţi, fără ignoranţă, fără diavol, fără patimi şi celelalte. […]

Complimente Annei Mihailovna. Foiletonul lui Burenin e, pe alocuri, amuzant, dar în general e meschin. M-am săturat de critică. Când citesc articole critice, mă apucă un fel de groază: oare atât de puţini oameni deştepţi să fie pe globul pământesc, încât să nu aibă cine scrie o critică mai ca lumea? Stai şi te minunezi de prostia, de meschinăria şi de egoismul dus până la banalitate de care e pătrunsă critica noastră. Cât despre critica din *Severnîi vestnik,* nici nu-mi vine să mă uit la ea. Iar uneori încep să cred că n-avem critică, pentru că nici n-avem nevoie de ea, după cum n-avem nevoie nici de literatură (de cea contemporană, bineînţeles).

Roman – vezi scrisoarea 98.

Foiletonul lui Burenin – „însemnări critice cu privire la revista «Severnii vestnik»“ („Novoe vremea”, 1889, 7 aprilie).

101. Către Al.P. Cehov

11 aprilie 1889, Moscova

…Iată sfatul meu: fă tot ce poţi ca să fii original şi inteligent în piesă, atât cât e posibil, dar nu-ţi fie teamă că o să pari prost. E nevoie de cugetare liberă, şi numai acela e cugetător liber care nu se teme să scrie prostii. Nu netezi, nu şlefui, fii colţuros şi îndrăzneţ! Concizia e soră cu talentul. De asemenea, nu uita că declaraţiile de dragoste, infidelităţile soţiilor şi ale soţilor, lacrimile văduvelor şi ale orfanilor, şi alte lucruri de felul acesta au mai fost descrise. Subiectul trebuie să fie nou, dar fabula poate să lipsească. Principalul e că mama şi tata trebuie să mănânce. Scrie. Muştele curăţă aerul, iar piesele curăţă moravurile…

E vorba despre piesa lui Al.P. Cehov „Pușculița”.

102. Către A.S. Suvorin

începutul lui mai 1889, Sumî

Nici nu-mi vine să-mi cred ochilor! Mai zilele trecute era zăpadă şi frig, iar acum stau la fereastra deschisă şi ascult cum cântă întruna, în livada înverzită, privighetorile, pupezele, grangurii şi alte vietăţi de felul acesta. Psel e maiestos de blând, tonurile cerului şi ale depărtărilor sunt calde. Merii şi vişinii au înflorit. Încotro îţi arunci ochii vezi gâşte cu bobocei. Într-un cuvânt, a venit primăvara, cu tot dichisul ei.

Stiva n-a trimis bărcile, aşa că n-am cu ce mă plimba. Bărcile proprietarului sunt pe undeva în pădure, la pădurar. De aceea mă mulţumesc să mă plimb de-a lungul malului şi să mă uit cu o ascuţită invidie cum mişună luntrile pescarilor pe apa Pselului. Mă scol devreme şi mă culc devreme, mănânc mult, scriu şi citesc. Pictorul tuşeşte şi e furios. Treburile îi merg prost. Din lipsă de cărţi noi, le recitesc pe cele pe care le-am mai citit o dată. Între altele, citesc din Goncearov şi mă mir. Mă mir de mine însumi: de ce l-am socotit până acum pe Goncearov ca pe un scriitor de mâna întâi? *Oblomov* al lui nu e deloc grozav. Nici chiar Ilia Ilici, personaj exagerat, nu-i chiar atât de mare ca să merite să se scrie o carte despre el. Un leneş puhav, cum sunt atâţia, o fire fără complicaţii, banală, meschină. A ridica un asemenea personaj la rangul de tip social înseamnă a-i aduce un nemeritat prinos… Mă întreb ce-ar fi fost Oblomov dacă n-ar fi fost un leneş? Şi tot eu răspund: nimic. Iar dacă-i aşa, n-are decât să lâncezească. Celelalte personaje sunt slab reliefate, au un iz de Leikin, n-au consistenţă şi-s pe jumătate inventate. Nici nu caracterizează epoca şi nici nu aduc nimic nou. Stolz nu-mi inspiră nicio încredere. Autorul afirmă că e un tip extraordinar, însă eu nu cred. E o bestie patentată, care are o părere excelentă despre el şi e grozav de încântat de sine însuşi. E pe jumătate inventat şi pe trei sferturi şablon. Olga e şi ea inventată şi trasă de păr. Dar cea mai mare nenorocire e că întreg romanul e grozav de rece: n-are un pic de căldură… Îl şterg pe Goncearov de pe lista semizeilor mei!

În schimb, cât de spontan şi de viguros e Gogol, şi ce artist extraordinar! Numai *Caleaşca* lui face două sute de mii de ruble! E o revelaţie de la început până la sfârşit! Gogol e un mare scriitor, e fără pereche. În *Revizorul,* actul întâi e cel mai bun. În *Căsătoria,* al treilea e cel mai slab. O să citesc la ai mei cărţile lui…

Stiva – moşierul Obolonski, căruia Cehov îi spunea în glumă Stiva Oblonski (după numele unuia dintre eroii romanului lui Lev Tolstoi „Anna Karenina".

103. Către A.S. Suvorin

4 mai 1889, Sumî

Dragă Alexei Sergheevici! Chiar acum m-am întors de la o vânătoare de raci şi m-am şi apucat să-ţi scriu. E o vreme neasemuită. Totul cântă, înfloreşte şi străluceşte de frumuseţe. Livada a înverzit pe de-a-ntregul, până şi stejarii au început a da frunză. Trunchiurile merilor, perilor, vişinilor şi prunilor sunt văruite împotriva omizilor, şi toţi pomii au înflorit alb, ceea ce-i face să semene uimitor cu miresele în timpul cununiei: rochii albe, flori albe şi o înfăţişare atât de nevinovată, de parcă s-ar sfii când te uiţi la ei. În fiecare zi se nasc miliarde de vietăţi. Privighetorile, nagâţii, cucii şi celelalte făpturi înaripate cântă şi strigă fără încetare şi zi, şi noapte, iar broaştele le ţin isonul. Fiecare ceas al zilei şi al nopţii îşi are specificul lui. Aşa, de pildă, seara. În jurul orei nouă, livada zbârnâie literalmente de cărăbuşi. Noaptea e lună şi ziua e senin. De aceea sunt într-o dispoziţie excelentă, şi dacă pictorul n-ar tuşi întruna, şi dacă n-ar fi ţânţarii împotriva cărora nu foloseşte nici chiar reţeta lui Elpe, m-aş socoti un adevărat Potemkin. Natura e un calmant minunat. Ea te împacă, adică te face să fii nepăsător. Şi pe lumea aceasta trebuie să fii nepăsător. Numai oamenii nepăsători sunt în stare să vadă lucrurile, dar să fie drepţi şi să muncească, asta, bineînţeles, li se aplică numai oamenilor inteligenţi şi cu suflet ales. Egoiştii şi oamenii de nimic sunt nepăsători oricum.

Îmi scrii că m-am lenevit. Asta nu înseamnă că sunt mai leneş de cum am fost. Lucrez şi acum tot atât cât lucram cu patru sau cinci ani în urmă. Mi-a intrat în obicei să muncesc şi să am înfăţişarea unui om ocupat între orele 9 dimineaţa şi prânz şi între ceaiul de seară şi culcare. Şi în privinţa aceasta mă consider slujbaş. Dacă de pe urma muncii mele nu-mi ies două bucăţi pe lună, adică zece mii de ruble venit anual, nu lenea e de vină, ci însuşirile mele psiho-organice: pentru medicină nu sunt destul de arghirofil, iar pentru literatură n-am destulă pasiune, cu alte cuvinte, îmi lipseşte talentul. Focul din mine arde egal şi potolit, fără izbucniri şi fără trosnete, de aceea nu mi se întâmplă niciodată să scriu într-o noapte, pe nerăsuflate, câte trei sau patru coli sau, luându-mă cu munca, să nu mă culc în pat când mi se face somn. Iată de ce nu comit nici prostii prea mari, nici genialităţi flagrante. Mi-e teamă că în această privinţă semăn mult cu Goncearov care, deşi nu-mi place, ca talent, e mai presus de mine cu zece capete. Sunt prea puţin pasionat. Mai adaugă şi următoarea ţicneală: de doi ani încoace, aşa, din senin, nu-mi mai place să-mi văd operele tipărite, nu mă mai interesează recenziile, discuţiile despre literatură, bârfelile, succesele,

insuccesele şi nici măcar onorariile grase, într-un cuvânt, sunt un prost cât mine de mare! În sufletul meu e un fel de stagnare. Toate acestea mi le explic prin stagnarea vieţii mele personale. Nu sunt decepţionat, nici obosit, nici n-am căzut în ipohondrie, dar aşa, deodată, a început să nu mă mai intereseze nimic. Ar trebui să pun sub mine un pic de praf de puşcă…

Închipuie-ţi că am terminat actul întâi din *Duhul pădurii.* A ieşit destul de bun, deşi cam lung. Mă simt mult mai versat acum decât pe vremea când îl scriam pe *Ivanov.* Piesa va fi gata la începutul lui iunie. Atenţie, direcţiunea! Nu mă las până nu mi s-or da 5.000 de ruble. Piesa e foarte ciudată – mă mir eu singur cum de ies de sub pana mea lucruri atât de bizare! Mă tem că n-o să-i dea drumul cenzura. Scriu şi un roman, care mi-e mult mai simpatic şi mai aproape de inimă decât *Duhul pădurii,* unde adeseori sunt silit s-o fac pe vicleanul şi pe prostul. Aseară mi-am adus aminte că i-am promis lui Varlamov că o să scriu pentru el un vodevil. Azi l-am scris, şi i l-am şi trimis. Vezi ce treieriş e în capul meu? Şi dumneata care spui că sunt leneş!

Văd că, în sfârşit, ţi-ai oprit luarea-aminte asupra lui Solomon. De câte ori îţi vorbeam despre el, dădeai din cap cu indiferenţă. Eu cred că numai citind *Ecleziastul* i-a venit lui Goethe ideea de a-l scrie pe *Faust…*

104. Către A.S. Suvorin

7 mai 1889, Sumî

Am citit *Discipolul* lui Bourget, tradus în ruseşte şi comentat de dumneata (în *Severnîi vestnik).* Iată cum văd eu lucrurile: incontestabil, Bourget e un om talentat, foarte inteligent şi foarte cult. Cunoaşte atât de bine disciplina ştiinţelor naturale şi a pătruns-o atât de adânc, de parcă ar fi terminat cu brio facultatea de ştiinţe sau de medicină. El nu e străin de domeniul în care s-a apucat să facă ordine, merit pe care scriitorii ruşi, atât cei contemporani cât şi cei vechi, nu-l au. Dar în ce priveşte psihologia livrescă, e tot atât de profan ca şi cei mai buni psihologi. A o cunoaşte e egal cu a nu o cunoaşte, deoarece ea nu e o ştiinţă, ci aduce mai degrabă cu alchimia, pe care ar fi timpul s-o trecem la arhivă. De aceea n-o să vorbesc despre Bourget ca despre un psiholog, bun sau rău. Romanul e interesant. L-am citit şi mi-am dat seama de ce te-a captivat atât de mult. E scris cu inteligenţă, interesant, pe-alocuri spiritual, oarecum fantastic… Dacă ar fi să-i discutăm scăderile, cea mai mare e atacul prezumţios împotriva curentului materialist. Iartă-mă, dar eu unul nu înţeleg rostul unor asemenea atacuri. Niciodată nu dau niciun rezultat, ci doar aduc o inutilă confuzie în domeniul gândirii. Împotriva cui e îndreptat acest atac şi ce l-a dezlănţuit? Unde-i duşmanul şi ce primejdie prezintă el? Mai întâi de toate, curentul materialist nu e o şcoală şi nici un curent în înţelesul strâmt, gazetăresc al cuvântului. Nu e ceva întâmplător, ceva trecător: curentul materialist e necesar şi inevitabil, şi nu atârnă de voinţa omului. Tot ce trăieşte pe pământ e necesarmente material. De pildă, la animale, sălbatici şi negustori moscoviţi tot ce-i mai presus de animalic e determinat de un instinct, în afara conştiinţei, restul fiind de natură materială, şi, bineînţeles, nu din voia lor. Fiinţele de ordin superior, cugetătorii sunt şi ei în chip necesar materialişti. Ei caută adevărul în materie, deoarece n-au unde-l căuta în altă parte, şi asta pentru că văd, aud şi simt în toate şi peste tot numai materie. Ei sunt siliţi să caute adevărul numai acolo unde pot folosi bisturiul, sonda şi microscopul… A interzice curentul materialist e acelaşi lucru cu a interzice oamenilor să caute adevărul. În afara materiei nu există nici experienţă, nici cunoştinţă, prin urmare nici adevăr. Oare e rău că domnul Sixte, după cum s-ar părea, îşi vâră nasul într-un domeniu străin şi are îndrăzneala să cerceteze omul lăuntric pornind de la teoria celulei? Dar ce vină are el dacă fenomenele psihice seamănă uimitor de mult cu cele fizice? Şi nu-ţi poţi da seama unde încep cele dintâi şi unde sfârşesc celelalte? Eu cred că atunci când diseci un cadavru, chiar dacă eşti cel mai

înverşunat spiritualist, îţi pui *neapărat* întrebarea: dar sufletul unde-i? Iar dacă mai ştii şi cât de mare e asemănarea dintre bolile trupeşti şi cele sufleteşti, şi că, şi unele, şi altele, se vindecă tot cu medicamente, atunci, fără să vrei, nu mai poţi despărţi sufletul de trup.

În ce priveşte „experienţele psihologice", ca inocularea de vicii copiilor, şi chiar figura lui Sixte însuşi mi se par prea fantastice.

A fi spiritualist nu e un titlu ştiinţific, ci unul onorific. Spiritualiştii nu sunt necesari ca oameni de ştiinţă. În tot ce fac şi în tot ce năzuiesc, ei sunt tot atât de materialişti, de nevoie, ca şi Sixte. Dacă-i vor învinge pe materialişti şi-i vor şterge de pe faţa pământului, ceea ce e cu neputinţă, prin însăşi această victorie ei se vor dovedi cei mai mari materialişti, deoarece vor distruge un întreg cult, aproape o religie!

A vorbi despre răul şi primejdia curentului materialist şi cu atât mai mult a lupta împotriva lui e, în orice caz, prematur. Noi nu avem dovezi suficiente pentru a formula o acuzare. Există multe teorii şi presupuneri, dar ne lipsesc faptele, şi toată antipatia noastră are drept obiect o gogoriţă, şi negustoresele nu pot suferi gogoriţe. De ce? Nici ele n-ar putea spune. Popii dau vina pe lipsa de credinţă, desfrâu şi aşa mai departe. De fapt, nu există necredinţă: toţi cred în ceva, chiar şi Sixte… Iar în ce priveşte desfrâul, cei mai desfrânaţi şi beţivi sunt consideraţi nu oamenii de felul lui Sixte şi Mendeleev, ci poeţii, preoţii catolici şi persoanele care frecventează cu asiduitate bisericile.

În rezumat, eu unul nu înţeleg atacul lui Bourget. Dacă, pornind la atac, Bourget şi-ar fi dat osteneala să le arate materialiştilor pe Dumnezeu cel fără trup din cer, să-l arate aşa fel, încât ei să se convingă de existenţa lui, atunci ar fi altceva, l-aş mai înţelege.

Iartă-mi această filozofie. Mă duc la poştă. Cu bine, plecăciuni întregii familii.

Al dumitale, A. Cehov

Traducerea romanului „Discipolul" de Bourget s-a publicat În „Severnîi vestnik", 1889, în numerele 4, 6, 7, şi 8. Foiletonul lui Suvorin „Un nou roman" a fost publicat în „Novoe vremea".

105. Către A.P. Cehov

8 mai 1889, Sumî

…Acum, despre piesa ta. Ţi-ai pus în gând să descrii un om care nu se văicăreşte, şi te-ai speriat. Problema mi se pare foarte limpede. Numai cine-i nepăsător nu se văicăreşte. Iar nepăsători sunt ori filozofii, ori caracterele meschine şi egoiste. Faţă de aceştia din urmă trebuie să iei o atitudine negativă, faţă de cei dintâi – pozitivă. Fireşte, despre acei idioţi nepăsători pe care nu-i doare nici când îi atingi cu fierul roşu, nici nu face să mai vorbim. Dar dacă prin a nu fi plângăreţ înţelegi omul care nu e indiferent faţă de viaţa înconjurătoare, care îndură cu stoicism şi răbdare loviturile sorţii şi priveşte cu încredere în viitor, atunci problema e limpede. Să nu te sperie nenumăratele modificări ale piesei, deoarece cu cât piesa va semăna mai mult cu un mozaic, cu atât va fi mai bună, iar personajele ei nu vor avea decât de câştigat. Principalul e să te fereşti de elementul personal. Piesa n-o să facă doi bani dacă toţi eroii vor semăna cu tine. În privinţa asta, *Puşculiţa* ta e groaznică şi nu trezeşte decât un sentiment de ciudă. Ce rost au Nataşa, Kolea, Tosia? E ca şi când, afară de persoana ta, n-ar mai exista nimic! Pe cine interesează viaţa mea şi gândurile noastre? Oamenilor trebuie să le înfăţişezi oameni, nu pe tine însuţi.

Fereşte-te de a folosi o limbă căutată. Limba trebuie să fie sobră şi curată. Lacheii să vorbească firesc, fără „amu” şi fără „hojma”. Căpitanii în retragere cu nasul stacojiu, reporterii beţivi, scriitorii muritori de foame, soţiile ofticoase care muncesc, tinerii cinstiţi şi fără pată, domnişoarele subtile, dădacele blajine – toţi aceştia au mai fost descrişi şi trebuie să-i ocoleşti, să-i ocoleşti cu orice preţ. Încă un sfat: du-te de două-trei ori la teatru şi fii atent la scenă. Caută să faci comparaţii, ceea ce e foarte important. Primul act poate să ţină şi o oră, dar celelalte să nu depăşească 30 de minute. Punctul de atracţie al piesei e actul al treilea, dar nu într-atât, încât să compromită ultimul act. Şi încă ceva: nu uita de cenzură. E implacabilă şi foarte circumspectă.

Pentru piese, te-aş sfătui să-ţi alegi un pseudonim: Hruşcev, Serebreakov – ceva în felul acesta. Va fi mai bine pentru tine, cei din provincie n-or să te confunde cu mine şi, în acelaşi timp, scapi de a fi comparat cu mine, lucru care nu ţi-aş dori. Tu eşti tu, eu sunt eu, dar publicul nu vrea să ţină cont de asta. Dacă piesa ta o să fie bună, eu o să culeg elogiile, iar dacă o să fie proastă, tu o să tragi ponoasele.

Nu te grăbi nici cu cenzura, nici cu reprezentarea piesei. Dacă nu vei reuşi s-o joci pe o scenă de stat, vom juca-o la Korş. Dar în niciun caz înainte de noiembrie.

În cazul când izbutesc să scriu şi eu ceva pentru scenă, să-ţi prezinţi piesa la cenzură odată cu a mea. Acolo mă cunosc şi n-or să ni le ţină prea mult. De obicei, ale mele stau cam 4-5 zile, pe când ale altora aşteaptă cu lunile…

E vorba de piesa „Puşculiţa", în legătură cu care Alexandr Cehov îi scrie fratelui său la 26 aprilie 1889: „Mi-a venit în minte să descriu un om care nu-i *plângăreţ*, contrariul lui Ivanov".

Nataşa, Kolea, Tosea – numele soţiei şi ale copiilor lui Al.P. Cehov.

106. Către A.N. Pleşceev

14 mai 1889, Luka

…Îmi pare rău de Saltîkov. Avea o minte luminată şi ştia ce voia. Intelectualitatea filistină şi coruptă a pierdut în el pe cel mai tenace şi mai înverşunat duşman. Orice gazetar poate să demaşte; să-şi bată joc se pricepe şi Burenin, dar să dispreţuiască făţiş nu se pricepea decât Saltîkov. Două treimi dintre cititori nu-l simpatizau, însă toţi îl stimau. Nimeni nu se îndoia de sinceritatea dispreţului său…

M.E. Saltîkov-Şcedrin a murit la 23 aprilie (10 mai) 1889.

107. Către A.S. Suvorin

14 mai 1889, Sumî

…Şceglov nu e concurentul meu. Nu-i cunosc drama, dar bănuiesc că în cele două acte ale mele am făcut de zece ori mai mult decât el în cele cinci ale lui. Piesa lui ar putea să aibă un succes mai mare decât piesa mea. Dar de o asemenea concurenţă nu mi-e frică. Ţi-o spun asta ca să-ţi arăt cât de mulţumit sunt de lucrarea mea. Deşi piesa e cam plicticoasă şi pestriţă ca un mozaic, totuşi îmi face impresia unei opere adevărate. Am descris oameni cu totul noi, în toată piesa nu se află niciun lacheu, niciun personaj comic de umplutură, nicio văduvă. Am în total opt personaje şi, din acestea, numai trei episodice. În general, am căutat să evit tot ce e de prisos, şi mi se pare că am reuşit.

În noiembrie o să vin la Piter, să-mi vând romanul la licitaţie. Şi după ce-l vând, plec în Pirinei.

Svobodin mi-a promis că o să vină la mine. Iar o să se îngrozească că n-am citit nimic din Lessing…

Nu-mi place sfârşitul noului roman al lui Bourget. Ar fi putut să fie mult mai bun. Nu e un sfârşit de roman inteligent: e ca o trenă smulsă de la Gaboriau şi prinsă cu ace de gămălie la un roman inteligent. Tribunalul, „impasibilitatea oficială” a judecătorilor etc. au încetat de a mai impresiona. Sixte citind „Tatăl nostru” îl va înduioşa, poate, pe Evgheni Kocetov, dar pe mine mă enervează. Dacă adevărul trebuie spus cu tărie de la început şi până la sfârşit, atunci un savant fanatic ca Sixte, după ce a citit „Tatăl nostru”, trebuie să sară în picioare şi, ca şi Galilei, să strige: „Şi totuşi pământul se învârte!” Capitolul în care apare Charlotte e scris minunat şi impresionează.

Vrei să ştii dacă doctoriţa continuă să te urască? Vai! S-a îngrăşat mult şi s-a resemnat, ceea ce nu-mi place deloc. Femei doctori au rămas puţine pe pământ. Ele dispar, mor ca zimbrii în pustiul Belovejsk. Unele mor de oftică, altele cad în misticism, altele se mărită cu comandanţi de escadroane, câte unele mai rezistă, dar se vede bine că şi-au pierdut curajul. Fără îndoială că nici primii croitori, nici primii astrologi n-au avut zile multe… în general, cei ce au îndrăzneala să păşească cei dintâi pe un drum nebătătorit o duc greu. Avangarda e totdeauna într-o situaţie dificilă.

Cum se simte Evghenia Konstantinovna? Desigur că Alexei Alexeevici tremură puţin? Să le ajute Dumnezeu, mă bucur pentru ei. Salutări.

În sat e difterie. Prind raci. Împreună cu mine merge la raci şi calfa de cizmar Mişka, un băiat de vreo 12-13 ani, un mincinos fără pereche.

Îţi doresc de o mie de ori sănătate şi fericire.

Al dumitale, Potemkin

Drama lui Şceglov – „Nastia”, o prelucrare a romanului „Nodul gordian”.

Piesa lui Cehov despre care e vorba – „Duhul pădurii”.

...doctoriţa – Elena Mihailovna Lintvareva. Nu-l simpatiza pe Suvorin, deoarece edita un ziar reacţionar.

108. Către A.S. Suvorin

15 mai 1889, Sumî

Dacă n-ai plecat încă în străinătate, iată, îţi răspund la scrisoarea dumitale cu privire la Bourget. Voi fi scurt. Între altele, îmi scrii: *„Ştiinţa care se ocupă de materie n-are decât să-şi urmeze drumul, dar în acelaşi timp trebuie să-ţi rămână ceva, un loc unde să te poţi refugia de această infinită materie”.* Ştiinţa care se ocupă de materie îşi urmează drumul, de asemenea continuă să existe şi locuri unde te poţi refugia şi, pe cât se pare, nimeni nu se leagă de ele. Numai ştiinţele naturale ar putea să sufere: în niciun caz n-ar suferi acele locuri sfinte, unde se ascunde omul de aceste ştiinţe. În scrisoarea mea, problema aceasta era pusă mai just şi mai inofensiv decât într-a dumitale, şi eu sunt mai aproape de „spiritul vieţii” decât dumneata. Vorbeşti despre dreptul la existenţă al ştiinţelor, iar eu nu vorbesc despre acest drept, ci despre pace. Eu nu vreau să vadă oamenii război acolo unde nu este. Ştiinţele au fost totdeauna paşnice. Şi anatomia, şi literatura au aceeaşi nobilă origine, aceleaşi scopuri, acelaşi duşman – diavolul – şi n-au absolut niciun motiv să se războiască. Ele n-au nevoie să lupte pentru existenţă. Dacă omul cunoaşte teoria circulaţiei sângelui, înseamnă că e bogat. Dar dacă îşi însuşeşte pe deasupra şi istoria religiei, şi mai învaţă pe dinafară şi romanţa *Mi-e vie-n minte clipa fericită* – e şi mai bogat, în niciun caz sărac, prin urmare avem de-a face numai cu plusuri. Iată de ce geniile nu s-au războit niciodată. În Goethe, naturalistul se împăca minunat cu poetul.

Nu se războiesc ştiinţele, poezia cu anatomia, ci rătăcirile – adică oamenii. Când omul nu înţelege ceva, simte în fiinţa lui un dezacord. Dar în loc să caute cauzele acestui dezacord în el însuşi, aşa cum ar trebui, el le caută în afara lui, şi de acolo porneşte războiul lui cu ceea ce nu înţelege. În Evul Mediu, alchimia s-a transformat treptat, pe cale firească şi paşnică, în chimie, iar astrologia în astronomie. Călugării nu înţelegeau această transformare, vedeau război şi porneau la luptă. Un asemenea călugăr spaniol războinic a fost, prin „anii şaizeci”, şi Pisarev al nostru.

Şi Bourget se războieşte. Dumneata pretinzi că nu, iar eu susţin că se războieşte. Închipuie-ţi că romanul lui ar cădea în mâinile unui om care are copii la facultatea de ştiinţe naturale sau în mâinile unui episcop care caută un subiect pentru predica de duminică. Ar putea fi ceva care să semene cu pacea în efectul pe care l-ar face asupra lor? Nu. Închipuie-ţi că romanul cade sub ochii unui anatomist, ai unui fiziolog etc. În sufletul niciunuia

dintre aceştia el nu va sădi pacea: pe eruditi îi va irita, iar pe ignoranţi îi va înzestra cu idei greşite, şi atâta tot.

Vei spune, poate, că el nu luptă cu regula însăşi, ci cu abaterile de la regulă. Sunt de aceeaşi părere că orice scriitor are datoria să lupte cu abaterile de la regulă. Dar de ce să compromită însăşi regula?… Sixte ar fi trebuit să pară un vultur, Bourget însă a făcut din el o caricatură. *Experienţele psihologice* sunt o desconsiderare a omului şi a ştiinţei. Dacă aş scrie un roman cu un anatomist care-şi disecă de vii soţia şi copilul sugaci de dragul ştiinţei sau cu o doctoriţă savantă care pleacă pe Nil şi, în interesul aceleiaşi ştiinţe, se împerechează cu un crocodil sau cu un şarpe cu clopoţei – oare un asemenea roman n-ar însemna o desconsiderare a fiinţei umane, cu toate că l-aş scrie inteligent şi interesant?!

Bourget e agreabil pentru cititorul rus, întocmai ca o ploaie după secetă, ceea ce e lesne de înţeles. Cititorul îşi dă seama că atât autorul cât şi eroii romanului sunt mai inteligenţi decât el şi că viaţa pe care o descrie e mai bogată decât a lui. Pe când scriitorii ruşi sunt mai proşti decât cititorul, eroii lui sunt şterşi şi anoşti, iar viaţa pe care o descriu ei e searbădă şi lipsită de interes. Scriitorul rus se desfată cu descrierea sumbră a realităţii, cu libărci, mahalagioaice şi spălătorese; nu cunoaşte nici istoria, nici geografia, nici ştiinţele naturale, nici religia patriei sale, nici rânduielile administrative, nici cele judecătoreşti… Într-un cuvânt, nu cunoaşte nici pe dracu'! În comparaţie cu Bourget, scriitorul rus nu-i decât un necioplit. Prin urmare e limpede de ce trebuie să placă Bourget, şi totuşi de aici nu rezultă că Sixte are dreptate sau că e sincer când citeşte „Tatăl nostru"…

109. Către A.N. Pleşceev

29 iunie 1889, Sumî

Bună ziua, scumpul şi dragul meu Alexei Nikolaevici!

Am primit scrisoarea dumitale a noua zi după moartea lui Nikolai, adică atunci când începeam cu toţii să reintrăm în normal. Îţi răspund acum, şi simt că într-adevăr am reintrat în normal şi că nimic n-o să mă mai împiedice de a-ţi scrie regulat.

A murit bietul pictor. Cât a stat în satul Luka se topea ca ceara, şi n-a fost clipă în care să mă pot elibera de conştiinţa catastrofei apropiate. N-aş fi putut spune *când* anume va muri, dar pentru mine era clar că va muri *curând.* Iată în ce împrejurări s-a petrecut deznodământul. Venise la mine Svobodin. Profitând de faptul că sosise şi fratele meu cel mare, care putea să mă înlocuiască, mi-a venit gust să mă odihnesc, să respir vreo cinci zile alt aer. De aceea, i-am convins pe Lintvarevi şi pe Svobodin, şi am plecat cu toţii la Smaghini, în gubernia Poltava. Drept pedeapsă că am plecat, tot drumul a suflat un vânt atât de rece şi cerul a fost atât de mohorât, de-ai fi zis că ne aflam în tundră. La jumătatea drumului a început ploaia. Am ajuns la Smaghini noaptea, uzi şi înfriguraţi, ne am vârât în aşternuturile reci şi am adormit în răpăitul unei ploi îngheţate. A doua zi dimineaţa, aceeaşi vreme nesuferită, cam cum e prin ţinutul Vologda. N-o să uit cât voi trăi drumul plin de noroi, cerul cenuşiu şi lacrimile copacilor. Spun că n-o să le uit, pentru că în aceeaşi dimineaţă a venit un mujic de la Mirgorod cu o telegramă udă de ploaie: *„Kolea a încetat din viaţă”.* Îţi poţi închipui starea mea sufletească. A trebuit să fac cale întoarsă, mai întâi cu căruţa până la gară, apoi cu trenul, nevoit să aştept prin staţii câte ore… La Romnî, am aşteptat de la 7 seara până la *2* noaptea. De urât, m-am dus să hoinăresc prin oraş. Mi-aduc aminte că m-am aşezat pe o bancă în grădina publică: întuneric, frig afurisit şi plictiseală de moarte, iar în spatele peretelui cenuşiu lângă care stăteam, nişte actori repetau o melodramă oarecare.

Acasă am găsit o mare durere. Familia noastră încă nu ştia ce e moartea, şi pentru întâia oară era pusă în situaţia de a vedea un sicriu în casă.

I-am făcut pictorului o înmormântare frumoasă. A fost purtat pe braţe, cu prapuri şi celelalte. L-am îngropat în cimitirul satului, sub iarba tânără. Crucea de la căpătâiul lui se vede de departe din câmpie. Am impresia că acolo odihna e foarte dulce.

Cred că o să plec undeva. Unde? Nici eu nu ştiu.

Suvorin mă cheamă în străinătate. S-ar putea să plec, deşi nimic nu mă atrage. În momentul de faţă, n-am niciun chef de eforturi fizice. Vreau să mă odihnesc, iar a cutreiera muzeele şi a

te urca în turnul Eiffel, a trece dintr-un tren în altul, a te întâlni zilnic cu grandilocventul Dmitri Vasilievici, a lua prânzuri după care rămâi flămând, a bea vinaţuri şi a alerga după senzaţii tari – toate acestea reprezintă o muncă fizică istovitoare. Mi-ar plăcea mai mult să stau locului undeva, în Crimeea, ca să pot lucra.

Piesa mea s-a împotmolit. N-am timp s-o termin, de altfel nici nu văd de ce aş termina-o. Scriu câte puţin la roman, adică mai mult mâzgălesc decât scriu.

Te-ai apucat de piesă? N-ar fi rău să scrii o comedioară originală. Scrie-o, şi însărcinează-mă pe mine s-o pun în scenă la Moscova. M-aş duce la repetiţii, ţi-aş încasa onorariul şi aş face tot ce e nevoie.

Dacă plec încotrova, o să-ţi trimit cărţi poştale din fiecare gară mare şi scrisori din fiecare oraş.

Lintvarevii sunt bine sănătoşi. Minunaţi oameni. Din zi în zi sunt tot mai buni, şi nu ştiu până unde vor merge cu bunătatea şi cu mărinimia lor. N-au pereche în toată gubernia Harkov.

Smaghinii, de asemenea, bine, sunt şi ei tot mai desăvârşiţi.

Felicit *Severnîi vestnik* pentru reîntoarcerea lui Protopopov şi a lui Korolenko. Critica lui Protopopov nu va face nimănui nici cald nici rece, pentru că toţi criticii contemporani nu fac nici cât o ceapă degerată. Sunt un soi de oameni din cale-afară de inutili, pe când reîntoarcerea lui Korolenko e un eveniment îmbucurător, deoarece omul acesta va mai da încă multe opere de seamă. Korolenko e cam conservator, foloseşte forme învechite (ca stil) şi raţionează ca un ziarist de 45 de ani. Îi lipseşte tinereţea şi prospeţimea, dar aceste cusururi nu sunt chiar atât de importante, şi mi se par mai curând împrumutate. Cu vremea, s-ar putea dezbăra de ele…

Nikolai – fratele lui Cehov.

Dmitri Vasilievici – Grigorovici.

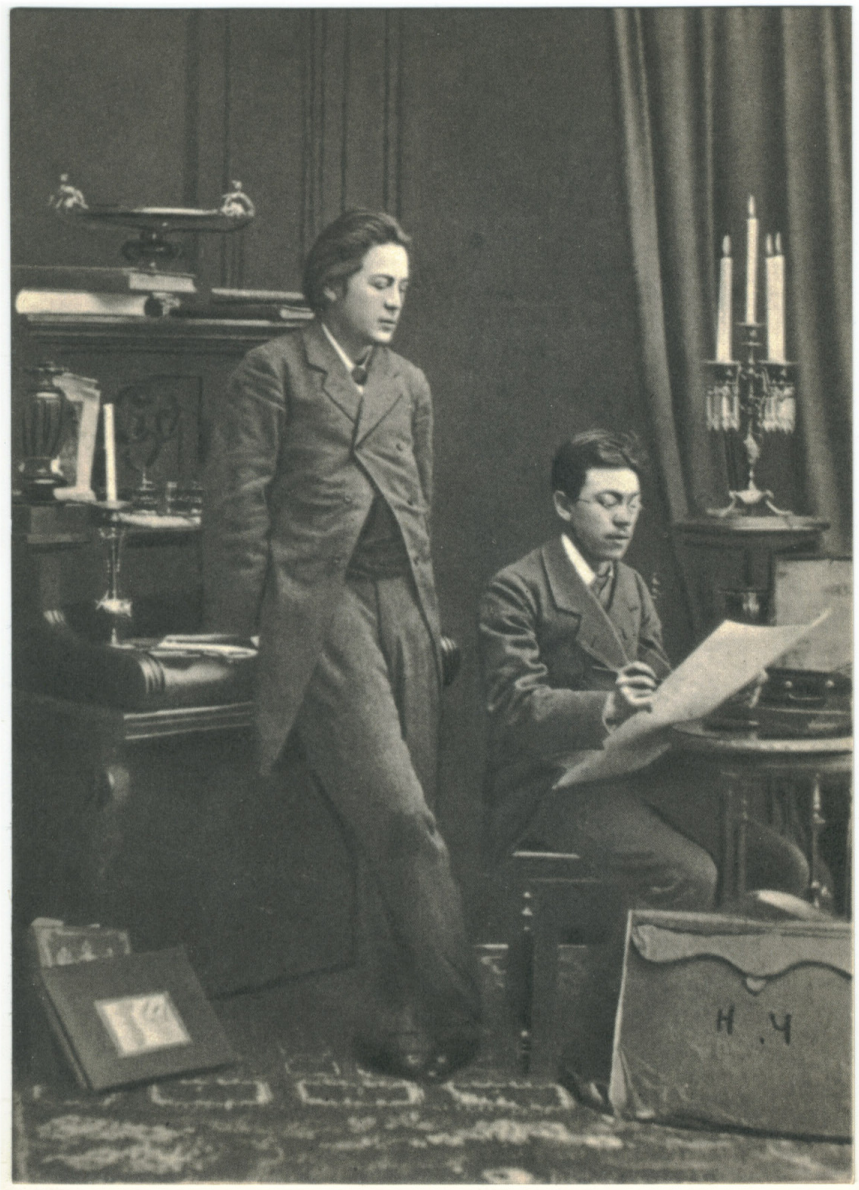

Cehov și fratele lui, Nikolai, Moscova, 1881

110. Către A.N. Pleşceev

7 septembrie 1889, Moscova

…Am scris astăzi Annei Mihailovna că am terminat povestirea pentru *Severnîi vestnik,* cerându-i învoirea s-o ţin încă la mine până la apariţia numărului următor. Vreau s-o mai şlefuiesc şi s-o mai lustruiesc, dar mai ales să mă mai gândesc asupra ei. N-am scris în genul acesta de când sunt, tema e cu totul nouă pentru mine, şi mi-e frică să nu cad victimă lipsei mele de experienţă. Mai precis mi-e frică să nu fi scris o prostie…

E vorba de nuvela „O poveste banală”.

111. Către A.M. Evreinova

7 septembrie 1889, Moscova

Stimată Anna Mihailovna, telegrama dumitale m-a găsit nepregătit. După ce ţi-am scris, m-am liniştit şi m-am apucat să-mi refac povestirea. Am ciopârţit-o şi în lung, şi în lat, am aruncat o bucată de la mijloc şi întreg sfârşitul, hotărât să le înlocuiesc cu altele noi. Ce să mă fac acum? Nu-ţi pot trimite un lucru, după părerea mea, neterminat, un lucru care nu-mi place. De felul ei, bucata e cam plictisitoare, şi dacă n-o să mă ocup cu toată atenţia de ea, s-ar putea să iasă dracu' ştie ce, cum spun franţujii.

Nu văd decât o singură soluţie, foarte incomodă şi pentru mine şi pentru redacţie, pe care am putea-o folosi numai în caz de mare nevoie, şi anume să împart povestirea în două părţi egale: prima jumătate să mă grăbesc s-o termin până pe la 12-15 septembrie, pentru numărul de octombrie, iar pe cealaltă s-o trimit mai târziu, pentru numărul de noiembrie. Povestirea are 3 sau 4 coli, aşa că poate fi împărţită în două.

Dacă eşti de acord cu această combinaţie, dă-mi de veste.

Subiectul bucăţii e nou: viaţa unui bătrân profesor, consilier de stat. Se scrie foarte greu. Mereu sunt silit să refac pagini întregi, deoarece toată povestirea mi-a fost stricată de o stare sufletească mizerabilă, care nu m-a părăsit toată vara. Cred că n-o să placă, dar sunt sigur că o să facă vâlvă şi că *Russkaia mîsl* o s-o ia la trei parale.

Ce e cu Korolenko?

Iartă-mă, te rog, că ţi-am dat atâta bătaie de cap. Altă dată o să fiu mai conştiincios. Salutări Mariei Dmitrievna şi lui Alexei Nikolaevici. Ai mei te mulţumesc pentru plecăciuni (în telegramă) şi îţi trimit cele mai cordiale salutări.

Al dumitale devotat cu tot sufletul, A. Cehov

În această scrisoare, Cehov se ruga să i se amâne publicarea nuvelei „O poveste banală", până în noiembrie.

Maria Dmitrievna-Feodorova, colaboratoare la „Severnîi vestnik".

112. Către A.N. Pleşceev

14 septembrie 1889, Moscova

Scumpul şi dragul meu Alexei Nikolaevici, tunetele cerului şi dinţii crocodililor să se arunce asupra capetelor creditorilor şi duşmanilor dumitale!

Acum, că ţi-am făcut această graţioasă urare orientală, răspund la scrisoarea dumitale cele ce urmează.

La telegrama Annei Mihailovna am răspuns printr-o scrisoare, prin care o rugam să aştepte până la numărul de noiembrie, şi la care am primit următoarele: *„Fie voia dumitale. Amânăm."* Îţi poţi da seama de valoarea şi de farmecul acestui răspuns, imaginându-ţi-l pe d. Cehov scriind, asudând, corectând şi înţelegând că toate transformările şi grozăviile revoluţionare pe care le suferă bucata sub pana lui n-o fac nici cu o iotă mai bună. Eu nu mai scriu, ci fac perturbaţii. Într-o asemenea stare sufletească, cred că vei fi de aceeaşi părere că nu e nicio afacere să te grăbeşti să publici.

Nuvela mea are cincisprezece teze, nu două. Se prea poate s-o consideri drept bună de dat la gunoi. Şi într-adevăr că de atâta e bună. Mă mângâi însă cu nădejdea că vei găsi totuşi două sau trei tipuri noi, interesante pentru orice intelectual, şi în acelaşi timp una sau două teze noi. De asemenea, mă mângâi cu nădejdea că *Gunoiul* meu va stârni oarecare vâlvă şi că mă voi alege cu oarecare injurii din partea taberei adverse. Iar fără aceste injurii nu se poate, deoarece în secolul nostru, secolul telegrafului, al teatrului doamnei Goreva şi al telefoanelor, injuria e soră bună cu reclama.

Cât despre Korolenko, găsesc că e prematur să tragem concluzii cu privire la viitorul lui. În momentul de faţă, şi eu, şi el ne găsim în faza când soarta hotărăşte încotro ne va îndrepta: în sus sau la vale, în prăpastie. Oscilaţiile sunt cu totul îndreptăţite şi ar fi normal să urmeze o oarecare stagnare.

Vreau să cred că el, Korolenko, va ieşi biruitor şi că-şi va găsi un punct de sprijin. Are de partea lui o sănătate bună, luciditate, convingeri nezdruncinate şi o minte limpede, deşi nu fără idei preconcepute, însă liberă de orice prejudecată. Nici eu n-o să mă dau de viu pe mâna Sorţii. Cu toate că-mi lipseşte ceea ce are Korolenko, am altceva în schimb. Trecutul meu e plin de greşeli pe care Korolenko nu le-a făcut, dar unde e greşeală, e şi experienţă. Pe lângă aceasta, timpul meu de luptă e mai vast şi am un repertoriu mai bogat: afară de romane, de versuri şi denunţuri, am încercat toate genurile. Am scris şi nuvele, şi povestiri, şi vodeviluri, şi articole de fond, şi schiţe umoristice, şi tot felul de nimicuri, inclusiv *Ţânţari şi muşte* pentru *Strekoza.*

Dacă nu reuşesc în nuvele, pot să mă apuc de povestiri; dacă povestirile sunt proaste, pot să mă apuc de vodeviluri şi tot aşa mai departe, până la moarte. Încât, cu toată dorinţa mea de a ne privi, pe mine şi pe Korolenko cu ochiul pesimistului, şi de a-mi lăsa nasul în jos, nu-mi pierd curajul nicio clipă, deoarece încă nu văd motive care să pledeze *pro* sau *contra.* Să mai aşteptăm vreo cinci ani, şi atunci vom vedea…

…două tendinţe – Merejkovski scrisese în „Severnîi vestnik" cu privire la cele două tendinţe din nuvela „O poveste banală".

Partea scrisorii referitoare la V.G. Korolenko e un răspuns dat lui Pleşceev, care-i scrisese că Korolenko „n-o să meargă înainte".

113. Către A.N. Pleşceev

24 septembrie 1889. Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, această scrisoare pleacă la poştă odată cu nuvela de care-s atât de sătul, încât i-am spus: lasă-mă odată, afurisito, şi du-te în focul criticii plictisitoare şi al nepăsării publicului cititor! M-am săturat de când o tot moşesc! Titlul nuvelei: *O poveste banală (din însemnările unui bătrân.)* Partea cea mai banală şi mai plicticoasă, după cum vei vedea şi dumneata, o alcătuiesc nesfârşitele cugetări pe care, spre părerea mea de rău, nu le pot lăsa la o parte, deoarece eroul care scrie aceste însemnări nu se poate lipsi de ele. Cugetările acestea sunt tot atât de inevitabile şi de necesare cum e afetul pentru tun. Ele caracterizează eroul, îi caracterizează starea de spirit şi-i explică şovăielile faţă de sine însuşi. Citeşte-o, te rog, şi scrie-mi ce părere ai. Dumneata îi vei vedea mai bine lipsurile şi defectele, deoarece pe dumneata încă nu te-a plictisit şi nu te-a obosit ca pe mine.

114. Către A.N. Pleşceev

30 septembrie 1889, Moscova

Bună ziua, dragul meu Alexei Nikolaevici!

Îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare şi pentru sugestii, de care voi ţine seama neapărat când voi face corectura. Însă asupra câtorva observaţii nu sunt de aceeaşi părere cu dumneata.

De pildă, nu găsesc că ar fi nevoie să schimb titlul nuvelei. Deştepţii care vor face spirite de prost gust în legătură cu titlul *O poveste banală,* după cum presupui dumneata, sunt atât de puţin spirituali, încât nu mă tem de ei. Iar dacă se va găsi cineva care să facă un spirit bun, o să fiu fericit că i-am dat acest prilej. Profesorul nu putea să scrie nimic despre soţul Katiei, pentru motivul că nu-l cunoştea, iar Katia nu-i vorbea despre el; afară de asta, eroul meu – şi e una dintre principalele lui caracteristici – e atât de indiferent faţă de viaţa lăuntrică a celor din jurul său, încât în timp ce aceştia plâng, păcătuiesc sau mint, el discută liniştit despre literatură şi despre teatru. Dacă ar fi fost de altă factură poate că Liza şi Katia nu s-ar fi prăpădit.

Într-adevăr, partea în care e vorba de trecutul Katiei a ieşit cam lungă şi plictisitoare. Dar nu se putea altfel. Dacă mi-aş fi dat osteneala s-o fac mai interesantă, nuvela mea – cred că eşti de aceeaşi părere – ar fi ieşit de două ori mai lungă.

În ceea ce priveşte frântura de cuvânt din scrisoarea lui Mihail Feodorovici, „pătim…" nu are nimic forţat.

Nuvela, ca şi scena, îşi are legile ei. Aşa, instinctul îmi spune că în finalul unei nuvele sau al unei povestiri trebuie să întăreşti artificial în cititor impresia obţinută din întreaga bucată, şi de aceea e necesar să-i aduci aminte cât de cât, măcar din treacăt, de cei despre care ai vorbit mai înainte. Poate că greşesc.

Pe dumneata te supără faptul că or să mă înjure criticii. Treaba lor. E frumos să-ţi plăteşti datoriile, că doar şi profesorul meu îi înjură pe ei.

Acum mă odihnesc. Pentru plimbările mele, am ales domeniul zgomotos al Melpomenei, unde mă aflu în prezent în excursie. Închipuie-ţi că scriu o mare comedie-roman şi că am şi dat gata două acte şi jumătate! După ce ai scris o nuvelă, e foarte uşor să scrii şi o comedie. În comedia mea prezint oameni buni, integri şi destul de simpatici. Sfârşitul e fericit, tonul general – liric. Titlul: *Duhul pădurii.*

La 27 septembrie 1889, Pleşceev îi scria lui Cehov părerea asupra nuvelei „O poveste banală": „Până acum n-ai dat nimic *mai puternic şi mai profund ca această bucată".* Cu acest prilej, Cehov a scos din nuvelă două greşeli strecurate, întâmplător, în manuscris.

115. Către P.I. Ceaikovski

12 octombrie 1889, Moscova

Mult stimate Piotr Ilici!

Luna aceasta intenţionez să public o nouă culegere de povestiri. Aceste povestiri sunt anoste, plictisitoare ca toamna, uniforme ca ton, iar elementele artistice sunt amestecate cu cele medicale. Totuşi asta nu mă face să-mi pierd curajul de a mă adresa dumneavoastră, cu rugămintea respectuoasă să-mi permiteţi a vă închina volumul. Ţin foarte mult să primesc un răspuns afirmativ, în primul rând, pentru că ar fi o mare bucurie pentru mine, şi în al doilea rând, pentru că ar satisface, măcar în mică măsură, sentimentul de adânc respect ce mă îndeamnă să-mi îndrept gândul, în fiecare zi, spre dumneavoastră. Ideea de a vă închina acest volum mi-a încolţit în minte în ziua în care am luat micul dejun împreună cu dumneavoastră la Modest Ivanovici, şi când mi-aţi spus că aţi citit povestirile mele.

Dacă, odată cu acceptarea, mi-aţi trimite şi fotografia dumneavoastră, aş socoti că am primit mai mult decât merit şi aş fi fericit în vecii vecilor. Iertaţi-mă că vă deranjez şi îngăduiţi-mi să vă urez tot binele.

Devotat din adâncul sufletului, A. Cehov

E vorba de culegerea „Oameni mohorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890. Volumul i-a fost închinat lui P.I. Ceaikovski.

Modest Ivanovici – Modest Ilici Ceaikovski, fratele compozitorului *(Ivanovici* – e o greşeală strecurată în originalul scrisorii).

116. Către A.S. Suvorin

13 octombrie 1889, Moscova
13 octombrie (pentru început, e o cifră fatidică)

Bine ai venit!

Bineînţeles că voi folosi cu multă plăcere invitaţia de a trage la dumneata. Mii de mulţumiri. Dar cred că o să vin mult mai târziu decât în octombrie sau noiembrie.

La mine, toate sunt bune. Eu, aproape sănătos, familia de asemenea, am o dispoziţie minunată, am şi bani – care cred că-mi vor ajunge până la Anul Nou – şi deocamdată nu sufăr de lene. Astă-vară am trândăvit, dar în ultimele patru luni am scris mai mult decât s-ar fi putut aştepta cineva de la o focă literară ca mine. Mai întâi, am scris o nuvelă de patru coli şi jumătate. Mi-am ales înadins o problemă peste puterile mele. M-am chinuit cu ea zile şi nopţi de-a rândul, am vărsat multă sudoare şi puţin a lipsit să nu mă tâmpesc de-atâta efort, dar am izbutit să am şi eu o satisfacţie, şi mi-am aplicat şi o pedeapsă disciplinară pentru lenea mea, din vară. Nuvela se va publica în *Severnîi vestnik*, numărul din noiembrie.

După aceea, îndată ce-am terminat nuvela, deşi eram foarte obosit, m-am apucat, în virtutea inerţiei, să-mi scriu din nou piesa în patru acte *Duhul pădurii,* renunţând la tot ce scrisesem în primăvară. Am lucrat cu multă plăcere, cu încântare chiar, cu toate că mă durea cotul şi vedeam nu ştiu ce bazaconii înaintea ochilor. Apoi a venit Svobodin şi a luat piesa pentru o reprezentaţie în beneficiul său (la 31 octombrie). Piesa a fost citită de Vsevolojski, de Grigorovici *et Co.* Dacă doreşti să ştii ce soartă are, poţi afla de la Svobodin, care e direct interesat, sau de la Grigorovici, fost preşedinte al curţii marţiale, care m-a judecat pentru *Duhul pădurii.* Piesa nu mi-a fost acceptată. Nu ştiu dacă n-a fost acceptată numai pentru reprezentaţia în beneficiul lui Svobodin (la care urmau să ia parte şi marii duci) sau, în general, pentru toate teatrele de stat. Pe mine n-au găsit de cuviinţă să mă înştiinţeze.

În al treilea rând, pregătesc materialul pentru a treia culegere de povestiri. Firește că şi pentru această culegere o să mă adresez tot dumitale, dar nu înainte de 1-2 noiembrie. Acum, în momentele de odihnă, refac unele povestiri şi mai scriu şi altele noi…

...nuvelă – „O poveste banală”.

Grigorovici era preşedintele Comitetului literar de pe lângă Direcţia teatrelor de stat din Petersburg.

Volumul al treilea de povestiri – „Oameni mohorâţi” (primele două volume au fost culegerile „În amurg” şi „Povestiri”).

117. Către P.I. Ceaikovski

14 octombrie 1889, Moscova

Scumpe Piotr Ilici, sunt foarte, foarte mişcat şi nesfârşit de recunoscător. Vă trimit şi fotografia, şi volumul, şi v-aş trimite chiar şi soarele, dacă ar fi al meu.

V-aţi uitat la mine portţigaretul. Vi-l trimit. Lipsesc din el trei ţigarete: le-au fumat un violoncelist, un flautist şi un pedagog.

Încă o dată, vă mulţumesc. Îngăduiţi-mi să rămân al dumneavoastră devotat din tot sufletul.

A. Cehov

Fotografia avea următoarea dedicaţie: „Lui Piotr Ilici Ceaikovski, spre amintire, de la admiratorul său recunoscător şi devotat din toată inima, Cehov"; iar pe volumul „Nuvele" scria: „Lui Piotr Ilici Ceaikovski din partea viitorului libretist. 89. 14/X. A. Cehov" (vezi scrisoarea următoare şi comentariile la ea).

...un violoncelist, un flautist şi un pedagog – M.R. Semaşko, A.I. Ivanenko şi Iv.P. Cehov.

118. Către A.S. Suvorin

15 octombrie 1889, Moscova

Acum, scumpe Alexei Sergheevici, dă-mi voie să-ţi scriu câteva lucruri plictisitoare:

Pavlenkov mi-a trimis şpaltul rubricii medicale a *Almanahului rus,* cu rugămintea de a-i face corecturi amănunţite. Chiar dacă Pavlenkov se va supăra din pricina încetinelii mele, te rog să-i comunici că nu-i pot îndeplini rugămintea decât la anul. Acum, nu mai am când aduna datele necesare. Numărul paturilor, costul spitalizării bolnavilor etc. nu se găsesc în niciun almanah şi nu se pot afla decât pe două căi: ori pe cale oficială, lucru care nu stă în puterea mea, ori încetul cu încetul, prin medici etc., ceea ce am şi început a face câte un pic.

Ieri a fost la mine P. Ceaikovski, şi această vizită m-a măgulit nespus: întâi, pentru că e un om mare, apoi, pentru că muzica lui, mai ales *Oneghin,* îmi place nespus. Am vrea să scriem împreună un libret.

Ce se aude despre Botkin? Vestea că ar fi bolnav nu-mi place deloc. Ca talent, el este pentru medicina rusă ceea ce e Turgheniev pentru literatură… (pe Zaharin l-aş compara cu Tolstoi).

Plecăciuni la toţi ai casei. Îţi doresc sănătate şi fericire.

Al dumitale, A. Cehov

Vrem să scriem împreună un libret – pentru o operă după „Bela" lui Lermontov.

119. Către A.S. Suvorin

17 octombrie 1889, Moscova

Cu privire la rubrica medicală a almanahului, ţi-am scris ieri. Ostrovski, despre care de asemenea ţi-am scris, mi-a adus astăzi un teanc întreg de povestiri de-ale surorii lui.

Goreva a fost scărmănată şi beştelită, bineînţeles pe nedrept, deoarece nimeni nu trebuie scărmănat şi beştelit în public decât pentru o fărădelege, dar şi atunci cu discernământ. Nu-i mai puţin adevărat că teatrul Gorevei e din cale-afară de slab. Am fost şi eu la o reprezentaţie, şi puţin a lipsit să nu mor de plictiseală. Trupă mediocră, pretenţii exagerate.

Nu te bucura că ai ajuns în piesa mea: mai rabdă, drăguţule! Încă nu ţi-a venit rândul. Dacă voi trăi, voi scrie despre nopţile petrecute împreună la taifas, la Feodosia, apoi despre pescuitul din apropierea morii Lintvarevilor, cum mergeai pe podişca de bârne… Deocamdată, de la dumneata nu vreau nimic. Nu eşti în piesă şi nici nu puteai fi, deşi Grigorovici, cu perspicacitatea lui caracteristică, vede altfel lucrurile. În piesă e vorba de un om anost, egoist, rigid, care a predat istoria artelor timp de 25 de ani fără s-o înţeleagă, despre un om care răspândeşte în jurul lui plictiseala şi urâtul, care nu admite râsul şi muzica etc. etc., şi care totuşi e nespus de fericit. Pentru Dumnezeu, nu mai da crezare tuturor acestor domni care caută peste tot numai răul, care judecă pe toată lumea după ei şi atribuie altora năravurile lor de vulpoi şi de bursuci! O, cum se mai bucură Grigorovici! Şi cum s-ar bucura toţi dacă ţi-aş pune şoricioaică în ceai sau dacă m-aş angaja spion la biroul III! Bineînţeles, vei spune că toate acestea sunt fleacuri care nu merită nicio atenţie. Ba nu, merită: dacă piesa mea s-ar juca, toţi spectatorii, din cauza acestor şnapani mincinoşi, ar spune, uitându-se pe scenă: „Ia te uită cum e Suvorin, ia te uită cum e nevasta lui! Hm… şi noi care nu ştiam nimic…”

Sunt şi eu de părere că toate acestea sunt fleacuri. Dar din pricina unor asemenea fleacuri, piere lumea. Mai zilele trecute, m-am întâlnit la teatru cu un scriitor petersburghez. Am început să vorbim de una, de alta. Când i-am spus că astă-vară, la diferite date, au fost la mine Pleşceev, Baranţevici, dumneata, Svobodin şi alţii, a oftat cu compătimire şi a zis:

— Să nu-ţi închipui că e o reclamă bună. Te înşeli dacă te încrezi în ei…

Cu alte cuvinte, te-am invitat ca să aibă cine scrie despre mine, iar pe Svobodin ca să am cui strecura piesa mea! De la această discuţie cu scriitorul am în gură o senzaţie de parcă, în loc de votcă, aş fi înghiţit un pahar de cerneală cu muşte. Toate astea

sunt nimicuri, sunt fleacuri, dar dacă n-ar fi ele, viaţa omenească ar fi alcătuită numai din bucurii, pe când aşa, e uneori dezgustătoare.

Dacă ţi se serveşte cafea, nu te aştepta la bere. Dacă îţi prezint cugetările unui profesor, ia-le de bune şi nu căuta iu ele idei cehoviene. Şi îţi foarte mulţumesc de aşa ceva. Dar din toată nuvela mea, eu nu împărtăşesc decât o singură idee, aceea care zace în capul escrocului de Gnecker, ginerele profesorului, şi anume că „a înnebunit bătrânul!" Restul a inventat şi făcut… Unde ai găsit publicistică? Apreciezi într-adevăr orice opinii, de vezi centrul de gravitaţie în ele însele şi nu în provenienţa lor, în felul cum sunt exprimate, şi aşa mai departe? Atunci şi *Discipolul* lui Bourget e publicistică? Pentru mine, ca scriitor, toate aceste opinii nu au o valoare ca fond. Nu e vorba de fondul lor, care e schimbător şi nu e nou. Principalul stă în provenienţa acestor opinii, în dependenţa lor de influenţele din afară etc. Opiniile trebuie privite ca simptome, cu absolută obiectivitate, fără a căuta să fii de acord cu ele sau împotriva lor. Dacă aş descrie manifestările unui bolnav de coree, n-ai să le priveşti din punctul de vedere al coregrafiei, nu-i aşa? Acelaşi lucru şi cu opiniile. N-am avut deloc pretenţia să te impresionez cu concepţiile mele uimitoare asupra teatrului, literaturii şi celorlalte; am vrut doar să folosesc cunoştinţele mele ca să descriu cercul acela vicios, în care, dacă nimereşte un om deştept şi cumsecade, oricât ar dori el să ia viaţa aşa cum i-a dat-o Dumnezeu, şi să se gândească creştineşte la toată lumea, vrând-nevrând cârteşte, bombăneşte şi-i blestemă pe oameni chiar şi atunci când face tot chipul să vorbească frumos despre oi. El încearcă să ia apărarea studenţilor, însă de sub pana lui nu iese nimic altceva decât vorbe ipocrite şi insulte în genul lui Jitel… Dar asta-i o poveste lungă…

E vorba despre piesa „Duhul pădurii".

...cugetările unui profesor – în nuvela „O poveste banală".

.. *Insulte în genul lui „Jitel"* – „Jitel", pseudonimul lui A.A. Diakov, publicist la „Novoe vremea".

120. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

21 octombrie 1889, Moscova

…Nimic nou. Am citit *Actorul şi cojocul* şi sunt foarte fericit că te pot felicita. E o povestire *admirabilă.* Cu deosebire plastic e pasajul în care respectivul se plimbă îmbrăcat într-un cojoc argăsit. Bravo, Januşka! Numai, ce naiba caută în povestirea aceasta prietenoasă şi caldă perlele în genul lui Jitel ca „zavistnic", „tartinar" şi celelalte? Expresiile acestea fantasmagorice nu se potrivesc deloc cu o fiinţă sensibilă şi delicată, cum m-am deprins a te socoti. Dă-le dracului, fir-ar afurisite să fie! Expresia „apasă pedala" e cât se poate de reuşită, şi mutra actorului e bine prinsă. Şi titlul e bun.

Scrie vreo zece povestiri din viaţa teatrală, ca aceasta, şi adună-le într-un volumaş. Succesul ţi-e asigurat…

121. Către A.N. Pleşceev

21 octombrie 1889, Moscova

…Nu se mai aude nimic despre piesa mea. Poate vor fi mâncat-o şoarecii, poate că Direcţia teatrelor va fi dăruit-o Bibliotecii publice sau va fi ars de ruşine pentru minciuna lui Grigorovici, care mă iubeşte ca pe copilul său. Câte nu s-au putut întâmpla?! Eu însă nu ştiu *nimic.* N-am primit nicio veste şi nicio lămurire de nicăieri, n-am aflat nimic, şi nici nu vreau să întreb nimic, ca nu cumva întrebarea mea să fie interpretată ca o rugăminte sau ca o dorinţă arzătoare de a fi încununat cu laurii Teatrului Alexandrinski. Ştii doar că-s umflat de amor propriu ca un porc!

Tăcerea persistentă a domnilor membri ai curţii marţiale care a judecat piesa mea *Duhul pădurii* nu mi-o explic decât printr-o înflăcărată simpatie faţă de talentul meu şi prin dorinţa de a-mi prelungi desfătarea paradisiacă, voluptoasă, pe care mi-o procură dulcea incertitudine. Cine ştie? Poate că piesa mea e recunoscută ca genială… Oare nu e plăcut să ghiceşti?!

În *Peterburgskaia gazeta* a apărut o informaţie, cum că piesa mea a fost declarată o „admirabilă nuvelă dramatizată". Mă bucur nespus. Prin urmare, una din două: ori eu sunt un dramaturg prost, lucru pe care-l subscriu cu plăcere, ori toţi aceşti domni, care mă iubesc ca pe copilul lor şi mă roagă de toţi dumnezeii să fiu în piesele mele ceea ce sunt, să evit şablonul şi să prezint concepţii complexe – sunt nişte ipocriţi!

Iujakov a plecat? Nu-i nimic, se întoarce el… Pun rămăşag că dacă Mihailovski, Iujakov şi ceilalţi nu vor ajunge până în cele din urmă miniştri în Bulgaria, mai curând sau mai târziu or să se întoarcă la *Severnîi vestnik.* Plecarea lui Iujakov înseamnă o pierdere uriaşă, ireparabilă pentru cititorii pe care, vara, îi supără muştele. Articolele lui Iujakov sunt mai eficace decât soluţia *Moartea muştelor.*

În schimb, nu-l lăsa pe Stasov să plece. Articolele lui se citesc cu plăcere şi dau loc la discuţii. Cel despre expoziţia de la Paris e foarte reuşit.

Având în vedere înclinarea spre bârfeală pe care o au până şi oamenii cei mai cumsecade, nu există nicio garanţie împotriva bănuielilor murdare. Acesta e răspunsul meu la întrebarea dumitale cu privire la greşita interpretare a atitudinii Katiei faţă de profesor. Dacă ne-am dezobişnuit să credem în prietenie, în respect, în dragostea nemărginită care poate exista între oameni dincolo de sfera sexuală – măcar să nu se spună despre mine că sunt vulgar! Dacă ea, Katia, s-ar fi îndrăgostit de un bătrân cu un picior în groapă, vei fi de părerea mea că asta ar însemna o

perversiune sexuală, un caz paradoxal care ar putea stârni doar interesul psihiatrului, ca o anecdotă banală ce nu merită nicio atenţie. Oare făcea să scriu o nuvelă numai pentru această perversiune sexuală?

La Moscova e o vreme mizerabilă, mai rea decât o perversiune sexuală. Curând voi publica un nou volum. Adun povestiri. Am pierdut câteva zile refăcând câteva dintre ele.

Plecăciuni familiei dumitale. Fii fericit, cerul să te ocrotească.

Al dumitale cu tot sufletul, A. Cehov

S.N. Iujakov a plecat de la „Severnii vestnik", în urma plecării lui N.K. Mihailovski.

Articolul lui Stasov „Cu prilejul Expoziţiei mondiale" a fost publicat în „Severnii vestnik", 1889, nr. 1 şi 10.

Adun povestiri – pentru culegerea „Oameni mohorâţi".

122. Către A.S. Suvorin

18-23 octombrie 1889, Moscova

[începutul s-a pierdut]

…schiţe, foiletoane, prostii, vodeviluri, povestiri plictisitoare, o mulţime de greşeli şi de inepţii, puduri de hârtie scrisă, premiul Academiei, viaţa lui Potemkin – şi cu toate acestea nu există măcar un rând care să aibă în ochii mei o importanţă într-adevăr literară. A fost o muncă imensă, o muncă forţată, dar n-a fost o clipă de muncă serioasă. Mai zilele trecute, am citit povestirea *Tragedie familială* de Bejeţki, şi am avut, pentru autor, un fel de compătimire. Acelaşi sentiment îl încerc când îmi privesc volumele. În acest sentiment, adevărul e de mărimea unei muşte, dar neîncrederea mea şi invidia pe care o simt faţă de operele altora îl umflă până la proporţiile unui elefant. Grozav aş dori să mă ascund pe undeva vreo cinci ani şi să încep o muncă migăloasă şi serioasă. Trebuie să mă apuc să învăţ, să învăţ totul de la început, deoarece, ca scriitor, sunt nemaipomenit de ignorant. Trebuie să scriu conştiincios, gândit, cu sentiment, nu câte cinci coli pe lună, ci o coală în cinci luni. Trebuie să plec de acasă, să încep a trăi cu 700-900 de ruble pe an, nu cu 3000-4000 ca acum, trebuie să renunţ la multe… Dar în mine e mai multă lene ucraineană decât curaj.

Am vândut *Duhul pădurii* Abramovei, şi rău am făcut. Prin urmare – chibzuia sufletul meu moleşit – o să am bani pentru 34 luni. Vezi, asta e judecata mea de ucrainean. Vai, ce ticăloşi sunt tinerii de astăzi!

Ai mei o duc bine cu sănătatea. Nici eu nu mai tuşesc. Tare aş vrea să te văd. Cred că o să vin pe la începutul lui ianuarie.

Ziua s-a mărit. Mergem spre primăvară, deşi încă n-am avut iarnă.

În ianuarie împlinesc treizeci de ani. Ce porcărie! Îţi schimb, starea mea sufletească e ca şi când aş avea douăzeci şi doi.

Te rog să nu mai fii bolnav şi să-i spui şi Annei Ivanovna să dăruiască altcuiva bolile ei.

Ce-ar fi să fac Anul Nou la Piter?

Al dumitale, A. Cehov

Cehov şi-a dat piesa „Duhul pădurii" la teatrul Colegiului artiştilor (fost teatrul Abramova). Primul spectacol a avut loc la 27 decembrie 1889.

Anna Ivanovna – soţia lui Suvorin.

…ţi-am scris despre Bourget şi Tolstoi – probabil în prima parte a scrisorii precedente, care s-a pierdut.

123. Către A.S. Suvorin

27 decembrie 1889, Moscova

Fete tinere şi băieţandri neprihăniţi îmi aduc operele lor. Dintr-un vraf întreg, am ales o istorioară, pe care am mai mâzgălit-o şi eu puţin, şi ţi-o trimit. Citeşte-o. E mică şi fără pretenţii. Cred că ar fi bună pentru numărul de sâmbătă. Titlul: *Dimineaţa notarului Gorşkov.*

Te rog, cu acelaşi ton cu care Jean Şceglov te-a rugat să vorbeşti cu el despre teatru: „Permite-mi să vorbesc cu dumneata despre literatură!" Când ţi-am scris, într-una dintre ultimele mele scrisori, despre Bourget şi Tolstoi, nu mă gândeam deloc la minunatele odalisce şi la faptul că scriitorul e dator să descrie numai bucurii domoale. Voiam doar să subliniez faptul că cei mai buni dintre scriitorii contemporani, pe care-i iubesc, slujesc răul, deoarece distrug. Unii dintre ei […] Pe când alţii […] a căror minte a ajuns la suprasaturaţie în dauna trupului îşi ascut fantezia până la absurd şi-l născocesc pe semizeul Sixte şi experienţele lui „psihologice". Ce e drept, Bourget i-a adăugat romanului un sfârşit fericit. Dar acest sfârşit banal se uită repede, şi nu-ţi rămân în minte decât Sixte şi „experienţele" lui care ucid dintr-odată o sută de iepuri, compromiţând în ochii mulţimii ştiinţa care, întocmai ca soţia Cezarului, nu trebuie să fie bănuită. Astfel de scriitori, privind de sus, de la înălţimea grandorii lor scriitoriceşti, conştiinţa, libertatea, dragostea, onoarea, morala – cuceriri obţinute printr-o luptă de veacuri cu natura – sădesc în mulţime credinţa că toate acestea pot fi uşor schimbate prin „experienţe", dacă nu acum, măcar în viitor. E cu putinţă, oare, ca asemenea scriitori să te facă să cauţi ceva mai bun, să te facă să gândeşti şi să recunoşti că răul e într-adevăr rău? E cu putinţă oare ca aceştia să te reînnoiască? Nu! Ei contribuie la pervertirea spiritelor în Franţa, iar în Rusia ajută să sporească rândurile unei intelectualităţi reci, apatice, fără vlagă, care e lipsită de patriotism şi veşnic nemulţumită. Această intelectualitate critică şi tăgăduieşte cu uşurinţă *totul,* deoarece e mai uşor pentru un creier leneş să tăgăduiască decât să afirme; ea nu se însoară şi refuză să crească copii şi aşa mai departe. Suflete fără vlagă, muşchi fără viaţă, cuget şovăielnic…

Unde e degenerare şi apatie, acolo e şi perversiune sexuală, desfrâu rece, avorturi, bătrâneţe prematură, tinereţe fără bucurii. Acolo artele decad, ştiinţa e privită cu indiferenţă şi nedreptatea e în floare. Societatea care nu crede în Dumnezeu, dar se teme de diavol şi este superstiţioasă, care nu are încredere în *niciun* medic, şi în acelaşi timp deplânge cu ipocrizie moartea lui Botkin şi se închină lui Zaharin, habar n-are ce este dreptatea.

M-a întrerupt cineva, altfel ţi-aş fi scris astăzi vreo cinci file. Voi continua altă dată.

Diseară se joacă *Duhul pădurii.* Actul al IV-lea l-am refăcut în întregime. Piesa nu-şi datorează existenţa decât dumitale şi lui Vladimir Nemirovici-Dancenko, care a citit-o şi mi-a dat câteva sugestii foarte utile. Bărbaţii nu-şi ştiu rolurile, dar joacă binişor; femeile îşi ştiu rolurile, dar joacă mizerabil. Asupra felului cum va fi primită piesa o să-ţi scrie anostul cela de Filippov, care mai zilele trecute îmi cerea un subiect ca să-ţi scrie o scrisoare. Ce oameni fără haz!

Te felicit cu prilejul sărbătorilor.

Al dumitale, A. Cehov
Familiei, cordiale salutări.

S.P. Botkin a murit la 12 decembrie 1889.

S.N. Filippov i-a scris lui Suvorin despre premiera piesei „Duhul pădurii", subliniind că primele trei acte au avut un succes răsunător şi că în actul al patrulea au fost doar „proteste izolate".

1890

Cehov la Ialta, 1900

124. Către M.N. Galkin-Vraskoi

20 ianuarie 1890, Petersburg

Excelenţa Voastră, preastimate Mihail Nikolaevici!

Având intenţia să plec în primăvara acestui an în Siberia Orientală, în scopuri ştiinţifice şi literare, şi dorind între altele să vizitez insula Sahalin, atât partea centrală cât şi cea meridională, îmi iau îndrăzneala a ruga respectuos pe Excelenţa Voastră să-mi acorde sprijinul necesar pentru a putea atinge scopurile mai sus arătate.

Cu sincer respect şi devotament, am onoarea a fi al Excelenţei Voastre preasupus servitor,

Anton Cehov

Galkin-Vraskoi nu numai că n-a satisfăcut cererea lui Cehov (vezi scrisorile 147 şi 148), dar, după cum s-a constatat mai târziu, a dat dispoziţii secrete ca Cehov să nu fie lăsat să intre în legătură cu unele categorii de ocnaşi şi deportaţi politici.

125. Către N.M. Ejov

28 ianuarie 1890, Petersburg

Preabunule Nikolai Mihailovici, iartă-mă că n-am răspuns atâta timp la scrisorile dumitale. Mereu m-am tot pregătit să mă întorc la Moscova, unde nădăjduiam să te văd şi să-ţi răspund prin viu grai.

Rusalka se va publica în *Novoe vremea.*

Ţi s-a majorat tariful cu o copeică. De azi înainte, vei primi câte 8 copeici pentru fiecare rând.

S-au dat dispoziţii să ţi se expedieze ziarul.

Rusalka mi-a plăcut *foarte* mult, deşi acolo unde povesteşte tatăl rusalcei imiţi întru câtva tonul lui Korolenko (din *Vuia pădurea).* În general, ai făcut progrese vădite, ceea ce, te rog să mă crezi, mă bucură. Citeşte mai mult. Trebuie să te ocupi serios de limba dumitale, care păcătuieşte uneori prin stângăcii şi afectare, cu alte cuvinte trebuie să-ţi formezi gustul pentru o limbă pură, aşa cum se formează gustul pentru gravuri, pentru muzica bună etc. Citeşte mai cu seamă cărţi serioase, în care limba e mai sobră şi mai disciplinată decât în beletristică. Cu acest prilej vei dobândi şi un bagaj de cunoştinţe care nu sunt deloc inutile unui scriitor.

O mică morală pentru micul dejun! Suvorin îşi cere iertare că n-a dat dispoziţii până acum în ce priveşte ziarul.

Salutări soţiei dumitale.

Sincer devotat, A. Cehov

Ai fost pe la ai mei?

126. Către A.N. Pleşceev

15 februarie 1890, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, îţi răspund la scrisoarea pe care am primit-o chiar acum. A fost ziua dumitale? Da? Şi eu care am uitat! Te rog să mă ierţi şi să primeşti, cu întârziere, felicitările mele.

Adevărat să fie că nu ţi-a plăcut *Sonata Kreutzer*? N-aş spune că e o operă genială, nepieritoare – nu sunt eu îndreptăţit s-o judec – totuşi, după părerea mea, în maldărul de lucrări apărute la noi şi în străinătate, nu cred că s-ar putea găsi ceva echivalent în ce priveşte importanţa concepţiei şi frumuseţea execuţiei, fără să mai vorbesc de calităţile artistice, care, pe alocuri, sunt pur şi simplu uimitoare. Eu unul îi sunt recunoscător nuvelei chiar şi pentru faptul că-ţi excită mintea în cel mai înalt grad. Citind-o, abia te poţi stăpâni să nu strigi: „E adevărat!" sau: „E absurd!" Ce e drept, are şi lipsuri supărătoare. Pe lângă cele enumerate de dumneata, mai are un defect ce nu i-l pot ierta autorului, şi anume îndrăzneala cu care tratează probleme pe care nu le cunoaşte şi pe care, din încăpăţânare, nu-şi bate capul să le înţeleagă. Aşa, raţionamentele lui asupra sifilisului, asupra caselor de corecţie, asupra aversiunii femeilor pentru actul împreunării şi altele nu numai că pot fi contestate, dar ele demască pe omul ignorant, care nu şi-a dat osteneala, în cursul lungii sale vieţi, să citească măcar două sau trei broşuri scrise de specialişti. Totuşi aceste lipsuri se risipesc ca puful în bătaia vântului. Datorită calităţilor nuvelei, nici nu le observi. Iar dacă le observi cumva, rămâi cu părerea de rău că nuvela n-a scăpat de soarta pe care o au toate cele omeneşti de a nu fi nici desăvârşite, nici fără pată.

Prietenii şi cunoscuţii mei din Petersburg sunt supăraţi pe mine? Pentru ce? Pentru că nu-i prea plictisesc cu prezenţa mea, de care şi eu m-am plictisit de mult? Potoleşte-le spiritele, spune-le că la Petersburg am luat multe dejunuri, multe mese, dar că n-am cucerit *nici*o femeie, că în fiecare zi eram sigur că în aceeaşi seară o să plec cu acceleratul, dar mă opreau prietenii şi *Anuarul marinei,* pe care am fost nevoit să-l răsfoiesc în întregime, începând cu anul 1852. Într-o lună de zile, cât am stat la Piter, am făcut atâtea câte tinerii mei prieteni n-ar fi făcut într-un an întreg. De altfel, n-au decât să se supere!

Cât despre zvonul că aş fi plecat cu sania la Moscova împreună cu Şceglov, e o farsă a tânărului Suvorin, care a telegrafiat acest lucru familiei inele, şi a fost crezut. Iar cu privire la cei 35.000 de curieri de pe la ministere care mă asaltau să primesc postul de guvernator general al insulei Sahalin – asta e

pur şi simplu o prostie. Fratele meu, Mişa, le-a scris Lintvarevilor că fac intervenţii să ajung la Sahalin, iar ei l-au înţeles greşit, pesemne. Dacă îl vezi pe Galkin-Vraskoi, spune-i, te rog, să nu se îngrijoreze de recenzia dărilor lui de seamă: o să vorbesc pe larg despre ele în cartea mea şi o să-i imortalizez numele. Dările de seamă n-au nicio valoare: materialul e bogat şi interesant, dar autorii – funcţionari – n-au ştiut să-l utilizeze.

Cât e ziua de lungă, citesc şi fac extrase. În capul meu şi pe hârtie nu e altceva decât Sahalinul. Mi-am pierdut minţile. Sahalinomanie. Acum câteva zile, am luat dejunul la Ermolova. Când o floricică sălbatică nimereşte într-un buchet de garoafe, începe a fi mai parfumată datorită mediului ales. Aşa şi cu mine: după ce am dejunat la această stea, două zile de-a rândul am simţit în jurul capului meu o aureolă.

Am citit *Simfonia* lui M. Ceaikovski. Mi-a plăcut. După ce o citeşti, rămâi cu o impresie foarte limpede. Piesa va avea succes.

La revedere, te aştept. Salutări familiei dumitale. Mama şi sora mea îţi trimit salutări.

Al dumitale, A. Cehov

127. Către A.S. Suvorin

Între 19 şi 21 februarie 1890, Moscova

Îţi mulţumesc pentru osteneală. Am nevoie de atlasul lui Kruzenştern fie acum, fie la întoarcerea din Sahalin. Dar mai bine acum. Îmi scrii că harta lui e proastă. Apoi tocmai de aceea am nevoie de ea, pentru că-i proastă; una bună am şi cumpărat de la Ilin cu 65 de copeici.

Cât e ziua de lungă citesc şi scriu, citesc şi scriu… Şi cu cât citesc mai mult, cu atât mai mult mă conving că în două luni n-o să reuşesc să fac nici un sfert din ceea ce mi-am propus, iar mai mult de două luni nu pot să stau la Sahalin: afurisitele de vapoare nu vor să aştepte. Munca e variată, dar plictisitoare… Sunt nevoit să fiu şi geolog, şi meteorolog, şi etnograf, lucruri cu care nu sunt obişnuit, şi prin urmare mă plictisesc. Voi citi despre Sahalin până în luna martie, cât îmi vor ajunge banii, după aceea mă voi apuca iarăşi de povestiri…

128. Către Al.P. Cehov

25 februarie 1890, Moscova

Infuzorule!

Trebuie să cunosc cât mai amănunţit literatura gazetărească privitoare la Sahalin, care mă interesează nu numai din punct de vedere informativ. Bineînţeles, Gusev, informaţiile îşi au rostul lor, dar eu am nevoie şi de documentarea istorică a faptelor care formează obiectul acestor informaţii. Articolele au fost scrise fie de oameni care nu s-au dus niciodată în Sahalin şi n-aveau nicio idee despre această problemă, fie de oameni interesaţi care din această problemă s-au ales cu capital, păstrându-şi intactă inocenţa. Îndrăzneala celor dintâi şi tertipurile celor din urmă, elemente care întunecă şi întârzie adevărul, sunt mai preţioase pentru un cercetător decât orice informaţie, de cele mai multe ori întâmplătoare şi lipsită de adevăr. Iar elementele acestea caracterizează cum nu se poate mai bine atitudinea societăţii noastre faţă de problema Sahalinului, în general, şi de cea a ocnelor, în particular. Dar nu-l înţelegi bine nici pe autor şi nici intenţiile lui decât când îi citeşti articolul în întregime…

129. Către A.S. Suvorin

28 februarie 1890, Moscova

Am primit şi cărţile, şi atlasul lui Kruzenştern. Mulţumiri şi o plecăciune pentru dumneata, iar bibliotecarei dumitale spune-i, te rog, că-i rămân îndatorat până la sfârşitul zilelor mele. Mâine îţi voi expedia prin librărie: 1) Indicatorul revistei *Russkaia starina,* 2) volumul lui Vîşeslavţev, 3) *Vestnik Evropi* (nr. 8, 1872) şi 4) trei volume din *Anuarul marinei* (vol. XII pe 1858, vol. II şi vol. X pe 1859), pe care te rog să fii bun şi să le încredinţezi preastimatului Vasili spre a le preda sărmanului Konstantin Feodorovici. Volumul II din Kruzenştern ţi l-am şi expediat, iar atlasul ţi-l trimit îndată ce îl termin de copiat.

Până la plecare, o să te asaltez mereu cu cereri de cărţi. Chiar şi acum îţi alătur o listă a revistelor de care am nevoie. Te rog să mă crezi că sunt destul de pedepsit pentru deranjul ce-ţi pricinuiesc: din cauza lecturii cărţilor pe care mi le trimiţi, în creierul meu au apărut gândaci negri. E o muncă atât de afurisită şi de migăloasă, încât cred că o să mor de plictiseală înainte de a ajunge în Sahalin.

Mâine e prima zi de primăvară. Peste zece sau cincisprezece zile, vor sosi ciocârliile. Dar, vai! Primăvara care vine mi se pare străină, şi asta numai din pricină că mă voi îndepărta de ea.

În Sahalin sunt peşti foarte gustoşi, dar nu sunt băuturi care să te încălzească.

Acum nu mai există nicio îndoială că piesa lui Maslov va fi acceptată. Prin urmare, vei veni la repetiţii la începutul lui aprilie? Aşa ai promis! Toţi sfinţii să te ocrotească!

Al dumitale, A. Cehov

Domnii geologi, ihtiologi, zoologi etc. sunt grozav de inculţi. Folosesc un limbaj atât de greoi, încât nu numai că ţi-e lehamite să-i citeşti, dar uneori eşti nevoit să refaci fraze întregi ca să le poţi înţelege. În schimb, sunt plini de importanţă şi de gravitate. La drept vorbind, asta e mare porcărie!

Vasili – servitorul familiei Suvorin.

Konstantin Feodorovici Vinogradov – substitut de procuror la tribunalul marinei militare, un cunoscut de-al lui Suvorin şi de-al lui Cehov. Înainte de a pleca spre Sahalin, Cehov s-a folosit de biblioteca lui.

...piesa lui Maslov – „Seducătorul din Sevilla".

130. Către A.S. Suvorin

9 martie 1890, Moscova
9 martie. Patruzeci de mucenici şi 10.000 de ciocârlii

În privinţa călătoriei mele în Sahalin, greşim amândoi, dar cred că dumneata greşeşti mai mult decât mine. Plec pe deplin convins că voiajul meu nu va aduce o contribuţie preţioasă nici literaturii, nici ştiinţei – n-am nici cunoştinţele, nici pretenţiile necesare, şi nici nu voi avea destul timp. Nu am planurile lui Humboldt, nici măcar pe ale lui Kennan. Aş vrea să scriu vreo sută-două de pagini, aducând astfel un prinos cât de mic medicinei mele, faţă de care, după cum foarte bine ştii, m-am purtat ca un ticălos. Poate că n-o să izbutesc să scriu nimic ca lumea, totuşi călătoria aceasta are, pentru mine, farmecul ei: citind, uitându-mă în dreapta şi în stânga şi ascultând, voi afla şi voi învăţa multe. Încă n-am făcut acest drum, însă, datorită cărţilor pe care le-am citit de nevoie, am aflat multe lucruri pe care nu le-am ştiut până acum, şi pe care fiecare ar trebui să le ştie, de frică să nu încaseze patruzeci de nuiele.

Afară de asta, presupun că voiajul meu va însemna o neîntreruptă muncă fizică şi intelectuală timp de şase luni, ceea ce-mi va prinde bine, deoarece, ucrainean fiind, am început a mă lenevi; prin urmare, trebuie să mă dresez. Să zicem că această călătorie ar fi o nesocotinţă, o ambiţie, un capriciu. Dar gândeşte-te şi dumneata, şi spune-mi ce o să pierd făcând-o? Timp? Bani? O să sufăr lipsuri? Timpul nu mă costă nimic, bani n-am avut niciodată, iar în ce priveşte lipsurile, o să călătoresc cu tarantasul cel mult 25-30 de zile, iar restul o să-l petrec fie pe puntea vreunui vapor, fie în vreo odaie, de unde o să te bombardez mereu cu scrisori. Să zicem că n-o să mă aleg cu nimic de pe urma acestei călătorii. Totuşi nu cred că în tot acest timp n-o să am parte de două-trei zile de care să-mi amintesc toată viaţa cu entuziasm sau cu amărăciune! Şi aşa mai departe, şi iarăşi aşa mai departe… Aşa stau lucrurile, domnul meu. Poate că toate acestea nu sunt convingătoare, dar şi dumneata îmi scrii tot atât de neconvingător. De pildă, susţii că nimeni n-are voie, că nimănui nu-i pasă de Sahalin. Dar parcă e adevărat? Numai oamenii care nu deportează acolo mii de semeni de-ai lor şi nu cheltuiesc milioane de ruble cu insula, numai aceştia n-au nevoie şi nu le pasă de Sahalin! După Australia şi Cayenna, Sahalinul e singurul loc unde se poate studia colonizarea cu ocnaşi. Insula preocupă toată Europa, şi dumneata spui că n-avem nevoie de ea! Nu mai departe decât acum 25-30 de ani, cercetând Sahalinul, ruşii noştri au săvârşit fapte uimitoare, pentru care am putea să-i glorificăm, iar noi susţinem că n-avem nevoie de insulă, că nu

ştim ce fel de oameni sunt aceia; stăm între patru pereţi şi ne plângem că Dumnezeu nu l-a făcut pe om desăvârşit. Sahalinul e locul celor mai cumplite suferinţe pe care le poate suporta un om liber sau un rob. Cei care au lucrat pe insulă sau în apropierea ei au rezolvat şi rezolvă şi acum probleme de o răspundere înspăimântătoare. Regret că nu sunt sentimental, altfel aş spune că în asemenea locuri ar trebui să ne ducem în pelerinaj, ca turcii la Mecca, iar marinarii şi dregătorii închisorilor ar trebui să considere Sahalinul, aşa cum consideră militarii Sevastopolul. Din cărţile pe care le-am citit şi le citesc, se vede că noi am lăsat să putrezească în închisori *milioane* de oameni, i-am lăsat să putrezească fără niciun rost, fără nicio socoteală, în chip barbar. Am mânat pe ger oameni încătuşaţi în lanţuri zeci de mii de verste, i-am îmbolnăvit de sifilis, i-am pervertit şi am sporit numărul criminalilor, dând vina pe temnicerii cu nasuri stacojii. Astăzi, toată Europa civilizată ştie că nu temnicerii sunt de vină, ci noi toţi. Nouă însă nu ne pasă, pe noi nu ne interesează. Faimoşii „anii şaizeci" n-au făcut *nimic* pentru bolnavi şi întemniţaţi, ignorând în felul acesta cel mai important precept al civilizaţiei creştine. În zilele noastre se mai face câte ceva pentru bolnavi, dar pentru întemniţaţi, nimic. Soarta celor osândiţi la închisoare nu-i interesează deloc pe juriştii noştri. Nu, te asigur că Sahalinul ne interesează şi ne preocupă. Un lucru trebuie să regretăm: că plec într-acolo eu, şi nu altcineva mai competent şi mai capabil să trezească interesul societăţii. De fapt, eu fac această călătorie pentru nimicuri…

...au săvârşit fapte uimitoare – Cehov se referă la expediţia lui Nevelskoi, Boussé, Boşniak şi alţii, descrisă în cartea lui G.I. Nevelskoi „Faptele eroice ale ofiţerilor de marină ruşi în Extremul Orient, între anii 1849-1855".

131. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

13 martie 1890, Moscova

...*Evadarea* nu e rea, dar prea e scrisă de mântuială. În bucata dumitale, pe acelaşi personaj îl cheamă când Anika, când Prohor. Am corectat, am corectat, şi totuşi am scăpat un Prohor, şi aşa a rămas în manuscris! Asta trebuie să fi stârnit nedumerirea cititorilor atenţi. Apoi, construieşte-ţi fraza, fă-o mai suculentă, mai grasă. La dumneata, fraza seamănă cu nuiaua care se trece prin păstrăvii afumaţi! La o povestire trebuie să lucrezi 5-6 zile, şi în timp ce o scrii trebuie să te gândeşti mereu la ea, altfel n-o să ajungi niciodată să construieşti fraze bine închegate. Înainte de a o aşterne pe hârtie, fraza trebuie să-ţi zacă în minte vreo două zile, ca să se pătrundă bine de sevă. Bineînţeles că eu, personal, din lene, nu respect această regulă. Dar vouă, tinerilor, v-o recomand cu căldură, cu atât mai mult, cu cât am încercat şi eu însuşirile ei curative şi ştiu că manuscrisele adevăraţilor maeştri sunt mâzgălite, roase, cu ştersături în lung şi în lat şi cârpite cu petice care, la rândul lor, sunt şi ele mâzgălite şi şterse…

132. Către M.I. Ceaikovski

16 martie 1890, Moscova

…Stau închis în casă şi citesc cât costa în 1863 o tonă de cărbune din Sahalin şi cât una din Şanhai. De asemenea, mă documentez cu privire la amplitudine, la NO, NW, SO şi la celelalte vânturi care se vor năpusti asupra mea în apropierea ţărmului Sahalinului, când voi avea ocazia să observ şi efectele răului de mare asupra propriei mele persoane. Citesc despre sol, subsol, argilă nisipoasă şi nisip argilos, şi totuşi nu mi-am pierdut încă minţile, ba chiar am reuşit să trimit ieri o povestire la *Novoe vremea* şi în curând voi trimite şi *Duhul pădurii* la *Severnîi vestnik.* Pe acesta din urmă îl trimit în silă, deoarece nu-mi place să-mi văd piesele tipărite.

Peste vreo două săptămâni va ieşi de sub tipar volumul meu închinat lui Piotr Ilici. Aş fi în stare să fac gardă de onoare zi şi noapte la cerdacul casei sale, atât de mare e respectul pe care i-l port. Dacă ar fi vorba de ranguri în arta rusă, Piotr Ilici ar ocupa astăzi locul al doilea după Lev Tolstoi, care de mult ocupă primul loc. (Locul al treilea i l-aş conferi lui Repin, iar mie mi-aş rezerva locul al nouăzeci şi optulea.) De mult nutream, în taină, visul îndrăzneţ de a-i închina ceva. Această închinare, îmi ziceam, ar fi expresia cea mai mică şi numai parţială a infinitei preţuiri pe care eu, scriitorul, o acord talentului său extraordinar şi pe care, din cauza nepriceperii mele în ale muzicii, nu sunt în stare s-o aştern pe hârtie. Din păcate, a trebuit să-mi realizez visul dedicându-i o carte pe care n-o consider ca pe cea mai bună. Volumul e alcătuit numai din schiţe psiho-patologice mohorâte şi poartă şi un titlu mohorât, aşa încât dedicaţia mea nu va fi deloc pe placul admiratorilor lui Piotr Ilici, şi nici pe placul lui.

Eşti cehovist? Îţi mulţumesc mult. Însă dumneata nu eşti cehovist, ci pur şi simplu un om indulgent. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov
Moscova-Kudrino, asta e adresa mea.

...să trimit o povestire la „Novoe vremea" – „Diavolii".

...volumul meu închinat lui Piotr Ilici – „Oameni mohorâţi".

133. Către A.P. Lenski

martie 1890, Moscova

Preabunule Alexandr Pavlovici, îţi trimit foiletonul lui IV.F. Gorbunov. E interesant. Eu cred că actorii ar trebui să scrie mai des în felul acesta, pentru viitorii istorici ai teatrului rus. Păcat numai că uneori IV.F. minte şi e tendenţios.

În fiecare zi îmi pun în minte să te văd – am nişte treburi cu dumneata. Dar sunt atât de ocupat cu fel de fel de chestii, şi mai ales cu studierea unor materiale privitoare la Sahalin, încât n-am timp nici să-mi suflu nasul.

Plec la începutul lui aprilie. Respectele mele Lidiei Nikolaevna.

Al dumitale, A. Cehov

Am primit o scrisoare de la Levitan, de la Paris. Îmi scrie mai mult despre femei. Nu-i plac.

...foiletonul lui Iv.F. Gorbunov – „Sala cea albă" („Novoe vremea", 1890, 14 martie).

Lidia Nikolaevna – soţia lui Lenski.

134. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

22 martie 1890, Moscova

Bună ziua, dragă Jancik! Îţi mulţumesc pentru scrisoarea dumitale voluminoasă, plină de vorbe bune de la început şi până la sfârşit. O să citesc cu plăcere povestirea ostăşească. Apare în numărul de Paşte? De mult n-am mai citit ceva publicat de dumneata sau de mine!

Îmi scrii că ai vrea să te cerţi cu mine la cuţite „în special în probleme de moralitate şi artă", îmi pomeneşti, confuz, despre nu ştiu ce crime pe care le-am făcut şi care merită o dojană prietenească, ba chiar mă ameninţi cu *„o* critică gazetărească influentă". Dacă ştergem cuvântul „artă", fraza dintre ghilimele începe a fi mai limpede, însă capătă un înţeles care, la drept vorbind, mă cam tulbură. Ce este, Jean? Ce vrei să spui? Cum crezi că aş putea fi în divergenţă de păreri în materie de morală cu oameni ca dumneata, şi încă atât de mult, încât să merit o dojană şi o atenţie specială din partea criticii influente? Nu cred că te gândeşti la o moralitate superioară, excepţională, pentru că nu există moralităţi inferioare, superioare sau mijlocii, ci una singură, şi anume aceea care ni l-a dat cândva pe Isus Hristos, şi care astăzi ne împiedică, pe mine, pe dumneata şi pe Baranţevici să furăm, să jignim, să minţim şi celelalte. Cât despre mine, de-a lungul vieţii mele – dacă pot să mă judec după conştiinţa mea liniştită – n-am râvnit la femeia aproapelui, nici la robul său, nici la boul său, nici la alte dobitoace ale sale, nici cu vorba, nici cu fapta şi nici cu gândul, nici în povestirile şi nici în vodevilurile mele; n-am furat, n-am fost făţarnic, n-am linguşit pe cei puternici, n-am căutat să intru în pâinea lor şi nici nu i-am şantajat. Ce e drept, în lene petrecutu-mi-am zilele mele, fără nicio socoteală am râs, m-am îndopat, am băut şi am preacurvit, însă toate acestea mă privesc numai pe mine şi nu mă lipsesc de dreptul de a crede că, în ce priveşte moralitatea, nu sunt cu nimic mai presus sau mai prejos de oamenii obişnuiţi. N-am făcut nici fapte mari, dar nici ticăloşii, exact ca marea majoritate a oamenilor. Păcate am multe, dar în privinţa moralităţii nu datorez nimănui nimic, deoarece aceste păcate le plătesc cu vârf şi îndesat prin însăşi neajunsurile pe care mi le atrag. Decât să te cerţi la cuţite cu mine pentru faptul că nu-s un erou, mai bine azvârle cuţitele pe fereastră şi înlocuieşte cearta cu râsul dumitale simpatic, tragic.

În schimb, de cuvântul „artă" mă tem, cum se tem precupeţele de stafii. Când mi se vorbeşte despre ce e artistic şi ce nu e, despre ce e scenic sau ce nu e scenic, despre tendinţe, despre realism etc., mă fâstâcesc, dau din cap nehotărât şi răspund cu

jumătăţi de adevăruri banale, care nu fac doi bani. Toate operele eu le împart în două categorii: cele care-mi plac şi cele care nu-mi plac. Alt criteriu nu am, iar dacă dumneata m-ai întreba de ce-mi place Shakespeare şi nu-mi place Zlatovratski, n-aş fi în stare să-ţi răspund. Poate cu timpul, prinzând la minte, voi avea şi alte criterii. Deocamdată, orice discuţie despre „artă" mă oboseşte şi mi se pare a fi continuarea acelor discuţii scolastice, cu care oamenii se istoveau în Evul Mediu.

Dacă critica, la a cărei autoritate faci aluzie, ştie ceea ce noi doi nu ştim, atunci de ce a stat mută până acum, de ce nu ne-a dezvăluit adevărul şi legile lui implacabile? Dacă critica ar fi ştiut toate acestea, crede-mă că de mult ne-ar fi arătat calea pe care trebuie s-o urmăm, şi noi am fi ştiut ce trebuie să facem. Atunci Fofanov n-ar sta la casa de nebuni, Garşin ar trăi şi astăzi, Baranţevici n-ar fi căzut în ipohondrie şi nici viaţa noastră n-ar fi atât de plictisitoare şi de anostă ca acum, iar pe dumneata nu te-ar fi atras teatrul, şi nici pe mine Sahalinul! Însă critica tace solemn sau se mulţumeşte cu o vorbărie mizerabilă şi inutilă. Dumitale îţi face impresia că e competentă, pentru că e tâmpită, lipsită de modestie, obraznică şi gălăgioasă, pentru că e un butoi gol pe care, vrând-nevrând, îl auzi cum hodorogeşte.

Dar să dăm naibii toate prostiile acestea şi să cântăm din altă operă! Te rog să nu-ţi faci cine ştie ce iluzii literare cu privire la călătoria mea în Sahalin. Eu nu plec acolo ca să culeg informaţii şi impresii, ci pur şi simplu ca să duc, vreme de şase luni, alt fel de viaţă decât aceea pe care am dus-o până acum. Prin urmare, nene, nu-ţi pune prea mare nădejde în mine! Dacă voi avea când şi mă voi pricepe să scriu ceva – să mulţumim Celui de Sus. Dacă nu – să nu vă fie cu bănat. Plec după săptămâna luminată. O să-ţi trimit la timp adresa mea din Sahalin, împreună cu instrucţiuni amănunţite. Familia mea îţi trimite salutări, iar eu trimit salutări întregii dumitale familii.

Dragul meu căpitan mustăcios, îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

135. Către A.S. Suvorin

1 aprilie 1890, Moscova

Dumneata mă acuzi de obiectivitate, înţelegând prin aceasta indiferenţă faţă de bine şi de rău, lipsă de idealuri şi de idei etc. Ai dori ca atunci când vorbesc despre nişte hoţi de cai, să declar: a fura cai e o faptă rea. Bine, dar lucrul acesta îl ştie toată lumea, nu mai este nevoie să-l spun eu! Pe hoţi n-au decât să-i judece juraţii! Datoria mea e doar să-i arăt aşa cum sunt. Eu scriu: să ştiţi că aveţi de-a face cu hoţi de cai, prin urmare să nu uitaţi că oamenii aceştia nu sunt nişte nevoiaşi, ci indivizi bine hrăniţi, pentru care furtul de cai e un cult, o pasiune, nu un furtişag oarecare. Bineînţeles că şi mie mi-ar plăcea să îmbin arta cu morala, dar din păcate lucrul acesta e foarte greu de realizat, e aproape cu neputinţă din pricina condiţiilor tehnice. Ca să descriu hoţii de cai în 700 de rânduri, trebuie să gândesc şi să vorbesc tot timpul ca ei, să fiu în spiritul lor. Altfel, adăugând cât de puţin subiectivism, imaginile s-ar lăţi şi povestirea n-ar mai fi compactă, cum îi stă bine oricărei povestiri scurte. Când scriu, eu mă bizui pe cititor, presupunând că va completa singur elementele subiective care-i lipsesc povestirii…

136. Către V.M. Lavrov

10 aprilie 1890, Moscova

Vukol Mihailovici! În *Russkaia mîsl* din martie, la rubrica bibliografică, pagina 147, am citit din întâmplare următoarea frază: „Ieri încă, până şi sacerdoţii scrisului lipsit de principii, cum sunt domnii Iasinski şi Cehov, al căror nume…” etc. De obicei, eu nu răspund criticilor ce mi se aduc, dar în cazul de faţă nu mai e vorba de o critică, ci de-a dreptul de o calomnie. Poate că n-aş fi răspuns nici calomniei, dar zilele acestea plec din Rusia pentru mai mult timp, şi, cum s-ar putea întâmpla să nu mă mai întorc niciodată, nu mă pot opri de a răspunde.

Scriitor fără principii sau nemernic, ceea ce e totuna, n-am fost niciodată.

E drept că întreaga mea activitate literară a fost împletită dintr-un şir neîntrerupt de greşeli, uneori grosolane, dar lucrul acesta îşi găseşte explicaţia în posibilităţile talentului meu, şi nicidecum în faptul că sunt un om de treabă sau un ticălos. N-am şantajat pe nimeni, n-am scris pamflete sau denunţuri, n-am minţit, n-am linguşit şi nici n-am jignit pe nimeni. Într-un cuvânt, dacă multe dintre povestirile şi articolele mele de fond le-aş arunca bucuros la coş, aş face-o pentru că nu sunt bune de nimic, dar nu pentru că ar cuprinde măcar un rând de care să-mi fie ruşine acum. Dacă presupunem că prin „lipsit de principii” dumneata înţelegi faptul întristător că eu, om cult, care am publicat multe lucrări, n-am făcut nimic pentru ceea ce iubesc, că activitatea mea n-a adus niciun folos zemstvei, curţii cu juri, libertăţii presei, libertăţii în general şi aşa mai departe – atunci, în această privinţă, *Russkaia mîsl* ar trebui să mă considere pe bună dreptate ca pe un tovarăş şi nicidecum să mă acuze, căci până acum nici ea n-a făcut mai mult decât mine, şi nu din vina noastră.

Dacă e vorba să fiu judecat ca scriitor numai după aparenţe, apoi nici în cazul acesta nu merit să fiu acuzat în public că aş fi lipsit de principii. Până acum am dus o viaţă retrasă, între patru pereţi. Cu dumneata mă întâlnesc o dată la doi ani, iar pe d-l Macitet nu l-am văzut în viaţa mea – de aici îţi poţi da seama cât de des ies eu din casă. Totdeauna m-am ferit, pe cât am putut, să iau parte la ceaiuri, serate şi şedinţe literare, n-am deschis uşa niciunei redacţii fără să fi fost invitat, şi tot timpul am căutat ca prietenii şi cunoscuţii mei să vadă în mine mai mult medicul decât scriitorul. Pe scurt, am fost un scriitor modest, şi scrisoarea pe care o scriu acum e cea dintâi manifestare lipsită de modestie în toţi cei zece ani ai mei de activitate! Cu confraţii mă aflu în cele mai bune raporturi, niciodată nu mi-am luat asupră-mi rolul de judecător faţă de ei şi de revistele la care colaborează,

socotindu-mă incompetent şi găsind totodată că, în actuala stare de dependenţă a presei, orice cuvânt spus împotriva vreunei reviste sau a vreunui scriitor înseamnă un gest nu numai lipsit de omenie şi de tact, ci de-a dreptul criminal. Până acum, nu mi-am permis să refuz decât revistele şi ziarele a căror calitate era evident şi dovedit îndoielnică, iar când eram silit să aleg între ele, le-am preferat pe acele care aveau mai mare nevoie de serviciile mele, fie din pricina situaţiei lor materiale, fie din alte pricini, ceea ce explică de ce am colaborat la *Severnîi vestnik* şi nu la revista dumitale sau la *Vestnik Evropi,* şi de ce am primit onorarii de două ori mai mici decât aş fi primit dacă aveam alte principii în privinţa îndatoririlor mele.

Acuzaţia dumitale e o calomnie. Nu te rog s-o retractezi, deoarece ea şi-a făcut deja efectul şi n-o mai poţi tăia nici cu toporul. Să mi-o explic printr-o neglijenţă, printr-o uşurinţă sau ceva asemănător iarăşi nu pot, deoarece, după cât ştiu, în redacţia dumitale există numai oameni binecrescuţi şi cumsecade, care, nădăjduiesc, nu scriu şi nu citesc articolele de mântuială, ci sunt conştienţi de răspunderea pe care o are fiecare cuvânt al lor. Nu-mi rămâne decât să-ţi atrag atenţia asupra greşelii pe care ai făcut-o, şi să te rog să crezi că scriu aceste rânduri îndemnat de un sentiment de profundă indignare. Se înţelege de la sine că, în urma acuzaţiilor dumitale, nu mai pot fi între noi nu numai relaţii de colaborare, dar nici măcar de bună ziua.

A. Cehov

După această scrisoare, raporturile lui Cehov cu redactorul şi editorul revistei „Russkaia mîsl" au fost întrerupte timp de doi ani. N-au fost reluate decât în iunie 1892, datorită mijlocirii actorului P.M. Svobodin, un prieten comun al lui Cehov şi Lavrov.

137. Către M.P. Cehova

29 aprilie 1890, Ekaterinburg

Prietenii tunguşi! Kama e o apă din cale-afară de neprietenoasă. Ca să-i înţelegi frumuseţile trebuie să fii peceneg, să stai nemişcat pe puntea şlepului, lângă butoiul cu păcură sau lângă sacul cu peşte sărat, şi să tragi mereu din clondir. Malurile sunt goale, copacii sunt şi ei goi, pământul e cafeniu, ici şi colo se văd fâşii de zăpadă, iar vântul suflă cu atâta putere, încât nici diavolul n-ar putea să sufle mai cumplit şi mai scârbos! Când bate vântul acesta rece încreţind apa care, acum, după topirea zăpezilor, e de culoarea drojdiei de cafea, te-apucă frigul, urâtul şi spaima. Cântecele armonicelor de pe mal sună melancolic, iar oamenii îmbrăcaţi cu cojoace zdrenţuite, nemişcaţi pe şlepurile care vin din sens invers, par încremeniţi într-o durere fără sfârşit. Oraşele de pe Kama sunt cenuşii. Îţi lasă impresia că singura ocupaţie a locuitorilor lor e să fabrice nori, plictiseală, garduri ude şi noroi pe străzi. La debarcadere înghesuială de intelectuali, pentru care sosirea vaporului înseamnă un adevărat eveniment. Cea mai mare parte dintre ei aduc grozav cu Şcerbanenko şi Ciuguev, toţi poartă aceleaşi pălării, au acelaşi glas şi aceeaşi expresie de „vioara a doua“ în toată înfăţişarea lor; se vede că niciunul dintre ei n-are o leafă mai mare de 35 de ruble pe lună, şi că toţi, fără îndoială, au venit aici ca să se vindece de vreo meteahnă.

V-am scris data trecută că împreună cu mine a călătorit şi o întreagă curte de apel: preşedintele, un judecător şi procurorul. Preşedintele – un neamţ bătrân, voinic şi zdravăn, trecut la ortodoxie, plin de evlavie, homeopat şi, după cât mi s-a părut, foarte muieratic. Judecătorul – un moşneag în genul celor pe care-i picta răposatul Nikolai, umblă încovoiat, tuşind mereu, şi mare amator de anecdote, iar procurorul – un bărbat de vreo 43 de ani, liberal, sceptic, scârbit de viaţă şi teribil de sentimental. Tot drumul curtea n-a făcut altceva decât să mănânce, să rezolve probleme importante, să mănânce, să citească şi iar să mănânce. Vaporul avea o bibliotecă, şi l-am surprins pe procuror citind volumul meu *În amurg* şi vorbind despre mine. Prin acele locuri scriitorul preferat e Sibiriak Mamin, cel care a descris Uralul. Despre el se vorbeşte mai mult decât despre Tolstoi.

Până la Perm am mers doi ani şi jumătate, cel puţin aşa mi s-a părut. Am acostat la ora două noaptea, iar trenul pleca la ora şase seara. A trebuit să aştept. Ploua. De altfel, plouă mereu, e noroi, e frig… Brrr! Calea ferată din Ural ne duce bine. Pe-aici nu sunt gărişoare ca Boromli şi Merciki, cu toate că traversăm Uralii.

Asta se explică prin marele număr de uzine, de mine şi oameni de afaceri pentru care timpul e scump…

Când m-am trezit ieri dimineaţă şi m-am uitat pe fereastra vagonului, natura mi-a provocat un sentiment de scârbă. Pământul era alb, copacii erau acoperiţi cu promoroacă, iar în urma trenului gonea o viforniţă în toată legea. Spune şi tu, nu-i revoltător? Nu-i o curată batjocură?… Galoşi n-am, aşa că mi-am încălţat cizmele mele cele înalte, dar până am ajuns la bufet ca să beau o cafea, am făcut să duhnească a dohot toată regiunea Uralului! Când am descins la Ekaterinburg, ploua şi ningea cu măzăriche. Am fost nevoit să mă îmbrac cu haina de piele. Birjele de pe-aici au o înfăţişare nespus de jalnică – murdare, ude şi fără arcuri. Spinarea calului e numai ciolane, copitele i-s uriaşe, iar picioarele de dinainte le ţine aşa *[urmează un desen explicativ]*… Trăsurile sunt o parodie grosolană a briştelor noastre, cărora li s-a adaptat un poclit hârbuit, şi atât. Iar birjarii, cu cât încerc să-i descriu mai exact, cu atât seamănă mai mult cu nişte caricaturi. Ei nu mână birja pe caldarâm ca să nu te hurduce, ci prin şanţ, unde-i noroi, adică moale. Şi toţi seamănă cu Dobroliubov!

În Rusia, toate oraşele sunt la fel. Ekaterinburg e exact ca Perm sau ca Tula. Dar seamănă şi cu Sumî şi cu Gdeaci. Clopotele au un glas frumos, catifelat. Am tras la „Hotel american” (care-i destul de acceptabil) şi numaidecât i-am trimis veste lui Alexandr Maximovici Simonov că am sosit şi că am de gând să nu ies din casă două zile ca să iau Huniade, ceea ce am şi început să fac, şi trebuie să spun, nu fără mândrie, cu destul succes.

Unui nou-sosit, oamenii de aici îi inspiră un sentiment care aduce cu groaza. Au umerii obrazului turtiţi, fruntea înaltă, ochii mici, umerii laţi şi nişte pumni uriaşi. Probabil, se nasc în uzinele de turnătorie de prin partea locului, şi la naşterea lor nu asistă un mamoş, ci mecanicul. Când îţi intră câte unul în odaie cu samovarul sau cu sticla cu apă, îţi vine a crede că vrea să-ţi facă de petrecanie. Eu unul mă feresc din calea lor. Azi-dimineaţă mi-a intrat pe uşă unul morocănos, cu fruntea lată, cu pometii proeminenţi, lung până-n tavan, cu umerii de-un stânjen şi, pe deasupra, îmbrăcat cu o şubă.

„Ei, mi-am zis, ăsta nici vorbă că-mi face felul!” Când colo, ce să vezi? Era Alexandr Maximovici Simonov! Am început să vorbim de una, de alta, şi aşa am aflat că e membru în consiliul zemstvei, că e administratorul unei mori a unui văr de-al lui, luminată de electricitate, că e redactor-şef la *Ekaterinburgskaia nedelea,* care trece prin cenzura prefectului de poliţie, baronul Taube, că e însurat şi are doi copii, că averea îi sporeşte mereu, că se îngraşă, îmbătrâneşte şi duce o viaţă îmbelşugată. Mi-a spus că n-are timp să se plictisească. M-a sfătuit să vizitez muzeele, uzinele, minele. I-am mulţumit pentru sfat. M-a chemat la el a

doua zi spre seară, la un ceai, iar eu l-am invitat la prânz. El nu m-a poftit la dejun şi, în general, n-a insistat să mă duc acasă la el. De aici, mama ar putea trage concluzia că inimile noastre de rude nu s-au înduioşat şi că nici Simonov, nici eu n-avem nevoie unul de altul. N-o să mă duc s-o văd nici pe Praskovia Paramanova, nici pe Nastasia Tihonovna, nici pe Sobaki Semionîci şi nici pe Matvei Sortirîci, deşi mătuşa m-a rugat să le spun că le-a scris de vreo zece ori, fără să primească vreun răspuns de la ei. Pentru mine, rudele sunt nişte indivizi faţă de care mă simt tot atât de indiferent ca şi faţă de Frosia Artemenko.

Pe stradă e zăpadă, şi înadins am coborât storul la fereastră să nu mai văd această privelişte asiatică. Aştept răspuns de la Tiumen la telegrama mea, care sună aşa: *„Tiumen. Societatea de navigaţie Kurbatov. Răspuns plătit. Comunicaţi-mi când pleacă vaporul de pasageri «Tomsk» etc.”* De acest răspuns depinde dacă îmi voi continua călătoria cu vaporul sau va trebui să fac 1500 de verste cu căruţa pe drumuri desfundate.

Aici, cât ţine noaptea, se bate la toate colţurile de stradă în nişte plăci de tuci. Şi trebuie să ai un cap de tuci ca să nu înnebuneşti din pricina acestor orologii care nu mai contenesc. Astăzi am încercat să-mi fac o cafea: a ieşit un fel de vin *à la* Matrasinski. Beam şi mă strâmbam.

Am fluturat prin mâini cinci cearşafuri şi n-am cumpărat niciunul. Mă duc chiar astăzi să-mi iau galoşi.

Şi acum, fiţi sănătoşi. Cu bine. Cel de sus să vă aibă în pază. Salutări tuturor Lintvarevilor şi, în special, Troşei. Plecăciuni Kundasovei, Ivanenkăi, Mizinovei etc. Lui Luka îi doresc cât mai mulţi grauri. Banii sunt neatinşi. Repet: dacă mama vrea să-i facă un grilaj lui Nikolai, n-am nimic împotrivă, asta e şi dorinţa mea.

Oare mă aşteaptă la Irkutsk vreo scrisoare de la voi?

Al vostru Homo Sachaliensis.

A. Cehov

Trimit scrisoarea recomandat. Mă tem că altfel nu ajunge.

Roag-o pe Lika să nu lase margini *prea late* la scrisorile ei.

Scrisoarea a fost trimisă în drum spre Sahalin. Cehov a plecat din Moscova la 19 aprilie 1890.

Boromli şi Merciki – două gări mici pe traseul căii ferate din sudul Rusiei.

Troşa – N.M. Lintvareva.

138. Către N.V. Kiseleva

7 mai 1890, pe malul Irtîşului

Bună ziua, mult stimată Maria Vladimirovna!

Am vrut să-ţi scriu de la Moscova o scrisoare de rămas-bun, dar n-am izbutit şi a trebuit s-o amân *sine die*. Îţi scriu abia acum, adăpostit într-o izbă de pe malul Irtîşului. E noapte. Iată cum am nimerit aici. Am pornit pe drumul mare siberian cu o căruţă particulară şi am străbătut deja 715 verste. M-am prefăcut în mucenic din cap până în picioare. De azi-dimineaţă a început să sufle un vânt aspru şi rece şi să cearnă o ploiţă nesuferită. Trebuie să-ţi spun că în Siberia încă nu e primăvară: pământul e cafeniu, copacii golaşi, şi încotro îţi arunci ochii vezi albind fâşii de zăpadă. Şi ziua, şi noaptea umblu cu cojoc şi cu pâslari… Şi, cum îţi spuneam, de azi-dimineaţă a început să bată vântul… Nori grei, plumburii, pământ cafeniu, noroi, ploaie, vânt… Brrr! Merg, merg… Merg la nesfârşit, dar vremea nu se limpezeşte. Când am ajuns pe înserat la staţia de poştă, oamenii mi-au spus că mai departe nu se poate trece, deoarece totul e inundat, podurile sunt luate de ape etc. Cunoscând obiceiurile chirigiilor de a speria călătorii cu stihiile ca să-i facă să rămână pe noapte la ei (ceea ce le aduce un venit suplimentar), nu i-am crezut şi am poruncit să mi se înhame o troică. Şi ce crezi că mi s-a întâmplat? Nici n-am făcut cinci verste, şi am şi văzut luncile Irtîşului acoperite cu bălţi mari. Drumul era ascuns sub ele, iar podurile erau într-adevăr luate de ape sau prăbuşite. Să mă întorc îndărăt nu-mi venea la socoteală, pe de o parte din ambiţie şi pe de alta din dorinţa de a părăsi cât mai curând locurile acelea nesuferite… Am luat-o de-a dreptul prin bălţi… Doamne, de când sunt, n-am păţit niciodată aşa ceva! Un vânt aspru, frig. O ploaie urâcioasă şi, pe deasupra, eram silit să cobor din tarantas şi să ţin caii. Peste poduri nu se putea trece decât câte un cal… Unde am nimerit? Unde sunt? De jur împrejur, pustiu şi trist. Drept în faţă se zăreşte malul gol şi mohorât al Irtîşului… Intrăm în băltoaca cea mai mare. Acum m-aş întoarce bucuros îndărăt, dar nu se mai poate. Mergem pe o fâşie de pământ îngustă şi lungă. Deodată, fâşia se sfârşeşte şi noi intrăm în apă! Apoi altă fâşie, şi iar apă… Mi-au înţepenit mâinile… Raţele sălbatice parcă râd de noi şi se rotesc deasupra noastră în stoluri uriaşe… Se întunecă… Chirigiul tace – şi-a pierdut capul de-a binelea… Dar iată că, în sfârşit, pătrundem pe ultima fâşie de pământ care desparte bălţile de Irtîş… Malul povârnit al râului e mai înalt cu un arşin decât nivelul apei. E lutos, gol, măcinat şi pare lunecos… Apa e tulbure… Valurile înspumate plescăie în malul de lut, iar Irtîşul nici nu urlă, nici nu mugeşte, ci face doar un zgomot ciudat, de

parcă bocăneşte cineva, sub apă, într-un sicriu… Celălalt mal e un pustiu nesfârşit, dezolant. Dumneata ai visat de multe ori bulboana Bujarovski. Ei bine, de astăzi înainte, eu o să visez Irtîşul…

Dar iată şi bacul. Trebuie să trec pe malul celălalt. Dintr-o izbă iese un mujic zgribulit de ploaie, care ne spune că nu se poate trece cu bacul, fiindcă vântul e prea tare… (aici bacurile sunt purtate cu vâslele) şi ne sfătuieşte să aşteptăm până s-o răzbuna vremea.

Şi iată-mă petrecându-mi noaptea în izbă, care se află chiar pe malul Irtîşului şi pare o insulă în mijlocul unui lac. Trupul mi-e răzbit de umezeală, iar sufletul de singurătate. Aud cum bocăneşte Irtîşul meu în sicrie, aud cum urlă vântul, şi mă întreb: Unde sunt? Ce caut eu aici?

În cămăruţa de alături dorm mujicii de la bac şi chirigiul meu. Sunt oameni de treabă. Dacă erau răi, puteau să mă prade şi să mă arunce în Irtîş. Altă izbă nu mai este pe mal, martori nu-s…

Drumul până la Tomsk nu e deloc primejdios în ce priveşte hoţii. Pe aici nici nu se obişnuieşte să se vorbească de jafuri.

Nu se fac furturi. Poţi să intri în izbă şi să-ţi laşi bagajele afară, că le găseşti neatinse.

Totuşi puţin a lipsit să nu fiu ucis. Închipuie-ţi o noapte, înainte de revărsatul zorilor… merg cu tarantasul meu şi mă gândesc, mă gândesc… Deodată văd venind spre noi, în goana mare, o troică de poştă. Chirigiul meu abia apucă să cârmească la dreapta, că troica şi trece pe-alături, ca vântul… în urma ei vine alta, tot în goana mare. Noi facem la dreapta, ea face la stânga. „Ne ciocnim!” îmi fulgeră prin minte… O clipă mai târziu se aude un trosnet, caii se învălmăşesc într-o grămadă neagră, tarantasul meu se ridică în sus iar eu mă prăbuşesc la pământ, cu toate boccelele şi geamantanele peste mine… Sar în picioare – şi văd venind în goană încă o troică, a treia.

Dar se vede că, în ajun, mama se rugase lui Dumnezeu pentru mine. Dacă dormeam sau dacă cea din urmă troică venea imediat după a doua, mă făcea bucăţi sau mă schilodea. S-a dovedit că surugiul de la prima troică îşi mâna caii în goană, dar cei de la a doua şi de la a treia adormiseră şi nu ne văzuseră. Imediat după accident, a urmat de amândouă părţile o clipă de buimăceală, apoi înjurături fantastice… Hamurile rupte, hulubele frânte, arcurile cailor aruncate pe drum… Şi cum se mai înjurau surugiii! Noaptea, în mijlocul acelei mulţimi dezlănţuite care se împroşca cu sudălmi, m-am simţit atât de singur, cum nu mă mai simţisem niciodată…

Dar iată că mi s-a terminat hârtia. Salutările mele boierului, Vasilisei, lui Idiotik şi Elizavetei Alexandrovna. Ploaia răpăie în geamuri. Toţi sfinţii să te binecuvânteze! O să-ţi mai scriu. Adresa mea: insula Sahalin, postul Alexandrovsk.

Al dumitale, A. Cehov

...boierului – A.S. Kiselev, soţul doamnei Kiseleva.

Vasilisa, Idiotik – copiii Kiselevilor, Saşa şi Serioja.

Elizaveta Alexandrovna – guvernantă la Kiselevi.

139. Către M.P. Cehova

14-17 mai 1890, Krasnîi Iar-Tomsk

Neasemuita mea mamă, încântătoare Maşa, dulcele meu Mişa şi voi, toţi cei cu adevărat ai mei! La Ekaterinburg am primit următorul răspuns telegrafic de la Tiumen: *„Primul vapor spre Tomsk pleacă la 18 mai”.* Asta înseamnă că, vrând-nevrând, trebuia să fac drumul cu tarantasul. Şi aşa am şi făcut. Am plecat din Tiumen la 3 mai, după ce am stat la Ekaterinburg două-trei zile, pe care le-am folosit ca să-mi mai meremetisesc sănătatea – tusea şi hemoroizii. Prin Siberia se poate călători fie cu poştalionul, fie cu căruţele ţărăneşti. Eu am întrebuinţat acest din urmă mijloc, că doar tot un drac e… Îl aşezau oamenii pe robul lui Dumnezeu Anton într-un paner împletit, la care era înhămată o pereche de cai. Stai în paner, te uiţi la lumea lui Dumnezeu ca un scatiu şi nu te gândeşti la nimic… Câmpia siberiană începe, pe cât se pare, chiar de la Ekaterinburg şi se sfârşeşte dracu’ ştie unde. După mine, ar semăna mult cu stepa noastră din sudul Rusiei, dacă n-ar fi mestecănişurile pe care le întâlneşti din când în când şi vântul rece care-ţi înţeapă obrajii. Primăvara încă n-a început. Nu găseşti nici urmă de verdeaţă, pădurile sunt despuiate, zăpada încă nu s-a topit de tot, iar pe lacuri se mai vede o pojghiţă de gheaţă fără luciu. La 9 mai, de ziua sfântului Nikolai, era ger, iar astăzi, la 14 mai, a căzut o zăpadă de aproape şapte centimetri. Numai măcăitul raţelor sălbatice aminteşte că e primăvară. Doamne, ce multe raţe sunt pe aici! În viaţa mea n-am văzut atâta mulţime de raţe. Îţi zboară pe deasupra capului, ţâşnesc de lângă tarantas, plutesc pe lacuri şi pe băltoace, într-un cuvânt, chiar cu o rablă de puşcă aş împuşca o mie de bucăţi într-o singură zi! Se aud gâgâind gâştele sălbatice. Şi gâşte sunt din belşug. Adeseori întâlnim şiruri de cocori şi de lebede… Prin mestecănişuri se joacă găinuşe şi cocoşi de munte. Iepurii, pe care oamenii de pe aici nu-i mănâncă şi nici nu-i împuşcă, stau fără grijă pe lăbuţele de dinapoi, cu urechile ciulite, petrecându-i pe călători cu priviri curioase. Şi atât de des îţi taie drumul, încât lucrul acesta nu mai trece drept piază rea.

E frig… Umblu îmbrăcat cu cojocul. La trup nu îngheţ, dar îmi îngheaţă picioarele. Le învelesc în haina de piele, însă asta n-ajută la nimic… Am pe mine două perechi de pantaloni. Şi mergem, mergem înainte… Pe lângă noi se perindă stâlpii care indică verstele, băltoace, mestecănişuri… Întrecem un convoi de colonişti, apoi unul din deportaţi. Mai târziu, întâlnim vagabonzi cu gamele în spinare. Aceşti indivizi se plimbă nestingheriţi de-a lungul întregii câmpii siberiene. Mai înjunghie uneori vreo bătrânică, să-i ia fusta să-şi facă obiele, mai smulg alteori plăcile

de tablă de pe stâlpii indicatori pentru cine ştie ce nevoie, mai sparg capul vreunui cerşetor sau scot ochii vreunui confrate deportat. Dar de călători nu se ating. În general, pe locurile acestea se călătoreşte fără primejdie din partea hoţilor. Nici surugiii, nici chirigiii nu-şi amintesc să fi fost jefuit vreun călător între Tiumen şi Tomsk. Când intri la o staţie de poştă, îţi laşi lucrurile în curte, iar când întrebi dacă n-o să ţi le fure cineva, ţi se răspunde cu un zâmbet. Pe-aici nu e obiceiul să se vorbească de jafuri şi de omoruri la drumul mare. Cred că dacă mi-aş pierde banii în staţie sau în căruţă, chirigiul care i-ar găsi mi i-ar da înapoi neapărat, şi nici măcar nu s-ar lăuda cu asta. În general, oamenii de prin partea locului au suflet bun şi tradiţii vrednice de admirat. Casele lor sunt mobilate simplu, dar curat şi cu oarecare pretenţii de lux. Paturile sunt moi, cu saltele de puf şi cu perne mari, podelele vopsite şi acoperite cu lăicere de in sau de cânepă. Bineînţeles că lucrul acesta se explică prin bunăstarea lor, fiecare familie stăpânind un lot de 16 deseatine de pământ gras, pe care cultivă grâu de bună calitate (un pud de făină de grâu costă aici 30 de copeici). Dar bunăstarea şi belşugul nu explică totul, trebuie să atribuim un procent oarecare şi felului lor de viaţă. Când intri noaptea în încăperea în care dorm, nu simţi nici aer stricat, nici duh rusesc. E drept că o bătrână, înainte de a-mi da o linguriţă, a şters-o cu fusta, în schimb n-or să te aşeze la ceai fără faţă de masă, n-or să râgâie în faţa oaspeţilor şi nici n-or să-şi caute în cap… Când îţi servesc apă sau lapte, nu-şi văd degetele în pahar. Vasele lor sunt curate, cvasul e limpede ca berea, pe scurt, sunt de o curăţenie aşa cum ucrainenii noştri nici n-au visat! Pâinea lor e foarte gustoasă. În primele zile mâncam până nu mai puteam. Ştiu să facă şi plăcinte bune, şi blinele, şi clătite, şi colaci care seamănă cu covrigii pufoşi ucraineni. Blinelele sunt subţiri-subţiri… În schimb, toate celelalte nu sunt bune pentru un stomac de european. De pildă, peste tot mi s-a servit ciorbă de raţă. O adevărată porcărie: o zeamă tulbure în care înoată bucăţele de raţă sălbatică şi de ceapă crudă. Când rânzele de raţă, prost curăţate de conţinut, îţi ajung în gură, îţi vine-a crede că gura şi rectul şi-au schimbat locul. O dată, am cerut să mi se fiarbă o supă de carne şi să mi se prăjească doi trei bibani. Dar supa era prea sărată, murdară şi cu zgârciuri în loc de carne, iar bibanii prăjiţi cu solzi cu tot. Pe-aici se face şi ciorbă cu carne de porc sărată, uneori se şi prăjeşte. Mai adineauri mi s-a servit carne prăjită, ceva neînchipuit de scârbos. Am mestecat-o în gură şi am scuipat-o. Ceaiul care se bea aici se face din ceai presat, un fel de esenţă de salvie şi gândaci, după gust, iar la culoare seamănă cu vinul de Matrasinsk. Şi, fiindcă veni vorba, cumpărasem de la Ekaterinburg 1/4 de funt de ceai, 5 funturi de zahăr şi trei lămâi. Acum ceaiul mi s-a terminat şi n-am de unde să-mi cumpăr altul. Prin orăşelele acestea păcătoase, până şi funcţionarii beau ceai presat; în cele mai bune prăvălii nu găseşti

ceai mai scump de o rublă şi cincizeci de copeici funtul. Sunt nevoit să beau esenţă de salvie.

Staţiile de poştă sunt înşirate în apropiere de sate. Adică la o distanţă de 20-40 de verste. Satele de pe-aici sunt mari, cătune nu există. Toate au biserici şi şcoli. Izbele sunt de bârne, unele cu etaj.

Către seară, drumul şi băltoacele încep să îngheţe, iar noaptea e ger de-a binelea, încât îţi vine să îmbraci o şubă care să fie îmblănită şi pe din afară. Brrr! Noroiul s-a pietrificat, aşa că tarantasul te scutură, de-ţi iese sufletul… Spre revărsatul zorilor, eşti frânt de oboseală din pricina frigului, a hurducăturilor şi a zurgălăilor. Grozav ai vrea căldură şi un pat… Până se schimbă caii, te ghemuieşti undeva, într-un ungher, şi adormi numaidecât. Dar peste câteva clipe, vizitiul te trage de mânecă şi-ţi spune: „Scoală, prietene, trebuie să plecăm!" A doua noapte, am început să simt o durere ascuţită, ca de măsele, în călcâie. O durere insuportabilă. Mă întreb: oare nu cumva mi-au degerat călcâiele?

Nu mai pot scrie. A sosit asesorul (adică zapciul de plasă). Am făcut cunoştinţă, şi acum stăm de vorbă. Pe mâine.

Tomsk, 16 mai

S-a dovedit că de vină erau cizmele, prea strâmte la călcâie. Dulcele meu Mişa, dacă o fi să ai copii, şi nu mă îndoiesc că o să ai, lasă-le cu limbă de moarte să nu umble după chilipir. Marfa rusească ieftină nu face două parale. După mine, e mai preferabil să umbli desculţ decât cu cizme ieftine. Închipuiţi-vă chinul meu: mereu mă dau jos din căruţă, mă aşez pe pământul îngheţat şi-mi scot cizmele ca să-mi odihnesc călcâiele. Pe ger, e o adevărată plăcere! A trebuit să-mi cumpăr de la Işim o pereche de pâslari… Am mers câtva timp cu pâslarii, până s-au făcut ferfeniţă din pricina umezelii şi a noroiului.

Pe la ora 5 sau 6 dimineaţa, prin izbe se bea ceaiul. La drum, ceaiul e o adevărată binefacere. Acum îi cunosc preţul şi-l beau cu înverşunarea lui Ianov. Ceaiul te încălzeşte, îţi risipeşte somnul şi cere pâine multă, iar pâinea, în lipsa altor alimente, trebuie consumată în cantităţi mari. De aceea mănâncă ţăranii atât de multă pâine şi făinoase. Bei ceai şi stai de vorbă cu femeile, care pe aici sunt deştepte, milostive, muncitoare, iubesc copiii şi se bucură de mai multă libertate decât surorile lor din Europa. Bărbaţii nu le înjură şi nici nu le bat, pentru că ele sunt tot atât de înalte, de zdravene şi de inteligente ca şi stăpânii lor. Când bărbaţii nu sunt acasă, mână ele caii. Le place să glumească. Nu-şi cresc copiii cu asprime, ci îi răsfaţă. Copiii dorm pe saltele şi atâta cât vor, beau ceai şi mănâncă laolaltă cu cei mari, şi se înfurie când aceştia îi iau peste picior, părinteşte. Prin părţile acestea nu există difterie. În schimb, bântuie vărsatul negru. Dar, lucru ciudat, pe-aici această molimă nu e atât de

molipsitoare ca în alte regiuni: se îmbolnăvesc doi-trei copii, mor – şi gata epidemia! Spitale şi doctori nu există. Felcerii îngrijesc de bolnavi. Luarea de sânge şi aplicarea ventuzelor scarificate se practică pe o scară sălbatic de întinsă.

Pe drum am dat o consultaţie unui evreu, bolnav de cancer la ficat. Era foarte slăbit, abia mai sufla, dar asta nu l-a împiedicat pe felcer să-i pună o duzină de ventuze scarificate! Şi, fiindcă am vorbit de evrei, pe locurile acestea evreii se ocupă cu plugăria, cu cărăuşia, cu podăritul, cu comerţul, şi-şi zic ţărani, pentru că într-adevăr, şi *de jure,* şi *de facto,* sunt ţărani. Ei se bucură de respectul unanim şi, după cum mi-a spus zapciul, sunt aleşi de multe ori primari. Am văzut unul, înalt şi slab, încruntându-se şi scuipând cu scârbă în timp ce zapciul povestea anecdote scabroase. Nevastă-sa mi-a făcut o ciorbă de peşte minunată. Iar nevasta celui cu cancer mi-a servit icre de ştiucă cu o pâine albă neînchipuit de gustoasă. Pe-aici nu se pomeneşte ca evreii să exploateze oamenii. Şi pentru că am vorbit despre evrei, să vă spun câte ceva şi despre polonezi. Întâlneşti uneori polonezi deportaţi, aduşi aici din Polonia în 1804. Sunt oameni primitori şi foarte delicaţi. Unii trăiesc în mare belşug, alţii în mare sărăcie, şi de obicei sunt conţopişti pe la staţiile de poştă. Cei dintâi, după amnistie, au plecat în patria lor, dar curând s-au întors în Siberia, deoarece aici e mai multă bogăţie, iar ceilalţi visează să se întoarcă în patrie, deşi sunt bătrâni şi bolnavi. La Işim, un pan bogat, pe nume Zalesski, a cărui fiică seamănă cu Saşa Kiseleva, mi-a servit pentru o rublă o masă minunată şi mi-a dat şi o odaie, să dorm pe săturate. Polonezul acesta ţine o cârciumă, s-a umplut de bani până în măduva oaselor, jupoaie şapte piei de pe om, şi totuşi, şi în purtările lui, şi în ceea ce mănâncă, într-un cuvânt în toate se simte în el panul. El nu se întoarce în patrie din lăcomie, din lăcomie îndură zăpadă în ziua de sfântul Nikolai. Când o să moară, fiica lui, care s-a născut la Işim, va rămâne pentru totdeauna pe aceste locuri, aşa că în Siberia se vor înmulţi ochii negri şi trăsăturile delicate. Aceste întâmplătoare amestecuri de sânge sunt necesare, deoarece poporul siberian e departe de a fi frumos. Pe-aici nu se văd oameni oacheşi. Poate vreţi să vă vorbesc şi despre tătari? Iată. Nu sunt mulţi şi-s oameni cumsecade. În gubernia Kazan „chiar şi preoţii vorbesc frumos despre ei", iar cei din Siberia sunt „mai buni decât ruşii", aşa mi-a spus zapciul, de faţă cu câţiva ruşi, care, prin tăcerea lor, i-au întărit vorbele. Doamne, cât de bogată e Rusia în oameni cumsecade! Dacă n-ar fi frigul, care face ca Siberia să nu aibă vară, şi dacă n-ar fi funcţionarii, care îi pervertesc pe ţărani şi pe deportaţi, Siberia ar fi unul dintre cele mai bogate şi mai fericite ţinuturi.

N-am ce mânca la prânz. De obicei, când se duc la Tomsk, oamenii deştepţi iau cu ei o jumătate de pud de provizii. Eu însă am fost prost şi de aceea, vreme de două săptămâni, n-am mâncat

decât lapte şi ouă, care aici se fierb aşa: gălbenuşul tare şi albuşul moale. De o mâncare ca asta te plictiseşti în două zile. În tot lungul drumului n-am prânzit decât de două ori, dacă nu pun la socoteală ciorba de peşte, pe care am mâncat-o după ce mă îndopasem cu ceai. Votcă n-am mai băut. Cea siberiană e scârboasă. De altfel, până am ajuns la Ekaterinburg mă şi dezobişnuisem de ea. Totuşi e bine să bei uneori. Votca excită creierul, care, din pricina drumului lung, se istoveşte şi se prosteşte, imbecilizându-te şi debilitându-te.

Stop! Nu mai pot scrie: a venit un oarecare Kartamîşev, redactor-şef la *Sibirski vestnik,* un beţivan şi un pierde-vară, un fel de Nozdriov al acestor meleaguri.

Kartamîşev a băut bere şi a plecat. Îmi urmez scrisoarea.

În primele trei zile de drum, din pricina zdruncinăturii şi a hurducăturilor, m-au durut claviculele, umerii, vertebrele, coada… Nu puteam nici să mă aşez, nici să umblu, nici să stau culcat… În schimb, mi-au trecut durerile de piept şi de cap, am căpătat o poftă de mâncare cumplită, iar hemoroizii nu mai zic nimic, de parcă au luat apă în gură. Din pricina eforturilor, a geamantanelor pe care le-am ridicat mereu, şi poate şi a chefurilor de rămas-bun de la Moscova, dimineaţa scuipam uneori sânge, ceea ce mă deprima şi-mi dădea gânduri negre. Lucrul acesta a încetat cu totul. Nici măcar nu mai tuşesc. De mult n-am mai tuşit atât de rar ca acum, după două săptămâni de stat în aer curat. După primele trei zile de drum, trupul mi s-a obişnuit cu hurducăturile, şi de la o vreme nici nu mai observ că după dimineaţă vine amiaza, apoi seara şi noaptea. Zilele se scurg repede, ca într-o boală lungă. Ai impresia că nu-i încă amiază, dar mujicii îţi spun: „Ar fi bine, boierule, să poposim aici peste noapte, să nu ne rătăcim”. Şi într-adevăr, când te uiţi la ceas vezi că a trecut de şapte seara.

Chirigiii mână repede, dar în această viteză nu e nimic neobişnuit. Am parte de un drum rău, însă iarna trebuie să mâie şi mai repede. Dealurile le urcă în galop, iar înainte de a ieşi din curte, până să se suie vizitiul pe capră, doi-trei oameni ţin caii de căpăstru. Caii lor seamănă cu ai pompierilor de la Moscova. O dată era cât pe ce să strivim nişte bătrâne, iar altă dată era să dăm peste un convoi de puşcăriaşi. Acum, să vă povestesc o întâmplare datorită vitezei siberiene. Numai o rog pe mama să nu ofteze şi să nu plângă, deoarece totul s-a sfârşit cu bine. În noaptea de 6 mai, aproape de revărsatul zorilor, un moşneguţ foarte simpatic mă ducea cu un tarantas tras de o pereche de cai. Moţăiam şi, neavând ce face, mă uitam cu coada ochiului cum scânteiau luminiţe şerpuitoare pe câmp şi în mestecăniş: ardea iarba de anul trecut, căreia aici i se dă foc. Deodată, am auzit un huruit mărunt de roţi. Din direcţie opusă zbura cu o viteză nebună, de pasăre, o troică de poştă. Bătrânelul meu s-a grăbit să

cârmească la dreapta, şi în clipa următoare troica a trecut ca vântul pe lângă noi. Totuşi am desluşit prin întuneric căruţa de poştă, uriaşă şi greoaie, şi surugiul de pe capră. În urma acestei troici mai venea una, cu aceeaşi viteză nebună. Ne-am grăbit să cârmim la dreapta… Dar spre marea mea mirare şi spaimă, troica a luat-o la stânga, nu la dreapta… Abia mi-a fulgerat prin minte: „Doamne, ne ciocnim!” – că deodată s-a auzit un trosnet înspăimântător, caii s-au învălmăşit într-o grămadă neagră, arcurile hulubelor au zburat care încotro, tarantasul meu s-a ridicat în sus, şi eu m-am prăbuşit la pământ cu geamantanele peste mine. Dar asta n-a fost totul: din urmă venea zburând încă o troică, a treia… La drept vorbind, troica aceasta ar fi trebuit să mă facă praf, şi pe mine, şi geamantanele mele. Însă, slavă Domnului, eu nu dormeam şi nici nu-mi rupsesem nimic în cădere, aşa că am izbutit să sar repede în picioare şi să mă dau la o parte. „Opreşte!” am strigat. „Opreşte!” Cea de a treia troică s-a izbit de cea de a doua şi s-a oprit… Bineînţeles că dacă dormeam în tarantas sau dacă troica a treia ar fi venit imediat după a doua, m-aş fi întors acasă invalid sau călăreţ fără cap. Bilanţul catastrofei: hulubele rupte, hamurile praf, arcurile şi bagajele împrăştiate în toate părţile, caii istoviţi şi speriaţi, iar noi tremurând la gândul că trecuserăm printr-o mare primejdie. S-a dovedit că surugiul primei troici îşi mâna caii la galop, iar vizitiii celorlalte adormiseră, şi caii goneau singuri după troica din faţă. Când şi-au venit în fire, moşneagul meu şi surugiii celor două troici au început să se înjure de mama focului. Doamne, cum se mai înjurau! Credeam că o să se încingă o încăierare. Nu vă puteţi închipui ce sentiment de singurătate te cuprinde, stând lângă surugiii dezlănţuiţi şi simţindu-te pierdut în imensitatea câmpului, cu focurile ei care mistuie iarba, fără să încălzească câtuşi de puţin aerul rece al nopţii. O, dacă aţi şti cum îţi apasă sufletul toate acestea! Stai şi asculţi înjurăturile, te uiţi la hulubele rupte, la bagajele risipite, şi ţi se pare că eşti aruncat în altă lume şi că, într-o clipă, tu însuţi ai să fii călcat în picioare… După un ceas întreg de sudălmi, moşneagul meu a început să lege cu sfori hulubele şi hamurile, ba a mai avut nevoie şi de curelele mele. Cu mare greutate am ajuns la staţie, siliţi să ne oprim aproape la fiecare pas…

După a cincea sau a şasea zi de drum, s-au pornit nişte ploi însoţite de un vânt puternic. Ploua şi zi şi noapte. A trebuit să îmbrac paltonul de piele, care m-a ferit şi de ploaie, şi de vânt. Straşnic palton! Şi au început nişte noroaie cumplite, şi chirigiii nu se prea dădeau să meargă toată noaptea… Dar lucrul cel mai înspăimântător, pe care n-o să-l uit toată viaţa mea, e trecerea râurilor. Ajungi noaptea la mal… începi să strigi, delaolaltă cu chirigiul… Plouă, bate vântul, pe râu se scurg sloiuri de gheaţă, se aude cum plescăie apa… Mai ai şi câte-o bucurie: auzi cum ţipă nagâţul. Pe râurile siberiene trăiesc nagâţi. Asta înseamnă că

ei ţin seamă de situaţia geografică, nu de climă… Cam peste o oră, se zăreşte prin întuneric un bac uriaş, care aduce cu un şlep. Vâslele lui mari par cleştele unui rac. Podarii sunt un soi de oameni buclucaşi, cei mai mulţi dintre ei deportaţi, trimişi aici pentru viaţa lor plină de păcate, în urma unei sentinţe pe care a dat-o societatea. Sunt mari zurbagii, neînchipuit de porcoşi la gură, şi numaidecât îţi cer bani de rachiu. Te trec peste râu încet. Încet… chinuitor de încet! Bacul abia se târăşte… Şi iarăşi mă cuprinde sentimentul singurătăţii, şi am impresia că nagâţul ţipă anume, că ar vrea să-mi spună: „Nu te teme, nene, că eu sunt colea, m-au trimis aici Lintvarevii, tocmai de pe apa Pselului!”

În ziua de 7 mai, am cerut unui mujic cai să mă ducă mai departe. Dar el mi-a răspuns că Irtîşul s-a revărsat şi a inundat luncile, că ieri s-a pornit Kuzma şi abia s-a putut întoarce, că nu se poate pleca şi că trebuie să mai aşteptăm… L-am întrebat: Până când să aşteptăm? El mi-a răspuns: „Apăi, Dumnezeu ştie!” Răspunsul era vag, şi afară de asta îmi dădusem mie însumi cuvântul să mă vindec pe drum de două metehne care-mi pricinuiseră destule cheltuieli, griji şi neplăceri: obiceiul de a ceda şi acela de a fi împăciuitor. Cedam repede, şi de aceea călătoream cu cine ştie ce căruţă hodorogită, plăteam de două ori cât făcea, şi aşteptam ceasuri întregi… Cum am început să nu mă mai las uşor şi să nu-i mai cred pe mujici, pentru coastele mele situaţia s-a îmbunătăţit. De pildă, în loc să-mi dea o căruţă cu arcuri, îmi dădeau una fără, care hurduca. Atunci o refuzam, mă ţineam tare, şi numaidecât se ivea una cu arcuri, deşi cu puţin înainte căutaseră să mă încredinţeze că în tot satul nu există o căruţă cu arcuri etc. Bănuind că revărsarea Irtîşului fusese inventată numai ca să nu meargă cu mine noaptea, prin noroi, am protestat şi am poruncit să mi se înhame caii. Mujicul, care nu văzuse cu ochii lui revărsarea apei, ci doar auzise de la Kuzma, s-a scărpinat la ceafă şi s-a învoit, mai ales că bătrânii îl încurajau, spunându-i că în tinereţea lor, când erau ei chirigii, nu se temeau de nimic. Şi am plecat… Noroi, ploaie, frig, un vânt turbat… şi eu cu pâslari în picioare. Vă daţi seama ce înseamnă pâslarii uzi? Cizme de piftie, asta înseamnă! Mergem ce mergem, şi iată că în faţa ochilor mei se iveşte un lac imens, prin care răzbat ici şi colo petice de pământ şi tufişuri: luncile inundate. În depărtare se zăreşte malul prăpăstios al Irtîşului, pe care albeşte zăpada… Intrăm în lac. Ar fi trebuit să ne întoarcem îndărăt, dar nu mă lăsa încăpăţânarea şi mă împingea şi un sentiment neînţeles de bravadă, acelaşi sentiment care m-a împins cândva să mă arunc de pe iaht în mijlocul Mării Negre ca să mă scald, şi care m-a silit de-atâtea ori să fac tot felul de prostii… Cred că e o scrânteală… Mergem înainte, alegându-ne drumul peste insuliţele şi fâşiile de pământ. Direcţia ne-o arată podurile şi podeţele luate de ape. Ca să trecem peste ele, trebuie să deshămăm caii şi să-i ducem unul câte unul… Vizitiul îi deshamă, iar eu sar cu pâslarii în apă şi-i

ţin de căpăstru… Plăcută distracţie! Iar ploaia şi vântul nu mai contenesc… Izbăveşte-ne, Maică Precistă! În sfârşit, ajungem la o insuliţă pe care se află o izbă fără acoperiş… Prin bălegarul ud rătăcesc câţiva cai uzi. Din izbă iese un mujic cu o prăjină lungă în mână, care se învoieşte să ne arate drumul… Încearcă cu prăjina adâncimea apei şi tăria pământului. Dumnezeu să-i dea sănătate: ne-a scos pe o fâşie lungă de pământ, căreia îi zicea „creastă”. Apoi ne-a învăţat s-o luăm de pe creasta aceea la dreapta (sau la stânga, nu mai ţin bine minte) ca să ajungem la altă creastă. Aşa şi facem…

Plecăm mai departe… În pâslarii mei e umezeală ca la umblătoare. Apa clipoceşte, ciorapii smiorcăie, chirigiul tace. Doar din când în când plescăie din buze, abătut. S-ar întoarce bucuros, dar e târziu, se întunecă… În sfârşit, ne bucurăm. Am ajuns la Irtîş… Malul din faţă e prăpăstios, iar cel de aici povârnit, mâncat de ape, lunecos, scârbos, fără urmă de vegetaţie… Apa tulbure, cu creste albe, se izbeşte de el şi se trage mânioasă îndărăt, ca şi când i-ar fi silă să se atingă de locul acela duşmănos, unde, pe cât se pare, nu pot sălăşlui decât broaştele şi sunetele ucigaşilor… Irtîşul nici nu mugeşte, nici nu urlă: ai zice că, în adâncul lui, cineva bocăneşte în nişte sicrie… Afurisită impresie! Malul din faţă, dimpotrivă, e înalt, cafeniu şi pustiu…

Iată o izbă. Acolo stau podarii. Unul dintre ei iese şi spune că nu poate porni bacul, fiindcă e vreme rea. Râul e lat şi vântul bate cumplit. Vrând-nevrând, trebuie să rămânem pe noapte în izbă… N-o să uit niciodată noaptea aceea, sforăitul podarilor şi al omului meu, mugetul vântului, bocănitul ploii, bombănitul Irtîşului… Înainte de a mă culca, i-am scris Mariei Vladimirovna: îmi adusesem aminte de bulboana Bojarovski.

Nici a doua zi dimineaţa n-au vrut podarii să ne treacă dincolo cu bacul. Tot vântul era de vină. Am fost nevoiţi să trecem cu luntrea. În timp ce înaintam pe râu, ploaia îmi şfichiuia obrazul, vântul bătea furios, bagajele se umpleau de apă, iar pâslarii, pe care-i uscasem peste noapte în cuptor, se prefăceau din nou în piftie. O, scumpul meu palton de piele! Dacă n-am răcit, numai lui i-o datorez! Drept răsplată, când o să mă întorc acasă, să mi-l ungeţi cu untură sau cu ulei de ricin. Pe mal a trebuit să aştept o oră întreagă, aşezat pe geamantan, până mi s-a adus o căruţă din sat. Urcând malul, lunecam mereu. Când am ajuns în sat, m-am încălzit şi am băut ceai. Câţiva deportaţi au venit să-mi ceară de pomană. Fiecare familie face pentru ei pâine dintr-un pud de făină de grâu. E ca un fel de obligaţie.

Deportaţii iau pâinea, apoi se duc şi o beau la cârciumă. Unul dintre ei, un bătrân zdrenţăros, fără barbă, pe care alţi deportaţi îl bătuseră de-i învineţiseră ochii, auzind că în odaia de oaspeţi se află un călător în trecere, şi luându-mă drept negustor, a început să-mi cânte şi să-mi spună rugăciuni. Mi-a cântat şi rugăciuni pentru sănătate, şi pentru odihna sufletului, şi psalmul „Învie,

Doamne” şi „Cu sfinţii odihneşte”. Câte nu mi-a cântat! Apoi a început să-mi îndruge la minciuni, spunându-mi că şi el a fost negustor de seamă la Moscova. Am observat că beţivanul dispreţuia mujicii pe spinarea cărora trăia.

În ziua de 11 am plecat cu poştalionul. De plictiseală, citeam prin staţii condicile de reclamaţii. În ziua aceea am făcut o descoperire care m-a uimit, nepreţuită pe vreme de ploaie şi de umezeală: staţiile de poştă îşi au latrinele în tindă. O, nici nu vă puteţi închipui ce minunat lucru e acesta!

La 12 mai mi s-a spus că nu mi se mai pot da cai, deoarece Obi s-a revărsat şi a inundat toate luncile. Mi s-a dat totuşi un sfat: „Părăsiţi drumul mare şi duceţi-vă până la Krasnîi Iar, de acolo mai faceţi cu luntrea vreo 12 verste până la Dubrovino, unde o să căpătaţi cai de poştă…” Am plecat cu o căruţă de ţăran până la Krasnîi Iar. Am ajuns acolo dimineaţa. Mi s-a spus că există o luntre, dar trebuie să aştept puţin, pentru că moşul a trimis-o la Dubrovino cu argatul, să-l ducă pe secretarul zapciului. Bine, să aşteptăm… Trece o oră, trec două, trei… Se face amiază, vine seara… Doamne, cât ceai am băut, câtă pâine am mâncat, câte gânduri am frământat! Şi ce mult am dormit! Dar iată că se lasă noaptea şi luntrea tot nu se vede. Începe a se lumina de ziuă… În sfârşit, la ora nouă, se arată şi argatul. Slavă Celui de Sus, plutim! Şi ce bine plutim! În văzduh e linişte, luntraşii sunt vrednici, insulele frumoase… Apa a luat prin surprindere oameni şi vite, şi văd femei ducându-se cu luntrea spre insulă să-şi mulgă vacile, care-s slabe şi speriate… Din pricina frigului iarba n-a crescut. Am mers cu luntrea vreo 12 verste. La staţia din Dubrovino mi s-a servit ceai, iar la ceai – închipuiţi-vă! – cornete… Gospodina trebuie să fie vreo deportată sau nevasta vreunui deportat… La staţia următoare, un bătrân, polonez de origine, căruia i-am dat antipirină pentru că-l durea capul, mi s-a plâns de sărăcie şi mi-a povestit că nu demult a trecut prin Siberia contele Sapega, şambelan al curţii austriace, polonez şi el, care-şi ajuta compatrioţii. „S-a oprit în fiecare staţie, povestea el, şi eu n-am ştiut! Maică Precistă, m-ar fi ajutat şi pe mine! I-am scris pe urmă la Viena, dar încă n-am primit răspuns…” De ce nu-s eu Sapega? L-aş trimite în patrie, nenorocitul!

În ziua de 14 mai iarăşi nu mi s-au dat cai. Se revărsase Tomi. Ce ghinion! Nu ghinion, adevărată nenorocire: să fii la 50 de verste de Tomsk şi să ai asemenea surpriză! O femeie, în locul meu, ar fi izbucnit în hohote de plâns… Dar nişte oameni cumsecade au găsit pentru mine o soluţie: „Înălţimea Voastră, duceţi-vă până la Tomi, nu-s decât 6 verste de aici, acolo or să vă treacă la Iar, cu luntrea, şi de la Iar vă duce la Tomsk Ilia Markovici”. Am tocmit un ţăran şi am plecat la Tomi, la locul unde trebuia să fie luntrea. Dar când am ajuns acolo, luntrea nu mai era. Mi s-a spus că plecase de curând cu poşta şi că nu prea era nădejde să se întoarcă, din pricina vântului, care-i din cale-

afară de puternic. Am început să aştept… Pământul era acoperit cu zăpadă, ploua cu măzăriche, bătea vântul… Trece un ceas, trec două, dar luntrea nu se vede… Îşi bătea soarta joc de mine! M-am întors la staţie. Acolo, trei troici de poştă şi un poştaş tocmai se pregăteau să plece spre Tomi. Le-am spus că luntrea nu venise. N-au mai plecat nici ei. În schimb, soarta m-a răsplătit: la întrebarea mea sfioasă dacă nu se găseşte ceva de mâncare, căpitanul de poştă mi-a răspuns că nevasta lui are ciorbă… O, bucurie! O, zi prealuminată! Într-adevăr, fata gospodinei mi-a servit o ciorbă minunată cu o bucată de carne bună şi cartofi prăjiţi cu un castravete murat. De la pan Zalesski nu mai mâncasem aşa de bine! După cartofi am prins curaj şi mi-am făcut o cafea. Un adevărat ospăţ!

Către seară, poştaşul, un om în vârstă şi, după cât părea, trecut prin multe, care nu îndrăznea să se aşeze în prezenţa mea, s-a hotărât să plece spre Tomi. Eu, de asemenea. Am plecat. Îndată ce am ajuns la râu, a venit şi luntrea, dar o luntre aşa de lungă, cum nici în vis n-am văzut vreodată. În timp ce se încărca poşta în luntre, am fost martorul unui fenomen ciudat: a tunat, cu toate că era zăpadă şi bătea un vânt rece. După ce s-a sfârşit cu încărcatul, am plecat. Dulcele meu Mişa, iartă-mă, dar tare m-am bucurat că nu te-am luat cu mine! Ce minte am avut că n-am luat pe nimeni! La început, luntrea noastră plutea prin luncă pe lângă tufele de răchită… Ca totdeauna înainte de furtună sau în timpul ei, a trecut pe neaşteptate peste apă un vânt puternic, stârnind valuri. Vâslaşul de la cârmă ne-a sfătuit să ne oprim în răchitiş până trece furtuna, dar i s-a răspuns că dacă furtuna se înteţeşte, ne prinde noaptea în răchitiş şi tot ne înecăm. Şi, cu majoritate de voturi, am hotărât să ne urmăm drumul. Tare-i rea şi afurisită soarta mea! De ce o mai fi pus la cale şi gluma asta? Înaintam în tăcere, încordaţi… Şi acum mi se pare că văd faţa speriată a poştaşului, deşi văzuse multe în viaţă, şi a ostaşului, care se făcuse dintr-odată roşu ca zeama de vişină… Iar eu îmi ziceam: dacă luntrea se răstoarnă, arunc întâi cojocul şi haina de piele… apoi pâslarii… apoi celelalte… Dar malul se apropia tot mai mult… sufletul mi se făcea tot mai uşor, inima îmi tresălta de bucurie; în cele din urmă am răsuflat adânc, ca după o muncă istovitoare, şi am sărit pe malul ud şi alunecos… Slavă Domnului!

La Ilia Markovici, evreu botezat, mi s-a spus că nu se poate pleca mai departe acum, asupra nopţii, fiindcă drumul e rău, aşa că trebuie să rămân pe noapte acolo. Neavând încotro, am rămas. După ceai, m-am aşezat să vă scriu această scrisoare, întreruptă de sosirea zapciului, care-i un fel de amestec concentrat de Nozdriov şi Hlestakov: beţiv, lăudăros, mare cântăreţ şi anecdotist. A adus cu el un cufăr plin cu hârţoage, un pat cu saltea, o puşcă şi pe secretarul lui. Secretarul, un om foarte de treabă, nu se ştie cum a ajuns în Siberia; el nu-i dintre deportaţi, e

un intelectual care şi-a făcut studiile la Petersburg. Acum, e ros până-n măduva oaselor de toate bolile şi mare beţivan din cauza şefului său, care-l tutuieşte şi-i spune „Kolea”. Şeful trimite după votcă. „Doctore, strigă şeful, mai ia un păhărel, şi mă închin până la pământ în faţa dumitale!” Eu, n-am încotro, iau. Şeful bea zdravăn, minte cumplit şi spune porcării fără nicio ruşine. Ne culcăm. A doua zi dimineaţa, dumnealor trimit din nou după votcă şi beau până la ora zece, când, în sfârşit, se hotărăsc să plece. Ilia Markovici, pe care mujicii din partea locului îl iubesc foarte mult, mi-a dat cai până la Tomsk.

Zapciul, secretarul şi cu mine ne-am urcat în acelaşi tarantas. Tot drumul, zapciul a îndrugat la minciuni, trăgând din când în când din clondir, s-a lăudat că nu ia mită, s-a entuziasmat în faţa naturii şi a ameninţat cu pumnul pe vagabonzii pe care-i întâlneam în cale. După ce am făcut 15 verste, ne-am oprit. Intraserăm în satul Brovkino… Ne opriserăm în faţa unei […] să ne „odihnim”, […] a alergat după votcă, iar […] ne-a gătit ciorba de peşte despre care v-am scris. Zapciul a dat poruncă să i se înfăţişeze vătăşeii şi antreprenorul drumurilor şi, cum era beat, a început să-i înjure de mama focului, fără să se sfiască de prezenţa mea. Înjura cumplit.

Curând m-am despărţit de zapciu, şi în seara de mai, pe un drum mizerabil, am ajuns la Tomsk. În ultimele două zile n-am făcut decât 70 de verste, vă puteţi închipui cum era drumul?!

La Tomsk e un noroi nemaipomenit. Despre oraş şi despre viaţa din oraş o să vă scriu zilele acestea. Acum, la revedere. Am obosit scriind. Plecăciuni tatei, lui Ivan, mătuşii, lui Alioşa, Alexandrei Vasilievna, Zinaidei Mihailovna, doctorului, Troşei, marelui pianist şi Mariuşkăi. Dacă ştiţi adresa preasimpaticei Gundasiha, scrieţi-i acestei încântătoare şi excepţionale domnişoare că-i trimit închinăciuni. Simpaticei Jamais, salutări afectuoase. Aş fi cât se poate de bucuros dacă ar veni să-şi petreacă vara la voi. E o fiinţă deosebit de bună. Spuneţi-i Troşei că mai adineauri am băut din păhăruţul ei. Am ciocnit cu Kartamîşev.

Plopi nu cresc pe aici. Tatăl Kuvşinnikovei, generalul, a minţit. Nici privighetori nu sunt. Dar coţofene şi cuci – cât lumea.

Astăzi am primit o telegramă de la Suvorin, de 80 de cuvinte.

Vă îmbrăţişez, vă sărut şi vă binecuvântez.

Al vostru A. Cehov

Am primit scrisoarea lui Mişa. Mulţumesc.

Scrisoarea mea e dezlânată, n-are nici cap, nici coadă. Iertaţi-mă. Dar ce pot să fac? Într-o cameră de hotel e greu să scrii mai bine. Iertaţi-i şi lungimea. Nu sunt eu de vină: mâna mi-a luat-o razna, şi apoi, am vrut să stau mai mult de vorbă cu voi. A trecut de ora două noaptea. Mă doare mâna. Lumânarea e pe sfârşite. Se vede prost. Scrieţi-mi în Sahalin la fiecare 4-5 zile. Am aflat că

poşta într-acolo nu merge numai pe mare, ci şi prin Siberia. Asta înseamnă că o să primesc scrisori des şi fără întârziere.

Mâine mă duc la Vladislavlev şi la Florinski. De bani tot nu m-am atins. Încă n-am desfăcut cusăturile. Ce-i cu Artemenko? E adevărat că Haritonenko a fost decorat cu steaua? Felicitările mele oraşului Sumî.

Pe toate gardurile din Tomsk sunt lipite afişe cu *Cerere în căsătorie.* Localnicii spun că din 1842 n-a mai fost o primăvară atât de rece şi de ploioasă. Tomskul e pe jumătate inundat. Aşa-i norocul meu!

Mănânc bomboane.

Dacă pe Maşa o s-o doară gâtul şi la vară, atunci, în septembrie, când vine la Moscova, să se ducă la profesorul Kuzmin, ca să-i taie câte o bucăţică din fiecare amigdală. E o operaţie simplă şi nu e dureroasă. Dacă n-o face, o să aibă de furcă până la bătrâneţe cu foliculi limfatici şi cu altele de felul acesta. Dacă Elena Mihailovna ar primi să-i facă ea operaţia, ar fi şi mai bine. Atâta timp cât amigdalele nu-s prea mari, e destul să se taie numai câte o porţiune foarte mică.

Va trebui să rămân la Tomsk până vor înceta ploile. Se zice că drumul până la Irkutsk e revoltător de rău. Şi aici există un „Bazar slav". Se servesc mese foarte bune, numai că nu e chiar aşa de uşor să ajungi la acest „Bazar" din pricina noroiului.

Astăzi (17 mai), mă duc la baie. Se zice că în tot oraşul nu e decât un singur băiaş, unul Arhip.

Gundasiha – Olga Petrovna Kundasova.

Jamais – Lidia Stahievna Mizinova.

Tatăl Kuvşinnikovei, generalul – generalul Safonov, tatăl pictoriţei S.I. Kuvşinnikova.

„Cerere în căsătorie" – vodevil de Cehov.

140. Către M.P. Cehova

28 mai 1890, Krasnoiarsk

Ce drum blestemat! Cu mare greutate am ajuns la Krasnoiarsk: a trebuit să-mi repar căruţa de două ori. Mai întâi a plesnit bulonul care leagă perinocul din faţă al căruţei cu osia, apoi s-a rupt aşa-zisul vârtej al perinocului. Niciodată în viaţa mea n-am văzut un drum atât de înspăimântător, atât de neîngrijit şi de noroios! O să scriu în *Novoe vremea* despre chinurile pe care le-am îndurat, aşa că acum nu vă mai spun nimic.

Ultimele trei staţii au fost minunate. Când te apropii de Krasnoiarsk, ai impresia că te cobori în altă lume. Pădurea se termină şi pătrunzi într-o câmpie care seamănă mult cu stepa noastră, a Donului, numai că aici dealurile sunt mai impunătoare. Soarele străluceşte în toată splendoarea lui şi mestecenii au îmbobocit, deşi cu trei staţii înainte nu erau măcar înmuguriţi. Slavă Domnului, în sfârşit am intrat în vară, nu mai sunt nici vânturi, nici ploi reci. Krasnoiarskul e un oraş frumos şi civilizat. În comparaţie cu el, Tomskul e ca scroafa cu tichie şi de prost gust. Străzile sunt curate, bine pavate, casele mari, de piatră, iar bisericile graţioase.

Eu sunt sănătos. Banii mi-s neatinşi, lucrurile de asemenea. Pierdusem ciorapii de lână, dar i-am găsit repede.

Deocamdată, afară de căruţă, totul e în regulă şi n-am de ce mă plânge, numai că cheltuielile sunt înspăimântătoare. Niciodată nu iese mai bine în evidenţă lipsa mea de simţ practic ca atunci când călătoresc. Plătesc cât nu face, fac ce nu trebuie, vorbesc ce nu se cuvine, şi aştept mereu ceea ce n-o să se întâmple niciodată.

Mişa, nu te grăbi să vii în Japonia: mi se pare că o să mă întorc prin America.

La Irkutsk o să ajung peste 5 sau 6 zile, şi o să rămân acolo cam tot atâtea, apoi o să pornesc spre Sretensk, unde se termină călătoria mea cu tarantasul. Iată, de mai bine de două săptămâni alerg fără încetare, mi-e gândul numai la asta şi numai pentru asta trăiesc. În fiecare zi văd cum răsare soarele, de la început şi până la sfârşit. M-am deprins atât de mult cu felul acesta de viaţă, încât mi se pare că de când sunt pe lume alerg mereu şi mă lupt cu drumurile pline de noroaie. Când nu plouă şi drumurile nu-s numai hârtoape, mi se pare oarecum ciudat, şi parcă mă plictisesc. Şi dacă aţi şti ce murdar sunt şi ce mutră vulgară am! Şi cum s-au ros nenorocitele mele de haine!…

…nu te grăbi să vii în Japonia – Mih. P. Cehov voia să plece cu fratele său în Sahalin, dar se înţeleseseră ca. Mih. P. s-o ia pe mare spre Japonia, unde urmau să se întâlnească şi apoi să se întoarcă împreună acasă.

Cehov împreună cu familia şi câţiva prieteni, 1890

141. Către N.A. Leikin

5 iunie 1890, Irkutsk

Bună ziua, preabunul meu Nikolai Alexandrovici! Îţi trimit un salut cordial din inima Siberiei, din Irkutsk. Am ajuns aici ieri-noapte şi sunt foarte fericit că am ajuns, deoarece drumul m-a obosit peste măsură şi, afară de asta, mi-e dor să stau de vorbă cu ai mei şi cu prietenii, cărora nu le-am mai scris de mult. Ce să-ţi spun? Ce te interesează? Să încep cu drumul, care-i inimaginabil de lung. De la Tiumen şi până la Irkutsk, am făcut mai bine de trei mii de verste cu căruţa. Între Tiumen şi Tomsk, m-am luptat cu frigul şi cu apele revărsate ale râurilor. A fost un frig grozav: de Înălţare a nins şi s-a lăsat ger, aşa că abia la Tomsk, la hotel, am lepădat cojocul şi pâslarii. În ce priveşte revărsările, am îndurat un adevărat chin. Râurile îşi ieşiseră din matcă şi inundaseră luncile pe zeci de verste şi, odată cu luncile, şi drumurile. Mereu eram silit să schimb căruţa cu luntrea, iar luntrile nu se căpătau pe gratis: o luntre bună mă costa un pud de sânge, pentru că uneori trebuia să stau pe mal zile întregi, în ploaia şi în vântul rece, şi să aştept, să aştept… De la Tomsk până la Krasnoiarsk am dus un război crâncen cu noroiul, un noroi înspăimântător. Doamne, mă apucă groaza numai când îmi aduc aminte! Nu mai ştiu de câte ori am fost nevoit să-mi repar căruţa, să merg pe jos, să blestem şi să înjur, să mă urc în căruţă şi iarăşi să mă cobor, şi tot aşa mereu. Câteodată, de la o staţie la alta făceam câte 6 până la 10 ore, iar fiecare reparaţie a căruţei îmi lua câte 10-15 ore. De la Krasnoiarsk până la Irkutsk am îndurat un praf şi o căldură de neînchipuit. Adaugă la toate acestea foamea, praful care-ţi intră în nas, ochii care ţi se lipesc de nesomn, veşnica teamă că ţi se strică ceva la căruţă (proprietatea mea), şi plictiseala… Totuşi sunt mulţumit şi-i mulţumesc Domnului că mi-a dat puterea şi putinţa să întreprind această călătorie… Am îndurat multe şi am văzut multe lucruri nespus de interesante şi de noi pentru mine, dar nu ca scriitor, ci ca om. Eniseiul, taigaua, staţiile de poştă, surugiii, natura sălbatică, fauna, chinurile fizice cauzate de lipsa de confort a călătoriei, desfătarea de a te odihni – toate laolaltă au fost atât de plăcute, încât mi-e cu neputinţă să ţi le povestesc. Până şi faptul că de mai bine de o lună stau şi zi, şi noapte în aer curat e sănătos şi interesant. O lună întreagă am văzut în fiecare zi răsăritul soarelui, de la început şi până la sfârşit.

De aici plec spre Baikal, de acolo spre Cita, Sretensk, unde schimb căruţa cu vaporul, şi-mi urmez drumul pe Amur până la ţinta călătoriei mele. Nu mă grăbesc, pentru că nu vreau să ajung în Sahalin înainte de 1 iulie.

În cazul când îţi vine ideea să-mi scrii, iată adresa mea: insula Sahalin, postul Alexandrovsk. Poşta spre Sahalin trece zilnic prin Siberia.

În ultima scrisoare m-ai întrebat de ce m-am adresat în ce priveşte banii pentru *Povestiri pestriţe* lui Golike şi nu dumitale. Dar bine, stimate domn, chiar dumneata mi-ai scris că pentru bani să mă adresez lui Golike! Însă asta nu are importanţă. Îţi doresc sănătate, fericire şi linişte. Cum e timpul pe acolo?

Salutări Praskoviei Nikiforovna şi lui Fedea. La revedere.

Al dumitale *Homo Sahaliensis* A. Cehov

Drumul prin Siberia nu e deloc primejdios: pe aici nici nu se pomeneşte de furturi.

142. Către M.P. Cehova

6 iunie 1890, Irkutsk

Bună ziua, mamă dragă, Ivan, Maşa, Mişa şi toţi care sunt cu voi.

În ultima mea scrisoare, cea lungă, vă scriam că înălţimile din vecinătatea Krasnoiarskului seamănă cu lanţul dealurilor din regiunea Donului, dar nu-i adevărat. Când m-am uitat din stradă la ele, am văzut că înconjoară oraşul ca nişte ziduri înalte, şi numaidecât mi-am adus aminte de Caucaz. Iar spre seară, când am părăsit Krasnoiarskul, trecând Eniseiul, am văzut pe malul celălalt munţi la fel cu cei din Caucaz, tot atât de fumurii şi de îngânduraţi… Eniseiul e un râu lat, unduitor şi vijelios; e frumos, mai frumos decât Volga. Şi bacul cu care l-am trecut era minunat, lucrat cu măiestrie, de mergea şi împotriva curentului. Cum era construit, o să vă povestesc acasă. Prin urmare, munţii şi Eniseiul au fost cele dintâi lucruri noi şi originale peste care am dat în Siberia. Şi munţii, şi Eniseiul mi-au dăruit senzaţii atât de puternice, încât m-au răsplătit însutit pentru toate hurducăturile îndurate şi m-au făcut să-l socotesc dobitoc pe Levitan că a făcut prostia să nu vină cu mine.

De la Krasnoiarsk şi până la Irkutsk e numai taiga. Pădurea nu-i mai înaltă decât cea de la Sokolniki, însă niciun surugiu nu ştie unde-i e capătul. Se întinde pe sute de verste şi, într-adevăr, e fără sfârşit. Ce este şi cine locuieşte în taiga nimeni nu ştie. Doar uneori, iarna, o străbat, în sănii trase de reni, oameni din nordul depărtat, venind după pâine. Când te urci pe un deal, şi te uiţi înaintea ta şi în jos, vezi în faţă un deal, dincolo de el alt deal, mai în fund încă unul, la dreapta şi la stânga alte dealuri, toate acoperite cu păduri dese. Chiar că te prinde frica! Acesta e al doilea lucru nou şi original…

De la Krasnoiarsk înainte încep căldurile şi praful. E o căldură înspăimântătoare. Cojocul şi căciula zac sub obroc. Mi-e gura plină de praf, am praf în nas, după ceafă. Ptiu! Ne apropiem de Irkutsk, va trebui să trecem Angara cu bacul. Ca un făcut sau poate în bătaie de joc, se ridică un vânt puternic… Împreună cu tovarăşii mei de drum, nişte militari, cu care de zece zile nu ne gândim decât la o baie, la o masă bună şi la somn, stăm pe malul apei şi îngălbenim la gândul că vom fi nevoiţi să înnoptăm în sat, nu la Irkutsk. Bacul nu se poate apropia de mal… Stăm aşa un ceas, două, şi – o, cerule! – bacul face un efort şi în sfârşit, acostează. Asta înseamnă că vom avea parte şi de baie, şi de masă, şi de somn bun. Ce fericire e să faci o baie de aburi, să iei o masă bună şi să tragi un somn zdravăn!

Irkutskul e un oraş minunat, într-adevăr civilizat. Are un teatru, un muzeu, o grădină publică cu fanfară, hoteluri bune… N-am văzut garduri strâmbe, firme absurde, nici maidane cu tăbliţe prin care ţi se interzice să te opreşti… Există şi un tractir cu numele „Taganrog”. Zahărul costă 24 de copeici, nucile de cedru 6 copeici funtul…

143. Către M.P. Cehova

13 iunie 1890, staţia de poştă Listvenicinaia

Trec prin nişte zile blestemate. La 11 iunie, adică alaltăieri, am plecat pe înserate din Irkutsk, nădăjduind să ajung la timp la lacul Baikal ca să prind vaporul, care pleca la 4 dimineaţa. De la Irkutsk şi până la Baikal nu sunt decât trei staţii de poştă. Dar chiar la prima staţie ni s-a spus că toţi caii sunt plecaţi şi de aceea nu ne putem urma drumul. Am fost nevoiţi să rămânem pe noapte acolo. Ieri dimineaţa am plecat din staţie şi, pe la amiază, am ajuns la Baikal. Ne-am dus la debarcader şi, la întrebarea noastră, ni s-a răspuns că vaporul nu pleacă înainte de vineri, 15 iunie. Prin urmare, până vineri trebuie să stau pe mal, să mă uit la apă şi să aştept. Cum toate lucrurile au un sfârşit, n-am nimic împotriva aşteptării şi totdeauna aştept cu răbdare, însă la 20 iunie pleacă vaporul din Sretensk pe Amur în jos. Dacă nu-l prindem, va trebui să aşteptăm vaporul următor, care pleacă la 30 iunie. Oare când o să ajung în Sahalin, oameni buni?

Drumul spre Baikal o ţine pe malul Angarei, care izvorăşte din Baikal şi se varsă în Enisei. Uitaţi-vă pe hartă. Malurile Angarei sunt pitoreşti. Munţi şi iar munţi acoperiţi cu păduri. Vremea e minunată, caldă, însorită, fără vânt. În timpul călătoriei aveam impresia, nu ştiu de ce, că sunt sănătos tun. Nu pot să vă spun ce bine mă simţeam. Starea aceasta se datora, fără îndoială, popasului meu la Irkutsk şi faptului că malul Angarei aminteşte de Elveţia. E ceva cu totul nou şi original. Am mers aşa, de-a lungul malului, până am ajuns la gura râului, de unde am luat-o la stânga şi ne-am urmat drumul pe malul lacului, căruia în Siberia i se spune „marea Baikal”. Era luciu ca oglinda. Fireşte, celălalt mal nu se vedea: 90 de verste. Malurile Baikalului sunt înalte, prăpăstioase, stâncoase şi pline de păduri. La dreapta şi la stânga se văd promontorii, care înaintează în mare ca Aiu-daga sau Tohtebel la Feodosia. Ai impresia că eşti în Crimeea. Staţia de poştă Listvenicinaia se află chiar lângă apă şi seamănă grozav cu Ialta. Dacă clădirile ar fi albe, ai zice că e într-adevăr Ialta. În munţi nu există case, deoarece pe povârnişurile lor drepte nu se poate construi.

Ne-am instalat într-o casă-şopron, care aduce cu vilele lui Kraskovski. Lacul începe chiar de lângă ferestre, la 2-3 arşini de la temelie. Plătim câte o rublă pe zi. Munţii, pădurile, luciul de oglindă al Baikalului – toate frumuseţile acestea sunt otrăvite de gândul că trebuie să stăm pe loc până vineri. Ce să facem aici? Afară de asta, nu ştim ce o să mâncăm. Populaţia de prin partea locului se hrăneşte numai cu leurda. Nu există nici carne, nici peşte. Lapte nu ne-au dat, numai ne-au promis că ne vor da.

Pentru o pâiniţă albă, mi-au luat 16 copeici. Am cumpărat hrişcă şi o bucăţică de carne de porc afumată şi am cerut să mi se fiarbă un terci. Nu e tocmai bun, dar n-am încotro, trebuie să mănânc ceva. Toată seara cei de aici au cutreierat satul ca să cumpere o găină, dar n-au găsit… În schimb, votcă este cât pofteşti! Dacă stai şi te gândeşti, e mult mai uşor să faci rost de carne şi de peşte decât de votcă, care e şi mai scumpă, şi mai greu de adus. Dar pesemne că e mult mai plăcut să bei votcă decât să te osteneşti să prinzi peşte în Baikal sau să creşti vite.

La miezul nopţii a sosit un vaporaş. Ne-am dus să-l vedem şi în acelaşi timp să întrebăm dacă n-am găsi ceva de mâncare. Ni s-a răspuns că a doua zi ar putea să ne servească un dejun, că acum nu se poate, pentru că plita e rece etc. Am mulţumit pentru „mâine”: oricum, ni se dădea o nădejde! Dar, vai! a apărut căpitanul şi ne-a spus că vaporaşul pleacă spre Kultuk la ora 4 dimineaţa. I-am mulţumit. Apoi ne-am dus la bufet, unde era aşa de strâmt, încât n-aveai chip nici să te întorci, ca să golim o sticlă de bere acră (35 de copeici), şi am văzut pe o farfurie mărgele chihlimbarii – icre de păstrăv de mare. Ne-am întors acasă şi ne-am culcat. Mi-e silă când mă gândesc că iarăşi trebuie să mă culc. Zi după zi îmi aştern pe podea cojocul cu blana în sus, îmi pun la căpătâi paltonul împăturit şi dorm aşa, pe ghionturi, îmbrăcat cu pantalonii şi cu vesta… Unde eşti, civilizaţie?

Astăzi plouă şi Baikalul e învăluit în ceaţă. „Interesant”, ar zice Semaşko. Mi-e urât. Ar trebui să mă apuc de scris, dar pe vreme rea n-am chef de lucru. Prevăd o plictiseală cumplită. Dacă aş fi singur, ar mai fi cum ar mai fi, dar împreună cu mine au venit şi doi locotenenţi şi un doctor militar, cărora grozav le place să stea de vorbă şi să discute. Nu prea ştiu mare lucru, dar discută despre orice. Pe deasupra, unul dintre locotenenţi e un fel de Hlestakov, un mare lăudăros. Când pleci în călătorie, trebuie neapărat să fii singur. E mult mai plăcut să stai numai tu cu gândurile tale decât cu alţii, fie că mergi cu căruţa, fie că te odihneşti în vreo odaie. Pe lângă militari, călătoreşte cu noi şi un elev de la şcoala tehnică din Irkutsk, Innokenti Alexeevici, un băiat care seamănă cu napolitanul cela care vorbea peltic, însă mult mai deştept şi mai simpatic. L-am luat cu noi ca să-l ducem până la Cita.

Felicitaţi-mă: mi-am vândut tarantasul la Irkutsk. Cât am câştigat la el nu mai spun, ca nu cumva să leşine mama şi să nu închidă ochii cinci nopţi de-a rândul!

144. Către E.I. Cehova

20 iunie 1890, vaporul „Ermak”, Amur

Bună ziua, dragii mei! În sfârşit, pot să-mi scot cizmele grele şi murdare, pantalonii roşi şi cămaşa albastră lustruită de praf şi de sudoare, să mă spăl ca lumea şi să mă îmbrac omeneşte! Nu mai stau în tarantas, ci într-o cabină de clasa întâi pe vaporul „Ermak”, care face curse pe râul Amur. Această schimbare s-a petrecut acum zece zile, şi iată de ce. V-am scris din Listvenicinaia că am scăpat vaporul şi că nu voi putea să traversez Baikalul marţi, ci vineri, din care pricină urma să prind vaporul pe Amur abia la 30 iunie. Dar soarta e capricioasă, şi de multe ori îţi pregăteşte surprize cu totul neaşteptate. Joi dimineaţa ieşisem să mă plimb pe malul lacului, când deodată am văzut ieşind fum din coşul unui vaporaş. Am întrebat unde merge vaporul şi mi s-a răspuns că „peste mare”, la Kliuevo: îl închiriase un negustor, să-şi treacă pe malul celălalt un convoi de căruţe. Şi noi aveam nevoie să ne treacă „peste mare”, şi anume la staţia de poştă Boiarskaia. M-am informat câte verste sunt de la Kliuevo până la Boiarskaia şi am aflat că sunt 27. Atunci am alergat la tovarăşii mei de drum şi le-am propus să riscăm şi să plecăm la Kliuevo. Zic „să riscăm”, pentru că, ajungând la Kliuevo, unde afară de debarcader şi de izba paznicului nu mai este nimic, riscam într-adevăr să nu găsim cai, să ne împotmolim acolo şi să scăpăm vaporul de vineri, ceea ce ar fi fost pentru noi o nenorocire mai mare decât moartea cneazului Igor, deoarece ar fi trebuit să aşteptăm până marţi. Tovarăşii mei de drum au primit. Ne-am luat bagajele şi călcând vesel, ne-am îndreptat spre vapor. Cum am ajuns am şi dat năvală la bufet: „Daţi-ne supă, pentru Dumnezeu! O jumătate de regat pentru o farfurie cu supă!” Bufetul mizerabil, leit o cameră de toaletă. Însă bucătarul, Grigori Ivanîci, fost fecior în serviciul unui boier din Voronej, s-a dovedit a fi la înălţimea chemării sale. Ne-a ospătat dumnezeieşte. Era o vreme liniştită, cu soare. Apa de peruzea a Baikalului e mai străvezie decât a Mării Negre. Se zice că i se vede fundul până la o adâncime de un kilometru. De altfel, am văzut chiar eu nişte adâncimi atât de mari, cu munţi şi stânci înecate în peruzea, încât mă treceau fiorii. Plimbarea pe Baikal a fost neasemuită şi n-o s-o uit în vecii vecilor. Doar un lucru nu era tocmai plăcut: călătoream în clasa a III-a, toată puntea fiind ocupată de caii convoiului, care se zbăteau de parcă erau turbaţi. Caii aceştia au dat călătoriei noastre un colorit aparte: aveam impresia că ne aflăm pe un vas de corsari. La Kliuevo, paznicul s-a învoit să ne ducă bagajele până la staţia de poştă. El mergea în căruţă, iar noi pe jos în urma lui, de-a lungul malului nespus de

pitoresc… Mare tâmpit a fost Levitan că n-a venit cu mine! Drumul trece prin pădure: la dreapta pădurea urcă spre munte, în stânga coboară spre Baikal. Ce râpe, ce stânci! Coloritul Baikalului e delicat şi cald. Şi, fiindcă veni vorba, era într-adevăr foarte cald. După ce am făcut 8 verste, am ajuns la staţia de poştă Mîskanskaia, unde un funcţionar din Kiahta, în trecere, ne-a invitat la un ceai minunat şi unde ni s-au dat cai până la Boiarskaia. Aşa s-a făcut că, în loc să plecăm vineri, am plecat joi. Afară de asta, am luat-o cu o zi întreagă înaintea poştei, care de obicei ia toţi caii de pe la staţii. Mânam din răsputeri, nutrind o slabă nădejde că vom ajunge la Sretensk până la 20. Cum am călătorit de-a lungul malului Selengăi, şi după aceea prin Transbaikalia, o să vă povestesc când ne-om vedea. Acum vă spun doar atât, că Selenga e de o frumuseţe fără pereche şi că în Transbaikalia am găsit tot ce-mi place: şi Caucazul, şi valea Pselului, şi ţinutul Zvenigorod, şi Donul. Ziua mergi prin Caucaz, noaptea prin stepa Donului, iar dimineaţa, când te trezeşti din moţăit, ţi se pare că te afli în gubernia Poltava. Şi tot aşa o mie de verste. Verhneudinsk e un orăşel drăguţ. Cita e urât, cam în felul lui Sumî. Bineînţeles că n-aveam timp să ne gândim la somn şi la mâncare. Goneam cât puteam, schimbam caii la staţiile de poştă, şi nu ne gândeam decât la un lucru: că la staţia următoare s-ar putea să nu ni se dea cai imediat, ceea ce ne-ar întârzia cu 5 sau 6 ore. Făceam câte 200 de verste în douăzeci şi patru de ore – mai mult nu se poate face vara. Eram zăpăciţi de-atâta hurducătură. Afară de asta, ziua era o căldură cumplită, iar noaptea aşa de frig, încât îmi puneam haina de piele peste palton, iar într-o noapte mi-am pus chiar cojocul. Şi am mers tot aşa, şi, după ce am dat surugiilor de la ultimele două staţii de poştă câte o rublă bacşiş, am ajuns la Sretensk astă-dimineaţă, exact cu o oră înainte de plecarea vaporului.

Aşadar, călătoria mea hipomobilă a luat sfârşit. Ea a ţinut două luni (am plecat de acasă la 21 aprilie). Scăzând timpul cheltuit cu drumul de fier şi cu vapoarele, cele trei zile petrecute la Ekaterinburg, o săptămână la Tomsk, o zi la Krasnoiarsk, o săptămână la Irkutsk, două zile pe malul Baikalului, ca şi zilele pierdute în aşteptarea luntrilor în timpul revărsării râurilor, vă puteţi da seama de viteza cu care am mers! Am călătorit bine – să dea Dumnezeu la toată lumea la fel! Niciodată n-am fost bolnav, şi din mulţimea de lucruri pe care le-am luat cu mine n-am pierdut decât briceagul, cureaua de la geamantan şi borcănelul cu alifia fenicată. De rezerva de bani tot nu m-am atins. Puţini sunt cei care ar fi în stare să facă un drum de mii de verste într-un timp atât de scurt.

Atât de mult m-am deprins cu drumul mare, încât acum parcă-mi lipseşte ceva şi nu-mi vine a crede că nu mai sunt în tarantas, şi că nu mai aud clinchet de zurgălăi. De asemenea, mi se pare ciudat că, atunci când mă culc, îmi pot întinde picioarele în voie

şi că obrazul nu-mi mai este plin de praf. Dar şi mai ciudat e că sticla cu coniac pe care mi-a dat-o Kuvşinnikov nu s-a spart încă, şi că din coniac nu lipseşte nicio picătură! Mi-am dat cuvântul s-o destup pe ţărmul Oceanului Pacific.

Plutim pe Silka. În dreptul staţiei Pokrovskaia, Silka se uneşte cu Argunia, formând împreună Amurul. Râul Silka nu e mai lat ca Pselul, poate e chiar puţin mai îngust. Malurile lui sunt stâncoase: pietre şi păduri. E un ţinut pe de-a-ntregul sălbatic. Manevrăm aşa fel ca să nu ne aşezăm cumva pe un banc de nisip ori să nu ne izbim cu partea din spate de mal. Se întâmplă de multe ori ca vapoarele şi şlepurile să se împotmolească la praguri. E zăduf. Mai adineauri ne-am oprit la Ust-Kara, unde au fost debarcaţi vreo 5 sau 6 ocnaşi. La Ust-Kara sunt mine şi o închisoare pentru osândiţii la muncă silnică.

Ieri am fost la Nercinsk. E un orăşel păcătos, totuşi se poate trăi acolo.

Dar dumneavoastră, domnii şi doamnele mele, cum o mai duceţi? Nu ştiu absolut nimic despre voi. Ce-ar fi să puneţi mână de la mână, fiecare câte zece copeici, şi să-mi trimiteţi o telegramă mai amănunţită?

Vaporul va rămâne pe noapte la Gorbiţa. Nopţile sunt ceţoase, şi e primejdios de navigat. La Gorbiţa o să pun la cutie scrisoarea asta.

Călătoresc în clasa întâi, pentru că tovarăşii mei de drum călătoresc cu a doua. I-am părăsit. Am mers împreună (trei inşi în acelaşi tarantas), am dormit împreună şi ne-am săturat unii de alţii – mai ales eu de ei!

Plecăciuni şi salutări tuturor cunoscuţilor. Mamei îi sărut mâna. Cum Maşa e în Crimeea, trimit această scrisoare pe numele mamei. Unde e Ivan? Tata a plecat la Luka la 29 iunie, cum fusese vorba?

Am un scris infect, tremurat, din pricină că mă zguduie vaporul. Mi-e greu să scriu.

Am întrerupt. M-am dus la locotenenţii mei să beau un ceai. Amândoi dormiseră zdravăn şi i-am găsit binedispuşi… Unul dintre ei, locotenentul Schmidt (antipatic nume pentru urechea mea), infanterist, un zdrahon bine hrănit şi gălăgios, un fel de Hlestakov grozav de lăudăros, care cântă din toate operele, dar n-are ureche muzicală nici cât o scrumbie afumată, un nenorocit care şi-a băut banii de călătorie şi care-l ştie pe de rost pe Miţkevici, e un om lipsit de educaţie, peste măsură de sincer, şi flecar de ţi-e silă de el. Ca şi lui Ivanenko, îi place să povestească despre unchii şi mătuşile lui. Celălalt locotenent, Meller, topograf, liniştit şi modest, e un adevărat intelectual. Dacă n-ar fi fost Schmidt, aş fi putut călători cu el şi un milion de verste, fără să mi se urască. Dar din pricina lui Schmidt, care mereu se amestecă în vorbă, am ajuns să mă plictisesc şi de el. Dar de ce vă bat eu capul cu locotenenţii mei? E un lucru care nu vă

interesează. Vă doresc sănătate tuturor. Mi se pare că ne apropiem de Gorbiţa.

Salutări cordiale Lintvarevilor. Tatei o să-i scriu separat. Lui Alioşa i-am trimis o carte poştală din Irkutsk. La revedere. Sunt curios să ştiu când o să ajungă scrisoarea asta la voi. Fără îndoială că peste vreo 40 de zile, nu mai curând. Vă îmbrăţişez şi vă binecuvântez pe toţi. Mi-e dor de voi.

Al vostru A. Cehov

Mâine o să fac un concept pentru telegrama pe care aş dori să mi-o trimiteţi în Sahalin. O să încerc să strâng în 30 de cuvinte tot ce mă interesează, iar voi să vă ţineţi strict de concept.

Mă înţeapă tăunii!

145. Către M.P. Cehova

23-26 iunie 1890, de la staniţa Pokrovskaia până la Blagoveşcensk

V-am mai scris că ne-am împotmolit pe un banc de nisip. În dreptul Ust-Strelkăi, unde Silka se întovărăşeşte cu Argunia (vezi harta), vaporul nostru, a cărui linie de plutire e de două picioare şi jumătate, a dat peste o piatră uriaşă, a suferit câteva spărturi prin care apa i-a pătruns în cală şi s-a aşezat pe nisip. Imediat oamenii s-au apucat să-i pompeze apa şi să-i pună petice. Un marinar în pielea goală a intrat în cală şi, în apă până la gât, a pipăit găurile cu călcâiele. Fiecare gaură a fost astupată pe dinăuntru cu o bucată de postav îmbibată cu untură, peste care s-a pus o scândură, iar scândura a fost fixată cu o proptea rezemată cu capătul celălalt în tavan: asta a fost toată reparaţia. Şi au tot pompat aşa, de la 5 după-amiază până s-a întunecat, dar apa n-a scăzut, aşa că treaba a fost amânată pe a doua zi. Dimineaţa s-au mai descoperit câteva spărturi, şi iarăşi au început oamenii să pună petice şi să pompeze. Marinarii pompau, iar noi, călătorii, ne plimbam pe punte, bârfeam, mâncam, beam şi dormeam. Căpitanul şi secundul făceau la fel cu noi, fără să se grăbească. La dreapta e malul chinezesc, la stânga staniţa Pokrovskaia, a cazacilor amureni. Dacă vrei, rămâi în Rusia; dacă nu, poţi să treci în China, nimeni nu te opreşte. Ziua e o căldură atât de nesuferită, încât am fost nevoit să-mi pun o cămaşă de mătase.

Prânzul ni se serveşte la ora 12, masa de seară la 7.

Spre nenorocul nostru, din partea cealaltă vine spre staniţă vaporul „Vestnik" cu o mulţime de pasageri. Nici „Vestnik" nu-şi poate urma drumul, şi amândouă vasele rămân pe loc. „Vestnik" are o fanfară militară. Ca urmare, s-a înjghebat o serbare în toată legea. Ieri, fanfara a cântat toată ziua pe puntea noastră, distrând pe căpitan şi pe marinari şi împiedicând, deci, reparaţia vaporului. Pasagerii de parte femeiască se înveseliseră cât se cuvine: muzică, ofiţeri, marinari… ah! Mai mult decât toată lumea s-au bucurat domnişoarele. Aseară s-au plimbat prin staniţă, unde a cântat fanfara angajată de cazaci. Astăzi, am început din nou să ne cârpim vaporul. Căpitanul ne-a promis că după-amiază plecăm, dar fără convingere, uitându-se undeva, într-o parte: minte, fără îndoială. Nu ne grăbim. Când am întrebat pe unul dintre călători când o luăm din loc, el mi-a răspuns tot cu o întrebare:

— Dar ce, te simţi aşa de rău aici?

E adevărat. De ce ne-am grăbi, dacă nu ne plictisim?

Căpitanul, secundul şi agentul sunt extrem de amabili. Chinezii de la clasa a III-a au o înfăţişare blajină şi comică. Ieri,

unul stătea pe punte şi cânta cu glas de soprană ceva foarte trist. Şi în timp ce cânta, profilul lui era mai caraghios decât orice caricatură. Toţi se uitau la el şi râdeau, dar el nici nu-i lua în seamă. După ce a cântat cu glas de soprană, a început să cânte cu glas de tenor: Doamne, ce glas! Mai curând behăit de oaie sau de viţel *[„*decât cântat*" e şters]*. Chinezii îmi fac impresia unor vietăţi blânde, domesticite. Au cozi negre şi lungi, ca ale Nataliei Mihailovna. Şi fiindcă veni vorba de vietăţi domesticite: în odaia de toaletă avem un pui de vulpe îmblânzit. Când te speli, stă şi se uită cuminte la tine. Dar dacă nu vede mult timp oameni, i se face urât şi începe să scheaune.

Să auziţi ce discuţii ciudate au loc pe aici! Nu se vorbeşte decât de aur, de mine, de flotă comercială, de Japonia. La Pokrovskaia, orice mujic, ba chiar şi popa extrage aur. Cu asta se ocupă şi coloniştii care se îmbogăţesc repede, dar sărăcesc tot atât de repede. Unii căftănari nu beau decât şampanie, iar când se duc la băut, calcă pe un lăicer întins de la izba lor până la cârciumă.

La toamnă să aveţi grijă, vă rog, să-mi trimiteţi şuba la Odesa, la librăria revistei *Novoe vremea,* după ce veţi cere, în prealabil, încuviinţarea lui Suvorin. Trebuie să i-o cereţi, din politeţe. De galoşi n-am nevoie. Tot acolo să-mi expediaţi şi scrisorile, şi nu uitaţi să-mi daţi adresa voastră. Dacă veţi avea bani de prisos, trimiteţi-mi, pentru orice întâmplare, tot la Odesa şi tot la librăria *Novoe vremea*, o sută de ruble, să-mi fie înmânată. Dar menţionaţi negreşit „a se înmâna", ca să nu fiu silit să mai alerg pe la poştă. Dacă nu veţi avea bani de prisos, nu-mi trimiteţi. Când va veni tata la Moscova, sfătuiţi-l să ia calciu bromat, deoarece toamna are, uneori, ameţeli. Dacă ameţelile se repetă, să-i puneţi după ureche o lipitoare. Ce-aş mai avea de spus? Rugaţi-l pe Ivan să cumpere de la Ilin (Bulevardul Petrovski) o hartă a regiunii Transbaikalia, lipită pe pânză dacă se poate, şi s-o expedieze recomandat pe adresa: Irkutsk, pentru Innokenti Alexeevici Nikitin, elev la şcoala tehnică. Păstraţi-mi ziarele şi scrisorile.

Ţinutul Amur e nespus de interesant şi de original. Viaţa clocoteşte aici, aşa cum nici nu-şi pot imagina europenii. Îmi aminteşte ceea ce se spune despre viaţa din America. Malurile fluviului sunt atât de sălbatice, de neobişnuite şi de îmbelşugate, încât îţi vine să rămâi aici toată viaţa. Aceste din urmă rânduri le scriu la 25 iunie. Vaporul se zguduie şi nu mă lasă să scriu. Plutim din nou. Până acum am făcut, pe Amur, 1000 de verste şi am văzut un milion dintre cele mai splendide privelişti. Mi se învârte capul de încântare! Am văzut o stâncă atât de minunată, încât Gundasova ar muri de plăcere dacă i-ar veni în minte să se odihnească la picioarele ei. Iar dacă Sofia Petrovna Kuvşinnikova şi cu mine am organiza acolo un picnic, ne-am putea spune unul altuia: „Mori, Denis, că ceva mai frumos n-ai fi în stare să

concepi!” Neasemuită natură! Şi ce călduri sunt pe-aici! Şi ce nopţi fierbinţi! Uneori, dimineaţa, e ceaţă, dar până şi ceaţa e caldă.

Cercetez malurile cu binoclul şi văd nenumărate raţe, gâşte, cufundari, bâtlani şi alte felurite bestii cu ciocurile lungi. Iată unde ar fi bine să închiriem o vilă!

Ieri, în târguşorul Reinova, un proprietar de mine de aur m-a rugat să-i văd soţia bolnavă. La plecare, mi-a vârât în mână un pachet de bancnote. M-am simţit stingherit, le-am refuzat, şi le-am vârât înapoi în mână, spunându-i că şi eu sunt foarte bogat. Mult timp am căutat să ne convingem unul pe altul, totuşi, în cele din urmă, am rămas în mână cu 15 ruble. Tot ieri, a luat dejunul la mine în cabină un alt proprietar de mine de aur, care aducea la chip cu Petea Polevaev. La masă a băut şampanie în loc de apă, şi ne-a oferit şi nouă.

Satele de pe-aici aduc cu cele de pe Don. Este oarecare deosebire în construcţie, dar fără importanţă. Locuitorii nu ţin posturile şi mănâncă carne până şi în săptămâna patimilor. Fetele fumează ţigări, iar bătrânele trag din ciubuc, aşa-i obiceiul. Pare ciudat să vezi ţărance cu ţigara în gură. Dar ce liberalism e aici! Doamne, ce liberalism!

Pe puntea vaporului, aerul se încinge până la roşu de discuţii. Lumea nu se teme să vorbească în gura mare. N-are nici cine să te aresteze, nici unde să te deporteze, aşa că poţi s-o faci pe liberalul cât pofteşti. Oamenii de aici au curajul să spună deschis ce gândesc şi judecă cu multă logică. Dacă se întâmplă vreun conflict la Ust-Kara, unde muncesc ocnaşi (printre ei sunt şi foarte mulţi politici, care nu muncesc), se indignează tot ţinutul Amurului. Nu e obiceiul să se facă denunţuri. Un evadat politic poate călători nestingherit până la ocean, fără teama că-l va denunţa căpitanul. În parte, lucrul se explică şi printr-o totală nepăsare faţă de ceea ce se petrece în Rusia. Fiecare îşi spune: „Ce mă priveşte pe mine?…”

Am uitat să vă scriu că în Transbaikalia surugiii sunt bureaţi, nu ruşi. Bureaţii sunt un neam de oameni caraghioşi. Caii lor parcă-s nişte zmei. De câte ori îi înhamă, de-atâtea ori se întâmplă câte-un bucluc. Sunt mai turbaţi decât ai pompierilor. Înainte de a fi înhămaţi, lăturaşilor li se priponesc picioarele, şi îndată ce li se dezleagă, troica porneşte ca vântul, de ţi se taie răsuflarea. Dacă nu li se priponesc picioarele, în timp ce-i înhamă, azvârl, bat cu copitele în hulube şi rup hamurile, de parcă ai prins de coarne un drac tânăr.

26 iunie. Ne apropiem de Blagoveşcensk. Vă doresc să fiţi sănătoşi şi veseli, şi să nu mă uitaţi. Oare nu cumva m-aţi şi uitat? O adâncă plecăciune tuturor şi vă sărut pe toţi cu prietenie.

Antoine

Sunt perfect sănătos.

Petea Polevaev - un cunoscut al Cehovilor.

146. Către A.S. Suvorin

27 iunie 1890, Blagoveşcensk

Bună ziua, nepreţuitule! Amurul e un fluviu nespus de frumos. Mi-a dat mai mult decât mă aşteptam, şi de mult voiam să-ţi împărtăşesc dumitale entuziasmul meu, dar afurisitul de vapor s-a cutremurat mereu de-a lungul celor şapte zile şi nu m-a lăsat să scriu. Afară de asta, sunt cu totul neputincios să zugrăvesc asemenea frumuseţi ca malurile Amurului: în faţa lor mă dau bătut şi mă declar incapabil. Cum le-aş putea descrie? Închipuie-ţi că defileul Suram ar fi obligat să fie malul unui fluviu – acesta e Amurul. Stânci, steiuri, păduri, mii de raţe, de bâtlani, tot felul de dihănii cu ciocuri lungi, şi o pustietate fără sfârşit. La stânga e malul rusesc, la dreapta cel chinezesc. Dacă am gust, mă uit spre Rusia, dacă nu, mă uit spre China. China e tot atât de sălbatică şi de pustie ca şi Rusia: rareori întâlnim sate şi izbe de paznici. În capul meu totul s-a învălmăşit, ceea ce nu e de mirare, Măria Ta: doar am mers mai bine de o mie de verste pe Amur şi am văzut milioane de peisaje! Şi mai gândeşte-te că până la Amur au fost Baikalul, Transbaikalia… Îţi mărturisesc că am văzut atâtea bogăţii şi am avut parte de atâtea bucurii, încât acum nu mi-ar părea rău să şi mor. Oamenii de pe Amur sunt neobişnuiţi, viaţa lor e interesantă şi nu seamănă deloc cu a noastră. Nu auzi vorbindu-se decât de aur. Aur, aur, şi nimic altceva. Sunt într-o dispoziţie sufletească idioată, n-am gust de scris şi scriu scurt, cum nu s-ar cuveni. Astăzi ţi-am expediat patru file despre Enisei şi taiga, iar mai târziu o să-ţi trimit altele despre Baikal, Transbaikalia şi Amur. Să nu arunci filele acestea: o să le adun şi, după ele, o să-ţi povestesc, ca de pe note, ceea ce nu mă pricep să aştern pe hârtie. Astăzi am trecut pe vaporul „Muraviev", despre care se spune că nu zguduie: te pomeneşti că o să pot scrie!

Sunt îndrăgostit de Amur şi aş mai rămâne bucuros pe aici încă vreo doi ani: şi frumuseţe, şi spaţii nesfârşite, şi libertate, şi căldură. Elveţia şi Franţa n-au cunoscut o asemenea libertate. Cel din urmă deportat respiră mai în voie pe Amur decât cel mai de seamă general în Rusia! Dacă dumneata ai fi stat aici măcar puţin timp, ai fi scris nenumărate lucrări bune, cu care ai fi captivat publicul cititor. Pe când eu, nu mă pricep…

…baroneasa Vihuhol – poreclă dată în glumă de Cehov Varvarei Ivanovna Ikskul.

147. Către A.S. Suvorin

11 septembrie 1890, vaporul „Baikal”, strâmtoarea Tătară

Bună ziua! Trecem, prin strâmtoarea Tătară, din Sahalinul de Nord în cel de Sud. Îţi scriu, însă nu ştiu când va ajunge la dumneata această scrisoare. Sunt sănătos, deşi din toate părţile mă pândeşte cu ochii ei verzi holera, care mi-a pregătit o cursă. La Vladivostok, în Japonia, la Şanhai, în Cipru, în Suez şi dacă nu mă înşel şi în lună, pretutindeni e holeră, carantină şi groază. Şi în Sahalin e aşteptată, iar vapoarele sunt ţinute în carantină. Într-un cuvânt, urâtă treabă! La Vladivostok, europenii mor pe capete: printre alţii, a murit şi o generăleasă.

În Sahalinul de Nord am stat exact două luni. Am fost primit cât se poate de amabil de administraţia locală, cu toate că Galkin n-a scris un cuvânt despre mine. Nici Galkin, nici baroneasa Vîhuhol, nici alte măriri, cărora am avut naivitatea să mă adresez, cerându-le sprijin, nu m-au ajutat cu nimic. A trebuit să fac totul pe propria mea socoteală.

Generalul Kononovici, guvernatorul insulei Sahalin, e un om civilizat şi cumsecade. Ne-am înţeles imediat, şi totul a mers bine. O să aduc unele documente, din care vei vedea că de la început mi s-au oferit cele mai bune condiţii. Am văzut *tot.* Prin urmare, problema care se pune nu e ce am văzut, ci *cum* am văzut.

Nu ştiu ce o să-mi iasă până la urmă, dar de făcut, am făcut multe. Mi-ar ajunge pentru trei disertaţii! În fiecare zi mă sculam la ora 5 dimineaţa şi mă culcam târziu, şi tot timpul eram într-o mare încordare la gândul că mai am încă multe de făcut. Iar acum, când am sfârşit-o cu ocna, încerc sentimentul că am văzut tot, dar că mi-a scăpat tocmai esenţialul.

Trebuie să-ţi spun că am avut răbdare să fac recensământul întregii populaţii a Sahalinului. Am cutreierat toate localităţile, am trecut pragul tuturor izbelor şi am stat de vorbă cu fiecare om în parte. Pentru recensământ am folosit sistemul fişelor, şi până acum am înscris aproape zece mii de oameni – ocnaşi şi deportaţi. Cu alte cuvinte, în insula Sahalin nu există niciun ocnaş sau deportat care să nu fi stat de vorbă cu mine. Mi-a reuşit mai cu seamă recensământul copiilor, în care îmi pun toată nădejdea.

Am prânzit la Landsberg şi am stat în bucătărie la fosta baroneasă Gembruk… Am trecut pe la toate celebrităţile. Am asistat la executarea unei pedepse cu vergile, după care trei sau patru nopţi de-a rândul l-am visat pe călău şi locul de tortură. Am stat de vorbă cu ocnaşi legaţi cu lanţuri de roabele lor. Într-o zi, beam ceai într-o mină, când, pe neaşteptate, fostul negustor

petersburghez Borodavkin, deportat pentru dare de foc, a scos din buzunar şi mi-a întins o linguriţă, ceea ce m-a zguduit şi m-a făcut să-mi dau cuvântul că n-o să mai calc niciodată în Sahalin.

Ţi-aş scrie mai mult, dar în salon se află o cucoană care râde şi vorbeşte întruna. Nu mai sunt în stare să scriu. De aseară chicoteşte şi trăncăneşte fără întrerupere.

Scrisoarea aceasta va pleca prin America, însă eu nu cred că o să mă întorc tot pe acolo. Toată lumea spune că drumul acela e mai scump şi mai urât.

Mâine o să văd de departe Japonia, insula Matsmai. Acum e aproape miezul nopţii. Pe mare e întuneric şi bate vântul. Nu înţeleg cum navighează şi cum se orientează vaporul când nu se vede nici la doi paşi, şi încă în ape atât de sălbatice şi de puţin cunoscute ca strâmtoarea Tătară.

Când mă gândesc că mă despart de lume zece mii de verste, mă prinde deznădejdea, am impresia că o să mă întorc acasă peste o sută de ani.

Cordiale salutări şi o adâncă plecăciune Annei Ivanovna şi întregii dumitale familii. Să-ţi dea Dumnezeu fericire şi tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

Mi-e urât!

148. Către A.S. Suvorin

9 decembrie 1890, Moscova

Bună ziua, nepreţuitul meu! În sfârşit, iată-mă din nou la masa mea de lucru! Mă închin penaţilor mei, care năpârlesc, şi-ţi scriu aceste rânduri. În momentul de faţă am o dispoziţie sufletească admirabilă, de parcă nici n-aş fi plecat de acasă. Sunt sănătos şi mă simt bine până în măduva oaselor. Îţi prezint o foarte scurtă dare de seamă: în Sahalin am stat trei luni şi două zile, nu două luni, cum s-a scris în revista dumitale. Am muncit pe rupte. Am făcut recensământul complet şi amănunţit al întregii populaţii din Sahalin şi am văzut *tot,* afară de execuţii capitale. Când ne vom întâlni, o să-ţi arăt o ladă întreagă cu tot felul de documente aduse de la ocnă, nepreţuite ca material brut. Acum ştiu foarte multe lucruri, dar m-am întors cu un sentiment neplăcut. Cât timp eram în Sahalin, simţeam un fel de amăreală, ca după ce mănânci unt rânced; acum, însă, când îmi reconstitui amintirile, Sahalinul mi se pare un adevărat infern. Vreme de două luni am muncit din greu, fără să-mi cruţ puterile, dar în a treia am început a mă simţi istovit, din pricina plictiselii, a amărelii de care vorbeam adineauri şi a gândului că holera vine din Vladivostok, şi că, în felul acesta, risc să rămân pe iarnă la ocnă. Însă, slavă Domnului, holera s-a oprit şi, la 13 octombrie, un vapor m-a luat din Sahalin. Am fost şi la Vladivostok. Despre ţinutul Primorie şi, în general, despre litoralul nostru răsăritean, cu flota lui, cu problemele şi cu proiectele lui în Oceanul Pacific, pot să spun doar atât: că pretutindeni e o sărăcie strigătoare la cer! O sărăcie, o ignoranţă şi o ticăloşie capabile să te împingă la disperare. Un om cinstit la 99 de hoţi care pângăresc numele de rus… Nu ne-am oprit în Japonia, deoarece acolo e holeră. De aceea nici nu ţi-am cumpărat nimic, iar cele 500 de ruble avansate pentru cumpărături le-am folosit eu, pentru care vină, după lege, ai dreptul să mă deportezi în Siberia! Primul port străin din drumul meu a fost Hong-Kong. Golful era minunat, iar pe mare domnea o animaţie atât de extraordinară, cum n-am văzut în viaţa mea, nici în poze.

După ce am ieşit din Hong-Kong, am început a ne balansa. Vaporul era gol şi se înclina până la 38 de grade, încât ne era frică să nu se răstoarne. Eu nu sufăr de rău de mare, şi această descoperire m-a surprins plăcut. În drum spre Singapur, marinarii au aruncat în mare doi morţi. Când vezi cum zboară cadavrul rostogolindu-se în apă, şi când te gândeşti că până în fundul mării sunt câteva verste, te-apucă groaza şi, nu ştiu de ce, îţi vine a crede că şi tu ai să mori, şi or să te arunce în apă. În vremea asta, pe vapor s-au îmbolnăvit vitele cornute. În urma sentinţei date de

doctorul Şcerbak şi de preaplecatul dumitale servitor, vitele au fost ucise şi aruncate în mare.

N-am văzut bine Singapurul, pentru că atunci când am trecut prin el eram foarte trist, numai cât nu plângeam. A urmat apoi Ceylonul – un adevărat paradis. Prin paradisul acesta am făcut mai bine de o sută de verste cu trenul, şi m-am săturat până în gât de păduri de palmieri şi de femei tuciurii. De la Ceylon am mers iarăşi cu vaporul 13 zile şi 13 nopţi, şi ne-am tâmpit de plictiseală. Suport bine căldura. Marea Roşie e mohorâtă. Uitându-mă la muntele Sinai, m-am înduioşat.

E frumoasă lumea lui Dumnezeu. Un singur lucru nu e bun: noi, oamenii. Cât de lipsiţi suntem de smerenie şi de simţul dreptăţii, şi ce prost înţelegem patriotismul! Un bărbat beţiv şi stricat îşi iubeşte nevasta şi copiii, dar cui îi foloseşte această iubire? „Noi, urlă ziarele, iubim marea noastră patrie!" dar cum se manifestă această iubire? În loc de cunoştinţe, o obrăznicie şi o înfumurare fără margini; în loc de muncă, lene şi neruşinare. Dreptate nu există, iar noţiunea de onoare se mărgineşte la „onoarea uniformei" – uniformă care împodobeşte de multe ori banca acuzaţilor. Trebuie să muncim şi să dăm dracului toate celelalte. Principalul e să fim drepţi, restul vine de la sine. Grozav aş vrea să stau de vorbă cu dumneata. Clocoteşte sufletul în mine. Nu vreau pe nimeni altul, numai pe dumneata te vreau, pentru că numai cu dumneata se poate vorbi. Pleşceev – ducă-se dracului! Actorii – ducă-se dracului şi ei!

Telegramele dumitale le-am primit, însă nemaipomenit de pocite.

De la Vladivostok şi până la Moscova am călătorit cu fiul baronesei Ikskul (zisă şi Vîhuhol), ofiţer de marină. Mamă-sa a tras la „Bazarul slav". Mă duc chiar acum la ea, m-a chemat, nu ştiu de ce. E o femeie cumsecade, în orice caz fecioru-său e entuziasmat de ea, iar el e un băiat cinstit şi cu suflet curat.

Tare-mi pare bine că n-am avut nevoie de ajutorul lui Galkin-Vraskoi! N-a scris nimănui niciun rând despre mine, aşa încât, când m-am prezentat în Sahalin, eram un ilustru necunoscut…

...cum e publicat în revista dumitale – e vorba de notiţa privitoare la întoarcerea lui Cehov din călătoria în Sahalin, apărută în revista „Novoe vremea" (1890, 3 decembrie), la rubrica „Cronica".

149. Către I.I. Leontiev (Şceglov)

10 decembrie 1890, Moscova

…N-o să-ţi descriu călătoria şi timpul cât am stat în Sahalin. Fiindcă orice descriere, cât de concisă, ar fi peste măsură de lungă pentru o scrisoare. Îţi spun doar atât, că-s nespus de fericit, şi atât de suprasaturat şi de entuziasmat încât nu mai doresc nimic şi nu m-aş supăra dacă m-ar Iovi o paralizie sau m-ar trimite pe lumea cealaltă o dizenterie. Într-un cuvânt: am *trăit! Mi-ajunge!* Am fost şi în iad, adică în Sahalin, şi în paradis, adică în Ceylon. Ce de-a mai fluturi, gândăcei şi gângănii! Călătoria, mai ales prin Siberia, e ca o boală lungă şi grea. E chinuitor să mergi, să mergi şi iarăşi să mergi, în schimb cât de uşoare şi de vaporoase sunt amintirile întâmplărilor prin care ai trecut! În Sahalin am stat 3 luni şi 3 zile. Despre rezultatele activităţii mele acolo o să-ţi vorbesc când ne vom întâlni…

150. Către A.S. Suvorin

17 decembrie 1890, Moscova

Dragul meu, mai adineauri ţi-am telegrafiat că poţi conta pe o povestire. Am una care s-ar potrivi, dar e lungă şi subţire ca o scolopendră. Trebuie s-o curăţ puţin şi s-o transcriu. Ţi-o voi trimite negreşit, mai ales că acum nu mai sunt leneş, sunt harnic.

Mutra lui Pleşceev, în urma moştenirii de două milioane, o văd în imaginaţie foarte comică. Să vedem cum o să-şi remorcheze milioanele! La ce naiba or să-i folosească? Ca să fumezi havane, să te îndopi cu câte 50 de pateuri pe zi şi să bei apă gazoasă, îţi ajung şi trei ruble pe zi.

Am adus cu mine aproape zece mii de fişe statistice şi încă multe alte hârtii. Aş vrea să fiu însurat cu o fată pricepută, care să-mi ajute să mă descurc în maldărul acesta de hârţoage. Mi-e ruşine s-o împovărez pe sora mea cu această treabă, că şi aşa are mult de lucru.

Am început să fac un pic de burtă. Am răcit după ce am trecut de tropice: tuşesc, mă doare capul şi în fiecare seară am temperatură.

Grigorovici n-a fost niciodată portar în Peski, de aceea preţuieşte atât de puţin împărăţia cerurilor. Minte.

Eu cred că a trăi veşnic e tot atât de chinuitor ca şi a nu dormi toată viaţa.

Dacă în împărăţia cerurilor soarele apune tot atât de frumos ca în golful Bengal, atunci îndrăznesc să afirm că împărăţia cerurilor e un lucru grozav de bun.

Conţinutul nuvelei lui Bellamy mi l-a povestit generalul Kononovici în Sahalin. O parte din nuvelă am citit-o într-o noapte, undeva, prin Sahalinul de Sud. Când o să vin la Piter o s-o citesc în întregime.

Spune-mi, te rog, când o să fie avansat Leikin la gradul de consilier de stat? Acest morun literar îmi scrie: „Astă-vară am dat jos 16 funturi din greutate”. Îmi scrie apoi despre curci, despre literatură şi despre varză. Tonul scrisorilor lui e surprinzător de egal şi potolit.

Când vin, o să-ţi povestesc tot, de la început. N-ai avut deloc dreptate când m-ai sfătuit să nu plec în Sahalin! Acum am şi un pic de burtă, şi o […] drăguţă, şi miliarde de gărgăuni în cap, şi nenumărate planuri, şi fel de fel de bazaconii. Dacă rămâneam acasă, ce acru aş fi fost acum! Înainte de a pleca, *Sonata Kreutzer* era pentru mine o adevărată minune, pe când acum mi se pare şi ridicolă, şi idioată. Poate că m-am maturizat datorită călătoriei sau poate că mi-am ieşit din minţi – cine ştie?!

Pe vapor l-am cunoscut pe doctorul Şcerbak. După mine, e straşnic om. Acolo unde îşi face serviciul îl iubeşte toată lumea, iar eu m-am împrietenit cu el.

Trecutul lui e atât de încurcat, încât nici dracul nu l-ar mai putea descurca!

Îţi doresc sănătate. Nu da prea multă atenţie bolilor dumitale. Din cele ce mi-ai scris, cred că nu e nimic serios. Dacă te-ar lovi tifosul sau pneumonia, atunci ar fi altceva.

Al dumitale, A. Cehov

1891

151. Către A.F. Koni

26 ianuarie 1891, Petersburg

Stimate domnule Anatoli Feodorovici!

Nu m-am grăbit să vă răspund, pentru că nu plec din Petersburg înainte de sâmbătă. Îmi pare rău că n-am făcut o vizită doamnei Narîşkina, dar cred că e mai bine s-o amân până la apariţia cărţii mele, când o să mă pot descurca mai uşor prin materialul pe care-l am. Timpul scurt pe care l-am petrecut în Sahalin mi se pare atât de lung, încât atunci când încerc să vorbesc despre el nu ştiu cu ce să încep, şi totdeauna am impresia că spun altceva decât ceea ce ar trebui.

Mă voi sili să descriu cât mai amănunţit situaţia copiilor şi tinerilor din Sahalin, care e inimaginabilă. Am văzut copii flămânzi, am văzut concubine de treisprezece ani, fete de cincisprezece ani însărcinate… Fetiţele încep a se prostitua de la doisprezece ani, unele înainte de a le fi venit menstruaţia. Biserici şi şcoli sunt doar pe hârtie, educaţia copiilor o face mediul şi ambianţa ocnei. Am notat, între altele, conversaţia pe care am avut-o cu un băieţel de zece ani. Făceam recensământul populaţiei în satul Verhni-Armudan. Absolut toţi deportaţii sunt săraci lipiţi pământului şi li s-a dus vestea că-s pasionaţi jucători de stos. Am intrat o dată într-o izbă. Stăpânii nu erau acasă. Pe o bancă stătea un băiat cu părul bălai, adus din spate şi desculţ. Se gândea la ceva. Am intrat în vorbă:

EU: Care-i numele de familie al tatălui tău?

EL: Nu ştiu.

EU: Cum se poate? Stai cu tatăl tău şi nu ştii cum îl cheamă? Ruşine!

EL: Nu mi-e tată adevărat.

EU: Cum vine asta, că nu ţi-e tată adevărat?

EL: E ibovnicul mamei.

EU: Maică-ta e măritată sau e văduvă?

EL: E văduvă. A venit aici din pricina lui bărbatu-său.

EU: Cum adică, din pricina lui bărbatu-său?

EL: L-a ucis.

EU: Îl ţii minte pe tată-tău?

EL: Nu-l ţin minte. Eu nu-s legitim. Mama m-a născut în Kara…

În timp ce călătoream pe Amur, pe acelaşi vapor mergea spre Sahalin şi un osândit cu fiare la picioare, care-şi ucisese nevasta. Cu el era şi fetiţa lui, de vreo şase ani. Am observat că atunci când taică-su cobora de pe puntea de sus pe cea de jos, unde era closetul, venea însoţit şi de escortă, şi de fetiţă. Cât stătea el înăuntru, soldatul cu puşca şi fetiţa stăteau lângă uşă. La

întoarcere, când osânditul urca scara, fetiţa se căţăra după el, ţinându-se de lanţurile lui, iar noaptea dormea laolaltă cu ocnaşii şi cu soldaţii…

Într-o zi, am asistat în Sahalin la o înmormântare. Murise nevasta unui deportat care plecase la Nikolaevsk. Lângă groapa deschisă stăteau patru ocnaşi ciocli *ex officio* – apoi casierul şi cu mine în calitate de Hamlet şi Horatio, rătăcind prin cimitir, un cerchez – chiriaşul răposatei – pentru că n-avea altceva mai bun de făcut, şi o femeie, o ocnaşă. Femeia venise din milă. Adusese cu ea pe cei doi copii ai moartei: unul sugaci, iar celălalt, Alioşka, un băieţel de vreo patru ani, înfofolit într-o bluză femeiască şi cu pantaloni albaştri cârpiţi la genunchi, cu petice de culoare mai deschisă. Frig, umezeală, pe fundul gropii apă, ocnaşii râdeau. Departe, se vedea marea. Alioşka se uita curios în groapă. Ar fi vrut să-şi şteargă nasul îngheţat, dar nu-l lăsau mânecile lungi ale bluzei. După ce s-a astupat groapa, l-am întrebat:

— Unde-i mama, Alioşka?

Băieţelul a dat din mână a lehamite, ca un moşier care s-a curăţat la cărţi, a râs şi mi-a răspuns:

— Gata, au îngropat-o!

Ocnaşii au izbucnit în hohote. Cerchezul s-a întors spre noi şi ne-a întrebat ce să facă el cu copiii, că doar nu-i dator să-i hrănească…

Boli infecţioase n-am întâlnit în Sahalin, cazurile de sifilis ereditar sunt foarte rare, în schimb am văzut copii orbi, murdari şi plini de eczemă, ceea ce dovedeşte că erau lăsaţi în părăsire.

Bineînţeles că n-o să rezolv eu problema copiilor. Nu ştiu ce ar trebui să se facă. Totuşi cred că sistemul binefacerilor şi al soldurilor rămase din sumele alocate închisorilor nu poate rezolva nimic. După mine, nu e cuminte ca această problemă să depindă de binefaceri, care în Rusia au un caracter întâmplător, şi de solduri inexistente: aş prefera vistieria statului…

Adresa mea de la Moscova e: Malaia Dmitrovka, casa Firgang.

Îngăduiţi-mi să vă mulţumesc pentru bunăvoinţa dumneavoastră şi pentru promisiunea de a mă vizita. Vă rămân sincer devotat.

A. Cehov

152. Către A.S. Suvorin

6 februarie 1891, Moscova

Ce coincidenţă!

Mai zilele trecute am pomenit în nuvela mea cea mare de discuţiile lui Goethe cu Eckermann. Îi spun mare, pentru că o să iasă într-adevăr mare, adică atât de lungă şi plină, că m-am şi plictisit de când lucrez la ea. O scriu înghesuit şi stângaci, dar mai ales fără niciun plan. Eh, dar asta n-are nicio importanţă!

Abia o să aibă Burenin încă o dovadă că scriitorii tineri nu fac nici doi bani.

Mai am încă mult până o voi termina, personaje am cât lumea! Sunt într-adevăr ahtiat de personaje. Când vei sosi aici, prima jumătate va fi gata. Poate chiar ceva mai mult. Îţi voi da-o şi te voi ruga s-o citeşti…

Discuţiile lui Goethe adunate de Eckermann, în traducerea lui D.V. Averkiev, au apărut la începutul anului 1891.

E vorba de nuvela „Un duel”. Pasajul privitor la discuţiile lui Goethe cu Eckermann n-a apărut în redactarea definitivă a nuvelei.

153. Către M.P. Cehova

16 martie 1891, Petersburg

Nobila mea surioară!

Duminică plecăm în străinătate. Mai întâi ne ducem la Viena, de acolo la Veneţia, apoi mai departe, prin toată Italia. Probabil că nu ne vom duce în Spania, aşa că amână-ţi dorul de şaluri spaniole.

Îţi trimit poliţa lui Volkov în valoare de trei sute de ruble. Sper că n-o s-o fure nimeni din scrisoare.

Te rog mult să-mi păstrezi *toate* ziarele până la întoarcerea mea.

Am fost la expoziţia pictorilor peredvijnici. Levitan sărbătoreşte onomastica minunatei lui muze. Tabloul face furori. Grigorovici făcea pe ciceronele, şi-mi explica meritele şi lipsurile fiecărui tablou în parte. E în admiraţia peisajului lui Levitan. Polonski găseşte că podul e prea lung. Pleşceev vede o nepotrivire între titlul şi conţinutul tabloului: „Pentru Dumnezeu, îi zice «Un adăpost liniştit», şi când colo totul clocoteşte de viaţă şi lumină…” etc. În orice caz, Levitan are un succes remarcabil…

Cehov a plecat în străinătate împreună cu Suvorin.

Tabloul lui Levitan – „Un adăpost liniştit”.

154. Către A.S. Suvorin

10 mai 1891, Alexino

Am primit scrisoarea dumitale şi îţi mulţumesc. Dedlov-Kign semnează sub pseudonimul – *Unitatea.* E un scriitor şi un călător interesant, pe care-l cunosc din auzite, dar n-am citit nimic de el. Da, ai dreptate, sufletul meu are nevoie de balsam. Acum aş citi cu plăcere, ba chiar aş fi fericit să citesc ceva serios, însă nu numaidecât despre mine, ci aşa, în general. Mi-e dor de o lectură serioasă; critica rusească din ultimul timp nu mă hrăneşte, ci doar mă irită. Aş citi cu entuziasm ceva nou despre Puşkin sau despre Tolstoi, şi această lectură ar fi un balsam pentru mintea mea leneşă…

Şi mie mi-e dor de Veneţia şi de Florenţa, şi eu aş fi gata să mai urc o dată Vezuviul. Bolonia, însă, s-a cam şters din mintea mea, s-a întunecat. În ce priveşte Nisa şi Parisul, când mi-amintesc de ele, „citesc cu scârbă viaţa mea".

Utimul număr din *Vestnik inostrannoi literaturî* publică o povestire de Wilde, tradusă din limba engleză de Mihailo al nostru, inspector financiar. De ce nu cunosc eu limbi străine? Cred că aş traduce minunat opere literare. În timp ce citesc traducerile altora, în mintea mea înlocuiesc sau schimb ordinea unor cuvinte, şi atunci frazele îmi ies uşoare şi vaporoase – adevărate dantele.

Luni, marţi şi miercuri lucrez la volumul despre Sahalin. În celelalte zile, afară de duminică, la roman, iar duminica scriu mici povestiri. Lucrez cu plăcere, dar – vai! – am o familie numeroasă, şi eu, cel care scrie, mă simt ca un rac în ciur la un loc cu alţi raci – la îngrămădeală! Avem o vreme minunată, locul pe care-i aşezată vila e uscat şi sănătos, pădure multă… În Oka sunt mulţi peşti şi raci. Văd trenuri şi vapoare. Într-un cuvânt, dacă n-ar fi atâta înghesuială, aş fi foarte, foarte mulţumit. Când te duci la Moscova? Te rog să-mi scrii. Expoziţia franceză n-o să fie pe gustul dumitale, pregăteşte-te pentru asta. Oka o să-ţi placă, mai ales când ne vom urca la ora 5 dimineaţa într-un vaporaş infect şi vom porni spre Kaluga…

N-am de gând să mă însor. Acum nu-mi mai doresc nimic altceva decât să ajung un bătrânel mic şi chel şi să stau la o masă mare de lucru, într-un cabinet frumos.

Îţi doresc sănătate şi linişte. O adâncă plecăciune întregii dumitale familii. Scrie-mi, te rog.

Al dumitale, A. Cehov

Scriu un vodevil. Personajele: Anna Ivanovna, Aivazovski, generalul Bogdanovici, Ivan Pavlovici Kazanski şi cenzorul Makarov.

...*povestirea lui Wilde* – „Un iunie ploios”, în traducerea lui Mih. P. Cehov.

...*roman* – adică nuvela „Un duel”.

...*vodevil* – se vede că Cehov glumea; personajele citate sunt soţia şi prieteni de-ai lui Suvorin.

155. Către A.S. Suvorin

13 mai 1891, Alexino

…Dragul meu, nu cumva aveţi în bibliotecă *Dreptul penal* de Taganţev? Şi dacă-l aveţi, n-ai putea să mi-l trimiţi? L-aş cumpăra, însă acum sunt o „rudă săracă”, necăjit şi pricăjit ca o capră râioasă. Te mai rog să comunici librăriei dumitale (prin telefon) să-mi trimită, în contul viitoarelor mele bucurii, următoarele două cărţi: *Regulamentul deportaţilor* şi *Regulamentul celor aflaţi sub stare de arest.* Să nu crezi că am de gând să mă fac procuror, dar am nevoie de acestea pentru cartea mea asupra Sahalinului. Voi lupta mai cu seamă împotriva condamnărilor pe viaţă, în care văd izvorul tuturor relelor, şi împotriva legilor deportaţilor, care sunt din cale afară de vechi şi de contradictorii.

Pentru întâia oară am citit şi eu ceva de Potapenko în *Russkie vedomosti.* E bine…

Problemei condamnărilor pe viaţă Cehov i-a consacrat capitolul XXII din volumul „Insula Sahalin”.

Schiţele lui Potapenko „O privire de ansamblu” au fost publicate în „Russkie vedomosti”, 1891, 9 mai.

156. Către A.S. Suvorin

18 mai 1891, Alexino

…Mi-am dat cuvântul că n-o să public prin ziare şi reviste ceea ce am scris despre Sahalin. Dar dacă ai şti ce ispită îmi dă ghes acum! Chiar astăzi aş putea să-ţi trimit material pentru 100 de ludovici.

Ieri mi-am pierdut toată ziua încercând să scriu despre clima Sahalinului. E greu să scrii despre asemenea lucruri, şi totuşi, până în cele din urmă, am ajuns să-l prind pe dracul de coadă: am izbutit să descriu clima de acolo în culori atât de vii, că te trec fiorii când citeşti! Tare e neplăcut să scrii în cifre…

În fiecare dimineaţă mă scol la ora 5 – la bătrâneţe o să mă scol, fără îndoială, la 4. Strămoşii mei se sculau foarte devreme, înainte de cântatul cucoşilor. Am observat că oamenii care se scoală cu noaptea în cap sunt foarte grijulii. Prin urmare, o să fiu un bătrânel grijuliu şi neastâmpărat…

157. Către A.S. Suvorin

27 mai 1891, Boghimovo

…Îmi scrii că sunt un om de cărămidă, acoperit cu tencuială, şi că nu dau nimic la ziar. Te rog să te pui în locul meu. În activitatea mea literară e o harababură şi un haos atât de cumplit, încât chiar şi diavolul şi-ar rupe piciorul! Începusem să scriu o nuvelă, dar m-a întrerupt călătoria în străinătate, iar acum n-am timp s-o termin, pentru că am în spinare *Sahalinul.* Aş încerca să scriu bucăţi mărunte, şi chiar am încercat, dar gândul că până la toamnă *trebuie* să scap de *Sahalin* îmi paralizează orice putere de muncă. Te rog să mai aştepţi puţin: în curând o să lepăd ocna din spinare şi o să fiu tot, din cap până în picioare, la dispoziţia dumitale. Îţi dau cuvântul meu de onoare că volumul despre Sahalin o să intre sub tipar la toamnă, pentru că, crede-mă, am şi început să-l scriu. Iar dacă ai vreo îndoială, îţi pot trimite dovezi convingătoare. Datorită faptului că mă scol odată cu găinile, nimeni nu mă deranjează de la lucru şi treaba merge strună, cu toate că e migăloasă, monotonă, aşa că nu face daraua cât ocaua! Uneori, pentru un biet rând, sunt nevoit să scotocesc câte un ceas întreg prin hârţoage şi să citesc toate bazaconiile. A descrie clima sau a face după notiţe un studiu istorico-critic al ocnei e ceva fantastic de plictisitor!…

158. Către F.A. Cervinski

2 iulie 1891, Boghimovo

…Eu nu citesc lucrările lui Skabicevski. De curând mi-a căzut în mână cartea lui, *Istoria literaturii moderne,* am citit câteva pagini şi am lăsat-o: nu mi-a plăcut. Nu înţeleg de ce se scriu toate acestea. Skabicevski *et Co* sunt de fapt nişte martiri, care şi-au luat de bunăvoie sarcina eroică de a colinda străzile strigând: „Cizmarul Ivanov face cizme proaste!" sau: „Tâmplarul Semionov ciopleşte mese bune!" Cine are nevoie de aşa ceva? Din pricina asta nici cizmele şi nici mesele n-or să iasă mai bune. Într-un cuvânt, activitatea acestor domni, care trăiesc ca nişte paraziţi pe lângă munca altora şi în dependenţă de ea, mi se pare o absurditate nemaipomenită. Iar faptul că te-au luat în răspăr n-are nicio importanţă: cu cât te iau în primire mai curând, cu atât mai bine…

E vorba de recenzia lui A. Skabicevski asupra piesei lui Cervinski „Într-un colţ uitat de lume".

159. Către A.S. Suvorin

24 iulie 1891, Boghimovo

Îţi mulţumesc pentru invitaţie. Cred că voi veni, dar nu chiar atât de curând, deşi mi-e o sete cumplită de mare, de nisip, de discuţii nocturne şi de celelalte plăceri gen Crimeea-Feodosia. Sunt foarte ocupat. Lucrez mult, dar îmi ies pagini puţine. În curând vei avea prilejul unei desfătări estetice: o să-ţi trimit o povestire, care e scrisă mai bine de jumătate, şi va cuprinde 4 sau 5 foiletoane.

Îţi mulţumesc pentru majorarea de cinci copeici, dar – vai! – ea nu va ameliora situaţia mea financiară. Ca să adun capitaluri, cum îmi scrii dumneata, şi să scap de mulţimea de griji mărunte şi meschine, nu mi-a rămas decât un singur mijloc – imoral: să mă însor cu o femeie bogată sau să dau *Anna Karenina* drept opera mea. Dar cum aşa ceva nu e cu putinţă, mi-am lăsat afacerile în voia lor.

Mi l-ai elogiat, odată, pe scriitorul francez Rod, adăugând că şi Tolstoi îl apreciază. Mai zilele trecute, am avut ocazia să citesc unul dintre romanele lui, şi am rămas dezamăgit. E în genul lui Macitet al nostru, doar puţin mai deştept. Are un stil plictisitor, peste măsură de pretenţios, şi face tot posibilul să fie original, dar nu e mai multă măiestrie artistică la el de câtă sare era în caşa pe care am meşterit-o amândoi în seara aceea, la Boghimovo! În prefaţa romanului, Rod mărturiseşte că a fost întâi naturalist, dar că se bucură că spiritualismul ultimilor recruţi ai literaturii a izbutit să înlocuiască materialismul. E o lăudăroşenie copilărească, ba încă grosolană şi lipsită de gust. „Domnule Zola, dacă nu suntem chiar atât de talentaţi ca dumneavoastră, în schimb credem în Dumnezeu!”

La noi e vreme minunată. Acum e dimineaţă, dar lumina e ca în luna lui mai şi sunt tare bucuros. E atâta linişte! Am primit *Culegătorul de ciuperci,* dar ciuperci nu-s. Cafeaua s-a dovedit a fi cam arsă. Ieri şi alaltăieri a plouat, totuşi afurisitele de ciuperci nu vor să crească, şi suntem disperaţi…

...o povestire – „Un duel”.

E vorba de romanul lui Eduard Rod *„Les trois coeurs”* („Cele trei inimi”).

160. Către A.S. Suvorin

28 august 1891, Boghimovo

Îţi trimit foiletonul lui Mihailovski despre Tolstoi. Citeşte-l şi cultivă-te. Foiletonul e bun, dar ciudat: chiar dacă s-ar scrie o mie de foiletoane ca acesta, problema tot n-ar înainta nici cu un pas, şi tot ar rămâne o enigmă faptul de ce se scriu toate aceste foiletoane.

Totodată îţi trimit noutatea zilei: broşura profesorului Timireazev din Moscova, care a făcut multă vâlvă. Trebuie să ştii că la noi la Moscova, şi în general în Rusia, există un profesor Bogdanov, zoolog, o Excelenţă grozav de importantă, care a luat în mâinile sale tot şi toate, începând cu zoologia şi sfârşind cu presa rusească. Acest înalt personaj face tot ce pofteşte fără frică de pedeapsă. Şi iată că Timireazev s-a pornit să-l atace. Şi-a publicat articolul în broşură, nu în vreun ziar, pentru că, repet, toate ziarele sunt în mâna lui Bogdanov. [*Ceea ce urmează e tăiat: Chiar şi Novoe vremea*.] Dacă uneori […] sau miniştrii au presa în mâna lor, de ce nu i s-ar îngădui acelaşi lucru şi Universităţii din Moscova? Prin urmare Universitatea, prin Bogdanov, a pus mâna pe presă, şi încă cu destulă dibăcie… Dar despre toate acestea mai târziu, când ne vom vedea, deoarece nu mi-ar încăpea într-o scrisoare.

Îţi trimit şi o notă, adaos la broşură. Timireazev luptă împotriva şarlataniei în botanică, iar eu pretind că nici zoologia nu e mai prejos de botanică. Citeşte nota până la capăt. Nu trebuie să fii botanist sau zoolog ca să-ţi dai seama *cât de jos* stă, la noi, ceea ce din ignoranţă socotim ca superior!

Dacă găseşti că nota merge, public-o. Dar dacă o consideri inoportună, atunci, bineînţeles, dă-o dracului. Nota o să-ţi pară cam violentă, însă eu n-am exagerat şi n-am minţit câtuşi de puţin, ci am folosit date luate din documente.

Am semnat-o cu litera T., şi nu cu numele meu. În primul rând, pentru că nota nu e scrisă numai de mine, şi în al doilea rând, pentru că autorul ei trebuie să rămână necunoscut, deoarece Bogdanov ştie că Wagner stă în aceeaşi casă cu Cehov, iar Wagner trebuie să-şi susţină disertaţia de doctorat etc., şi s-ar putea întâmpla ca, pentru păcatele mele, să i se înapoieze lui Wagner disertaţia, fără niciun fel de explicaţie. Şi, la urma urmei, de ce să-mi pun numaidecât semnătura?

Nu e nevoie să-mi trimiţi onorariu, pentru că mai bine de jumătate din textul notei e alcătuită din extrase din broşura lui Timireazev şi din documente.

Prin urmare, iată cele două condiţii pe care le pun: numele autorului să fie păstrat în cel mai strict secret, şi în loc de

onorariu, un funt de tutun.

În cazul când nu accepţi fie şi una dintre aceste condiţii, te rog să nu publici nota.

Dacă e necesar, nota poate fi supusă unor abrevieri sau modificări stilistice.

Scriu *Sahalinul* şi mă plictisesc, mă plictisesc… Grozav m-am săturat de viaţă! Judecând după telegrama dumitale, povestirea mea nu ţi-a prea venit la socoteală. Rău ai făcut că te-ai silit să mi-o înapoiezi. Aş fi trimis-o celor de la *Sev. Vestnik.* Pentru că veni vorba: am şi primit două scrisori de la ei. E foarte neplăcut să publici într-un ziar o bucată lungă, şi încă dracu' ştie ce…

foiletonul lui Mihailovski despre Tolstoi – „Scrisori despre tot felul de lucruri" („Russkie vedomosti", 1891, 23 august), cu prilejul înfiinţării unei colonii de tolstoişti în gubernia Smolensk.

...broşura lui Timireazev – „O parodie a ştiinţei", Moscova, 1891.

...îţi trimit o notă – foiletonul „Scamatorii" s-a publicat sub semnătura T. în „Novoe vremea", 1891, 9 octombrie. În ultimul aliniat e vorba de nuvela „Un duel".

161. Către A.S. Suvorin

30 august 1891, Boghimovo

Ţi-a plăcut povestirea mea. Slavă Domnului! În vremea din urmă am început a fi grozav de bănuitor: când mi se pare că pantalonii mei sunt oribili, când că nu scriu cum trebuie sau că nu le dau bolnavilor doctoriile care li se cuvin. Desigur, e o psihoză.

Dacă numele Ladzievski e într-adevăr urât, îl putem schimba. Să-i zicem Laghievski. Von Koren însă să rămână aşa: von Koren. Abundenţa unor nume ca: Wagner, Brandt, Fausek etc. contestă existenţa ruşilor în zoologie, deşi toţi aceştia sunt ruşi. Adică există unul, oricum: Kovalevski. Şi fiindcă veni vorba, viaţa rusească de astăzi e atât de amestecată, încât s-ar potrivi orice nume!

Sahalinul merge înainte. Uneori aş dori să lucrez la el chiar 3 sau 5 ani, şi să lucrez cu frenezie. Alteori, în momente de îndoială, îmi vine să-l dau dracului. Dar ce bine ar fi să-i pot rezerva măcar vreo trei ani! O să scriu şi multe prostii, pentru că nu sunt specialist, dar sunt sigur că o să scriu şi lucruri folositoare. *Sahalinul* are meritul că ar putea să trăiască şi o sută de ani după mine, deoarece va fi un manual şi un izvor literar pentru toţi cei care se ocupă şi se interesează de închisori şi de osândiţi.

Capitolul privitor la fugari şi vagabonzi a ieşit interesant şi instructiv. Dacă, *in extremis,* voi publica *Sahalinul* fragmentar, ţi-l voi trimite dumitale. Ai primit nota critică privitoare la zoologie?

Ce transcrie mereu Ladzievski? În provincie, toată scriptologia o fac, pentru o plată suplimentară, conţopiştii; consilierii titulari şi asesorii n-au vreme de aşa ceva, ei beau votcă!

Nu crezi că *Duelul* meu ar fi mai vioi dacă aş scoate din el discuţiile zoologice?

...critica privitoare la zoologie – vezi scrisoarea 160.

162. Către A.S. Suvorin

8 septembrie 1891, Moscova

M-am întors la Moscova şi stau tot timpul numai în casă. Ai mei se zbat să schimbe locuinţa, iar eu tac, pentru că mi-e lene şi să mă întorc. Familia mea ar vrea să ne mutăm în Devicie pole, ca să ne coste mai ieftin.

Titlul *Minciuna,* pe care mi-l propui pentru nuvelă, nu merge. S-ar potrivi numai în cazul când ar fi vorba de o minciună conştientă. Dar o minciună inconştientă nu e minciună, ci greşeală. Tolstoi numeşte minciună până şi faptul că avem bani şi mâncăm carne, ceea ce e exagerat.

Ieri am aflat că Kurepin e grav bolnav. Are tumoare canceroasă la ceafă. Înainte de a-l ucide, boala o să-i distrugă jumătate din cap şi o să-l tortureze sălbatic. Se zice că nevasta lui ţi-ar fi scris.

Încetul cu încetul moartea culege oamenii. Îşi cunoaşte meseria! Scrie o piesă: un chimist bătrân inventează elixirul nemuririi – o doză de 15 picături, şi trăieşti o veşnicie! Dar chimistul sparge sticluţa cu elixir, de teamă că nişte ticăloşi ca el şi ca nevastă-sa vor trăi la infinit… Tolstoi refuză omenirii nemurirea. Doamne, cât egocentrism e în asta! Mai zilele trecute am citit *Postfaţa.* Ucide-mă, dar eu o găsesc şi mai idioată, şi mai asfixiantă decât *Scrisorile către soţia guvernatorului,* pe care le dispreţuiesc! La dracu' cu filozofia oamenilor mari ai acestei lumi! Toţi aceşti mari înţelepţi sunt despotici ca generalii şi, în acelaşi timp, nepoliticoşi şi nedelicaţi ca ei, pentru că-s siguri de impunitate. Diogene scuipa în bărbile altora, ştiind bine că nimeni n-o să-i facă nimic. Tolstoi îi numeşte pe doctori ticăloşi şi tratează problemele mari cu grosolănie, pentru că şi el e un Diogene, pe care nu poţi nici să-l duci la poliţie, nici să-l faci cu ou şi cu oţet prin ziare. Aşa că ducă-se dracului filozofia oamenilor mari ai acestei lumi! Filozofia aceasta, cu postfeţele ei idioate şi cu scrisorile către soţia guvernatorului, nu face nici cât o iapă din *Holstomer*…

…pentru nuvela mea – „Un duel".

„Postfaţă" – la „Sonata Kreutzer".

„Scrisori către soţia guvernatorului" – scrisorile lui N.V. Gogol către A.O. Smirnova-Rosset. („Fragmente alese din corespondenţa cu prietenii.")

163. Către V.A. Tihonov

14 septembrie 1891, Moscova

Preabunul meu Vladimir Alexeevici, o să-ţi trimit o povestire, dar nu-ţi pot spune ce titlu o să aibă. E tot atât de greu a-i da acum un titlu, ca a determina culoarea puiului ce va ieşi dintr-un ou încă neouat… Îţi mulţumesc pentru invitaţie.

Ai doi copii? Asta e bine. Înseamnă că eşti sănătos şi că ai pentru ce trăi. Numirea dumitale ca redactor-şef nu m-a mirat câtuşi de puţin şi nu m-a făcut să-mi pun nicio problemă, nici măcar aceea la care te-ai grăbit să-mi răspunzi. Cine să fie redactor, dacă nu un scriitor? Totuşi, cu voia dumitale, îţi dau un sfat: citeşte tot ce ţi se trimite şi nu adopta o atitudine de neîncredere faţă de începători. Deschide o rubrică pentru ştiinţele naturale şi nu rezerva niciun loc pentru şarade şi articole de critică.

Am de lucru până peste cap. Scriu despre Sahalin. Ziua când voi termina această lucrare mi se pare tot atât de îndepărtată, ca şi aceea când toţi oamenii vor fi neprihăniţi, după reţeta lui Pozdnîşev al lui Tolstoi. Am muncit toată vara şi muncesc şi acum, şi totuşi n-am bani. Călătoria în străinătate mi-a înghiţit toate mijloacele băneşti.

Cum îţi merg afacerile dramatice? În ce stare se află gloria dumitale?

Fii sănătos şi fericit. Vă doresc tot binele, dumitale şi copiilor dumitale. O să vin la Piter, dar nu înainte de decembrie.

Dacă n-o să uiţi, trimite-mi, te rog, un număr din *Sever,* s-o cunosc şi eu.

Al dumitale, A. Cehov

164. Către E.M. Şavrova

16 septembrie 1891, Moscova

Prin urmare, noi, holteii bătrâni, mirosim a câine? Să zicem că ai dreptate, dar în ce priveşte faptul că doctorii de femei sunt în sufletul lor muieratici şi cinici, dă-mi voie să te contrazic. Ginecologii au de-a face cu o proză aspră pe care nici n-o bănuieşti, iar dacă ai cunoaşte-o, poate că i-ai atribui, cu cruzimea proprie imaginaţiei dumitale, un miros şi mai neplăcut decât acela de câine. Cine călătoreşte tot timpul pe mare iubeşte uscatul. Cine are de-a face numai cu proza duce dorul poeziei. Toţi ginecologii sunt idealişti. Doctorul dumitale citeşte versuri – intuiţia ţi-a spus adevărul. Eu aş adăuga că e foarte liberal, puţin mistic şi că visează o nevastă în genul femeii ruse a lui Nekrasov. Vestitul Sneghirev nu vorbeşte despre „femeia rusă“ decât cu tremur în glas. Alt ginecolog, pe care-l cunosc, e îndrăgostit de o femeie voalată, o necunoscută pe care a văzut-o de la distanţă. Un altul se duce la toate premierele şi, la sfârşit, face scandal la garderobă, susţinând că autorii sunt datori să descrie numai femei ideale etc. De asemenea, dumneata ai pierdut din vedere că un bun ginecolog nu poate fi nici idiot şi nici un om mediocru. O inteligenţă, chiar şi de seminarist, străluceşte mai puternic decât o chelie. Dumneata ai remarcat chelia şi te-ai oprit asupra ei, iar inteligenţa ai lăsat-o la o parte. Tot aşa, ai remarcat şi ai scos în evidenţă faptul că un om gras – brr! – secretă un fel de grăsime, dar ai scăpat cu totul din vedere că omul acela e un profesor, adică un om care ani la şir a gândit şi a realizat lucrări ce l-au ridicat deasupra multor milioane de oameni, deasupra tuturor Verelor şi grecoaicelor din Taganrog, deasupra tuturor ospeţelor şi vinaţurilor! Noe avea trei feciori: Sim, Ham şi Iafet, mi se pare. Ham nu vedea decât că tată-său era un beţivan, pierzând din vedere că era un om genial, că el construise arca şi salvase omenirea. Cei care scriu nu trebuie să ia pildă de la Ham. Ia seama. Eu nu-mi permit să le rog să-i iubeşti pe ginecologi şi pe profesori, dar îmi permit să-ţi atrag atenţia asupra adevărului, care, pentru un scriitor obiectiv, e mai preţios ca aerul.

Fetiţa din negustorime e prinsă minunat. E bun şi pasajul din discursul doctorului, în care omul îşi arată neîncrederea lui în medicină, dar nu era nevoie să-l pui să bea după fiecare frază! Dragostea pentru un cadavru e rezultatul excitaţiei unei imaginaţii captive. Dumneata n-ai văzut cadavre. Şi acum, trecând de la amănunte la ansamblu, dă-mi voie să strig: ajutor! Asta nu mai e povestire sau nuvelă, şi nici operă artistică, ci un şir lung de cazărmi greoaie şi mohorâte.

Unde e arhitectura cu care l-ai fermecat la început pe preaplecatul dumitale servitor? Unde sunt uşurinţa, prospeţimea, graţia? Reciteşte-ţi povestirea: descrierea dejunului, apoi descrierea doamnelor şi domnişoarelor care se perindă, apoi descrierea celor adunaţi, apoi iar descrierea dejunului… şi aşa mereu, la infinit. Descrieri, descrieri, descrieri… şi acţiune deloc. Trebuia s-o iei de la început cu fata negustorului şi să te opreşti la ea. Verocika – afară! Grecoaicele – afară; afară toată lumea… Să rămână numai doctorul şi odrasla negustorului.

Ar trebui să stăm de vorbă. Prin urmare, nu te muţi la Petersburg? Credeam că o să te văd la Piter. Mişa îmi spunea că ai de gând să te instalezi acolo. Cu bine. Îngerii cerului să te aibă în paza lor. Imaginaţia dumitale începe a fi interesantă.

Iartă-mă pentru această lungă scrisoare.

A. Cehov

165. Către M.N. Albov

30 septembrie 1891, Moscova

Stimate Mihail Nilovici, am pentru dumneata o mică nuvelă aproape gata. E scrisă, dar nu e retuşată şi nici transcrisă pe curat. Aş mai avea de lucru la ea cel mult o săptămână sau două. Titlul: *Povestea unui pacient al meu,* dar mă cam îndoiesc că cenzura o va lăsa să treacă. Doar *Severn. vestn.* e controlată de cenzură, iar povestirea mea, deşi nu cuprinde idei primejdioase, are personaje care s-ar putea să nu fie pe placul cenzorilor. Povestirea e la persoana întâi. Vorbeşte un fost socialist, iar eroul principal e fiul subsecretarului de stat de la interne. Atât socialistul cât şi fiul subsecretarului de stat sunt oameni potoliţi şi, în nuvelă, nu se ocupă de politică. Totuşi mi-e frică şi, în orice caz, cred că ar fi prematur s-o anunţi publicului cititor. Eu o să ţi-o trimit, dumneata ai s-o citeşti şi ai să hotărăşti ce e de făcut. Dacă crezi că cenzura o să-i dea drumul, trimite-o la cules şi anunţă-i apariţia. Dar dacă găseşti că frica mea e îndreptăţită, atunci trimite-mi-o îndărăt, fără s-o mai dai la cules şi la cenzură, deoarece, în cazul când cenzorul n-o aprobă, îmi va fi greu s-o expediez la vreo publicaţie necenzurabilă: aflând că povestirea a fost refuzată, se vor teme s-o publice.

Plecăciuni şi urări de bine lui Kazimir Stanislavovici.

Multă sănătate.

Cu toată stima, A. Cehov

„Povestea unui pacient al meu” – nuvela aceasta, intitulată mai târziu „Povestea unui necunoscut”, a fost începută de Cehov încă din anul 1888 şi reluată în 1891.

166. Către A.S. Suvorin

19 octombrie 1891, Moscova

Ce plictiseală, prieteni! Ca medic, am nevoie de bolnavi şi de spital. Ca scriitor, am nevoie să trăiesc în mijlocul oamenilor, nu în Malaia Dmitrovka, la un loc cu mangustele. Am şi eu nevoie de o fărâmă de viaţă socială şi politică, de o fărâmă cât de mică, iar viaţa aceasta între patru pereţi, fără natură, fără oameni, fără patrie, fără sănătate şi fără poftă de mâncare – numai viaţă nu-i: e un fel de […] şi atâta tot…

167. Către M.N. Albov

22 octombrie 1891, Moscova

Mult stimate Mihail Nilovici!

Mi-am cam pierdut capul. Nuvela despre care ţi-am vorbit, în ultima mea scrisoare, am pus-o deocamdată la o parte. Acum n-am nici urmă de îndoială că cenzura n-ar lăsa-o să treacă şi că, dacă ţi-aş trimite-o, ar însemna să-mi pierd vremea zadarnic şi să te las totuşi fără bucata pe care o vrei numaidecât pentru numărul din ianuarie. De curând a fost Suvorin la Moscova, şi, după ce i-am citit primele 20 de rânduri şi i-am povestit subiectul, mi-a spus: „Eu n-aş avea curajul s-o public". Asta m-a cam descumpănit şi m-a hotărât să las nuvela la o parte, deocamdată, şi să scriu altceva pentru dumneata.

M-am şi apucat de scris, deşi îţi mărturisesc că merge foarte greu. În primele zile ale lui noiembrie voi fi la Petersburg şi ne vom vedea. Mă voi sili să termin povestirea până atunci, iar dacă nu voi reuşi, voi termina-o la Petersburg. Pentru Dumnezeu, iartă-mă!

Al dumitale, A. Cehov

168. Către Al.P. Cehov

24 octombrie 1891, Moscova

Pentru mine e perfect egal dacă mi se publică bucăţile marţea şi miercurea sau nu mi se publică deloc. Am dat nuvela la *Nov. vremea,* pentru că-i datoram revistei bani. Dacă n-ar fi fost această împrejurare, bucata ar fi apărut într-o revistă mare, şi anume toată deodată, mi s-ar fi plătit mai bine şi aş fi fost scutit de bombănelile stimaţilor mei confraţi, cărora li se pare că am pus monopol… Adoptă punctul lor de vedere şi spune-le că am fost mărinimos nepublicând nimic aproape doi ani şi lăsând cele 104 marţi şi 104 miercuri la dispoziţia lui Petersen, a lui Maslov, a ocnaşului Jitel… Roagă-l pe Suvorin să dea altora miercurile: ce nevoie am eu de ele? N-am nevoie de ele cum n-am nevoie nici să colaborez la *Nov. vr.* care mie, ca scriitor, nu mi-a adus nimic bun. Raporturile excelente dintre mine şi Suvorin ar fi putut exista şi fără colaborarea mea la ziarul lui.

Să nu mai ridici banii de la casierie, deoarece am cerut să fie trecuţi în contul datoriei mele la ziar.

Doamne, cum m-am încurcat! N-am bani deloc, n-am de unde lua, iar căsătoria mea cu o femeie bogată, din păcate, n-a fost decât o vorbă goală.

Toţi ai noştri sunt sănătoşi. Salutări soţiei şi moştenitorilor tăi.

Al tău, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui Al.P. Cehov din 23 octombrie 1891, în care acesta scria: „Niciodată n-au curs pe capul tău atâtea batjocuri ca acum, când «Duelul» tău ocupă foiletoanele de marţi şi de miercuri”.

169. Către A.S. Suvorin

25 octombrie 1891, Moscova

…Mă trezesc în fiecare noapte şi citesc *Război şi pace*. Îl citesc cu un interes şi o uimire naivă, ca şi când nu l-aş mai fi citit niciodată. E minunat. Dar pasajele în care e vorba de Napoleon nu-mi plac. Cum vine vorba de Napoleon, cum începe s-o tragă de păr şi să recurgă la artificii, ca să demonstreze că era mai prost decât în realitate. Tot ce fac şi tot ce spun Pierre, contele Andrei sau nulitatea de Nikolai Rostov e natural, inteligent, bun şi emoţionant, iar tot ce gândeşte şi tot ce face Napoleon nu e nici natural şi nici inteligent, ci exagerat şi fără noimă. Când o să mă mut în provincie (la asta visez acum şi zi, şi noapte), n-o să fac altceva decât să mă ocup de medicină şi să citesc romane.

Nu mai vin la Petersburg.

Dacă aş fi fost eu lângă contele Andrei, îl vindecam. Ţi se pare ciudat când citeşti că rana contelui – om bogat, la căpătâiul căruia stătea şi ziua şi noaptea un doctor şi era îngrijit de Nataşa şi de Sonia – răspândea un miros de cadavru. Cât de înapoiată era pe atunci medicina! Scriindu-şi romanul lui atât de gros, Tolstoi a avut tot timpul să înveţe a urî medicina.

Îţi doresc sănătate. Mătuşa-mea a murit.

Al dumitale, A. Cehov

Mătuşă-mea – Feodosia Iakovlevna Doljenko.

170. Către A.S. Suvorin

30 noiembrie 1891, Moscova

…A fost la mine Boborîkin. Şi el visează. Îmi spunea că vrea să scrie un fel de fiziologie a romanului rus: felul cum a luat naştere la noi şi evoluţia lui firească. În timp ce vorbea, nu m-a slăbit o clipă gândul că am în faţa mea un maniac, dar un maniac literar, care pune literatura mai presus de orice în viaţă. La noi, la Moscova, am atât de rar ocazia să văd scriitori adevăraţi, încât conversaţia cu Boborîkin mi s-a părut o adevărată mană cerească, cu toate că eu nu cred în fiziologia romanului şi în evoluţia lui firească! Vreau să spun că această fiziologie ar putea să existe în natură, însă nu cred că poate fi percepută cu metodele pe care le avem la îndemână. Boborîkin se leapădă de Gogol şi nu vrea să-l considere ca pe părintele lui Turgheniev, al lui Goncearov sau Tolstoi… Îl aşază separat, în afara albiei prin care curge romanul rus. Eu nu înţeleg cum vine asta. Dacă e vorba să admiţi punctul de vedere al evoluţiei fireşti, atunci nu-l putem lăsa în afara albiei nu numai pe Gogol, dar nici măcar un lătrat de câine, deoarece în natură toate se influenţează reciproc, şi până şi faptul că am strănutat mai adineauri are influenţă asupra naturii înconjurătoare.

Îţi doresc sănătate. Citesc *Jurnalul unui provincial* de Şcedrin. E aşa de lung şi de plictisitor! Şi în acelaşi timp seamănă aşa de mult cu zilele noastre…

171. Către E.P. Egorov

11 decembrie 1891, Moscova

Stimate Evgraf Petrovici, iată cum s-a întâmplat că n-am reuşit să fac drumul până la dumneata. N-aveam de gând să vin în chip de corespondent, ci din însărcinarea sau mai bine zis în urma înţelegerii cu un grup restrâns de oameni care doresc să facă ceva pentru înfometaţi. Trebuie să-ţi spun că lumea nu prea are încredere în autorităţile administrative, aşa că nu-şi dă obolul cu tragere de inimă. În legătură cu asta circulă nenumărate zvonuri şi poveşti, care mai de care mai fantastice, cu privire la delapidări, hoţii neruşinate etc. Lumea se fereşte şi de autorităţile eparhiale şi e indignată de ceea ce se petrece la Crucea Roşie. Proprietarul neuitatei moşii Babkino, el însuşi şeful zemstvei, mi-a răspuns pe faţă şi categoric: „La Crucea Roşie din Moscova se fură! “ Din cauza acestei atmosfere, eu nu cred că autorităţile administrative se vor putea bizui pe vreun ajutor substanţial din partea cetăţenilor. Iar oamenii ar vrea să-şi dea obolul, deoarece conştiinţa le-a fost zguduită. În luna septembrie, plutocraţia şi intelectualitatea moscovită s-a constituit în cercuri, oamenii au vorbit, s-au chibzuit, s-au frământat şi au chemat la discuţii pe cei mai competenţi, căutând să găsească o cale pentru a ocoli autorităţile administrative, şi a se ocupa, independent, de organizarea ajutorului. În cele din urmă, au hotărât să trimită în guberniile înfometate delegaţi care să se informeze la faţa locului asupra situaţiei, să organizeze cantine etc. Unii preşedinţi de cercuri, oameni cu greutate, s-au dus la Durnovo să-i ceară aprobarea. Dar el a refuzat, pe motivul că organizarea ajutorului e exclusiv de resortul autorităţilor eparhiale şi a Crucii Roşii. Într-un cuvânt, iniţiativa particulară a fost zădărnicită chiar de la început. Toţi şi-au lăsat nasul în jos şi tuturor le-a pierit orice entuziasm. Unii s-au înfuriat, iar alţii pur şi simplu s-au spălat pe mâini. Trebuie să ai curajul şi autoritatea lui Tolstoi ca să înfrunţi această stare de spirit şi aceste oprelişti, şi să faci ceea ce-ţi impune sentimentul datoriei.

Întru cât mă priveşte, am privit cu toată simpatia iniţiativa particulară, socotind că fiecare e liber să facă binele aşa cum îi doreşte inima. Discuţiile asupra autorităţilor administrative şi a Crucii roşii mi s-au părut, mie unuia, premature şi lipsite de spirit practic. Am fost de părere că, cu oarecare tact şi bunăvoinţă, s-ar putea ocoli tot ce e în legătură cu dificultăţile şi cu susceptibilităţile, şi că pentru asta nu era nevoie de vreo intervenţie la ministru. Eu am plecat în insula Sahalin fără să fi avut asupra mea nicio scrisoare de recomandaţie, şi totuşi am făcut acolo tot ce-mi pusesem în minte. Atunci, de ce nu m-aş

duce şi în guberniile înfometate? Mi-am adus aminte de administratori ca dumneata, ca Kiselev… de altfel, toţi şefii de zemstvă şi inspectorii fiscali pe care-i cunosc sunt oameni foarte cumsecade, în care poţi avea cea mai deplină încredere. Şi atunci, m-am hotărât să îmbinăm, măcar într-o regiune restrânsă, cele două iniţiative: cea oficială şi cea particulară. De aceea doream să vin cât mai curând la dumneata, să ne sfătuim. Oamenii au încredere în mine, şi ar fi avut şi în dumneata. Putem fi siguri de succes. Ţi-aduci aminte că ţi-am scris o scrisoare? Tocmai venise Suvorin la Moscova, şi mă plângeam că nu-ţi ştiu adresa. El i-a telegrafiat lui Baranov, care a fost foarte drăguţ şi mi-a trimis adresa dumitale. Dar, ca un făcut, Suvorin s-a îmbolnăvit de gripă. De obicei, de câte ori vine la Moscova, stăm împreună zile întregi şi discutăm literatură, domeniu în care Suvorin e cum nu se poate mai priceput. Şi de data aceasta am discutat amândoi, şi, ca urmare, m-am molipsit şi eu de gripă, am căzut la pat şi am început a tuşi îngrozitor. Când a venit Korolenko la Moscova, m-a găsit bolnav. Din pricina complicaţiei la plămâni, am zăcut o lună întreagă, fără să mă pot mişca din casă sau să fac ceva. Acum am început să mă vindec, dar tot mai tuşesc şi tot slăbesc. Aceasta e toată povestea. Dacă n-ar fi fost boala, poate că am fi reuşit să adunăm împreună vreo două-trei mii de ruble sau şi mai mult, după împrejurări.

Înţeleg perfect enervarea dumitale împotriva presei. Părerile gazetarilor te scot din fire pe dumneata, care cunoşti adevărata stare de lucruri, aşa cum mă scot din fire pe mine, medic, părerile profanilor cu privire la difterie. Dar ce putem face? Ce putem face? Rusia nu e Anglia, nu e nici Franţa. Ziarele noastre sunt sărace şi au la dispoziţie oameni puţini. Ca un ziar să trimită în regiunea Volgăi vreun profesor de la Academia Petrovskaia sau pe Engelhardt ar costa bani mulţi, şi n-ar putea să trimită nici măcar vreun colaborator priceput şi înzestrat, pentru că are nevoie de el la redacţie. *Times* ar organiza pe propria socoteală un recensământ în guberniile înfometate, ar instala în fiecare plasă câte un Kennan, plătindu-l cu 40 de ruble pe zi – şi s-ar face treabă! Dar ce poate să facă *Russkie vedomosti* sau *Novoe vremea,* pentru care un venit de o sută de mii de ruble înseamnă bogăţiile lui Cresus?! Cât despre corespondenţii propriu-zişi, nu uita că ei sunt orăşeni şi cunosc satul doar din operele lui Gleb Uspenski! Situaţia lor e cât se poate de falsă. Sosesc grăbiţi la reşedinţa de plasă, adulmecă, scriu şi pornesc mai departe. N-au nici destule mijloace materiale, nici libertate şi nici autoritate. Pentru 200 de ruble pe lună, aleargă de colo până colo rugându-se lui Dumnezeu să nu se supere pe ei cei mari pentru minciunile pe care n-ar vrea să le spună, dar nu pot să nu le spună… Se simt vinovaţi. Însă nu sunt ei de vină, ci întunericul rusesc. Corespondentul apusean are la dispoziţia lui hărţi bune, dicţionare enciclopedice, date statistice. În Apus, îţi poţi scrie

reportajul stând acasă, pe când la noi… La noi, corespondentul nu-şi poate culege informaţiile decât din zvonuri sau stând de vorbă cu oamenii. Deocamdată, în toată Rusia nu s-au făcut statistici decât în trei judeţe: Cerepov, Tambov şi încă unul. Repet: în toată Rusia! Ziarele mint, corespondenţii sunt nişte imbecili, dar ce putem face? Şi să nu scrii, *nu se poate.* Dacă presa ar tăcea, situaţia ar fi şi mai înspăimântătoare. Cred că eşti de aceeaşi părere cu mine.

Scrisoarea dumitale, ca şi iniţiativa dumitale de a cumpăra vitele ţăranilor mi-au dat bici. Sunt gata, din tot sufletul şi din toate puterile, să te ascult şi să fac tot ce doreşti. Am chibzuit mult, şi iată ce cred: nu ne putem bizui pe bogătaşi. E târziu. Fiecare bogătaş a şi dăruit miile pe care-şi pusese în gând să le dea. Acum, toată nădejdea e la omul de mijloc, care dă câte cincizeci de copeici sau câte o rublă. Cei care discutau în septembrie despre iniţiativa particulară s-au şi oploşit pe lângă fel de fel de comisii şi comitete şi au început să lucreze. Prin urmare, nu ne rămâne decât omul de mijloc. Să deschidem o listă de subscripţie. Fă o scrisoare în felul acesta, iar eu voi interveni la redacţii, la *Russkie vedomosti* şi la *Novoe vremea,* s-o publice. Ca să unim cele două iniţiative despre care am vorbit mai sus, o putem iscăli amândoi. Iar dacă nu-ţi convine acest lucru din cauza slujbei pe care o deţii, putem trimite scrisoarea ca din partea unei a treia persoane: să se arate că în circumscripţia a V-a a judeţului Nijni-Novgorod s-a organizat cutare şi cutare, că treburile merg, slavă Domnului bine, iar donaţiile să fie expediate fie lui E.P. Egorov, şeful zemstvei, care locuieşte în cutare loc, fie lui A.P. Cehov, fie la redacţia cutăror ziare. Scrisoarea e bine să fie ceva mai lungă. Fă-o mai pe larg, apoi o să mai adaug şi eu ceva – şi gata! Vorbeşte însă de donaţii, nu de împrumuturi. Nimeni nu se grăbeşte să dea bani cu împrumut. E greu să dai bani, dar să-i capeţi înapoi, e şi mai greu. Aici, la Moscova, nu cunosc decât o singură persoană bogată, V.A. Morozova, cunoscută filantroapă. Am fost ieri la ea cu scrisoarea dumitale. Am stat de vorbă, am luat dejunul acolo. Pentru moment o interesează comitetul de alfabetizare, care organizează cantine pentru şcolari, şi dă bani numai acolo. Deoarece ştiinţa de carte şi caii sunt mărimi incomensurabile, V.A. mi-a promis concursul comitetului numai în cazul când dumneata accepţi să organizezi cantine pentru şcolari şi să-i trimiţi informaţii amănunţite. M-am sfiit să-i cer bani imediat, deoarece toată lumea îi cere şi o hăituieşte ca pe o vulpe. Am rugat-o doar să-şi amintească şi de noi când va mai prezida vreun comitet sau vreo comisie, şi mi-a promis. Pentru orice eventualitate, i-am comunicat scrisoarea şi ideea dumitale şi lui Sobolevski, redactor-şef la *Russkie vedomosti.* Bat toba peste tot că treaba e gata organizată.

Dacă îmi vor pica ceva ruble şi mărunţiş, îţi voi expedia totul fără întârziere. Iar pe dumneata te rog să uzezi de mine cum vei

crede de cuviinţă, încredinţat fiind că m-aş socoti într-adevăr fericit să pot face ceva pentru înfometaţi şi pentru cei pe care-i ajută, deoarece până acum n-am făcut absolut nimic.

Toţi ai mei sunt sănătoşi, afară de Nikola, care a murit de tuberculoză în 1889 şi de Feodosia Iakovlevna (poate îţi mai aduci aminte de ea. A fost o dată la şcoală, la Ivan), care a murit în octombrie, tot de tuberculoză. Ivan e profesor la Moscova, iar Mişa e inspector financiar.

Îţi doresc sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

Cehov a luat parte activă la organizarea ajutorării înfometaţilor de pe urma secetei din 1891. În legătură cu aceasta, intenţiona să facă un drum în gubernia Nijni-Novgorod, unde prietenul său, H.P. Egorov, era şeful zemstvei în una dintre cele mai năpăstuite regiuni.

L.N. Tolstoi organizase la Samara cantina pentru înfometaţi.

...iniţiativa de a cumpăra vitele ţăranilor – vezi scrisoarea 172.

172. Către A.I. Smaghin

11 decembrie 1891, Moscova

Încă o dată, bună ziua, Noblețea Voastră!

Mulţumesc pentru telegramă. Aşteptam răspunsul cu nerăbdare, deoarece 20 decembrie nu e departe. Chiar în ziua în care voi primi telegrama Maşei, voi începe să mă ocup de procură şi de expedierea banilor.

Acum, iată despre ce e vorba, domnul meu. Eu nu mă urnesc din Moscova, şi totuşi treburile mele din gubernia Nijni-Novgorod merg din plin. Împreună cu un prieten al meu, şeful zemstvei, un om minunat, am organizat o mică afacere, din care nădăjduiesc să câştigăm fiecare câte o sută de mii de ruble. Şi asta în cel mai uitat colţ al guberniei Nijni-Nov., unde nu sunt nici maşini, nici doctori şi nici măcar domnişoare intelectuale, de care e plin acum până şi iadul. Pe lângă problemele în legătură cu foametea, preocuparea noastră principală e să încercăm a salva recolta anului viitor. Din cauza faptului că mujicii îşi vând caii pe nimica toată, e mare primejdie ca în primăvară ogoarele să nu poată fi arate, şi în felul acesta să se repete povestea cu foametea. Şi iată ce facem: cumpărăm caii de la ţărani şi-i hrănim, pentru ca la primăvară să-i înapoiem stăpânilor respectivi. Organizaţia noastră e bine închegată, şi în ianuarie o să mă reped până acolo, să-i văd roadele. Toate acestea ţi le scriu cu un anumit scop. În cazul când, la vreun ospăţ zgomotos, dumneata sau altcineva aţi reuşi să strângeţi vreo cincizeci de copeici în folosul înfometaţilor, sau dacă vreo Korobocika oarecare ar lăsa prin testament o rublă în acelaşi scop, sau dacă dumneata ai câştiga la cărţi vreo sută de ruble – nu ne uitaţi pe noi, păcătoşii, în sfintele voastre rugăciuni şi puneţi la o parte şi pentru noi o fărâmă din belşugul vostru! Dar nu numaidecât acum, ci atunci când vă vine la îndemână, totuşi nu mai târziu de primăvară, când caii nu vor mai fi ai noştri. Donatorul va primi cea mai amănunţită socoteală a fiecărei copeici cheltuite, iar dacă doreşte, în versuri, pe care le va scrie, la comanda mea, Ghilearovski. În ianuarie, vom publica o dare de seamă prin ziare. Trimite-mi donaţiile fie mie, fie direct pe câmpul de luptă: domnului Evgraf Petrovici Egorov, şeful zemstvei, Gara Bogoiavlennoe, gubernia Nijni-Novgorod.

De unde ai scos-o că noi ne-am fi răcit faţă de Sumbatov? Nicidecum; suntem, ca şi înainte, entuziasmaţi de talentul lui.

Să fie oare adevărat că voi sta la Sorocinţî sau prin apropiere? Parcă nu-mi vine a crede. Dar tare ar fi bine! Vara şi toamna aş pescui plevuşcă, iar iarna aş şterge-o la Piter sau la Moscova…

Scrie-mi.

Al dumitale cu tot sufletul, A. Cehov

20 decembrie – ziua sorocită pentru plecarea Mariei P. Cehova în Ucraina.

173. Către A.S. Suvorin

11 decembrie 1891, Moscova

…Tolstoi răinâne tot Tolstoi! Pentru vremurile de astăzi, el nu e om, ci un titan, un adevărat Jupiter. A publicat un articol în *Sbornik* cu privire la cantine, alcătuit în întregime din sfaturi şi îndemnuri practice, dar atât de judicioase, de simple şi de înţelepte, încât, după expresia lui Sobolevski, redactor-şef la *Rus. ved.*. articolul acesta ar fi trebuit publicat în *Pravitelsivennii vestnik,* nu în *Sbornik*…

Articolul lui L.N. Tolstoi, „Despre mijloacele de ajutorare a populaţiei năpăstuite de secetă", a fost publicat în culegerea „Ajutorarea înfometaţilor", Moscova, 1892.

174. Către A.S. Suvorin

13 decembrie 1891, Moscova

Acum înţeleg de ce dormi prost noaptea. Dacă aş scrie eu o asemenea povestire, n-aş dormi zece nopţi de-a rândul! Pasajul care te bagă mai ales în sperieţi este acela în care Varia, exact ca un strigoi, îl sugrumă pe erou şi-l iniţiază în tainele vieţii de dincolo de mormânt. E impresionant, şi în acelaşi timp în concordanţă cu spiritismul. Din replicile Variei, şi mai ales din pasajul când merg amândoi călare, nu se poate scoate niciun cuvânt. Lasă-l aşa cum e. Ideea povestirii e bună, subiectul e fantastic şi interesant.

Am făcut doar câteva simple corecturi: am înlocuit cuvântul „deja" cu „şi" al meu, apoi „cu toată viteza" cu „din toate puterile", şi „mandolina" cu „ţitera". Altceva n-am găsit nimic. Poate că ţi-aş da un mic sfat: scoate sfârşitul epigrafului. Şi, pentru că veni vorba, epigraful e foarte potrivit, însă partea pe care am şters-o îl lungea fără rost. Povestirea dumitale are, în parte, scopul să-l înspăimânte pe cititor şi să-i strice vreo duzină de nervi. Atunci, de ce vorbeşti de veacul nostru plin de nervi"? Te asigur că veacul nostru nu e deloc nervos. Cum au trăit oamenii în trecut aşa trăiesc şi astăzi, şi nervii de astăzi nu sunt mai zdruncinaţi decât nervii lui Abraham, Isaac şi Iacob. Scoate finalul, dar epigraful lasă-l.

Deoarece ai şi scris finalul, cred că nu te pun în încurcătură dacă ţi-l trimit şi pe al meu. Fiind inspirat, nu m-am putut stăpâni să nu-l scriu. Citeşte-l, dacă binevoieşti.

Povestirile sunt bune prin aceea că poţi să stai şi să lucrezi la ele zile la şir fără să observi cum trece timpul, şi în acelaşi timp să simţi că trăieşti. Asta din punct de vedere igienic. Iar din punctul de vedere al folosului şi aşa mai departe – a scrie o povestire bună, plină de conţinut şi a oferi cititorului 10-12 minute interesante, e cu totul altceva decât un strănut de berbec, cum ar zice Ghilearovski. De ce scrii atât de rar povestiri? Şi de ce nu le scrii vara? Doar ai o imaginaţie – dă, Doamne, la toată lumea!

Povestirea lui A.S. Suvorin „La sfârşit de veac" *(„Fin de siècle").*

...ţi-l trimit pe-al meu – varianta lui Cehov la sfârşitul povestirii s-a pierdut.

175. Către V.A. Tihonov

14 decembrie 1891, Moscova

Dragă Vladimir Alexeevici, n-am primit scrisoarea despre care îmi scrii.

Mărturisesc că singur nu mai ştiu ce titlu să dau povestirii mele! *Un om mare* nu-mi place deloc. Trebuie să găsesc neapărat altceva. Ştii ce? Zi-i *Zvăpăiata.*

Prin urmare, rămâne *Zvăpăiata.* Nu uita să-i schimbi titlul. Am primit 150 de ruble. *Merci.*

Îţi doresc numai bine!

Al dumitale, A. Cehov

1892

176. Către L.A. Avilova

21 februarie 1892, Moscova

Stimată Lidia Alexeevna, am primit povestirea dumitale şi am citit-o. La drept vorbind, pentru faptul că n-ai vrut să mă vezi, ar trebui să ţi-o fac cu ou şi cu oţet, dar… Allah să te ierte!

Povestirea e bună, e chiar foarte bună. Dar dacă aş fi eu autorul sau redactorul ei, aş mai lucra la ea vreo zi-două. În primul rând, arhitectonica… Trebuie să începi povestirea de la cuvintele: „El se apropie de fereastră…” etc. Apoi, eroul principal şi Sonia trebuie să stea de vorbă pe Nevski, nu în coridor, iar discuţia lor trebuie începută de la mijloc, pentru ca cititorul să creadă că stau de vorbă de multă vreme etc. În al doilea rând, pentru ceea ce reprezintă Dunia, ar fi trebuit să fie un bărbat, nu o femeie. Al treilea, s-ar fi cuvenit să vorbeşti mai mult despre Sonia… Al patrulea, nu-i numaidecât nevoie ca eroii să fie studenţi şi meditatori – asta e ceva învechit. Fă-l pe eroul dumitale funcţionar la departamentul finanţelor, iar pe Dunia ofiţer, de pildă… Barîşkina nu e un nume frumos, iar *S-a reîntors* e un titlu pretenţios… Dar, după cum văd, nu m-am putut opri şi m-am răzbunat pe dumneata că te-ai purtat cu mine ca o doamnă de onoare de pe vremea Ecaterinei, adică n-ai vrut să-ţi fac critica povestirii verbal, ci numai în scris.

Dacă vrei, o să-i dau bucata lui Golţev, care va veni la mine până la începutul lui martie. Totuşi ar fi mai bine să-i faci oarecare modificări, doar n-ai niciun motiv să te grăbeşti. Transcrie-o, şi vei vedea că o să se producă o schimbare: bucata va fi mai plină de sevă şi mai rotunjită, iar personajele mai bine conturate.

În ceea ce priveşte limba şi stilul, eşti maestră. Dacă aş fi editor, ţi-aş da cel puţin 200 de ruble de coală de autor.

Scrie-mi chiar astăzi ce intenţii ai. În aşteptarea ordinelor, rămân al dumitale respectuos şi totdeauna gata a te servi

A. Cehov

Eroii dumitale sunt grozav de grăbiţi. Scoate cuvintele „ideal” şi „avânt”. Dă-le încolo!

Când faci critica unei lucrări străine, ţi se pare că eşti general!

177. Către L.A. Avilova

3 martie 1892, Moscova

De ce te-ai supărat pe mine, stimată Lidia Alexeevna? Lucrul acesta mă tulbură. Mă tem că critica mea a fost şi aspră, şi nu îndestul de limpede, şi superficială. Repet: povestirea dumitale e foarte bună şi, dacă nu mă înşel, n-am făcut nicio aluzie la corecturi „radicale”. E necesar doar ca studentul să fie înlocuit cu un funcţionar oarecare, în primul rând, pentru că nu e bine să menţii în publicul cititor eroarea că ideile sunt apanajul studenţilor şi meditatorilor care se zbat în mizerie, şi, în al doilea rând, pentru că cititorul de astăzi n-are încredere în studenţi, deoarece vede în ei nişte copilandri care trebuie să înveţe carte, nu nişte eroi de roman. Bine, cedez: las-o pe Dunia, nu e numaidecât nevoie de ofiţer, dar şterge-i lacrimile şi pune-o să se pudreze puţin. Să arate ca o femeie vie, în toată firea şi independentă, pentru ca cititorul să capete încredere în ea. Oamenii din ziua de azi n-au încredere în cei care plâng. Iar femeile plângăreţe sunt pe deasupra şi tirane. Dar acesta e un subiect lung…

178. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

9 martie 1892, Melihovo

Dragul meu Jean, dorinţa dumitale va fi împlinită: voi trimite o povestire la *Nedelea.* Şi voi trimite-o cu atât mai bucuros, cu cât revista aceasta mi-e simpatică. Transmite-i timonierului că, cel mai târziu în aprilie, voi ocupa o cabină pe vasul lui.

Într-adevăr, oameni ca Racinski sunt foarte puţini pe lumea aceasta. Îţi înţeleg entuziasmul. După aerul îmbâcsit din mediul lui Burenin şi Averkiev, de care-i plină lumea, Racinski, om de omenie, cu sufletul curat, principial, pare un adevărat zefir de primăvară. Pentru Racinski aş fi gata să-mi dau viaţa, însă, dragă prietene… îngăduie-mi acest „însă", şi nu te supăra; eu unul nu mi-aş da copiii la şcoala lui. De ce? În copilărie am fost instruit şi educat în spirit religios, am cântat în biserică, am citit apostolii şi catehismele, m-am dus regulat la utrenie, unde eram obligat să dau ajutor în altar şi să trag clopotele. Şi mă crezi? Când mă gândesc acum la copilăria mea, o văd destul de întunecată. Astăzi, nu mai am credinţă. Când doi dintre fraţii mei şi cu mine cântam, în mijlocul bisericii, pe trei voci, „Împărtăşitu-s-a" sau „Glasul arhanghelilor", lumea se uita la noi cu înduioşare, invidiind pe părinţii noştri, însă noi ne simţeam ca nişte mici ocnaşi. Da, dragul meu! Îl înţeleg pe Racinski, dar pe copiii care învaţă la el eu nu-i cunosc. Pentru mine, sufletele lor sunt întuneric. Dacă în ele sălăşluieşte bucuria, atunci ei sunt mai fericiţi decât mine şi fraţii mei, a căror copilărie a însemnat suferinţă…

179. Către A.S. Suvorin

11 martie 1892, Melihovo

…Citesc foarte mult. Am citit *Caractere legendare* de Lescov, apărută în ianuarie în *Russkoe obozrenie.* E scrisă dumnezeieşte şi cu picanterie. În ea se îmbină virtutea, cucernicia şi desfrâul. Totuşi e foarte interesantă. Citeşte-o, dacă n-ai citit-o încă. Am recitit apoi critica lui Puşkin făcută de Pisarev. E îngrozitor de naivă! Îi discreditează pe Oneghin şi pe Tatiana, dar pe Puşkin îl lasă neatins. Pisarev e bunicul şi tatăl tuturor criticilor de astăzi, inclusiv Burenin. Aceeaşi meschinărie în felul de a discredita, acelaşi spirit rece şi egoist şi aceeaşi grosolănie şi lipsă de delicateţe faţă de oameni. Rişti să te animalizezi, citindu-l, şi nu din pricina ideilor, care-i lipsesc cu desăvârşire, ci a tonului grosolan. Atitudinea lui faţă de Tatiana, faţă de scrisoarea ei drăgălaşă, la care ţin cu duioşie, mi se pare de-a dreptul dezgustătoare. Critica lui duhneşte a procuror sâcâitor şi chiţibuşar. Dracu' să-l ia!…

Cehov la Melihovo, 1898

180. Către L.A. Avilova

19 martie 1892, Moscova

…Am citit povestirea dumitale *La drum.* Dacă aş fi editorul unei reviste ilustrate, aş publica-o cu deosebită plăcere. Totuşi, în calitate de cititor, îţi dau un sfat: când descrii oamenii nenorociţi şi amărâţi şi vrei să înduioşezi cititorii, caută să fii cât mai rece. Aceasta va servi ca un fel de fond pentru nenorocirea altora, care, în felul acesta, va ieşi în evidenţă. Pe când în nuvela dumitale, eroii plâng, iar autorul oftează. Da, trebuie să fii rece.

Adică nu, nu mă asculta, eu nu sunt un bun critic. Îmi lipseşte darul de a-mi formula clar ideile critice…

181. Către E.P. Goslavski

23 martie 1892, Melihovo

Stimate Evgheni Petrovici,

Piesa dumitale *Nevasta soldatului* e foarte bună. Mai demult, am citit, în revista *Artist, Bogătanul* dumitale, care, îţi mărturisesc, nu mi-a plăcut; în piesa aceea nu erai deloc original, iar personajele dumitale, începând cu bogătanul, erou de mult răsuflat, şi sfârşind cu prostuţa, despre care s-a scris de mii de ori, nu erau deloc interesante. Pe când *Nevasta soldatului* e cu totul altceva. De mult n-am mai citit o piesă atât de bună. Eu nu mă prea pricep în ale teatrului şi n-aş putea spune dacă piesa dumitale e bună sau nu pentru scenă. Dar din punct de vedere literar, m-a încântat pe deplin. E atât de atrăgătoare datorită calităţilor ei literare, încât, fără să stau la gânduri, o trec în categoria celor mai bune piese din viaţa poporului, şi, după cum vezi, nu m-am putut opri să nu ţi-o mărturisesc. Oamenii sunt vii, descrişi simplu şi clar. Toţi sunt reuşiţi, chiar şi Kirill, care e cam prea evoluat, prea rafinat datorită vrăjitoriei. Limba e admirabilă, simţul măsurii şi tactul – exemplare.

Iartă-mă, eu nu sunt un critic priceput, şi, chiar dacă aş fi, nu mă pricep să-mi aştern pe hârtie ideile mele critice. De aceea, nu pot să-ţi scriu ceea ce te-ar interesa ca autor.

Dacă cenzura a interzis piesa numai pentru motivul că în ea figurează un soldat şi nevasta lui, ai putea înlocui soldatul cu un muncitor de fabrică sau cu un birjar moscovit: subiectul piesei ar rămâne acelaşi. Doar dumneata nu faci critica soldăţimii, descrii oameni vii. Nu e vorba nici de tunică, nici de caftan.

În finalul actului III, Kirill e exagerat de aspru. Cred că ar trebui să fie mai duios, pentru ca, din tonul lui, Afimia să înţeleagă despre ce e vorba. Ştiu eu, poate că anume ai făcut această trecere bruscă, ţinând seama de condiţiile scenice. Dar în viaţă şi în nuvelă aceste treceri nu se petrec fără nuanţe. De altfel, nu văd nevoia de a-l zugrăvi pe Kirill ca pe un om rău. Tinerii care au trecere la femei sunt de obicei băieţi buni, cu suflet blajin şi leneş, lipsiţi de judecată ca şi femeile, şi tocmai în aceasta stă farmecul lor. Pe o femeie nefericită, cu inima plină de amărăciune, persecutată de socrul ei şi de viaţă, n-o mai impresionează obrăznicia şi nici fantasticul.

Cuvintele cu „noauă” şi „şaişpce” strică mult frumoasa limbă vorbită. După cât îmi pot da seama, judecând după Gogol şi Tolstoi, pronunţarea corectă nu scade spiritul popular al limbii. Aceste „noauă” şi „şaişpce” îmi fac impresia unor *mouches volantes*[III] a unor scântei care-mi trec pe dinaintea ochilor şi mă împiedică să văd cerul senin. O impresie neplăcută şi inutilă.

Ce ar mai fi de spus? Soldatul Grigori îşi iartă femeia – lucru minunat din toate punctele de vedere şi, fără îndoială, şi din cel scenic. Dar de ce-l sileşti să vorbească o limbă neînţeleasă? E absolut necesar, e caracteristic? Pentru un gest atât de înalt şi de frumos ca iertarea, poate că limba aceasta se potriveşte în viaţa de toate zilele, dar într-o operă artistică sună fals. Discuţia despre comerţul cu băuturi spirtoase şi camătă strică tot farmecul iertării şi ideea bună pe care o aveam despre ordonanţe. E prea tânăr ca să se gândească la comerţul cu băuturi şi împrumuturile cu amanet. Asta-i ceva grozav. Noroiul vieţii n-a avut când să-l pervertească, iar dumneata scrii că-i iremediabil pierdut. Lasă-l să mai trăiască! Sau insistă de la început asupra acestui punct, ca să se înţeleagă despre ce e vorba.

Repet: piesa e foarte bună, şi mă bucur din toată inima că mi-ai trimis-o. Mi-ar face plăcere să stau de vorbă cu dumneata şi să te cunosc mai bine.

Conversaţia din actul IV, înainte de sosirea Afimiei, e redată cu multă subtilitate, dar nu ţi se pare că Afonka o să încurce lucrurile? Galeria o să se prăpădească de râs şi o să împiedice actorii să joace. Apoi, îmi pare rău şi de actor, pentru că, după obiceiul lui, publicul va face din Afonka un bufon, nu un prostănac. E un rol cu două tăişuri…

Îţi doresc din tot sufletul numai bine, dar mai ales succes şi deplină înflorire. Ţi-o doresc sincer convins că eşti înzestrat cu un veritabil talent de dramaturg.

Cu stimă A. Cehov

„Nevasta soldatului” – piesa a fost publicată abia în anul în revista „Artist”, nr. 9, sub titlul „Despărţiţi”. În 1894 s-a jucat pe scena Teatrului Mic din Moscova, dar după trei reprezentaţii a fost scoasă de pe afiş, deoarece n-a avut succes.

„Chiaburul” – a fost publicată în revista „Artist” din 1891, nr. 17.

182. Către A.S. Suvorin

31 martie 1892, Melihovo

…Totul e ca şi înainte: nici plictiseală, nici veselie. O viaţă mai mult vegetativă, otrăvită mereu de gândul că trebuie să scriu, să scriu fără încetare. Lucrez la o nuvelă. Înainte de a o publica, aş fi vrut să ţi-o trimit s-o cenzurezi, deoarece, pentru mine, părerea dumitale e de mare preţ. Dar trebuie să mă grăbesc, pentru că n-am bani. Bucata e plină de cugetări, îi lipseşte însă elementul dragoste. Are şi intrigă, şi deznodământ. E liberală. Proporţiile – cam 2 coli de tipar. Numai că ar trebui să mă sfătuiesc cu dumneata: mi-e frică să nu se fi strecurat în ea cine ştie ce prostii şi bazaconii. Ducând o viaţă închisă în carapacea egoismului şi a amorului meu propriu, şi participând doar tangenţial la mişcarea intelectuală, risc să spun prostii fără să-mi dau seama. Îmi permiţi să-ţi trimit corectura?

Scriu o nuvelă – „Salonul nr. 6”.

183. Către E.M. Şavrova

6 aprilie 1892, Melihovo

Bucură-te: *Mihail Ivanovici* al dumitale a fost găsit. Ai pus numai două mărci în loc de cinci, şi din cauza acestui fapt pachetul a fost trimis la Serpuhov, de unde mi s-a expediat un aviz cum că trebuie să plătesc o amendă de 42 de copeici. Însă dumneata ar trebui să fii amendată cu 42 de ruble, deoarece scriitorul dumitale propovăduieşte idei imorale. Iată ce-i spune el lui Mihail Ivanovici: „Nu uita că Dumnezeu are nevoie de tot felul de oameni". După noţiunile existente, Dumnezeu este expresia celei mai înalte moralităţi. El are nevoie numai de oameni desăvârşiţi. Dacă chimiştii şi biologii susţin că în natură nu există nimic impur şi că tot ce există e necesar, acesta este, bineînţeles, punctul de vedere al naturalistului, nu al moralistului. Iar Repin al dumitale face pe moralistul! Ca de obicei, povestirea e scrisă drăguţ şi cu gust, eroul este bine prins, însă arhitectura cam lasă de dorit. Eroul dumitale stă tolănit într-un fotoliu sau se leagănă, stă la dejun, joacă cărţi sau se plimbă – într-un cuvânt, atâtea situaţii, încât te aştepţi la foarte multă acţiune, şi tocmai acţiunea lipseşte. Dacă ai început cu tolănitul în fotoliu, ar fi trebuit să termini cu dejunul. Felicitări pentru sfintele Paşti. Fratele meu, care e la mine, îţi trimite salutări şi, odată cu mine, îţi urează tot binele.

Al dumitale devotat, A. Cehov

Fratele meu – Mih. P. Cehov.

184. Către L.A. Avilova

29 aprilie 1892, Melihovo

Stimată Lidia Alexeevna, n-am scris versuri de când sunt. Adică, am scris o singură dată o fabulă în albumul unei fetiţe, dar lucrul acesta s-a petrecut demult, foarte demult. Fabula există şi astăzi, şi multă lume o ştie, dar fetiţa are acum 20 de ani, şi chiar eu, supus aceloraşi legi, nu mai sunt decât un bătrân câine literar care se uită la versuri de sus şi cască. Probabil că sub firma mea scrie versuri vreun impostor sau cineva cu acelaşi nume – că Cehovi sunt cât lumea.

Într-adevăr, acum e bine la ţară. Şi nu numai bine, dar chiar minunat… Adevărată primăvară, copacii au început a înmuguri, e cald, privighetorile cântă, iar broaştele orăcăie pe felurite glasuri. N-am nicio copeică, dar îmi fac următorul raţionament: nu e bogat cel ce-i doldora de bani, ci cel ce are posibilitatea să trăiască acum în ambianţa luxuriantă a unei primăveri timpurii. Ieri am fost la Moscova, şi n-a lipsit mult să mă sufoc de plictiseală şi de necaz. Închipuie-ţi: o cunoştinţă, femeie de vreo 42 de ani, s-a recunoscut în eroina mea, în vârstă de 20, din *Zvăpăiata* (apărută în *Sever* nr. 1 şi 2), şi acum toată Moscova mă acuză că am jignit-o! Dovada cea mai bună ar fi asemănarea aparentă: doamna pictează, trăieşte cu un pictor, iar soţul ei e doctor…

Mai am puţin şi termin o nuvelă. Dar e foarte plictisitoare, pentru că lipseşte din ea femeia şi dragostea. Nu pot suferi asemenea bucăţi. Am scris-o întâmplător, din nechibzuinţă. Aş putea să-ţi trimit un exemplar când se va tipări, dacă ţi-aş şti adresa începând din iunie încolo.

Aş vrea să scriu şi o comedie, dar mă încurcă lucrarea despre Sahalin.

Îţi doresc tot binele, dar mai ales sănătate.

Da! Ţi-am scris cândva că, atunci când scrii povestiri duioase, trebuie să fii indiferent. Văd că nu m-ai înţeles. Când scrii, poţi să plângi, să oftezi, ba chiar să suferi laolaltă cu eroii tăi, dar cred că lucrul acesta trebuie să-l faci aşa fel, încât cititorul să nu-l simtă. Cu cât eşti mai obiectiv, cu atât e mai puternică impresia pe care o produci. Atât am vrut să-ţi spun.

Cu totul devotat, A. Cehov

Fabula – scrisă de Cehov în timp ce era elev de liceu la Taganrog, în albumul unei cunoştinţe – A.L. Selivanova

…o doamnă de 42 de ani – S.P. Kuvşinnikova.

…termin o nuvelă – „Salonul nr. 6”.

185. Către A.S. Suvorin

16 iunie 1892, Melihovo

…Sufletul meu are nevoie de spaţiu, de aer, dar, fără să vreau, sunt nevoit să duc o viaţă meschină, cu totul absorbită de ticăloasele acelea de copeici şi de ruble. Nimic nu e mai banal ca viaţa meschină, cu gologanii şi mâncărurile ei, cu discuţiile ei absurde şi cu acea virtute convenţională de care nimeni n-are nevoie. Sufletul meu e chinuit de gândul că muncesc pentru bani, că banii sunt pivotul activităţii mele. Sentimentul acesta dureros şi necesitatea fac ca ocupaţia de scriitor să apară în ochii mei ca vrednică de dispreţ. N-am niciun respect pentru ceea ce scriu, mă simt fără vlagă, mi-e silă de mine însumi, şi sunt bucuros că am şi meseria de medic, pe care, orice s-ar zice, o practic, şi nu pentru bani. Ar trebui să fac o baie de acid sulfuric ca să mi se ia un rând de piele şi să-mi crească apoi alta nouă…

186. Către L.S. Mizinova

27 şi 30 iulie 1892, Melihovo

De câtva timp a venit la noi Piotr Vasilici împreună cu fiul său, artileristul, care trage la ţintă aproape în fiecare după-amiază, bineînţeles, nu cu tunul. Piotr Vasilici e atât de dulce şi de sensibil, încât încep să cred în adevărata prietenie. După fiecare împuşcătură, se apropie de fecioru-său şi-l sărută cu duioşie pe frunte… Îţi doresc din tot sufletul şi un asemenea soţ, şi un asemenea fiu…

Ai dat nemţoaicei piesa s-o traducă? Închipuie-ţi că mă aşteptam la asta. Dumneata nu simţi deloc nevoia unei munci regulate. De aceea eşti bolnavă şi mohorâtă, de aceea plângi atâta şi de aceea voi, domnişoarele, nu sunteţi în stare decât să daţi lecţii pentru nimica toată şi să învăţaţi tot soiul de prostii de la Fedotov! Îţi scrisesem o scrisoare lungă, plină de ocări, dar m-am răzgândit şi nu ţi-am mai trimis-o. Ce folos? Tot nu ţi-ar fi păsat de vorbele mele, doar te-aş fi enervat degeaba.

Maşa nu s-a întors încă. O aşteptăm din zi în zi. Începând de la întâi august, voi aştepta sosirea dumitale. Am de lucru până peste cap. Zemstva mi-a oferit un post de medic de circumscripţie, şi mi-a fost greu să nu primesc. Asta-i tot.

Scrie-mi, draga mea, altfel mi-e aşa de urât! M-am săturat de băut şi de mâncat, mi-e silă de somn, iar pentru scris, pentru pescuit şi cules ciuperci n-am timp. Dar aş prefera să vii chiar dumneata personal: ar fi mai plăcut decât o scrisoare. Mă pricep atât de bine să lecuiesc holera, încât nu te expui la nicio primejdie venind la Melihovo.

Holera a ajuns la Moscova şi prin împrejurimi.

Cu bine, bălăioara mea. Altă dată să nu mă mai scoţi din fire cu lenea dumitale, şi te rog nici nu încerca să te scuzi. Când e vorba de o lucrare urgentă sau de o promisiune, nu admit nicio scuză. N-o admit şi nici n-o înţeleg.

Te aştept, şi mă gândesc la sosirea dumitale, aşa cum se gândeşte beduinul, în pustiu, la apă.

Îţi doresc numai bine!

Al dumitale, Antoine

Au sosit Maşa şi Ivanenko. Acesta din urmă va primi un post la trei verste de noi. Vino.

Piotr Vasilievici Petrov – soţul Ekaterinei Mihailovna Cehova, vara lui Cehov.

…învăţaţi de la Fedotov – Şcoala de artă dramatică a lui K.F. Fedotov.

…mă hrănesc cu „Ursul” – cu veniturile reprezentaţiilor vodevilului „Ursul”.

Scriu o bucată – s-ar părea că e vorba de nuvela „Trei ani”.

187. Către A.S. Suvorin

1 august 1892, Melihovo

Scrisorile mele aleargă după dumneata, dar eşti cu neputinţă de găsit. Ţi-am scris des, între altele şi la Saint-Moritz. Însă, judecând după scrisorile dumitale, n-ai primit nimic de la mine. În primul rând, trebuie să-ţi spun că la Moscova şi prin împrejurimi bântuie holera, şi că zilele astea va ajunge şi pe la noi. În al doilea rând, că am fost însărcinat cu combaterea epidemiei, şi că în circumscripţia mea intră 25 de sate, 4 fabrici şi o mănăstire. Mă ocup de organizare, de construirea barăcilor etc. Mă simt singur, pentru că tot ce ţine de holeră e străin de sufletul meu, iar munca aceasta, care cere să fii mereu pe drumuri, care e legată de discuţii nesfârşite şi de tot felul de griji mărunte, e foarte obositoare pentru mine. N-am timp să scriu. De mult mi-am părăsit îndeletnicirile literare, şi acum sunt sărac şi lipsit, deoarece am găsit că e mai avantajos pentru mine şi pentru libertatea mea să refuz retribuţia pe care o primesc medicii de circumscripţie. Sunt plictisit, deşi, dacă priveşti lucrurile de la oarecare înălţime, holera are şi foarte multe părţi interesante. Păcat că nu eşti în Rusia. Se pierde fără folos atâta material pentru nişte scrisori scurte! Holera are mai multe părţi bune decât rele şi, prin aceasta, se deosebeşte vădit de foametea pe care am urmărit-o astă iarnă. Acum, toată lumea munceşte, şi munceşte cu înverşunare. La iarmarocul de la Nijni se fac adevărate minuni, ceea ce l-ar putea determina chiar şi pe Tolstoi să aibă mai mult respect pentru medicină şi, în general, pentru amestecul intelectualilor în viaţă. S-ar părea că, acum, holera e ţinută în frâu. N-a scăzut numai numărul cazurilor, dar şi procentul de mortalitate. În uriaşa noastră Moscova, cazurile de holeră nu trec de 50 pe săptămână, pe când în regiunea Donului ajung până la 1000 pe zi: o diferenţă considerabilă.

Noi, medicii de judeţ, ne-am pregătit, am întocmit un program de lucru, şi avem tot dreptul să credem că vom reuşi să micşorăm procentul de mortalitate în circumscripţiile noastre. Ajutoare n-avem, eşti silit să fii în acelaşi timp şi medic, şi sanitar. Ţăranii n-au încredere în noi şi nu ne ascultă, dar gândul că eforturile noastre nu se vor irosi în zadar ne face să nu prea luăm în seamă toate acestea. Dintre toţi medicii guberniei Serpuhov, eu sunt cel mai de plâns: am un echipaj ca vai de el, nu cunosc drumurile, seara nu văd nimic, bani n-am, obosesc foarte repede, dar mai ales nu pot uita deloc că trebuie să scriu, şi atunci îmi vine un gust nebun să dau dracului holera şi să mă apuc de literatură. Şi cu dumneata aş avea gust să stau de vorbă. Sunt atât de singur…

188. Către A.S. Suvorin

16 august 1892, Melihovo

…Iată-mă teafăr şi nevătămat. Am avut o vară minunată, caldă, uscată şi îmbelşugată în roade pământeşti. Însă, începând din iulie, tot farmecul ei a fost distrus de veştile cu privire la holeră. Pe vremea când mă invitai, în scrisorile dumitale, să vin când la Viena, când la Abazzia, eu eram medic de circumscripţie al zemstvei Serpuhov, apucasem holera de coadă şi organizam în viteză noua circumscripţie, care cuprinde 25 de sate, 4 fabrici şi o mănăstire. Dimineaţa am primirea bolnavilor, apoi alerg pe drumuri; alerg, ţin conferinţe pecenegilor. Îi doftoresc, îmi ies din fire şi, cum zemstva nu mi-a dat nicio copeică pentru organizarea punctelor sanitare, cerşesc pe la oamenii cu dare de mână ba una, ba alta. S-a dovedit că sunt un cerşetor de prima clasă. Datorită elocinţei mele cerşetoreşti, circumscripţia mea are în prezent două barăci admirabile, utilate cu tot ce le trebuie, şi cinci nu tocmai admirabile, ba chiar sărăcăcioase. Am scutit zemstva până şi de cheltuielile pentru dezinfectare, cerşind fabricanţilor var, piatră vânătă şi alte porcării urât mirositoare pentru toate cele 25 de sate ale mele. Într-un cuvânt, A.P. Kolomnin trebuie să fie mândru că a învăţat la acelaşi liceu cu mine.

Mi-e sufletul obosit. Sunt plictisit. Să nu-ţi mai aparţii, să nu te mai gândeşti decât la diaree, să tresari noaptea la fiecare lătrat de câine şi la fiecare bătaie în poartă (oare nu cumva a venit cineva după mine?), să umbli cu nişte mârţoage pe drumuri necunoscute, să ţii lecţii numai despre holeră şi să aştepţi numai holera, iar în acelaşi timp să fii cu totul indiferent faţă de boală şi de oamenii pe care-i slujeşti – lucrul acesta, dragă domnule, e un ghiveci de pe urma căruia nu te poţi aştepta la nimic bun. Holera a ajuns la Moscova şi în judeţul Moscova. O aşteptăm şi aici din oră în oră. Judecând după evoluţia ei în capitală, putem presupune că a început să dea îndărăt şi că „virgula” şi-a pierdut din virulenţă. De asemenea, putem presupune că cedează văzând cu ochii în faţa măsurilor luate la Moscova şi la noi. Intelectualitatea munceşte cu energie, fără să-şi precupeţească banii sau sănătatea: o văd la lucru în fiecare zi, şi sunt mişcat, iar când îmi amintesc cum îşi revărsau fierea şi acreala Jitel şi Burenin asupra aceleiaşi intelectualităţi, parcă mă înăbuş. Medicii şi, în general, intelectualii au făcut adevărate minuni la Nijni. Tremuram de entuziasm citind dările de seamă despre holeră. În vremurile cele bune de demult, când oamenii se îmbolnăveau şi mureau cu miile, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că succesele uimitoare ce se săvârşesc acum sub ochii noştri ar fi cu putinţă. Păcat că nu eşti medic ca să împărtăşeşti cu mine satisfacţia pe care o simt,

să-ţi dai seama, să recunoşti şi să preţuieşti tot ce se face. Despre lucrurile acestea nu se poate vorbi numai în câteva cuvinte.

Metoda de a trata holera îi cere medicului, înainte de toate, răbdare: îi cere, adică, să rezerve fiecărui bolnav câte 5-10 ore, ba chiar şi mai mult. Cum am de gând să folosesc metoda lui Cantani – clisme cu tanin şi injecţii subcutanate cu o soluţie de sare de bucătărie – situaţia mea va fi dintre cele mai idioate. În timp ce mă voi ocupa de un bolnav, se vor îmbolnăvi şi vor muri alţi zece. Nu uita că am în grija mea 25 de sate şi că sunt singur, dacă nu-l pun la socoteală pe felcer, care mi se adresează cu „Înălţimea Voastră", se jenează să fumeze de faţă cu mine, şi nu face un pas fără mine. Dacă vor fi numai cazuri izolate, voi şti să fiu stăpân pe situaţie, dar dacă epidemia va ajunge fie şi numai la cinci cazuri pe zi, atunci o să mă enervez doar, o să obosesc şi o să mă simt vinovat.

Se înţelege că nici n-am timp să mă gândesc la literatură. Nu scriu nimic. Ca să-mi păstrez o cât de mică libertate de acţiune, am refuzat orice remuneraţie, aşa că n-am un ban. Aştept să se treiere şi să se vândă secara, şi până atunci mă hrănesc cu *Ursul* şi cu ciuperci – că pe-aici, pe la noi, sunt câtă frunză şi iarbă. Şi, fiindcă veni vorba, niciodată nu m-a costat întreţinerea atât de puţin ca acum. Tot ce consumăm e de pe pământul nostru, chiar şi pâinea. Cred că, peste vreo doi ani, toate cheltuielile de întreţinere a familiei mele nu vor trece de 1000 de ruble pe an.

Când vei afla din ziare că s-a terminat cu holera, va fi un semn că m-am apucat din nou de scris. Dar cât timp sunt în slujba zemstvei, să nu mă consideri scriitor. Nu e bine să alergi după doi iepuri deodată.

Îmi scrii că am renunţat la *Sahalin.* Nu: e copilul meu şi nu renunţ la el. Când mă doboară plictiseala literară, îmi face plăcere să mă ocup cu ceva care nu e literatură. În ce priveşte problema când o să-mi termin *Sahalinul* şi unde o să-l public pentru mine nu are nicio importanţă. Cât timp peste închisori domneşte Galkin-Vraskoi, n-am nicio dorinţă să-mi public cartea. Dar dacă mă va sili nevoia, atunci e altceva.

În momentul de faţă, vecinul meu, contele Orlov Davîdov, proprietarul vestitei „Otrada", e la Biarritz, a fugit de holeră. Pentru combaterea epidemiei, a dat doctorului său numai 500 de ruble. Sora lui, contesă şi ea, care îşi are domiciliul în circumscripţia mea, s-a purtat cu mine, când m-am dus să discut cu ea ridicarea unei barăci pentru muncitorii ei, cum te porţi cu un argat în căutare de lucru. M-am simţit umilit şi am minţit-o spunându-i că sunt bogat. Aceeaşi minciună i-am spus-o şi arhimandritului, când a refuzat să pună la dispoziţie o încăpere pentru vizitatorii mănăstirii, care, eventual, s-ar îmbolnăvi. Când l-am întrebat ce va face cu cei ce se vor îmbolnăvi în arhondărie, mi-a răspuns: „Sunt oameni cu stare şi vă vor plăti". Ai auzit aşa ceva? Mi-am ieşit din fire şi i-am spus că n-am nevoie de banii

lor, pentru că sunt bogat, dar că mă gândeam să feresc mănăstirea… Mă aflu uneori în situaţii cât se poate de tâmpite şi de umilitoare… înainte de plecarea contelui Orlov Davîdov, am văzut-o pe soţia lui: briliante enorme în urechi, turnură, dar o totală lipsă de bună creştere. Şi e milionară! Cu asemenea oameni încerci sentimentul idiot al seminaristului din poveste, şi-ţi vine să le trânteşti o mojicie, aşa, pe nepusă masă.

Popa de-aici, un om minunat, văduv cu copii nelegitimi, vine de multe ori la mine şi totdeauna stă mult.

Scrie-mi, te rog, altfel e jale.

Al dumitale, A. Cehov

Casa lui Cehov din Melihovo

189. Către A.S. Suvorin

27 octombrie 1892, Melihovo

…Citeşte, te rog, în *Russkaia mîsl* din martie, *Câţiva ani la ţară* de Garin. În literatura noastră, n-a mai existat nimic asemănător în genul acesta nici ca ton şi nici, poate, ca sinceritate. Începutul e cam banal, finalul cam bombastic. În schimb, partea de la mijloc e o adevărată încântare. E atâta adevăr în bucata aceasta, cum rar se întâlneşte…

190. Către A.S. Suvorin

25 noiembrie 1892, Melihovo

Te înţeleg foarte bine şi în zadar îţi faci reproşuri că nu te exprimi clar. Dumneata eşti un beţivan înveterat, iar eu ţi-am oferit o limonadă dulce! Dând limonadei ceea ce i se cuvine, ai observat, pe bună dreptate, că-i lipseşte alcoolul. Asta le lipseşte operelor noastre: alcoolul care să te îmbete şi să te captiveze, şi dumneata faci să se înţeleagă acest lucru. Şi de ce le lipseşte alcoolul? Să lăsăm la o parte *Salonul nr. 6* şi persoana mea, şi să discutăm în principiu, e mai interesant. Să vorbim despre cauzele generale, dacă nu te plictisesc, cuprinzând o întreagă epocă. Spune-mi cinstit, care dintre scriitorii de o vârstă cu mine, adică între 30-45 de ani, au dat lumii măcar o picătură de alcool? Parcă Nadson, Korolenko, şi toţi dramaturgii din zilele noastre nu sunt şi ei tot limonadă? Parcă tablourile lui Repin sau ale lui Şîşkin te-au dat gata? Sunt drăguţe, pictate cu talent, te entuziasmează, şi totuşi nu uiţi că ai gust să-ţi aprinzi o ţigară. Ştiinţa şi tehnica trăiesc astăzi vremuri mari, dar pentru confraţii noştri ele sunt bicisnice, plictisitoare, mohorâte… De altfel şi noi suntem plictisitori şi mohorâţi, şi nu ne pricepem să dăm viaţă decât unor copii de gutapercă, ceea ce nu vede numai Stasov, pe care natura l-a înzestrat cu însuşirea rară de a se îmbăta până şi cu lături… Cauzele nu stau în prostia noastră, nici în lipsa de talent sau în obrăznicia noastră, cum crede Burenin, ci e vorba de o boală, care pentru un artist e mai rea decât sifilisul sau decât impotenţa sexuală. E drept că nouă ne lipseşte „ceva”. Asta înseamnă că, dacă ai ridica poalele muzei noastre, ai vedea că locul e neted. Aminteşte-ţi că scriitorii pe care-i numim nemuritori, sau măcar simplu buni, au o caracteristică comună şi foarte importantă: ei se îndreaptă încotrova şi te cheamă şi pe tine într-acolo, şi tu simţi, nu cu capul, ci cu toată fiinţa ta, că au un scop, exact ca umbra tatălui lui Hamlet, care nu-i apărea şi nu-i tulbura mintea fără să aibă un rost. Unii – şi asta depinde de posibilităţile lor – au scopuri apropiate: iobăgia, eliberarea patriei, politica, frumuseţea sau pur şi simplu votca, cum e la Denis Davîdov. Alţii au scopuri mai îndepărtate: Dumnezeu, viaţa de dincolo de mormânt, fericirea omenirii etc. Cei mai buni dintre ei sunt realişti şi descriu viaţa aşa cum este, însă, datorită faptului că fiecare rând al lor e impregnat de conştiinţa acestui scop – pe lângă viaţa aşa cum este o mai simţi şi pe cea care ar trebui să fie, şi lucrul acesta te cucereşte. Dar noi? Noi… Noi descriem viaţa aşa cum este, dar mai departe, nimic… Nimic, chiar dacă ne-ai bate cu biciul! Noi n-avem scopuri, nici apropiate şi nici depărtate, iar în sufletul nostru de-ai da cu praştia şi tot nu găseşti nimic! Nu

facem politică, nu credem în revoluţie, n-avem un Dumnezeu, nu ne temem de stafii, iar eu, personal, nu mă tem nici măcar de moarte sau de orbire. Iar cine nu doreşte nimic, nu speră nimic şi nu se teme de nimic, acela nu poate fi artist. Dacă e o boală sau nu, asta n-are importanţă, deoarece nu e vorba de numele pe care-l poartă, însă trebuie să recunoaştem că situaţia noastră e cât se poate de rea. Nu ştiu ce se va întâmpla cu noi peste 10-20 de ani, când lucrurile se vor mai schimba, poate; deocamdată, însă, ar fi nesăbuit să se aştepte lumea să dăm ceva într-adevăr de valoare, indiferent dacă avem sau nu talent. Noi scriem maşinal, în virtutea unei rânduieli de mult înscăunate, potrivit căreia unii fac slujbă, alţii negustorie, alţii literatură… Dumneata şi Grigorovici găsiţi că aş fi inteligent. Da, sunt destul de inteligent ca să nu-mi ascund boala de care sufăr, să nu mă mint şi să nu-mi acopăr goliciunea cu zdrenţele altora, de pildă cu ideile „anilor 60“ etc… N-o să mă arunc în golul scării, cum a făcut Garşin, dar nici n-o să mă înşel cu speranţa unui viitor mai bun. Nu mă simt vinovat de boala mea şi nu sunt eu acela care o să mă vindec, deoarece trebuie să presupunem că boala aceasta îşi are scopurile ei bune, ascunse de noi, şi că nu ne-a fost trimisă în zadar. Vorba cântecului: *„Nu în zadar, nu în zadar s-a încurcat c-un husar!”* Acum, despre inteligenţă. Grigorovici crede că inteligenţa poate învinge talentul. Byron a fost inteligent cât o sută de diavoli, şi totuşi talentul lui a rămas neatins. Dacă o să mi se spună că X. a scris prostii, pentru că inteligenţa i-a învins talentul, sau de-a-ndoaselea, eu o să răspund: asta înseamnă că X. n-avea nici inteligenţă, nici talent…

191. Către A.S. Suvorin

8 decembrie 1892, Melihovo

…O, dacă ai şti cât sunt de obosit! Obosit de moarte. Oaspeţi, oaspeţi, oaspeţi… Conacul meu e chiar la drumul mare de la Kaşirsk, şi orice intelectual în trecere consideră ca o imperioasă datorie să se oprească la mine, să se încălzească, iar uneori chiar să rămână peste noapte. Numai medici au venit o întreagă legiune! Desigur, e plăcut să fii primitor, însă toate au o limită! Doar de la Moscova din pricina oaspeţilor am fugit. Mai adineauri a sosit astronoama, care poposeşte la noi şi pe noapte… Şi cum îi mai umblă gura!

Iar eu am de scris, am de scris, şi trebuie să mă grăbesc, pentru că dacă nu scriu, înseamnă să trăiesc pe datorie şi să lâncezesc. Scriu o bucată în care e şi vară, şi toamnă, şi-s şi o sută de personaje. Dar toate acestea se învălmăşesc, se încurcă, le uit… Ei, drăcia dracului! Să plec la Piter? Dar la Piter lucrez puţin de obicei, şi fără tragere de inimă. Poate să mă duc la Moscova şi să-mi iau o cameră la hotel? Dar la Moscova, şi încă într-o cameră de hotel, aş muri de urât. În cele din urmă, cred că o să plec la Petersburg, fără a fi scris măcar o jumătate de coală şi pierzând pe drum tot ce aveam în minte…

1893

Cehov, 1893

192. . Către A.S. Suvorin

13 februarie 1893, Melihovo

Te sperie ideile materialiste ale lui Wagner? Dar Wagner nu e materialist! E o muiere, o chiseliţă, şi dacă e să vorbim de orientarea lui, e mai curând un spiritualist înfocat, chiar un tolstoist! Eu sunt de un milion de ori mai materialist decât el. Dar nu-i vorba de asta. Dacă revista nu-ţi e pe plac, n-o edita. Eu te înţeleg foarte bine, cu toate că nu ştiu cum o să scapi de W. Doar nu poţi spune: „Ieşi afară, prostule!" Trebuie să găseşti un pretext oarecare. Bunăoară, dă vina pe mine. De pildă: „Cehov mi-a promis că va fi redactor adjunct (sau secretar) şi acum nu mai vrea. Iar fără el, eu nu editez revista, nu vreau să am şi grija treburilor din afară, că şi aşa sunt ocupat până peste cap…" etc. Dă-mă pe mine pe mâna naturaliştilor, să mă facă harcea-parcea, şi pe bună dreptate, deoarece mie îmi datorezi faptul de a-l cunoaşte pe Wagner.

Ai mei citesc volumul lui Pisemski, pe care l-am luat de la dumneata, şi-l găsesc tare greoi şi învechit. Eu îl citesc pe Turgheniev. E o desfătare, deşi Turgheniev e cu mult mai prejos de Tolstoi! După mine, Tolstoi n-o să îmbătrânească niciodată. Limba lui se va învechi, dar el va rămâne veşnic tânăr. Dar să-l lăsăm pe Vengherov să judece lucrurile acestea, iar noi să trecem la probleme mai actuale. Cum o mai duci cu urechea? Stai la Ţarskoe? Când pleci în străinătate?…

E vorba de editarea revistei „Naturalistul". La început se credea că o va edita Suvorin şi că redactor va fi Wagner.

193. Către A.S. Suvorin

24 februarie 1893, Melihovo

Încă n-am văzut numărul din *Russkaia mîsl,* dar mi-l închipui. Protopopov nu mi-e simpatic: e un om cu judecata greoaie, obiectiv uneori, dar rece şi necruţător. Nu-l cunosc personal şi nu l-am văzut niciodată. Despre mine a scris destul de mult, eu însă n-am citit nimic. Nu sunt ziarist, şi am o repulsie fizică pentru insulte, împotriva oricui ar fi ele îndreptate. Spun „o repulsie fizică", pentru că după ce citesc criticile lui Protopopov, ale lui Jitel, Burenin şi ale altor judecători ai omenirii, îmi rămâne totdeauna în gură un gust de coclit. Şi ziua aceea, pentru mine, e pierdută. Pur şi simplu, sufăr. Stasov l-a făcut pe Jitel ploşniţă, dar mă întreb: de ce l-a făcut Jitel de batjocură pe Antokolski? De ce? Asta nu mai este nici critică, nici principialitate, ci ură, furie de fiară dezlănţuită.

Dar de ce înjură Skabicevski? De ce tonul acela, de parcă cei pe care-i judecă ar fi puşcăriaşi, nu artişti şi scriitori? Nu, eu unul nu pot să-i înţeleg, nu pot şi pace.

Sfârşitul nuvelei mele va apărea în numărul din martie. „Urmare", în loc de „sfârşit", e greşeala mea, pentru că, citind ultima corectură, în loc de una am scris alta. Sfârşitul n-o să-ţi placă, deoarece l-am cam înghesuit. S-ar fi cuvenit să fie mai lung. Dar şi atunci cred că n-ar fi mers, deoarece are prea puţini eroi: când, de-a lungul a 2 sau 3 coli de tipar, apar mereu aceleaşi două personaje, te prinde urâtul… Dar ce să mai vorbim despre noi, bătrânii?! Mai bine spune-mi, când îmi trimiţi romanul dumitale? Ard de nerăbdare să scriu o critică lungă pe marginea lui.

Doamne Dumnezeule! Ce încântare e cartea *Părinţi şi copii*! Îţi vine să chiui de plăcere, nu altceva. Boala lui Bazarov e descrisă cu atâta putere, încât îmi pierdusem vlaga şi aveam impresia că mă molipsisem şi eu de la el. Dar sfârşitul lui Bazarov? Dar bătrânii? Dar Kukşina? Sunt extraordinar de bine prinşi, pur şi simplu, genial. Din romanul *În ajun* nu-mi place nimic, afară de tatăl Elenei şi de sfârşit, care e plin de tragism. Câinele e foarte bun. În bucata asta, Turgheniev are o limbă extraordinară. Citeşte-o, te rog, dacă ai uitat-o. *Asia* e simpatică, *Linişte* e dezlânată şi nu te mulţumeşte. *Fum* nu mi-a plăcut deloc. *Un cuib de nobili* e mai slab decât *Părinţi şi copii,* sfârşitul însă e o adevărată minune. Afară de bătrâna Bazarova, mama lui Evgheni, de mama lui Lavreţki, o fostă iobagă, şi de femeile simple – toate cucoanele şi domnişoarele din operele lui Turgheniev sunt nesuferite din pricina afectării şi, iartă-mă, a falsităţii lor. Nici Liza, nici Elena nu sunt fete ruse, ci un fel de

Pythii care prorocesc, cu pretenţii mai mari decât s-ar cuveni. Irina din *Fum,* Odinţova din *Părinţi şi copii* sunt nişte femei fatale, hrăpăreţe, lacome, veşnic căutând ceva, într-un cuvânt, nişte femei de nimic. E destul să te gândeşti la Anna Karenina a lui Tolstoi, ca toate aceste cucoane ale lui Turgheniev, cu umeri ispititori, să se ducă dracului. În schimb, tipurile de femei negative, pe care Turgheniev le caricaturizează puţin (Kukşina), sau pe seama cărora glumeşte (descrierea balurilor), sunt prinse uimitor de bine şi i-au reuşit atât de desăvârşit, încât nu le poţi găsi niciun cusur. Descrierile naturii sunt şi ele reuşite, însă… simt că noi începem a ne dezobişnui de felul acesta de descrieri şi că avem nevoie de altceva…

Se vede că Suvorin îi scrisese lui Cehov despre articolul lui M. Protopopov, apărut în „Russkaia mîsl", 1883, nr. 2, îndreptat împotriva fiului celui mai mare al lui Suvorin şi a revistei „Novoe vremea".

La 10 februarie 1893, s-a publicat în „Novoe vremea" o critică injurioasă asupra expoziţiei sculptorului Antokolski, iscălită de Jitel (Diakov). Drept răspuns la această critică, la 10 februarie, apare în ziarul „Novosti i birjevaia gazeta" un articol lung semnat de V.V. Stasov. După ce scoate în evidenţă importanţa excepţională a expoziţiei celebrului sculptor, Stasov îşi încheie articolul aşa: „Unica excepţie a fost d-nul Jitel-Diakov, care a răsturnat în capul lui Antokolski nu hârdău întreg cu lături şi mârşăvii calomnioase, reieşind din toate acestea că vina cea mai mare a artistului nostru stă în faptul că e evreu. Pe această temă, colaboratorul revistei «Novoe vremea» a scris tot ce putem aştepta din partea acestui ziar, adică infamiile care împodobesc de obicei paginile lui odioase. Articolul nu cuprinde nimic altceva decât răutate, ură, fanatism, dovedind totodată cât de mărginit e autorul lui". Exprimându-şi convingerea că Diakov n-a vizitat expoziţia înainte de a-şi scrie cronica, ci i-a cercetat doar fotografiile, Stasov încheie: „Pişcătura ploşniţei nu e primejdioasă, dar duhoarea pe care o răspândeşte e insuportabilă".

Sfârşitul nuvelei mele – „Povestea unui necunoscut".

194. Către A.S. Suvorin

4 martie 1893, Melihovo

…Nu ştiu ce părere ai despre sfârşitul nuvelei mele. S-ar părea că nu e tras de păr, şi că acţiunea se desfăşoară lin şi firesc. Am scris-o în grabă, asta e partea proastă. În graba aceasta a mea s-o fi strecurat vreo inepţie, care o să iasă la iveală abia mai târziu, când nu se va mai putea scoate nici cu toporul! Aş fi vrut să adaug un mic epilog, în care să explic cum mi-a căzut în mână manuscrisul necunoscutului. L-am şi scris, dar l-am pus la o parte, până va apărea nuvela în volum. Volumul ar putea să apară în aprilie. Nuvela are mai mult de cinci coli, adică e aproape de două ori mai mare decât *Salonul nr. 6.* Prin urmare, volumul va fi gros, deci n-o să trag pe sfoară publicul cititor. Mă gândesc însă că cenzura nu va lăsa nuvela să apară. Adică, vom vedea…

Nuvela „Povestea unui necunoscut” n-a apărut într-o ediţie separată, iar în culegerea de opere a intrat fără epilog.

195. Către Al.P. Cehov

4 aprilie 1893, Melihovo

…Aveam de gând să-i scriu lui Suvorin, dar nu i-am mai scris niciun rând, aşa că scrisoarea care l-a indignat atât de mult pe moştenitorul şi pe fratele lui e o pură invenţie. Dar, deoarece circulă asemenea zvonuri, înseamnă că aşa a fost să fie: hardughia veche a început a trosni, prin urmare o să se prăbuşească. Îmi pare rău de bătrân, mi-a trimis o scrisoare de pocăinţă, şi cred că n-o să rup definitiv cu el. Cât despre redacţie şi moştenitori, nu mă dau în vânt să păstrez relaţii cu ei, oricare ar fi aceste relaţii. În anii din urmă am ajuns nepăsător, şi-mi simt inima atât de descătuşată de toate cele lumeşti, încât ceea ce se spune şi se gândeşte despre mine în redacţie mă lasă rece. Afară de asta, concepţiile mele mă duc cu gândul la 7375 de verste depărtare de Jitel *et Co.* Ca publicişti, îmi sunt odioşi, lucru pe care ţi l-am spus de atâtea ori.

În schimb, nu pot fi nepăsător faţă de hărţuielile pe care, *volens-nolens,* sunt silit să le suport aproape în fiecare lună. Pe măsură ce îmbătrânesc, văd tot mai limpede spinii trandafirilor cu care e presărat drumul vieţii, iar materialul din care sunt confecţionate izmenele vieţii noastre mi se pare tot mai grosolan. Mi-s nervii nesuferit de slăbiţi, bani n-am şi nici n-o să am, după cum n-am nici priceperea şi nici curajul de a trăi. Sănătatea mi-e şubredă, iar bună dispoziţie aproape că nu mai este cu putinţă pentru noi…

Al.P. Cehov îi scria fratelui său, la 31 martie 1893: „Eu nu cunosc conţinutul scrisorii tale către bătrânul A.S. Suvorin, dar îi cunosc urmările. Mih. Alex. şi moştenitorul, A.A. Suvorin, te învinuiesc de cea mai neagră ingratitudine. Ei zic că tu îi datorezi bătrânului întreaga ta situaţie, începând cu banii şi sfârşind cu gloria. Fără el, ai fi fost o nulitate. Iar tu, drept recunoştinţă, îţi vâri nasul în treburile lui familiale şi-l întăriţi împotriva copiilor săi. La noi, în redacţie, lucrurile acestea se discută în gura mare, chiar de faţă cu mine."

196. Către A.S. Suvorin

26 aprilie 1893, Melihovo

…Îl citesc pe Pisemski. E un mare, mare talent! Cea mai bună operă a lui este *Artelul de tâmplari.* Romanele sunt obositoare prin mulţimea amănuntelor. Tot ce are un caracter trecător, toate înţepăturile la adresa liberalilor şi a criticilor de pe atunci, toate observaţiile critice cu pretenţia de a fi juste şi de actualitate, şi toate aşa-zisele idei adânci, presărate ici şi colo în operele lui, par nespus de naive şi meschine în vremea noastră. De aceea, romancierul-artist nu trebuie să se ocupe de ceea ce are o importanţă vremelnică. Oamenii lui Pisemski sunt vii, cu temperamente viguroase. În *Istoria* lui, Skabicevski îl acuză de trădare şi de obscurantism. Dar, Doamne Dumnezeule, dintre toţi scriitorii contemporani eu nu cunosc niciunul care să fie un liberal atât de pătimaş şi de convins ca Pisemski! Toţi popii, funcţionarii şi generalii lui sunt nişte ticăloşi. Nimeni nu şi-a bătut joc atâta de armată şi de vechea justiţie ca el. Şi fiindcă veni vorba, am citit şi *Cosmopolis* de Bourget. În cartea lui găseşti tot ce vrei: şi Roma, şi pe papa, şi pe Correggio, şi pe Michelangelo, şi pe Tizian, şi dogi, şi o femeie frumoasă la 50 de ani, şi ruşi, şi polonezi… Dar ce fade, ce forţate, ce dulcege şi false par toate acestea în comparaţie chiar cu Pisemski al nostru, cel grosolan şi naiv…

197. Către A.S. Suvorin

28 iulie 1893, Melihovo

…N-am scris nicio piesă din viaţa siberiană, pe care am şi uitat-o. În schimb, mi-am dat la tipar *Sahalinul.* Îl recomand atenţiei dumitale. Pasajul pe care l-ai citit cândva la mine uită-l, pentru că nu era ceea ce ar fi trebuit să fie. Scriam întruna, dar aveam mereu impresia că nu merg pe drumul cel bun, până când mi-am descoperit, în sfârşit, meteahna: în *Sahalinul* meu păream că încerc mereu să dau lecţii cuiva, şi în acelaşi timp păream că ascund ceva, şi căutam să mă stăpânesc. Dar îndată ce am început să spun ce ridicol mă simţeam pe insulă şi ce ticăloşi erau oamenii de pe-acolo, m-am simţit parcă descătuşat, şi lucrarea a început să meargă strună, cu toate că a ieşit cam umoristică. Primele capitole vor apărea în *Russkaia mîsl,* în numărul de octombrie.

Am scris şi o mică povestire de două coli, *Călugărul negru*…

În literatura memorialiştilor există unele informaţii cum că Cehov, aflându-se în Sahalin, a scris o piesă din viaţa siberiană, intitulată „Generalul Koket".

198. Către L.S. Mizinova

13 august 1893, Melihovo

Dragă Lika, nu ţi-am scris pentru că nu aveam ce-ţi scrie. Viaţa e atât de searbădă, încât nu mai simţi nimic altceva decât că te pişcă muştele, şi atât. Vino, bălăioară dragă, vom sta de vorbă, ne vom certa, ne vom împăca. Mi-e urât fără dumneata, şi aş da cinci ruble numai să stăm amândoi la taclale măcar cinci minute! Holeră nu avem, în schimb avem dizenterie, tuse măgărească, vreme rea, ploioasă, şi umezeală. Vino la noi, frumoasă Lika, să ne cânţi. Serile au început a fi lungi, şi n-am pe nimeni lângă mine să-mi risipească urâtul.

La Petersburg mă voi duce când voi avea dreptul s-o fac, adică după ce va trece holera. Cred că mă voi instala acolo prin octombrie. Am de gând să-mi fac o casă şi să mă mut pe tărâmurile acelea. Dar toate astea sunt banalităţi. Numai poezia, de care n-am parte, nu e banală. Dacă aş avea bani! Dacă aş avea bani! Dacă aş avea bani, aş pleca în Africa de Sud, despre care citesc acum nişte scrisori foarte interesante. Trebuie să ai un scop în viaţă, şi, când călătoreşti, îl ai.

La noi au ieşit castraveţii. Brom s-a îndrăgostit de *m-lle* Mary-Lise. Ne împăcăm foarte bine. Nu mai beau votcă şi nici nu mai fumez. Totuşi după masa de seară mi se face totdeauna nespus de somn, nu ştiu de ce, şi în odaie miroase a ţigară de foi. Gladkov a mai slăbit, iar prinţul s-a mai îngrăşat. Varcnikov spune că trifoiul lui a legat tare frumos. Stângaciul de Ivanenko continuă să fie stângaci şi să calce pe trandafiri, pe ciuperci, pe cozile câinilor etc. Oare n-ar vrea să se angajeze la şcoala lui Ivan? Ce ştii în privinţa asta? Tare mi-e milă de el şi, dacă ar sta în obiceiul pământului şi nu m-ar înţelege lumea greşit, i-aş da o bucată de pământ şi i-aş ridica şi o casă. Doar e bătrân!

Şi eu sunt bătrân. Am impresia că viaţa ar vrea să-şi cam bată joc de mine, şi de aceea mă grăbesc să mă înscriu în rândul bătrânilor. Când tinereţea mi s-o scurge pe nesimţite şi mi-o veni gust să trăiesc omeneşte, fără să reuşesc, să am cel puţin scuza că-s bătrân… Dar ţoale acestea sunt prostii. Iartă-mă, Lika, îţi mărturisesc că nu mai am ce-ţi scrie. La drept vorbind, ar trebui să fiu lângă dumneata şi să stăm de vorbă, nu să-ţi scriu.

Mă duc la cină.

Pe-aici s-au copt merele. Dorm câte 17 ore pe zi. Lika, dacă te-ai îndrăgostit de cineva şi m-ai uitat, cel puţin nu râde de mine. Maşa şi Mişa au fost la Kiselevi, la Babkino, şi s-au întors dezamăgiţi – iată o noutate! Nu mai am ce-ţi scrie. Zilele acestea au fost la noi Potapenko şi Sergheenko. Potapenko a făcut impresie bună. Cântă tare drăguţ.

Cu bine, draga mea Lika, şi nu mă uita. Chiar dacă te-ai îndrăgostit de vreun Tişa oarecare, scrie-mi măcar un rând.

Al dumitale, A. Cehov

„Scrisori despre Africa de Sud – trebuie să fi fost volumul lui Sienkiewicz „Scrisori din Africa", Sankt-Petersburg, 1895.

Brom şi Mary-Lise – câinii lui Cehov.

199. Către A.S. Suvorin

18 august 1893, Melihovo

…Mi-a sosit corectura *Sahalinului.* La toamnă mă las de medicină, până în ianuarie termin cartea, şi după aceea mă dăruiesc cu totul literaturii. După Anul Nou, voi începe să colaborez la dumneata duminica. Dar nu în fiecare duminică, ci din două în două săptămâni. Îţi voi da povestiri de câte 600-700 de rânduri fiecare. Pentru asta e puţin 150 de ruble, n-ar fi mai bine 200? În celelalte două duminici, invită-l pe Iasinski sau pe Potapenko, sau pe Nemirovici-Dancenko. Acum, scriu mult şi mai repede ca înainte. În mintea mea s-au adunat nenumărate subiecte, şi toate vesele. Nu ţi-am răspuns cu privire la *Călugărul negru,* pentru că am uitat. Nu-ţi trimit bucata aceasta, deoarece sunt hotărât să nu public în ziare povestiri cu „va urma". Literatura din ziare nu trebuie să fie la fel cu cea din reviste; ea a căpătat, prin practică, o formă specială, căreia Merejkovski, când e binedispus, îi zice nuvelă. Prima povestire duminicală o vei primi de Anul Nou, iar deocamdată te rog să nu mi-o iei în nume de rău…

După aceea, Cehov n-a mai colaborat la „Novoe vremea".

200. Către L.S. Mizinova

1 septembrie 1893, Melihovo

Dragă Lika, ai pescuit cuvântul „egoism” în vreun dicţionar de cuvinte străine şi mi-l serveşti în fiecare scrisoare. Botează-ţi câinele cu numele ăsta! Crezi că eu mănânc, dorm şi scriu pentru plăcerea mea? Mănânc şi dorm, pentru că toată lumea mănâncă şi doarme, nici dumneata nu eşti străină de această slăbiciune cu toate că eşti vaporoasă. În ce priveşte scrisul de plăcere, dumneata, fiinţă încântătoare, ai ciripit această afirmaţie numai pentru că nu cunoşti din experienţă viermele acesta, care, oricât ţi s-ar părea de mic, îţi roade viaţa cu o perseverenţă şi o putere exasperantă.

Îmi reuşeşte totul? Da, Lika, totul. Afară doar de bani, deoarece în momentul de faţă n-am niciun sfanţ, şi de dumneata, deoarece nu te văd. Dar nu vreau să te contrazic. Fie aşa cum zici. Însă, dragă prietenă, nu pot să nu-ţi împărtăşesc mirarea mea: ce ţi-a venit aşa, netam-nesam, să mă iei la trei parale?

În drum spre Petersburg, voi veni negreşit să te văd. Totuşi mă bizui pe bunăvoinţa destinului: poate că, înainte de a pleca eu la P[etersburg], mai vii dumneata o dată la Melihovo.

Într-una din lunile de iarnă o să mă instalez la Moscova pentru vreo 10-15 zile.

E frig, Lika, e urât.

Al dumitale, A. Cehov

Cred că voi fi la Moscova în jurul lui 10 septembrie.

201. Către M.I. Ceaikovski

27 octombrie 1893, Moscova

Vestea m-a zguduit. Sunt nespus de îndurerat… L-am iubit şi l-am respectat adânc pe Piotr Ilici. Îi datorez nespus de mult. Vă exprim întreaga mea simpatie. Cehov.

Telegramă trimisă cu prilejul morţii lui P.I. Ceaikovski.

202. Către V.M. Lavrov

12 noiembrie 1893, Melihovo

…Am citit cu mare plăcere *Fără dogmă.* E o carte inteligentă şi interesantă, dar are atât de multe cugetări, aforisme, citate din *Hamlet* şi Empedocle, atâtea repetări şi sublinieri, încât pe-alocuri te oboseşte, de parcă ai citi un poem în versuri. Multă cochetărie şi prea puţină simplitate. Totuşi e o carte frumoasă, caldă, luminoasă şi, când o citeşti, îţi vine gust să te însori cu Anelka şi să iei micul dejun la Ploşevo…

„Fără dogmă" – roman de Henryk Sienkiewicz.

203. Către A.S. Suvorin

18 decembrie 1893, Moscova

…În numărul din ianuarie al revistei *Russkaia mîsl* va apărea povestirea mea *Împărăţie femeiască,* în care am descris o fată. În numărul din ianuarie al revistei *Artist,* vei găsi povestea unui tânăr suferind de grandomanie. Nuvela se numeşte *Călugărul negru.* După aceea, am de gând să fericesc publicul cititor rus cu multe alte opere. Dar nefiind încă scrise sau fiind abia începute, deocamdată păstrez tăcere asupra lor. Aş vrea să scriu câte 60 de coli pe an, ca Potapenko. […]

Zilele trecute am fost la Sîtin şi i-am cunoscut întreprinderea. E cât se poate de interesantă, o operă într-adevăr naţională. Cred că e singura casă de editură din Rusia în care se simte spiritul rus şi din care mujicul cumpărător nu e luat de guler şi aruncat afară. Sîtin e un om inteligent şi povesteşte frumos. Când vei veni la Moscova, vom merge împreună să vizităm depozitul lui, tipografia şi încăperea în care rămân pe noapte cumpărătorii. I-am vândut spre editare câteva lucruri mărunte, pentru suma de 2300 de ruble.

204. Către N.M. Ejov

23 decembrie 1893, Melihovo

…În loc să scrii câte 2-3 povestiri pe săptămână, dumneata scrii una la 2-3 luni. O productivitate atât de săracă îţi aduce pagube materiale, şi afară de asta îţi secătuieşte talentul, deoarece fără exerciţii permanente şi regulate e cu neputinţă să nu dai îndărăt. Eşti încă tânăr, ai un nume bun în literatură, aşa că activitatea dumitale redusă nu poate avea decât o singură explicaţie: ori ipohondrie, ori o apatie trecătoare. Vino-ţi în fire, domnule! Lucrează câte 5-10 ore pe zi, scrie câte 5 povestiri pe săptămână, câte o nuvelă la 2 luni, câte un roman pe an şi câte 2-3 piese de fiecare stagiune! E mare lucru să scrii mult, e un remediu salvator…

205. Către V.A. Golţev

28 decembrie 1893, Melihovo

…Cei de la *Russkie vedomosti* mi-au „tuns” povestirea cu atâta râvnă, încât odată cu părul i-au tăiat şi capul! Sunt de o pudoare care cade de-a dreptul în infantilism. Cât despre laşitate, nici nu face să mai vorbim. Dacă i-ar fi scos câteva rânduri, treacă-meargă, dar i-au tăiat partea de la mijloc, i-au forfecat finalul, şi povestirea mea a ajuns în aşa hal, că ţi-e mai mare scârba!

Să admitem că e cinică. În cazul acesta, n-ar fi trebuit să mi-o publice. Ar fi fost corect să i se scrie autorului sau să i se spună măcar o vorbă, cu atât mai mult, cu cât povestirea n-a apărut în numărul de Crăciun, ci a fost pusă la o parte pentru un timp nedeterminat. Dar toate acestea nu sunt deloc interesante…

...povestirea – „Volodea cel mare şi Volodea cel mic“ („Russkie vedomosti”, 1893, 28 decembrie). În ediţiile următoare, această povestire s-a publicat numai cu modificări de stil. Pasajele scoase de redacţia ziarului „Russkie vedomosti” nu sunt cunoscute.

1894

206. Către A.S. Suvorin

2 ianuarie 1894, Melihovo

...Sahalinul meu e o lucrare academică: mi se va decerna premiul mitropolitului Makarie. Medicina nu mai are dreptul să-mi reproşeze că am fost un trădător, deoarece am adus prinosul cuvenit atât ştiinţei, cât şi pedantismului, cum îi ziceau vechii scriitori. Sunt fericit că în garderoba mea literară va atârna şi acest halat aspru de puşcăriaş. Lasă-l să atârne! Fireşte, nu face să-mi public *Sahalinul* în vreo revistă, nu e o lucrare pentru reviste, însă cartea cred că va folosi la ceva. În orice caz, degeaba râzi. Râde mai bine cel ce râde la urmă. Nu uita că în curând o să văd noul dumitale vodevil.

Sergheenko scrie o tragedie din viaţa lui Socrate. Mujicii aceştia încăpăţânaţi se apucă totdeauna de lucruri mari, pentru că nu se pricep să facă lucruri mici, şi în acelaşi timp au pretenţii exagerat de măreţe, pentru că n-au niciun pic de gust literar. E mai uşor să scrii despre Socrate decât despre o domnişoară sau despre o bucătăreasă! Plecând de la acest criteriu, eu nu consider drept uşurinţă faptul de a scrie piese într-un act. Chiar şi dumneata eşti de aceeaşi părere, cu toate că laşi să se creadă că toate acestea sunt lucruri uşoare şi fleacuri. Dacă vodevilul e un fleac, atunci şi tragedia în cinci acte a lui Burenin e tot un fleac…

...Noul dumitale vodevil – „Dumnealui în retragere” de Suvorin.

...tragedia lui Burenin – probabil „Moartea Agripinei”.

207. Către A.S. Suvorin

25 ianuarie 1894, Melihovo

…În orice caz, dacă un autor descrie un om bolnav de nervi nu înseamnă că şi el e bolnav. Am scris *Călugărul negru* la rece, fără niciun fel de idei sumbre. Mi-a venit gust, pur şi simplu, să descriu grandomania. Într-o noapte am visat un călugăr care zbura peste o câmpie, iar dimineaţa, când m-am trezit, i-am povestit visul lui Mişa. Aşa că te rog să-i spui Annei Ivanovna că bietul Anton Pavlovici, slavă Domnului, nu şi-a pierdut minţile, însă mănâncă mult seara şi de aceea visează călugări.

Tot uit să-ţi scriu: citeşte povestirea lui Ertel, *Spiritiştii,* apărută în numărul de decembrie al revistei *Russkaia mîsl.* Are şi poezie, şi ceva înfricoşător. În genul basmelor de demult. E una dintre cele mai reuşite noutăţi moscovite.

…I-am povestit visul lui Mişa – vezi volumul de amintiri al lui Mih. P. Cehov „Despre Cehov", 1933.

208. Către A.S. Suvorin

16 februarie 1894, Melihovo

N. se însoară cu doamna Z., iar mai târziu divorţează de ea oficial: doamna Z. ia toată vina asupra ei şi domnul N. obţine dreptul de a se căsători a doua oară. La cinci ani după divorţ, domnul N. şi doamna Z. se împacă, trăiesc din nou împreună şi se iubesc. Cum să-i consider: soţi sau amanţi? Aş vrea s-o ştiu, pentru povestirea mea. Şi acum, iată ce-mi trebuie pentru piesă, în cazul când voi scrie-o în Crimeea: trimite-mi prin librăria din Moscova cartea lui Ludwig Börne, deşteptul […] acela rece. Vreau să descriu în piesă un bărbat care-i citează, mereu, pe Heine şi pe Ludwig Börne. Femeilor care-l iubesc le spune, ca Insarov din romanul *În ajun:* „Să trăieşti, soţia mea, în faţa oamenilor şi a lui Dumnezeu!” Când rămâne în scenă singur sau cu vreo femeie, începe să-şi dea aere, să-l imite pe Lasalle, viitorul preşedinte al republicii, dar când e numai între bărbaţi, tace cu un aer misterios, iar la cel mai mic conflict cu vreunul dintre ei, îl apucă istericalele. E pravoslavnic, însă e foarte brun şi-l cheamă Ghinselt. Şi-a pus în minte să scoată un ziar…

Nici povestirea, nici piesa n-au fost scrise.

Probabil că Cehov cerea să i se trimită cartea lui L. Börne „Din jurnalul meu”.

209. Către A.S. Suvorin

27 martie 1894, Ialta

…De când m-am lăsat definitiv de fumat, nu mai am starea aceea sufletească mohorâtă şi neliniştită. Şi poate că tocmai pentru că nu mai fumez, morala tolstoistă a încetat de a mă mai înduioşa, şi în adâncul inimii chiar o duşmănesc, ceea ce, bineînţeles, nu e drept. În venele mele curge sânge de mujic, şi virtuţile mujicilor pe mine nu mă impresionează. Încă din copilărie am crezut în progres, şi nu se putea să nu cred, deoarece era o deosebire grozavă între vremea când mâncam bătaie şi vremea când nu mă mai bătea nimeni. Îmi plăceau oamenii inteligenţi, iuţi, politicoşi, însă cei care-şi scobeau bătăturile sau a căror obiele răspândeau o duhoare asfixiantă mă lăsau tot atât de rece ca şi domnişoarele care umblau dimineaţa cu părul în papiote. Totuşi filozofia tolstoistă m-a impresionat adânc şi m-a stăpânit timp de vreo 6-7 ani. Asupra mea nu acţionau principiile esenţiale, pe care le cunoşteam de mai înainte, ci felul lui Tolstoi de a le exprima, discernământul lui şi, fără îndoială, hipnotismul lui specific. Pe când acum, ceva protestează în mine, judecata şi simţul dreptăţii îmi spun că în electricitate şi în vapori e mai multă dragoste de oameni decât în virtute şi în a te abţine de la carne. Războiul e un lucru rău, şi judecata e un lucru rău, dar asta nu înseamnă că datoria mea e să umblu cu opinci şi să dorm pe cuptor împreună cu argatul şi cu nevastă-sa etc. etc. Însă nu e vorba de asta, de „pro“ şi de „contra”, ci de faptul că, într-un fel sau altul, Tolstoi nu mai este în inima mea… Pentru mine, el s-a dus şi, plecând din sufletul meu, mi-a spus: „Plec din casa asta pustie!” Acum, nu mai am pe nimeni în gazdă. Sunt sătul de toate aceste teorii, iar pe flaşnetari, cum e Max Nordau, îi citesc de-a dreptul cu scârbă. Bolnavii n-au poftă de mâncare, totuşi vor ceva, şi această dorinţă nelămurită şi-o formulează aşa: „Aş mânca ceva acrişor”. Aşa şi eu, am gust de ceva acrişor. Şi nu sunt un caz izolat, starea aceasta de spirit se observă peste tot. Ai zice că toţi au fost îndrăgostiţi, că acum le-a trecut şi-şi caută alte pasiuni. Se prea poate, ba chiar sunt semne vădite că ruşii se vor entuziasma iarăşi pentru ştiinţele naturale, iar curentul naturalist va fi din nou la modă. Astăzi, ştiinţele naturale fac minuni şi, întocmai ca Mamai, ar putea porni asupra oamenilor, subjugându-i cu măreţia şi masa lor. Dar toate acestea sunt în mâna lui Dumnezeu. Dacă stai şi te cufunzi în filozofie, începe să ţi se învârtă capul…

210. Către L.S. Mizinova

27 martie 1894, Ialta

Dragă Lika, îţi mulţumesc pentru scrisoare. Deşi mă sperii că vei muri curând, deşi mă tachinezi că te-am înlăturat din viaţa mea, totuşi îţi mulţumesc. Ştii foarte bine că n-ai să mori şi că nimeni nu te-a înlăturat.

Sunt la Ialta şi mi-e urât, mi-e chiar foarte urât. Protipendada de aici, ca să-i zic aşa, se pregăteşte să joace *Faust,* şi eu mă duc la repetiţii şi mă desfăt contemplând buchetul de căpuşoare negre, roşcate, cânepii şi blonde, ascult muzică şi mănânc. La directoarea liceului de fete mănânc cibureki[12] şi antricoate de batal cu hrişcă, în familiile nobile mănânc borş de verdeţuri, mănânc şi la cofetărie, mănânc şi la mine, la hotel. Mă culc la ora 10 şi mă scol tot la 10, mă odihnesc şi după prânz, şi cu toate acestea, dragă Lika, mi-e urât. Dar nu mi-e urât pentru că „doamnele mele" nu sunt lângă mine, ci pentru că primăvara nordică e mult mai frumoasă decât primăvara de aici şi pentru că nu mă părăseşte o clipă gândul că trebuie, că sunt dator să scriu. Să scriu, să scriu şi iar să scriu! După mine, fericirea adevărată nu e cu putinţă fără lene. Idealul meu e să lenevesc şi să fiu îndrăgostit de o fată durdulie.

Cea mai mare plăcere a mea e să mă plimb sau să stau şi să nu fac nimic. Ocupaţia mea preferată e să adun nimicuri inutile (frunze, paie etc.) şi să fac lucruri care nu folosesc la nimic. Dar eu sunt scriitor, şi trebuie să scriu chiar şi aici, la Ialta. Lika dragă, când vei ajunge mare cântăreaţă şi vei avea o leafă mare, fie-ţi milă de mine: însoară-mă cu dumneata şi ţine-mă pe seama dumitale, ca să pot sta degeaba. Dar dacă ai de gând într-adevăr să mori, atunci să se milostivească de mine Varia Eberle, de care, după cum ştii şi dumneata, sunt îndrăgostit. Gândul permanent că trebuie să lucrez numaidecât şi fără discuţie mă istoveşte până într-atât, încât de o săptămână sunt chinuit mereu de palpitaţii. E o senzaţie cât se poate de neplăcută.

Mi-am vândut şuba de vulpe cu 20 de ruble. Făcea 60, dar cum năpârlise de 40 de ruble, 20 e un preţ destul de bun. Agrişele încă nu s-au copt pe aici, dar e cald şi lumină, copacii înfrunzesc, marea are un aspect văratic, domnişoarele sunt însetate de sentimente, şi totuşi nordul Rusiei e mai frumos decât sudul, cel puţin primăvara. La noi, natura e mai tristă, mai lirică, mai levitaniană, pe când aici, nimic din toate acestea: e ceva ca nişte versuri bune, sonore, dar reci. Din pricina palpitaţiilor, nu mai beau vin de o săptămână, ceea ce face ca natura de pe locurile acestea să mi se pară şi mai săracă. Cum de-ai ajuns la Paris? Ce zici, îţi plac franţujii? Eu îţi doresc succes.

Mirov a dat un concert la Ialta, şi s-a ales cu 150 de ruble câştig curat. Urla ca un morun, dar a avut un succes colosal. Îmi pare grozav de rău că n-am învăţat să cânt: aş fi urlat şi eu, mai ales că gâtlejul meu e tare în note răguşite, şi mi s-a spus că am o octavă adevărată. Aş fi câştigat bine, şi aş fi avut şi succes la cuconiţe.

În iunie n-o să vin eu la Paris, ci dumneata la Melihovo. O să te mâie dorul de patrie. N-o să scapi fără să te repezi măcar o dată în ţară, fie şi numai pentru o singură zi. Înţelege-te cu Potapenko. La vară vine şi el în Rusia. Aşa, o să te coste drumul mai ieftin. Lasă-l pe el să-ţi cumpere biletul, iar dumneata uită să i-l plăteşti (că doar n-o fi pentru prima oară!). Dar dacă dumneata nu vii, atunci tot mă reped eu până la Paris. Totuşi sunt sigur că vei veni. Nu-mi pot închipui că n-o să dai ochii cu bunicul Sablin!

Îţi doresc sănătate, linişte, fericire şi mulţumire. De asemenea îţi doresc succes. Dumneata eşti deşteaptă, Lika.

Dacă îţi vine gust să mă răsfeţi cu o scrisoare, adreseaz-o la Melihovo, unde plec în curând. O să-ţi răspund regulat. Îţi sărut amândouă mâinile.

Al dumitale, A. Cehov

O adâncă plecăciune Variei Eberle.

211. Către A.S. Suvorin

15 august 1894, Melihovo

…Uneori, când treci prin faţa bufetului de clasa a treia al vreunei gări, vezi peşte prăjit de cine ştie când, şi te gândeşti cu nepăsare: oare cui i-o fi trebuind peştele ăsta care nu te atrage cu nimic? Însă fără îndoială că-i trebuie cuiva, oamenii îl mănâncă, ba unii găsesc că e chiar bun. Acelaşi lucru se poate spune şi despre operele lui Baranţevici. E un scriitor burghez, care scrie pentru oameni curăţei, din cei ce călătoresc cu clasa a treia. Pentru aceşti cititori, Tolstoi şi Turgheniev sunt prea de lux, prea aristocraţi, sunt oarecum străini şi greu de digerat. Aceşti cititori sunt oameni care mănâncă cu poftă rasol cu hrean, dar nu pot suferi anghinare şi sparanghel. Adoptă punctul lor de vedere, imaginează-ţi o curte cenuşie şi urâtă, câteva cucoane intelectuale care seamănă a bucătărese, mirosul de petrol al lămpii de gătit, lipsa de gust şi de interes pentru orice probleme mai înalte – şi-l vei înţelege pe Baranţevici, şi pe cititorii săi. E cenuşiu, şi asta se datorează, în parte, faptului că viaţa pe care o descrie el e cenuşie. E fals („cărticele bune”), pentru că scriitorii burghezi nu pot fi decât falşi. În realitate nu sunt altceva decât tot nişte scriitori bulevardieri. Aceştia din urmă păcătuiesc împreună cu cititorii lor, iar cei burghezi sunt făţarnici ca şi cititorii lor, şi tămâiază virtutea meschină a acestora.

212. Către L.S. Mizinova

18 septembrie 1894, Viena

Dragă Lika, te încăpăţânezi să nu-mi răspunzi, şi totuşi eu te plictisesc şi te sâcâi înainte cu scrisorile mele. Sunt la Viena. De aici voi pleca la Abazzia şi de acolo la lacuri. Potapenko mi-a spus că dumneata şi Varia Eberle vă duceţi în Elveţia. Dacă e aşa, scrie-mi în ce loc anume din Elveţia te-aş putea găsi. Bineînţeles că aş fi foarte bucuros să te văd. Scrie-mi pe adresa: Abazzia, *poste restante.* Iar dacă ţi-ai dat cuvântul să nu-mi scrii, atunci să-mi scrie Varvara Apollonovna.

Te rog din suflet să nu scrii nimănui din ţară că sunt în străinătate. Am plecat pe furiş, ca un hoţ, şi Maşa mă crede la Feodosia. Dacă află ai mei că sunt în străinătate, or să fie necăjiţi, pentru că s-au săturat de prea desele mele călătorii.

Nu mă simt tocmai bine. Tuşesc aproape tot timpul. După cum văd, mi-am pierdut sănătatea, aşa cum te-am pierdut şi pe dumneata.

Plecăciuni V[arvarei] A[pollonovna]. Îţi doresc sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

213. Către A.I. Ertel

15 octombrie 1894, Moscova

Mult stimate Alexandr Ivanovici!

Dumneata mi-ai spus „mult stimate”, prin urmare, dinte pentru dinte.

Scrisoarea dumitale (din 23 aug.) am primit-o abia ieri, când m-am întors din străinătate. Chiar astăzi i-am scris lui Suvorin în privinţa bibliotecii dumitale. Sunt sigur că va fi fericit să-ţi facă acest serviciu, deşi dorinţa dumitale nu e chiar atât de uşor de împlinit. Sunt atâtea ediţii, cum să alegi? Ar fi mai bine să-i trimiţi lista cărţilor pe care le doreşti. Tot cu această ocazie, i-am scris lui Suvorin să citească *Spiritiştii* dumitale, care e o bucată excelentă. Eşti un peisagist neasemuit, ţi-o spun în paranteză.

La 19 octombrie mă întorc acasă, la iernat. Din când în când voi veni la Moscova şi dacă întâmplarea va face să te văd în cursul iernii voi fi cât se poate de bucuros.

Plecăciuni Mariei Vasilievna. Şi acum, dă-mi voie să-ţi strâng mâna şi să-ţi urez tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

A.I. Ertel, epitropul unei şcoli din gubernia Voronej, îl rugase prin Cehov pe Suvorin, care era originar din această gubernie, să dăruiască un număr de cărţi, din cele editate de el, bibliotecii acestei şcoli.

Povestirea lui Ertel, „Spiritiştii”, a fast publicată în „Russkaia mîsl”, nr. 12, 1893.

214. Către E.M. Şavrova

22 noiembrie 1894, Serpuhov

Îndată ce am primit scrisoarea dumitale, m-am apucat să citesc *Marchiza,* şi am găsit că d-l E. Şavrov (Elizavet Vorobei) face mari progrese. Povestirea mi-a plăcut foarte mult. Pe lângă talent, de care nu mă îndoiam nici înainte, se simte şi maturitate. Însă titlul mi s-a părut cam pretenţios. Eroina e descrisă atât de simplu, încât porecla „marchiză" pare un adaos de prisos, ca şi cum i-ai petrece prin buză unui mujic un inel de aur. Dacă n-ar fi această poreclă, şi dacă pe Nelly ar chema-o Daşa sau Nataşa, sfârşitul bucăţii ar fi mai plin de sevă, iar eroul mai consistent. După cum vezi, asta nu e critică, ci o părere foarte subiectivă, de care ai tot dreptul să nu ţii seama, deşi susţii că aş fi un personaj foarte important: profesorul dumitale. Dacă vrei greşeli, pot să-ţi indic una, pe care o repeţi în toate povestirile dumitale: îngrămădeşti prea multe amănunte pe primul plan al tabloului. Dumneata ai mult spirit de observaţie, şi-ţi vine greu să te lipseşti de aceste amănunte. Dar n-ai încotro! Trebuie să le sacrifici de dragul ansamblului. Aşa cer condiţiile fizice: când scrii, nu trebuie să uiţi că amănuntele, chiar cele mai interesante, obosesc cititorul.

La urma urmei, ai putea să nu fii de aceeaşi părere nici în privinţa asta…

215. Către E.M. Şavrova

4 decembrie 1894, Melihovo

…Sunt perfect sănătos. În numărul de ian[uarie] al revistei *Russkaia mîsl* va apărea nuvela mea *Trei ani*. O începusem cu un anumit gând, dar a ieşit cu totul altceva: nu ceva mătăsos, cum aş fi vrut, ci ceva searbăd, ca de batist. Cum eşti expresionistă, dumitale n-o să-ţi placă.

M-am săturat să scriu mereu despre aceleaşi şi aceleaşi lucruri, aş dori să scriu despre diavoli, despre femei vulcanice şi fatale, despre vrăjitori. Dar, vai! Mi se cer nuvele şi povestiri cuviincioase din viaţa unora ca Ivan Gavrilîci şi a nevestelor lor…

216. Către A.S. Suvorin

12 decembrie 1894, Melihovo

…În ultima dumitale scrisoare, mă întrebi: „Ce ar trebui să dorească, în momentul de faţă, un rus?” Iată răspunsul meu: să dorească! Înainte de toate, rusul are nevoie de dorinţi şi de temperament. I s-a făcut lehamite de lâncezeală…

217. Către T.L. Şcepkina-Kupernik

24 decembrie 1894, Moscova

Astăzi, la ora 9 dimineaţa, stând într-o odaie rece de pe Novaia Basmannaia, am citit *Singurătate* a dumitale şi ţi-am iertat toate greşelile. Povestirea e într-adevăr bună şi nu rămâne umbră de îndoială că eşti inteligentă şi infinit de iscusită. Mai mult ca orice, m-a impresionat valoarea artistică a bucăţii.

Adică, dumneata tot nu înţelegi nimic!

Al dumitale, A. Cehov

Totuşi nu te-ai putut stăpâni şi, la pagina 180, ai descris-o pe Sofia Petrovna.

Pe strada Novaia Basmannaia locuia Ivan P. Cehov.

Povestirea „Singurătate” de Şcepkina-Kupernik a fost publicată în „Russkaia mîsl”, nr. 12, 1894.

218. Către I.I. Gorbunov-Posadov

31 decembrie 1894, Melihovo

Mult stimate Ivan Ivanovici!

Las la aprecierea dumitale *Povestea grădinarului.* După mine, nu e potrivită pentru o ediţie populară, iar înlocuirea unor cuvinte cu altele n-ar face-o mai explicită. Dar asta-i treaba dumitale. Trimite-mi corectura odată cu propunerile retuşărilor, şi eu o să-ţi împlinesc dorinţa.

Cu acest prilej, ţin să-ţi spun că, dintr-o frică neînţeleasă, redacţia ziarului *Russkie vedomosti* a tăiat următoarele cuvinte de la începutul replicii grădinarului: „Nu-i greu să crezi în Dumnezeu. Au crezut în el şi inchizitorii, şi Byron, şi Arakceev. Nu, dumneavoastră să credeţi în om!”

De la 1 şi până la 3 ianuarie (inclusiv) voi sta acasă. În ziua de patru voi pleca la Moscova, unde voi rămâne o săptămână.

La 23 decembrie mă pregăteam să mă duc la Lev Nikolaevici, dar m-a împiedicat *Russkie vedomosti*, care mi-a cerut să scriu o povestire. Am de gând să-l vizitez înainte de 10 ian[uarie].

Faptul că scrisoarea nu e scrisă de mâna dumitale mă face să presupun că te dor ochii. De ce nu te îngrijeşti? În zilele noastre, bolile de ochi se tratează admirabil, în această direcţie medicina a făcut un mare pas înainte. În orice caz, tratamentul nu ţi-ar face mai rău.

Îţi doresc toate cele bune pământeşti şi cereşti.

Al dumitale, A. Cehov

Îţi mulţumesc pentru Tişcenko.

Povestirea n-a apărut în editura „Posrednik”.

Pregătind povestirea pentru publicarea ei în culegerea „Pe calea muncii” şi pentru culegerea de opere. Cehov i-a făcut modificări de stil, dar n-a mai introdus cuvintele scoase din textul apărut în ziar.

Cehov îl rugase pe Gorbunov să-l ajute pe scriitorul F.F. Tişcenko, procurându-i o slujbă. Gorbunov îi promisese să facă tot ce-i va sta în putinţă.

1895

219. Către A.S. Suvorin

19 ianuarie 1895, Moscova

…Numărul din ian[uarie] al revistei *Russkaia mîsl* a fost arestat, apoi grațiat. Cenzura a scos din povestirea mea rândurile privitoare la religie. Doar *Russkaia mîsl* trimite în prealabil articolele la cenzură, ceea ce-ți taie orice chef de a mai scrie liber: scrii, şi simți mereu că-ți stă un os în gât…

Am fost la Levitan, în atelierul lui. E cel mai bun peisagist rus, dar închipuie-ți că nu mai are tinereţe! Nu mai pictează tinereşte, cu îndrăzneală. Eu cred că l-au dat gata muierile. Creaturile acestea simpatice îşi oferă bărbaților dragostea lor şi nu le cer în schimb decât o nimica toată: tinereţea. Însă fără înflăcărare, fără entuziasm e greu să pictezi un peisaj. Şi când eşti ghiftuit, e imposibil să te înflăcărezi. Dacă aş fi pictor peisagist, aş duce o viaţă aproape de ascet…

E vorba de nuvela „Trei ani”. Textul rândurilor scoase de cenzură nu se cunoaște.

220. Către L.A. Avilova

15 februarie 1895, Petersburg

Cu toate că în odaia vecină cântau Marconi şi Batistini, am citit cu multă atenţie cele două povestiri ale dumitale. *Puterea* e agreabilă, dar ar fi mai bine dacă ai descrie pur şi simplu un moşier, nu un şef al zemstvei. *De ziua numelui* nu e o povestire, ci o bucată oarecare, şi încă greoaie. Ai îngrămădit în ea munţi de amănunte, şi munţii aceştia împiedică să pătrundă lumina soarelui. Trebuia s-o transformi fie într-o nuvelă de proporţii mai mari, cam de vreo patru coli, fie să scrii o mică povestire, scurtă, pe care s-o începi din momentul când boierul e adus în casă.

În concluzie: dumneata ai talent, însă ţi-ai pierdut entuziasmul. Sau, ca să mă exprim mai brutal, ai ajuns searbădă, ai trecut în rândul scriitorilor anoşti. Limba pe care o foloseşti e pretenţioasă, ca a bătrânilor. Ce nevoie avea eroina dumitale să încerce cu băţul „trăinicia" suprafeţei zăpezii? Şi de ce „trăinicia", ca şi când ar fi fost vorba de un surtuc sau de o mobilă? (Trebuia să spui tăria, nu trăinicia!) Şi „suprafaţa zăpezii" e o expresie stângace, ca şi când ai spune suprafaţa făinii sau a nisipului. Se întâlnesc apoi fraze ca acestea: „Nikifor s-a despărţit de stâlpul porţii" sau „a ţipat şi s-a despărţit de perete".

Scrie un roman. Lucrează la el un an întreg, apoi taie din el o jumătate de an, şi abia după aceea dă-l la tipar. Dumneata nu-ţi cizelezi îndeajuns bucăţile, iar o scriitoare nu trebuie să scrie, ci să brodeze pe hârtie. Cu alte cuvinte, e nevoie de o muncă plină de răbdare şi de migală.

Iartă-mă că-ţi dau aceste sfaturi. Uneori îmi vine să-mi iau un aer important şi să fac oamenilor morală. Astăzi am mai rămas pe loc, mai bine zis am fost silit să mai rămân, dar mâine plec neapărat. Îţi doresc numai şi numai bine.

Al dumitale sincer devotat, A. Cehov

221. Către E.M. Şavrova

22 februarie 1895, Petersburg

Ai dreptate, e un subiect riscant. Nu pot să-ţi spun nimic precis, nu pot decât să te sfătuiesc să încui povestirea în cufăr, s-o laşi acolo un an întreg, şi abia după aceea s-o citeşti. Atunci o să-ţi dai seama singură; mie, însă, mi-e frică să mă pronunţ, mă tem să nu greşesc cumva.

Povestirea e scrisă cam superficial: tendinţa se întrezăreşte peste tot. Amănuntele se lăţesc ca untdelemnul vărsat, iar personajele sunt prea uşor schiţate. Unele sunt de prisos, de pildă fratele şi mama eroinei. Ai şi episoade de prisos, de pildă, întâmplările şi discuţiile dinaintea nunţii şi, în general, tot ce-i în legătură cu nunta. Dar toate acestea, chiar dacă sunt defecte, n-au importanţă. Ceea ce e mai important, după mine, e faptul că n-ai reuşit s-o scoţi la capăt cu partea formală. Ca să discuţi probleme ca degenerarea, psihoza şi altele, trebuie să le cunoşti ştiinţificeşte. Dumneata ai exagerat gravitatea bolii (din discreţie, s-o însemnăm cu litera latină S.). În primul rând, S. e o boală vindecabilă. În al doilea rând, dacă medicii descoperă la vreun bolnav o maladie gravă, cum ar fi ataxia locomotrice (tabesul) sau ciroza ficatului, şi dacă această maladie e provocată de S., medicii dau un verdict oarecum liniştitor, deoarece S. poate fi tratat. În degenerări, în bolile sistemului nervos, în senilitate precoce etc., nu-i de vină numai S., ci un complex de factori, de pildă: băutura, tutunul, lipsa de muncă fizică şi de cumpătare a intelectualilor în ce priveşte hrana, educaţia proastă, condiţiile vieţii de oraş etc. etc. Şi apoi, afară de S „mai există şi alte boli, nu mai puţin grave. De pildă, tuberculoza. De altfel, mi se pare că nu e treaba artistului să biciuiască oamenii pentru că sunt bolnavi. Sunt eu vinovat că sufăr de migrenă? E vinovat Sidor că are S., că e mai predispus la această boală decât Taras? E vinovată Akulka că are tuberculoză osoasă? Niciunul dintre ei nu-i vinovat. Iar dacă cineva e vinovat, asta priveşte poliţia sanitară, şi nicidecum pe artişti.

Medicii din nuvela dumitale se poartă mizerabil. Dumneata îi faci să uite de secretul profesional. Şi nu numai atât: ei trimit în oraş un om grav bolnav, un paralitic. Nu s-o fi zdruncinat în tarantas această nenorocită victimă a misteriosului S.? Femeile din povestirea dumitale privesc S. ca pe o sperietoare. Şi rău fac. S. nu e un viciu, nici rezultatul relei voinţe, ci o boală ca oricare alta, şi bolnavii de S. au şi ei nevoie de o îngrijire caldă, omenească. Nu-i bine ca femeia să fugă de bărbatul ei bolnav, sub pretext că suferă de o maladie urâtă, molipsitoare. De altfel,

ea e liberă să privească boala cum îi place, însă autorul e dator să fie uman până în vârful unghiilor.

Şi, fiindcă vorbim de boli: ştii dumneata că şi gripa provoacă în organism ravagii care nu sunt deloc neglijabile, sub niciun raport? În natură există prea puţine lucruri care să nu fie vătămătoare şi să nu se transmită din generaţie în generaţie. Până şi a respira e vătămător! Eu, personal, urmez următoarea regulă: descriu oameni bolnavi numai în măsura în care sunt caractere sau pitoreşti. Mă feresc să sperii lumea cu bolile. De asemenea, nu admit expresia „veacul nostru nervos", deoarece omenirea a fost nervoasă în toate veacurile. Cine se teme de nervi, n-are decât să se prefacă în nisetru sau în somn. Nisetrul nu poate face decât o singură prostie sau ticăloşie: să nimerească în undiţă, şi apoi pe varză călită.

Aş vrea să scrii despre ceva vesel, primăvăratic, ceva în genul picnicului. Lasă-ne pe noi, doctorii, să descriem infirmi şi călugări negri! În curând voi începe să scriu povestiri umoristice, deoarece mi-am epuizat tot repertoriul psihopatologic.

M-am apucat să-mi construiesc o baie.

Îţi doresc toate cele bune pământeşti şi cereşti. Mai trimite-mi „hârtii de afaceri". Îmi place să citesc povestirile dumitale. Numai, dă-mi voie să-ţi pun o condiţie: oricât de aspră ar fi critica mea, să nu-ţi închipui că povestirea respectivă nu-i vrednică de tipar. Şicanele mele sunt una, iar publicarea bucăţii şi onorariul sunt alta.

Al dumitale, A. Cehov

...*„hârtii de afaceri"* – aşa numea Şavrova manuscrisele ei.

222. Către A.S. Suvorin

23 martie 1895, Melihovo

…Mamin-Sibiriak e un om foarte simpatic şi un scriitor excelent. Ultimul său roman, *Pâinea* (apărut în *Russkaia mîsl*), e mult lăudat. Leskov, mai ales, e entuziasmat. Are lucruri minunate, iar poporul, în cele mai reuşite povestiri ale lui, e cel puţin tot atât de bine prins ca şi în *Stăpân şi argat.* Sunt bucuros că l-ai cunoscut, măcar cât de cât…

223. Către E.M. Şavrova

25 martie 1895, Melihovo

Cher maître al dumitale e foarte vinovat. Am citit de mult povestirea, şi mărturisesc că mi-a plăcut mult, dar am tot întârziat cu răspunsul, am întârziat şi eu, şi zăpada care nu se grăbeşte să se topească şi mă umple de melancolie.

În ultima dumitale povestire sunt foarte multe personaje, ceea ce e şi un merit, şi un defect. Personajele sunt interesante, dar se îngrămădesc, îţi fărâmiţează atenţia într-o mie de cioburi şi, lăţindu-se pe suprafaţa unei singure „hârtii de afaceri", nu lasă urme prea adânci în mintea cititorului. Una din două: ori îţi reduci numărul personajelor, ori scrie un roman. Alege. După mine, ar trebui să scrii un roman. Se vede că însuşi destinul te împinge spre roman, dacă la orice încercare de a scrie o povestire, încep să te ispitească nenumărate chipuri, pe care nu te lasă inima să nu le îngrămădeşti claie peste grămadă.

Mă las în seama sfintelor dumitale rugăciuni.

Al dumitale devotat şi gata să te servească până la sfârşitul vieţii,

A. Cehov

224. Către A.V. Jirkevici

2 aprilie 1895, Melihovo

Mult stimate Alexandr Vladimirovici, în gara noastră nu se dă drumul la scrisorile recomandate, aşa că scrisoarea dumitale a zăcut tot acest timp la Serpuhov. Şi dacă n-ar fi fost vătăşelul nostru, care pleacă în fiecare sâmbătă la oraş, puteai să aştepţi mult şi bine părerea mea.

Povestirea dumitale mi-a plăcut foarte mult. E o bucată bună, într-adevăr intelectuală, literară. La drept vorbind, n-ar fi nimic de criticat în ea, şi nu s-ar putea face câteva observaţii fără importanţă decât în legătură cu unele amănunte. Azi e prima zi de sărbătoare, mereu vin oaspeţi şi mă întrerup de la scris. De aceea, pentru uşurinţă, dă-mi voie să-mi înşir critica pe puncte:

1) Titlul povestirii, „*Împotriva convingerii…”*, nu e reuşit. Nu e destul de simplu. În ghilimele şi cele trei puncte de la urmă se simte o pretenţiozitate nefirească, şi bănuiesc că ţi-a fost sugerat chiar de d-l Stasiulevici. Eu i-aş fi pus un titlu dintr-un singur cuvânt: *Nuiaua* sau *Locotenentul.*

2) Procedeele folosite în descrierea naturii sunt stereotipe. Povestirea trebuia să înceapă cu fraza: „Somov era tulburat, pesemne”, iar tot ce se spune până acolo despre norii care se potoliseră, despre vrăbii, despre câmpie, care se întindea până departe, sunt un prinos pe care-l aduci rutinei. Dumneata simţi natura, dar n-o descrii aşa cum o simţi. Descrierea naturii trebuie să fie înainte de toate pitorească, pentru ca cititorul, închizând ochii, să poată vedea dintr-odată peisajul descris. Asocierea unor momente ca: amurgul, culoarea plumbului, băltoaca, umezeala, argintul plopilor, orizontul înnourat, vrăbiile, luncile din depărtare – nu formează un tablou, deoarece, cu toată bunăvoinţa, nu mi le pot imagina pe toate într-un singur tot armonios. În povestiri, ca a dumitale, descrierea naturii îşi are rost numai atunci când se potriveşte cu momentul şi când te ajută să sugerezi cititorului o anumită stare de spirit, întocmai ca acompaniamentul muzicii în melodeclamaţie. De pildă, atunci când sună deşteptarea şi soldaţii cântă „Tatăl nostru”, sau noaptea, când se întoarce comandantul regimentului, sau a doua zi dimineaţa, când soldatul e dus să-şi primească pedeapsa – peisajul e binevenit, şi dumneata te dovedeşti un adevărat maestru. Izbucnirile fulgerului în depărtare sunt de un efect puternic, dar despre ele era destul să se vorbească numai o dată. În treacăt, fără să se insiste. Altminteri impresia slăbeşte, iar efectul pe care-l face asupra cititorului se împrăştie.

3) Procedee-şablon în descrieri: „Etajera din perete era pestriţă de cărţi”. De ce n-ai spune mai simplu: „etajera cu cărţi”. La

dumneata, volumele lui Puşkin „se izolează”, ediţia *Bibliotecii pentru toţi* „se înghesuie”. La ce folosesc toate acestea? Reţii atenţia cititorului şi-l oboseşti, silindu-l să se oprească în loc ca să-şi imagineze o etajeră pestriţă sau un *Hamlet* înghesuit… Asta-i una. În al doilea rând, toate acestea păcătuiesc prin lipsă de simplitate, prin manierism, iar în ce priveşte procedeul, e învechit. Acum, numai cucoanele mai scriu: „afişul glăsuia” sau „faţa încadrată de păr”.

4) Provincialismele sunt supărătoare într-o povestire atât de mică. De altfel nu numai provincialismele, ci şi cuvintele cu o întrebuinţare rară.

5) Copilăria şi patimile Domnului sunt povestite plăcut, însă tot aşa cum au mai fost descrise de nenumărate ori.

Asta e tot. Lucruri mărunte şi fără nicio importanţă. La fiecare dintre aceste puncte, dumneata ai putea să răspunzi: „E chestie de gust”. Şi ai avea dreptate.

Somov al dumitale, cu toate gândurile lui la patimile Domnului, cu toată lupta lui, îl pedepseşte totuşi pe soldat. Şi acesta e un adevăr artistic. În general, povestirea lasă impresia care trebuie. „E scrisă şi cu talent, şi inteligent, şi într-un spirit nobil” (E un citat dintr-o nuvelă a mea. Când vrea cineva să mă înjure, citează de obicei această frază, cu un „deşi” la început.)

Pentru fotografie şi pentru dedicaţia măgulitoare, îţi exprim mulţumirile mele cordiale. O să-ţi trimit şi eu un portret de-al meu, îndată co o să capăt.

Timpul e mizerabil.

Îţi doresc tot binele şi sărbători fericite.

Al dumitale, A. Cehov

„E scrisă şi cu talent, şi inteligent, şi într-un spirit nobil” – din nuvela „O poveste banală”.

225. Către A.S. Suvorin

13 aprilie 1895, Melihovo

…Sunt pe cale să termin *Familia Polaneţki* de Sienkiewicz. E un fel de pască poloneză cu brânză de vaci şi cu şofran. Dacă lui Paul Bourget i l-am adăuga pe Potapenko, l-am stropi cu apă de colonie din Varşovia, şi l-am împărţit în două, l-am obţine pe Sienkiewicz. Romanul *Polaneţki* e inspirat, fără îndoială, de *Cosmopolis* al lui Bourget, de Roma şi de însurătoare (Sienkiewicz s-a însurat de curând). Găseşti în el şi catacombe, şi un profesor bătrân şi original care oftează după idealism, şi pe sfântul părinte Leon al XIII-lea, cu chip nepământean, şi îndemnul de a se întoarce la molitfelnic, şi critica decadentului care moare de morfinomanie, după ce mai înainte s-a spovedit şi s-a împărtăşit, adică s-a pocăit de rătăcirile sale întru biserică. Fericire familială şi cugetări despre dragoste sunt câte vrei, iar soţia eroului i-e tot atât de credincioasă soţului, şi înţelege atât de subtil cu „inima” şi viaţa, şi pe Dumnezeu, încât până la urmă îţi vine greaţă şi te simţi scârbit ca după o sărutare băloasă. Sienkiewicz nu pare să fi citit cărţile lui Tolstoi, nici pe ale lui Nietzsche şi discută despre hipnotism ca un târgoveţ. În schimb, aproape la fiecare pagină vorbeşte despre Rubens, Borghese, Correggio, Botticelli – şi asta numai ca să-şi etaleze cultura în faţa cititorului burghez şi să dea cu tifla materialismului. Scopul romanului e să legene burghezia în visurile ei de aur. Dacă-i eşti credincios soţiei, dacă te rogi împreună cu ea după molitfelnic, dacă aduni bani, dacă-ţi place sportul – te-ai asigurat şi pentru lumea asta, şi pentru lumea cealaltă. Burgheziei îi plac grozav aşa-zişii tipi pozitivi şi romanele cu deznodământ fericit, deoarece acestea îi bat în strună: că, adică, poţi să strângi capital şi totuşi să rămâi neprihănit, poţi să fii fiară sălbatică şi totuşi fericit…

226. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

6 octombrie 1895, Melihovo

Aseară, pe înnoptate, ţi-am citit *Inspecţia guvernatorului.* Ca fineţe, ca acurateţe, şi sub toate raporturile, aceasta e cea mai bună dintre lucrările dumitale, câte le cunosc. Îţi lasă o impresie puternică. Numai sfârşitul, începând de la dialogul cu conţopistul, e scris într-un ton oarecum ameţit, şi s-ar cere *piano,* deoarece e vorba de tristeţe. Se simte că dumneata cunoşti foarte bine viaţa, şi repet ceea ce am mai spus şi altă dată: progresezi mereu, de parcă fiecare an ar mai adăuga câte încă un etaj la talentul dumitale…

227. Către A.S. Suvorin

21 octombrie 1895, Melihovo

Îţi mulţumesc pentru scrisoare, pentru cuvintele calde şi pentru invitaţie. Voi veni, dar nu cred că înainte de sfârşitul lui noiembrie, deoarece am foarte mult de lucru. În primul rând, la primăvară intenţionez să construiesc în sat un local nou pentru şcoala al cărei epitrop sunt. Pentru asta, trebuie să întocmesc din timp planul, să fac devizul, să alerg încoace şi încolo etc. În al doilea rând – închipuie-ţi! – scriu o piesă, pe care, de asemenea, nu cred s-o termin înainte de sfârşitul lui noiembrie. O scriu cu plăcere, deşi spun prostii mari care contrazic condiţiile impuse de scenă. E o comedie în patru acte, cu trei roluri pentru femei şi şase pentru bărbaţi, cu un peisaj (o vedere spre lac), cu multe discuţii despre literatură, cu puţină acţiune şi cu cinci puduri de dragoste.

Am citit despre fiascoul Ozerovei şi mi-a părut rău pentru ea, deoarece nimic nu e mai dureros ca insuccesul. Îmi închipui cum a plâns biata […] şi cum a îngheţat de spaimă când a citit în *Pet[erburgskaia] gaz[eta]* că jocul ei a fost calificat drept ridicol. De asemenea, am citit şi despre succesul repurtat la teatrul dumitale de *Puterea întunericului.* Fără îndoială, e bine că pe Aniutka a jucat-o Domaşeva şi nu „micuţa", care îţi este atât de simpatică (după spusele dumitale). „Micuţa" ar trebui s-o joace pe Matriona. Când am fost în august la Tolstoi, mi-a spus, în timp ce-şi ştergea mâinile, pe care tocmai şi le spălase, că nici nu se gândeşte să-şi refacă piesa. Acum, când îmi aduc aminte de vorbele lui, mă gândesc că Tolstoi ştia de pe atunci că piesa îi va fi aprobată *in toto* pentru scenă. Am stat la el o zi şi jumătate, şi mi-a făcut o impresie minunată. M-am simţit uşor, ca la mine acasă, iar discuţiile noastre au fost şi ele uşoare. Când ne vom întâlni, îţi voi povesti totul mai pe larg.

În noiembrie îmi va apărea în *Russkaia mîsl* povestirea *Omorul,* iar în decembrie altă povestire, *Ariadna.*

Sunt foarte necăjit şi iată de ce: la Moscova apare o revistă admirabilă, *Hirurghiceskaia letopis,* care se bucură de succes chiar şi în străinătate. E redactată de celebrii savanţi chirurgi Sklifasovski şi Diakonov. Numărul abonaţilor creşte an cu an, şi totuşi bilanţul anual e deficitar. Până acum (până în ianuarie 1896 inclusiv), deficitul a fost acoperit de Sklifasovski. Dar cum el a fost mutat la Petersburg, şi-a pierdut clientela, aşa că nu mai are bani de prisos, şi nimeni nu ştie cine va acoperi deficitul pe 1896 – în cazul când va fi un deficit. Însă, judecând prin analogie cu ce a fost anii trecuţi, trebuie să ne aşteptăm la un deficit de 1000-1500 de ruble. Aflând că revista e în primejdie să dispară,

m-am cam înfierbântat. Auzi absurditate: să piară o revistă de care nu ne putem lipsi, o revistă care, peste 3-4 ani, va aduce venituri – să piară pentru o sumă ridicolă! Această absurditate parcă m-a izbit drept în moalele capului şi, înfierbântat cum eram, am promis că voi găsi eu un editor, deplin încredinţat că voi găsi. Şi am început să caut cu înfrigurare, să mă rog, să mă umilesc, să alerg, să iau masa dracu' ştie cu cine, dar n-am găsit pe nimeni. Îmi rămăsese nădejdea la Soldatenkov. Dar el e plecat în străinătate şi se întoarce abia în decembrie, iar problema trebuie rezolvată neapărat până în noiembrie. Ce păcat că nu e tipografia dumitale la Moscova! Nu m-aş afla acum în situaţia ridicolă de misit ghinionist. Când ne vom întâlni, îţi voi descrie tabloul complet al emoţiilor prin care am trecut. Dacă n-ar fi construcţia şcolii, care mă va costa vreo mie cinci sute de ruble, m-aş apuca să editez revista pe cont propriu – atât de greu îmi vine să mă împac cu această evidentă absurditate! La 22 oc[tombrie] o să plec la Moscova şi o să le propun redactorilor să încerce o ultimă soluţie: să ceară o subvenţie de 1500-2000 de ruble pe an. Dacă vor fi de aceeaşi părere, o să mă reped până la Petersburg şi o să încep intervenţiile. Dar cum se fac aceste intervenţii? Vrei să mă înveţi? Ca să salvez revista aş fi în stare să mă duc la oricine şi să fac anticameră oriunde. Dacă voi reuşi, voi răsufla uşurat şi voi fi pe deplin satisfăcut, pentru că a salva o bună revistă chirurgicală e tot atât de merituos ca a face 20.000 de operaţii reuşite! În orice caz, sfătuieşte-mă cum să procedez.

Cu începere de duminică, scrie-mi la Moscova, la „Marele hotel Moscova", camera nr. 5.

Cum merge piesa lui Potapenko? Şi, în general, ce e cu Potapenko? Am primit o scrisoare tristă de la Jean Şceglov. Astronoama o duce greu. Încolo, deocamdată, totul e în ordine. Cât voi sta la Moscova, o să mă duc regulat la operetă: ziua o să-mi bat capul cu piesa mea, iar seara o să mă duc la operetă.

Te salut cu tot respectul. Scrie-mi, te rog din suflet.

Al dumitale devotat A. Cehov

...scriu o piesă – „Pescăruşul".

Am citit despre fiascoul Ozerovei – recenzia lui *Homo novus* (A.G. Kugel) publicată în „Peterburgskaia gazeta", 13 octombrie 1895, cu privire la felul cum a interpretat Ozerova rolul Luizei din piesa „Intrigă şi iubire" de Schiller.

...am citit şi despre succesul repurtat de „Puterea întunericului" – recenzia lui *Homo novus* (A. G. Kugel), apărută în „Peterburgskaia gazeta", la 20 octombrie 1895, cu privire la punerea în scenă a piesei lui L.N. Tolstoi la Teatrul cercului literar-artistic.

„Omorul" şi *„Ariadna"* – povestiri de Cehov.

Revista „Hirurghiceskaia letopis" şi-a început apariţia în 1891. Cehov a luat parte activă la intervenţiile ce s-au făcut pentru continuarea editării revistei, care în 1897 a reapărut sub titlul „Hirurghia", dar în luna noiembrie a aceluiaşi an a fost din nou ameninţată cu încetarea apariţiei. Şi de rândul acesta Cehov a făcut intervenţiile cuvenite, obţinând subvenţia necesară. În legătură cu această problemă, Cehov a intrat în corespondenţă cu redactorul revistei, profesorul P.I. Diakonov, dar scrisorile acestea s-au pierdut. Totuşi, din scrisorile lui Diakonov către Cehov, păstrate în Arhiva Cehov, se vede sprijinul acordat de Cehov în această împrejurare. Într-una dintre scrisori (noiembrie 1897). Diakonov îi scrie: „Eşti singurul om care-şi dă seama serios şi cu adevărat de importanţa revistei, şi fără concursul dumitale ea n-ar fi reapărut… Ultimele dumitale scrisori mi-au dat curaj, m-au făcut să prind viaţă pentru câtva timp."

...*piesa lui Potapenko* – „Străinii”. Se pregătea punerea ei în scenă la Teatrul Cercului literar-artistic.

228. Către A.S. Suvorin

10 noiembrie 1895, Melihovo

Titlul *Pe cuvânt de onoare* nu e potrivit pentru piesă. Pe cât îmi dau eu seama, ideea piesei ar fi cam aşa: noi privim viaţa prea formal, iar convenienţele cu care ne-am încătuşat sau care ne-au hipnotizat sunt adesea mai puternice decât voinţa noastră. Dar, din pricina titlului, cititorii şi spectatorii piesei *Pe cuvânt de onoare* vor privi problema prea limitat şi se vor întreba: trebuie sau nu trebuie să-ţi ţii cuvântul de onoare? Şi vor ajunge la concluzia că autorul îi sfătuieşte să nu şi-l ţină… După cum vezi, titlul acesta e de-a dreptul primejdios. Pe lângă cuvântul de onoare, ar mai trebui inclusă încă vreo convenienţă, de pildă obligativitatea duelului sau obiceiul de a privi cu dispreţ şi a nu ierta pe omul care, cândva, fie şi în leagăn, a delapidat sau a minţit… În piesă, nimeni n-are dreptate, pentru că toţi sunt încătuşaţi. Dar ar trebui să fie şi mai încătuşaţi, şi ar trebui încătuşaţi şi fata, şi fratele ei.

Piesa mea merge, şi deocamdată merge lin. Dar ce va fi mai pe urmă, spre sfârşit nu-mi pot da seama. O s-o termin în noiembrie…

„Pe cuvânt de onoare” – comedie de A.S. Suvorin.

Piesa mea – „Pescăruşul”.

229. Către A.S. Suvorin

21 noiembrie 1895, Melihovo

Am terminat piesa. Împotriva tuturor regulilor artei dramatice, am început-o *forte* şi am terminat-o *pianissimo.* Drept rezultat, mi-a ieşit o nuvelă. Sunt mai curând nemulţumit decât mulţumit şi, recitindu-mi piesa nou-născută, mă conving o dată mai mult că nu sunt dramaturg. Actele sunt foarte scurte, în total patru. Cu toate că aceasta nu e decât osatura piesei, canavaua ei, care până la stagiunea viitoare se va modifica de un milion de ori, am dat dispoziţii să mi se bată două exemplare la Remington (maşina bate două exemplare deodată), dintre care unul ţi-l voi trimite dumitale. Numai te rog să nu-l mai dai nimănui să-l citească…

E vorba de piesa „Pescărușul”.

1896

230. Către V.G. Korolenko

19 februarie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Galaktionovici, după cum vezi, sunt acasă. Când mi-ai scris ultima scrisoare, eram departe de Petersburg. Nu cred că voi veni la serata dată în folosul familiei lui G.I. Uspenski, deoarece nu mi-e uşor să plec acum de acasă şi pentru că, de fapt, eu nu citesc pe la serate. Dacă citesc 4-5 minute, mi se usucă gura, răguşesc şi încep a tuşi aproape fără întrerupere.

N-am fost la Vukol, la sărbătorire. Trecând prin Moscova, m-am dus să-l văd pe Lev Tolstoi, la care am petrecut cu plăcere vreo două ore.

Primesc regulat *Russkoe Bogatstvo.* Mulţumesc foarte mult.

Îţi strâng mâna cu putere. Al dumitale cu tot sufletul

A. Cehov

Când ai de gând să te mai duci la Moscova, dă-mi şi mie de ştire.

V.G. Korolenko îl rugase pe Cehov să ia parte la serata dată pentru ajutorarea familiei lui Gleb Uspenski, care era bolnav.

N-am fost la Vukol, la sărbătorire – Cehov avusese intenţia să ia parte la sărbătorirea aniversării revistei „Russkaia mîsl", la Lavrov acasă, dar nu s-a dus, deoarece fusese reţinut la Petersburg.

231. Către A.A. Tihonov (Lugovoi)

27 aprilie 1896, Melihovo

Mult stimate Alexei Alexeevici!

Prin prezenta îţi fac cunoscut că povestirea pe care o scriu pentru *Niva* se apropie de sfârşitul celei de a doua coli. Cred că se va intitula *Căsătoria mea*, dar încă nu pot spune nimic precis. Subiectul e inspirat din viaţa intelectualilor din provincie. Dacă voi termina-o în iunie sau în iulie, iar dumneata nu vei fi la Petersburg, atunci unde şi cui s-o trimit? Răspunde-mi. Şi acum, dă-mi voie să-ţi urez tot binele şi să te asigur de stima şi devotamentul meu.

A. Cehov

Cehov şi-a intitulat povestirea „Viaţa mea".

232. Către A.S. Suvorin

20 iulie 1896, Melihovo

Pastorul Sang e o piesă interesantă, emoţionantă chiar, şi e concepută inteligent. În schimb, se simte că-i scrisă la repezeală, probabil într-o şedinţă-două, şi e şi tradusă mizerabil. Dar nu merge pentru scenă, pentru că nu are nici acţiune, nici personaje vii, nici interes dramatic. Ea nu prezintă importanţă nici ca dramă şi nici ca operă literară în genere, mai ales că ideea de bază nu e limpede, iar finalul e de-a dreptul confuz şi pare bizar. Nu poţi cere eroilor tăi să facă minuni, când tu însuţi n-ai convingeri bine definite în privinţa minunilor.

Karl Bürin e cu totul altceva. E o piesă adevărată, plină de nerv, de prospeţime, spumoasă, inteligentă, afară doar de ultimul act, care-i lucrat muiereşte, *à la* S.I. Smirnova. Dacă doreşti, şi dacă vii la Feodosia, am putea s-o adaptăm împreună la moravurile ruseşti. Dar ar fi de ajuns numai trei acte. Titlul, *Femeile,* e pretenţios şi îl va face pe spectator să se aştepte la mai mult de la piesă. Mai bine să-i zicem *Violonista* sau *La mare.* Să-i introducem mai multă mare şi să-i zicem aşa. Apoi să renunţăm la palme, ajung cuvintele ca „nemernicul", „mincinosule". Rusului îi place să se uite la încăierări, dar nu poate suferi injuriile aduse unei persoane în public, cum ar fi pălmuitul, de pildă. Afară de asta, publicul nostru nu prea are încredere în nobleţea care împarte palme…

„Pastorul Sang" – adică *„Mai presus de puterea noastră"*, piesă de Björnstjerne-Björnson.

„Karl Bürin" – adică „Karla Buring", piesă de Laura Marcholm, tradusă în limba rusă sub titlul „Femeile".

233. Către M.P. Cehov

18 octombrie 1896, Petersburg

Piesa s-a prăbuşit cu zgomot. În teatru stăruia o încordare apăsătoare, nedumerire şi jenă. Autorii au jucat idiot şi infam.

De aici morala: nu trebuie să scriu piese.

Cu toate acestea, sunt sănătos, viu şi nevătămat.

Tătucul vostru, A. Cehov

Cehov vorbeşte de insuccesul „Pescăruşului" la premieră, când a fost jucat la Teatrul Alexandrinski, la 17 octombrie 1896.

234. Către P.F. Iordanov

23 octombrie 1896, Melihovo

Mult stimate Pavel Feodorovici, îţi scriu din nou. Am executat comanda dumitale. Dar n-ar fi bine să organizăm la Bibliotecă şi o „secţie de informaţii" în mare? Această secţie ar putea atrage la Bibliotecă oameni serioşi, cu preocupări variate (doar avem destui la Taganrog!), ca şi pe toţi cei ce ar avea nevoie de informaţii şi îndrumări practice. Secţia ar cuprinde: almanahuri generale şi speciale, dicţionare lingvistice, enciclopedice, agricole, medicale şi tehnice, regulamente militare, marine, regulamentul privitor la pedepse, la cei aflaţi în stare de arest, regulamentul vămilor, al cambiilor etc. etc., monitoare oficiale cu privire la personalul tuturor departamentelor, statutele celor mai cunoscute societăţi ştiinţifice şi de binefacere, dările de seamă ale acestor societăţi, indici bibliografici, programele tuturor instituţiilor de învăţământ, călăuze şi ghiduri, *Toată Rusia,* informaţii de ordin financiar şi comercial, listele tragerilor etc., cărţi de bucătărie, jurnale de modă, sport şi jocuri, cataloage, preţuri-curente şi reclamele marilor firme comerciale şi agricole. Nu le mai pomenesc pe toate. Secţia ar putea fi gata până în decembrie, când ar trebui să inserezi un anunţ în *Tag[anrogski] vestnik* cum că cetăţenii pot primi gratuit date şi informaţii de la Bibliotecă, unde se găsesc tot felul de îndreptare, şi că direcţia intenţionează să completeze mereu această secţie cu cele mai noi îndreptare. Dacă doreşti ca Biblioteca să facă abonamente la reviste şi ziare, şi să-şi ia sarcina de a executa comenzi de cărţi, de note muzicale, de piese etc., eu îţi stau la dispoziţie să organizez o agenţie gratuită. Bineînţeles, Biblioteca n-ar câştiga mare lucru cu abonamentele la publicaţii, dar nu acesta e lucrul important: important e că, încet-încet, Biblioteca ar atrage publicul şi i-ar deveni indispensabilă.

Până la mijlocul lui noiembrie, stau acasă. Aşa că adresează-mi scrisorile la Lopasnea, gubernia Moscova.

Îţi doresc numai bine.

Cu toată stima, A. Cehov

Dar te rog să nu spui nimănui că mă ocup de Bibliotecă. De curând a apărut iarăşi în *Novosti dnea* o prostie, însă destul de neplăcută.

Începând cu ultimul deceniu al secolului trecut şi până la sfârşitul vieţii sale, Cehov s-a ocupat îndeaproape de Biblioteca publică din Taganrog. În 1890, în drum spre Sahalin, îi scria lui K.G. Foti, primarul oraşului Taganrog: „...Am dat în grijă să ţi se trimită cartea «Puterea întunericului" de L. Tolstoi, cu autograful autorului. Rog Biblioteca oraşului să primească acest mic dar din partea mea, după cum am intenţia s-o rog şi pe viitor să primească toate volumele cu facsimilele autorilor, pe care le am în prezent şi pe care le adun şi le păstrez special pentru

Biblioteca oraşului meu natal.” Primul transport masiv de cărţi a fost expediat de Cehov la Taganrog în martie 1895 şi de atunci a trimis regulat cărţi din biblioteca sa personală sau achiziţionate anume pentru Taganrog. Cehov nu înceta să se intereseze de Bibliotecă nici când se afla în străinătate. În scrisoarea către M.P. Cehova (4 martie 1898), îi scria de la Nisa: „N-am bani, dar tentaţia a fost prea mare: nu m-am putut stăpâni şi am expediat Bibliotecii din Taganrog toţi clasicii francezi. M-au costat destui bani.”

Cehov s-a ocupat de asemenea şi de problema înfiinţării unui muzeu la Taganrog, precum şi de alte nevoi culturale ale oraşului. Aproape toată corespondenţa sa cu P.F. Iordanov era consacrată acestor probleme.

235. Către N.I. Korobov

1 noiembrie 1896, Melihovo

…Piesa mea a făcut multă vâlvă în sensul că unii susţin că e stupidă şi mă înjură de se înfierbântă cerul, iar alţii că e o piesă „admirabilă”. Nu mai înţeleg nimic, eu însă am zburat din Petersburg ca o bombă, iar acum primesc nenumărate scrisori, ba chiar şi telegrame; sala e totdeauna arhiplină…

E vorba de punerea în scenă a piesei „Pescărușul” la Teatrul Alexandrinski.

236. Către E.M. Şavrova

1 noiembrie 1896, Melihovo

Dacă dumneata, stimato, „o spectatoare”, te referi la prima reprezentaţie, dă-mi voie – o, dă-mi voie să mă îndoiesc de sinceritatea dumitale. Te grăbeşti să picuri un balsam alinător pe rănile mele de autor, socotind că, având în vedere împrejurările momentului, e mai bine şi mai necesar să recurgi la balsam decât să fii sinceră. Eşti bună, dragă Mască, eşti chiar foarte bună, ceea ce face cinste inimii dumitale. Eu n-am stat până la sfârşitul primului spectacol, dar cât am văzut a fost mohorât, cenuşiu, trist şi rigid. N-am împărţit eu rolurile, nu mi s-au dat decoruri noi, nu s-au făcut decât două repetiţii, artiştii nu-şi cunoşteau rolurile şi, drept rezultat, panică generală şi descurajare totală. Până şi Kommissarjevskaia, care la una dintre repetiţii a fost neasemuită, aşa fel încât cei din staluri plângeau cu nasul în pământ, a jucat slab…

În orice caz, eu sunt foarte mişcat, cât se poate de mişcat, şi-ţi mulţumesc. Mi se publică într-un volum toate piesele şi, îndată ce va apărea, o să-ţi trimit un exemplar. Numai, ai grijă să mă anunţi dacă îţi schimbi adresa. Nu ştiu dacă *Pescăruşul* o să se joace la Moscova, n-am văzut pe niciunul dintre prietenii mei moscoviţi şi nici n-am primit scrisori de la ei, dar cred că o să se joace.

Ce mai faci? De ce nu încerci să scrii o piesă? Dacă ai şti ce senzaţie ai! Parcă ai intra pentru întâia oară într-o baie de narzan, neîncălzită. Încearcă. Şi, pentru că veni vorba, te-ai cam lenevit în ultimul timp, nu mai scrii nimic. Asta nu-i bine.

Eu voi sta acasă până pe la 15-20 noiembrie. Mai scrie-mi câteva rânduri, m-am plictisit de viaţă, crede-mă. Am senzaţia că nu mai este nimic şi că nici n-a fost nimic.

Îţi doresc numai bine, şi, încă o dată, îţi mulţumesc.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea Şavrovei cu privire la prima reprezentaţie a piesei „Pescăruşul”.

237. Către V.V. Bilibin

1 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Viktor Viktorovici, îţi mulţumesc mult, foarte mult pentru scrisoare. Bineînţeles că mă bucur, mă bucur chiar mult, totuşi succesul celui de al doilea şi de al treilea spectacol nu poate şterge din sufletul meu impresia lăsată de primul. Nu l-am văzut până la sfârşit, dar atât cât am văzut a fost trist şi din cale-afară de ciudat. Actorii nu-şi ştiau rolurile, jucau rigid, şovăiau, se descurajaseră toţi. Până şi Kommissarjevskaia îşi pierduse curajul şi juca slab. Pe deasupra, în teatru era o căldură de iad.

Ai fi zis că toate stihiile se ridicaseră împotriva piesei. Totuşi aş putea servi drept pildă tineretului: după spectacol am luat cina la Romanov, noaptea am dormit tun, când m-am sculat a doua zi, n-am citit cronicile teatrale (ziarele aveau o înfăţişare sinistră), iar la amiază am şters-o la Moscova…

Răspuns la scrisoarea lui V.V. Bilibin din 25 octombrie 1896, prin care acesta îi aducea la cunoştinţă succesul repurtat de „Pescărușul” la cel de-al treilea spectacol de la Teatrul Alexandrinski.

238. Către V.G. Korolenko

8 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Galaktionovici, n-ai putea să-mi comunici numele adevărat, cel de botez şi cel de familie, al lui L. Melşin, autorul volumului *În lumea celor oropsiţi,* şi adresa lui? Vreau să-i trimit *Sahalinul* meu.

Cu acest prilej, scrie-mi cum o mai duci. Îţi doresc tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

239. Către T.L. Tolstaia

9 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimată Tatiana Lvovna, vedeţi când mă apuc, în sfârşit, să vă răspund? Am primit scrisoarea dumneavoastră la întoarcerea din Crimeea, în a doua jumătate a lui septembrie. Era o vreme minunată, starea mea sufletească era la fel, dar nu m-am grăbit să vă răspund, deoarece eram sigur că peste o zi-două voi veni la Iasnaia Poleana. Au început însă a-mi sosi scrisori şi telegrame care îmi cereau stăruitor să plec la Petersburg – se pregătea punerea în scenă a piesei mele – şi am plecat. Dar piesa, pe cât se pare, n-a avut succes, şi iată-mă din nou acasă.

Acum a nins, şi e prea târziu să mai vin la Iasnaia Poleana.

Mă întrebaţi, în scrisoare, dacă n-am ceva gata ca să vin să vă citesc. La sfârşitul verii, terminasem o nuvelă de 5 coli: *Viaţa mea* (alt titlu nu m-am priceput să-i găsesc), pe care aveam de gând s-o aduc cu mine la Iasnaia Poleana, în corectură. Acum se publică în supliment la *Niva,* dar simt că mi-e scârbă de ea, deoarece peste nuvelă a trecut tăvălugul cenzurii şi multe pasaje sunt de nerecunoscut.

La Petersburg, l-am văzut pe D.V. Grigorovici. M-a impresionat aspectul lui cadaveric. Avea faţa galbenă-verzuie a bolnavilor de cancer. Se spune că s-a obosit peste măsură de mult la expoziţia din Nijni-Novgorod.

Îngăduiţi-mi să vă mulţumesc pentru scrisoare şi pentru bunăvoinţa dumneavoastră, pe care, vă rog să mă credeţi, o preţuiesc mai mult decât sunt în stare să v-o spun prin vorbe. Salutări respectuoase lui Lev Nikolaevici şi întregii dumneavoastră familii. Vă doresc numai bine.

Cu adânc respect,

A. Cehov

240. Către A.F. Koni

11 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimate Anatoli Feodorovici, nici nu vă puteţi închipui câtă plăcere mi-a făcut scrisoarea dumneavoastră. Am urmărit din sală numai primele două acte ale piesei mele, după aceea am stat între culise, simţind clipă cu clipă cum mi se prăbuşea *Pescăruşul.* Imediat după spectacol şi a doua zi, lumea căuta să mă convingă că am descris numai idioţi, că din punct de vedere scenic piesa mea e greoaie, lipsită de inteligenţă, confuză, ba chiar absurdă etc. etc.

Închipuiţi-vă situaţia mea: era un fiasco cum nici n-aş fi visat! Mi-era şi ciudă, şi ruşine, şi am plecat din Petersburg chinuit de tot felul de îndoieli. Mă gândeam că dacă am scris şi am pus în scenă o piesă care excelează prin lipsuri monstruoase, înseamnă că am pierdut orice sensibilitate şi, prin urmare, maşinăria mi s-a stricat definitiv. După ce am ajuns acasă, am primit veşti din Petersburg prin care mi se aducea la cunoştinţă că spectacolul al doilea şi cel de al treilea au avut succes. Mi-au venit apoi mai multe scrisori, unele semnate, altele anonime, prin care cei ce le scriau îmi elogiau piesa şi-i înjurau pe recenzenţi. Le-am citit cu plăcere, dar tot îmi era ciudă şi ruşine, şi, fără să vreau, nu mă slăbea gândul că dacă aceşti oameni cumsecade găseau că trebuie să mă consoleze, însemna că totuşi stau prost. Însă scrisoarea dumneavoastră a avut asupra mea un efect hotărâtor. Vă cunosc de mult, vă respect profund şi am mai multă încredere în dumneavoastră decât în toţi criticii la un loc. Se vede că aţi simţit profund ceea ce mi-aţi scris, de aceea scrisoarea e atât de frumoasă şi de convingătoare. Acum sunt liniştit şi nu mă mai gândesc cu silă nici la piesă, nici la spectacol.

Kommissarjevskaia e o actriţă admirabilă. La una dintre repetiţii, mulţi dintre cei de faţă plângeau şi afirmau că astăzi e cea mai bună actriţă din Rusia. La spectacol însă s-a molipsit şi ea de dispoziţia generală duşmănoasă *Pescăruşului* meu. Parcă se zăpăcise şi-şi mai pierduse şi glasul. Presa noastră îi arată răceală, pe nedrept, şi-mi pare rău pentru ea.

Îngăduiţi-mi să vă mulţumesc din tot sufletul pentru scrisoare şi să vă asigur că preţuiesc mai mult decât sunt în stare să v-o spun prin vorbe sentimentele care v-au îndemnat să mi-o scrieţi, iar compasiunea dumneavoastră, pe care la sfârşitul scrisorii o numiţi „fără rost", n-o s-o uit niciodată, niciodată, orice s-ar întâmpla!

Primiţi asigurarea adâncului meu respect.

Al dumneavoastră devotat, A. Cehov

În scrisoarea sa din 7 noiembrie 1896, A.F. Koni îi împărtăşeşte lui Cehov impresia pe care i-o făcuse spectacolul „Pescăruşul”: „Am auzit (de la Savina) că felul cum a primit publicul piesa dumitale te-a amărât mult… Dă-mi voie, mie, unuia dintre spectatori – profan, poate, în literatura şi arta dramatică, însă cunoscător în ale vieţii datorită experienţei mele profesionale – să-ţi spun că-ţi sunt recunoscător pentru marea satisfacţie pe care mi-a prilejuit-o piesa dumitale. «Pescăruşul” este o operă excepţională prin noutatea concepţiei şi profunzimea analizei psihologice. Vezi pe scenă viaţa însăşi cu conflictele ei tragice, cu lâncezeala revoltătoare a spiritului şi suferinţele ei mute. Viaţa cea de toate zilele pe care o cunoşti prea bine, dar a cărei ironie crudă nu e înţeleasă aproape de nimeni, o viaţă atât de accesibilă şi de apropiată nouă, încât sunt clipe când uiţi că te afli la teatru, şi-ţi vine să te amesteci în discuţiile care au loc în faţa ta. Şi ce frumos e sfârşitul! Cât de veridic şi de firesc e faptul că nu se sinucide eroina (cum ar fi făcut, fără îndoială, orice dramaturg mediocru care urmăreşte să stoarcă lacrimi publicului), ci tânărul care trăieşte cu capul în nori şi nu înţelege ce rost au toate ce se petrec în jurul lui. Mi-a plăcut foarte mult şi faptul că piesa se întrerupe pe neaşteptate, lăsându-l pe spectator să-şi închipuie singur viitorul, un viitor mohorât, searbăd, confuz. Aşa se termină sau, mai bine zis, aşa se desfăşoară operele epice…”

241. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

20 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Ivanovici, după cum vezi, nici eu nu răspund imediat la scrisori. Maşa stă tot acolo unde stătea şi anul trecut: Suharevskaia-Sadovaia, casa Kirchhof.

E adevărat, la prima reprezentaţie de la Petersburg, *Pescăruşul* meu a suferit o cădere formidabilă. Teatrul clocotea de furie, aerul se încinsese de ură, şi eu – potrivit legilor fizicii – am zburat din Petersburg ca o bombă! Vinovaţi de toate acestea sunteţi voi, tu şi Sumbatov, pentru că voi m-aţi îndemnat să scriu piesa.

Îţi înţeleg antipatia mereu sporită pentru Petersburg. Totuşi oraşul acesta are şi câteva lucruri bune, de pildă Nevski pe o zi însorită sau Kommissarjevskaia, pe care o consider o actriţă neasemuită.

Cu sănătatea o duc binişor. Cu moralul, de asemenea. Mi-e frică însă că în curând moralul meu va coborî din nou: Lavrov şi Golţev au stăruit să-mi publice *Pescăruşul* în *Russkaia mîsl,* şi atunci să vezi cum o să mă ia în primire critica literară! E ceva tot atât de dezgustător ca şi când te-ai băga într-o băltoacă la vreme de toamnă!

Te plictisesc iarăşi cu o rugăminte: pe lângă Biblioteca oraşului Taganrog va lua fiinţă o secţie de informaţii. Trimite-mi pentru această secţie programul şi statutul societăţii voastre filarmonice, statutul Fondului literar şi, în general, tot ce vei găsi şi vei socoti tu că are un caracter informativ. Iartă-mă pentru această veselă însărcinare.

Plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna, iar ţie sănătate.

Al tău, A. Cehov

Mai scrie-mi.

Răspuns la scrisoarea lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko din 11 noiembrie 1890: „De mult nu mai ştiu nimic despre tine, şi asta mă neliniştește. N-am citit nicio recenzie cu privire la «Pescăruşul". Am auzit, doar, că n-a avut succes, mai bine zis că a suferit un eşec straniu, şi asta m-a durut…"

Nemirovici-Dancenko era profesor la Şcoala de artă dramatică de pe lângă Societatea filarmonică.

242. Către E.M. Şavrova

20 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimată colegă, în primul rând, dă-mi voie să-ţi fac o aspră observaţie: de ce l-ai cumpărat pe Boccaccio? De ce? Din partea dumitale asta nu mi-a plăcut deloc.

În schimb, povestirea mi-a plăcut mult, foarte mult. E o bucată bună, agreabilă şi scrisă inteligent. Dar, ca de obicei, conduci acţiunea fără destulă energie, din care pricină şi povestirea pare, pe alocuri, lipsită de viaţă. Imaginează-ţi un iaz întins, din care apa se scurge într-o şuviţă atât de subţire, încât ochiul nici nu observă mişcarea apei. Imaginează-ţi apoi că pe faţa iazului plutesc tot felul de obiecte: surcele, scânduri, butoaie goale, frunze. Datorită curentului abia simţit al apei, toate obiectele acestea se îngrămădesc la gura pârâului şi par nemişcate. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu povestirea dumitale: are prea puţină mişcare, şi prea multe amănunte se îngrămădesc în ea. Dar pentru că m-am trezit din somn chiar acum şi mintea mea lucrează defectuos, dă-mi voie să-ţi expun critica pe puncte:

1) Primul capitol eu l-aş începe de la cuvintele: „Chiar în clipa aceea, o caleaşcă nu tocmai mare…” Ar fi mai simplu aşa.

2) Reflecţiunile cu privire la bani (300 de ruble) din primul capitol ar putea fi lăsate la o parte.

3) „În toate manifestările sale” – e de prisos.

4) Tinerii căsătoriţi îşi aranjează interiorul „ca toată lumea”. Asta aminteşte de soţii Berg din *Război şi pace.*

5) Discuţia cu privire la copii, care începe cu vorbele: „Iată, s-o luăm pe nepoată-mea” şi se termină cu „pus” – e agreabilă, dar cam încurcă lucrurile şi nu merge în povestire.

6) Dar parcă de cele două surori şi de Koriţki e nevoie? Era de ajuns să vorbeşti despre ei în treacăt, pentru că şi ei încurcă. Dacă ţii numaidecât ca Vava să-şi vadă copilul, nu e nevoie s-o trimiţi la Moscova; se duce atât de des la Moscova, încât e greu să te ţii de ea.

7) De ce-ai făcut-o pe Vava prinţesă? Asta îngreuiază numai.

8) Expresia „*distinguée*[13]” cred că ar fi timpul s-o arunci la gunoi, ca şi cuvântul „flirt”, de altfel.

9) Descrierea drumului parcurs spre a merge la nuntă e de prisos.

10) La profesor – e foarte bine.

11) Eu aş fi încheiat capitolul al şaptelea fără să mai amintesc de Andriuşa, deoarece Andantele din *Sonata lunii* lămureşte totul. Dar dacă totuşi ai numaidecât nevoie de Andriuşa, cel puţin renunţă la capitolul al nouălea, care îngreuiază.

12) Nu-l pune pe Andriuşa să cânte. E dulceag. Şi de ce trebuie să aibă umeri de uriaş? E prea, cum să spun, „gen Şapir”!

13) Păstrează-i în text pe Cezar şi pe soţia lui, dar titlul *Soţia Cezarului* nu merge… E şi necuviincios, şi nici nu-i potrivit.

14) După toate acestea, trimite povestirea la *Russkaia mîsl* – acolo eşti cunoscută – ca din partea dumitale. Pune-o într-un plic şi lipeşte deasupra o marcă de 5 copeici. Iar eu voi trece pe la redacţie şi voi afla cum stau lucrurile.

Nu uita că Cezar şi soţia lui sunt figurile centrale, şi nu-i lăsa pe Andriuşa şi pe surorile lui să-i pună în umbră. Dă-l afară şi pe Smaragdov. Figurile de prisos nu fac decât să îngreuieze povestirea.

Repet, povestirea e bună. Soţul ţi-a reuşit cum nu se poate mai bine. Dar iată că nu mai am loc. *Pescăruşul* va apărea în numărul de decembrie al revistei *Russkaia mîsl.*

Îţi doresc sănătate!

Le „*cher maître*”, A. Cehov

...povestirea mi-a plăcut mult – „Soţia Cezarului”.

...gen Şapir – în stilul scriitoarei O.A. Şapir.

243. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

26 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite prietene, răspund la partea esenţială a scrisorii tale: de ce ne angajăm atât de rar în discuţii serioase. Când oamenii tac, înseamnă că n-au despre ce vorbi sau că se sfiesc. Despre ce să vorbim? Noi nu facem politică, n-avem nici viaţă socială, nici viaţă de club, nici măcar o viaţă de stradă. Existenţa noastră de târgoveţi e sărăcăcioasă, monotonă, anostă, lipsită de orice interes – şi e tot atât de plictisitor a vorbi despre toate acestea ca a purta corespondenţă cu Lugovoi. Îmi vei spune că suntem scriitori, şi că acest singur fapt e destul ca să ne îmbogăţească viaţa. Dar parcă e aşa? Ne-am împotmolit până peste urechi în profesiunea noastră, care ne-a izolat încetul cu încetul de lumea din afară, şi rezultatul e că avem prea puţin timp liber, prea puţini bani, prea puţine cărţi, citim puţin şi fără tragere de inimă, auzim puţine lucruri şi ieşim prea rar din bârlogul nostru… Să discutăm despre literatură? Dar noi am discutat despre literatură… În fiecare an acelaşi şi acelaşi lucru… De fapt, discuţiile noastre despre literatură se rezumă, de obicei, la cine scrie mai bine şi cine scrie mai prost. Iar discuţii pe teme mai generale, mai cuprinzătoare, nu se înfiripă niciodată, pentru că, atunci când în jurul tău sunt eschimoşi şi tundră, ideile generale nefiind aplicabile la prezent, îţi scapă şi se lăţesc întocmai ca gândurile la fericirea veşnică. Să vorbim despre viaţa noastră personală? Da, uneori ar putea fi interesant, şi poate că am vorbi, dar ne sfiim, ne ascundem, nu suntem sinceri, ne opreşte instinctul de conservare şi ne temem. Ne temem că, în timp ce discutăm, o să tragă cu urechea vreun eschimos incult, care nu ne iubeşte şi pe care nici noi nu-l iubim. Eu, personal, mă tem că prietenul meu Sergheenko, a cărui inteligenţă o apreciezi tu, se va apuca să rezolve în gura mare, şi prin case, şi în tren, ţinând un deget în sus, probleme ca, de pildă, de ce m-am încurcat cu N., dacă Z. e îndrăgostită de mine. Mă tem de morala noastră, mă tem de femeile noastre… Într-un cuvânt, nu te învinovăţi nici pe tine şi nici pe mine de tăcerea noastră, de lipsa de curiozitate şi de interes a discuţiilor noastre, ci dă vina, cum spune critica, pe „epocă”, pe climat, pe spaţiu, pe tot ce pofteşti, şi, în nădejdea unui viitor mai bun, lasă întâmplarea să-şi urmeze calea fatală şi neînduplecată.

Bineînţeles, mă bucur pentru Golţev şi-l invidiez, pentru că atunci când o să am anii lui, n-o să fiu ca el. Golţev îmi place mult şi ţin la el.

Îţi mulţumesc din toată inima pentru scrisoare şi-ţi strâng mâna cu putere. Ne vom vedea după 12 decembrie: până atunci tu nu poţi fi găsit. Salutări Ekaterinei Nikolaevna, ţie îţi doresc sănătate. Scrie-mi, dacă vrei. O să-ţi răspund cu multă plăcere.

Al tău, A. Cehov

Ekaterina Nikolaevna – soţia lui Nemirovici-Dancenko.

244. Către E.M. Şavrova

2 decembrie 1896, Melihovo

Mult stimată colega! Îmi scrii că ţii mai mult la glorie decât la dragoste. Eu, dimpotrivă, ţin mai mult la dragoste decât la glorie. Prin urmare, e o chestie de gust. Unuia îi place popa, altuia slujnicuţa popii.

Îţi trimit îndărăt povestirea de Crăciun. Fiind vorba de o bucată pentru Crăciun, cred că ar fi trebuit s-o faci ceva mai vioaie. Doctorul şi Katia lâncezesc tot timpul lângă brad. Zici că ai de gând să scrii un roman uriaş, în care „va fi vorba de o singură dragoste, luată din toate părţile şi sub toate aspectele". Ei bine, nu s-ar putea să rezervi un aspect de acesta şi doctorului, şi Katiei? Dragostea lor nu are nici „părţi" şi nici „aspecte".

Când te apuci să scrii romanul? Eu îl aştept.

Mai zilele trecute m-am dus la Bouret cu ceasul meu, să-l dau la reparat. Bouret s-a uitat la ceas, l-a sucit în mână şi, cu glas dulceag, mi-a spus zâmbind: „Dar, *monsieur,* dumneavoastră aţi uitat să-l întoarceţi…"

L-am întors şi ceasul a pornit din nou. Aşa se întâmplă uneori: cauţi pricina nenorocirilor tale în lucruri mărunte, uitându-le pe cele mai importante.

Îţi doresc tot binele.

Al dumitale credincios *„cher maître"*

A. Cehov

245. Către A.S. Suvorin

14 decembrie 1896, Melihovo

Am primit cele două scrisori ale dumitale cu privire la *Unchiul Vanea,* una la Moscova, cealaltă acasă. De curând am primit o scrisoare şi de la Koni, care a asistat la *Pescăruşul.* Şi scrisorile dumitale, şi scrisoarea lui Koni mi-au provocat destule clipe plăcute, şi totuşi sufletul mi-e cătrănit, ca să zic aşa, nu simt decât scârbă faţă de piesele mele şi le fac corecturile în silă. Îmi vei spune din nou că nu e bine aşa, că e o prostie, că nu-i altceva decât amor propriu, orgoliu etc. etc. Ştiu, dar ce vrei să fac? Aş fi şi eu bucuros să scap de această stare sufletească idioată, dar nu pot, nu pot şi pace! Şi nu din pricină că piesa mea a căzut, că doar mai toate piesele mele au căzut până acum, şi lucrul acesta m-a lăsat totdeauna rece. Dar la 17 octombrie n-a căzut piesa mea, ci eu însumi. Chiar în timpul primului act m-a surprins faptul că cei cu care fusesem până atunci prieten şi le deschisesem sufletul, cu care stăteam la masă fără fasoane, pentru care rupsesem suliţe (ca Iasinski, de pildă) – toţi aceştia aveau pe feţele lor o expresie ciudată, foarte ciudată chiar… Într-un cuvânt, ceea ce s-a petrecut i-a dat prilej lui Leikin să-şi exprime într-o scrisoare părerea de rău că am atât de puţini prieteni, de asemenea i-a dat prilej *Nedelei* să se întrebe: „Ce le-a făcut Cehov?" şi revistei *Teatral* să publice o corespondenţă întreagă (nr. 95), din care se vede că confraţii scriitori mi-au făcut scandal la reprezentaţie. Acum sunt liniştit, mi-a revenit vechea bună dispoziţie, şi totuşi nu pot uita ce s-a petrecut, aşa cum n-aş putea să uit dacă m-ar fi pălmuit cineva.

O rugăminte: trimite-mi mita anuală obişnuită – almanahul dumitale. În acelaşi timp, poate că ai putea ruga pe cineva care are legături la Direcţia generală să se informeze din ce cauză nu ni s-a dat nici până acum aprobarea de a edita revista *Hirurgia.* Ni se va da aprobare? Încă de la 15 oc[tombrie] am depus o cerere semnată de profesorul Diakonov. Trece vremea, şi noi avem pagube enorme…

Sîtin şi-a cumpărat o moşie în apropiere de Moscova, la 14 verste de calea ferată, nu departe de şosea. L-a costat 50.000.

Dumneata eşti cel care împarţi piesele în piese pentru scenă şi piese pentru lectură. În ce categorie – pentru lectură sau pentru scenă – dispui să trec *Falimentul,* mai ales actul în care Dalmatov şi Mihailov nu vorbesc, de la început şi până la sfârşit, decât despre contabilitate, şi au totuşi un succes colosal? Părerea mea e că, dacă o piesă pentru lectură e jucată de actori buni, ajunge şi ea bună pentru scenă.

Pregătesc material pentru o carte în genul *Sahalinului,* în care voi descrie toate cele 60 de şcoli de zemstvă din judeţul nostru, ocupându-mă exclusiv de partea gospodărească a vieţii lor de toate zilele. Va fi de folos celor de la zemstvă.

Îţi doresc toate cele bune pământeşti şi cereşti, somn bun şi o zdravănă poftă de mâncare.

Al dumitale, A. Cehov

...i-a dat prilejul lui Leikin... să-şi exprime părerea de rău...— Comunicându-i lui Cehov succesul repurtat de „Pescărușul" la cel de-al doilea şi al treilea spectacol, Leikin îi scria la 27 octombrie 1890: „Dacă ai şti ce indignaţi am fost noi, prietenii dumitale, pe criticii teatrali la prima reprezentaţie a «Pescărușului». Chiar după actul întâi, au început să jubileze, să alerge pe coridoare şi pe la bufet exclamând cu tupeu: «Unde-i acţiunea? Unde-s caracterele? E apă chioară!», pregătind astfel căderea piesei. La acest spectacol se adunaseră aproape toţi ziariştii, toţi scriitorii şi, discutând ba cu unul, ba cu altul, mi-am putut da seama că ai prea puţini prieteni adevăraţi printre ei."

...almanahul dumitale – în fiecare an, Suvorin edita „Almanahul rus".

„Falimentul" – piesă de Björnstjerne-Björnson, care se juca la Teatrul Cercului literar-artistic.

...o carte în genul „Sahalinului" – această intenţie a rămas nerealizată.

1897

246. Către P.F. Iordanov

6 ianuarie 1897, Melihovo

Mult stimate Pavel Feodorovici, îţi trimit două lăzi cu cărţi.

Din cele comandate de dumneata, îţi trimit:

1) Zola, Roma, gratis.

2) Vengherov, vol. I-VI, preţul 2 r. 10 c.

La nr. 2 ţi s-a făcut un rabat de 10%.

Îţi trimit o părticică din secţia de informaţii. Fireşte, pentru început va trebui să ne mulţumim cu lucruri mărunte: nimeni n-o să-şi vâre nasul, acum, în secţia noastră de informaţii, dar peste vreo 5-6 ani din mărunţişuri se va face încet-încet ceva serios şi util. Publicaţiile informative, afară de dicţionare şi almanahuri, eu le împart pe categorii: 1) Administrative şi juridice. 2) De gospodărie casnică (în care intră: materiale de construcţie, îmbrăcăminte, încălţăminte, podoabe etc.). 3) Agricultura. 4) Tehnică şi maşini. 5) Comerţ, asigurare. 6) Presă, instrucţiune publică. 7) Teatru şi muzică. 8) Sport şi jocuri. 9) Medicină şi ştiinţe nat[urale].

Pentru secţia de informaţii nu e nevoie de o încăpere sau de un compartiment separat. Almanahurile şi dicţionarele trebuie să fie aşezate la vedere, dar celălalt material poate să stea şi sub obroc sau la un loc cu alte cărţi. Însă bibliotecarii sunt datori să ştie cu precizie ce se găseşte în bibliotecă din fiecare categorie, de asemenea cetăţenii trebuie să aibă la dispoziţie o listă în care să se menţioneze tot ce există în secţie. Secţia de informaţii va costa foarte puţini bani, însă ar putea obosi şi plictisi lumea. Dar dacă o vom dezvolta, va atrage încetul cu încetul cetăţenii la Bibliotecă, şi va ajunge, pentru mulţi din ei, indispensabilă în viaţa de toate zilele. Îţi trimit doar o mică parte, ar fi nevoie de o sută de ori pe atât.

Cu prilejul Anului Nou, îţi doresc fericire şi numai bine.

Cu tot respectul, al dumitale devotat,

A. Cehov

Voi continua să cumpăr volumele lui Vengherov.

247. Către A.S. Suvorin

11 ianuarie 1897, Melihovo

La noi se face recensământul. Li s-au împărţit recenzorilor călimări mizerabile, insigne mizerabile, care aduc cu etichetele sticlelor de bere, şi nişte serviete în care nu încap listele de recensământ. Pe scurt, te simţi ca şi cum nu ţi-ar intra sabia în teacă. O ruşine! Dimineaţa trec din izbă în izbă şi, din neobişnuinţă, mă lovesc mereu de pragul de sus al uşii, tocmai acum când mă doare capul de văd stele verzi. Sufăr şi de migrenă, şi de gripă. Într-o izbă, o fetiţă de 9 ani, luată de la orfelinat, a început să plângă cu lacrimi amare că pe toate fetiţele din izbă le cheamă Mihailovna, numai ei îi zic Lvovna, după numele naşului. Atunci i-am spus: „De azi înainte eşti şi tu Mihailovna". Toată familia s-a bucurat grozav şi mi-a mulţumit. Asta înseamnă să-ţi faci prieteni pe o cale nu tocmai cinstită.

Am căpătat aprobarea pentru *Hirurgia.* Începem s-o editǎm. Îţi doresc sănătate. Fă-mi te rog un serviciu: dispune să se publice anunţul alăturat pe prima pagină, trecându-l în contul meu. Revista va fi foarte bună şi anunţul nu poate să aducă decât un folos palpabil şi substanţial. Doar e atât de necesar să li se taie oamenilor picioarele…

Şi pentru că e vorba de medicină: s-a descoperit leacul cancerului. E aproape un an de când, din iniţiativa medicului rus Denisenko, se experimentează sucul plantei rostopască sau iarba voinicului *(Melidonium),* iar acum avem ocazia să aflăm rezultate uimitoare. Cancerul e o boală cumplită, înspăimântătoare, cu o agonie chinuitoare. Îţi poţi închipui câtă plăcere îi face celui iniţiat în tainele lui Esculap, când citeşte despre asemenea rezultate…

Cehov a luat parte la recensământul general al populaţiei din ianuarie 1897.

Asociaţia medicilor ruşi a contestat eficacitatea tratamentului propus de doctorul Denisenko.

248. Către A.S. Suvorin

17 ianuarie 1897, Melihovo

…Cât despre ciumă, încă nu se poate spune precis dacă va ajunge şi pe la noi. Iar în cazul când va ajunge, cred că nu ne va speria prea mult, deoarece şi poporul, şi medicii s-au deprins de mult cu o mortalitate excesivă din cauza difteriei, tifosului etc. Că la noi şi fără ciumă, din 1000 de copii doar vreo 400 ajung la 5 ani, iar la sate şi prin fabricile şi mahalalele oraşelor n-o să găseşti nicio femeie sănătoasă. Ciuma însă va fi îngrozitoare din alt punct de vedere: ea va ajunge la noi cu 2 sau 3 luni după recensământ, pe care oamenii îl vor interpreta în felul lor şi vor tăbărî asupra medicilor, zicând că ei au adus molima în popor, ca să le rămână mai mult pământ boierilor. Carantina nu e o măsură eficace.

Avem oarecare nădejde în inocularea cu serul lui Havkin. Dar din nenorocire. Havkin nu e popular în Rusia: cică, creştinii trebuie să se ferească de el, pentru că e evreu…

249. Către N.M. Ejov

23 ianuarie 1897, Melihouo

Iubite Nikolai Mihailovici, scrisoarea alăturată am primit-o de la prietenul meu, doctorul Nikolai Ivanovici Korobov (Bolşaia Poleanka, casa Podzemşcikov). E vorba de societatea de binefacere de pe lângă spitalul orăşenesc nr. 1. Morala:

1) În spitalele orăşeneşti din Moscova îşi caută de sănătate mai ales cei nevoiaşi, care, după ce ies din spital, se îmbolnăvesc din nou şi mor, pentru că îmbrăcămintea lor nu e destul de călduroasă ca să poată rezista la geruri şi umezeală. Copiii istoviţi de boală şi cei ieşiţi din spitale mor din aceeaşi cauză. Concluzia: e nevoie ca pe lângă spitale să fie şi aşezăminte de binefacere: societăţi, creşe etc. etc.

2) Societăţi de binefacere sunt şi acum, dar atârnă de un fir de păr, deoarece fiecare dintre ele se întreţine din pomenile şi daniile a două sau trei persoane. Cât timp trăiesc aceste persoane, trăieşte şi societatea, iar dacă respectivii mor sau fac mofturi, societatea de binefacere dispare. De aici, nevoia imperioasă ca cetăţenii respectabili din Moscova să asigure aceste societăţi prin participarea permanentă şi obligatorie a tuturor şi a fiecăruia în parte. Moscovitul bogat, care cheltuieşte sute şi mii de ruble ca să scoată cât mai multe prostituate, cât mai mulţi robi, sifilitici şi alcoolici din tagma celor nevoiaşi, trebuie să dea măcar câţiva gologani pentru vindecarea şi alinarea suferinţelor, uneori de neîndurat, ale acestor nenorociţi, pe care tot ei i-au pervertit.

Îmi pare rău că scrisoarea prietenului meu e atât de scurtă. Nu crezi că ar fi bine să te întâlneşti cu el? Doctorul ar putea să-ţi ofere mult material de date şi cifre. E un om foarte inteligent.

Îl găseşti acasă după ora două. E cazul să mai adaug că-i şi un medic foarte bun.

Cum o mai duci? În februarie o să vin la Moscova şi atunci ne vom vedea.

Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Este vorba de rugămintea doctorului N.I. Korobov adresată lui Cehov de a publica un articol cu privire la spitalele din Moscova.

250. Către A.S. Suvorin

8 februarie 1897, Moscova

Recensământul s-a terminat. Chestia asta m-a plictisit destul, deoarece a trebuit să calculez, să scriu până mă dureau degetele şi să mai dau şi îndrumări celor 15 recenzori. Recenzorii au lucrat admirabil, ba chiar cu un pedantism de-a dreptul ridicol. În schimb, şefii zemstvelor cărora li se încredinţase recensământul în judeţe au avut o atitudine dezgustătoare. Nu făceau nimic, nu ştiau cum să procedeze, iar când era mai greu, se prefăceau bolnavi. Cel mai bun dintre ei s-a dovedit a fi un beţivan şi un mincinos în felul lui Hlestakov – om de caracter măcar din punctul de vedere al umorului. În schimb ceilalţi erau al dracului de şterşi, de-ţi era şi ciudă să ai de-a face cu asemenea oameni.

Sunt la Moscova, stau la hotelul „Bolşaia moskovskaia". Voi rămâne puţin aici, vreo zece zile, apoi mă voi întoarce acasă. Cât va ţine postul, şi toată luna aprilie, va trebui să-mi bat iarăşi capul cu dulgheri, cu călăfătuitori etc. Mai construiesc o şcoală. A venit o delegaţie de ţărani să mă roage, iar eu n-am avut tăria să nu primesc. Zemstva le-a dat o mie de ruble, ţăranii au adunat şi ei 300 – atât, iar şcoala costă cel puţin trei mii. Asta înseamnă că toată vara va trebui să mă gândesc mereu la bani şi să ciupesc când de ici, când de colo. În general, viaţa la ţară e plină de griji. Având în vedere cheltuielile ce mă aşteaptă, cred că e locul să te întreb: ai trimis contractul la administraţia teatrului?

Ştii cine vine pe la mine? Ghici! Ozerova, celebra Ozerova-Hanelle. Vine, se suie cu picioarele pe divan şi se uită pieziş. Apoi, la plecare, îşi pune jacheta şi galoşii ponosiţi, cu sfiala unei fetiţe care se ruşinează de sărăcia ei. Pare o mică regină în surghiun […]

Lui Certkov, cunoscutul tolstoist, i s-a făcut o percheziţie, i s-a ridicat tot materialul adunat de tolstoişti cu privire la duhobori şi sectanţi şi, în felul acesta, au dispărut dintr-odată, ca prin farmec, toate dovezile împotriva d-lui Pobedonoştev şi a îngerilor săi. Goremîkin s-a dus la mama lui Certkov şi i-a spus: „Fiul dumitale are voie să aleagă: fie una dintre guberniile baltice, unde se şi află în exil pr[inţul] Hilkov, fie străinătatea". Certkov a ales Londra. Pleacă la 13 februarie. L.X. Tolstoi s-a dus la Petersburg să-l petreacă, şi ieri i s-a trimis acolo paltonul de iarnă. Mulţi se duc să-l conducă, chiar şi Sîtin. Îmi pare rău că nu pot să fac şi eu acelaşi lucru. Eu nu am pentru Certkov sentimente prea afectuoase, însă ceea ce au făcut cu el m-a revoltat adânc, adânc…

...*contractul la administrația teatrului* – pe baza căruia Cehov urma să încaseze de la Teatrul Alexandrinski onorariul cuvenit pentru „Pescărușul”.

251. Către A.S. Suvorin

1 aprilie 1897, Moscova

Doctorii au constatat un proces inflamator la vârful plămânilor şi mi-au recomandat să-mi schimb felul de viaţă. Prima parte o înţeleg, pe cea de a doua, însă, nu, deoarece e aproape cu neputinţă de realizat. Mă sfătuiesc să stau neapărat la ţară, dar a sta în permanenţă la ţară înseamnă să ai de-a face mereu cu mujicii, cu animalele, cu tot felul de stihii, şi-i tot atât de greu să scapi de griji şi de alergătură acolo, ca în iad de arşiţă. Totuşi mă voi sili să-mi schimb felul de viaţă în măsura în care e posibil, şi am şi anunţat, prin Maşa, că încetez să mai practic medicina în sat. Asta va fi pentru mine şi o uşurare, şi un mare sacrificiu. Renunţ la toate funcţiile mele judeţene şi-mi cumpăr un halat: n-am altceva de făcut decât să mă încălzesc la soare şi să mănânc zdravăn. Mi s-a ordonat să mănânc de şase ori pe zi, doctorii sunt revoltaţi că mănânc prea puţin. Mi s-a interzis să vorbesc mult, să înot etc. etc.

Afară de plămâni, celelalte organe mi s-au găsit sănătoase. […] Până acum aveam impresia că beau exact atât cât nu e primejdios, însă la control s-a stabilit că am băut mai puţin decât aveam dreptul. Şi-mi pare tare rău!

Autorul *Salonului nr. 6* a fost mutat din salonul nr. 16 în salonul nr. 11. Încăperea e mai spaţioasă, are două ferestre, iluminaţie ca la Potapenko, trei mese. Nu mai expectorez chiar atât de mult sânge. În seara când a fost Tolstoi la mine, am vorbit mult şi a doua zi dimineaţa, la 4, am avut iar o hemoragie zdravănă.

Melihovo e un loc sănătos. Satul e aşezat la cumpăna apelor, pe o înălţime, aşa că niciodată nu sunt acolo cazuri de friguri sau de difterie. De comun acord, am hotărât să nu plec nicăieri şi să stau în continuare la Melihovo. Numai că ar trebui să-mi amenajez locuinţa mai confortabil. Când mi s-o urî la Melihovo, o să mă mut în conacul vecin, pe care l-am închiriat pentru fraţii mei, în cazul când ar veni la mine.

Primesc mereu vizite, mi se aduc flori, bomboane, mâncare. Într-un cuvânt, e o adevărată fericire!

Am citit ce s-a scris în *Peter[burgskaia] gazeta* despre spectacolul care a avut loc în sala Pavlovei. Spune-i Nastiei că, dacă aş fi asistat la spectacol, i-aş fi oferit negreşit un coş cu flori. Salutări şi o adâncă plecăciune Annei Ivanovna.

Acum nu mai scriu culcat, ci stând, dar după ce termin de scris mă culc în pat.

Al dumitale, A. Cehov

Te rog, te rog din suflet, scrie-mi.

La 22 martie 1897, sosind la Moscova de la Melihovo, Cehov a avut o puternică hemoptizie. A fost internat în clinica profesorului Ostroumev, unde a stat de la 25 martie până la 10 aprilie.

L.N. Tolstoi l-a vizitat pe Cehov la clinică în ziua de martie.

252. Către M.O. Menşikov

10 aprilie 1897, Melihovo

…Tot răul spre bine. În timp ce eram în clinică, a fost la mine Lev Nikolaevici, cu care am avut o discuţie dintre cele mai interesante – interesantă pentru mine, pentru că eu mai mult ascultam. Am discutat despre nemurire. Tolstoi vede nemurirea în felul lui Kant; el socoteşte că tot ce e vietate (oameni şi animale) va trăi sub formă de raţiune, dragoste, esenţa şi scopul cărora rămân pentru noi o taină. Eu însă acest început sau această forţă o văd ca o masă informă şi gelatinoasă în care eul meu – individualitatea mea, conştiinţa mea – se va contopi. Eu nu înţeleg şi nici n-am nevoie de o asemenea nemurire. Lev Nikolaevici se mira că n-o înţeleg…

253. Către A.I. Ertel

17 aprilie 1897, Melihovo

Scumpul meu prieten Alexandr Ivanovici, acum sunt acasă. Înainte de sărbători, am stat vreo două săptămâni în clinica lui Ostroumov. Am avut o hemoptizie. Doctorul a constatat un proces inflamatoriu la vârful plămânilor. Mă simt foarte bine, nu mă doare nimic, nu mă supără nimic pe dinăuntru, dar medicii mi-au interzis *vinum,* mişcarea, vorba, mi-au ordonat să mănânc mult, mi-au interzis să mai practic medicina, şi s-ar părea că mă plictisesc.

Despre teatrul popular nu se aude nimic. La congres s-a vorbit despre el. Dar fără entuziasm şi fără interes, iar Cercul literar, care-şi luase sarcina de a întocmi statutul şi de a pune treaba pe roate, pare a-şi fi potolit avântul. De vină e, pe cât se pare, primăvara. Din cei de la cerc nu l-am văzut decât pe Golţev, dar n-am reuşit să vorbesc cu el despre teatru.

Nimic nou. În literatură, acalmie. Prin redacţii se bea ceai şi vin prost. Se bea fără chef, printre altele, pentru că n-au ce face. Tolstoi scrie o carte despre artă. A fost la mine la clinică şi mi-a spus că a lăsat baltă nuvela lui *Învierea,* deoarece nu e mulţumit de cum îi iese, că scrie numai despre artă şi că a citit 60 de cărţi din acest domeniu. Ideea lui nu e nouă, au reluat-o în toate veacurile, sub diferite aspecte, toţi bătrânii înţelepţi. Bătrânii au fost totdeauna dispuşi să creadă că sfârşitul lumii e aproape, că moralitatea a scăzut până la *nec plus ultra,* că arta a degenerat şi s-a bagatelizat, că oamenii nu mai sunt ce-au fost etc. etc. În cartea sa, Lev Nikolaevici îşi propune să demonstreze că, în faza ei finală, arta a intrat într-un impas, din care nu mai poate ieşi.

Cât despre mine, nu fac nimic. Hrănesc vrăbiile cu seminţe de cânepă şi tuşinez în fiecare zi câte un trandafir. După ce-i tuşinez, înfloresc şi mai frumos. De gospodărie nu mă ocup.

Îţi doresc sănătate, dragă Alexandr Ivanovici, şi-ţi mulţumesc pentru scrisori şi pentru afecţiunea ta prietenească. Scrie-mi de hatârul bolii, şi nu lua în nume de rău întârzierea răspunsului meu. De astăzi înainte, o să fac tot chipul să-ţi răspund îndată ce-ţi primesc scrisorile.

Îţi strâng mâna cu căldură.

Al tău, A. Cehov

...la congres – Congresul oamenilor de teatru care s-a ţinut la Moscova în martie 1897.

254. Către E.M. Şevrova

17 mai 1897, Melihovo

Mult stimată colega! Sunt două sau trei zile de când ţi-am trimis manuscrisul, iar acum, socotind că te-ai întors la Moscova, îţi trimit şi aceste rânduri. Stiopocika, Musenka şi Gorlenko nu sunt noi pentru mine, i-am întâlnit şi într-un manuscris mai vechi, şi totuşi am citit nuvela dumitale cu multă plăcere. Dumneata prinzi puteri noi, eşti tot mai sigură pe dumneata şi, cu fiecare bucată, scrii tot mai bine. Nuvela mi-a plăcut în întregime, afară de sfârşit, când Stiopocika, dintr-un om blajin, se preface într-un Bel-Ami, ceea ce mi s-a părut fără niciun haz.

Dar asta n-are importanţă, e chestie de gust. Dacă-i vorba să ne ocupăm de scăderi, atunci nu trebuie să ne legăm de nimicuri. După mine, dumneata ai un singur mare cusur, şi anume că nu cizelezi, din care pricină lucrările dumitale par pe alocuri lăţite, încărcate, n-au conciziunea care dă viaţă bucăţilor scurte. În nuvelele dumitale există inteligenţă, există talent, există literatură, dar prea puţină artă. Dumneata modelezi personajele just, dar nu şi plastic. Nu vrei sau ţi-e lene să îndepărtezi cu dalta tot ce e de prisos. Doar a face dintr-o bucată de marmură un chip înseamnă a înlătura din marmură tot ceea ce nu este acel chip.

M-am exprimat limpede? M-ai înţeles? Ai câteva expresii stângace, pe care le-am subliniat. Popii nu citesc apostolul nici la utrenie, nici la liturghie. „Patima pentru grafomanie“ nu merge, pentru că însuşi cuvântul grafomanie cuprinde în sine noţiunea de patimă etc. etc.

255. Către A.S. Suvorin

20 mai 1897, Melihovo

Anul trecut am clădit o şcoală. Conturile respective au fost lichidate şi depuse la arhiva zemstvei. Anul acesta clădesc încă o şcoală, care va fi gata la sfârşitul lui iunie. Şi fondurile necesare acestei şcoli sunt asigurate; în orice caz, chiar dacă nu vor ajunge, nu vor lipsi mai mult de o mie cinci sute de ruble. E vorba ca în viitorul apropiat să se ridice şi alte şcoli, şi, dacă n-ai nimic împotrivă, şi dacă o să trăiesc şi o să fiu sănătos, o să dau pentru fiecare şcoală în construcţie câte o sută de ruble din donaţia dumitale. În felul acesta vei ajuta de cincisprezece ori, nu o dată. Eşti de acord? […]

Engelh[ardt], noul dumitale colaborator, are, fără îndoială, stofă de publicist. Dar mintea lui e confuză, şi nici nu mai e deloc tânăr. După timbrul talentului său, ca să zic aşa, e din aceeaşi categorie cu Rozanov. Această categoric de oameni nu are convingeri bine definite, ci doar un uriaş amor propriu şi o ură bolnăvicioasă, ascunsă adânc sub obrocul sufletului, ca o lespede grea de mormânt acoperită cu muşchi.

256. Către P.F. Iordanov

31 octombrie 1897, Nisa

Mult stimate Pavel Feodorovici, la Paris l-am întâlnit pe Pavlovski şi pe profesorul inginer Beleliubski, amândoi originari din Taganrog. Am vorbit cu ei despre Biblioteca, despre viitorul muzeu, şi mi-au făgăduit multe lucruri frumoase. Pavlovski a şi adunat câte ceva şi, pe lângă autografe, tablouri etc., are chiar şi nişte păianjeni mâncători de păsărele, pe care i-am şi văzut la el. Beleliubski ar putea trimite şi el câteva colecţii. În ceea ce priveşte transportul prin Marsilia, Pavlovski a şi pus la cale totul. Transportul va fi gratuit, şi poate chiar scutit de vamă, dacă vom interveni şi eu, şi el. Vezi câte tentaţii? Acum, nu rămâne decât problema localului. Ai putea începe să aduni de pe acum exponate, iar muzeul să-l deschideţi în ziua jubileului.

Îmi scrii că, atunci când te vei duce la Petersburg, te vei prezenta pe la corifei. Vai, dar tot ce s-a putut scoate de la ei s-a scos de mult. Oamenii aceştia se enervează când aud de culegeri, de muzee sau săli de lectură, pentru că sunt obligaţi să-şi dea operele gratuit. Eu te sfătuiesc să nu te duci la ei, ci doar la cei originari din Taganrog, şi să cauţi să le trezeşti dragostea pentru oraşul lor natal. Notovici, de pildă, acest animal gras şi bogat, ar putea să facă pentru Taganrog ceea ce nici eu, nici dumneata n-am putea face, pentru că noi n-avem nici gazeta noastră, nici casă la Petersburg. Ar fi bine să te duci şi la cântăreţul Cernov, e un om de treabă. Adresa lui Beleliubski ţi-o voi comunica special.

Dintre cei care nu-s băştinaşi, ar putea să facă ceva pentru noi Terti Filippov. În culegerea lui se găseşte un articol despre poetul Şcerbina (de felul lui din Taganrog) şi, afară de asta: 1) ai putea să-i ceri originalul acestui articol (manuscrisul), 2) să-l întrebi unde am putea găsi un portret bun al lui Şcerbina, şi 3) să-i vorbeşti despre Şcerbina şi să-l rogi să-ţi dea autografele poetului, în cazul când le are.

Mătuşă-mea, Marfa Ivanovna Morozova, care locuieşte în casa lui I.I. Loboda (consilier), are un tablou în ulei, care reprezintă dezvelirea monumentului lui Alexandru I la Taganrog. Tabloul nu e grozav, totuşi, pentru muzeu, ar merge. Numele pictorului, din Taganrog şi el, n-a fost uitat nici până astăzi de familia Loboda.

Tot mătuşă-mea mai are şi o litografie: „Bombardarea Taganrogului”.

Mă întrebi de sănătate. Îţi mulţumesc. Mă simt foarte bine şi s-ar părea că totul e în ordine. Totuşi, din când în când, mai fac hemoptizii.

Îţi doresc tot binele. Când pleci la Petersburg? Te opreşti şi la Moscova? Răspunde-mi la ultima întrebare. Dacă te opreşti, n-ai

vrea să duci la Petersburg câteva cărţi care ţi se vor da de la Moscova?

Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna.

Al dumitale, A. Cehov

...*în ziua jubileului* – în septembrie 1898 urma să se sărbătorească 200 de ani de la înfiinţarea oraşului Taganrog.

257. Către L.A. Avilova

3 noiembrie 1897, Nisa

O, Lidia Alexeevna, cu câtă plăcere am citit povestirea dumitale *Scrisori uitate*! E o bucată bună, plină de inteligenţă şi de graţie. Ce e drept, cam scurtă, însă scrisă cu multă artă şi talent, şi nu înţeleg de ce nu urmezi înainte în genul acesta. Forma epistolară nu e cea mai fericită. Uneori scrisorile sunt superficiale şi plictisitoare. Mă refer însă la tonul lor, la sinceritatea sentimentului aproape pasional, la fraza plină de graţie… Golţev are dreptate când spune că ai un talent agreabil, şi dacă nu te-ai convins până astăzi de lucrul acesta, numai dumneata eşti de vină. Scrii foarte puţin, eşti leneşă. Şi eu sunt un ucrainean leneş, dar în comparaţie cu dumneata am consumat munţi de hârtie! Cu excepţia *Scrisorilor uitate,* în toate povestirile dumitale răzbate, printre rânduri, lipsa de experienţă, nesiguranţa şi lenea. Încă nu ţi-ai format mâna, cum se spune, şi scrii ca o începătoare, ca o domnişoară care pictează pe porţelan. Reuşeşti în peisaj, pentru că îl simţi, dar nu ştii să păstrezi măsura. Abuzezi de el când nu-i nevoie. Într-una dintre povestiri, subiectul se pierde cu totul printre frânturile de peisaj îngrămădite cu nemiluita de la început şi până pe la mijlocul ei. Afară de asta, nu-ţi cizelezi fraza. Fraza trebuie construită – aici e arta. Tot ce-i de prisos trebuie înlăturat, fraza trebuie curăţată de expresii ca „pe măsură ce", „cu ajutorul". Trebuie să ai mereu grijă de muzicalitatea ei, şi să nu admiţi în aceeaşi frază, aproape alături, cuvinte ca „stat" şi „stătut". Draga mea, cuvinte ca „ireproşabil", „la cotitură", „în labirint" supără urechea. L-aş mai admite pe „se părea" lângă „a apărea", dar „ireproşabil" sună aspru şi se potriveşte numai pentru limba vorbită. Dumneata trebuie să-ţi dai seama de asperităţi, pentru că nu-ţi lipseşte simţul muzicalităţii şi ai şi o sensibilitate deosebită, dovadă *Scrisorile uitate.* Păstrez ziarele în care am găsit povestiri de-ale dumitale, şi o să ţi le trimit cu cel dintâi prilej. Nu lua în seamă critica mea, mai adună câteva şi trimite-mi.

Cât a fost timp frumos, m-am simţit bine. Acum însă plouă, cerul e mohorât, şi iarăşi mă zgârie în gât, şi iarăşi s-au arătat urme de sânge. Mare ticăloşie!

Am început a scrie, dar lucrez la nişte nimicuri. Am şi trimis la *Russkie vedomosti* două povestiri.

Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Am şi trimis la „Russkie vedomosti" două povestiri – „Pescăruşul" şi „Acasă".

258. Către V.M. Sobolevski

4 decembrie 1897, Nisa

…Aici scriu mult mai puţin decât nădăjduiam. E greu, e foarte greu să scrii într-o cameră de hotel, la o masă străină, după micul dejun sau după prânz (am impresia că mănânc toată ziua), dar mai ales când e vremea frumoasă şi te îmbie să ieşi la aer. Aici e bine să citeşti, nu să scrii. Dar, oricum, eu îmi dau silinţa să scriu. […]

Toată ziua citesc ziarele şi urmăresc afacerea Dreyfus. După mine, Dreyfus e nevinovat…

259. Către F.D. Batiuşkov

15 decembrie 1897, Nisa

Mult stimate Feodor Dmitrievici, pentru o telegramă e de ajuns această adresă: *Nice, 9 Gounod, Tchekhoff.*

Scriu o povestire pentru *Cosmopolis*. O scriu greu, pe apucate. De felul meu, lucrez încet, cu încordare, dar aici, într-o cameră de hotel, la o masă străină, pe o vreme neasemuită care te îmbie afară, la aer, scriu şi mai greu. De aceea nu pot făgădui că o să-ţi trimit povestirea înainte de două săptămâni, dar o vei avea, în orice caz, până la întâi ianuarie. Dumneata să fii bun şi să-mi trimiţi corectura, pe care n-o voi ţine mai mult de o zi. În felul acesta, poţi fi sigur de povestirea mea pentru numărul de februarie, nu mai curând. Vezi ce leneş sunt?! […]

Într-una dintre scrisorile dumitale, ţi-ai arătat dorinţa să-ţi trimit o povestire internaţională, având ca subiect ceva din viaţa de aici. O povestire de felul acesta aş putea să scriu numai în Rusia, din amintire. Eu nu mă pricep să scriu decât din amintire, niciodată n-am scris de-a dreptul, după natură; simt nevoia să las timp memoriei să filtreze subiectul ca să rămână din el numai ceea ce e important sau tipic.

…Povestire pentru „Cosmopolis“ – „La prieteni”.

„Cosmopolis” – revistă fondată la Paris în 1896. Se publică în patru limbi. Ediția în limba rusă a început să apară la Petersburg în 1897, sub îngrijirea lui F.D. Batiuşkov.

260. Către M.P. Cehova

17 decembrie 1897, Nisa

La masa mea de lucru, în partea stângă, mi se pare, în sertarul de la mijloc sau şi mai de jos, este, sub nişte fotografii, un plic mare în care sunt mai multe foi volante cu pasaje dintr-o nuvelă începută şi părăsită. După câte mi-aduc aminte, personajele se numesc Alioşa, Maşa şi mama. Există şi o descriere a unei odăi, în care a fost îngrămădită mobila cea mai bună din toată casa. Caută foile, transcrie-le pe hârtie subţire dacă nu sunt lungi, şi expediază-mi-le într-un plic. Dacă sunt lungi, fă din ele un colet, iar dacă nu cântăresc mai mult de 20-25 de grame, trimite-mi-le într-o scrisoare recomandată, fără să le mai transcrii. Foile arată ca nişte fâşii tăiate cu foarfeca din sferturi de coli de hârtie, şi niciuna nu-i întreagă…

În Arhiva Cehov s-a păstrat un fragment din nuvela de care e vorba în scrisoare. Vezi vol. XII „Opere complete şi scrisori", A.P. Cehov, Goslitizdat, Moscova, 1949.

1898

261. Către A.S. Suvorin

4 ianuarie 1898, Nisa

…Afacerea Dreyfus a luat proporţii serioase, dar încă nu e pusă pe roate, Zola e un suflet nobil, iar eu (care sunt sindicalist şi am primit de la evrei 100 de franci) sunt entuziasmat de înflăcărarea lui. Franţa e o ţară minunată, iar scriitorii ei sunt oameni minunaţi. […]

Judecând după extrasul publicat în *Nov[oe] vr[emea]*, articolul lui L[ev] N[ikolaevici] despre artă nu pare să fie interesant. E o poveste veche. A spune despre artă că a îmbătrânit, că a intrat într-un impas, că nu e ceea ce ar trebui să fie etc. etc., e ca şi cum ai spune că pofta de mâncat şi de băut s-a învechit, că şi-a trăit traiul şi că nu mai este ceea ce ar trebui să fie. Nici vorbă că foamea e un lucru vechi, pofta de mâncare a intrat într-un impas, şi totuşi trebuie să mâncăm, şi vom mânca, oricum ar trage bobii filozofii şi bătrânii cei încruntaţi…

…eu (care sunt sindicalist) - Cehov ironizează aserţiunile calomnioase ale presei reacţionare, cum că partizanii lui Zola erau cumpăraţi de „sindicatul" evreiesc.

262. Către E.M. Şevrova

19 ianuarie 1898, Nisa

Hipnotizatorul e o povestire bunişoară. Păcat numai că prima jumătate e cam lungă în paguba celei de a doua. De asemenea, păcat că n-ai făcut nimic din Jenia, care-i ca o rotiţă de prisos într-un ceasornic. Nu era nevoie de ea, ea numai încurcă. Farmacişti inferiori nu există. Sunt farmacişti şi ajutori sau asistenţi de farmacişti şi toţi au acelaşi nume: farmacişti. Se întâmplă uneori ca o farmacie să fie condusă de un medic, dar asta foarte, foarte rar.

Titlul *Ideal* sună cam dulceag. În orice caz, nu e un cuvânt rusesc şi nu merge ca titlu…

263. Către F.D. Batiuşkov

23 ianuarie 1898, Nisa

…Pe aici nu se vorbeşte decât de Zola şi de afacerea Dreyfus. Cea mai mare parte din intelectuali sunt alături de Zola şi sunt ferm convinşi de nevinovăţia lui Dreyfus. Zola a crescut cu trei arşini în ochii omenirii. Scrisorile lui pline de revoltă sunt ca un vânt răcoritor, şi fiecare francez îşi dă seama că, slavă Domnului, mai este dreptate pe lumea asta şi, chiar dacă un nevinovat ar fi condamnat, are cine să-i ia apărarea. Ziarele franceze sunt nespus de interesante, nu ca cele ruseşti, bune de aruncat la gunoi! Cât despre *Novoe vremea,* ţi-e silă s-o şi citeşti…

264. Către A.A. Hoteainţeva

2 februarie 1898, Nisa

…Mă întrebi dacă tot mai sunt sigur că Zola are dreptate. Iar eu te întreb: ai, într-adevăr, o părere atât de proastă despre mine, încât să te fi putut îndoi măcar o clipă că n-am rămas de partea lui Zola? N-aş da o unghie de-a lui pentru toţi generalii şi martorii cei nobili care-l judecă acum la curtea cu juri. Citesc stenogramele dărilor de seamă, şi nu găsesc deloc că Zola n-ar avea dreptate, şi nici nu văd de ce dovezi ar mai fi nevoie.

265. Către A.S. Suvorin

6 februarie 1898, Nisa

Mai zilele trecute am citit în prima pagină a ziarului *N[ovoe] v[remea],* un anunţ arătos cu privire la apariţia revistei *Cosmopolis* ce publică povestirea mea *În vizită.* În primul rând, povestirea mea se cheamă *La prieteni,* nu *În vizită.* În al doilea rând, acest fel de reclame mă supără, şi afară de asta povestirea mea nu e nici pe departe arătoasă: e din cele ce se scriu într-o singură zi.

Îmi scrii că eşti furios pe Zola, însă aici toată lumea are sentimentul că s-a născut un nou Zola, mai minunat încă. În acest proces, Zola s-a curăţat ca în terebentină de toate petele de grăsime şi acum străluceşte în faţa compatrioţilor săi, francezii, în adevărata lui splendoare. Zola a ajuns de o puritate şi la o culme morală cum nimeni nu şi-ar fi putut închipui. Urmăreşte de la început întreg scandalul. Degradarea, pe drept sau pe nedrept, a lui Dreyfus a lăsat o impresie apăsătoare şi penibilă asupra tuturor (îmi amintesc că şi asupra dumitale). S-a observat că, în timpul formalităţii degradării, Dreyfus a păstrat atitudinea unui ofiţer demn şi disciplinat, pe când cei care asistau la executarea sentinţei, jurnaliştii de pildă, strigau: „Tacă-ţi gura, Iudă!", cu alte cuvinte s-au purtat urât, nedemn. Lumea s-a întors de la degradare nemulţumită, cu conştiinţa tulburată. Dar cel mai nemulţumit era Demange, apărătorul lui Dreyfus, om cinstit, care-şi dăduse seama încă din timpul procesului că între culise se petrecea ceva necurat. Iar experţii, ca să se autosugestioneze că nu greşiseră, hoinăreau mereu pe străzile Parisului şi nu vorbeau decât de Dreyfus şi de vinovăţia lui… Mai târziu s-a dovedit că unul dintre experţi era nebun, iar ceilalţi doi nişte neghiobi. Vrând-nevrând, lumea a început să vorbească de Biroul de informaţii de pe lângă Ministerul de Război, acest consistoriu militar, care se ocupă cu vânătoarea de spioni şi cu cititul scrisorilor străine. A început să vorbească, deoarece s-a constatat că şeful Biroului, Sandher, era bolnav de paralizie progresivă. Paty du Clam s-a dovedit a fi un fel de Tausch berlinez, iar Piecquart s-a retras cu scandal, pe neaşteptate, în chip misterios. Ca un făcut s-a mai descoperit şi un şir întreg de greşeli judiciare grosolane. Încetul cu încetul, oamenii s-au convins că, într-adevăr, Dreyfus fusese osândit pe baza unui document secret, care n-a fost arătat nici acuzatului, nici apărătorului său, şi oamenii de ordine şi de bună-credinţă au văzut în aceasta o călcare flagrantă a dreptului; chiar dacă scrisoarea n-ar fi fost scrisă de Wilhelm, ci de soarele însuşi, şi tot ar fi trebuit să-i fie arătată lui Demange. Lumea a început să facă tot felul de

presupuneri, una mai năstruşnică decât alta, cu privire la cuprinsul acestei scrisori. Dreyfus e ofiţer, îşi spuneau militarii cu îngrijorare; Dreyfus e evreu, îşi spuneau cu îngrijorare evreii… Şi s-au pornit discuţii despre militarism, despre evrei. Oameni atât de puţin stimaţi ca Drumond au ridicat capul. Încetul cu încetul s-a stârnit zarva aceasta pe bază de antisemitism, care miroase a praf de puşcă. Când noi înşine suntem de vină, căutăm de obicei cauzele în afara noastră, şi le găsim foarte repede: „Şi-a băgat codiţa franţuzul, sau evreii, sau Wilhelm…" Capitalul, masonii, sindicatul, iezuiţii – nu sunt decât sperietori, dar ce mult ne liniştesc sperietorile acestea! Bineînţeles că e un semn rău. Din moment ce francezii au început să vorbească de evrei şi de sindicat, înseamnă că nu se simt la largul lor, că-i roade un vierme, că au nevoie de aceste sperietori ca să-şi liniştească conştiinţa zbuciumată. Apoi acest Esterhazy, un duelgiu în genul eroilor lui Turgheniev, impertinent, cu o reputaţie de mult îndoielnică şi nerespectat de propriii săi camarazi, apoi asemănarea uimitoare a scrisului său cu scrisul de pe borderou, scrisorile ulanului şi ameninţările lui, pe care nu se ştie de ce nu le aducea la îndeplinire, în sfârşit, judecata misterioasă şi concluzia ei bizară că scrisul de pe borderou ar fi al lui Esterhazy, dar nu de mâna lui… Atmosfera era tot mai încărcată, tot mai înăbuşitoare, tot mai apăsătoare, şi încordarea creştea. Încăierarea din parlament a fost un fenomen pur nervos, isteric, datorat tocmai acestei încordări. Şi scrisoarea lui Zola, şi procesul lui sunt fenomene de acelaşi ordin. Ce vrei? Cei ce erau datori să dea cei dintâi alarma se cerea să fie oamenii cei mai buni, oamenii din fruntea naţiunii, şi aşa s-a şi întâmplat. Primul care a ridicat glasul a fost Scherer-Kästner, despre care francezii care-l cunosc bine (după cum spune Kovalevski) zic că „vorba lui e tăiş de pumnal", atât de curată e şi de nepătată. Al doilea a fost Zola. Şi acum e pe banca acuzaţilor…

Da, Zola nu-i Voltaire, nici noi nu suntem Voltaire, dar sunt situaţii în viaţă când învinuirea de a nu fi Voltaire nu e deloc oportună. Aminteşte-ţi de Korolenko, care a luat apărarea ţăranilor din Multan şi i-a scăpat de muncă silnică. Nici doctorul Haas n-a fost Voltaire, şi totuşi viaţa lui s-a petrecut şi s-a sfârşit frumos.

Eu cunosc procesul din dările de seamă stenografice. Nu seamănă nici pe departe cu ceea ce scriu ziarele şi, pentru mine, cazul Zola e foarte limpede. Lucrul principal e că Zola e sincer, vreau să spun că-şi întemeiază părerile numai pe ceea ce vede, nu pe iluzii, cum fac alţii. Fără îndoială că şi oamenii sinceri pot greşi, dar asemenea greşeli fac mai puţin rău decât nesinceritatea calculată, decât prejudecăţile sau consideraţiile de ordin politic. Să admitem că Dreyfus ar fi vinovat. Şi în cazul acesta Zola are dreptate, deoarece menirea scriitorului nu e să acuze şi să prigonească, ci să ia apărarea chiar şi a celor vinovaţi când sunt

osândiţi şi-şi ispăşesc pedeapsa. Vei obiecta: dar politica? Dar interesele statului? Da, însă marii scriitori şi artişti trebuie să se ocupe de politică numai în măsura în care sunt siliţi să se apere de ea. Chiar şi fără ei avem destui acuzatori, procurori şi jandarmi, şi în orice caz le stă mai bine rolul lui Pavel decât al lui Saul. Oricare ar fi sentinţa, după judecată, Zola va avea doar sentimentul unei bucurii nesfârşite, bătrâneţea lui va fi senină, şi el va închide ochii cu conştiinţa împăcată sau, în orice caz, uşurată. Toate acestea i-au amărât pe francezi. Ei se agaţă acum de orice cuvânt de mângâiere ca şi de orice învinuire sănătoasă care le vine din afară. Iată de ce au avut un atât de mare succes scrisoarea lui Björnson şi articolul lui Zakrevski al nostru (care a fost citit aici în *Novosti),* iată de ce le sunt odioase batjocurile dezlănţuite împotriva lui Zola, servite zilnic de mica presă, pe care ei o dispreţuiesc. Oricât ar fi de nervos Zola, în faţa tribunalului el reprezintă judecata sănătoasă a francezului şi, pentru acest motiv, compatrioţii săi îl iubesc şi sunt mândri de el, deşi îi aplaudă pe generalii care, în simplitatea lor sufletească, îi sperie când cu onoarea armatei, când cu războiul.

Vezi ce scrisoare lungă? Aici e primăvară şi o atmosferă ca în Ucraina la Paşti: cald, soare, dangăt de clopote. Totul îţi aminteşte de trecut. Vino şi dumneata! Să nu uit, Duse va da o reprezentaţie aici.

Îmi scrii că scrisorile mele nu ajung la destinaţie. Atunci, o să ţi le trimit recomandat.

Îţi doresc sănătate şi tot binele. Salutări şi plecăciuni Annei Ivanovna, Nastiei şi lui Borea.

Hârtia aceasta am luat-o de la redacţia ziarului *Le petit Niçois.*

Al dumitale, A. Cehov

...încăierarea din parlament – a avut loc la 10/22 ianuarie 1898, în timpul discursului lui Jaurès împotriva guvernului.

Zola nu-i Voltaire, şi nimeni dintre noi nu este Voltaire – aluzie la discursul lui Voltaire în apărarea lui Jean Callas.

În vara anului 1896, V.G. Korolenko a luat apărarea unui grup de ţărani din Multan, judeţul Viatka, învinuiţi pe nedrept că aduc jertfe omeneşti unor zei păgâni (vezi „Jertfele umane de la Multan" de V.G. Korolenko).

...scrisoarea lui Björnson – scriitorul norvegian Björnstjerne-Björnson îi scria lui Zola că hotărârea lui de a apăra o cauză dreaptă e o faptă meritorie în faţa omenirii.

...articolul lui Zakrevski – „Zola", semnat Srg. Peciorin, a apărut în ziarul „Novosti i birjevaia gazeta", 27 ianuarie 1898.

266. Către M.P. Cehov

22 februarie 1898, Nisa

…Mă întrebi ce părere am despre Zola şi procesul lui. Trebuie să-ţi spun că, înainte de toate, eu ţin seama de realitate: de partea lui Zola e toată intelectualitatea europeană, iar împotriva lui tot ce e ticălos şi îndoielnic. Lucrurile stau cam aşa: închipuie-ţi că secretariatul universităţii ar exmatricula din greşeală un student în locul altuia. Tu începi să protestezi, dar ţi se răspunde, răstit: „Dumneata ofensezi ştiinţa!", deşi secretariatul universităţii şi ştiinţa n-au decât o singură trăsătură comună: şi funcţionarii de la secretariat, şi profesorii universitari poartă aceeaşi redingotă albastră. Tu te juri, cauţi să-i convingi, începi să-i acuzi, dar ei strigă la tine: „Vrem dovezi!" „Uite, zici tu, să mergem la secretariat şi să cercetăm registrele". „Nu se poate! E un secret de cancelarie!…" Descurcă-te, dacă poţi!

267. Către Al.P. Cehov

23 februarie 1898, Nisa

…În cazul lui Zola, *Novoe vremea* a avut o atitudine de-a dreptul josnică. Cu acest prilej, am schimbat cu bătrânul câteva scrisori (ce e drept, pe un ton foarte moderat), şi de atunci am tăcut amândoi. Eu nu vreau să-i scriu şi nici nu vreau să primesc de la el scrisori în care îndreptăţeşte lipsa de tact a ziarului său prin aceea că-i plac militarii. Am spus „nu vreau", pentru că m-am săturat de mult de toate acestea. Şi mie îmi plac militarii, dar dacă aş fi editorul unui ziar, n-aş permite cactuşilor să publice gratuit, în Supliment, un roman de Zola, iar în corpul ziarului să verse lături asupra aceluiaşi Zola! Şi pentru ce? Pentru că niciunul dintre cactuşi n-a ştiut vreodată ce înseamnă avânt nobil şi puritate sufletească. Oricum, să-l înjuri pe Zola când se află pe banca acuzaţilor e cu totul neliterar…

În cazul lui Zola, „Novoe vremea" a avut o atitudine de a dreptul josnică - Cehov se referă la articolele îndreptate împotriva lui Zola şi a partizanilor săi, care au apărut în „Novoe vremea" în lunile ianuarie şi februarie 1898.

Romanul lui Zola „Parisul" a fost publicat în suplimentul ilustrat al revistei „Novoe vremea" în anii 1897 şi 1898.

268. Către O.R. Vasilieva

20 martie 1898, Nisa

„Latannîi” nu e un cuvânt rusesc, ci mai curând din sudul Rusiei. Bine ai făcut că l-ai scos: dacă aş citi acum corectura, l-aş înlocui cu „zaplatannîi[114]”. Caută în dicţionar cuvântul *„rapiécer”*

Mă simt minunat. Îţi mulţumesc pentru atenţie şi pentru faptul că ţi-ai amintit de mine. Îţi mulţumesc din toată inima şi-ţi doresc succes şi sănătate.

A. Cehov

Vasilieva tradusese în limba engleză povestirea lui Cehov „Vânătorul”, şi-l rugase s-o lămurească în privinţa cuvântului „latannîi” („un bărbat înalt, îngust în umeri… cu rubaşcă roşie, pantaloni boiereşti cârpiţi…”).

269. Către P.F. Iordanov

21 aprilie 1898, Paris

…Am cumpărat darea de seamă completă asupra procesului Zola şi ţi-o voi trimite. Ieri l-am văzut pe Bernard Lazare, autorul broşurii care a fost cauza începerii ostilităţilor, şi am luat de la el tot ce e mai interesant în afacerea Dreyfus. Ţi le voi trimite şi pe acestea. Afacerea Dreyfus, după cum iese la iveală încetul cu încetul, e o mare escrocherie. Adevăratul trădător e Esterhazy şi documentele s-au plăsmuit la Bruxelles. Lucrul acesta îl cunoştea şi guvernul, şi Casimir Périer, care de la început n-a crezut în vinovăţia lui Dreyfus, şi nu crede nici acum. De aceea a şi demisionat, pentru că n-a crezut…

270. Către P.F. Iordanov

25 iunie 1898, Melihovo

…Astă-iarnă n-am făcut nimic, de aceea sunt nevoit să recâştig timpul pierdut şi să lucrez, cum se zice, pe ruptelea. Trebuie să scriu mult, dar materialul se împuţinează văzând cu ochii. S-ar cuveni să părăsesc Lopasnea şi să mă mut în altă parte. Dacă n-ar fi bacilii mei, m-aş aşeza la Taganrog pentru vreo doi-trei ani şi aş scrie despre Taganrog, Kramatorovka, Bahmut-Zverevo. E un ţinut ca în poveşti. Stepa Donului îmi place nespus, pe vremuri mă simţeam acolo ca la mine acasă, şi-i cunoşteam fiecare vâlcea cât de mică. Când mi-aduc aminte de văile acelea, de minele de pe acolo, de gorganul Saur, de poveştile despre Zuia şi Harţîza, despre generalul Ilovaiski, când mi-aduc aminte de drumul pe care l-am făcut într-un car cu boi până la Krinicika şi la conacul Krepkaia al contelui Platov, mă cuprinde tristeţea şi regretul că Taganrogul n-are scriitori şi că materialul acesta, atât de atrăgător şi de preţios, nu e folosit de nimeni…

271. Către N.A. Bolman

14 iulie 1898, Melihovo

Mult stimate Nikolai Andrianovici, până acum, la şcoala noastră din Melihovo s-au înscris 28 de băieţi şi de fetiţe. Aş dori să ştiu dacă ne dai aprobarea să deschidem şcoala chiar anul acesta, ca să comand pupitrele. Îndată ce primesc răspunsul dumitale, dau să se lucreze tot mobilierul necesar şcolii. Dar cum până la toamnă a rămas puţin timp, te rog să-mi răspunzi cât mai repede cu putinţă.

A fost la mine o delegaţie de ţărani din Kuzmino să-mi vorbească despre şosea. M-au însărcinat să discut chestiunea aceasta cu consiliul zemstvei. În cazul când dumneata ai vorbit între timp cu prinţul, comunică-mi la ce soluţie v-aţi oprit. Îţi doresc tot binele.

Cu tot respectul, A. Cehov

...*prinţul* – S.I. Şahovskoi, membru în consiliul zemstvei din Serpuhovo.

272. Către L.A. Avilova

Între 23 şi 27 iulie 1898, Melihovo

Am atâţia oaspeţi, încât n-am ajuns să-ţi răspund la ultima dumitale scrisoare. Aş vrea să-ţi scriu mai mult, dar mă stânjeneşte gândul că în orice clipă poate să intre cineva şi să mă deranjeze. Într-adevăr, în timp ce scriam cuvântul „stânjeneşte", fata din casă m-a anunţat că a venit un bolnav. Trebuie să mă duc.

Problema financiară s-a rezolvat cu bine. Am tăiat din *Oskolki* povestirile cele mici şi i le-am vândut lui Sîtin pe o perioadă de zece ani. Am aflat apoi că am de încasat o mie de ruble de la *Russkaia mîsl,* unde, în treacăt fie zis, mi-au mărit onorariul: în loc de 250 de ruble, primesc acum 300.

Mi-e silă să scriu şi nu ştiu de ce să mă apuc. M-aş ocupa bucuros de medicină, mi-aş lua un post, dar nu mai am destulă energie fizică. Când scriu sau numai mă gândesc că trebuie să scriu, mă apucă o scârbă, ca şi când aş mânca o ciorbă din care s-a scos un gândac de bucătărie. Iartă-mi comparaţia. Nu mă scârbeşte scrisul în sine, ci mediul literar, de care nu te poţi ascunde nicăieri şi de care nu scapi, cum nu scapă pământul de atmosferă.

La noi, e o vreme încântătoare, şi n-am niciun chef să plec de acasă, cu atât mai mult cu cât trebuie să scriu ceva pentru numărul din august al revistei *Russkaia mîsl.* De fapt, am şi scris o povestire, trebuie doar s-o termin. Îţi doresc sănătate şi tot binele. Din lipsă de loc pentru o iscălitură înflorită, mă mulţumesc cu una înghesuită.

Al dumitale, A. Cehov

...Le-am vândut lui Sîtin – vânzarea aceasta nu s-a încheiat.

...pentru numărul din august al revistei „Russkaia mîsl" - Cehov a scris povestirile „Agrişul" şi „Dragostea".

273. Către A.S. Suvorin

24 august 1898, Melihovo

Sîtin voia să cumpere povestirile mele umorist[ice] nu cu trei mii de ruble, ci cu cinci. Ispita era mare, totuşi nu mă puteam hotărî să le vând. Nu-mi place deloc să modific titlul cărţilor. Să editezi cărţi în fiecare an, schimbându-le titlul de fiecare dată, e un lucru tare plictisitor şi lipsit de rânduială. Orice mi-ar spune F. I. Kolesov, mai curând sau mai târziu va trebui să-mi editez operele în volume şi să le intitulez, pur şi simplu, volumul unu, doi, trei… Cu alte cuvinte, să editez *Opere.* Asta m-ar scoate din încurcătură, şi de altfel aşa mă sfătuieşte şi Tolstoi. Povestirile umorist[ice] pe care le-am adunat ar forma volumul întâi. M-am gândit că dacă dumneata n-ai nimic împotrivă, în cursul toamnei şi iernii, când n-am de lucru, aş putea începe să redactez viitoarele mele volume. În sprijinul intenţiei mele e şi considerentul că e mai bine să-mi redactez şi să-mi editez eu însumi operele decât moştenitorii mei. Noile volume nu vor fi o piedică pentru cele vechi, rămase nevândute, deoarece acestea din urmă vor lua drumul chioşcurilor din gări care, de altfel, se încăpăţânează nu ştiu de ce să nu-mi ţină cărţile. Când am călătorit ultima oară pe linia Nikolaev, n-am văzut în rafturile chioşcurilor nicio carte de-a mea.

Construiesc o şcoală nouă, a treia la număr. Şcolile mele sunt socotite drept model – o spun ca să nu crezi că am cheltuit cele 200 de ruble ale dumitale pe cine ştie ce fleacuri. N-o să mă mai duc la Tolstoi la 28 august. În primul rând, pentru că e frig şi umezeală. În al doilea rând, de ce să mă duc numaidecât atunci? Viaţa lui Tolstoi e un jubileu neîntrerupt, şi nu-i niciun motiv să aleg pentru vizita mea o zi anumită. În al treilea rând, a fost la mine Menşikov, care venea chiar de la Iasnaia Poleana, şi mi-a spus că L[ev] N[ikolaevici] mârâie şi se încruntă numai la gândul că la 28 august va fi asaltat de felicitări. Şi în al patrulea rând, nu mă duc la I[asnaia] P[oleana], pentru că acolo aş da peste Sergheenko. Eu am fost coleg de liceu cu Ser[gheenko]. Era un băiat vesel, plin de haz şi spiritual, dar de când i s-a năzărit că-i mare scriitor şi pe deasupra prieten cu Tolstoi (pe care, în treacăt fie zis. Îl oboseşte grozav), a ajuns omul cel mai plictisitor din lume. Eu unul mă tem de el: e un dric aşezat vertical.

Menşikov mi-a spus că Tolstoi şi familia lui m-au invitat stăruitor să vin la I[asnaia] P[oleana] şi că s-ar supăra dacă nu m-aş duce. („Numai, te rog, nu la 28”, a adăugat Menşikov.) Dar repet, timpul e umed şi foarte rece, iar eu am început din nou să tuşesc. Lumea spune că arăt foarte bine, totuşi medicii mă alungă iarăşi de acasă. Va trebui să plec în sud. De aceea mă grăbesc să

termin ce am de făcut şi ceea ce vreau să fac până la plecare, aşa că n-am când să mă gândesc la Iasnaia Poleana, deşi ar trebui să mă abat şi pe acolo vreo două zile. Că tare mă trage inima să mă duc!

Iată itinerarul meu: mai întâi Crimeea şi Soci, apoi, când vor începe gerurile în Rusia, voi pleca în străinătate. Aş vrea să mă duc numai până la Paris, ţinuturile calde nu mă atrag deloc. De altfel, mi-e frică de această călătorie ca de un surghiun.

Am primit o scrisoare de la Vl. Nemirovici-Dancenko, din Moscova. La el treaba merge strună. Până acum a făcut vreo sută de repetiţii, actorilor li se ţin prelegeri.

Dacă ne hotărâm să editǎm lucrările mele în volume, trebuie să ne vedem înaintea plecării mele, să stăm de vorbă şi totodată să pun mâna şi pe ceva bani de la casierie.

Pe unde o fi fiind acum A.P. Kolomnin? Dacă e la Petersburg, fii bun şi spune-i să-mi trimită cât mai repede fotografiile pe care mi le-a promis.

Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

Telegrafiază-mi câteva cuvinte. Îmi place să primesc telegrame.

274. Către A.S. Suvorin

8 octombrie 1898, Ialta

…Vreau să-ţi spun că înainte de plecare am fost la repetiţia piesei *Feod[or] Ioan[novici]*. M-a surprins plăcut tonul civilizat, deşi nu jucau talente mari; scena radia artă adevărată. După mine, Irina a fost extraordinară. Şi glasul, şi nobleţea gesturilor, şi căldura sufletească, totul era admirabil – simţeai cum ţi se urcă un nod în gât! Feodor mi s-a părut mai slăbuţ, Godunov şi Şuiski reuşiţi, iar bătrânul (cel cu securea) de-a dreptul minunat. Însă mai bine dintre toţi a fost Irina. Dacă rămâneam la Moscova, mă îndrăgosteam de ea…

275. Către M.P. Cehova

14 octombrie 1898, Ialta

Dragă Maşa, Sinani a primit telegrama ta ieri, 13 octombrie, la ora 2 după-amiază. Telegrama nu e lămurită: *„Cum a primit Anton Pavl[ovici] Cehov vestea morţii tatălui său”.* Sinani a rămas nedumerit şi a crezut de cuviinţă că trebuie să-mi ascundă vestea. Toată Ialta aflase de moartea tatei, numai eu nu ştiam nimic, Sinani mi-a arătat telegrama abia seara. M-am dus imediat la poştă şi acolo am găsit scrisoarea lui Ivan, care îmi spunea de operaţia pe care a suferit-o tata. Toate acestea ţi le scriu în ziua de 14, seara, însă până acum n-am primit nimic, nicio veste.

Oricum, vestea tristă şi cu totul neaşteptată m-a zguduit şi m-a îndurerat adânc. Îmi pare rău de tata, îmi pare rău şi de voi toţi. Sentimentul că voi sunteţi nevoiţi să suportaţi la Moscova o durere atât de cumplită, în timp ce eu stau liniştit la Ialta, mă roade şi nu mă slăbeşte o clipă. Ce e cu mama? Unde se află acum? Dacă nu vrea să se ducă la Melihovo (i-ar veni şi greu să stea singură acolo), unde vrei s-o instalezi? Într-un cuvânt, sunt atâtea probleme care ar trebui rezolvate! Judecând după telegrama pe care i-ai trimis-o lui Sinani, aveţi oarecare îndoieli în ce priveşte sănătatea mea. Dacă tu şi mama sunteţi neliniştite, n-ar fi bine să vin pentru câteva zile la Moscova? Sau n-ar vrea mama să vină la mine, la Ialta, să se odihnească? Cu acest prilej ar vedea cum e pe aici şi, dacă i-ar plăcea, ne-am stabili la Ialta pentru totdeauna. La noi e cald, lumea umblă fără palton şi, pe cât s-ar părea, e plăcut să iernezi pe locurile acestea. Am petrece iarna la Ialta, iar vara la Melihovo sau la Kuciukoe, în apropiere de Ialta.

Dacă mama se hotărăşte să vină la mine, să-mi telegrafieze. I-aş ieşi înainte la Sevastopol, iar de la gară până aici am face drumul cu trăsura.

Cu trenul accelerat se călătoreşte comod. La Ialta va fi bine primită şi bine găzduită. Dar dacă ţi-ai putea lua un concediu şi ai veni şi tu pentru o săptămână, mi-ai face o mare bucurie. Cu acest prilej, ne-am sfătui asupra celor ce avem de făcut de aici înainte. Eu cred că, după moartea tatei, la Melihovo nu va mai fi viaţa care a fost, ca şi cum, odată cu însemnările lui zilnice, s-ar fi curmat şi firul vieţii de acolo.

Repet că sunt pe deplin sănătos. Scrie-mi, te rog, nu mă lăsa fără veşti. Am primit coletul.

O să-ţi scriu şi mâine. Îţi doresc sănătate. Plecăciuni mamei, lui Vanea şi Soniei.

Al tău Antoine

P.E. Cehov a murit la 12 octombrie 1898.

...odată cu însemnările lui zilnice – P.E. Cehov ţinea un jurnal la Melihovo.

Vila lui Cehov de la Ialta

276. Către Vl.I. Nemirovici-Dancenko

21 octombrie 1898, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, sunt la Ialta şi voi mai sta aici încă multă vreme. Copacii şi iarba se ţin verzi ca vara. E cald, senin, linişte, nu e umezeală, iar astăzi, de pildă, nu-i numai cald, ci dogoreşte de-a binelea, lucru care-mi place grozav. De aceea, s-ar putea să mă instalez pentru totdeauna la Ialta.

Telegrama ta m-a mişcat adânc. Vă mulţumesc mult, ţie, lui Konstantin Sergheevici şi actorilor care şi-au adus aminte de mine. În general, te rog să nu mă uiţi şi să-mi scrii măcar din când în când. Acum eşti director, prin urmare foarte ocupat. Totuşi scrie-i măcar câteodată unui om care nu face nimic. Scrie-mi ce mai e nou, ce efect a avut asupra actorilor succesul primelor reprezentaţii, cum merge *Pescăruşul,* ce schimbări aţi făcut în distribuţia rolurilor etc. etc. Judecând după ziare, începutul a fost strălucit şi eu sunt foarte, foarte bucuros, aşa de bucuros cum nici nu-ţi poţi închipui. Succesul vostru e o dovadă mai mult că atât publicul, cât şi actorii au nevoie de un teatru inteligent. Dar de ce nu scriu ziarele nimic despre Irina-Knipper? S-a întâmplat ceva? Feodor al vostru nu mi-a plăcut, însă Irina mi s-a părut extraordinară. Cu toate acestea, acum, se vorbeşte mai mult de Feodor decât de Irina…

Cei de aici au început să mă atragă în viaţa obştească. Am fost numit membru în consiliul de epitropi al liceului de fete din Ialta. Acum păşesc cu importanţă pe treptele liceului, iar elevele cu pelerinuţe albe îmi fac reverenţe…

Telegrama ta – telegramă de condoleanţe cu prilejul încetării din viaţă a tatălui lui Cehov.

...succesul primelor reprezentaţii – Teatrul de Artă a fost inaugurat la 11 octombrie 1898 cu tragedia „Ţarul Feodor Ioannovici“ de A.K. Tolstoi.

277. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

16 noiembrie 1898, Ialta

Mult stimate Alexei Maximovici, am primit de mult şi scrisoarea, şi cărţile dumitale. Am vrut mereu să-ţi răspund, dar m-au împiedicat fel de fel de treburi. Iartă-mă, te rog. Îndată ce o să am o oră liberă, o să mă aşez să-ţi scriu pe îndelete. Aseară, târziu, am citit *Iarmarocul de la Goltva* al dumitale, care mi-a plăcut foarte mult, şi asta m-a îndemnat să-ţi scriu aceste rânduri, ca să nu te superi şi să nu crezi cine ştie ce lucruri rele despre mine. Sunt foarte, foarte fericit că te-am cunoscut, şi foarte recunoscător dumitale şi lui Mirov, care ţi-a scris despre mine.

Prin urmare, la revedere pe când voi fi mai liber! Îţi doresc numai bine şi-ţi strâng mâna cu prietenie.

Al dumitale, A. Cehov

...am primit de mult şi scrisoarea, şi cărţile dumitale – prima scrisoare a lui Gorki către Cehov, scrisă în octombrie sau la începutul lui noiembrie 1898, şi cărţile lui Gorki „Schiţe şi povestiri”, vol. I şi II, Sankt-Petersburg, 1898.

278. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

3 decembrie 1898, Ialta

Mult stimate Alexei Maximovici, scrisoarea dumitale din urmă mi-a făcut mare plăcere. Îţi mulţumesc din tot sufletul. Piesa mea *Unchiul Vanea* e scrisă de mult, chiar foarte de mult. Eu unul n-am văzut-o jucată niciodată. În ultimii ani, a început să se joace tot mai des pe scenele din provincie, poate datorită faptului că am tipărit o culegere a pieselor mele. La drept vorbind, eu nu-mi prea bat capul cu piesele mele, m-am dezobişnuit de mult de teatru şi nu mă mai trage inima să scriu pentru scenă.

Mă întrebi ce părere am mespre povestirile dumitale. Ce părere să am? Ai talent, incontestabil, şi încă un talent real, un talent mare. Acest talent s-a manifestat cu o putere atât de extraordinară în povestirea dumitale *În stepă,* încât am fost chiar gelos că n-am scris-o eu. Dumneata eşti artist, şi eşti un om inteligent. Ai o sensibilitate excepţională. Eşti plastic, adică, atunci când descrii un lucru, dumneata îl vezi şi-l pipăi cu mâinile. În asta stă arta adevărată. Asta e părerea mea, şi sunt nespus de bucuros; dacă ne-am întâlni şi am sta de vorbă un ceas-două, te-ai convinge personal cât de mult te preţuiesc şi ce nădejdi îmi pun în talentul dumitale.

Să vorbesc şi de scăderi? Nu e un lucru chiar atât de uşor. A vorbi de scăderile unui talent e ca şi cum ai vorbi de defectele copacului uriaş din grădină: esenţialul nu e copacul însuşi, ci ochiul celui care-l priveşte. Nu-i aşa?

Să încep cu faptul că, după părerea mea, n-ai destulă stăpânire de sine. Eşti exact ca un spectator care-şi manifestă încântarea cu atâta nestăpânit entuziasm, încât îi împiedică şi pe ceilalţi, şi pe sine însuşi să asculte. Această lipsă de stăpânire se simte mai ales în descrierile de natură, pe care dumneata le intercalezi între dialoguri. Când citeşti aceste descrieri, le-ai dori mai concise, mai scurte, de cel mult 2-3 rânduri. Repetarea deasă a unor expresii ca *desfătare*, *şoapte*, *catifelat* etc., dă acestor descrieri ceva emfatic, monoton – ceva care răceşte, aproape oboseşte. Lipsa de stăpânire de sine se simte şi în descrierea personajelor feminine *(Nalba, Cu plutele),* şi în scenele de dragoste. Asta nu înseamnă avânt, nu e o trăsătură largă de penel, ci lipsă de stăpânire. Apoi, abuzul de cuvinte nepotrivite cu povestiri ca ale dumitale. Cuvinte ca *acompaniament*, *disc*, *armonie* nu fac decât să îngreuneze limba. Vorbeşti prea des despre valuri. În descrierea intelectualilor se simte o încordare, un fel de frică. Şi nu pentru că nu i-ai fi studiat îndeajuns pe intelectuali; dumneata îi cunoşti, dar laşi impresia că nu ştii cum să-i prezinţi.

Ce vârstă ai? Eu nu te cunosc, nu ştiu de unde eşti şi cine eşti, însă mi se pare că ar trebui să pleci din Nijni, acum, cât eşti tânăr, să trăieşti vreo doi-trei ani într-un mediu literar sau, mai bine zis, să te freci de literaţi. Asta nu e ca să înveţi a cânta şi mai bine de la cocoşul nostru, ci ca să intri definitiv cu cap cu tot în literatură, s-o îndrăgeşti. Unde mai pui că provincia te îmbătrâneşte înainte de vreme. Korolenko, Potapenko, Mamin, Ertel sunt oameni admirabili. La început, poate că te vei cam plictisi cu ei, dar mai târziu, peste un an, doi, te vei deprinde, îi vei preţui la adevărata lor valoare, şi societatea lor te va despăgubi cu prisosinţă de neplăcerile şi neajunsurile vieţii de capitală.

Mă grăbesc să mă duc la poştă. Multă sănătate şi numai bine. Îţi strâng mâna cu putere, şi încă o dată mulţumesc pentru scrisoare.

Al dumitale, A. Cehov

...scrisoarea dumitale din urmă... Scrisoarea lui Gorki din a doua jumătate a lunii noiembrie 1898, în care îi vorbea despre impresia pe care i-o făcuse spectacolul „Unchiul Vanea", dat la Teatrul orăşenesc din Nijni-Novgorod:

„E greu să spui limpede şi precis ce sentimente îţi provoacă această piesă, însă, privindu-i pe eroii ei mi se părea că cineva mă taie în două cu un ferăstrău tocit. Parcă-i simţeam dinţii cum trec direct prin inimă, care se strângea sub apăsarea lor, gemea şi se smucea să-mi sară din piept. E o lucrare răscolitoare; pentru mire «Unchiul Vanea" e un gen dramatic cu totul nou, e ca un ciocan cu care loveşti în căpăţânile seci ale spectatorilor..

În ultimul act al piesei, când doctorul, după o pauză lungă, vorbeşte de arşiţa din Africa, m-am înfiorat de admiraţie în faţa talentului dumitale, şi, în acelaşi timp, am fost cuprins de spaimă pentru semenii mei, pentru viaţa noastră mizeră şi searbădă. Cu câtă precizie şi cu câtă putere loveşti în suflet! Ai un talent uriaş."

...e scrisă demult, chiar foarte demult – în scrisoarea către S. P. Deaghilev, din 21 decembrie 1901, Cehov îi spunea că piesa „Unchiul Vanea" a fost scrisă în 1890.

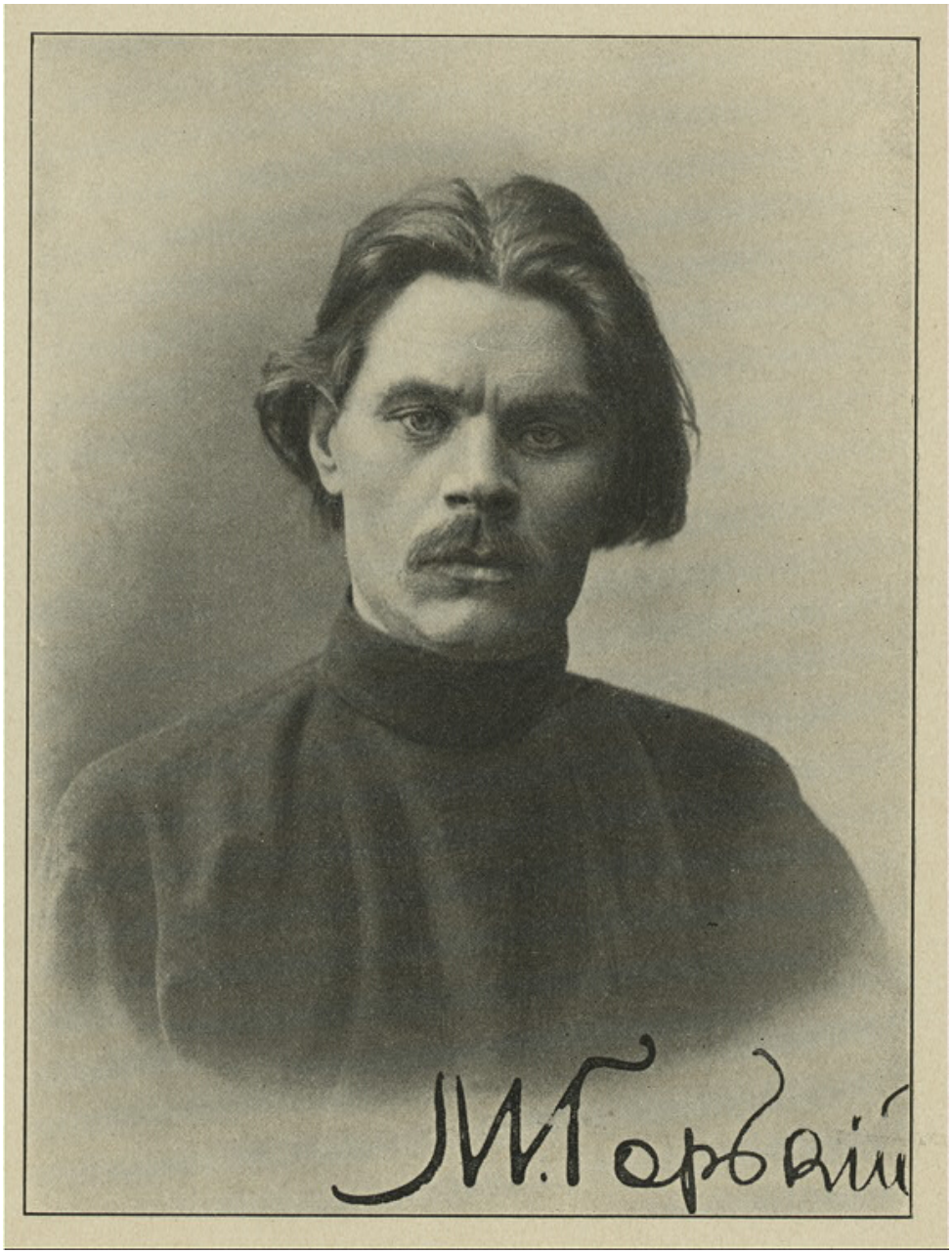

Maxim Gorki

1899

279. Către K.S. Baranţevici

2 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Kazimir Stanislavovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoarea ta prietenească. E o scrisoare tristă, totuşi mi-a făcut plăcere s-o citesc, pentru că e de la tine. Oricât te-ai lăsa în voia gândurilor posomorâte, oricât ai fi de mâhnit, eu totuşi te felicit încă o dată, îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc din tot sufletul, cu adevărat prieteneşte, o viaţă lungă, sănătate şi fericire. În această scrisoare îmi vorbeşti de inutilitatea şi inoportunitatea scrisului. Eu însă sunt sigur că în cele mai frumoase clipe ale vieţii tale tu crezi în acest scris, că nu renunţi la el şi nu vei renunţa niciodată. Fie ca acum, după sărbătorirea ta, să se împlinească crezul tău în ce priveşte scrisul, iar operele tale să te bucure şi să-ţi aducă un şir lung de satisfacţii. Sunt fericit că jubileul ţi-a reuşit şi că te-ai putut convinge *de visu* că eşti iubit şi respectat. Aceasta e cea mai mare satisfacţie.

Eu îmi petrec iarna la Ialta. Cu sănătatea o duc aşa şi aşa, dar medicii nu-mi dau voie să vin la Moscova. Şi fără îndoială că şi iernile viitoare, dacă voi mai fi în viaţă, va trebui să le petrec tot aici.

O să-mi cumpăr un petic de pământ undeva, prin apropiere, ca să-mi fac un bârlog pentru iarnă. O să-l iau pe datorie, şi tot pe datorie o să-mi ridic şi căsuţa. Cred că planurile acestea sunt o adevărată prostie, dar ce să fac? Să colind din hotel în hotel, ani de-a rândul, acum când am trecut de tinereţe, cu înclinarea mea pentru viaţa sedentară, de birou – e greu, e chiar insuportabil şi, vrând-nevrând, sunt silit să recurg la tot felul de combinaţii ca să-mi înjgheb ceva care să semene a cuib. Tata a murit şi vechiul cămin a pierdut nouă zecimi din farmecul lui de odinioară: nu mă mai trage inima acasă… Dacă ai de gând să dai o raită prin Crimeea, vino şi pe la mine, cum veneai pe vremuri, când eram prin părţile Pselului. Îmi făceai atâta bucurie! Şi tot atât m-aş bucura şi acum.

Eu n-am volumul tău *Basmele vieţii,* iar aici nu se găseşte. De aceea *Discuţia* ta nu mi-e accesibilă. Trimite-mi volumul, voi fi bucuros. Îţi voi fi recunoscător şi-l voi citi cu multă plăcere.

Te îmbrăţişez din toată inima şi-ţi mulţumesc încă o dată pentru scrisoare. Îţi doresc numai bine ţie şi familiei tale.

Al tău A. Cehov

La 23 decembrie 1898 se sărbătorise la Petersburg aniversarea a 25 de ani de activitate literară a lui K.S. Baranţevici.

„*Basmele vieţii*" – culegere de povestiri de Baranţevici. Acesta îl rugase pe Cehov să citească povestirea „Discuţie" din această culegere.

280. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

3 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Alexei Maximovici, îţi răspund la amândouă scrisorile deodată. Înainte de toate, cu prilejul Anului Nou, îţi urez o fericire nouă. Îţi doresc din tot sufletul, prieteneşte, o fericire veche sau nouă, după pofta inimii.

Se vede că nu m-ai înţeles tocmai bine. Eu n-am spus că vorbele de origine străină, cuvintele care nu-s neaoş ruseşti, ca şi cele ce se întrebuinţează rar, sună vulgar. Am spus doar că nu sunt tocmai potrivite. La alţi scriitori, întrebuinţarea unor cuvinte ca *fatalitate* trece neobservată. Însă fraza dumitale e muzicală, e armonioasă, şi fiecare asperitate ţipă ca din gură de şarpe. Bineînţeles că e chestie de gust, şi s-ar putea ca în mine să vorbească o sensibilitate excesivă sau conservatorismul omului care şi-a format de mult anumite obiceiuri. În descrieri, mă împac şi eu cu expresii ca „asesor de colegiu" sau „căpitan de rangul doi". Dar cuvinte ca „flirt" şi „campion" mă dezgustă (când sunt folosite în descrieri).

Dumneata autodidact? Dar în povestiri eşti un artist desăvârşit, şi încă un adevărat intelectual. Vulgaritatea îţi e mai străină ca oricui, eşti inteligent şi ai simţul frumosului şi al gingaşului. Cele mai bune lucrări ale dumitale sunt *În stepă* şi *Cu plutele.* Nu ţi-am scris asta? Sunt bucăţi neasemuite, într-adevăr exemplare; se simte în ele artistul care a făcut o şcoală excelentă. Nu cred că mă înşel. Singurul dumitale cusur e lipsa de stăpânire de sine, lipsa de graţie. Se numeşte graţie folosirea celui mai mic număr de mişcări pentru o anumită acţiune. Şi din acest punct de vedere, la dumneata se simte risipa.

Descrierile de natură sunt artistice: eşti un adevărat peisagist. Numai că asimilarea prea des repetată a naturii cu omul (antropomorfism), de pildă: marea respiră, cerul priveşte, stepa se alintă, natura şopoteşte, vorbeşte, e întristată etc., face ca descrierile să fie oarecum monotone, uneori dulcege, alteori confuze. Plasticitatea şi expresivitatea în descrierea naturii se obţin numai prin simplitate, prin fraze nemeşteşugite ca: „soarele a sfinţit", „s-a întunecat", „a început a ploua" etc.; şi această simplitate o stăpâneşti în gradul cel mai înalt, aşa cum rareori se întâlneşte la scriitori.

Primul număr al revistei *Jizn,* reînnoită, nu mi-a plăcut. Nu mi s-a părut serios. Povestirea lui Cirikov e naivă şi sună fals, a lui Veresaev e o imitaţie grosolană şi în acelaşi timp naivă. Cu asemenea lucrări nu se poate ajunge departe. În *Kirilka* al dumitale, şeful zemstvei strică totul. Tonul general e bine susţinut. Dar nu mai descrie niciodată şefii zemstvei. Nimic mai

uşor decât să descrii şefi antipatici, mulţi cititori gustă genul acesta, dar aceştia sunt cei mai nesuferiţi, cei mai mărginiţi dintre cititori. Pentru personajele de formaţie nouă, ca şefi de zemstvă, eu nutresc aceeaşi repulsie ca pentru cuvântul „flirt”, şi de aceea poate că n-am dreptate. Dar eu trăiesc în provincie, cunosc pe toţi şefii zemstvei din judeţul meu şi din cele învecinate, îi cunosc de mult şi găsesc că nici ei, nici activitatea lor nu sunt deloc tipice sau interesante, şi aici mi se pare că am dreptate.

Acum, să vorbim despre vagabondaj. Ca să spun drept, vagabondajul e ceva foarte plăcut şi atrăgător. Dar cu trecerea anilor începi a fi greoi şi a te lega de locul tău. De altfel, ocupaţia de scriitor te leagă de loc prin însăşi natura ei. Insuccesele şi decepţiile fac să treacă repede timpul şi te împiedică să mai vezi viaţa cea adevărată. Iar trecutul, când erai atât de slobod, ţi se pare al altuia, străin.

Mi-a sosit poşta, trebuie să citesc scrisorile şi ziarele. Îţi doresc sănătate şi fericire. Mulţumesc pentru scrisori. Datorită dumitale s-a închegat atât de uşor corespondenţa dintre noi.

Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Eu n-am spus… – Vezi scrisoarea 278. În decembrie 1898, Gorki scria lui Cehov: „Ce frumos mi-ai scris, Anton Pavlovici, şi cât de bine ai nimerit în privinţa cuvintelor căutate. Nu pot deloc să le alung din lexiconul meu, mă împiedică şi teama de a fi vulgar. Afară de asta, totdeauna sunt grăbit şi nu-mi cizelez îndeajuns bucăţile, dar, ceea ce e şi mai rău, mă întreţin exclusiv din munca mea scriitoricească. Altceva nu mă pricep să fac.

Sunt un autodidact, am 30 de ani…”

…„Jim” reînnoită – de la sfârşitul anului 1898, redactor-şef al revistei „Jizn” a fost V.A. Posse, iar M. Gorki a colaborat activ la revistă.

Povestirea lui Cirikov – „Străinii”.

…a lui Veresaev – „Sfârşitul lui Andrei Ivanovici”.

Acum, să vorbim despre vagabondaj – Gorki îi scrisese lui Cehov: „N-o să mă mut la Petersburg. Nu-mi plac oraşele mari. Înainte de a mă apuca de literatură, am fost vagabond.”

281. Către A.S. Suvorin

17 ianuarie 1899, Ialta

E vorba numai de lucrările mele care au fost publicate. Am cerut să i se spună lui Marks că venitul pieselor de teatru nu i-l vând. Bineînţeles că nu-i pot vinde nuvelele mele viitoare, deoarece viitorul nostru e învăluit în bezna necunoscutului. Şi eu îmi dau seama că n-ar trebui să mă grăbesc, însă e foarte atrăgător să încasezi dintr-odată zeci de mii de ruble.

Am citit povestirea *Obştea netoată* a lui Lev Lvovici. Construcţia nu-i reuşită, mai bine o scria sub formă de articol. Însă ideea e tratată just şi cu pasiune. Şi eu sunt împotriva obştei. Obştea îşi are rostul, când ai de-a face cu duşmani din afară, care te atacă mereu, sau cu fiare sălbatice, pe când acum, e vorba de o mulţime legată laolaltă artificial, ca o ceată de osândiţi. Se spune că Rusia e o ţară agricolă. E drept, dar obştea n-are nicio legătură cu asta, cel puţin în vremea noastră. Obştea trăieşte prin agricultură, dar de vreme ce agricultura începe să se transforme într-o agricultură civilizată, obştea va începe să crape pe la încheieturi, deoarece obştea şi civilizaţia sunt noţiuni incompatibile. Şi, pentru că veni vorba, ignoranţa noastră adâncă şi beţia sunt păcatele obştei.

De plictiseală, citesc ziarele locale, şi aşa am aflat că, mai zilele trecute, s-a jucat la Ekaterinoslav, cu succes, *Cuvântul de onoare,* piesa dumitale.

La Ialta e un timp ca vara. Ies la plimbare în fiecare seară, chiar şi în zilele ploioase şi reci ca să mă deprind şi cu vremea mai aspră, deoarece iarna viitoare voi petrece-o la Moscova şi la Petersburg. M-am săturat să tot bat drumurile!

Citesc corectura primului volum. Multe dintre povestiri le refac. Volumul va cuprinde peste 70 de bucăţi. Cel de al doilea se va intitula *Povestiri pestriţe,* al treilea *În amurg* etc. Numai că va trebui să mai adaug pe ici pe colo câte o bucată ca să completez cele zece coli de tipar pe care le cere cenzura.

Unde îţi vei petrece primăvara? Dar vara? Eu unul aş pleca bucuros la Paris, şi în cele din urmă cred că aşa o să şi fac.

În momentul de faţă se află aici, la Ialta, academicianul Kondakov. Oraşul ne-a ales, pe el şi pe mine, în comisiunea pentru organizarea jubileului lui Puşkin. Am vrea să jucăm *Boris Godunov,* Kondakov va juca rolul lui Pimen. Eu voi pune în scenă un tablou vivant: *Din nou în patrie.* Decorul va reprezenta un conac părăsit, un peisaj, câţiva pini… va apărea un actor grimat în Puşkin şi va declama poezia *Din nou în patrie.* Apoi va urma alt tablou. *Duelul lui Puşkin,* după pictura lui Naumov.

Salutări şi o plecăciune adâncă Alinei Ivanovna, Nastiei şi lui Dorea. Îţi doresc sănătate şi tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

În ianuarie 1899, prin mijlocirea lui P.A. Sergheenko, Cehov a început tratative cu A.F. Marks pentru editarea operelor sale.

„Obştea netoată" povestirea lui L.L. Tolstoi, publicată în „Novoe vremea" la 4 şi 5 ianuarie 1899.

„Cuvântul de onoare" – comedie de A.S. Suvorin.

„Duelul lui Puşkin" – tabloul pictorului A.A. Naumov.

282. Către I.P. Cehov

18 ianuarie 1899, Ialta

Dragă Ivan, tratativele mele cu Marks au progresat simţitor, am şi întocmit un proiect de contract. Potrivit clauzelor propuse de el, voi primi 75.000 de ruble ca drepturi de autor pentru operele deja apărute şi pentru cele care vor mai apărea, iar pentru fiecare nou volum de douăzeci de coli de tipar, câte cinci mii. Cu alte cuvinte, îmi voi publica în continuare povestirile prin reviste şi ziare, îmi voi încasa onorariile cuvenite, însă numai Marks va avea dreptul să-mi publice operele în culegeri. Iar pentru fiecare 20 de coli de tipar, îmi va plăti câte 5000 de ruble. Venitul pieselor de teatru rămâne exclusiv al meu. Târgul încă nu e încheiat definitiv, dar tratativele se duc stăruitor, şi se prea poate ca în clipa când vei citi această scrisoare, eu să fiu gata vândut ca rob în Egipt. Afacerea are două părţi foarte bune: 1) voi încasa dintr-odată 75.000 de ruble şi 2) voi scăpa de dezordinea lui Suvorin. Deocamdată, însă, toate acestea sunt un mare secret…

283. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

18 ianuarie 1899, Ialta

Alexei Maximovici, chiar astăzi ţi-am trimis fotografia mea. M-a pozat un amator, un om ursuz şi tăcut. Mă uitam la un perete luminat tare de soare, de aceea am ieşit aşa de schimonosit. Iartă-mă, n-am alta mai bună. În ce priveşte operele mele, de mult mă gândesc să ţi le trimit. Dar mi-am zis că anul acesta vor apărea într-o nouă ediţie, şi că e mai bine să ţi-o trimit pe aceea, corectată şi completată.

Ce să mă fac?! Scrisoarea dumitale cu privire la *Jizn* şi scrisoarea lui Posse le-am primit după ce-mi dădusem cuvântul că voi colabora la *Nacealo.* A fost la mine M.I. Vodovozova, mi-a scris şi Struve şi, fără să mai stau la gânduri, am primit.

Deocamdată n-am nimic gata, tot ce-am avut, am dat, iar ce o să mai am, e promis. Eu sunt ucrainean şi, prin urmare, grozav de leneş. Dumneata îmi scrii că-s aspru. Nu, nu sunt aspru, sunt leneş, umblu fluierând de colo până colo.

Trimite-mi şi dumneata o fotografie. Rândurile dumitale cu privire la locomotivă, la şine şi la nasul care a intrat în pământ sunt foarte drăguţe, dar nu-s adevărate. Omul nu intră cu nasul în pământ pentru că scrie: dimpotrivă, scrie pentru că a intrat cu nasul în pământ şi nu poate trece mai departe.

N-ai vrea să vii în Crimeea? Dacă eşti bolnav (se spune că ai ceva la plămâni), eu m-aş ocupa de sănătatea dumitale.

Îţi strâng mâna cu putere. Îi voi scrie mai pe larg lui Posse, direct, în privinţa colaborării mele la *Jizn.*

Al dumitale, A. Cehov

Veresaev e talentat, dar e brutal şi cred că o face înadins. Şi nu e deloc nevoie de aşa ceva. Însă nici umbră de îndoială că e mai talentat şi mai interesant decât Cirikov.

Scrisoarea dumitale cu privire la „Jizn" şi scrisoarea lui Posse – Gorki şi Posse îl rugaseră pe Cehov să colaboreze la revista „Jizn".

„Nacealo" („începutul") – revistă literară, ştiinţifică şi politică de orientare narodnicistă liberală, care a apărut la Petersburg în anul 1899, având ca redactori pe P. Struve şi M. Tugan-Baranovski. Cehov n-a publicat nimic în această revistă.

284. Către V.F. Kommissarjevskaia

19 ianuarie 1899, Ialta

Sunt necăjit, Vera Feodorovna, mi-ai pus o problemă pe care n-o pot rezolva. Mai întâi, eu n-am scris niciodată recenzii; pentru mine, a scrie recenzii e ca şi cum m-ar sili cineva să învăţ alfabetul chinezesc, şi al doilea, eu nu mai scriu la *Novoe vremea.* Sunt necăjit că nu pot să-ţi împlinesc dorinţa, şi mă tem că n-o să mă crezi că sunt atât de necăjit. Dorinţa dumitale e sfântă pentru mine, şi mi-e într-adevăr ruşine că nu pot să ţi-o împlinesc. Trebuie să adaug că la *Novoe vremea* nu mai colaborez de mult, din 1891. Îţi mulţumesc frumos pentru carte. Am citit-o cu plăcere. Ce-aş putea să-ţi scriu despre mine? Stau la Ialta şi mă plictisesc. M-am săturat de toate, chiar şi de vremea frumoasă de aici: mă atrage nordul. Dacă voi avea bani, la începutul primăverii voi pleca în străinătate, la Paris.

Pescăruşul meu se joacă la Moscova pentru a opta oară, şi de fiecare dată teatrul e arhiplin. Se zice că piesa e montată extraordinar şi că actorii îşi cunosc foarte bine rolurile. Către sfârşitul actului IV, M.I. Pisarev a spus că în odaia vecină s-a spart „o sticlă", şi publicul a izbucnit în râs; actorul de la Moscova a spus că s-a spart o sticlă cu eter, publicul n-a râs şi totul a decurs în ordine. Oricum ar fi, nu mai am niciun chef să scriu piese. Teatrul petersburghez m-a vindecat pentru totdeauna.

De ce eşti mereu bolnavă? De ce nu te cauţi mai serios? Bolile, mai ales cele de femei, strică buna dispoziţie, otrăvesc viaţa şi te împiedică să munceşti. Eu sunt medic şi ştiu ce înseamnă aceste metehne.

Îmi scrii că ai succes. Ştiu şi mă bucur, dar în acelaşi timp mi-e ciudă, mi-e ciudă că nu pot să te văd. Eşti o actriţă minunată, păcat numai că n-ai condiţii corespunzătoare: nici teatru, nici camarazi ca lumea. Ar trebui să te muţi la Moscova, la Teatrul Mic. Oricum, acolo mai curând se poate vorbi de artă, iar printre actori sunt destui oameni cumsecade. La Moscova ai avea un succes nemaipomenit, nici nu-ţi închipui ce succes ai avea!

Unde-ţi vei petrece vara? Unde vei juca? Dacă joci pe undeva prin apropierea Moscovei, aş veni să te văd. Începând din aprilie voi fi nu departe de Moscova.

Îţi mulţumesc încă o dată din tot sufletul şi-ţi doresc sănătate, fericire şi tot ce-i mai bun pe lume.

Al dumitale, A. Cehov

Kommissarjevskaia îl rugase pe Cehov să scrie o recenzie pentru „Novoe vremea" asupra traducerii unor fragmente din cartea lui Nietzsche „Aşa grăit-a Zarathustra", publicate la Petersburg în 1899.

Teatrul petersburghez m-a vindecat – Cehov se referă la insuccesul primului spectacol al „Pescăruşului" la Teatrul Alexandrinski.

285. Către M.P. Cehova

20 ianuarie 1899, Ialta

Dragă Maşa, cred că ţi-a spus Ivan despre tratativele mele cu Marks. M-am tocmit mult cu el, mult şi cu perseverenţă, şi, în sfârşit, astăzi i-am telegrafiat că-i accept condiţiile. Pentru toate operele mele publicate, ca şi pentru cele viitoare voi primi 75.000 (şaptezeci şi cinci de mii) de ruble, cu clauza ca pentru cele viitoare să mi se plătească câte 250 de ruble de coală, peste 5 ani 450 de ruble, peste alţi cinci ani 650 de ruble şi aşa mai departe, adică un adaos de 200 de ruble de coală la fiecare 5 ani. Operele mele viitoare îi vor aparţine lui Marks numai după ce le voi fi publicat în reviste şi ziare şi voi fi încasat onorariul respectiv. Venitul pieselor de teatru îmi rămâne mie, iar după moartea mea moştenitorilor mei.

Orice medalie are două feţe. Şi târgul pe care l-am încheiat are, nici vorbă, părţile lui proaste. Totuşi fără îndoială că are şi părţi bune: 1) operele mele vor fi editate exemplar; 2) n-o să am de-a face cu tipografia, cu librăria, n-o să mă fure nimeni şi n-o să-mi facă nimeni concesii; 3) o să pot lucra liniştit, fără să-mi fie frică de viitor, şi 4) nu e un venit mare, dar e permanent. Şi dacă 25.000 de ruble vor merge, să zicem, la plata datoriilor şi la acoperirea cheltuielilor de construcţie ale casei, la cumpărarea unui pian, a mobilei necesare etc., şi mi-ar rămâne 50.000 de ruble, capital care mi-ar aduce o dobândă de 4%, atunci venitul meu anual va fi, pe puţin, următorul:

2000 r. – procente la capitalul de 50.000 r.
3500 r. – onorariu pentru 10 coli tipar, opere noi.
2500 r. – de la Marks pentru cele 10 coli de mai sus şi
1500 r. – venit de la piesele de teatru.

_____

Total 9500 de ruble.

Peste cinci ani, Marks îmi va da 450 de ruble, nu 250. Unde mai pui că sunt ani când scriu câte 20 de coli, nu câte 10, şi când teatrul îmi aduce 3000 de ruble, cum a fost anul acesta de pildă, nu 1500. În sfârşit, va fi bine, slavă Domnului.

Ce facem cu Melihovo? Parcela a doua eu aş dărui-o ţăranilor şi mi-aş opri numai conacul. Însă, cum vei vrea tu.

Mâine îi scriu mamei cu privire la Marfocika, de la care am primit o scrisoare. Îţi doresc sănătate.

Al tău Antoine

Căciula e foarte bună. Îţi mulţumesc.

Marfocika – Marfa Ivanovna Morozova.

286. Către A.S. Suvorin

27 ianuarie 1899, Ialta

Sergheenko mi-a telegrafiat că contractul a fost autentificat la notariat. Mi-a spus şi ceva despre nu ştiu ce clauză, dar n-am înţeles din telegramă despre ce anume e vorba. Poate că totul se va termina cu bine. Cele 75.000 de ruble o să le încasez în trei rate. Pentru operele mele viitoare, pe care le voi publica în prealabil, mi se vor plăti câte 250 de ruble coala, cu o majorare de 200 de ruble la fiecare cinci ani. Veniturile pieselor de teatru îmi aparţin exclusiv mie şi mai târziu moştenitorilor mei. Ultimul punct l-am cucerit cu asalt.

Prin urmare, pentru mine începe o nouă eră, şi Sergheenko, pe care dumneata l-ai calificat drept gropar, se poate numi cu drept cuvânt iniţiatorul acestei ere. Acum îmi pot permite să pierd la ruletă vreo 2000-3000 de ruble!

Dar, la drept vorbind, nu sunt deloc vesel. Mă simt, aşa, de parcă m-aş fi însurat cu o femeie bogată. Îţi datorez o sumă mare de bani, şi l-am rugat pe Sergheenko să treacă pe la librărie şi să ţi-o achite. Cred că a şi făcut-o, şi acum nu-mi rămâne decât să-ţi mulţumesc, după obiceiul rusesc. Oamenii de afaceri au o vorbă: cât eşti tovarăş, ceartă-te; când te desparţi, împacă-te. Noi ne despărţim în pace, aşa cum am şi trăit de altfel, şi dacă nu mă înşel, tot timpul cât mi-ai tipărit lucrările n-a fost între noi nicio neînţelegere. Orice s-ar spune, am făcut lucruri mari şi, la drept vorbind, s-ar cuveni ca şi dumneata, care mi-ai editat operele, şi eu, care am fost editat, să cinstim într-un fel sau altul acest eveniment.

Îmi spui în scrisoare, în treacăt, că s-ar putea să laşi totul baltă în săptămâna albă şi să vii încoace. La începutul postului mare, aici va fi adevărată primăvară, un timp minunat, aşa că ne-am putea repezi până la Feodosia. Îmi mai scrii că ai ceva de vorbit cu mine; şi eu am de vorbit ceva cu dumneata. Aşadar, te rog să vii.

Am scris nu demult o povestire umoristică de o jumătate de coală, şi acum mi se spune că L.N. Tolstoi citeşte tare această povestire, şi că o citeşte neînchipuit de frumos.

Ai citit ceva din ce a scris Gorki? E un talent incontestabil. Dacă n-ai citit, cere culegerile lui şi, pentru început, citeşte povestirile *În stepă* şi *Cu plutele. În stepă* e scrisă exemplar; e o bucată *de atu,* cum spune Stasov.

Salutări şi o adâncă plecăciune Annei Ivanovna, Nastiei şi lui Borea. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

...*o povestire umoristică* – „Bombonica”.

287. Către P.A. Sergheenko

31 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Piotr Alexeevici, am primit contractul astăzi, duminică 31, pe înserat, aşa încât abia mâine îţi voi putea trimite, recomandat, consimţământul meu scris. Poşta pleacă în noaptea de 2 februarie, prin urmare plicul va ajunge la Moscova vineri şi-l vei primi în aceeaşi zi, pe seară, sau cel mai târziu sâmbătă dimineaţa.

Există în contract un punct cam ciudat: „4) Totuşi Cehov lasă la latitudinea lui Marks să renunţe la dreptul de proprietate asupra vreuneia dintre operele lui noi, dacă această operă – datorită calităţilor ei literare – *va fi găsită* ca neconformă de a fi inclusă într-o culegere de opere". De cine să fie găsită? Asta ar însemna că se lasă câmp liber bunului său plac! Şi mai este un punct ciudat: „7) Cehov îşi ia obligaţia ca, (în decurs) de cel mult şase luni, să adune *toate* operele sale şi să prezinte textul lor integral, indicând, pe cât se poate, locul, timpul şi semnătura sub care a fost publicată fiecare dintre aceste opere". E ca şi cum mi s-ar cere să spun cu precizie locul, ziua şi ora când am pescuit fiecare dintre peştii pe care i-am prins în toată viaţa mea! Iar eu am fost la pescuit cel puţin de o mie de ori, de când mă ştiu. Contractul îmi cere, de asemenea, ca totul să fie gata pregătit până în luna iulie. Dar asta ar însemna o adevărată muncă silnică! Nu că ar fi o muncă grea, dar e cu neputinţă s-o îndeplinească cineva într-un timp atât de scurt, deoarece nu s-ar putea face decât încetul cu încetul, pe măsură ce aş scoate din prăpăstiile trecutului operele mele împrăştiate prin toată lumea. Doar sunt 20 de ani încheiaţi de când public! Încearcă de le găseşte dacă poţi!

Asta n-ar fi cine ştie ce nenorocire, la urma urmei am putea ajunge la o înţelegere, însă e alt bucluc: ai uitat să treci în contract chestiunea veniturilor mele de la teatru! Dacă nu însuşi Marks, atunci moştenitorii lui vor pune mâna pe venitul pieselor mele, şi văduva mea va trebui să plece la cerşit prin lume! Chestia aceasta mă neliniştеşte mult, foarte mult.

Încolo, totul e în regulă şi îţi rămân nespus de recunoscător.

Pun această scrisoare la cutie acum, noaptea. În ajunul zilei de 1 februarie. Mâine dimineaţa va fi la Simferopol.

Îţi voi scrie şi mâine, deocamdată îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc numai bine.

I.I. Gorbunov, de la *Posrecinik*, vrea să te vadă şi să stea de vorbă cu tine. Scrie-i (Zubovo, stradela Dolghi, casa Niuninei) unde şi când te poate întâlni.

Al tău A. Cehov

A.F. Marks ceruse să se adauge la contract o clauză care prevedea despăgubiri în cazul nerespectării contractului; Sergheenko îi scrisese lui Cehov în legătură cu aceasta, rugându-l să-i trimită consimțământul.

288. Către P. P. Gnedici

4 februarie 1899, Ialta

Iubite Piotr Piotrovici, înainte de toate îţi mulţumesc din toată inima pentru articolul dumitale despre piesa mea. Nu pot să-ţi spun prin cuvinte ce mare bucurie mi-ai făcut. De altfel, şi trupa Teatrului de Artă e foarte mulţumită: i-ai dat curaj. Primesc scrisori entuziaste în legătură cu acest articol.

În ce priveşte culegerea *Puşkin,* nu ştiu ce să fac. N-am nimic gata, în momentul de faţă nu scriu nimic şi nici nu pot scrie. Deocamdată mă ocup cu redactarea povestirilor pe care i le-am vândut lui Marks şi cu corecturile. Nu cred că mă voi apuca de scris chiar atât de curând, în orice caz nu înainte de sfârşitul lui aprilie, când mă voi instala din nou în conacul meu din judeţul Serpuhovo. Ambianţa de aici nu e deloc prielnică scrisului, şi apoi anumite întâmplări din viaţa mea personală nu mă lasă să mă concentrez nici măcar pentru o povestire cât de mică. Prin urmare, vezi că nu-ţi pot promite nimic precis.

Cum o mai duci? De mult nu te-am văzut. Pe la sfârşitul lui mai voi veni la Petersburg, însă dumneata vei fi, nici vorbă, în sud.

Îţi doresc tot binele, îţi strâng mâna cu putere şi, încă o dată, mulţumesc. Citeşte *În stepă* şi *Cu plutele* de Gorki. Pare să fie un mare talent, cam neşlefuit, totuşi mare. Dacă n-ai timp, citeşte măcar *În stepă.*

M-am vândut lui Marks pentru 75.000 de ruble. Venitul pieselor îmi rămâne mie şi moştenitorilor mei. Pentru operele viitoare, mi se va da 250 de ruble coala, iar după fiecare 5 ani preţul se va majora cu 200 de ruble de coală.

Al dumitale, A. Cehov

Scrisori în flăcări au ajuns cu bine la destinaţie.

Merpert mi-a trimis mii de mulţumiri şi în acelaşi timp m-a anunţat că piesa dumitale s-a şi pus în repetiţie.

Articolul lui Gnedici „«Pescăruşul» d-lui An. Cehov", publicat în „Novoe vremea", 1899, 18 ianuarie. Gnedici scria despre spectacolele date de Teatrul de Artă: „E o adevărată fericire că s-a găsit, în sfârşit, un teatru care a înţeles cum se cuvine acest fel de piese şi cu câtă delicateţe şi băgare de seamă trebuie jucate".

...culegerea „Puşkin" – se pregătea pentru jubileul de 100 de ani de la naşterea lui Puşkin.

„Scrisori în flăcări" – piesă de Gnedici, pe care autorul a trimis-o, la rugămintea lui Cehov, lui I. Merpert, la Paris.

289. Către M.P. Cehova

4 februarie 1899, Ialta

…Am citit în *Kurier* că Stanislavski joacă destul de slab rolul lui Trigorin. Ce înseamnă idioţia asta? Doar Trigorin place, pasionează, e interesant! Într-un cuvânt, numai un actor lipsit de talent şi de inteligenţă poate să-l joace slab şi fără viaţă.

Dacă ai şti cât de anostă e lumea de aici, cât de lipsiţi de interes sunt oamenii, Doamne Dumnezeule! Nu, nu trebuie s-o rup pentru totdeauna cu Moscova.

Primesc scrisori în care mi se spune că L.N. Tolstoi citeşte extraordinar de frumos şi cu mult haz povestirea mea *Bombonica*, apărută în *Semia*…

290. Către Al.P. Cehov

5 februarie 1899, Ialta

…Orice mi-ai spune, *Novoe vremea* face o impresie dezgustătoare. Ţi-e şi scârbă să citeşti telegramele de la Paris; astea nu mai sunt telegrame, ci adevărate falsuri şi pungăşii. Dar articolele autoadmirative ale lui Ivanov! Dar denunţurile infamului Peterburjeţ! Dar atacurile ticăloase ale lui Amfiteatrov! Nu, acesta nu-i ziar, ci menajerie; o haită de şacali flămânzi, care se muşcă de coadă unii pe alţii. Pe scurt, dracu' ştie ce-i. O, voi, păstori israelieni!

...telegramele de la Paris – În legătură cu afecerea Dreyfus.

Ivanov I.I. – compozitor şi critic muzical, care, în articolele sale, vorbea elogios despre propriile sale opere.

Peterburjeţ – pseudonimul lui V.S. Lealin, cronicar la „Novoe vremea".

...atacurile lui Amfiteatrov – Cehov se referă la foiletoanele acestuia din „Novoe vremea", semnate *„Old gentleman"* („Bătrânul gentleman").

291. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

8 februarie 1899, Ialta

…Nu-ţi scriu nimic despre *Unchiul Vanea,* pentru că nu ştiu ce să-ţi scriu. Am promis-o verbal Teatrului Mic, şi acum mi-e cam ruşine. Să nu se creadă că ocolesc Teatrul Mic! Te rog fii bun şi interesează-te: au de gând, într-adevăr, cei de la Teatrul Mic să pună în scenă *Unchiul Vanea* în stagiunea viitoare? Dacă nu, atunci bineînţeles că îmi voi declara piesa *porto franco.* Dar dacă totuşi au intenţia s-o joace, atunci voi scrie altă piesă pentru Teatrul de Artă. Nu te supăra, dar sunt de mult în vorbă cu cei de la Teatrul Mic în privinţa *Unchiului Vanea.* De altfel, şi anul acesta am primit o scrisoare de la A.I. Urusov, prin care îmi aduce la cunoştinţă că a şi discutat cu A.I. Iujin etc. etc…

Teatrul Mic intenţiona să joace piesa „Unchiul Vanea" în stagiunea 1899-1900. În februarie 1899, piesa a fost dată spre aprobare Comitetului literar al teatrului, care a cerut autorului să refacă sfârşitul actului III, scena în care Voiniţki trage cu revolverul în profesorul Serebreakov. Cehov a refuzat şi a dat piesa Teatrului de Artă.

292. Către I.I. Orlov

22 februarie 1899, Ialta

Scrisoarea dumitale cuprinde un text din biblie. În privinţa guvernatorilor şi a altor neplăceri de care mi te plângi, îţi voi răspunde şi eu tot cu un text din biblie: „Nu vă puneţi nădejdea în cei mari, o, voi, fii ai oamenilor!” Să-ţi mai amintesc de o expresie privitoare tot la fiii oamenilor, şi anume la acei care nu te lasă să trăieşti: fiii veacului. De vină nu e guvernul, domnul meu, ci toată intelectualitatea. Câtă vreme sunt încă studenţi şi studente, sunt oameni buni, cinstiţi, nădejdea noastră, viitorul Rusiei; dar îndată ce studentele şi studenţii ajung de sine stătători, oameni în toată firea – nădejdea noastră şi viitorul Rusiei – se prefac în fum, şi în filtru nu rămân decât medici, proprietari de vile, slujbaşi venali, ingineri care fură. Adu-ţi aminte că Pobedonoşţev, Katkov, Vîşnegradski sunt pupilii universităţilor, sunt profesorii noştri, nu nişte mitocani oarecare, ci profesori, somităţi… Eu n-am încredere în intelectualitatea noastră, făţarnică, falsă, isterică, lipsită de educaţie şi leneşă, n-am încredere în această intelectualitate nici chiar atunci când suferă şi se plânge, pentru că asupritorii ei tot din mijlocul ei au ieşit… Eu am încredere numai în oameni izolaţi şi nu văd izbăvirea decât în personalităţile izolate, risipite ici şi colo prin toată Rusia, fie că-s intelectuali, fie că-s simpli ţărani. În ei e puterea, cu toate că-s puţini. Nimeni nu-i profet în ţara lui, şi personalităţile izolate despre care vorbesc joacă un rol neînsemnat în societate. Ele nu domină, însă munca lor se simte. Oricum ar fi, ştiinţa merge mereu înainte, conştiinţa socială se dezvoltă şi ea, problemele morale încep a lua un caracter îngrijorător etc. etc., şi toate acestea se înfăptuiesc fără procurori, fără ingineri, fără guvernatori, fără intelectualitate *en masse,* şi niciun obstacol nu le poate opri…

Orlov îi scrisese lui Cehov că un grup de medici intenţionau să înfiinţeze în Solnecinogorsk o asociaţie pentru ameliorarea condiţiilor sanitare şi de trai ale populaţiei din ţinut, dar că statutul asociaţiei, înaintat ministrului prin guvernator, n-a fost aprobat. Orlov se plângea de monotonia vieţii de la ţară, de frânarea tuturor iniţiativelor obşteşti: „Învăţătoarele şi învăţătorii de la şcolile noastre de zemstvă sunt însetaţi de activitate, vor să se întrunească, să convoace congrese învăţătoreşti… O, câte nu s-ar putea face dacă am avea măcar un pic de libertate!…”

293. Către A.F. Marks

25 februarie 1899, Ialta

Mult stimate Adolf Feodorovici!

Mă grăbesc să răspund la scrisoarea dumneavoastră. Vă voi prezenta toate operele mele literare şi dramatice pe care le-am tipărit vreodată fie sub numele meu, fie sub vreun pseudonim, fără să las la o parte nici pe cele mai mărunte. Unele din ele au şi intrat în culegerile pe care vi le-am trimis prin P.A. Sergheenko, altele sunt la mine în imprimate şi lucrez acum la redactarea lor, iar altele, despre care n-aş putea spune deocamdată cât sunt de multe, se transcriu din însărcinarea mea la Petersburg şi la Moscova, şi le voi avea nu mai târziu de luna martie. Nu am date precise: o bună parte din povestirile, publicate în nenumărate ziare şi reviste de-a lungul a aproape două decenii, le-am uitat. Am uitat şi titlurile povestirilor, şi numele cu care le-am semnat, chiar şi numele revistelor în care au fost publicate. Ca să reconstitui totul în minte, ar trebui să recitesc toate scrisorile redactorilor şi ale editorilor, pe care le-am păstrat. Dar n-aş putea să fac acest lucru, adică să revăd scrisorile, înainte de luna aprilie, când mă întorc acasă. Pe de altă parte n-aş putea să încredinţez altcuiva această muncă, deoarece numai eu aş putea să mă descurc în maldărul de scrisori adunate în răstimp de douăzeci de ani. Şi afară de asta, în momentul de faţă, nu am, la mine la conac, niciun om cu ştiinţă de carte. Dar ceea ce voi fi uitat constituie o infimă parte din tot materialul, şi nu trebuie să se ţină seama de el la împărţirea lui pe volume. Pe povestirile şi operele dramatice pe care le voi găsi nepotrivite pentru culegerea de opere, voi pune menţiunea: „Nu va fi inclusă în culegerea de opere”. Vă mulţumesc pentru propunerea de a mă ajuta, de a-mi trimite revistele de care am nevoie. *Oskolki* şi *Strekoza* le am, iar din *Budilnik* îmi copiază cineva la Moscova. Nu cumva aveţi *Sverciok* şi *Zritel* (anul doi)? Dacă le aveţi, fiţi bun şi trimiteţi-mi-le la Ialta, vi le înapoiez imediat ce nu mai am nevoie de ele.

Îmi voi aşeza bucăţile în ordine cronologică, deşi e aproape imposibil să respect această ordine, însă îmi voi da silinţa să nu se încurce operele noi cu cele vechi. Bucăţi prea mari eu nu am, de aceea n-o să le împart în mari şi mici. Cât priveşte grosimea volumelor, şi eu aş dori ca împărţirea materialului să fie cât mai egală, pentru ca volumele să fie cam de aceeaşi grosime, iar formatul cărţii să se hotărască acum, ca să nu se mai modifice în viitor, când se va ivi material nou. Volumul şi formatul cărţilor rămâne exclusiv la aprecierea dumneavoastră; în această privinţă, eu n-am decât o singură părere: cu cât cartea va fi mai groasă, cu atât va fi mai bine. Cu privire la numărul volumelor, nu vă pot

spune nimic decât peste 2-3 săptămâni, când voi fi în stăpânirea întregului material.

Librăria lui Suvorin a promis că vă va trimite informaţiile necesare îndată ce le va primi din provincie (de la librării şi de la chioşcurile din gări). Două cărţi, *Povestiri* şi *Kaştanka,* s-au şi vândut.

Voi colabora şi de azi înainte, cu multă plăcere, la *Niva,* deoarece revista dumneavoastră îmi place. De când am plecat de acasă, scriu foarte puţin şi fără tragere de inimă, dar în aprilie cred că voi începe să lucrez regulat şi să vă trimit povestiri, potrivite pentru revista dumneavoastră şi din punctul de vedere al conţinutului, şi din cel al cenzurii.

Acum, cu privire la fotografie. Nu pot să mă fotografiez la Ialta, deoarece aici nu există un atelier ca lumea. Va trebui să amân până la întoarcerea mea la Moscova. Mă voi fotografia, însă numai cedând dorinţei dumneavoastră. Dacă lucrul acesta ar depinde de mine, eu nu mi-aş pune portretul, cel puţin în primele ediţii. Acelaşi lucru şi cu biografia: dacă aţi putea renunţa la portret şi la biografie, m-aţi îndatora foarte mult.

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 20 februarie. În primele volume vor intra povestirile pe care vi le-am şi trimis, precum şi acelea care au intrat în culegerile *Povestiri pestriţe, În amurg* şi *Povestiri.* Afară de acestea, vă voi mai trimite un număr de bucăţi mici, pentru încă cel puţin un volum. În ultima scrisoare mă întrebaţi despre povestirile pe care le-am publicat cândva în *Peterburgskaia gazeta.* O parte din ele au intrat în culegeri, o parte le am la mine în imprimate sau sunt date la transcris.

În încheiere, daţi-mi voie să vă urez tot binele şi să vă asigur de respectul şi devotamentul meu.

A. Cehov

294. Către L.A. Avilova

26 februarie 1899, Ialta

…Ce mai este nou la Petersburg şi în literatură? Îţi place Gorki? După mine, Gorki e un talent adevărat. Şi penelul, şi culorile lui sunt veridice, însă talentul lui e prea impetuos, nedisciplinat. Povestirea *În stepă* e admirabilă. Veresaev şi Cirikov nu-mi plac deloc. Ăsta nu e scris, e ciripit. Ciripesc şi se umflă în pene. Nici scriitoarea Avilova nu-mi place, pentru că scrie prea puţin. Femeile scriitoare, dacă vor să scrie, trebuie să scrie mult. Ia exemplu de la englezoaice. Sunt nişte muncitoare demne de admiraţie! Dar văd că am alunecat spre critică şi mă tem că, drept răspuns, ai să-mi faci morală…

295. Către A.S. Suvorin

4 martie 1899, Ialta

Academicianul Kondakov şi cu mine pregătim spectacolul *Chilia de la mănăstirea Ciudovo,* din *Boris Godunov,* în folosul şcolii *Puşkin.* Rolul lui Pimen îl va juca însuşi Kondakov. Fii bun, te rog, şi fă-ţi pomană, în numele lui Dumnezeu şi de hatârul artei celei sfinte, şi scrie la Feodosia, cui ştii, să-mi trimită prin poştă gongul atârnat în vila dumitale: gongul chinezesc. Avem nevoie de el ca să dăm semnalul. Ţi-l voi înapoia în perfectă stare. Dacă nu se poate, te rog să mă înştiinţezi imediat: în cazul acesta, va trebui să batem gongul… într-un lighean.

Dar nu e totul: rugăminţi, rugăminţi şi iar rugăminţi. Dacă se vând fotografii sau în general copii după ultimele tablouri ale lui Vasneţov, porunceşte, te rog, să mi se trimită şi mie ramburs. Aici, ca peste tot, lumea vorbeşte multe despre dezordinile studen[ţeşti] şi se plânge că ziarele nu scriu nimic. Scrisorile care vin din Petersburg dovedesc că opinia publică e de partea studenţilor. „Scrisorelele" dumitale despre dezordini nu mulţumesc pe nimeni, şi e normal, pentru că nu se poate să-ţi dai părerea prin presă asupra lor, când nu ţi se permite să atingi partea faptică a problemei. Statul ţi-a interzis să scrii, şi tot el îţi interzice să spui adevărul. E un act arbitrar, iar dumneata, la adăpostul acestui act arbitrar, vorbeşti cu cugetul împăcat de drepturile şi prerogativele statului, ceea ce mi se pare că nu se împacă tocmai bine cu conştiinţa. Dumneata vorbeşti de drepturile statului, însă nu eşti câtuşi de puţin în spiritul dreptului. Pentru stat, drepturile şi dreptatea sunt aceleaşi ca pentru orice persoană juridică. Dacă statul îmi ia pe nedrept un petic de pământ, eu îl dau în judecată, iar judecata mă repune în drepturile mele. Oare nu trebuie să se întâmple acelaşi lucru şi atunci când statul mă bate cu nagaica? În cazul când statul mă asupreşte, nu sunt eu îndreptăţit să mă plâng că mi s-au încălcat anumite drepturi? Noţiunea de stat trebuie să se bazeze pe raporturi de drept bine determinate, că de nu, această noţiune rămâne o simplă sperietoare, o vorbă goală, al cărei rost e doar să zguduie imaginaţia…

...dezordinile studenţeşti – e vorba de greva generală studenţească, începută întâi la Universitatea din Petersburg, la 8 februarie (ziua aniversării Universităţii din Petersburg). Într-un foileton intitulat „Scrisorele", Suvorin condamnă atitudinea studenţilor şi găseşte justificate măsurile luate de guvern.

296. Către V.G. Korolenko

5 martie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, se vede că datorită dumitale am început să primesc *Russkoe bogatstvo,* ceea ce mi-a dat prilejul să citesc minunata dumitale povestire şi să-ţi scriu. Cum o mai duci? S.I. Elpatievski mi-a adus veşti bune despre sănătatea dumitale, lucru care mi-a făcut o mare bucurie. Nu munci prea mult şi nu te obosi, să nu capeţi iarăşi insomnii şi să-ţi zdruncini sănătatea.

Bacilii mei nu mă prea supără, şi mă simt destul de bine. La sfârşitul lui martie sau la începutul lui aprilie, mă voi întoarce acasă, la Lopasnea.

Îţi mulţumesc din toată inima că nu m-ai uitat, de asemenea şi pentru revistă, pe care o citesc cu mare plăcere, şi-ţi doresc numai bine.

Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale devotat, A. Cehov

...*minunata dumitale povestire* – „Umiliţii (tablouri din natură)", publicată în „Russkoe bogatstvo", 1899, nr. 1.

297. Către I.I. Orlov

18 martie 1899, Ialta

…La noi, la Ialta, e primăvară. Totul înverzeşte şi înfloreşte, pe chei au apărut figuri noi. Astăzi trebuie să sosească Miroliubov şi Gorki, încep să vină oaspeţi, dar eu cred că peste 2-3 săptămâni voi pleca spre nord, mai aproape de dumneata. Construcţia casei mele progresează. În schimb muza m-a părăsit cu totul. Nu scriu nimic şi nici n-am chef de scris. Ar trebui să schimb aerul: aici, în sud, te copleşeşte lenea. Starea mea de spirit e mai curând proastă, din cauza scrisorilor pe care le primesc de pe la prieteni şi cunoscuţi. Mereu sunt nevoit să le scriu, fie ca să-i încurajez, fie ca să-i cert, fie ca să mă ciondănesc cu ei. Primesc nenumărate scrisori de la studenţi şi de la oameni în toată firea în legătură cu istoria aceea studenţească: chiar şi de la Suvorin am primit trei scrisori. Au fost la mine câţiva studenţi exmatriculaţi. După mine, oamenii în toată firea, adică părinţii şi cei care au puterea în mână, au făcut o mare greşeală. S-au purtat exact cum se purtau paşalele turceşti cu partidul tinerilor turci, dar de data aceasta opinia publică a dovedit cu multă elocvenţă că, slavă Domnului, Rusia nu-i Turcia. Când ne vom vedea, o să-ţi arăt câteva scrisori. Dar, deocamdată, să vorbim de dumneata. Cum o mai duci? N-ai de gând să vii la Ialta? Cam pe când? Dacă vin la vară la Podsolnecinoe, te găsesc acolo?…

298. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

25 aprilie 1899, Ialta

Nepreţuite Alexei Maximovici, nu mai ştiu nimic despre dumneata. Unde eşti? Ce faci? încotro ai de gând s-o porneşti?

Acum două zile am fost la L.N. Tolstoi. Te-a lăudat mult, mi-a spus că eşti un „scriitor excepţional". Îi place *Iarmarocul* şi *În stepă,* dar nu-i place *Malva.* Iată vorbele lui: „Poţi să inventezi orice, dar psihologia nu se poate inventa. Iar la Gorki dai tocmai peste invenţii psihologice – descrie ce n-a simţit." Asta-i. I-am promis lui L[ev] N[ikolaevici] că, atunci când vei veni la Moscova, ne vom duce împreună la el.

Când vii la Moscova? Joi se joacă *Pescăruşul* pentru mine personal, dar dacă vii, îţi fac rost de un loc. Adresa mea: Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Şeşkov, apart. 14 (intrarea prin stradela Degtearnîi). După 1 mai, plec la ţară (Lopasnea g[ubernia] Mosk[ova]).

Primesc de la Petersburg scrisori care mă stânjenesc, oarecum de pocăinţă, şi sunt foarte mâhnit că nu ştiu ce să răspund şi ce atitudine să iau. Da, viaţa e o mare năzdrăvănie, când nu-i o invenţie psihologică!

Scrie-mi 2-3 rânduri. Tolstoi m-a descusut mult în privinţa dumitale: i-ai trezit interesul. Se vede că l-ai impresionat.

Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere. Plecăciuni lui Maximka.

Al dumitale devotat, A. Cehov

...scrisori care mă stânjenesc – scrisori de la A.S. Suvorin în legătură cu foiletoanele lui publicate în „Novoe vremea" despre greva studenţească.

299. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

25 aprilie 1899, Ialta

Scrisoarea dumitale cu adresa „Dmitrovka” am primit-o. Iartă-mi această scăpare din vedere. Chiar astăzi dimineaţă ţi-am expediat o scrisoare.

Cum se poate să nu nimereşti la Moscova adresa mea?! Dacă ai şti cât te-am aşteptat, ce mult doream să te văd!

Îţi doresc sănătate şi numai bine şi-ţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

În drumul lui de întoarcere de la Ialta la Nijni-Novgorod, Gorki se oprise o zi la Moscova.

300. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

9 mai 1899, Melihovo

Nepreţuite Alexei Maximovici. Îţi trimit piesa lui Strindberg *Contesa Iulia.* Citeşte-o şi înapoiaz-o proprietarului: Elena Mihailovna Iust. Panteleimonovskaia 13/15, Petersburg.

Cândva îmi plăcea să vânez cu puşca, acum nu-mi mai place. Am văzut *Pescăruşul* fără decoruri. Nu pot vorbi cu sânge rece de piesă, pentru că însăşi eroina a jucat mizerabil – tot timpul plângea în hohote. Iar Trigorin (literatul) umbla de colo până colo pe scenă şi vorbea ca un paralitic; Trigorin e un om „lipsit de voinţă", iar actorul a înţeles lucrul acesta în aşa fel, încât mi-era silă să mă uit la el! În general, însă, piesa m-a emoţionat şi pe-alocuri nici nu-mi venea a crede că am scris-o eu.

Voi fi foarte bucuros să-l cunosc pe preotul Petrov. Am citit despre el. Dacă va veni la Aluşta, la începutul lui iulie, cred că nu va fi greu să punem la cale o întâlnire. Nu-i cunosc cartea.

Sunt la Melihovo, la conacul meu. E cald, ciorile de câmp croncănesc, uneori vine la mine câte un mujic. Deocamdată nu mă plictisesc.

Mi-am cumpărat un ceas de aur, însă banal.

Când vii la Lopasnea?

Îţi doresc sănătate, bucurie şi numai bine. Nu mă uita şi scrie-mi, măcar din când în când.

Dacă va fi să scrii vreodată o piesă, să mi-o trimiţi, când vei termina-o, s-o citesc. Şi în timp ce o scrii, să nu spui nimănui nimic, altfel or să te zăpăcească şi or să-ţi strice tot cheful.

Îţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

301. Către E.P. Goslavski

11 mai 1899, Melihovo

Mult stimate Evgheni Petrovici, am citit piesa dumitale, şi-ţi mulţumesc din toată inima. Ce-i drept, cinci acte e cam mult. Eu aş începe de-a dreptul cu actul al doilea – ar fi mai de efect – iar ceea ce ţi se pare mai de preţ în primul act aş trece în al doilea. Piesa dumitale are şi acte multe şi personaje multe, şi discuţii multe; nu-i un defect, ci o însuşire a talentului dumitale. Oricum, piesa ar câştiga dacă ai lăsa la o parte cu totul unele personaje, bunăoară pe Nadia care, nu se ştie de ce, are 18 ani şi, nu se ştie de ce, e poetesă. Şi logodnicul ei e de prisos. Sophie de asemenea. Din pedagog şi din Kacedîkin (profesorul) aş face, din spirit de economie, un singur personaj. Cu cât piesa e mai concisă, mai compactă, cu atât e mai expresivă şi mai clară. În piesa dumitale dragostea nu-i destul de intimă; e limbută, pentru că femeile vorbesc prea mult, ba chiar argumentează şi spun grosolănii („viperă", „mondenă ticăloasă", „în mine s-a petrecut nu ştiu ce reacţie"), şi riscă să fie antipatice, cu atât mai mult, cu cât nu-s nici tinere… Dragostea e lipsită de intimitate şi femeile de poezie, pictorii nu-s inspiraţi şi nici pătrunşi de menirea lor, parcă ar fi nişte contabili, iar în manifestările lor nu se simte nici natura rusească, nici arta rusească, cu Tolstoi şi Vasneţov. Şi asta se datorează mai ales faptului că dumneata scrii, probabil înadins, în limba în care se scriu de obicei piesele, cu alte cuvinte într-o limbă teatrală, lipsită de poezie. Expresivitatea, densitatea şi plasticitatea frazei, adică ceea ce constituie individualitatea dumitale de autor, rămân pe planul al doilea în piesă, pe primul plan fiind punerea în scenă cu zgomotul ei. Cu intrările, cu ieşirile şi rolurile ei. Se vede că primul plan te absoarbe atât de mult, încât nu observi ce limbă vorbesc personajele: „şi în legătură cu băiatul acesta acuzat de furt"; nu observi că pedagogul şi profesorul iau o atitudine şi vorbesc întocmai ca idealiştii din piesele lui Potapenko. Într-un cuvânt, dumneata nu observi că nu eşti independent, dar mai cu seamă că nu eşti poet şi nici artist, ci dramaturg profesionist. Ţi le scriu toate acestea ca să-ţi repet încă o dată ceea ce ţi-am spus atunci, pe bulevard: nu renunţa la literatură. După puterea talentului (atât cât îmi pot da eu seama), dumneata eşti un artist înnăscut. Ar trebui să stai în birou şi să scrii, să scrii vreo cinci ani pe nerăsuflate, cât mai departe de orice influenţă, care e tot atât de păgubitoare pentru individualitate ca şi sarcomul. Ar trebui să scrii câte 20-30 coli de tipar pe an, ca să te poţi cunoaşte pe dumneata însuţi, să te dezvolţi, să te maturizezi, să-ţi desfaci aripile în libertate. Şi

atunci ai izbuti să domini scena şi nu te-ar mai domina ea pe dumneata.

De mult mă frământă aceste gânduri, iar piesa dumitale n-a fost decât un prilej de a le dezvălui. Nu mi-ai cerut nici părerea, nici sfatul, şi s-ar părea că vreau să-mi impun ideile, dar sper că n-ai să te superi prea tare pe mine: doar ştii ce părere am despre dumneata şi despre talentul dumitale, pe care-l preţuiesc şi a cărui evoluţie o urmăresc pe cât îmi stă în putinţă, ţinând seama de zgârcenia dumitale. Ceea ce scriu acum e doar în legătură cu piesa, dar nu chiar despre piesă, care mi-a făcut o impresie bună. Piesa nu poate fi criticată în ansamblu, ci numai în amănunte, şi în privinţa asta împărtăşesc părerea lui Vl. I. Nem[irovici] Dancenko, căruia i-a plăcut. Îmi pare rău că n-o s-o pot vedea pe scenă şi, în general, îmi pare rău că te văd rar. Dumneata faci parte dintre acei autori simpatici, cu care simţi nevoia să stai de vorbă despre operele lor.

Fii sănătos. Îţi strâng mâna cu putere şi, încă o dată, mulţumesc.

Al dumitale, A. Cehov

E vorba de piesa lui Goslavski „Pictorul independent”. Urmând sfatul lui Cehov, autorul a suprimat un act şi a adus piesei unele modificări.

302. Către Al.P. Cehov

11 mai 1899, Melihovo

…Pentru a avea cât mai puţine insuccese în literatură sau pentru a nu le simţi prea tare, trebuie să scrii cât mai mult, câte 100-200 de povestiri pe an. Acesta e tot secretul…

303. Către P.F. Iordanov

15 mai 1899, Melihovo

…La Teatrul de Artă din Moscova s-a jucat *Pescăruşul* numai pentru mine. I s-a făcut o montare extraordinară. Dacă doreşti, voi stărui ca Teatrul de Artă să se oprească şi la Taganrog primăvara viitoare, când va întreprinde un turneu *in toto,* cu trupă, decoruri etc. etc. Teatrul Mic a fost eclipsat, iar în ceea ce priveşte punerea în scenă şi montarea, până şi teatrul de la Meiningen este depăşit de Teatrul de Artă, care deocamdată joacă într-un local mizerabil. Trebuie să-ţi spun că în *Pescăruşul* joacă Vişnevski; Vişnevski al nostru din Taganrog, care mă plictiseşte mereu cu amintirile lui despre Kramsakov, Ovseannikov şi alţii. M-am fotografiat împreună cu actorii care au jucat în *Pescăruşul.* A ieşit o poză interesantă.

...*Kramsakov, Ovseannikov* – profesorii lui Cehov de la liceul din Taganrog.

Cehov şi actorii Teatrului de Artă din Moscova, 1899

304. Către M.O. Menşikov

4 iunie 1899, Melihovo

Bună ziua, iubite Mihail Osipovici! Vasăzică, eşti călător?! Îmi pare foarte bine pentru dumneata şi te invidiez. Nu e mai puţin adevărat că în cele din urmă vei obosi şi te vei plictisi. În schimb, când te vei întoarce în Palmira dumitale nordică şi simpatică, unde e atât de frig, de umed şi de mohorât, vei avea ce să-ţi aminteşti. Mă bucur şi pentru Iaşa. Dumneata călătoreşti, rătăceşti prin empireu, iar eu stau în scumpul meu Melihovo, unde îngheţ de frig şi citesc cu frenezie pudurile de corectură pe care mi le trimite Marks. Redactez tot ce am scris până acum, am lăsat la o parte 200 de povestiri şi tot ce nu era literatură, şi totuşi mi-au rămas mai mult de 200 de coli de tipar, ceea ce înseamnă că vor ieşi cam 12 sau 13 volume. Tot ce a intrat în culegerile pe care le cunoşti se va pierde în masa de material necunoscut cititorilor. Când am adunat toată grămada asta de material, am rămas literalmente uimit.

Soră-mea vrea să vândă Melihovo şi a şi dat un anunţ la gazetă, dar nu cred că va reuşi să-l vândă până la toamnă sau chiar până în iarnă. În iulie plec în Crimeea, dar în august mă întorc şi voi rămâne în Rusia până toamna târziu.

N-am participat la comemorarea lui Puşkin. Mai întâi, pentru că n-am frac, şi al doilea, pentru că mă tem grozav de discursuri. E destul să înceapă cineva un discurs la un banchet jubiliar ca să mă simt nenorocit şi să-mi vină să mă vâr sub masă. Cuvântările acestea, mai ales cele moscovite, conţin o mare doză de minciună conştientă, şi afară de asta sunt debitate într-o limbă urâtă. În ziua de 26 mai şi în cele următoare, la Moscova a plouat, era frig şi serbările n-au reuşit. În schimb, s-a vorbit foarte mult. Bineînţeles că n-au vorbit literaţi, ci numai industriaşi (negustori de vite literaţi). Dintre toţi cei cu care m-am întâlnit la Moscova, în vremea aceea, numai Golţev mi s-a părut simpatic.

În pădure au ieşit ciuperci. Au înflorit lăcrămioarele. Ieri am primit de la Petersburg următoarea telegramă: „Timpul e mizerabil”.

Mulţumesc foarte mult pentru scrisoare, nu mă uita nici de aici înainte. Plecăciuni şi salutări cordiale Lidiei Ivanovna şi lui Iaşa, le doresc numai bine.

Mama şi soră-mea îţi mulţumesc că nu le-ai uitat şi-ţi trimit salutări.

Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Lidia Ivanovna – soţia lui Menşikov.

Iaşa – fiul lui Menşikov.

305. Către O.L. Knipper

16 iunie 1899, Melihovo

Ce înseamnă asta? Unde eşti acum? Te-ai încăpăţânat să nu ne dai veşti, iar noi ne pierdem în presupuneri, ba chiar am început să ne gândim că ne-ai uitat şi te-ai măritat în Caucaz. Dacă te-ai măritat într-adevăr, spune-ne cu cine. Nu cumva te-ai hotărât să părăseşti scena?

Autorul a fost uitat – o, ce grozăvie, ce cruzime, ce perfidie!

Toţi ai mei îţi trimit salutări. Nimic nou. N-avem nici măcar muşte. N-avem nimic. Nici măcar viţeii nu muşcă.

Atunci, am vrut să te petrec până la gară, dar, spre norocul meu, m-a împiedicat ploaia.

Am fost la Petersburg, m-am fotografiat la doi fotografi. Era cât pe ce să îngheţ. O să plec la Ialta, dar nu înainte de începutul lui iulie.

Cu îngăduinţa dumitale, îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

În primăvara anului 1899, O.L. Knipper a făcut cunoştinţă cu familia Cehov şi, timp de câteva zile, a fost oaspetele ei la Melihovo. După ce s-a terminat stagiunea teatrală, O.L. Knipper a plecat în Caucaz.

306. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

22 iunie 1899, Moscova

Nepreţuite Alexei Maximovici, de ce eşti mereu ipohondru? De ce-l batjocoreşti cu atâta furie pe *Foma Gordeev* al dumitale? Eu cred, dacă-mi permiţi să-mi spun părerea, că sunt două cauze principale: dumneata ţi-ai început cariera literară cu succes, cu un succes răsunător, şi acum, tot ce ţi se pare banal, mediocru, nu te mai mulţumeşte şi te supără. Asta-i una. Apoi, un scriitor care stă în provincie nu rămâne nepedepsit. Orice mi-ai spune, dumneata te-ai înfruptat din literatură, te-ai otrăvit cu ea, eşti scriitor, şi scriitor ai să rămâi. Şi e firesc ca un scriitor să se afle totdeauna în apropierea sferelor literare, să trăiască în mijlocul celor care scriu, să respire literatură… Aşa că nu te împotrivi la ceea ce e firesc, supune-te o dată pentru totdeauna şi mută-te la Petersburg sau la Moscova. Acolo, n-ai decât să te cerţi cu scriitorii, să nu-i recunoşti, să dispreţuieşti majoritatea lor, dar să trăieşti printre ei.

Am fost la Petersburg, era să îngheţ de frig. L-am văzut pe Mirov. Acum citesc corectura pentru Marks. Ca dovadă, îţi trimit două povestiri.

Adresa mea: Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Şeşkov. Rămân aici până la 5-10 iulie, apoi plec la Ialta, unde mi se construieşte castelul.

Am vrut să-ţi scriu o scrisoare lungă cu privire la cartea preotului Petrov, dar n-am reuşit. Cartea mi-a plăcut.

Dacă ai ocazia să vii la Moscova, treci şi pe la mine, pe Dmitrovka.

Îţi doresc sănătate şi tot binele, şi-ţi strâng mâna cu căldură. Nu mai fi ipohondru.

Al dumitale, A. Cehov

În iunie 1899, Gorki îi scria lui Cehov: „Foma al meu începe să mi se pară un fel de crocodil. Ba, noaptea trecută, l-am şi visat: stătea tolănit în noroi, clănţănea din dinţi şi se răstea furios: «Ce ai de gând cu mine, diavole?»”

307. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

27 iunie 1899, Moscova

Când ţi-am scris că ţi-ai început cariera răsunător şi cu succes, nu-mi ascundeam deloc intenţia perfidă de a-ţi face un reproş şi de a te înţepa. N-am făcut aluzie la niciun fel de merit, am vrut să-ţi spun, pur şi simplu, că dumneata n-ai trecut prin seminarul literar, ai început-o de-a dreptul cu academia teologică şi acum ţi se pare plictisitor să slujeşti fără cor. Cu alte cuvinte, am vrut să-ţi spun: ai răbdare un an-doi, linişteşte-te, şi ai să vezi că drăguţul de *Foma Gordeev* al dumitale n-are nicio vină.

Ai de gând să pribegeşti pe jos prin Rusia? Drum bun şi fie-ţi calea netedă ca-n palmă, deşi mi se pare că, atâta timp cât eşti tânăr şi sănătos, s-ar cuveni să studiezi mai îndeaproape vreo doi-trei ani pe cei care-ţi citesc operele, şi nicidecum să pribegeşti pe jos sau în clasa a treia. După aceea, peste vreo 2-3 ani, n-ai decât s-o porneşti la drum şi pe jos.

Vei zice, poate: „Ia te uită, dracu' să-l ia, îmi face morală!" Aşa-i, dar eu răspund la morala dumitale: de ce nu stau la Ialta în loc să lâncezesc la Moscova. Într-adevăr, la Moscova e insuportabil. Dar nu pot pleca acum, mai am unele treburi pe care n-aş vrea să le las pe seama altora. Cred că voi pleca la Ialta pe la 15 iulie. Până atunci locuiesc pe Malaia Dmitrovka, mă plimb pe bulevardul Tverskoi, stau de vorbă cu femei decăzute şi iau masa la restaurantul „Internaţional".

N-ai vrea să vii în septembrie la Kuciukoi?

Îţi strâng mâna şi-ţi doresc numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

308. Către O.L. Knipper

1 iulie 1899, Moscova

Da, ai dreptate: scriitorul Cehov n-a uitat-o pe actriţa Knipper. Şi nu numai atât, dar propunerea dumitale de a face împreună drumul de la Datum până la Ialta i se pare încântătoare. Mă învoiesc să-l fac, cu următoarele condiţii: mai întâi, îndată după primirea acestei scrisori, să-mi telegrafiezi data aproximativă când ai de gând să părăseşti Mţhetul. Să-mi telegrafiezi aşa: *„Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Şeşkov, Cehov, în ziua de douăzeci”.* Asta înseamnă că pleci din Mţhet spre Batum la 20 iulie. A doua condiţie e să vin direct la Batum şi să te întâlnesc acolo, fără să mai trec prin Tiflis, şi a treia, să nu-mi suceşti capul: Vişnevski mă consideră drept un om foarte serios şi n-aş vrea să-i par tot atât de slab de înger ca toţi ceilalţi bărbaţi.

Îndată ce voi primi telegrama dumitale, îţi voi scrie şi totul va fi în ordine. Deocamdată îţi trimit o mie de urări cordiale şi-ţi strâng mâna cu căldură. Mulţumesc pentru scrisoare.

Al dumitale, A. Cehov

Suntem pe cale să vindem Melihovo. Mi se scrie că domeniul meu din Crimeea, Kuciukoi, e încântător acum, vara. Trebuie să-l vizitezi, negreşit.

Am fost la Petersburg şi m-am fotografiat în două ateliere. Am ieşit destul de bine. Vând pozele cu o rublă bucata. Am şi trimis cinci lui Vişnevski, cu ramburs.

Mi-ar conveni să-mi telegrafiezi: *„În ziua de cincisprezece”*, în orice caz nu mai târziu de douăzeci.

309. Către A.S. Suvorin

19 august 1899, Moscova

Scrisoarea dumitale mi-a fost reexpediată din Ialta la Moscova, unde mă aflu în prezent. Am fost în Crimeea, dar m-am întors de puţin timp şi e aproape sigur că mâine sau poimâine voi pleca iarăşi din Moscova, deoarece nu mă simt bine. Nu ştiu, bacilii îşi fac de cap sau vremea e de vină, dar nu-s în apele mele şi mereu îmi vine să-mi las căpuşorul pe pernă.

Ţi-am scris la Velie Nikolskoe, dar n-am primit răspuns. Eu, personal, n-am nicio veste nouă şi nici în zare nu-i nimic. Ciuma nu e chiar atât de primejdioasă. Mai întâi, pentru că nu va cuprinde o regiune prea întinsă, ci se va menţine doar în anumite puncte izolate. Al doilea, ca putere de distrugere nu e mai înspăimântătoare decât difteria sau febra tifoidă. Al treilea, avem deja un vaccin, care s-a dovedit eficace. Şi, pentru că veni vorba, îl datorăm medicului rus Havkin […]. În Rusia e omul cel mai necunoscut, pe când în Anglia de mult a fost proclamat ca un mare binefăcător. Biografia acestui evreu, atât de urât de hinduşi, încât puţin a lipsit să nu fie ucis, e cu adevărat uimitoare. Prin urmare, ciuma, ca boală, nu prezintă cine ştie ce primejdie, însă are o influenţă puternică asupra imaginaţiei maselor, e un fel de sperietoare. Va face multe victime în Spania, şi s-ar putea să încurce expoziţia.

Despre studenţi nu se prea vorbeşte. Mai zilele trecute am fost la rectorul universităţii, să-l rog să aprobe transferarea unui student de la altă universitate. Cererea studentului a fost respinsă, iar eu am fost primit cât se poate de nepoliticos. Şi sala de primire, şi cabinetul rectorului, şi portarul mi-au lăsat impresia că mă aflam la siguranţă. Am ieşit de acolo cu durere de cap.

Nu e mult de când am trecut prin Peodosia şi am zărit de departe casa dumitale. Oraşul e răscolit tot din pricina căii ferate. […]

În sud, la Taganrog, l-am văzut pe Ejov – vizita uzinele. Din el va ieşi un bun corespondent. Ai citit *Evanghelia, temelia vieţii* de preotul Petrov? După această carte n-am mai citit nimic interesant, afară doar de *Singuraticii* de Hauptmann, o piesă veche, care m-a izbit prin noutatea ei. De ce nu te-ai folosit până acum de această piesă? E foarte inteligentă şi foarte potrivită pentru scenă.

Doi ofiţeri francezi, dintre care unul fiul fostului ministru de război, au ucis în Africa vreo câţiva ofiţeri, camarazi de-ai lor. Ai citit despre asta? Şi parcă anume acum, când bieţii francezi au şi aşa destule pe cap: numai ticălosul de Mercier cât le dă de furcă!…

...s-ar putea să încurce expoziţia - Expoziţia mondială de la Paris.

La rugămintea studentului A.I. Sinani, Cehov a intervenit pentru a se aproba mutarea studentului Weber la Universitatea din Moscova.

310. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

24 august 1899, Moscova

Iubite Alexei Maximovici, zvonul că aş scrie un roman se bazează, nici vorbă, pe un miraj, deoarece nici prin gând nu mi-a trecut aşa ceva. În momentul de faţă nu scriu mai nimic, singura mea preocupare e să aştept clipa când voi putea, în sfârşit, să încep a scrie. Am fost de curând la Ialta, m-am întors la Moscova ca să asist la repetiţiile piesei mele, dar m-am cam îmbolnăvit şi trebuie să mă întorc din nou la Ialta. Plec chiar mâine. Cât o să rămân acolo şi dacă o să scriu, asta nu se ştie. Câtva timp va trebui să stau în bivuac, deoarece casa mea încă nu e gata.

Aproape concomitent cu scrisoarea dumitale am primit una şi de la *Jizn,* în aceeaşi chestie. Îi voi răspunde chiar astăzi.

Am citit pe apucate *Foma Gordeev* al dumitale, deschid revista şi citesc o pagină. Îl voi citi în întregime când îl vei termina, nu-s în stare să citesc câte o bucăţică în fiecare lună. Din aceeaşi pricină n-am citit nici *Învierea.*

Am rătăcit nu ştiu pe unde numerele mele din *Jizn.* Dacă *Foma* nu va apărea în volum anul acesta, atunci îl voi citi în *Jizn,* pe care îl voi lua la Ialta de la Volkova.

Ghilearovski a venit la mine valvârtej să-mi spună că a făcut cunoştinţă cu dumneata. Te-a elogiat grozav. Îl cunosc de aproape 20 de ani, ne-am început amândoi cariera la Moscova, şi am avut timp să-l studiez îndeaproape… Are ceva din Nozdriov, ceva agitat, tumultuos, dar în fond e bun la suflet, are o inimă curată şi e cu totul lipsit de perfidie, atât de firească la domnii gazetari. Povesteşte întruna anecdote, are un ceas cu poză obscenă, iar când e binedispus face tot felul de scamatorii cu cărţile de joc.

Lâncezesc în lene, şi asta mă scoate din fire. Când vii la Ialta? Cam pe la câte septembrie? Aş fi foarte, foarte bucuros să te văd ca să mai vorbim de treburile noastre curente. Să aduci cărţile şi fotografia dumitale.

Îţi doresc sănătate şi Dumnezeu să te aibă în paza lui. Scrie-mi la Ialta. Îţi strâng mâna.

Al dumitale, A. Cehov

...repetiţiile piesei mele – „Unchiul Vanea" la Teatrul de Artă din Moscova.

...o scrisoare şi de la „Jizn" – cu rugămintea ca Cehov să-i dea revistei „Jizn" romanul pe care intenţiona să-l scrie.

311. Către O.L. Knipper

3 septembrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriţă, răspund la toate întrebările dumitale. Am ajuns cu bine. Tovarăşii mei de drum mi-au cedat un loc jos. Apoi, nu ştiu cum s-a făcut că am rămas în compartiment numai doi, eu şi un tânăr armean. Beam ceai de câteva ori pe zi, de fiecare dată câte trei pahare, cu lămâie, pe îndelete, fără grabă. Am mâncat tot ce a fost în paner, însă găsesc că a avea de-a face cu un paner şi a alerga prin staţii după apă clocotită nu e un lucru serios: asta subminează prestigiul Teatrului de Artă. Până la Kursk a fost frig, pe urmă a început să se încălzească, iar la Sevastopol era cald de-a binelea. La Ialta am tras acasă la mine, unde şi locuiesc, păzit de credinciosul Mustafa. Nu dejunez în fiecare zi, pentru că e departe până în oraş, iar ca să am de-a face cu maşina de gaz, tot prestigiul cu pricina mă împiedică. Seara mănânc brânzeturi. Uneori îl văd pe Sinani. Am fost la Sredini de două ori până acum, ţi-au cercetat fotografia cu multă admiraţie şi au mâncat bomboanele. L[eonid] V[alentinovici] nu se simte tocmai bine. Nu beau narzan. Atât ar mai lipsi! La grădină nu mă duc aproape deloc, stau mai mult acasă şi mă gândesc la dumneata. Şi când am trecut pe lângă Bahcisarai m-am gândit la dumneata, şi mi-am adus aminte de călătoria noastră. Scumpă şi neasemuită actriţă, femeie încântătoare, dacă ai şti câtă bucurie mi-a făcut scrisoarea dumitale! Mă închin în faţa dumitale adânc, adânc, atât de adânc, încât ating cu fruntea fundul fântânii mele. În care s-au săpat până acum 8 stânjeni. M-am deprins cu dumneata şi acum mi-e urât. Şi nu mă pot împăca deloc cu gândul că n-o să te mai văd până la primăvară. Sunt furios. Într-un cuvânt, dacă ar afla Nadenka ce se petrece în sufletul meu ar ieşi o mare dandana.

La Ialta e o vreme minunată, numai că de două zile, fără niciun rost, a început ploaia şi s-a făcut noroi, aşa că trebuie să umblu cu galoşii. Din pricina umezelii, pe pereţi se târăsc scolopendre, în grădină sar broaşte şi tineri crocodili. Reptila cea verde din ghiveci, pe care mi-ai dăruit-o, am adus-o aici cu bine, şi acum stă în grădină şi se încălzeşte la soare.

A sosit escadra. Mă uit la ea cu binoclul.

La teatru joacă o trupă de operetă. Puricii dresaţi continuă să slujească sfânta artă. N-am bani. Îmi vin mereu oaspeţi. Într-un cuvânt, plictiseală, o plictiseală trândavă, lipsită de sens.

Îţi strâng şi îţi sărut mâna apăsat şi-ţi doresc sănătate, voie bună şi fericire. Lucrează, sari în sus, distrează-te, cântă şi, dacă se poate, nu-l uita pe scriitorul ieşit la pensie, zelosul dumitale admirator.

...mi-am adus aminte de călătoria noastră – în iulie 1899, Cehov şi Knipper s-au întâlnit la Novorossiisk, de unde şi-au continuat drumul împreună spre Ialta.

Nadenka – persoană imaginară.

312. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

3 septembrie 1899, Ialta

Nepreţuite Alexei Maximovici, încă o dată bună ziua. Îţi răspund la scrisoare.

Mai întâi, eu sunt împotriva dedicaţiilor de orice fel către oamenii în viaţă. Cândva am făcut şi eu dedicaţii, şi acum îmi dau seama că n-ar fi trebuit să le fac. Asta, în general. Dar în speţă, faptul că vrei să-mi dedici volumul *Foma Gordeev* nu poate să-mi facă decât plăcere şi cinste. Însă aş vrea să ştiu cu ce am binemeritat eu aceasta? Adică, treaba dumitale, datoria mea e să mă închin şi să-ţi mulţumesc. Dedicaţia, pe cât e cu putinţă, fă-o fără vorbe de prisos. Scrie doar atât: *„Dedic cutăruia”*, şi e destul. Numai lui Volînski îi plac dedicaţiile nesfârşite. Încă un sfat practic, dacă-mi dai voie: tipăreşte cartea în cât mai multe exemplare, cel puţin în 5-6 mii. Se va vinde repede. Cum s-ar zice, tipăreşte ediţia a doua odată cu cea dintâi. Încă un sfat: când citeşti corectura, scoate, unde se poate, atributele substantivelor şi complementele verbelor. Dumneata ai aşa de multe atribute şi complemente, încât cititorul se descurcă greu şi atenţia îi oboseşte. Dacă scriu: „Omul s-a aşezat pe iarbă”, se înţelege uşor. Se înţelege uşor, pentru că e limpede şi nu reţine atenţia. Dimpotrivă, nu e tocmai limpede şi e destul de obositor pentru minte dacă voi scrie: „Un om înalt cu pieptul îngust, de statură mijlocie şi cu o bărbuţă roşcată se lasă pe iarba verde călcată de trecători, se lasă uşurel, cu sfială, privind speriat împrejur”. Fraza aceasta nu pătrunde dintr-odată în minte, iar literatura trebuie să pătrundă dintr-odată, într-o clipă. Şi încă ceva: dumneata eşti liric de felul dumitale, timbrul sufletului dumitale e plăcut. Dacă ai fi compozitor, te-ai feri să scrii marşuri. A fi grosolan, zgomotos, caustic, a biciui cu vehemenţă, toate acestea nu sunt în firea talentului dumitale. Din toate câte ţi le-am înşirat, îţi poţi da seama că nu trebuie să menajezi la corectură expresiile ca: javră, căţea, câine turbat, care apar pe ici pe colo în paginile revistei *Jizn.*

Să te aştept la sfârşitul lui septembrie? De ce aşa de târziu? Anul acesta, iarna va începe devreme, toamna va fi scurtă, aşa că ar trebui să te grăbeşti.

Îţi doresc sănătate. Cu bine.

Al dumitale, A. Cehov

La Teatrul de Artă spectacolele încep la 30 septembrie. *Unchiul Vanea* se joacă la 14 octombrie.

Cea mai bună povestire a dumitale e *În stepă.*

313. Către O.L. Knipper

30 septembrie 1899, Ialta

La porunca dumitale, mă grăbesc să-ţi răspund la scrisoarea prin care îmi ceri părerea cu privire la ultima scenă dintre Astrov şi Elena. Îmi scrii că în scena aceasta Astrov îi vorbeşte Elenei ca cel mai înflăcărat îndrăgostit, că „se cramponează de sentimentul lui, cum se agaţă înecatul de un fir de pai”. Dar nu-i aşa, nu-i deloc aşa! Lui Astrov îi place Elena, îl captivează frumuseţea ei, dar în ultimul act el ştie deja că n-are nicio şansă, că pentru el Elena e pierdută pentru totdeauna, şi în această scenă îi vorbeşte cu tonul cu care ar vorbi despre căldurile din Africa, şi o sărută pentru că n-are altceva mai bun de făcut. Dacă Astrov ar juca scena aceasta furtunos, toată atmosfera liniştită şi lâncedă a actului IV ar fi dată peste cap.

Am trimis lui Alexandr Leonidovici, prin cneaz, masajul japonez. Spune lui A[lexandr] L[eonidovici] să arate drăcia asta suedezului lui.

La noi, la Ialta, s-a făcut dintr-odată frig, a venit un curent rece dinspre Moscova. Dacă ai şti cât mă atrage Moscova, scumpa mea actriţă! Adică, am uitat că-ţi vâjiie capul, că eşti otrăvită şi ameţită, şi că, nici vorbă, nu-ţi mai arde de mine. Acum ai putea să-mi scrii: *„Suntem în mare fierbere, frăţioare, suntem în mare fierbere!”*

În timp ce-ţi scriu, mă uit pe fereastra largă, dincolo de care se deschide o privelişte nesfârşită, o privelişte uimitoare, cu neputinţă de descris. N-o să-ţi trimit fotografia mea până nu voi primi-o pe a dumitale, şerpoaică ce eşti. Nici nu m-am gândit să-ţi spun „pui de şarpe” aşa cum îmi scrii. Dumneata eşti un adevărat şarpe, un şarpe uriaş, nu un pui de şarpe. Parcă asta nu te măguleşte?

Îţi strâng mâna şi-ţi fac o adâncă plecăciune, lovindu-mă cu fruntea de pământ, mult stimata mea. Curând o să-ţi mai trimit un dar.

Al dumitale, A. Cehov

...prinţul – S.I. Şahovskoi.

...suedezul – maserul.

314. Către Teatrul de Artă din Moscova

1 octombrie 1899, Ialta

Mulţumiri infinite, felicitări şi cele mai bune urări vă trimit din tot sufletul. Vom munci uniţi cu tragere de inimă şi cu avânt neobosit, pentru ca începutul acesta minunat să fie garanţia viitoarelor succese şi pentru ca teatrul dumneavoastră să lase o dâră luminoasă în istoria artei ruse şi în viaţa fiecăruia dintre noi. Fiţi încredinţaţi de sinceritatea prieteniei mele.

Cehov

Răspuns la telegrama omagială a Teatrului de Artă din 30 septembrie 1899.

315. Către O.L. Knipper

4 octombrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriţă, în scrisoarea dumitale mohorâtă toate sunt grozav de exagerate. Asta, pesemne, din pricină că ziarele nu s-au arătat îngăduitoare faţă de prima reprezentaţie. Oricum ar fi, nu face ca pentru un insucces, două, să-ţi laşi nasul în jos şi să nu dormi toată noaptea. Arta, mai ales arta scenică, e un domeniu prin care nu poţi umbla fără să te poticneşti. Şi de aici înainte vor veni multe zile şi chiar stagiuni întregi de insuccese, vor veni şi neplăceri mari, şi decepţii adânci. Pentru toate acestea trebuie să fii pregătit, să te aştepţi la ele, şi totuşi trebuie să-ţi menţii linia cu orice preţ, cu încăpăţânare şi fanatism.

Bineînţeles, ai dreptate: Alexeev nu trebuia să-l joace pe Ivan cel Groaznic. Nu e meseria lui. Ca regizor e un adevărat artist […].

Am fost bolnav vreo 3-4 zile, şi acum stau în casă. Îmi vin nenumăraţi vizitatori. Provincialii aceştia limbuţi şi leneşi trăncănesc, iar eu mă plictisesc şi mă înfurii, mă înfurii şi-l invidiez pe şobolanul care-şi are culcuşul sub duşumeaua teatrului vostru.

Scrisoarea din urmă ai scris-o la 4 dimineaţa. Dacă o să ţi se pară că *Unchiul Vanea* n-a avut succesul pe care l-ai dorit, te rog să te culci şi să dormi tun. Ai fost cam răsfăţată cu succese mari şi acum nu te mai mulţumeşti cu succese mediocre.

Pe cât se pare, la Petersburg rolul unchiului Vanea va fi jucat de Davîdov, şi va fi bine jucat. Însă piesa, sunt sigur, va cădea.

Cum o mai duci? Scrie-mi mai mult. După cum vezi, eu îţi scriu aproape în fiecare zi. Cam prea des scrie autorul actriţei, dacă merge tot aşa, parcă văd că mândria mea va avea de suferit. Cu actriţele trebuie să te porţi aspru, nu să le scrii. Mereu uit că sunt inspectorul actriţelor.

Îţi doresc sănătate, îngeraşule.

Al dumitale, A. Cehov

E vorba de premiera tragediei lui A.K. Tolstoi „Moartea lui Ivan cel Groaznic", care a avut loc la Teatrul de Artă la septembrie 1899. O.L. Knipper îi scrisese lui Cehov că spectacolul n-a avut succesul aşteptat.

316. Către A.L. Vişnevski

8 octombrie 1899, Ialta

Bună ziua, dragă Alexandr Leonidovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare. Piesa despre care am vorbit amândoi în Malaia Dmitrovka încă n-a făcut ochi şi, fără îndoială, nu va face chiar atât de curând. M-am apucat de ea de vreo două ori, dar am lăsat-o baltă imediat, pentru că nu-mi ieşea ce voiam. Spune-i Glikeriei Nikolaevna că dacă ştiam cu vreun an în urmă sau măcar cu vreo şase luni, că va avea nevoie de o piesă pentru beneficiul ei, acum ar fi fost gata; bună sau rea – nu ştiu, dar ar fi fost gata. Dumneata ştii ce profund respect am pentru Glikeria Nikolaevna, aş socoti drept o mare cinste dacă ar juca în vreo piesă de-a mea, şi vanitatea mea de autor ar fi pe deplin satisfăcută. Prin urmare, piesa încă n-a făcut ochi, dar tot viitorul stă în faţa noastră, şi nu-mi rămâne decât să cred în acest viitor.

Te felicit pentru succes, te felicit din tot sufletul. Scrisoarea aceasta vei primi-o cu puţin înaintea primei reprezentaţii a *Unchiului V[anea].* Dacă ai şti cât mi e de ciudă şi ce necăjit sunt că nu pot fi cu voi toţi, că pierd şi repetiţiile, şi spectacolul, pe care nu le cunosc decât din auzite! Pentru mine ar fi destul să asist la repetiţii ca să mă inspir, ca să capăt experienţă şi să mă apuc de o nouă piesă.

Consiliul municipal din Taganrog m-a ales epitrop al Bibliotecii oraşului. Acum, când te duci la Taganrog, îţi dau voie să înnoptezi la Bibliotecă. Roxanova joacă rolul principal în *Pescăruşul*? Nu mi-ai scris cum a ieşit *Pescăruşul,* cum au fost Trigorin şi ceilalţi. Dacă ai fi ştiut cât mi-e de urât aici, n-ai fi fost atât de laconic în scrisoare.

Aici e plictiseală, cu toate că soarele îşi trimite cu dărnicie razele pe fereastră şi nu mă lasă să scriu. Copacii sunt încă verzi. Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Piesa despre care am vorbit amândoi – s-ar putea să fie conceptul piesei „Trei surori”.

Glikeria Nikolaevna – Fedotova, actriță la Teatrul Mic.

Te felicit pentru succes – Vişnevski a interpretat rolul lui Boris Godunov în tragedia „Moartea lui Ivan cel Groaznic”.

317. Către G.I. Rossolimo

11 octombrie 1899, Ialta

…Subsemnatul, A.P. Cehov, m-am născut la 17 ianuarie 1860, în oraşul Taganrog. Am început să învăţ la şcoala grecească de pe lângă biserica împăratului Constantin, apoi am urmat liceul din Taganrog. În 1879 m-am înscris la facultatea de medicină a Universităţii din Moscova. Pe atunci aveam o noţiune destul de vagă despre facultăţi şi nu-mi mai aduc aminte ce motive m-au îndemnat să aleg facultatea de medicină, dar mai târziu nu mi-a părut rău că am ales-o. Încă din primul an am început să public prin ziare şi reviste săptămânale, şi această îndeletnicire literară a luat, chiar de la începutul anilor optzeci, un caracter permanent, profesional. În 1888 mi s-a decernat premiul *Puşkin.* În 1890 am făcut o călătorie în insula Sahalin, cu gândul să scriu mai târziu o carte despre munca silnică şi despre colonia noastră de deportaţi de acolo. Fără să mai pun la socoteală reportajele judiciare, recenziile, foiletoanele, notele, adică tot ce am scris zi cu zi pentru ziare – ceea ce mi-ar fi cu neputinţă să găsesc şi să adun acum – de-a lungul celor 20 de ani de activitate literară, am scris şi am publicat peste 300 coli de tipar cu nuvele şi povestiri. Am scris şi piese de teatru.

Fără îndoială că preocuparea mea permanentă pentru ştiinţele medicale a avut o mare influenţă asupra activităţii mele literare. Ea mi-a lărgit considerabil câmpul de observaţie şi mi-a îmbogăţit cunoştinţele, a căror adevărată valoare pentru mine, ca scriitor, n-o poate înţelege decât acela care e, el însuşi, medic. Ştiinţele medicale au avut de asemenea asupra mea şi o influenţă călăuzitoare, şi nu rămâne umbră de îndoială că numai datorită contactului cu medicina am reuşit să înlătur nenumărate erori. Iniţierea mea în ştiinţele naturale, în metoda ştiinţifică, m-a făcut să fiu totdeauna atent, căutând pe cât mi-a fost cu putinţă să ţin seama de elementele ştiinţifice, iar atunci când nu mi-a fost cu putinţă, am preferat să nu scriu. Trebuie să observ că nu totdeauna condiţiile creaţiei artistice permit un acord perfect cu elementele ştiinţifice. De pildă, nu se poate reda pe scenă exact, ca în realitate, moartea unui otrăvit. Dar acordul cu elementele ştiinţifice trebuie să se facă simţit chiar şi în cazuri convenţionale, adică cititorul sau spectatorul trebuie să-şi dea seama bine că e vorba de ceva convenţional şi că are de-a face cu un scriitor competent. Eu nu fac parte dintre acei scriitori care iau o atitudine negativă faţă de ştiinţă, şi nici n-aş vrea să mă număr printre cei ce pătrund totul cu mintea lor.

În ce priveşte practica medicinii, încă de pe când eram student, am lucrat la spitalul de zemstvă din Voskresensk (în apropiere de

Novîi Ierusalim) cu cunoscutul medic de zemstvă P.A. Arhanghelski, după care am fost câtva timp medic la spitalul din Zvenigorod. În anii holerei (92, 93), am condus circumscripţia Melihovo din judeţul Serpuhovo.

Autobiografia a fost scrisă pentru albumul de portrete şi autobiografii ale medicilor care au terminat facultatea de medicină a Universităţii din Moscova în anul 1884.

318. Către A.I. Urusov

16 octombrie 1899, Ialta

…Iubite Alexandr Ivanovici, te rog din suflet să nu te superi: mi-e absolut imposibil să public *Duhul pădurii.* Urăsc piesa aceasta şi vreau să uit de existenţa ei. Nu ştiu dacă ea e de vină sau împrejurările în care a fost scrisă şi pusă în scenă, dar ştiu că ar fi o grea lovitură pentru mine dacă cine ştie ce forţe ar scoate-o la lumină şi ar readuce-o la viaţă. Iată un caz elocvent de pervertire a sentimentului paternităţii!

În scrisoarea dumitale îţi arăţi această dorinţă într-o formă atât de prietenoasă şi de plăcută, încât mă simt nespus de jenat că nu-ţi pot da răspunsul care s-ar fi cuvenit, şi nu ştiu ce să fac. Să-ţi promit? Uite, îţi promit că o să scriu altă piesă şi că o să i-o trimit lui Deaghilev. O s-o scriu şi o să ţi-o trimit în manuscris…

A.I. Urusov il rugase pe Cehov să publice piesa „Duhul pădurii” în revista teatrală „Panteonul”, redactată de S.P. Deaghilev.

319. Către O.L. Knipper

30 octombrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriţă, om bun ce eşti! Mă întrebi dacă o să am emoţii. Dar abia din scrisoarea dumitale, pe care am primit-o pe 27, am aflat în chip cert că *Unchiul V[anea]* se joacă pe 20. Telegramele au început a sosi în ziua de 27 seara, când eram deja în pat. De obicei mi se transmit prin telefon. De fiecare dată mă trezeam şi alergam la aparat prin întuneric şi cu picioarele goale – de îngheţasem de frig. Abia aţipeam, şi iar zbârnâia telefonul: pentru prima oară mi se întâmpla ca propria mea glorie să nu mă lase să dorm! A doua seară, înainte de a mă culca, mi-am pus lângă pat papucii şi halatul, dar n-a mai venit nicio telegramă.

În telegrame nu era vorba decât de chemări la rampă şi de un succes strălucit. Totuşi am simţit în ele ceva subtil, abia perceptibil, care m-a făcut să ajung la concluzia că voi, toţi, n-aţi fost chiar atât de încântaţi. Ziarele pe care le-am primit astăzi mi-au confirmat această bănuială. Da, draga mea actriţă, voi actorii de la Teatrul de Artă nu vă mai mulţumiţi cu un succes obişnuit, mediocru. Vouă vă trebuie trosnete. Împuşcături, dinamită. Sunteţi grozav de răsfăţaţi, v-au ameţit discuţiile nesfârşite despre succese, despre spectacole cu casa închisă sau neînchisă, v-aţi intoxicat cu această otravă şi, peste 2-3 ani, n-o să mai faceţi nici două parale, asta-i!

Cum o mai duci, cum te simţi? Eu sunt tot aici şi tot acelaşi: lucrez, sădesc pomi.

Mi-au venit oaspeţi, nu mai pot scrie. Stau de mai bine de-o oră, mi-au cerut ceai şi s-au dus să pună samovarul. Doamne, ce plictiseală!

Nu mă uita. De nu s-ar stinge prietenia dumitale, ca să putem pleca iarăşi undeva, împreună, la vară. La revedere! Probabil că n-o să ne putem vedea înainte de aprilie. Ce bine ar fi să veniţi cu toţii în primăvară la Ialta! Aţi juca aici şi în acelaşi timp v-aţi odihni. Ar fi cu adevărat artistic.

Scrisoarea asta o ia unul dintre oaspeţi ca s-o pună la cutie.

Îţi strâng mâna cu căldură. Plecăciuni Annei Ivanovna şi unchiului dumitale, militarul.

Al dumitale, A. Cehov

Pe tot ce ai mai scump pe lume, scrie-mi, actriţo, că grozav mă plictisesc! Parcă aş fi la închisoare, şi-s furios, furios…

Anna Ivanovna – mama Olgăi L. Knipper.

...unchiul dumitale, militarul – Alexandr Ivanovici Salz, fratele Annei I. Knipper.

320. Către O.L. Knipper

1 noiembrie 1899, Ialta

Înţeleg starea dumitale de spirit, scumpa şi mica mea actriţă, o înţeleg foarte bine, şi totuşi, în locul dumitale, nu m-aş tulbura aşa de cumplit. Nici rolul Aniei, nici piesa însăşi nu merită să-ţi strici nervii şi sănătatea din pricina lor. Piesa a fost scrisă de mult, s-a învechit, are multe lipsuri. Dacă cea mai mare parte dintre interpreţi n-au putut să nimerească tonul just, e clar că piesa e de vină. Asta e una. Al doilea, trebuie să renunţi o dată pentru totdeauna la preocuparea succesului sau insuccesului. Asta nu te priveşte. Treaba dumitale e să munceşti încetul cu încetul, zi după zi, în tăcere, şi să fii pregătită să accepţi greşelile inevitabile şi insuccesele. Pe scurt, să-ţi urmezi linia actoricească, lăsând pe alţii să numere chemările la rampă. Să scrii sau să joci cum trebuie e un lucru foarte firesc şi de mare folos pentru începători.

Al treilea, directorul mi-a telegrafiat că cel de-al doilea spectacol a mers admirabil, că toţi artiştii au jucat minunat şi că e pe deplin satisfăcut.

Maşa îmi scrie că la Moscova e mohorât, că nu face să mă duc acolo, şi tare-aş mai pleca din Ialta, unde mi s-a urât cu singurătatea. Eu sunt Iohannes cel fără soţie, dar nu un Iohannes savant, şi nici virtuos.

Salutări lui Nikolai Nikolaevici despre care mi-ai vorbit în scrisoarea dumitale. Îţi doresc sănătate! Scrie-mi că te-ai liniştit, că totul merge excelent. Îţi strâng mâna.

Al dumitale, A. Cehov

...rolul Annei – greşeală de text; este vorba de rolul Elenei din „Unchiul Vanea".

…mi-a telegrafiat directorul – Vl. I. Nemirovici-Dancenko îi trimisese lui Cehov următoarea telegramă la 30 octombrie 1899: „Al doilea spectacol. Teatrul arhiplin. Piesa e ascultată cu o atenţie uimitoare. Acum e jucată admirabil. O primire mai bună nu ţi-ai fi putut dori. Astăzi sunt pe deplin mulţumit."

Johannes – eroul principal al dramei lui Hauptmann „Singuraticii".

Nikolai Nikolaevici Sokolovski – profesor la Conservator, un cunoscut al Olgăi L. Knipper.

321. Către V.A. Posse

19 noiembrie 1899, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, scrisoarea dumitale stă şi acum pe masa mea, aşteptând să-i vină rândul la răspuns. În toată vremea asta, ea a fost pentru mine o aspră imputare până când, în sfârşit, am răspuns la telegrama dumitale, şi acum am pus mâna pe condei să-ţi scriu. Trebuie să-ţi spun că în momentul de faţă lucrez la o nuvelă pentru *Jizn,* pe care voi termina-o curând, probabil către a doua jumătate a lui decembrie. Nuvela are numai trei coli de tipar, în schimb are o groază de personaje, şi e atât de înghesuită, că trebuie să-mi bat capul mult ca să fac aşa fel, încât să nu se prea simtă. Oricum, în jurul lui 10 decem[brie] îşi va căpăta forma definitivă şi va putea fi dată la cules. Însă, iată care-i buclucul: mă cam tem să nu mi-o ciupească la cenzură. Eu n-aş putea suporta mâzgăliturile cenzorilor, cel puţin aşa am impresia. Şi tocmai pentru că, pe alocuri, nuvela ar fi putut să nu fie pe placul cenzurii, nu mă puteam hotărî să-ţi scriu precis şi lămurit. Bineînţeles că acum îţi răspund cu certitudine, dar cu o condiţie: dacă şi dumneata vei fi de părere că unele pasaje n-ar fi pe gustul cenzurii, cu alte cuvinte dacă şi dumneata întrevezi primejdia că ar putea să mi-o ciopârţească cenzura – trimite-mi nuvela îndărăt.

Şi acum, o rugăminte: să nu mă treceţi în reclamă cu toate titlurile mele. Crede-mă, nu se obişnuieşte. Puneţi-mă la rând cu ceilalţi, după alfabet.

Unde-i Maxim Gorki?

Multă sănătate. Îţi doresc cât mai mulţi abonaţi şi cititori – vreo sută de mii! Îţi strâng mâna.

Al dumitale devotat A. Cehov

Posse îl rugase pe Cehov, printr-o scrisoare şi printr-o telegramă, să-i trimită o povestire până în decembrie sau măcar până în ianuarie.

...nuvela pentru Jizn" – „În râpă", publicată în revista „Jizn", 1900, numărul din ianuarie.

322. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

24 noiembrie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, te rog să nu te superi de tăcerea mea. Toată corespondenţa mea stagnează. Şi asta, în primul rând, pentru că sunt ocupat cu literatura, în al doilea rând, pentru că citesc corectura pentru Marks, şi, în al treilea, pentru că am multă bătaie de cap cu vilegiaturiştii bolnavi care, nu ştiu de ce, mi se adresează mie. Nu-ţi mai spun că a lucra la corectură pentru Marks e o adevărată muncă silnică; abia am reuşit să termin volumul doi. Dacă aş fi ştiut dinainte că va fi atât de greu, nu i-aş fi pretins lui Marks 75.000 de ruble, ci 175.000! Vilegiaturiştii bolnavi, majoritatea oameni săraci, mă roagă să le găsesc loc aici, şi de aceea îmi pierd o mulţime de vreme cu discuţiile şi corespondenţa.

Bineînţeles, mă plictisesc de moarte. Ziua lucrez, dar spre seară încep a mă întreba ce să fac, unde să mă duc, şi în timp ce la voi, la teatru, se joacă actul al doilea, eu sunt în pat. Mă scol înainte de a se lumina de ziuă; imaginează-ţi o clipă: întuneric, vântul mugeşte şi ploaia răpăie pe acoperiş… Greşeşti dacă crezi că „primesc scrisori din toate colţurile ţării". Prietenii şi cunoscuţii nu-mi scriu deloc. De când sunt aici, n-am primit decât două scrisori de la Vişnevski, din care una nici n-o pun la socoteală, deoarece A[lexandr] L[eonidovici] critică în ea nişte recenzii pe care eu nu le-am citit. Am primit o scrisoare şi de la Goslavski, dar nici pe asta n-o pun la socoteală, fiind o scrisoare de afaceri; zic de afaceri, pentru că nu mă dumiresc ce i-aş putea răspunde.

Nu scriu nicio piesă. Am eu un subiect, *Trei surori,* dar nu mă apuc s-o scriu, până nu termin nuvelele pe care le am de mult pe conştiinţă. Stagiunea viitoare va trece şi fără piesa mea – hotărât.

Vila mea de la Ialta a ieşit foarte comodă. Am un interior plăcut şi cald, iar priveliştea e frumoasă. Grădina va fi extraordinară. Sădesc totul cu mâinile mele. Până acum am pus o sută de trandafiri din speciile cele mai civilizate, cele mai nobile. Am sădit 50 de salcâmi piramidali, nenumărate camelii, crini, tuberoze etc.

Am surprins în scrisoarea ta o notă puţin, puţin dogită, ca de clopot vechi, în pasajul în care îmi vorbeşti despre teatru; spui că te-a obosit meschinăria vieţii teatrale. Te rog nu te obosi şi nu-ţi pierde entuziasmul! Teatrul de Artă e cea mai frumoasă pagină a cărţii ce se va scrie cândva despre teatrul rus contemporan. El e mândria ta, e unicul teatru care mi-e într-adevăr drag, deşi

niciodată nu i-am călcat pragul. Dacă aş sta la Moscova, aş face pe dracu-n patru să fiu angajat la serviciul vostru administrativ, fie şi în calitate de paznic, ca să te ajut cât de cât şi, dacă se poate, să nu te las să-ţi pierzi entuziasmul faţă de această simpatică instituţie.

Toarnă cu găleata, în odaie e întuneric. Fii sănătos, vesel şi fericit.

Îţi strâng mâna cu putere. Adânci plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna şi tuturor celor de la teatru, dar cea mai adâncă dintre toate Olgăi Leonardovna.

...*nuvelele* – Cehov lucra la „În râpă", „De sărbători" şi la corectura nuvelei „Doamna cu căţelul".

323. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

25 noiembrie 1899, Ialta

Bună ziua, iubite Alexei Maximovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru carte. Parte din povestiri le cunosc, parte încă nu, aşa că o să am şi eu o distracţie în viaţa mea plictisitoare, de provincie. Dar *Foma Gordeev* când apare? L-am citit din bucăţi şi aş vrea să-l citesc în întregime, în două-trei reprize.

În prezent scriu o nuvelă pentru *Jizn,* pentru numărul de ianuarie. Am primit o scrisoare de la Dorovatovski, prin care mă roagă să-i trimit portretul pentru volum. Alte noutăţi literare n-am.

Cartea dumitale e editată frumos.

Te-am aşteptat mereu, dar văzând că nu mai vii, am renunţat. La Ialta ninge, e umezeală, bate vântul, dar bătrânii de prin partea locului mă asigură că vor mai fi încă zile frumoase.

Mă dau gata ofticoşii săraci. Dacă aş fi eu guvernator, i-aş trimite acasă la ei, pe cale administrativă, până într-atât îmi tulbură liniştea mea caldă şi sătulă. E atât de greu să le vezi faţa, când te roagă şi să le vezi plăpumile sărăcăcioase, când îşi dau sufletul! Ne-am hotărât să construim un sanatoriu, eu am şi scris apelul. L-am scris, pentru că nu găsesc altă cale. Dacă se poate, răspândeşte-l prin ziarele din Nijni-Novgorod şi Samara, unde ai legături şi cunoştinţe. Poate că s-or găsi oameni care să trimită ceva. Acum două zile a murit aici, în azilul de bolnavi cronici, în singurătate şi uitat de toată lumea, poetul Epifanov, autorul *Distracţiilor.* Cu două zile înainte de a muri a cerut marmeladă de mere, şi, când i-am adus, s-a înviorat dintr-odată şi a şuierat, radios, din gâtul lui bolnav: „Ea e! Chiar ea!” Ca şi când ar fi văzut o cunoscută din târgul lui.

De mult nu mi-ai mai scris nimic. Ce o fi însemnând asta? Nu-mi place că ai stat atât de mult la Petersburg, acolo nu-i greu să te îmbolnăveşti.

Fii sănătos şi vesel, Dumnezeu să te aibă în paza lui. Îţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

...îţi mulţumesc foarte mult pentru carte – „Schiţe şi povestiri”, vol. III.

...portretul meu pentru volum – Dorovatovski intenţiona să editeze culegerea de studii critice ale lui E. Soloviov (Andreevici) „Scriitori contemporani”, în trei volume. Lucrarea n-a apărut.

324. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

3 decembrie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, am primit răspunsul lui Karpov. E de acord să amânăm reprezentarea lui *U[nchiul] V[anea]* până la anul (mai precis, până în stagiunea viitoare). Acum urmează să acţionezi pe cale „legală", cum spun avocaţii cei buni. Piesa vă aparţine, plecaţi cu ea în turneu, iar eu mă voi preface că nu sunt în stare să lupt cu voi, deoarece v-am cedat piesa.

Ţi-e frică de Suvorin? Noi nu mai suntem în corespondenţă, şi nu ştiu ce se petrece acum, acolo. Dar pot să-ţi spun dinainte, cu cea mai mare certitudine, că Teatrul de Artă n-o să-i fie pe plac. Actorii şi scriitorii petersburghezi sunt foarte geloşi şi invidioşi, şi pe deasupra sunt şi superficiali. În comparaţie cu ei, Iv. Iv. Ivanov e omul cel mai generos, cel mai drept şi mai înţelept.

Despre *Unchiul Vanea* am citit numai recenziile din *Kurier* şi din *Novosti dnea.* Am văzut articolul din *Russkie vedomosti* cu privire la *Oblomov,* dar nu l-am citit. Mi-e silă de felul acesta de a despica firul de păr în patru, de a căuta cu orice preţ o înrudire cu *Oblomov,* cu *Părinţi şi copii* etc. Oricărei piese îi poţi găsi o înrudire cu ceva. Şi dacă Sanin şi Ignatov, în loc să se lege de Oblomov, s-ar fi legat de Nozdriov sau de regele Lear, recenziile lor ar fi ieşit tot atât de profunde şi de agreabile la lectură. Eu nu citesc asemenea articole ca să nu-mi stric dispoziţia.

Ai dori ca piesa să fie neapărat gata pentru stagiunea viitoare. Dar dacă n-o s-o termin? Desigur că-mi voi da toată osteneala. Însă nu pot garanta nimic şi nici nu-ţi pot făgădui cu precizie. Adică, despre asta vom vorbi după Paşte, când teatrul vostru va veni la Ialta – dacă poate să aibă cineva încredere în ziare şi în Vişnevski. Vom vorbi atunci.

Azi-dimineaţă a fost o vreme ca vara, dar spre seară s-a făcut iarăşi urât. Niciodată n-a fost la Ialta o vreme aşa de scârboasă ca acum. Mai bine rămâneam la Moscova.

Da, ai dreptate, pentru Petersburg ar trebui să-l refac cât de cât pe Alexeev-Trigorin. Poate să-i inoculez puţin spermin. La Petersburg, unde locuiesc cea mai mare parte din scriitorii noştri, Alexeev, care face din Trigorin un impotent iremediabil, ar stârni o nedumerire generală. Am păstrat o amintire atât de mohorâtă despre jocul lui, încât nu pot cu niciun preţ să mă debarasez de ea. Nu-mi vine deloc să cred că e bine în *Unchiul Vanea,* deşi toată lumea îmi scrie că e într-adevăr bine, ba chiar foarte bine.

Mi-ai promis că-mi trimiţi o fotografie, şi am aşteptat, am tot aşteptat… Trimite-mi-o în două exemplare, unul pentru mine,

celălalt pentru Biblioteca din Taganrog, unde sunt epitrop. Tot pentru Bibliotecă avem nevoie şi de fotografia lui Sumbatov. Spune-i, te rog.

Lucrez la o nuvelă pentru *Jizn.* Îţi voi trimite o copie, deoarece nu cred că citeşti *Jizn.*

Şi acum, cu bine. Plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna, lui Alexeev şi întregii trupe. Îţi strâng mâna şi te îmbrăţişez.

Al tău A. Cehov

...Teatrul de Artă n-o să-i fie pe plac – e vorba de turneul acestui teatru la Petersburg.

...articolul... cu privire la Oblomov – al lui I.N. Ignatov despre „Unchiul Vanea": „Familia Oblomovilor" din „Russkie vedomosti", 1889, 28 octombrie şi 24 noiembrie. În legătură cu articolul lui Ignatov, Vl. I. Nemirovici-Dancenko îi scria lui Cehov: „Această paralelă cu Oblomov a mai făcut-o astă-primăvară şi Schönberg (Senin)".

...piesa o să fie neapărat gata – „Trei surori".

K.S. Alexeev (Stanislavski) juca în „Unchiul Vanea" rolul doctorului Astrov.

325. Către V.S. Miroliubov

6 decembrie 1899, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, îţi voi trimite negreşit povestirea, numai nu mă grăbi! Mă supără hemoroizii, mă dor ochii şi, afară de asta, acum, la sfârşit de an, mi s-a îngrămădit o mulţime de lucru. Aşa că, chiar dacă sunt vinovat, merit oarecare indulgenţă. Îţi voi trimite povestirea *Arhiereul.* În cazul că se iveşte vreo încurcătură, adică dacă se dovedeşte că nu e bună pentru revista dumitale din punctul de vedere al cenzurii. Îţi voi trimite altceva…

Rău faci că eşti pesimist, că-ţi vâri picioruşele în apă rece şi că nu faci reclamă revistei! Doar suntem în decembrie şi încă n-a apărut niciun anunţ privitor la *Jurnal dlea vseh,* iar Sinani nu doarme noaptea şi se frământă neştiind dacă trebuie sau nu să facă abonamente.

Din apelul alăturat, înălţimea Voastră îşi poate da seama cu ce ne ocupăm noi aici. M-au dat gata bolnavii lipsiţi de mijloace, şi trebuie să fac ceva pentru ei, altfel voi fi nevoit să-mi iau câmpii şi să plec din Ialta. Nu ştiu de ce, toată lumea vine la mine. Citeşte apelul şi gândeşte-te: n-ar putea fi publicat în *J[urnal] dlea vseh* măcar undeva, într-un colţişor, la cronica internă? Că, adică, aţi primit un apel de la cutare, cu cutare conţinut. Presupunând că am dori să publicăm acest apel în februarie, sub formă de supliment la revistă (ca un anunţ), cât ne-ar costa? La fiecare 3 luni vom schimba textul apelului. Trebuie să-ţi spun că asociaţia din Autka donează un teren admirabil, de aproape o deseatină, pentru construirea sanatoriului.

Spune-i lui Tan să-mi trimită cartea lui. Am auzit şi am citit multe lucruri bune despre ea, dar n-am de unde s-o cumpăr, şi de altfel mi-ar fi ruşine să cumpăr o carte scrisă de un concetăţean de-al meu.

Scriu o nuvelă pentru *Jizn,* la drept vorbind am şi terminat-o. Când ai de gând să vii la Ialta? Scrie-mi, nu-ţi fie lene.

Îţi strâng mâna.

Al dumitale, A. Cehov

Când te duci la Moscova, caută să-l vezi pe *Unchiul Vanea.* Se zice că are mare succes.

Povestirea „Arhiereul” a fost terminată de Cehov mai târziu şi publicată în „Jurnal dlea vseh”, 1902, nr. 4.

Din apelul alăturat – vezi scrisoarea 323.

…Cartea lui Tan – „Povestiri din Ciukotka” (a apărut la sfârşitul lui 1899).

326. Către P.I. Kurkin

23 decembrie 1899, Ialta

…Acum, despre *Studiile statistice sanitare.* Voi începe cu faptul că titlul acesta nu se prea potriveşte pentru nişte articole de popularizare, deoarece are în el două cuvinte străine. Afară de asta e cam lung şi nu tocmai armonios, pentru că are prea mulţi de *s* şi *t.* Caută-i un titlu mai simplu, bunăoară *Însemnările unui medic* sau aşa ceva. Trebuie să-ţi spun că, în general, *statistica* nu-i un titlu fericit, de altfel nici *statistica sanitară.* Titlul acesta nu oferă noţiunea de ştiinţă, e prea searbăd şi strâmt, mai curând aduce a „contabilitate". Ar trebui găsit altceva, ceva care să dea statisticii un înţeles mai larg şi mai precis, ca o ştiinţă referitoare la acel organism mare pe care îl numim societate, ca o ştiinţă care face puntea de legătură dintre biologie şi sociologie. Asta în ce priveşte titlul. Cât despre dorinţa dumitale de a împlânta rădăcini tot mai adânci în ogorul jurnalistic, nu pot decât să mă bucur şi pentru dumneata, şi pentru ogorul respectiv. După mine, nu trebuie să-ţi pierzi vremea cu îndoieli şi şovăieli; cu cât te vei decide mai repede să te cufunzi cu cap cu tot, cu atât mai puţin te vei căi mai târziu. Oricum, dumneata ai pierdut prea multă vreme şi ai rămas cu o mare datorie. Îmi vei spune că n-ai avut răgaz. Da, dar asta e numai o circumstanţă atenuantă, care nu acoperă în întregime vina dumitale. V.A. Golţev apreciază mult colaborarea dumitale, şi fără îndoială că-ţi va publica *Studiile.* Totuşi iartă-mă dacă voi continua pe acelaşi ton doctoral, nu trebuie să legi soarta unei probleme de o singură persoană sau de un singur articol. Dumneata ar trebui să colaborezi la mai multe reviste şi ziare, să le dai şi articole, şi însemnări, şi tot felul de noutăţi în care e atât de bogată ştiinţa dumitale socială, în speţă mediul zemstvei. Ar trebui să găseşti sau să născoceşti şi ceva stimulenţi din afară, să te afli mai des în societatea scriitorilor – deşi nu e totdeauna interesant – să te înscrii la casa de ajutor reciproc, la vreun cerc artistico-literar sau la vreun club, într-un cuvânt, să-ţi pui jugul *in toto,* măcar pentru un an sau doi, până când îndeletnicirea de literat îţi va intra în obicei. Nu te supăra pentru sfaturile acestea. Ţi le dau din toată inima…

Kurkin îi scrisese lui Cehov că intenţionează să scrie „Studii statistice sanitare", cu scopul de a populariza statistica sanitară şi că a trimis un asemenea studiu lui Golţev, la „Russkaia mîsl".

1900

327. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

2 ianuarie 1900, Ialta

Nepreţuite Alexei Maximovici, la mulţi ani şi mult noroc! Cum o mai duci, cum te simţi, când vii la Ialta? Scrie-mi mai pe larg. Am primit fotografia, e foarte reuşită şi-ţi mulţumesc mult.

Îţi mulţumesc, de asemenea, şi pentru interesul pe care-l arăţi vilegiaturiştilor bolnavi de sub epitropia noastră. Banii care s-au adunat sau se vor aduna expediază-i pe adresa mea sau a comitetului Societăţii de Binefacere, e acelaşi lucru.

Am trimis nuvela la *Jizn.* Nu ştiu: ţi-am scris că mi-a plăcut mult de tot povestirea dumitale *Orfanul,* şi că am trimis-o la Moscova celor mai buni cititori? La facultatea de medicină din Moscova este un profesor, A.B. Foht, care citeşte admirabil din Slepţov. Un lector mai bun încă n-am întâlnit. Ei bine, lui i-am trimis *Orfanul.* Dar că mi-a plăcut tot atât de mult *Tovarăşul meu de drum* din volumul III ţi-am scris? E de valoarea povestirii *În stepă.* În locul dumitale, eu aş alege cele mai bune bucăţi din cele trei volume şi le-aş publica într-un singur volum la preţul de o rublă. Ar ieşi o carte minunată şi ca conţinut, şi ca armonie. Pe când aşa, totul pare învălmăşit. N-aş spune că sunt şi bucăţi slabe, dar rămâi cu impresia că aceste trei volume n-au fost scrise de un singur autor, ci de şapte – dovadă că eşti încă tânăr şi nu ţi-ai terminat fermentaţia.

Scrie-mi două-trei cuvinţele. Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Sredin îţi trimite salutări. Noi, adică Sredin şi cu mine, vorbim adesea de dumneata. El ţine mult la dumneata. Cu sănătatea o duce potrivit.

Îţi mulţumesc, de asemenea, şi pentru interesul... – pentru publicarea apelului şi adunarea de fonduri. Vezi scrisoarea 323.

...nuvela la „Jizn" – „În râpă".

328. Către G.I. Rossolimo

21 ianuarie 1900, Ialta

…Îţi trimit, în pachet recomandat, două poveşti din viaţa câinilor, tot ce-am găsit mai potrivit pentru copii. Mi se pare că n-am nimic altceva în acest gen. Trebuie să spun că nu mă prea pricep să scriu pentru copii. Scriu pentru cei mici o dată la zece ani, şi nu-mi place, şi nici nu recunosc aşa-zisa literatură pentru copii. Copiilor trebuie să le dai numai ceea ce e valabil şi pentru oamenii în toată firea. Andersen, *Fregata Pallada,* Gogol se citesc cu plăcere şi de către copii, şi de către cei mari. Nu-i nevoie să scrii anume pentru cei mici: totul e să te pricepi să alegi pentru ei din tot ce s-a scris pentru oamenii în toată firea, adică din opere cu adevărat artistice. E mult mai folositor şi mai eficace să ştii a alege şi a doza o doctorie decât să te chinuieşti inventând pentru bolnav un medicament mai deosebit, numai pentru că bolnavul e un copil. Iartă-mi această comparaţie medicală. Poate că e tocmai nimerită acum, deoarece de patru zile mă ocup cu medicina, doftoricindu-mă şi pe mine, şi pe mama. Cred că e vorba de o gripă. Avem fierbinţeală, ne doare capul…

…două poveşti din viaţa câinilor – „Kaştanka" şi „Frunte albă".

329. Către F.D. Batiuşkov

24 ianuarie 1900, Ialta

Mult stimate Feodor Dmitrievici!

Roche mă roagă să-i trimit pasajele din *Mujicii* care au fost tăiate de cenzură. Dar n-au existat asemenea pasaje. Este un capitol care n-a intrat nici în revistă, nici în volum: discuţia mujicilor despre religie şi autorităţi. Însă nu cred că ar fi necesar să se trimită acest capitol la Paris, după cum nu cred că ar fi necesar să se traducă *Mujicii* în limba franceză.

Mulţumesc din tot sufletul pentru fotografie. Ilustraţia lui Repin e o cinste la care nu mă aşteptam, la care nici nu visam. Mi-ar face nespusă plăcere să primesc originalul ilustraţiei. Spune-i, te rog, lui Ilia Efimovici că-l aştept cu nerăbdare şi că nu poate să se mai răzgândească acum, deoarece l-am şi promis oraşului Taganrog, unde, în treacăt fie zis, m-am născut.

În scrisoarea dumitale îmi vorbeşti de Gorki. Spune-mi, cum îţi place Gorki? Mie nu-mi place chiar tot ce scrie, dar are bucăţi care-mi plac mult, mult de tot, şi nu mă îndoiesc că e făcut din aluatul din care se plămădesc artiştii. E un artist adevărat. Şi ca om e bun, e deştept, cu judecată şi chibzuit, însă şi pe el, şi în el, e mult balast, de pildă, provincialismul lui.

Îmi scrii: „Nu-mi pot da seama de mişcarea apei”. Dumneata credeai că vei putea să-ţi dai seama? Mişcare există, însă, întocmai ca mişcarea pământului în jurul soarelui, e imperceptibilă pentru noi.

Mulţumesc foarte mult pentru scrisoare şi pentru că nu m-ai uitat. Aici mă plictisesc, mi s-a urât de toate şi încerc sentimentul că am fost aruncat peste bord. Şi, ca un făcut, e o vreme mizerabilă şi nici cu sănătatea n-o duc prea grozav. Tot mai tuşesc.

Îţi doresc numai bine.

Al dumitale devotat A. Cehov

...*fotografie* – după ilustraţia lui Repin, executată pentru ediţia franceză a povestirii „Mujicii”.

330. Către M.I. Suhomlinov

25 ianuarie 1900, Ialta

Preastimate Mihail Ivanovici!

Am primit înştiinţarea Excelenţei Voastre cu privire la alegerea mea ca academician de onoare în secţia literară şi am onoarea a Vă ruga respectuos să transmiteţi secţiei expresia adâncii mele recunoştinţe.

Îngăduiţi-mi să Vă asigur de întregul meu respect şi devotament.

Al dumneavoastră preaplecat servitor,

Anton Cehov

La 8 ianuarie 1900, la primele alegeri pentru Secţia literară a Academiei de Ştiinţe, au fost aleşi ca academicieni de onoare L.N. Tolstoi, A.P. Cehov. V.G. Korolenko, A.A. Potehin, A.F. Koni, A.M. Jemciujnikov, A.A. Golenişcev-Kutuzov, V.S. Soloviov şi K.S. Arseniev.

331. Către M.O. Menşikov

28 ianuarie 1900, Ialta

Iubite Mihail Osipovici, nu pot să pricep de ce boală suferă Tolstoi. Cerinov nu mi-a răspuns nimic, iar din ceea ce am citit prin ziare şi din scrisoarea dumitale nu pot trage nicio concluzie. Un ulcer stomacal sau intestinal s-ar manifesta altfel. Nu poate fi vorba de ulcer, cel mult de câteva zgârieturi sângerânde, provocate de calculi biliari care, în trecerea lor, vor fi rănit pereţii. Cancer, iarăşi, nu poate fi, deoarece ar fi avut repercusiuni înainte de toate asupra poftei de mâncare, asupra stării generale şi, în orice caz, faţa bolnavului ar fi trădat prezenţa cancerului. Mai curând cred că L[ev] N[ikolaevici] e sănătos (dacă facem abstracţie de pietre) şi că va mai trăi încă vreo douăzeci de ani. Boala lui m-a speriat şi m-a ţinut mereu sub presiune. Mi-a fost frică să nu moară. Dacă ar muri Tolstoi, în viaţa mea s-ar face un gol imens. Mai întâi, trebuie să mărturisesc că nu iubesc pe nimeni aşa cum îl iubesc pe el. Eu sunt ateu, dar cred că dintre toate credinţele, cea mai potrivită pentru mine ar fi credinţa lui. Al doilea, când în literatură există Tolstoi, e uşor şi agreabil să fii scriitor: chiar şi dacă recunoşti că n-ai scris şi nu scrii nimic, lucrul nu pare prea grav, deoarece Tolstoi scrie pentru toţi. Activitatea lui serveşte de justificare tuturor aşteptărilor şi nădejdilor ce se pun în literatură. Al treilea, Tolstoi e un stâlp. O autoritate uriaşă, şi atâta timp cât trăieşte, gustul prost în literatură, trivialitatea obraznică sau plângăreaţă, amorul propriu întărâtat şi colţuros vor fi ţinute departe şi în umbră. Autoritatea lui morală e suficientă ca să susţină la înălţime aşa-zisele curente şi tendinţe literare. Fără el, literatura noastră ar fi ca o turmă fără păstor sau ca o harababură din care nu mai înţelegi nimic.

Ca să termin cu Tolstoi, vreau să-ţi vorbesc despre *Învierea* lui, pe care am citit-o dintr-odată, dintr-o răsuflare, nu pe apucate sau bucată cu bucată. E o operă artistică extraordinară. Partea cea mai puţin interesantă este aceea în care-i vorba de atitudinea lui Nehliudov faţă de Katiuşa, iar partea cea mai interesantă e aceea în care descrie conţii, generalii, mătuşile, mujicii, deţinuţii şi paznicii din închisori. Scena din biroul generalului comandant al fortăreţei Petropavlovsk, un spiritist înfocat, am citit-o cu respiraţia tăiată, atât e de minunată! Dar *m-me* Korceaghina în fotoliu, dar mujicul, bărbatul Fedosiei! Mujicul acesta spune despre femeia lui că-i „mare meşteră”. Şi condeiul lui Tolstoi e mare meşter. În schimb, romanul n-are un sfârşit: ceea ce este nu se poate numi sfârşit. Să scrii, să scrii, şi pe urmă să te-apuci să rezolvi totul cu un citat din evanghelie e tot atât de arbitrar ca a împărţi pe deţinuţi în cinci categorii. De ce în cinci şi nu în zece?

De ce un citat din evanghelie şi nu din Coran? Mai întâi, trebuie să-l faci pe cititor să creadă în evanghelie, să creadă că evanghelia reprezintă adevărul, şi numai după aceea să rezolvi totul printr-un citat.

Te-am plictisit? Să ştii că după ce vei sosi în Crimeea, o să-ţi iau un interviu şi o să-l public în *Novosti dnea.* Despre Tolstoi se scriu tot telul de baliverne mieroase, cam aşa cum vorbesc babele despre hagiii săraci cu duhul. Mă mir că mai stă de vorbă cu oameni ca aceştia […].

Am fost bolnav vreo două săptămâni, mi-am făcut boala mai mult pe picioare. Acum am o cataplasmă sub clavicula stângă şi mă simt mai bine. La drept vorbind, cataplasma am scos-o şi mi-a rămas doar o pată roşie de pe urma ei.

Îţi voi trimite negreşit fotografia. Sunt fericit de titlul de academician, pentru că-mi face plăcere să ştiu că Sigma mă invidiază. Dar o să fiu şi mai fericit când îl voi pierde în urma vreunei neînţelegeri. Şi simt că vor fi neînţelegeri, deoarece academicienii savanţi se tem grozav să nu-i compromitem. Tolstoi a fost ales împotriva convingerii lor. După ei, Tolstoi e nihilist. Cel puţin aşa l-a calificat o doamnă, soţia unui consilier de stat, lucru pentru care îl felicit din toată inima.

Nu primesc *Nedelea.* Oare de ce? La redacţia *Nedelei* se găseşte manuscrisul lui S. Voskresenski *Trăsnelile lui Ivan Ivanovici*, pe care l-am trimis eu.

Dacă nu se publică, înapoiază-mi-l. Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere. Salutări Lidiei Ivanovna şi lui Iaşa.

Al dumitale, A. Cehov

Scrie-mi!

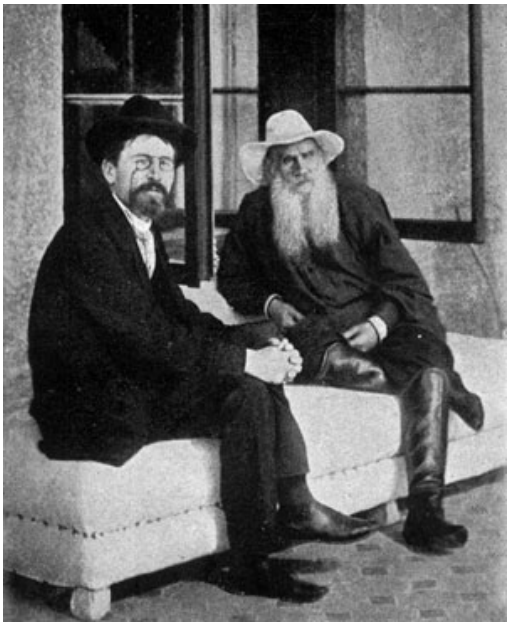

Tolstoi și Cehov la Ialta, 1900

332. Către I.L. Leontiev (Şceglov)

2 februarie 1900, Ialta

Dragă Jean, îţi răspund la ultima dumitale scrisoare. Pe Stanislavski îl cheamă Konstantin Sergheevici Alexeev (Moscova. Krasnîie vorota, casă proprie). Pe lângă el, mai citeşte piesele şi Vl. I. Nemirovici-Dancenko (Karetnîi read, Teatrul de Artă). Până acum, se pare că n-au mai jucat piese într-un act. Dacă piesa le va fi pe plac, vor pune-o în scenă. În limba lor, „a fi pe plac" înseamnă că merge, că e interesantă din punctul de vedere regizoral şi al altor cerinţe teatrale. Cel mai bun lucru ar fi să scrii pentru acest teatru extraordinar o piesă în 4 acte, o piesă într-adevăr artistică, şcegloviană, în genul *Nodului gordian,* fără reporteri şi fără scriitori bătrâni şi nobili. Dragul meu, acuzaţiile, veninul, furia, aşa-zisa „independenţă", cu alte cuvinte critica îndreptată împotriva liberalilor şi a oamenilor noi – nu e deloc specialitatea dumitale. Dumnezeu te-a înzestrat cu o inimă bună şi sensibilă – foloseşte-te de ea, scrie cu o pană blândă, din tot sufletul, fără să te gândeşti la nedreptăţile pe care le-ai suferit. Pretinzi că eşti admiratorul meu, iar eu declar că sunt admiratorul dumitale, şi încă cel mai statornic, deoarece te cunosc, ştiu din ce material e plămădit talentul dumitale, şi nimeni n-ar putea să mă abată de la convingerea mea profundă că posezi într-adevăr scânteia divină. Dar, din cauza împrejurărilor care au luat o anumită întorsătură şi nu alta, ţi-ai pierdut cumpătul, ai intrat până la genunchi în mărunţişuri care te-au dat gata, ai început a fi bănuitor şi a nu mai avea încredere în dumneata, ceea ce te face să fii mereu preocupat de boli, de nevoi, de pensie, de Weinberg. E prea curând să te gândeşti la pensie, iar dacă Weinberg s-a răcit faţă de dumneata, cred că a avut motivele lui sau chiar oarecare dreptate. Dumneata ai publicat un protest, ai adus învinuiri Comitetului de l[iteratură] al t[eatrului], ceea ce a făcut o impresie proastă asupra tuturor, probabil pentru că aşa ceva nu se obişnuieşte. Încearcă să fii obiectiv, priveşte totul cu ochiul omului cumsecade, adică cu propriii dumitale ochi, şi aşază-te să scrii o nuvelă sau o piesă din viaţa rusească. Nu o critică a vieţii ruseşti, ci un cântec vesel de sticlete despre viaţa rusească, despre viaţa noastră în general, care ni-e dat s-o trăim numai o dată, şi pe care nu face s-o cheltuim cu învinuiri […], cu soţii cicălitoare şi comitete. Ia o atitudine cinstită faţă de dumneata însuţi, dragul meu, faţă de talentul dumitale, dă drumul corăbiei dumitale să plutească pe apele mării necuprinse, n-o ţine ancorată la cheiul Fontanka. Iartă-i pe cei ce te-au nedreptăţit, lasă-i în plata Domnului şi, repet, apucă-te de scris.

Iartă-mă că ţi-am ţinut o adevărată predică. Dar eu sunt sincer cu dumneata ca un adevărat camarad, şi ar fi fost cel puţin inoportun din partea mea să mă fi rezumat la un răspuns scurt, oficial.

Aş fi nespus de bucuros dacă soarta mi-ar îngădui să te văd la primăvară. Pe Laur nu l-am văzut de mult şi nici n-am auzit bârfeli din partea lui.

Sănătatea mea nu s-a ameliorat, dar se poate trăi şi aşa. Anul acesta mă simt mai bine decât anul trecut. Mama îţi mulţumeşte din tot sufletul pentru plecăciune şi-ţi răspunde tot cu o plecăciune.

Transmite salutări soţiei dumitale şi fii sănătos, dragul meu Jean. Îţi strâng mâna cu căldură.

Dumneata ai publicat un protest Cehov se referă la foiletonul lui Șceglov „O ultimă legendă (la adresa Comitetului literar)", publicat în „Novoe vremea", 1897, 10 decembrie. Piotr Isaievici Weinberg era preşedintele comitetului literar al teatrului.

333. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

3 februarie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îţi mulţumesc pentru scrisoare, pentru rândurile despre Tolstoi şi despre *Unchiul Vanea,* pe care însă nu l-am văzut pe scenă şi, în general, îţi mulţumesc că nu mă uiţi. Aici, în binecuvântata Ialtă, ai putea să-ţi dai ortul popii dacă n-ai primi scrisori. Lenea, iarna asta idioată, cu o temperatură mereu deasupra lui zero, lipsa totală de femei interesante, mutrele dezgustătoare de pe faleză – toate acestea pot să te otrăvească şi să te dea gata în cel mai scurt timp. Sunt obosit, am impresia că iarna asta ţine de zece ani.

Ai pleurezie? Dacă-i aşa, atunci de ce stai la Nijni? De ce? În treacăt fie zis, ce cauţi la Nijni? Ce smoală te ţine lipit de oraşul acesta? Dacă îţi place Moscova, după cum îmi scrii, de ce nu te duci la Moscova? Acolo sunt teatre etc. etc., dar, mai ales, de la Moscova e o zvârlitură de băţ până în străinătate, pe când dacă rămâi la Nijni, acolo ai să te împotmoleşti, şi mai departe de Vasilsursk n-ai să ajungi! Iar dumneata trebuie să vezi cât mai multe, să cunoşti şi să cuprinzi cât mai multe. Imaginaţia dumitale e lacomă şi cuprinzătoare, numai că e ca o sobă uriaşă în care nu se pun destule lemne. Asta se simte în general, dar mai ales în povestiri. Dumneata prezinţi două sau trei personaje, însă aceste personaje trăiesc izolat, dincolo de mediul înconjurător: le simţi că trăiesc în imaginaţia dumitale, dar numai personajele, mediul înconjurător rămâne în afară. Fac excepţie bucăţile din Crimeea (de pildă, *Tovarăşul meu de drum).* Acolo se simte şi mediul din care au ieşit personajele, este şi aer, şi perspectivă – pe scurt, tot ce trebuie. Vezi câte ţi-am înşirat? Şi asta numai ca să nu rămâi la Nijni. Eşti un bărbat tânăr, puternic, rezistent. În locul dumitale, eu m-aş duce în India, la mama dracului, aş mai face încă două facultăţi. În locul dumitale, eu… dar dumneata râzi şi eu crăp de ciudă că am împlinit deja 40 de ani, că sufăr de astmă şi de alte porcării care mă împiedică să trăiesc cum vreau. Oricum, nu te supăra. Fii un om şi un camarad bun, şi nu te supăra că te dăscălesc în scrisorile mele ca un protopop.

Scrie-mi. Îl aştept pe *Foma Gord[eev]*, pe care nici până acum nu l-am citit în întregime.

Altceva, nimic nou. Îţi doresc sănătate şi-ţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

La 24-25 ianuarie 1900, Gorki îi scria lui Cehov despre vizita sa la L.N. Tolstoi din ziua de 16 ianuarie şi despre spectacolul „Unchiul Vanea" de la Teatrul de Artă, la care asistase în aceeaşi seară: „Am stat la el mai bine de trei ceasuri, apoi m-am dus la teatru să văd «Unchiul Vanea" şi am nimerit la actul III. Iarăşi «Unchiul Vanea»? Da, iarăşi. Şi o să mă mai duc să văd piesa asta, o să-mi iau bilet dinainte. Eu n-o

consider drept o perlă, dar văd în ea mai mult conţinut decât văd alţii. Un conţinut uriaş, simbolic, iar ca formă e o piesă cu totul originală, neasemuită.”

334. Către M.B. Polinovski

11 februarie 1900, Ialta

Povestirile dumitale sunt bune, mai ales prima, şi ar putea fi publicate oriunde, dacă n-ar păcătui prin limba lor la care va trebui, fără îndoială, să lucrezi încă mult…

„O firmă etalată deasupra uşii” – n-ar fi mai simplu „o firmă deasupra uşii”?

„A-mi procura de o rochie” – nu e o expresie rusească, e un provincialism.

Şi ce nevoie ai să scrii despre evrei aşa fel, încât să laşi impresia că imaginile au fost luate „din felul de viaţă al evreilor”, şi nu pur şi simplu „din viaţă”?

Ai citit povestirea *Într-un târguşor uitat de lume* de Naumov (Kogan)? Şi acolo e vorba despre evrei, dar citind-o, îţi dai seama că imaginile nu sunt luate „din felul de viaţă al evreilor”, ci din viaţă, în general.

Ca să-ţi perfecţionezi limba, e nevoie să scrii cât mai mult şi să publici cât mai des. Mă vei întreba: unde să publici? Asta-i treaba dumitale. Trebuie să-ţi croieşti singur drumul. O situaţie în literatură, oricât de modestă, nici nu-ţi vine de-a gata, nici nu se ia: se cucereşte!…

Îţi doresc succes şi tot ce-i bun.

A. Cehov

Polinovski îi trimisese lui Cehov volumul său „Umbre evreieşti”, tipărit la Odesa, ca să-şi spună părerea.

Povestirea lui N. Naumov (Naum Lvovici Kogan) „Într-un târguşor uitat de lume” fusese dedicată lui V.G. Korolenko şi publicată în revista „Vestnik Evropi”, 1892, nr. II. După moartea autorului, a apărut un volum separat în editura „Posrednik”.

335. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

15 februarie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, foiletonul dumitale din *Nijegor[odski] listok* a fost un adevărat balsam pentru sufletul meu. Eşti atât de talentat! Eu nu mă pricep să scriu altceva decât literatură, pe când dumneata mânuieşti cu îndemânare şi pana ziaristului. La început am crezut că foiletonul îmi place aşa de mult numai pentru că mă elogiezi pe mine, dar mai târziu mi-am dat seama că şi Sredin, şi familia lui, şi Iarţev au fost pur şi simplu entuziasmaţi. Prin urmare, înainte cu publicistica, şi Dumnezeu să te ajute!

Oare de ce nu mi se trimite *Foma Gordeev?* L-am citit pe apucate şi aş vrea să-l citesc deodată, pe nerăsuflate, aşa cum am citit de curând *Învierea.* Şi pentru că veni vorba, afară de atitudinea lui Nehliudov faţă de Katiuşa, destul de confuză şi nefirească, în romanul acesta totul m-a uimit, atât prin puterea, bogăţia şi vastitatea lui, cât şi prin lipsa de sinceritate a omului care se teme de moarte, dar nu vrea să recunoască acest lucru şi se agaţă de citatele din sfânta scriptură.

Scrie, cui trebuie, să mi se trimită *Foma.*

Douzeci şi şase şi una e o povestire bună, cea mai bună din tot ce se publică de obicei în *Jizn,* în această revistă de diletanţi. În text se simte puternic locul: miroase a covrigi.

Jizn mi-a publicat povestirea cu greşeli grosolane[15], cu toate că am revăzut corectura. Revista asta mă scoate din sărite cu *Tablourile provinciale* ale lui Cirikov, cu ilustraţia *La mulţi ani!* şi cu povestirea scriitoarei Gurevici.

Chiar acum mi s-a adus scrisoarea dumitale. Vasăzică, nu vrei să pleci în India? Păcat. Când aduni în amintirile tale India şi o călătorie lungă pe mare, ai la ce te gândi în nopţile de insomnie. O călătorie în străinătate nu-ţi ia prea mult timp, aşa că nu te-ar împiedica să cutreieri Rusia pe jos…

Mă plictisesc, dar nu în sens de *Weltschmerz*[16], nu în sensul că m-am plictisit de viaţă, ci pur şi simplu mi-e urât fără oameni, fără muzică, pe care o iubesc, şi fără femei, care nu se găsesc în Ialta. Mi-e urât fără icre şi fără varză murată.

Îmi pare foarte rău că, pe cât se pare, te-ai răzgândit şi nu mai vii la Ialta. În luna mai soseşte aici Teatrul de Artă din Moscova. Va da cinci spectacole, apoi va rămâne pentru repetiţii. Aşa că vino să asişti la repetiţii, să studiezi condiţiile scenei, după aceea pune-te şi scrie în 5-8 zile o piesă pe care eu unul voi saluta-o cu bucurie şi din toată inima.

Da, acum am dreptul să spun deschis că am împlinit 40 de ani şi că nu mai sunt tânăr. Până nu demult eram cel mai tânăr

scriitor, dar ai apărut dumneata, şi dintr-odată am îmbătrânit şi nimeni nu-mi mai spune „cel mai tânăr scriitor”. Îţi strâng mâna cu căldură. Multă sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

Chiar acum mi-a sosit foiletonul lui Jukovski.

...foiletonul dumitale – articolul lui Gorki „Cu prilejul ultimei povestiri a lui A, P. Cehov, «În râpă» “ („Jizn”, *ianuarie)*, apărut în „Nijegordski listok”, la 30 ianuarie 1900.

...Ilustrația... mă scoate din sărite... – înfățișând un vagabond sub care scria „La mulți ani!”

...povestirea scriitoarei L. I. Gurevici – „Călărețul”, publicată în „Jizn”, nr. 1, 1900.

...foiletonul lui Jukovski – articolul lui D.N. Jukovski despre Cehov, intitulat „Cântărețul decadenței”, publicat în „Peterburgskie vedomosti” la 4 februarie 1900 și semnat „Un decadent”.

336. Către V.A. Posse

15 februarie 1900, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, *Foma Gordeev*, şi încă în scoarţe atât de frumoase, e un dar preţios şi impresionant. Îţi mulţumesc din tot sufletul, îţi mulţumesc de o mie de ori! Îl citisem pe *Foma* doar în tranşe, acum îl voi citi aşa cum se cuvine. Gorki nu trebuie publicat parţial: ori să scrie bucăţi scurte, ori să i le publicaţi integral, cum face *Vestnik evropî* cu Boborîkin. În treacăt fie zis, *Foma* se bucură de mare succes, însă numai la oamenii deştepţi, citiţi, ca şi la tineri. Am auzit odată, în grădina publică, o discuţie între o doamnă (petersburgheză) şi fiică-sa: mama îl făcea cu ou şi cu oţet, iar fata îl ridica în înaltul cerului.

Pentru greşelile de tipar mă supărasem pe tipografie, nu pe dumneata. Acum mi-a trecut şi am uitat. Totuşi să ştii că nu eram chiar atât de furios pe cât de convins că tipografia trebuie scuturată cât mai des. Tipografia şi administraţia sunt veşnic în opoziţie cu revista, adică cu redacţia, pentru că redacţiei îi vine greu, i-e aproape imposibil, având în vedere înapoierea noastră culturală, să aibă şi în tipografie şi în administraţie oameni de-ai ei. Oameni de treabă sunt mulţi, însă conştiincioşi şi disciplinaţi sunt foarte, foarte puţini. Trebuie să luptaţi cu greşelile de tipar, cu caracterele tipografice etc. etc. Altminteri, aceste mărunte şi plictisitoare scăpări din vedere vor deveni obicei şi revista va purta pentru totdeauna pecetea diletantismului. După mine, lupta aceasta nu se poate duce decât pe o singură cale: să se semnaleze la timp greşelile constatate.

În orice caz, nu te necăji prea mult şi nu-ţi strica nervii degeaba. Dimpotrivă, bucură-te, deoarece treburile voastre merg admirabil şi *Jizn* se citeşte foarte mult.

Te plictisesc iarăşi: trimite-mi cel puţin 5 exemplare. Am nevoie, înainte de toate, pentru Marks, apoi pentru traducătorii mei din străinătate.

Am primit onorariul, şi-ţi mulţumesc.

Prin urmare, nu fi necăjit şi iartă-mă că te-am supărat cu scrisoarea mea furioasă.

N-o să-ţi mai scriu asemenea scrisori. Îţi doresc numai bine.

Al dumitale devotat A. Cehov

337. Către V.A. Posse

29 februarie 1900, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, Gorki îmi scrie că aveţi de gând să veniţi împreună la Ialta. Când? Gorki e un om foarte nehotărât, mereu îşi schimbă proiectele. Te rog pe dumneata să-mi răspunzi dacă într-adevăr aveţi de gând să veniţi, când anume etc. Până la Paşti voi sta tot timpul la Ialta, de Paşti, însă, s-ar putea să plec la Markov pentru câteva zile, iar după aceea să mă aşez iarăşi la Ialta.

Pe aici se zvoneşte că Teatrul de Artă din Moscova va da reprezentaţii de Paşti la Sevastopol şi la Ialta. Dacă-i aşa, să ştii că n-ai să te plictiseşti.

Foma Gordeev e scris monoton, ca o disertaţie. Toate personajele vorbesc la fel, ba şi gândesc la fel. Şi nu vorbesc simplu, ci cu socoteală. Ai zice că toţi au un gând ascuns, că ştiu ceva, dar nu vor să spună. În realitate însă nu ştiu nimic, ci doar bat apa în piuă.

Foma are părţi minunate. Din Gorki va ieşi un mare scriitor dacă nu va obosi, dacă nu-şi va pierde entuziasmul şi nu se va lăsa pe tânjeală.

Îţi doresc sănătate şi numai bine. Aştept răspuns cu privire la sosirea voastră.

Al dumitale devotat A. Cehov

338. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

6 martie 1900, Ialta

Iubite Alexei Maximovici, Teatrul de Artă va da reprezentaţii la Sevastopol între 10 şi 15 aprilie, iar la Ialta între 16 şi 21 aprilie. Va juca *Unchiul Vanea, Pescăruşul, Singuraticii* de Hauptmann şi *Hedda Gabler* de Ibsen. Vino negreşit. Ar trebui să cunoşti mai bine teatrul acesta, să-l cercetezi mai de aproape şi să scrii o piesă. Dar dacă ai asista la repetiţii, ai prinde şi mai multe. Nimic nu te ajută să cunoşti mai bine condiţiile scenei decât harababura de la repetiţii.

Prin Ialta circulă zvonul că Sredin a primit o scrisoare de la dumneata, prin care îl anunţi că la începutul lui aprilie vii aici. E adevărat? Ar trebui să verific zvonul acesta, dar nu pot să mă duc la Sredin din pricina ploii şi a zăpezii care nu mai conteneşte de patru zile. Noutăţi nu am. Îţi doresc sănătate şi fericire. Scrie mai repede *Mujicul.*

Îţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

Teatrul de Artă vine cu decorurile şi recuzita proprie.

Scrie mai repede „Mujicul” – În decembrie 1899, Gorki îi scria lui Cehov: „În curând am de gând să încep o altă bazaconie. O să descriu un mujic, dar om cu carte, mare şmecher, deştept foc şi, bineînţeles, un om de viaţă.” Primele două capitole ale povestirii „Mujicul” au fost publicate în revista „Jizn”, nr. 3 şi 4, 1900. Sfârşitul, însă, n-a apărut în revistă. Ultimul capitol s-a păstrat în manuscris (vezi M. Gorki, Opere complete în treizeci de volume, vol. 4, 1950).

339. Către M.I. Suhomlinov

3 mai 1900, Ialta

Preastimate Mihail Ivanovici! Am primit diploma de academician de onoare şi lista publicaţiilor Academiei, trimise de dumneavoastră, şi acum mă grăbesc să vă exprim întreaga mea recunoştinţă. Totodată, am onoarea a propune următoarele persoane spre a fi alese academicieni de onoare: Mihailovski Nikolai Konstantinovici, Boborîkin Piotr Dmitrievici, Spasovici Vladimir Danilovici, Ertel Alexandr Ivanovici şi Maximov Serghei Vasilievici. Alăturat, vă înapoiez lista publicaţiilor Academiei.

Vă rog să primiţi încredinţarea adâncului meu respect şi a desăvârşitului meu devotament.

Anton Cehov

340. Către P.F. Iakubovici (Melşin)

14 iunie 1900, Ialta

Mult stimate Piotr Filippovici!

Din clipa în care l-am cunoscut, am avut un adânc respect pentru N. K. Mihailovski, şi-i sunt şi foarte îndatorat. Totuşi cu greu m-am hotărât să-ţi răspund, deşi am de mult această intenţie. Mai întâi, nu cred că voi scrie ceva nou până la 1-15 octombrie – ultimul termen de predare a manuscriselor, după cum îmi scrii – pentru că sunt ocupat şi pentru că vara, în general, mi-e foarte greu să scriu. În al doilea rând, aceasta e a şasea invitaţie de a participa la o culegere pe anul 1900, cu alte cuvinte se intenţionează editarea a şase culegeri… Eu cred că N[ikolai] K[onstantinovici] e prea mare şi prea remarcabil, pentru ca sărbătorirea jubileului său de 40 de ani să se mărginească la editarea unei culegeri, a unui volum alcătuit numai din articole excelente poate, dar cu caracter ocazional, care nu se va vinde, deoarece culegerile, cu foarte mici excepţii, se vând cât se poate de prost. Dacă aş fi la Petersburg, aş încerca să-ţi transmit şi dumitale neîncrederea pe care am căpătat-o în culegeri şi almanahuri, după ce am colaborat la nenumărate – la vreo 20 în total – cam câte una de fiecare an al activităţii mele literare. Nu ştiu, poate că am îmbătrânit, poate am obosit, dar chiar dacă aş admite că această culegere va fi întocmită fără cusur şi se va vinde repede, tot o consider neîndestulătoare. Dacă ar depinde de mine, eu aş deschide un concurs pentru o carte în care să fie vorba de activitatea lui N[ikolai] K[onstantinovici], carte foarte bună şi folositoare, pe care aş edita-o cu chibzuială şi fără grabă, cuprinzând un indice al articolelor şi al activităţii sale şi un portret reuşit…

Oricum, voi ţine seama de termenul indicat de dumneata şi dacă voi începe să scriu ceva te voi anunţa numaidecât. Deocamdată, dă-mi voie să-ţi urez tot binele şi să rămân al dumitale cu tot respectul.

A. Cehov

Culegerea închinată lui N.K. Mihailvoski („La postul de onoare, 1860-1900”, Sankt-Petersburg, 1901) a fost editată de narodnici. Cehov n-a participat la această culegere.

341. Către A.I. Petrovski

19 iunie 1900, Ialta

Stimate domnule Andrei Ivanovici! Povestirea dumitale e foarte bună, numai că e lungă şi are prea multe amănunte inutile, expresii ca „specific” etc. etc., ceea ce e în detrimentul însuşirilor ei artistice. Tonul povestirii are de suferit din pricina deraierii trenului şi a bătăii dintre eroul principal şi soţ, bătaie care n-are niciun rost. Ca şi când într-un tablou reprezentând o mare liniştită, ar fi pictate ici şi colo aşa, fără noimă, valuri uriaşe, care ar strica măreţia, unitatea şi seriozitatea impresiei generale. Bătaia, mai ales, brutală şi pe deasupra inutilă, n-are ce căuta. Totuşi, repet: aceasta e impresia mea, şi s-ar putea să n-am dreptate. Îţi doresc numai bine şi rămân la dispoziţia dumitale.

A. Cehov

342. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

6 martie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, astăzi am primit o scrisoare de la Kapitolina Valerianovna Nazarieva (admiratoarea dumitale, care scrie la *Birjevîie ved[omosti]* sub pseudonimul „N. Levin"). Mă întreabă unde te afli şi-mi cere portretul dumitale, ca să-l reproducă în *Socinenia* – revista lui Ieronim Iasinski. Adică dumitale ţi-l cere, nu mie. Adresa ei: Petersburg, Nadejdinskaia 11, apart. 11. De două ori unsprezece. Asta-i!

Am primit de asemenea o scrisoare voluminoasă de la Melşin, ca răspuns la refuzul meu. Scrisoarea e lungă şi neconvingătoare, totuşi nu ştiu ce să fac: să-i mai scriu o dată sau să nu-i mai scriu.

Cum o mai duci? Scrisoarea dumitale am primit-o curând după ce ai plecat de la Ialta, aşa că n-aveai încă nimic nou să-mi spui, pe când acum, cred că ai o mulţime de noutăţi şi dintre cele mai interesante. Ai terminat cositul fânului? Ai scris piesa? Scrie, scrie şi iar scrie; scrie simplu, aşa cum se vorbeşte, şi vei fi încununat cu lauri! Trimite-mi piesa, aşa cum mi-ai promis. Eu voi citi-o şi-ţi voi scrie părerea mea cât se poate de sincer, iar cuvintele nepotrivite pentru scenă ţi le voi sublinia cu creionul. Voi face tot ce trebuie, numai scrie te rog, nu-ţi irosi vremea şi dispoziţia de lucru.

Mai adineauri, Arma Inozemţeva, o cucoană din Nijni-Novgorod, mi-a adus primul volum al operelor ei (*Opere*, volumul unu) – şi a plecat fără să mă vadă. Cartea – cu portretul autoarei – e tipărită la Nijni-Novgorod.

Îmi pare rău, dar nu pot veni la dumneata, deoarece trebuie să plec la Paris, trebuie să mă duc la Moscova să mă operez (de hemoroizi), trebuie să rămân la Ialta ca să scriu, trebuie să plec undeva departe, departe, şi pentru mult timp… La Ialta, nimic nou. E cald, dar nu prea tare. Ai mei sunt la Gurzuf, sunt singur la Ialta. Sredin e sănătos, dar a fost bolnav şi încă destul de grav. Vreo două zile am fost foarte îngrijoraţi, ne gândeam să-l chemăm pe Anatoli de la dumneata, dar după aceea totul s-a liniştit şi a reintrat în normal.

Scrie-mi de una, de alta, cum o duci şi cum merge scrisul. Dacă n-o să fiu la Ialta, atât scrisoarea dumitale cât şi piesa îmi vor fi trimise acolo unde mă voi afla. În privinţa asta să n-ai nicio grijă, nu se va pierde nimic. Dar sunt sigur că până la 5-10 august voi sta acasă.

Salutări şi o plecăciune adâncă Ekaterinei Pavlovna, iar pe Maximka al dumitale îl binecuvântez cu amândouă mâinile şi-l sărut. La noi totul o bine. Când te-am condus, la plecare, nu mă prea simţeam bine, însă acum sunt binişor.

Îţi doresc sănătate şi fericire. Să te ocrotească Cel de Sus.
Al dumitale, A. Cehov

„Ejemescacinĩie socinenia” („Noutăţile literare”), revistă care apărea la Petersburg între anii 1900-1903, având ca redactor pe I.I. Iasinski.

Referitor la corespondenţa cu Melşin, vezi scrisoarea 340.

Ai scris piesa? – Gorki lucra la piesa „Micii burghezi”.

343. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

12 iulie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, invitaţia dumitale de a merge în China m-a uimit. Dar piesa? Cum rămâne cu piesa? înseamnă că ai terminat-o? Oricum, e prea târziu pentru plecat în China, deoarece, pe cât se pare, războiul se apropie de sfârşit. Şi apoi, eu n-aş putea merge decât ca medic. Ca medic militar. Dacă războiul se va prelungi, voi pleca, dar deocamdată stau aici şi mai scriu câte ceva.

Ai primit scrisoarea mea? I-ai răspuns Nazarievei?

Pe la noi nimic nou. Decât doar că avem o căldură şi o zăpuşeală aproape nesuferite.

Salutări şi o plecăciune adâncă Ekaterinoi Pavlovna şi lui Maxim. Fii sănătos şi fericit.

Al dumitale, A. Cehov

...invitaţia dumitale de a merge în China – în anul 1909 izbucnise în China răscoala populară, şi Gorki intenţiona să plece acolo, în calitate de corespondent.

344. Către A.L. Vişnevski

5 august 1900, Ialta

Iubitul meu concetăţean Alexandr Leonidovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare şi, în general, pentru bunătatea dumitale. Cred că ne vom vedea curând, deoarece mereu mă gândesc cum să fac ca să plec la Moscova. Mi-e grozav de urât.

Lucrez la piesă, am scris destul de mult, dar până nu ajung la Moscova, nu pot spune nimic despre ea. Poate că-mi iese vreo prostie plictisitoare, nu o piesă. Piesa mea (după cum ştii) se cheamă *Trei surori.* Pentru dumneata pregătesc rolul unui inspector de liceu, soţul uneia dintre surori. Vei purta redingota de uniformă şi o decoraţie la gât.

Dacă piesa nu merge stagiunea aceasta, voi reface-o pentru stagiunea viitoare.

Te invidiez că te duci des pe-acolo pe unde eu n-am mai călcat de vreo şase ani, adică la baia de aburi. Eu sunt acoperit peste tot cu solzi de peşte, sunt păros, umblu dezbrăcat şi strig cu glas de sălbatic: domnişoarele se feresc de mine.

Se spune că ai de gând să te însori cu R. E adevărat? Dacă-i adevărat, te felicit din toată inima. E o artistă talentată.

Când voi veni la Moscova, invită-mă să-ţi fac o vizită. Sora-mea îmi scrie că ai o locuinţă foarte bună, şi dacă eşti mulţumit şi te simţi într-adevăr bine, mă bucur şi te invidiez. Iubite concetăţene, îţi doresc sănătate şi voie bună, îţi doresc să munceşti cu drag şi cu folos şi să nu-l uiţi pe al dumitale

A. Cehov

...*R.* – M.L. Roxanova.

345. Către O.L. Knipper

5 septembrie 1900, Ialta

…Mi-am trecut tot timpul cu piesa. Mai mult mă gândeam decât scriam, şi totuşi mi se părea că fac lucru mare şi că nu era vreme de scris scrisori. Lucrez la ea, dar fără grabă, şi se prea poate să plec la Moscova fără s-o fi terminat. Sunt foarte multe personaje, e mare înghesuială şi mă tem că va ieşi confuză sau ştearsă, de aceea cred că ar fi mai bine s-o las pentru stagiunea viitoare. În treacăt fie zis, numai *Ivanov* a fost pus în scenă, la Korş, imediat după ce l-am scris, celelalte piese au zăcut mult la mine în aşteptarea lui Vlad[imir] Ivanovici, şi în felul acesta am avut când să fac tot felul de modificări…

…*piesa* – „Trei surori”.

346. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

8 septembrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îţi trimit o scrisoare pe care am primit-o ieri; se vede că e vorba de dumneata şi că a fost trimisă mai ales pentru dumneata.

Mai adineauri am citit în ziar că scrii o piesă. Scrie, scrie, scrie! Aşa trebuie. Dacă va cădea, nu va nicio nenorocire. Insuccesul se uită repede, însă un succes, chiar neînsemnat, ar putea aduce teatrului un folos colosal.

Dacă îmi scrii aici, să ştii că mai am timp să primesc scrisoarea dumitale: nu părăsesc Ialta înainte de 22 sept[embrie]. Plec la Moscova, iar dacă acolo va fi prea frig, plec în străinătate.

Am primit telegrama, *merci.*

Bagă de seamă: îndată ce sosesc la Moscova, îţi telegrafiez, şi atunci să vii imediat, să hoinărim şi să ne plimbăm amândoi.

Al dumitale, A. Cehov

Salutări soţiei dumitale. Spune-i că o să-i trimit o fotografie bună, fie de la Moscova, fie din străinătate.

Nu se ştie despre ce scrisoare e vorba. În răspunsul său, Gorki îi scria lui Cehov: „Am citit cu atenţie scrisoarea cucoanei, îndrăzneaţă cucoană, straşnic m-a mai scuturat!”

Am primit telegrama – telegrama de felicitare trimisă de Gorki, Posse, Sulerjiţski şi alţii la 4 septembrie: „Te iubim şi-ţi trimitem salutul nostru”.

347. Către V.F. Kommissarjevskaia

13 septembrie 1900, Ialta

Scumpă Vera Feodorovna, de câteva zile nu mă simt bine, am fierbinţeli, dureri de cap şi o dispoziţie mizerabilă. E a şasea zi de când nu ies din casă şi nu fac nimic. Piesa, pe care am început-o de mult, zace pe masă şi aşteaptă în zadar să mă aşez la birou şi să lucrez. Totuşi, după toate probabilităţile, în curând o să mă apuc iarăşi de lucru, însă când am s-o termin şi cum am s-o termin încă nu pot să spun nimic. În orice caz, piesa nu e potrivită pentru beneficiu şi nu cred că dumneata ai vrea s-o pui în scenă pentru un spectacol de felul acesta. De altfel, vom mai vorbi despre asta mai târziu, cred că prin octombrie. Când voi termina-o şi ţi-o voi trimite, o să-ţi dai seama singură…

Piesa… – „Trei surori”.

348. Către O.L. Knipper

15 septembrie 1900, Ialta

Draga mea, ştii o veste? A ars teatrul din Ialta, cel în care ai jucat. A ars în timpul nopţii, acum câteva zile, dar încă nu m-am dus la locul incendiului, pentru că am fost bolnav şi nici nu eram în oraş. Încolo, ce-ar mai fi nou pe la noi? Nimic altceva.

Am aflat din ziare că la teatrul vostru stagiunea începe la 20 septembrie şi că Gorki ar fi scris o piesă. Vezi, nu uita să-mi scrii neapărat cum a fost primită la voi *Albă ca zăpada,* de asemenea cum e piesa lui Gorki, dacă într-adevăr a scris-o. Omul acesta mi-e foarte, foarte simpatic, şi mă interesează şi-mi face plăcere tot ce se scrie în ziare despre el. Chiar şi nimicurile. Cât despre piesa mea, o să fie ea gata odată şi odată, poate prin septembrie, poate prin octombrie sau poate chiar în noiembrie. Dar încă nu se ştie, scumpa mea bătrânică, dacă mă voi hotărî s-o pun în scenă în stagiunea asta. Mai curând cred că nu, în primul rând, pentru că s-ar putea să nu fie gata (e bine să mai zacă pe masă), şi în al doilea rând, pentru că trebuie să asist neapărat la repetiţii, neapărat! Nu pot să las pe seama lui Alexeev patru roluri principale de femei – de femei tinere, intelectuale – cu tot respectul pe care-l am pentru talentul şi priceperea lui. Trebuie să văd repetiţiile, măcar prin gaura cheii…

M-a întârziat boala, şi acum mi-e lene să mă apuc de piesă. Dar nu-i nimic.

Ieri a fost la mine directoarea şi în urma ei *m-me* Donnier, care a luat cina cu noi.

Mai scrie-mi o scrisoare interesantă. Du-te încă o dată pe Colinele Vorobiov şi scrie-mi. Eşti o fată deşteaptă. Numai scrie-mi cât mai mult şi lipeşte pe plic două mărci, nu una. Dar, la drept vorbind, ţie nu-ţi arde acum de scris. În primul rând, ai mult de lucru, şi în al doilea, ai început a te dezobişnui de mine. Nu-i aşa? Tu eşti infernal de rece, cum, de fapt, se şi cuvine să fie o actriţă. Nu te supăra, draga mea, o spun doar aşa, în treacăt.

Nu plouă, nu-i apă şi vegetaţia piere. E iarăşi cald, cred că astăzi voi ieşi în oraş. Nu-mi scrii nimic despre sănătatea ta. Cum te simţi? Bine? Te-ai îngrăşat sau ai slăbit? Răspunde-mi la toate întrebările.

Te sărut până la pierderea cunoştinţei, până la ameţeală. Nu-l uita pe al tău

Ant.

349. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

28 septembrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, cumpără de la Nijni, dacă se găseşte, sau cere să ţi se trimită, cartea unui oarecare I.A. Danilov *Într-un port liniştit* şi citeşte povestirea de la mijlocul cărţii, scrisă sub formă de jurnal. Citeşte-o neapărat şi scrie-mi dacă bucata e într-adevăr bună, aşa cum mi s-a părut.

Dacă o să fiu în octombrie la Moscova, o să-ţi scriu.

Am primit azi o scrisoare de la Menşikov. Te invită stăruitor să colaborezi la *Nedelea.* Trebuie să-ţi spun că acolo se plăteşte foarte bine.

Ce mai e nou? Scrie-mi, te rog. Nu mă lăsa să mor de plictiseală. Plecăciuni şi salutări cordiale soţiei dumitale şi băiatului.

Al dumitale, A. Cehov

Într-un port liniştit e o bucată inteligentă. Numai că n-ar fi trebuit scrisă sub formă de jurnal. Îţi lasă o impresie puternică. Dar nu vreau să anticipez, citeşte-o singur.

350. Către O.L. Knipper

28 septembrie 1900, Ialta

Draga mea Olia, ţi-am trimis astăzi o telegramă, în care îţi spuneam că voi veni la Moscova în octombrie, probabil. Dacă voi veni, asta va fi la 10 sau în jurul lui 10, nu mai curând. Voi rămâne vreo cinci zile, apoi voi pleca în străinătate. În orice caz, îţi voi comunica telegrafic ziua sosirii. Nu ştiu dacă trenurile accelerate vor mai circula după 4 octombrie. Interesează-te, te rog, ca să nu faci zadarnic un drum până la gară…

Am citit astăzi primele recenzii despre *Albă ca zăpada.* Numai începutul place, apoi plictiseşte. Eu sunt de părere că teatrul vostru trebuie să joace exclusiv piese moderne, exclusiv! Voi trebuie să interpretaţi viaţa contemporană, viaţa pe care o trăieşte intelectualitatea şi pe care n-o interpretează celelalte teatre dintr-o lipsă totală de cultură, şi, în parte, din incapacitate.

Nu primesc scrisori de la nimeni. Nemirovici pare a fi supărat, nu mi-a scris un rând de cine ştie când. Nici rudele mele nu-mi scriu. Cum a trecut piesa *Singuraticii*? E mai bună decât *Albă ca zăpada.*

Îţi doresc sănătate şi fericire. Ce rol grozav am pentru tine în *Trei surori*! Ce rol, ce rol! Dacă îmi dai zece ruble, îţi rezerv rolul; dacă nu, îl dau altei actriţe. N-o să pun în scenă *Trei surori* în actuala stagiune. O las să se mai odihnească puţin, să mai dospească sau – cum spun nevestele negustorilor când dau plăcinta la masă – să mai răsufle.

Noutăţi n-am.

Al tău cu totul Antoine

Ce rol grozav am pentru tine în „Trei surori”! – rolul Maşei.

351. Către O.L. Knipper

14 octombrie 1900, Ialta

…De la Moscova voi pleca în străinătate. Îmi scrii că lumea s-a săturat de *Albă ca zăpada,* şi mă întrebi: „Te bucuri?" De ce m-aş bucura? Doar ţi-am scris că piesa nu e pentru teatrul vostru, că nu face să jucaţi asemenea piese şi că, chiar dacă ar fi avut un succes răsunător, eu tot m-aş fi împotrivit s-o jucaţi la teatrul vostru. *Singuraticii* – da, e pentru voi, e genul de piesă pe care trebuie să-l adoptaţi, chiar dacă n-ar avea succes…

352. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

16 octombrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îţi trimit cartea lui Danilin. După ce o citeşti, expediaz-o pe adresa: Taganrog. Biblioteca oraşului, adăugând sub adresă: din partea lui A. Cehov.

Şi acum, domnul meu, te anunţ că la 21 a lunii curente plec la Moscova, iar de acolo, în străinătate. Închipuie-ţi că am terminat piesa. Dar cum n-o să fie jucată acum, ci în stagiunea viitoare, n-am transcris-o încă pe curat. Să mai stea şi aşa. Grozav de greu am scris *Trei surori.* Gândeşte-te: trei eroine, fiecare trebuie să fie în genul ei şi toate trei – fete de general! Acţiunea se petrece într-un oraş de provincie, cum ar fi Perm, de pildă. Mediul – militari, artilerişti.

La Ialta e o vreme minunată, plină de prospeţime. Sănătatea mea s-a îmbunătăţit. Nici nu-mi vine să mă mai duc la Moscova, aşa de bine merge lucrul şi e atât de plăcut să nu simţi în anus mâncărimile pe care le-am avut toată vara. Nu mai tuşesc şi am început să mănânc carne. Sunt singur, singur-singurel. Mama e la Moscova.

Dragul meu, îţi mulţumesc pentru scrisori, îţi mulţumesc mult de tot. Le-am citit de câte două ori. Salutări cordiale şi plecăciuni soţiei dumitale şi lui Maximka. Prin urmare, la revedere, la Moscova. Nădăjduiesc că n-o să mă tragi pe sfoară şi că ne vom vedea.

Cel de Sus să te aibă în pază!

Al dumitale, A. Cehov

353. Către L.V. Sredin

1 noiembrie 1900, Moscova

…Sunt la Moscova, şi încă nu ştiu când plec de aici. Vremea e destul de bună şi liniştită. E frig, dar nu trece de 3 grade. Şi Gorki e aici. Aproape în fiecare zi. Maxim Gorki şi cu mine frecventăm Teatrul de Artă, îl frecventăm cu tărăboi, ca să zic aşa. Deoarece publicul ne face ovaţii ca voluntarilor în armata sârbă. Mâine ne ducem împreună la Vasneţov. Şi tot aşa mereu. Într-un cuvânt, încă nu m-am apucat de lucru şi nici nu ştiu când mă voi apuca…

354. Către V.F. Kommissarjevskaia

13 noiembrie 1900, Moscova

Scumpă Vera Feodorovna, aveam de gând să-ţi răspund verbal la scrisoarea dumitale, pentru că aveam mare nădejde să mă reped până la Petersburg.

Dar, împiedecat fiind de unele împrejurări, iată că-ţi scriu. *Trei surori* e gata, dar viitorul ei, cel puţin viitorul apropiat, pentru mine unul e învăluit în negura necunoscutului. Piesa mi-a ieşit anostă, monotonă, stângace. Spun stângace, pentru că, printre altele, are patru eroine şi o atmosferă mai întunecată decât întunericul, cum se spune.

Dacă o trimiteam Teatrului Alexandrinski, nu le-ar fi plăcut deloc actorilor dumneavoastră. Dar, oricum, dumitale am să ţi-o trimit. Citeşte-o şi hotărăşte dacă face să pleci cu ea într-un turneu la vară. În momentul de faţă mi-o citesc cei de la Teatrul de Artă (n-am decât un exemplar), apoi voi lua-o ca s-o scriu pe curat, şi abia după aceea voi tipări-o în câteva exemplare, dintre care unul mă voi grăbi să ţi-l trimit.

Dar ce bine ar fi dacă aş reuşi să mă reped până la Petersburg măcar pentru o zi! Aici mă simt ca la ocnă: ziua, de dimineaţă şi până seara, învârt roata, adică fac vizite, iar noaptea dorm ca mort. Am venit aici perfect sănătos, acum însă tuşesc din nou şi mă înfurii că tuşesc, iar lumea îmi spune că sunt palid. Sunt foarte mâhnit că eşti bolnavă şi rău dispusă. Am văzut-o pe Maria Ilinişna, cred că a şi ajuns la dumneata şi că acum te simţi mai bine sau poate chiar bine de tot, ceea ce-ţi doresc şi îţi voi dori totdeauna din toată inima. Prin urmare, după ce piesa mea va fi citită la Teatrul de Artă, voi transcrie-o, voi tipări-o şi apoi ţi-o voi trimite dumitale. Îmi voi da silinţa ca toate acestea să se petreacă cel mai târziu până în decembrie. Piesa e complicată ca un roman, iar atmosfera ei, cel puţin aşa se spune, e ucigătoare.

Îţi sărut mâinile, şi una, şi cealaltă, şi mă închin adânc în faţa dumitale. Îngerii cerului să te ocrotească!

Al dumitale cu tot sufletul, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea în care V.F. Kommissarjevskaia îl ruga pe Cehov s-o pună la curent cu noua lui piesă.

Maria Ilinişna – Ziloti.

1901

355. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

2 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Konstantin Sergheevici! Scrisoarea dumitale, expediată înainte de 23 decembrie, am primit-o abia ieri. Pe plic nu era scrisă adresa şi, judecând după ştampila poştei, scrisoarea a plecat din Moscova la 25 decembrie, ceea ce înseamnă că au fost motive de întârziere.

Cu prilejul Anului Nou îţi urez o fericire nouă şi să-ţi vezi terminat teatrul pe care în curând vei începe să-l construieşti. De asemenea, îţi urez vreo cinci piese noi, cât mai extraordinare. În ceea ce priveşte piesa cea veche, *Trei surori,* rog să nu fie citită, cu niciun preţ, la serata contesei. Te rog pe toţi dumnezeii să n-o citeşti sub niciun motiv, altfel mi-ai pricinui o mare amărăciune.

Actul IV l-am trimis de mult, încă înainte de Crăciun, pe numele lui Vladimir Ivanovici. I-am făcut multe modificări. Îmi scrii că în actul III, când Nataşa face înconjurul casei, noaptea, stinge luminile şi caută hoţii pe sub canapele. Eu însă găsesc că ar fi mai bine să traverseze scena de-a dreptul, cu lumânarea în mână, fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga, ca lady Macbeth: e mai scurt şi mai impresionant.

Mariei Petrovna îi urez de asemenea un An Nou fericit, toate cele bune, dar mai ales sănătate, şi-i trimit salutări cordiale.

Îţi mulţumesc din tot sufletul pentru scrisoarea dumitale, care mi-a făcut o mare bucurie. Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

...*la serata contesei* – S.A. Tolstaia care, la concertul organizat de ea în scopul de binefacere, îl rugase pe Stanislavski să citească fragmente din „Trei surori".

Maria Petrovna – Lilina.

356. Către O.L. Knipper

2 ianuarie 1901, Nisa

Eşti pesimistă acum, sufleţelul meu, sau eşti veselă? Nu fi pesimistă, draga mea, trăieşte-ţi viaţa, munceşte şi scrie cât mai des stareţului tău Antonio. De mult n-am mai primit nicio scrisoare de la tine, dacă n-o pun la socoteală pe cea din 12 decembrie, sosită astăzi, în care-mi spui cum ai plâns după plecarea mea. În treacăt fie zis, ce scrisoare minunată! N-ai scris-o tu, cred că ai rugat pe cineva să ţi-o scrie. E o scrisoare uimitoare.

Nemirovici nu vine pe la mine. Alaltăieri i-am trimis o telegramă în care îl rugam să vină „singur". Acesta-i motivul sau, cum spun seminariştii, cauza pricinii. Ar trebui să-l văd ca să discutăm împreună scrisoarea pe care am primit-o de la Alexeev. Astăzi stau acasă toată ziua, ca şi ieri, de altfel. Nu ies nicăieri. Motivul: am fost invitat la dejun de o persoană sus-pusă şi m-am prefăcut bolnav. N-am nici frac, nici bună dispoziţie. Astăzi a trecut pe la mine un oarecare Maklakov, de fel din Moscova. Şi altceva? Altceva, nimic.

Povesteşte-mi măcar una dintre repetiţiile piesei *Trei surori.* Nu cumva trebuie să mai adaug ceva sau să mai scot? Îţi joci bine rolul, sufleţelul meu? Bagă de seamă! Să nu-ţi iei o mutră tristă în niciun act. Supărată, da, dar nu tristă. Oamenii care poartă de mult în suflet o durere şi s-au deprins cu ea nu fac decât să fluiere şi să cadă uneori pe gânduri. Aşa să faci şi tu, să cazi mereu pe gânduri în timpul discuţiilor, înţelegi?

O, fără îndoială că înţelegi, pentru că eşti deşteaptă! Nu mai ştiu: te-am felicitat în scrisoare cu prilejul Anului Nou? Nu? Îţi sărut amândouă mâinile, cele zece degete, fruntea, şi-ţi doresc fericire, şi linişte sufletească, şi o dragoste mare care să ţină cât mai mult – aşa, vreo 15 ani. Ce zici, poate exista o asemenea dragoste? La mine, da, dar la tine, nu. Oricum, eu te îmbrăţişez…

Al tău Toto

Trimite-mi din când în când câte un ziar (afară *de Russk[ie] vedom[osti]*). Lipeşte pe fiecare câte o marcă de 2 copeici.

Am primit o telegramă de felicitare din Kiev, de la Solovţov.

Nu trebuie să pari tristă – indicaţia regizorală pentru O.L. Knipper, care urma să joace rolul Maşei în „Trei surori".

Cehov și O.L. Knipper, 1901

357. Către A.L. Vişnevski

6 ianuarie 1901, Nisa

Iubite Alexandr Leonidovici, ori 9 *rue Gounod,* ori *Pension Russe,* e acelaşi lucru. Cu prilejul Anului Nou îţi doresc fericire, mai mulţi bani, glorie şi o logodnică grozavă. Să-ţi pui fracul numai în actul I. Ai perfectă dreptate în privinţa dragonului (cureaua cea neagră de lac). În orice caz, până în actul IV trebuie să porţi uniforma dinainte de 1900.

Ce mai e nou? Ce mai e bun? Aici e cald, vară în toată legea, totuşi probabil că în februarie o să mă întorc în Rusia.

Fii sănătos şi fericit. Îţi doresc tot binele.

Al dumitale, A. Cehov

Să-ţi pui fracul… – indicaţia regizorală pentru Vişnevski, care juca rolul lui Kulighin în „Trei surori”.

358. Către O.L. Knipper

7 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea beţivă, chiar acum am primit scrisoarea în care îmi povesteşti seara petrecută la Lujski. Mă întrebi de soarta scrisorii, mai precis de soarta celor trei scrisori vârâte în acelaşi plic. Nu te îngrijora, sufleţelule, le-am primit. Îţi mulţumesc.

Mai adineauri am citit în *Vestnik Evropi* nuvela lui Boborîkin *Colegi de şcoală.* E o bucată mizerabilă, plictisitoare, dar interesantă: vorbeşte despre Teatrul de Artă şi o laudă pe M.P. Lilina. Citeşte-o. E vorba de *Pescăruşul* şi de *Unchiul Vanea.*

M-am şi plictisit aici, m-am plictisit de moarte.

Fii sănătoasă, tot mai tânără şi mai frumoasă, pentru ca bătrânelul tău să fie mulţumit.

Nu-mi scrii nimic despre piesă: cum merge, dacă pot să am nădejde etc. etc. S-ar putea ca la 15 ianuarie să plec în Algeria. În orice caz, scrie-mi la vechea adresă, adică la Nisa, că de aici scrisorile îmi vor fi trimise în Algeria. Vreau să arunc şi eu o privire spre Sahara.

Îţi doresc sănătate şi te strâng la pieptul meu, draga mea.

Al tău, Toto, academician de onoare ereditar.

359. Către I.A. Tihomirov

14 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Ioasaf Alexandrovici, chiar adineauri am primit scrisoarea dumitale, care mi-a făcut mare bucurie. Îţi mulţumesc nespus de mult. Iată răspunsurile mele la întrebările dumitale:

1) Irina nu ştie că Tuzenbah se duce la duel, însă bănuieşte că s-a întâmplat ceva rău în ajun, ceva ce ar putea avea urmări grave şi în acelaşi timp neplăcute. Iar când o femeie bănuieşte, spune aşa: „Ştiam eu, eram sigură!”

2) Cebutikin nu cântă decât atât: „Tarara-bumbia… Tarara-bumbia. Sunt cuvinte dintr-o operetă care s-a jucat cândva la Ermitage. Nu mai ţin minte numele, dar dacă vrei, îl poţi afla de la arhitectul Schächtel (proprietarul casei din apropierea bisericii Sf. Ermolai). Numai atât trebuie să cânte Cebutîkin, altfel scena plecării lui s-ar lungi prea mult.

3) Într-adevăr, Solionîi îşi închipuie că seamănă cu Lermontov, dar bineînţeles că nu seamănă, ar fi ridicol chiar numai să presupunem aşa ceva… Trebuie să se grimeze în Lermontov. Solionîi seamănă mult cu Lermontov, dar numai în imaginaţia lui.

Iartă-mă, nu ştiu dacă ţi-am răspuns cum trebuie şi dacă eşti mulţumit… În viaţa mea nu s-a întâmplat nimic nou, totul e cum a fost. Nu-i exclus să mă întorc mai curând decât îmi pusesem în minte, s-ar putea ca în martie să fiu deja acasă, adică la Ialta.

Nimeni nu-mi scrie nimic despre piesă, iar Vladimir Ivanovici n-a scos o vorbă cât a stat aici. Am rămas cu impresia că v-aţi plictisit de ea şi că n-o să aibă succes. Scrisoarea dumitale mi-a risipit întru câtva melancolia, îţi mulţumesc. Fii sănătos, salutări surorii dumitale. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

360. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

15 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Konstantin Sergheevici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare. Bineînţeles, ai de o mie de ori dreptate: trupul lui Tuzenbah nu trebuie să fie văzut. Mi-am dat şi eu seama de asta în timp ce scriam, şi ţi-am şi spus acest lucru, dacă-ţi aduci aminte. Că sfârşitul aduce cu al lui *Unchiul Vanea* nu-i cine ştie ce nenorocire, doar *Unchiul Vanea* nu e piesa unui străin, e tot a mea. Şi apoi, când într-o lucrare aduci vorba de tine însuţi, se zice că aşa şi trebuie. Cuvintele „Tarara-bumbia… Tarara-bumbia" Cebutîkin trebuie să le cânte, nu să le spună. Sunt dintr-o operetă, dar din care anume, nu mai ţin minte chiar de m-ai ucide! S-ar putea afla de la arhitectul F. O. Schächtel, care stă pe Sadovaia, în casa lui, nu departe de biserica Sf. Ermolai.

Îţi mulţumesc mult că mi-ai scris. O adâncă plecăciune Mariei Petrovna şi tuturor celorlalţi actori; le doresc tot binele. Multă sănătate şi noroc.

Al dumitale, A. Cehov

361. Către A.L. Vişnevski

17 ianuarie 1901, Nisa

Iubite Alexandr Leonidovici, îţi mulţumesc mult de tot pentru scrisoare şi pentru felicitări. Bineînţeles că, în actul III, poţi să apari şi în tunică. Ai dreptate. Dar în actul II de ce intri în salon îmbrăcat cu şuba? De ce? Sau poate că aşa se cuvine. Fă cum ştii…

362. Către O.L. Knipper

17 ianuarie 1901, Nisa

…Fără îndoială, actul III trebuie să se desfăşoare pe scenă în linişte, să se simtă că oamenii sunt obosiţi şi că le e somn… Ce rost ar avea zgomotul? Iar locul unde trebuie să bată clopotele e indicat în spatele scenei.

E vorba de interpretarea actului III din „Trei surori".

363. Către O.L. Knipper

20 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea actriţă, exploatatoare a sufletului meu, de ce mi-ai telegrafiat? Mai bine îmi telegrafiai ceva despre tine decât pentru un motiv atât de neînsemnat. Ei, cum merge *Trei surori?* Judecând după scrisori, toţi v-aţi încurcat rău de tot. În actul III e zgomot. De ce? Zgomot e doar undeva departe, în spatele scenei, un zgomot înăbuşit, pe scenă însă toţi sunt obosiţi, aproape că dorm… Dacă stricaţi actul III, piesa se duce de râpă şi publicul o să mă fluiere, acum, la bătrâneţe. Alexeev te ridică în slavă în scrisorile lui, Vişnevski de asemenea. Şi eu la fel, cu toate că nu te văd. Verşînin pronunţă „tram, tram, tram" în chip de întrebare, iar tu în chip de răspuns, şi lucrul acesta ţi se pare atât de original, încât spui acest „tram, tram" cu un zâmbet… Spui „tram, tram" şi zâmbeşti, dar nu tare, ci abia-abia. Şi în vremea asta, vezi să nu-ţi iei expresia din *Unchiul Vanea,* ci una mai tinerească, mai vioaie. Nu uita că râzi uşor şi te înfurii uşor. Ei, dar eu am încredere în tine, sufleţelul meu, doar eşti o actriţă bună.

Am spus, încă de atunci, că nu-i potrivit ca trupul lui Tuzenbah să fie purtat pe scenă, dar Alexeev susţinea că nu se poate altfel. I-am scris să nu-l poarte, însă nu ştiu dacă a primit scrisoarea mea.

Dacă piesa cade, mă duc la Monte Carlo şi mă curăţ până la ultimul ban…

364. Către O.L. Knipper

21 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea, spovedania Maşei din actul III nu e deloc spovedanie, ci doar o discuţie sinceră. Poart-o cu nerv, dar nu cu disperare, nu ţipa, zâmbeşte din când în când, şi mai ales poart-o aşa fel, încât să se simtă oboseala nopţii. De asemenea, să se simtă că eşti mai deşteaptă decât surorile tale sau cel puţin că tu te consideri mai deşteaptă. În privinţa lui „tram, tam, tam", fă cum crezi. Eşti o fată pricepută.

Ţi-am trimis ieri o telegramă. Ai primit-o?

Scriu, bineînţeles, dar fără niciun chef. Cred că *Trei surori* m-a obosit sau poate că, pur şi simplu, m-am săturat de scris, sau poate că am îmbătrânit, nici eu nu ştiu. Ar trebui să călătoresc vreo cinci ani, să nu mai scriu nimic, apoi să mă întorc şi să mă aşez la lucru. Prin urmare, *Trei surori* nu se va juca în stagiunea asta la Moscova? O puneţi în scenă mai întâi la Petersburg?

Fiindcă veni vorba, nu uita că n-o să aveţi niciun succes la Petersburg. Bineînţeles, asta e spre norocul vostru, pentru că pe urmă n-o să mai porniţi la drum, ci o să rămâneţi la Moscova. Doar turneul nu e pentru voi. La Petersburg o să jucaţi cu sala plină, însă succes, iartă-mă că ţi-o spun, n-o să aveţi deloc.

Îţi doresc sănătate, soţioara mea dragă. Rămân al tău iubitor

Academician Toto

365. Către O.L. Knipper

24 ianuarie 1901, Nisa

…Am primit o scrisoare de la M. F. Jeleabujskaia. Îmi mulţumeşte pentru nişte flori pe care nu i le-am trimis. Îmi scrii că în actul III o duceţi pe Irina de subsuori… De ce? Oare se potriveşte asta cu starea ta sufletească? Tu nu trebuie să părăseşti canapeaua. Parcă Irina nu poate să meargă şi singură? Ce înseamnă inovaţiile acestea? Colonelul mi-a trimis o scrisoare lungă, în care se plânge de Fedotik, Rode şi Solionîi; de asemenea, se plânge de Verşînin şi de imoralitatea lui. Închipuieţi că abate din calea cea dreaptă pe nevasta altuia! Totuşi cred că acest colonel a făcut ce l-am rugat, şi anume i-a îmbrăcat pe militari milităreşte. Şi, pentru că veni vorba, el elogiază mult pe cele trei surori şi pe Nataşa. De asemenea şi pe Tuzenbah…

Colonelul - Viktor Alexandrovici Petrov; la rugămintea lui Cehov, acesta fusese invitat în calitate de consultant la montarea piesei „Trei surori" la Teatrul de Artă.

366. Către M.P. Cehov

22 februarie 1901, Ialta

Dragă Michel, m-am întors din străinătate şi acum pot să-ţi răspund la scrisoare. Fără îndoială că ar fi minunat, ar fi salvator pentru tine să te muţi la Petersburg. Dar în privinţa unei slujbe la Suvorin, nu-ţi pot spune nimic hotărât, deşi m-am gândit mult. Bineînţeles că, în locul tău, eu aş prefera un serviciu la tipografie şi nici nu m-aş gândi la gazetă. În momentul de faţă, *Novoe vremea* are o reputaţie foarte proastă, colaboratorii ei sunt tot oameni încrezuţi şi îmbuibaţi (dacă nu-l punem la socoteală pe Alexandr, care nu vede nimic), iar Suvorin e mincinos, grozav de mincinos, mai ales în aşa-zisele lui clipe de sinceritate. Vreau să spun că s-ar putea să fie sincer, însă nu poţi fi sigur că peste o jumătate de oră n-o să facă exact pe dos. Oricum, nu-i o treabă uşoară şi Dumnezeu să te ajute. Sfaturile mele nu cred că ţi-ar putea fi de mare ajutor. Dacă vei căpăta o slujbă la Suvorin, gândeşte-te în fiecare zi că e foarte uşor s-o pierzi. De aceea, caută să ai pregătit un loc la stat sau continuă-ţi profesiunea de avocat.

Totuşi este şi la Suvorin un om de treabă: unul Tîcinkin, în orice caz, era un om de treabă. Băieţii lui, adică ai lui Suvorin, sunt oameni de nimic din toate punctele de vedere, iar Anna Ivanovna a ajuns meschină. Nastia şi Borea cred că-s cumsecade. Şi Kolomnin era de treabă, dar a murit de curând.

Îţi doresc sănătate şi numai bine. Scrie-mi ca să ştiu ce ai făcut. Olgăi Ghermanovna şi copiilor o să le priască mai bine Petersburgul decât Iaroslavul.

Dă-mi amănunte, dacă ai. Mama e sănătoasă.

Al tău A. Cehov

367. Către N.P. Kondakov

2 martie 1901, Ialta

Mult stimate Nikodim Pavlovici!

Îţi mulţumesc mult, din toată inima, pentru carte. Am citit-o cu mult interes şi cu mare plăcere. Trebuie să-ţi spun că mama mea, de fel din judeţul Şuisk, a fost acum 50 de ani la Paleh şi la Sergheevo (la trei verste depărtare de Paleh) la rudele ei, iconari, care pe vremea aceea duceau o viaţă foarte îmbelşugată. Cei din Sergheevo stăteau într-o casă mare, cu etaj şi mezanin. Când i-am povestit mamei conţinutul cărţii dumitale, s-a înviorat şi a început să-mi vorbească de Paleh, de Sergheevo şi de casa aceea mare, care de pe atunci era veche. Din amintirile pe care le mai păstrează, reiese că pe vremea aceea era belşug şi viaţa era frumoasă. În timp ce se afla ea acolo, se primeau comenzi de la Moscova şi de la Petersburg pentru câteva biserici mari.

Într-adevăr, forţele poporului sunt uriaşe şi infinit de variate, însă ele nu mai pot trezi la viaţă ceea ce a pierit. Dumneata numeşti zugrăvitul de icoane meşteşug, dar ca meşteşug a dat o producţie meşteşugărească, care încetul cu încetul s-a transformat în fabrica Jaquot şi Bonnacoeur. Dacă o vei închide, vor apărea alţi fabricanţi, care vor face icoane pe lemn, după lege, însă Holui şi Paleh n-or să reînvie. Iconăritul a trăit şi a înflorit atâta timp cât a fost artă, nu meşteşug, atâta timp cât în fruntea acestei îndeletniciri erau oameni talentaţi. Dar îndată ce în Rusia a apărut „pictura”, iar pictorii au început să urmeze şcoli şi să fie făcuţi nobili, au ieşit la iveală Vasneţovii şi Ivanovii, iar în Holui şi Paleh n-au rămas decât meşteri, iconăritul rămânând un meşteşug.

Şi, fiindcă veni vorba, în izbele mujicilor aproape nu se mai văd icoane: cele vechi, câte mai erau, au ars, iar cele noi sunt improvizate, fie de hârtie, fie de staniol.

N-am văzut *Hänsel,* nici n-am citit-o, şi habar n-am despre ce e vorba în această piesă, dar Hauptmann îmi place şi-l consider un mare dramaturg. Însă numai după joc, şi încă a unui singur act, nu poţi să-ţi dai seama, iar dacă a jucat Roksanova, cu atât mai puţin.

De câteva zile nu mă simt bine. A dat peste mine o tuse, dar aşa de îndrăcită, cum n-am mai avut de mult.

Cartea dumitale despre icoane şi iconari e scrisă cu căldură, pe alocuri chiar cu pasiune şi de aceea se citeşte cu un viu interes. Nici umbră de îndoială că îndeletnicirea de iconar (Paleh şi Holui) se stinge, dispare, şi ar fi bine dacă s-ar găsi un om care să scrie istoria zugrăvitului de icoane în Rusia. Acestei opere ar merita să i se închine o viaţă de om.

Dar inima îmi spune că te-am plictisit. Lumea a primit cu ironie anatemizarea lui Tolstoi. Degeaba au scris arhiereii circulara lor în slavoneşte. Prea e lipsită de sinceritate, prea duhneşte a ipocrizie! Îţi doresc sănătate, Domnul să te ocrotească şi, în măsura posibilului, nu uita pe cel ce te respectă şi îţi rămâne devotat.

A. Cehov

Îţi mulţumesc... pentru carte – „Arta populară a iconăritului în Rusia, în zilele noastre", Sankt-Petersburg, 1901.

...anatemizarea lui Tolstoi – În urma apariţiei romanului său „Învierea", care cuprindea pagini de violent protest împotriva bisericii, L.N. Tolstoi fusese anatemizat pe baza hotărârii Sinodului din 20-22 februarie 1901.

368. Către V.A. Posse

3 martie 1901, Ialta

Iubite Vladimir Alexandrovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru telegramă şi, în general, îţi mulţumesc că nu mă uiţi. Iartă-mă că o fac cam târziu, dar mai bine mai târziu decât niciodată, ca să vorbim înţelepţeşte. Fii bun, te rog, şi adu-ţi aminte că sunt singur, că trăiesc în pustiu; fie-ţi milă de mine şi răspunde-mi: întâi, ce mai e nou în lumea civilizată? Al doilea, unde-i Gorki, unde să-i scriu? Şi al treilea, n-ai vrea să vii să te odihneşti la Ialta?

O să-ţi trimit şi eu, negreşit, o povestire. *Cei trei* a lui Gorki, publicată în numărul de ianuarie, mi-a plăcut foarte mult ca ton. Fetele nu sunt reale, nu există asemenea gen de fete şi nici conversaţii ca ale lor n-au loc niciodată, totuşi povestirea se citeşte cu plăcere. Bucata din numărul pe decembrie nu mi-a plăcut chiar atât de mult, se simţea în ea încordarea. Gorki n-ar trebui să-şi ia un aer atât de grav când creează (el nu scrie: creează). Ar face bine să privească lucrurile mai uşor, mai de sus.

Aşadar, pustnicul aşteaptă de la dumneata o scrisoare amănunţită. Te rog, fă un efort.

Am o tuse cumplită care nu mă mai slăbeşte de vreo 6 zile, dar în general mă simt bine, mi-ar fi păcat să mă plâng.

Îţi doresc viaţă lungă şi sănătate, şi nu-l uita pe al dumitale,

A. Cehov

O să-ţi trimit negreşit o povestire – intenţia lui Cehov de a trimite o povestire revistei „Jizn” nu s-a realizat. După apariţia numărului pe aprilie, în care M. Gorki publicase „Cântecul despre Vestitorul furtunii”, revista a fost interzisă.

369. Către B.K. Zaiţev

9 martie 1901, Ialta

Rece, searbădă, prea lungă şi lipsită de tinereţe, deşi scrisă cu talent.

Cehov

Telegrama cuprinde aprecierea lui Cehov asupra povestirii lui B. Zaiţev „O întâmplare lipsită de interes”.

370. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

18 martie 1901, Ialta

Dragul meu Alexei Maximovici, pe unde eşti acum? De mult aştept o scrisoare de la dumneata, cât mai lungă dacă se poate, dar văd că întârzie. Citesc *Cei trei* ai dumitale cu multă plăcere. Reţine: cu multă plăcere.

La voi va veni în curând primăvara, o adevărată primăvară rusească, pe când la noi, în Crimeea, primăvara e în toi, însă primăvara de aici e ca o tătăroaică frumoasă: poţi s-o admiri, mă rog, poţi tot ce vrei, dar nu poţi s-o iubeşti.

Am auzit că ai fost cam necăjit cât ai stat la Petersburg şi după aceea la Moscova. Scrie-mi ce s-a întâmplat. Eu nu prea ştiu mare lucru, aşa cum îi stă bine unui rus care trăieşte în Tataria, dar presimt multe.

Prin urmare, dă-mi voie să aştept o scrisoare de la dumneata.

Plecăciuni soţiei dumitale. Şi ei, şi lui Maximka le doresc tot binele, dar mai ales sănătate.

Cu bine.

Al dumitale, A. Cehov

371. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

8 iunie 1901, Axenovo

Bună ziua, dragul meu Alexei Maximovici! Mă aflu la Axenovo, beau cumâs şi până acum am câştigat 8 funturi. Îţi mai repet adresa mea: Axenovo, gubernia Ufa. Pe aici e belşug, dar şi mare plictiseală.

Zilele astea va veni la Nijni scriitorul Ivan Şceglov (Leontiev) care, fără îndoială, va căuta să te vadă. Mi-a cerut adresa dumitale şi i-am trimis-o. E un om cu multe ciudăţenii, dar foarte bun la suflet şi, pe deasupra, sărac.

Nevastă-mea vă trimite salutări, dumitale şi Ekaterinei Pavlovna şi te roagă să-i scrii cum o duceţi cu sănătatea şi ce e noul născut, băiat sau fată. Primiţi şi de la mine salutări şi o adâncă, adâncă plecăciune. Unde eşti acum? Comunică-mi adresa, dacă ţi-ai schimbat-o.

Trimite-mi şi piesa, măcar o parte din ea, o aşteptăm cu multă nerăbdare. De asemenea trimite-mi vreo carte, să am ce citi. Aici nu se găseşte mai nimic, e o adevărată nenorocire. Oare nu s-ar putea să mă abonez pe o lună la *Nijegorodski listok*?

Spune-i lui L.V. Sredin, care trece pe la dumneata, să n-o ia sub niciun motiv prin Pianîi Bor, ci prin Samara. Mai spune-i că-l aşteptăm cu nerăbdare, deşi suntem convinşi că n-o să-i placă aici. Să încerce, iar dacă n-o să-i placă, n-are decât să plece. I-am şi pregătit o cămăruţă.

Cumâsul nu-i scârbos, se poate bea. Ceea ce-i scârbos e că trebuie să bei mult.

Îţi strâng mâna şi te sărut, dragul meu. Multă sănătate şi linişte.

Al dumitale, A. Cehov

După sfatul medicilor, Cehov a plecat în gubernia Ufa pentru o cură de cumâs. În drum, Cehov şi O.L. Knipper au fost oaspeţii lui Gorki la Nijni-Novgorod.

Trimite-mi piesa – Gorki lucra la piesa „Micii burghezi”.

372. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

24 iulie 1901, Ialta

Iartă-mă, dragul meu Alexei Maximovici, că nu ţi-am scris de atâta timp. Nu ţi-am răspuns la scrisoare dintr-o cauză legitimă, deşi tare neplăcută: am fost mereu bolnav. La Axenovo m-am simţit binişor, chiar foarte binişor, dar de când m-am întors la Ialta tuşesc mereu etc. etc., am slăbit şi am impresia că nu mai sunt bun de nimic. În ultima dumitale scrisoare este un pasaj la care, desigur, aşteptai răspuns, şi anume pasajul privitor la Marks şi la operele mele. Îmi scrii să le iau îndărăt. Dar cum? Eu am primit banii şi i-am şi cheltuit aproape toţi. Să împrumut 75.000, n-am de unde, pentru că nimeni nu poate să-mi dea. De altfel nici n-aş dori să întreprind o asemenea afacere, să lupt, să alerg: n-am nici chef, nici energie, şi nici nu sunt convins că e necesar.

Citesc corectura pentru Marks, pe-alocuri refac. Tusea parcă a început să mă mai lase. Soţia mea s-a dovedit a fi foarte bună, foarte grijulie, şi sunt mulţumit.

În septembrie voi pleca la Moscova, unde voi sta până la mijlocul lui noiembrie dacă timpul îmi va fi prielnic, după aceea mă voi stabili fie în Crimeea, fie undeva în străinătate. Aş dori foarte, foarte mult să te văd – foarte mult! Scrie-mi unde pleci, unde vei fi până la toamnă şi la toamnă, şi dacă nu s-ar putea găsi un prilej să ne vedem.

Când îmi trimiţi sfârşitul *Celor trei*? Nu uita că mi-ai promis. Unchiul Oliei mele, un doctor neamţ care nu înghite pe niciunul dintre scriitorii de astăzi, nici măcar pe Lev Tolstoi, a rămas entuziasmat de *Cei trei* ai dumitale şi te ridică peste tot în slava cerului. Unde-i Skitaleţ? E un scriitor minunat şi ar fi mare păcat, mare nenorocire dacă s-ar irosi!

Scrie-mi măcar un rând, dragă omule, nu te lenevi. Salutări soţiei dumitale şi copiilor, să le dea Domnul numai bine.

La Ialta e o vreme minunată. De câteva zile plouă.

Îţi strâng mâna cu căldură şi-ţi doresc tot binele, mai ales succes şi sănătate. Te îmbrăţişez.

Al dumitale, A. Cehov

Îmi scrii să le iau îndărăt - La 27 iunie 1901, Gorki i-a scris lui Cehov: „Sredin mi a spus câte ceva despre condiţiile în care dumneata ţi-ai vândut lui Marks cărţile şi iată ce-ţi propun: să-l trimiţi pe acest escroc de Marks la dracu! Piatniţki, directorul editurii «Znanie», spune că Marks, tipărind cărţile dumitale în câte 40.000 de exemplare de fiecare ediţie, şi-a acoperit de mult suma pe care ţi-a plătit-o. Ăsta e jaf, Anton Pavlovici! Că doar dumneata nu-ţi uzezi forţele pentru ca acest neamţ să se folosească de roadele muncii dumitale! De aceea, în numele editurii «Znanie» şi al meu personal, îţi propun următoarele: să desfaci contractul cu Marks şi să-i înapoiezi banii pe care i-ai primit de la el, ba, dacă e nevoie, să-i mai dai ceva şi pe deasupra. Noi îţi facem rost de bani, oricât de mulţi ţi-ar trebui. După aceea, să ne dai nouă operele dumitale spre editare, adică să intri la «Znanie» ca asociat şi să ţi le editezi singur. Vei încasa *întreg venitul,* fără să-ţi baţi capul cu editarea, şi în acelaşi timp vei rămâne

stăpânul deplin al cărţilor dumitale… Mai mult: «Znanie” îţi poate garanta un venit anual fix de cel puţin 25.000 de ruble. Gândeşte-te la propunerea mea, iubite Anton Pavlovici!”

...sfârşitul „Celor trei” – În urma interzicerii revistei, sfârşitul nuvelei n-a mai apărut în „Jizn”. „Cei trei” a fost tipărită în volum separat de editura „Znanie”.

373. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

24 septembrie 1901, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sunt la Moscova, unde am primit scrisoarea dumitale. Adresa mea: Spiridonovka, casa Boiţov. Înainte de a părăsi Ialta i-am făcut o vizită lui Lev Nik[olaevici]; Crimeea îi place grozav, îi provoacă o bucurie aproape copilărească, dar sănătatea lui nu mi-a plăcut deloc. A îmbătrânit mult. Adevărata lui boală e bătrâneţea, care a şi pus stăpânire pe el. În octombrie mă întorc din nou la Ialta şi dacă te-ar lăsa să vii acolo ar fi minunat. Iarna e lume puţină, nimeni nu te plictiseşte şi nu te împiedică să lucrezi – asta-i una.

Şi în al doilea rând, lui Lev Nik[olaevici] i-e urât fără oameni, şi noi ne-am duce să-l vedem.

Termină piesa, dragul meu. Ţi se pare că nu-ţi reuşeşte, însă nu te lua după impresii, că te înşală… De obicei, piesa nu-ţi place când o scrii, nu-ţi place nici pe urmă, dar lasă-i pe alţii să judece şi să hotărască. Numai, vezi să n-o dai nimănui s-o citească, nimănui. Trimite-o de-a dreptul la Moscova, lui Nemirovici, sau trimite-mi-o s-o dau Teatrului de Artă. Chiar dacă ar mai şchiopăta ceva, se poate modifica în timpul repetiţiilor sau chiar în ajunul spectacolului.

N-ai cumva la dumneata sfârşitul *Celor trei*?

Îţi trimit alăturat o scrisoare cu totul inutilă. Am primit şi eu una la fel.

Dar, Dumnezeu să te ierte. Îţi doresc sănătate şi, dacă aşa ceva e posibil în situaţia dumitale de cetăţean al Arzamasului, fericire. Plecăciuni şi salutări Ekaterinei Pavlovna şi copiilor.

Al dumitale, A. Cehov

Scrie-mi, te rog.

...o scrisoare cu totul inutilă – scrisoarea traducătorului M. Feofanov, pe care acesta i-a trimis-o lui Cehov spre a-i fi transmisă lui Gorki.

374. Către L.V. Sredin

24 septembrie 1901, Moscova

…După cum s-a dovedit, *Raţa sălbatică* nu e deloc potrivită pentru scena Teatrului de Artă. A fost jucată slab, searbăd şi fără viaţă. În schimb, *Trei surori* se joacă cu brio. Pe scenă e mult mai frumoasă decât am scris-o eu. Am dat unele indicaţii de regie şi mici precizări de text, aşa că spectacolul merge mai bine acum decât în stagiunea trecută. În lumea teatrală, nimic nou: se vorbeşte de construcţia teatrului, dar sunt sigur că nu-l vor construi. Stanislavski-Alexeev e mereu bolnav, tace şi-i plictisit. Nemirovici se agită furios. *Krammer* o să se joace mai târziu, probabil fără mine…

„Raţa sălbatică" – piesă de H. Ibsen. Primul spectacol avusese loc la 19 septembrie 1901.

„Krammer" – piesa lui G. Hauptmann „Michael Krammer". Primul spectacol a avut loc la 27 octombrie 1901

375. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

22 octombrie 1901, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sunt vreo cinci zile de când am citit piesa dumitale şi nu ti-am răspuns până acum numai pentru că n-am izbutit să-mi fac rost de actul al patrulea. Am aşteptat, am aşteptat, dar mi-am pierdut răbdarea. Prin urmare, am citit numai trei acte, dar cred că e de-ajuns ca să-mi pot spune părerea. După cum mă aşteptam, piesa e foarte bună, scrisă în spirit gorkian, originală şi foarte interesantă. Iar dacă trebuie să vorbesc şi despre defectele ei, pot să spun că, deocamdată, am observat numai unul, dar iremediabil, cum ar fi părul roşu la un roşcat, şi anume conservatorismul formei. Dumneata obligi pe nişte oameni noi şi originali să cânte cântece noi după note uzate; piesa are 4 acte; personajele fac morală; se simte frica de lungimi etc. etc. Însă toate acestea n-au importantă, deoarece, ca să zic aşa, se pierd în mulţimea de calităţi ale piesei. Percihin parcă-i viu! Fiica lui e încântătoare, Tatiana şi Piotr tot aşa, iar mama lor e o bătrână minunată. Nil, personajul central al piesei, e bine construit şi cât se poate de interesant! Într-un cuvânt, piesa va captiva publicul chiar de la primul act. Numai să te ferească Dumnezeu să încredinţezi altcuiva rolul lui Percihin decât lui Artem. Şi pe al lui Nil altcuiva decât lui Alexeev-Stanislavski. Aceşti doi actori vor face tot ce trebuie. Pe Piotr să-l joace Meierhold. Însă rolul lui Nil, care-i un rol admirabil, trebuie să-l faci de două-trei ori mai lung şi să închei piesa cu el. Adică să faci din el rolul principal. Să nu-l opui lui Piotr şi Tatianei; fiecare dintre ei să fie independent, pentru că oamenii minunaţi, oamenii deosebiţi nu atârnă unul de altul. Când Nil încearcă să pară mai presus de Piotr şi de Tatiana, şi spune despre el că e grozav, elementul modestie, atât de caracteristic omului nostru muncitor şi de treabă, se pierde. El se laudă şi discută în contradictoriu, dar şi fără asta se vede ce fel de om e. N-are decât să fie vesel, să facă năzbâtii de-a lungul celor patru acte. Să mănânce zdravăn după ce-şi termină treaba – asta e prea de-ajuns ca să cucerească publicul. Piotr, repet, e bine. Bănuiesc că nici nu-ţi dai seama cât e de bine. Şi Tatiana e un personaj frumos închegat, numai că ar trebui: 1) să fie într-adevăr învăţătoare, să înveţe copiii, să vină de la şcoală, să-şi facă de lucru cu câteva manuale şi caiete, şi 2) în actul întâi sau al doilea să se spună că a mai încercat să se otrăvească. Atunci sinuciderea ei cu otravă din actul al treilea nu va mai părea neaşteptată şi va fi oportună. Teterev vorbeşte mult prea mult. Oamenii de felul lui trebuie prezentaţi bucăţică cu bucăţică, în treacăt, pentru că, orice s-ar spune, soiul acesta de oameni sunt episodici oriunde – şi în viaţă,

şi pe scenă. Pe Elena pune-o să prânzească în actul întâi, să stea la un loc cu toată lumea, să glumească. Altfel apare prea puţin şi nu e destul de limpede. Discuţia ei cu Piotr e cam aspră; pe scenă această asprime o să iasă şi mai mult în relief. Fă din ea o femeie pătimaşă care se îndrăgosteşte uşor, chiar dacă nu iubeşte.

Până la punerea în scenă a piesei mai este vreme, ai când s-o revezi de zece ori, nu o dată. Îmi pare aşa de rău că trebuie să plec! Aş asista la repetiţii şi ţi-aş scrie tot ce e de făcut.

Vineri plec la Ialta. Fii sănătos şi Dumnezeu să te aibă în paza lui. Salutări copiilor şi o adâncă plecăciune Ekaterinei Pavlovna. Îţi strâng mâna cu putere şi te îmbrăţişez.

Al dumitale, A. Cehov

E vorba de piesa „Micii burghezi".

376. Către A.M. Feodorov

3 noiembrie 1901, Moscova

Scumpe Alexandr Mitrofanovici, am citit piesa dumitale şi iată părerea mea. Dar mai întâi cred că e necesar să te avertizez că nu-i vorba de experienţă, care-mi lipseşte sau, în orice caz, e cu totul neînsemnată, ci doar de o impresie. Înainte de toate, mi se pare că în piesa dumitale lipseşte un rol de bărbat: rolul principal. Tot timpul ai impresia că din moment în moment va apărea un bărbat care va spune ceva foarte important, dar nu apare. Zelenţov e foarte şters, nu-i lucrat deloc, iar Roman e abia schiţat şi nu va interesa pe niciun actor. Volodea e bine, aş zice, numai că ar trebui să-l faci şi mai cald. De asemenea, ar trebui să se fi ocupat într-adevăr de mecanică, acum sau în trecut, pentru ca expresiile „am dat drumul la aburi", „roţile or să înceapă a lucra" etc. să nu fie vorbe goale, ci să emane, ca să zic aşa, din adâncul fiinţei lui. Nu e nevoie să aduci copii pe scenă. Dacă e necesar, să se vorbească despre ei în dialoguri. Acum, să trec la femei. Olga Bagrova e bine conturată şi va fi un rol pentru o actriţă foarte bună. Numai, pune-o să vorbească mai puţin. O ghiceşti de la primul cuvânt, de la primele rânduri şi ar fi chiar admirabilă dacă în actul al treilea sau în al patrulea ai pune la cale o explozie, fă-o să izbucnească, pentru ca apoi din nou să se potolească. Repet, e un rol admirabil. Nataşa vorbeşte prea mult şi mereu pe acelaşi ton, încât în curând ajunge plictisitoare. Trebuie s-o faci mai variată, mai nuanţată. Celelalte personaje le-am mai întâlnit şi până acum, sunt lucrate după şablon. Ce ar mai fi de spus? Graurii se întorc pe la sfârşitul lui martie, când e încă zăpadă. Împuşcătura de la sfârşitul piesei lasă spectatorului impresia că s-a împuşcat cineva. Roman de pildă. Toate personajele vorbesc aceeaşi limbă (afară de Olga), încât nici „asta-i nostim" a lui Roman nu e de prea mare ajutor. Sunt şi cuvinte de prisos, care nu se potrivesc cu piesa, de pildă: „doar ştii cum că aici nu-i voie de fumat". În teatru trebuie să fii mai atent cu acest *cum*. Şi aşa mai departe. Vezi câte ţi-am înşirat? Dar tonul piesei e bun, e tonul lui Feodorov. Piesa se citeşte uşor, şi mi-ar face o deosebită plăcere s-o văd jucată.

Ţi-o trimit îndărăt, deoarece la Teatrul de Artă repetiţiile se prelungesc până la sfârşitul lui ianuarie, aşa că n-or să aibă timp să-ţi citească piesa. (Se repetă piesa lui Nemirovici şi a lui Gorki.) Până atunci, caută şi inventează, dacă binevoieşti, un rol bărbătesc mai central, un bărbat mai arătos, mai interesant. Apoi, împuşcătura să se tragă pe scenă nu în spatele scenei, şi nu în actul al patrulea, ci în al treilea.

Îţi doresc tot binele. Fii sănătos şi dă-i înainte cu lucrul. Am citit în *Severnîi krai* că la Iaroslavl s-a jucat cu succes piesa dumitale *Casa cea veche.*

Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Trimite-i piesa lui Nemirovici-Dancenko, dar nu mai curând de luna decembrie. Acum e ocupat cu piesa lui.

Eu aş fi făcut şi din Roman un om cu suflet bun. O fi el bun, dar nu se poate obişnui deloc cu gândul că fratele lui, un om admirabil, trăieşte cu o femeie atât de banală.

E vorba de piesa „O femeie obişnuită".

377. Către O.L. Knipper

9 noiembrie 1901, Ialta

Bună ziua, sufleţelule! Azi e o vreme minunată: cald, senin, uscat şi o linişte ca vara. Au înflorit trandafirii, garoafele, crizantemele şi încă nişte flori, galbene. Am stat mult timp în grădină şi-mi ziceam că vremea de aici e încântătoare, şi totuşi ar fi mult mai plăcut să faci acum o plimbare cu sania. Iartă-mi cinismul.

Roksanova a jucat din nou în *Pescăruşul?* Doar piesa fusese scoasă din repertoriu până se va găsi altă actriţă, şi acum, pe neaşteptate, iarăşi Roksanova! Asta e o adevărată porcărie! Din repertoriul pe care mi l-ai trimis, am văzut că s-au început repetiţiile la *Ivanov.* Cred că e o muncă zadarnică şi nefolositoare. Piesa va cădea, deoarece, din cauza indiferenţei publicului, va fi jucată searbăd, fără viaţă.

Eu îi îndemn mereu pe cei mai buni autori dramatici să scrie piese pentru Teatrul de Artă. Gorki a şi scris una, iar Balmont, Leonid Andreev, Teleşov şi alţii au început şi ei să scrie. Ar fi cazul ca Teatrul de Artă să-mi fixeze o leafă, măcar câte o rublă de autor! Scrisorile mele către tine nu mă mulţumesc deloc. După clipele de intensă fericire pe care le-am trăit amândoi, scrisorile nu ne mai ajung. Ar trebui să fim mereu împreună. Facem un mare păcat că stăm despărţiţi! Eh, dar ce să mai vorbim despre asta! Dumnezeu cu tine. Eu te binecuvântez, nemţoicuţa mea, şi sunt fericit că te distrezi. Te sărut tare, tare de tot.

Al tău Antonio

...repetiţiile piesei „Ivanov" – piesa nu s-a jucat atunci; a fost montată pe scena Teatrului de Artă abia după moartea lui Cehov (premiera a avut loc la 19 octombrie 1904).

378. Către O.L. Knipper

17 noiembrie 1901, Ialta

Draga mea nevestică, ştirile care au ajuns la voi despre boala, şi chiar despre moartea lui Tolstoi nu sunt deloc întemeiate. Nici acum, nici în trecut nu s-au petrecut schimbări serioase în sănătatea lui, iar până la moarte, s-ar părea că mai este încă vreme. E drept că l-au cam părăsit puterile şi arată mai slab, dar n-are niciun simptom care să-i ameninţe viaţa, niciunul, afară de bătrâneţe… Nu lua în serios toate zvonurile. Dacă, ferească Dumnezeu, s-ar întâmpla ceva, te anunţ printr-o telegramă. În telegramă o să-i spun „bunicul", altfel s-ar putea să nu ajungă. A[lexei] M[aximovici] e aici şi-i sănătos. Doarme la mine şi e înscris tot la mine. Astăzi a fost aici comisarul de poliţie.

Scriu, lucrez, însă la Ialta, draga mea, nu se poate lucra, nu se poate şi pace! E departe de lume, e plictiseală, dar mai ales e frig. Am primit o scrisoare de la Vişnevski; spune-i că voi scrie o piesă, dar nu înainte de a se desprimăvăra.

La mine în birou arde acum lampa. Deocamdată nu miroase a gaz. Merge.

A[lexei] M[aximovici] nu s-a schimbat, e tot cum îl ştii: de treabă, deştept şi bun la suflet. Un singur lucru nu-mi place la el, sau mai bine zis pe el, rubaşca. Nu mă pot deprinde cu ea, cum nu mă pot deprinde cu tunica de şambelan.

Pe aici e vreme proastă, de toamnă. Ei, cu bine şi cu sănătate, luminiţa mea. Îţi mulţumesc pentru scrisori. Vezi să nu te îmbolnăveşti şi fii cuminte. Complimente la ai tăi.

Te sărut şi te îmbrăţişez cu putere.

Soţul tău Antonio

Sunt sănătos. Moscova a avut un efect uimitor de salutar asupra mea. La drept vorbind nu ştiu dacă Moscova sau tu, dar tuşesc mult mai puţin.

Dacă o vezi pe Kundasova sau pe cineva care o s-o vadă curând, să-i spui că aici, la Ialta, se află în momentul de faţă d-rul Vasiliev, psihiatrul, şi că e foarte grav bolnav…

379. Către O.L. Knipper

7 decembrie 1901, Ialta

…Nu cheltuiţi prea mulţi bani cu piesa, pentru că n-o să aibă succes. 1200 de ruble pentru costume e colosal. Am citit cartea lui Leonid Andreev la Moscova, apoi în drum spre Ialta. Într-adevăr, e un scriitor bun. Dacă ar scrie mai des ar avea şi mai mult succes. Nu-i destul de sincer şi de simplu, de aceea e greu să te obişnuieşti cu scrisul lui…

...*cu piesa* - este vorba de piesa „Visele” a lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko.

380. Către V.S. Miroliubov

17 decembrie 1901, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, eu nu sunt sănătos, mai bine zis, nu prea sănătos, şi nu-s în stare să scriu. Am avut o hemoptizie şi acum sunt slăbit şi furios, stau tot timpul cu comprese calde la coaste, iau creuzot şi alte fleacuri. În orice caz, eu n-o să te trag pe sfoară cu *Arhiereul,* mai curând sau mai târziu tot ţi-l trimit.

Am citit în *Novoe vremea* articolul vardistului Rozanov, din care am aflat, între altele, despre noua dumitale activitate. Dacă ai şti, dragul meu, cât de mult m-a mâhnit această veste! Eu cred că dumneata ar trebui să pleci din Petersburg chiar acum, la Nervi, la Ialta, oriunde, numai să pleci. Dumneata, om de treabă şi cinstit, ce poţi avea comun cu Rozanov, cu Serghi, cel mai viclean dintre vicleni, în sfârşit cu Merejkovski, cel mai ghiftuit dintre ghiftuiţi? Aş vrea să-ţi scriu multe, multe, dar e mai bine să mă opresc, cu atât mai mult, cu cât scrisorile sunt citite acum mai ales de acei cărora nu le sunt adresate…

Povestirea „Arhiereul" a fost trimisă de Cehov revistei „Jurnal dlea vseh" la 20 februarie 1902.

...articolul lui Rozanov – despre înfiinţarea la Petersburg a unei asociaţii cu caracter religios şi filozofic, din care făcea parte şi V.S. Miroliubov.

381. Către M.P. Cehov

17 decembrie 1901, Ialta

Dragă Michel, nu mă simt bine, de aceea dă-mi voie să nu-ţi răspund la scrisoare până la sărbători. Deocamdată îţi scriu doar atât: *Rossia* are un tiraj de 45000 de exemplare cu abonaţi cu tot, jurnalul merge foarte bine, dar redactor-şef e Sazonov, un incapabil de care n-ai avea cum să scapi. Dacă rămâne Sazonov, atunci Amfiteatrov şi Doroşevici vor fi nevoiţi să plece, însă nu li se va permite să aibă ziarul lor. S-ar putea ca Amfiteatrov să treacă la *Novoe vremea,* dar pe Doroşevici e greu să-l cumperi. Eu am lucrat cu el la *Budilnik* şi-l cunosc: îl dispreţuieşte pe Burenin şi n-o să accepte să lucreze la acelaşi ziar cu el.

Novoe vremea nu se mai poate ridica. Va muri odată cu A.S. Suvorin. A te gândi la ameliorarea situaţiei la *Novoe vremea* înseamnă a nu cunoaşte deloc societatea rusă.

Am avut o hemoptizie, mă simt slăbit, dar în general nu e nimic deosebit. Mama e sănătoasă. Mâine soseşte Maşa, pentru sărbători.

Îţi mulţumesc din toată inima că nu mi-ai scris o scrisoare scurtă, şi te rog să nu mă uiţi nici de aici înainte. Doar aici mă aflu ca în surghiun.

Salutări cordiale Olgăi Ghermanovna, Jeniei şi lui Serioja. Le doresc tot binele. Şi ţie îţi doresc fericire, din tot sufletul. Salutări bătrânului Suvorin, şi, dacă ai o clipă liberă, caută de-mi mai scrie.

Al tău A. Cehov

La Petersburg, pe Liteinaia, la numărul 15, stă academicianul Nikodim Pavlovici Kondakov, o cunoştinţă de-a mea, aş putea zice chiar un prieten. Dacă ai vreo ocazie, fă cunoştinţă cu el şi transmite-i o plecăciune din partea mea. Nevastă-sa e cam cârcotaşă, dar poţi să nu ţii seamă de ea.

Mai am un prieten care ar fi bucuros să te cunoască: Viktor Sergheevici Miroliubov, redactor-şef la *Jurnal dlea vseh.* El ţi-ar tipări cu plăcere povestirea şi ţi-ar plăti câte 10 copeici de fiecare rând. Şi în general pe lângă el ţi-ai putea găsi uşor de lucru.

1902

Cehov, 1902

382. Către K.D. Balmont

1 ianuarie 1902, Ialta

Iubite Konstantin Dmtrievici, cu prilejul noului au îţi urez fericire şi noi capricii ale tinerei, frumoasei şi voluptoasei muze! Cerul să te aibă în paza lui!

Cât timp erai aici, mai boleam câte un pic, totuşi mă ţineam bine, dar îndată ce ai plecat, m-am îmbolnăvit de-a binelea, am început să scuip sânge, am slăbit ca Fofanov şi n-am mai ieşit deloc din casă. Acum mă îndoapă cu mâncare ca pentru tăiere, mă doftoricesc, şi m-am mai dres puţin.

Din cărţile dumitale am aici: 1) *Sub cerul nordic:* 2) Shelley, ed[iţia] a 2-a şi a 7-a (Cenci); 3) *În nemărginire;* 4) *Linişte;* 5) Calderon, vol. I; 6) *Povestiri misterioase;* 7) Poe Edgar, vol. I.

Îţi mulţumesc din tot sufletul pentru carte. În momentul de faţă nu lucrez, citesc doar, iar mâine-poimâine mă apuc de Ed[gar] Poe.

Nu te plictiseşti la ţară? Nu? La Ialta e minunat, o vreme ca vara, şi asta nu-i bine. Toată noaptea miorlăie motanii, latră câinii, eu visez cavouri, iar ziua soarele străluceşte orbitor şi amintirile îmi răvăşesc sufletul: mi-e dor de frig, de oamenii de la nord.

Nevastă-mea mi-a promis că va veni la sfârşitul lui ianuarie. Soră-mea a sosit aici pentru sărbători. Încă n-am fost la Tolstoi, dar zilele acestea mă voi duce, îl voi întreba şi-ţi voi comunica răspunsul. Deocamdată, am auzit că i-ai făcut o impresie bună, că a stat de vorbă bucuros cu dumneata… Cel puţin aşa mi s-a spus.

La noi nimic nou. Totul e aşa cum a fost. Îţi doresc sănătate, fericire şi voie bună, şi nu uita că la Ialta se află un om care are o slăbiciune pentru dumneata. Scrie-i măcar din când în când.

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

Transmite soţiei dumitale salutări şi urarea mea de bine pentru noul an.

Scrie Scorpionilor să-mi trimită neapărat cartea îndată ce va apărea.

K. Balmont îi trimisese lui Cehov volumul I din operele lui Edgar Poe, tradus de el.

...*Îţi voi comunica răspunsul* - Balmont voia să cunoască părerea lui Tolstoi asupra volumului „Casa în flăcări".

383. Către M.P. Cehov

12 ianuarie 1902, Ialta

Iată copiile telegramelor pe care le-am primit astăzi: *„Colegii medici, participanţi la congresul VIII Pirogov al medicilor ruşi, care au asistat astăzi la spectacolul Unchiul Vanea de la Teatrul de Artă, trimit mult iubitului autor şi scumpului lor confrate expresia adâncului lor respect şi urări de sănătate”.* Urmează semnăturile.

Alta: *„Medicii de zemstvă din cele mai depărtate colţuri ale Rusiei, care au văzut în interpretarea artiştilor opera medicului artist, aduc confratelui omagiul lor. Niciodată nu vor uita ziua de 11 ianuarie.* Urmează semnăturile.

Nădăjduiesc că ai ajuns cu bine. Acasă totul e în ordine. O plecăciune adâncă Oliei, Soniei, lui Vanea, lui Vişnevski, căruia, vezi, nu uita să-i dai chitanţa. De asemenea, nu uita să te interesezi despre *Novosti dnea.* Nu te-ai plictisit aşteptând la Sevastopol? Am primit o scrisoare lungă de la Lazarevski. Îţi doresc sănătate. Scrie-mi!

Al tău Antoine

La 11 ianuarie 1902, Teatrul de Artă a jucat piesa „Unchiul Vanea” pentru participanții la cel de al VIII-lea congres al medicilor ruși.

384. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

20 ianuarie 1902. Ialta

…În timp ce citeam *Micii burghezi,* aveam impresia că rolul central e al lui Nil. Acesta nu-i un mujic, nici un meseriaş, ci un om nou, un muncitor instruit. Eu cred că nu e zugrăvit pe de-a întregul, dar n-ar fi greu, şi nici n-ar fi mult de lucru să fie întregit… Îmi pare rău, îmi pare extrem de rău că Gorki n-are posibilitatea să asiste la repetiţii…

385. Către O.L. Knipper

20 ianuarie 1902, Ialta

Tare eşti prostuţă, draga mea, tare eşti prostuţă! De ce să fii mâhnită, de ce? Îmi scrii că totul s-a dus, că tu eşti o nimica toată, că scrisorile tale mă plictisesc şi că-ţi dai seama cu groază că viaţa ta se face tot mai îngustă etc. etc. Eşti o prostuţă! Nu ţi-am scris despre viitoarea mea piesă, dar nu pentru că n-aş avea încredere în tine, cum îmi scrii, ci pentru că n-am încă încredere în piesă. Ideea acestei piese abia mi-a încolţit în minte, aşa cum se ivesc zorile. Nici eu nu ştiu ce va ieşi din ea, iar subiectul mi se schimbă de la o zi la alta. Dacă ne-am fi văzut, ţi l-aş fi povestit, de scris însă nu ţi-l pot scrie, pentru că n-aş avea ce: n-aş face decât să înşir tot felul de bazaconii, ceea ce m-ar face să pierd orice entuziasm pentru piesă. Mă ameninţi în scrisoare că niciodată n-ai să mă mai întrebi şi nici n-ai să te mai amesteci în nimic. De ce toate acestea, sufleţelul meu? Nu, tu eşti bună, tu ai să alungi furia şi ai să te îmbunezi, când ai să vezi iarăşi cât îmi eşti de dragă, ce aproape îmi eşti de inimă şi cum nu pot trăi fără tine, prostuţa mea. Nu mai fi posomorâtă, nu mai fi posomorâtă! Hai, zâmbeşte! Eu am dreptul să fiu posomorât, pentru că eu trăiesc în pustiu, n-am nicio ocupaţie, nu văd oameni, sunt bolnav aproape în fiecare săptămână, pe când tu… Orice s-ar spune, viaţa ta e plină.

Am primit scrisoare de la Konstantin Sergheevici. Îmi scrie mult şi drăguţ. Îmi dă a înţelege că s-ar putea ca piesa lui Gorki să nu se joace în stagiunea aceasta. Îmi scrie despre Omon, despre *„mesdames, ne vous decolletez pas trop*[17]*”*

În treacăt fie zis, Gorki are de gând să se apuce de o nouă piesă, o piesă din viaţa vagabonzilor, cu toate că eu l-am sfătuit să mai aştepte un an-doi, să nu se grăbească. Un scriitor trebuie să scrie mult, dar nu trebuie să se grăbească. Nu-i aşa, soţioara mea?

La 17 ianuarie, de ziua mea onomastică, eram într-o foarte proastă dispoziţie, întâi, pentru că nu mă simţeam bine şi apoi, pentru că mereu zbârnâia telefonul: mi se transmiteau telegramele de felicitare. Până şi tu, şi Maşa nu m-aţi cruţat şi mi-aţi trimis o telegramă!

A propos: când e *Geburstag*[18]-ul tău?

Îmi scrii să nu fiu trist, că ne vom vedea curând. Vrei să spui că ne vom vedea în săptămână patimilor? Sau mai devreme? Nu mă tulbura, bucuria mea. În decembrie mi-ai scris că vii în ianuarie, m-ai tulburat, m-ai emoţionat, după aceea ai început să-mi scrii că vii în săptamâna patimilor – şi eu m-am ghemuit, am

poruncit sufletului meu să se liniştească, iar acum stârneşti din nou furtună pe Marea Neagră. De ce?

Moartea lui Solovţev, căruia i-am închinat *Ursul* meu, a fost cel mai neplăcut eveniment din viaţa mea provincială. Îl cunoşteam bine. Am citit în ziare că el ar fi făcut unele modificări în *Ivanov,* şi că eu, dramaturgul, ascultam de sfaturile lui. E un neadevăr.

Prin urmare, soţioara mea dragă, bună, de aur, Dumnezeu să te ocrotească, să fii sănătoasă şi veselă, şi să-ţi aduci aminte de soţul tău măcar seara, când te culci să dormi. Dar principalul e să nu fii posomorâtă. Doar soţul tău nu-i nici beţiv, nici scandalagiu, nici risipitor, ci, ca purtare, un adevărat soţ neamţ; port chiar şi izmene călduroase…

Îmi îmbrăţişez de o sută de ori soţia şi o sărut la nesfârşit.

Al tău Ant.

Îmi scrii: „Oriunde mă întorc, dau numai de ziduri”. Dar unde te-ai întors?

386. Către N.D. Teleşov

20 ianuarie 1902, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, îmi pare rău! Nu-ţi pot spune decât că-mi pare rău. Ai vrea pentru cartea dumitale ceva din ce am publicat mai demult, dar toate operele mele publicate până acum îi aparţin lui Marks şi, potrivit contractului, n-am dreptul să-mi public povestirile care n-au intrat în ediţiile lui decât în culegerile de binefacere, gratuit.

Iniţiativa dumitale de a scoate o ediţie ca aceasta e foarte frumoasă şi interesantă, eu te invidiez şi-ţi doresc cel mai deplin succes. Însă nu cred că e bine ca volumul să aibă o înfăţişare pestriţă, de culegere, deşi, fără îndoială, se va vinde uşor. Pentru că veni vorba, în revista *Novîi jurnal inostrannoi literaturî* se publică *Faust* de Goethe. Tradus în proză de Weinberg – o traducere admirabilă! Ce-ar fi să-i comanzi traduceri fidele, în proză, dar traduceri bune: *Hamlet, Othello* etc. etc., şi să le scoţi în ediţii a 20 de copeici volumul? Ia legătura cu Weinberg şi stai de vorbă cu el.

Îţi doresc tot binele, un an nou fericit şi succese. Multă sănătate.

Al dumitale, A. Cehov

Teleşov intenţiona să editeze o culegere de povestiri de diferiţi autori, care, fiind voluminoasă, urma să se vândă cu 20 de copeici, culegerea însă nu a apărut.

387. Către A.I. Kuprin

22 ianuarie 1902, Ialta

Iubite Alexandr Ivanovici, îţi aduc la cunoştinţă prin prezenta că L.N. Tolstoi a citit nuvela dumitale *La circ* şi i-a plăcut foarte mult. Fii bun şi trimite-i volumul dumitale pe adresa: Koreiz, gub. Tavr., subliniind în sumar titlurile bucăţilor pe care le găseşti mai bune, pentru ca Tolstoi să înceapă cu ele, sau trimite-mi mie volumul, să i-l duc eu.

Voi trimite o povestire pentru *Jurnal dleal vseh,* numai lasă-mă să-mi vin puţin în fire după boală.

Îţi doresc sănătate şi numai bine. Salutări şi o adâncă plecăciune lui Viktor Sergheevici.

Al dumitale, A. Cehov

388. Către O.L. Knipper

2 februarie 1902, Ialta

…Boborîkin, care a fost la voi, m-a făcut de doi bani în *Vestnik Europî* pentru *Trei surori.* Piesa mea e criticată în romanul său de profesorul Greazev, adică Timireazev, un om pe care, în treacăt fie zis, îl iubesc şi-l respect nespus de mult…

Este vorba de nuvela „Confesorii" de Boborîkin („Vestnik Evropi", 1902, nr. 1-4).

389. Către M.P. Alexeeva (Lilina)

3 februarie 1902, Ialta

Scumpă Maria Petrovna, eşti foarte bună şi-ţi mulţumesc mult pentru scrisoare. Din păcate, eu nu-ţi pot scrie nimic de seamă, pentru că la noi, la Ialta, nu-i nimic nou, nimic interesant. Trăim ca la Ciuhloma sau la Vasilsursk, îmbătrânim, luăm decoct, umblăm încălţaţi cu pâslari… Adică, avem o noutate şi încă una foarte plăcută: vindecarea lui Lev Tolstoi. Contele a fost foarte grav bolnav, începuse să facă o congestie pulmonară, boală care pentru bătrâni ca el e de obicei fără scăpare. Vreo trei zile ne-am tot aşteptat să auzim că s-a sfârşit, dar deodată bătrânul nostru a prins viaţă şi a început să ne dea nădejde. În momentul când îţi scriu rândurile acestea, nădejdea a prins şi mai multe rădăcini, încât nici umbră de îndoială că atunci când vei citi scrisoarea, L[ev] N[ikolaevici] va fi sănătos.

Cât despre Gorki, se simte destul de bine, e vioi, numai că se plictiseşte şi are de gând să se apuce de o nouă piesă, pentru care are un subiect. Din câte îmi pot da seama, peste vreo cinci ani Gorki va scrie piese excepţionale. Acum, însă, parcă ar bâjbâi, căutând.

Ceea ce-mi comunici în secret cu privire la Konstantin Sergheevici şi la soţia mea mi-a făcut o bucurie extraordinară. Îţi mulţumesc, voi lua imediat măsuri, chiar astăzi voi începe demersurile – pentru divorţ. Chiar astăzi voi trimite o cerere la consistoriu, la care voi anexa scrisoarea dumitale, şi cred că până în luna mai voi fi liber. Iar până atunci, o învăţ eu minte pe soţia mea. Ea se teme de mine, că eu nu-s dus de multe ori la biserică!

Plecăciuni şi salutări cordiale lui Konstantin Sergheevici. Vă felicit pe amândoi pentru teatrul cel nou, sunt sigur că veţi avea succes.

O plecăciune adâncă, o sărutare de mână, şi încă o plecăciune adâncă.

Sincer devotat, A. Cehov

Noua piesă a lui Gorki – „Azilul de noapte”.

390. Către O.L. Knipper

9 februarie 1902, Ialta

Olia dragă, răutate mică, nu ştiu: ţi-am scris să-mi aduci *Copiii lui Vaniuşin?* Ia cartea de la Maşa şi cu această ocazie o citeşti pe drum. De la Simferopol vino cu trăsura, tocmeşte un poştalion împreună cu cineva sau vino singură, numai vino mai repede. Să ştii că o să fie rece, înveleşte-te bine, că altfel mănânci bătaie.

E zăpadă, e frig şi nu-i deloc plăcut.

Ieri mi s-a comunicat la telefon că Tolstoi se simte bine de tot. Criza a trecut şi nu mai are temperatură.

Sufletul meu drag, te îmbrăţişez şi te sărut. De ce jucaţi piesa lui Gorki cu *o* accentuat? Ce faceţi?!! Asta-i o ticăloşie la fel cu a lui Darski, care juca *Shylock* cu accent evreiesc. În *Micii burghezi* toţi vorbesc ca mine şi ca tine.

Şi, mă rog, ai de gând să vii degrabă? Te aştept, te aştept, te aştept. Însă să ştii că vremea e mizerabilă. Mizerabilă…

Îmi mai sărut o dată nevasta, pe nemţoicuţa mea acţionară.

Soţul tău A. Aktrisîn

391. Către V.S. Miroliubov

8 martie 1902, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, am primit astăzi corectura, şi tot astăzi voiam s-o parcurg şi să ţi-o trimit îndărăt, dar în primul rând, corectorul dumneavoastră a transformat toate punctele în semne de exclamaţie şi a pus ghilimele acolo unde n-au ce căuta („Sintaxă") şi, în al doilea rând, sunt prea multe omisiuni, pe care trebuie să le intercalez (de pildă Popa-Criţă) şi, pe lângă toate acestea, aş vrea să mai adaug ceva. Prin urmare, vei primi corectura a doua zi, după scrisoarea de faţă, sau în aceeaşi zi, dacă voi reuşi să termin tot ce am de făcut până diseară la ora 7.

Iartă-mă, dragul meu, dar te mai rog încă o dată: nu publica bucata dacă cenzura îmi va şterge măcar un cuvânt. Îţi voi trimite alta. Şi aşa, din pricina cenzurii, am scos şi am scurtat mult când am transcris-o.

Nu uita de rugămintea mea, te rog.

În momentul de faţă, Teatrul de Artă e la Petersburg. Cum o fi fost primit acolo, nu ştiu, că nimeni nu-mi scrie nimic. Cred că fără entuziasm, cu indiferenţă. De altfel, e greu să înţelegi ceva pe lumea asta. Printre altele, şi publicul.

Îţi mulţumesc foarte mult, dragul meu, pentru telegrama referitoare la alegerea lui Gorki. Să-ţi dea Dumnezeu numai bine, viaţă veselă şi sănătate deplină. Scrie-mi două-trei rânduri.

Al dumitale, A. Cehov

...*corectura* - povestirii „Arhiereul".

Miroliubov îi telegrafiase lui Cehov că Gorki a fost ales academician de onoare.

392. Către O.L. Knipper

13 martie 1902, Ialta

…Bunicul se înzdrăveneşte cu încetul, acum stă în capul oaselor şi e vesel. Ai citit *Ţăranul* şi prefaţa la el? Nu are nimic deosebit, dar e bine scris, afară de prefaţă, care mi s-a părut cam grosolană şi agresivă fără motiv. La vară o să ţi-l dau să-l citeşti…

…bunicul – L.N. Tolstoi.

„Ţăranul" – roman de V. von Polenz.

393. Către O.L. Knipper

16 martie 1902, Ialta

…Cu sănătatea sunt bine, tuşesc mai puţin, starea de spirit e satisfăcătoare. Nu scriu piesa şi nici n-am chef s-o scriu, deoarece pentru moment sunt prea mulţi dramaturgi, şi această ocupaţie a început a fi plictisitoare şi banală. Înainte de toate, trebuie să jucaţi *Revizorul*; Stanislavski – pe primarul oraşului, iar Kacealov – pe Hlestakov. Pentru spectacolele de duminică. Tu ai fi o primăreasă admirabilă. Apoi *Roadele învăţăturii,* tot pentru spectacolele de duminică şi ca spectacol de rezervă. Numai că ar trebui să mai angajaţi vreo două-trei actriţe bune şi tot pe atâţia actori, de asemenea buni. Dacă rolurile principale vor fi jucate, fie chiar şi întâmplător, de actriţe ca Munt sau ca Litovţeva, teatrul vostru o să se ducă de râpă după 2-3 stagiuni […]

Cum merge actul IV din *Micii burghezi?* Eşti mulţumită? Scrie-mi, sufleţelule.

De ce nu primesc telegrama? O aştept în fiecare seară. Se vede că Nemirovici şi-a pierdut sau îşi pierde curajul. Îl dau gata recenziile. Tu, prostuţo, să nu iei în serios recenziile grosolane şi tâmpite ale unor oameni încrezuţi şi îmbuibaţi. Ei nu scriu ce simt sau ce le porunceşte conştiinţa, ci ceea ce se potriveşte mai bine cu dispoziţia lor de moment…

394. Către V.G. Korolenko

19 martie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, toată iarna n-am făcut nimic, pentru că am fost mereu bolnav. Acum sunt mai binişor, aproape sănătos, dar ce va fi mai târziu nu ştiu, de aceea nu pot să-ţi spun nimic precis în ce priveşte bucata pentru culegere. Te voi anunţa în iunie sau în august, atunci o să-mi pot da seama mai bine. Cât despre *Russkoe bogatstvo* îi voi trimite o nuvelă sau o povestire îndată ce-mi va fi posibil. Revista aceasta mi-e simpatică, mi-e dragă, şi aş colabora cu plăcere la ea.

Astăzi am primit o scrisoare de la un academician cu următorul cuprins: *„Ieri a avut loc adunarea extraordinară* (ieri, adică 11 martie) *a secţiei de literatură, tot în Palatul de marmură, consacrată cazului Maxim Gorki. S-a dat citire înaltei mustrări, prin care împăratul îşi exprimă «adânca sa mâhnire» pentru alegerea făcută”*, adăugând că la propunerea Minis[terului] Instr[ucţiunii] Publ[ice], de azi înainte lista candidaţilor va fi înaintată sus-numitului minister şi M[inisterului] de In[terne] pentru a-şi da avizul.

Şi fiindcă veni vorba, în momentul de faţă M. Gorki se află la Oleiz. Chiar astăzi a fost la mine. L.N. Tolstoi e pe cale de vindecare.

Îţi doresc tot binele şi-ţi strâng mâna cu căldură.

Mulţumesc foarte mult că nu m-ai uitat.

Al dumitale, A. Cehov

La începutul scrisorii este vorba de o culegere închinată comemorării a 50 de ani de la moartea lui N.V. Gogol. Culegerea n-a fost realizată.

V.G. Korolenko îl rugase pe Cehov să trimită o povestire pentru „Russkoe bogatstvo”. Cehov n-a publicat nimic în această revistă.

...academician – N. P. Kondakov.

...cazul lui Maxim Gorki – anularea alegerii lui Gorki ca academician de onoare. Incidentul acesta stârnise indignare în păturile înaintate ale societăţii. În semn de protest, Cehov şi Korolenko au cerut Academiei de Ştiinţe să li se retragă titlul de academician de onoare. Vezi scrisoarea 406.

395. Către N.D. Teleşov

21 martie 1902, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, astăzi am primit scrisoarea dumitale şi tot astăzi îţi răspund. Mi-e teamă că felicitarea mea va ajunge târziu. Într-adevăr, Ivan Alexeevici merită cu prisosinţă să fie sărbătorit: ca scriitor e unic în genul său, iar ca om e foarte cumsecade.

Îţi trimit cele mai cordiale urări de bine şi-ţi strâng mâna. După Paşte, spre marea mea mulţumire, mă duc la Moscova.

Al dumitale, A. Cehov

N.D. Teleşov îi scrisese lui Cehov că la 27 martie 1902 urma să fie sărbătorit poetul I.A. Belousov pentru 20 de ani de activitate literară.

396. Către I.A. Belousov

21 martie 1902, Ialta

Iubite Ivan Alexeevici, dă-mi voie şi mie să te felicit, să-ţi strâng mâna tare, tare şi să-mi exprim marea mea părere de rău că nu sunt lângă dumneata.

Primeşte, te rog, cele mai cordiale urări de fericire şi de succes. Domnul să te ajute să ajungi (şi noi împreună cu dumneata) ziua când ne vom aduna din nou spre a sărbători cea de a patruzecea aniversare a activităţii dumitale literare – o activitate rodnică, plină de modestie şi admirabilă. Îţi mai strâng o dată mâna cu căldură şi te îmbrăţişez cu drag.

Al dumitale, A. Cehov

397. Către O.L. Knipper

31 martie 1902, Ialta

Draga mea, chiar acum plec la Tolstoi. E o vreme încântătoare. Nu te-ai plictisit la Piter? Ţi-e urât? E frig? Cu privire la academicienii de onoare încă nu s-a hotărât şi nu s-a aflat nimic. Nimeni nu-mi scrie şi eu nu ştiu ce trebuie să fac. Voi vorbi astăzi cu L[ev] N[ikolaevici].

Vasăzică, piesa lui Gorki a avut succes? Bravo!!

Cu privire la academicienii de onoare - vezi comentariile la scrisoarea 394.

398. Către N. P. Kondakov

2 aprilie 1902, Ialta

Mult stimate şi iubite Nikodim Pavlovici, nu ştiu dacă te-ai întors la Petersburg (mi-ai scris că erai la Moscova, ceea ce am aflat şi din ziare, de altfel), totuşi îngăduie-mi să-ţi dau un semn de viaţă. Voi începe prin a-ţi spune că la Ialta e primăvară în toată legea, că toţi copacii au început a înfrunzi, iar piersicii a-şi scutura floarea, că e cald, că actorul Sazonov se află la moşia lui şi nu-şi bea ceaiul decât afară, la aer. Toată luna februarie şi începutul lui martie am stat prost cu sănătatea, slăbisem şi tuşeam mult, acum însă mă simt foarte bine şi s-ar părea că încep a mă vindeca.

Aş dori mult să te văd şi să stăm de vorbă, să aflu amănunte cu privire la ultimele alegeri de academicieni. Multe lucruri nu sunt nici până acum limpezi pentru mine, în orice caz nu ştiu ce trebuie să fac: să rămân mai departe academician de on[oare] sau să mă retrag.

L.N. Tolstoi se simte mai bine, asta e sigur, boala de care suferea (congestie pulmonară) i-a trecut, totuşi e slăbit, chiar foarte slăbit, abia de câteva zile a început să stea în fotoliu, până acum stătea mereu culcat. Va mai trece încă multă vreme până va începe să umble. Am fost alaltăieri la el şi am rămas cu impresia că merge spre vindecare, dar că a îmbătrânit mult şi că e aproape epuizat. Citeşte mereu, mintea i-e limpede, ochii extraordinar de inteligenţi. Bineînţeles că nu i se dă voie să scrie, totuşi a mai scris câte ceva în timpul din urmă, dar despre asta vom vorbi când ne vom vedea.

Vorba e, când ne vom vedea? Răspunde-mi, te rog. Repet, doresc mult să stau de vorbă cu dumneata, doresc, şi în acelaşi timp şi trebuie, neapărat.

Îţi urez tot binele. O adâncă plecăciune dumitale personal şi una familiei dumitale. Multă sănătate şi prosperitate.

Al dumitale, A. Cehov

399. Către V.G. Korolenko

19 aprilie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, soţia mea a venit de la Petersburg cu 39 de grade temperatură, foarte slăbită şi cu dureri insuportabile. Nu poate umbla, a fost adusă pe braţe de pe vapor… Acum, am impresia că e ceva mai bine.

N-o să dau cererea dumitale lui Tolstoi. Când am adus vorba despre Gorki şi despre Academie, el mi-a răspuns: „Eu nu mă consider academician”, şi şi-a vârât nasul în carte. Lui Gorki i-am dat un exemplar şi i-am citit scrisoarea dumitale. Eu cred că adunarea de la 25 mai nu se va ţine, deoarece toţi academicienii părăsesc capitala pe la începutul lunii. De asemenea, cred că Gorki nu va fi ales a doua oară: îi vor vârî bile negre. Grozav aş vrea să te văd şi să stăm de vorbă! N-ai putea să vii la Ialta? Eu rămân aici până la 15 mai. Aş veni eu la Poltava, dar soţia mea e bolnavă şi cred că va mai sta în pat încă vreo trei săptămâni. Dar după 15 mai n-am putea să ne vedem la Moscova, sau pe Volga, sau în străinătate? Răspunde-mi.

Îţi strâng mâna cu căldură şi-ţi doresc numai bine. Fii sănătos.

Al dumitale, A. Cehov

Soţia mea îţi trimite salutări.

V.G. Korolenko îl rugase pe Cehov să-i transmită lui L.N. Tolstoi o copie după cererea sa prin care renunţa la titlul de academician de onoare, şi, în acelaşi timp, îi comunicase că unii academicieni fac planuri pentru a se aplana cazul Gorki. Unul dintre aceste planuri preconiza intervenţii pentru a se termina ancheta, după care urma să se procedeze la noi alegeri.

400. Către V.G. Korolenko

20 aprilie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, soţia mea e tot bolnavă şi nu-mi pot aduna gândurile ca să-ţi scriu ca lumea. În scrisoarea de ieri, te întrebam dacă n-ar fi posibil să ne vedem în aprilie sau la începutul lui mai. Cred că ar fi mai bine să lucrăm de comun acord şi de aceea e necesar să ne înţelegem. Împărtăşesc în totul părerea exprimată în scrisoarea dumitale către A. N. Veselovski, şi cred că la adunarea de la 15 mai, dacă se va ţine, ai putea spune două, trei cuvinte şi în numele meu. Dacă nu ne vom vedea până la 15 mai, va trebui să ne înţelegem prin scris.

Soţia mea are temperatură mare, stă culcată pe spate şi a slăbit. Ce i-ai spus la Petersburg? E necăjită că a uitat tot.

Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc sănătate şi prosperitate.

Al dumitale, A. Cehov

...*să lucrăm de comun acord* – în problema renunţării la titlul de academician.

401. Către K.D. Balmont

7 mai 1902, Ialta

Iubite Konstantin Dmitrievici, cerul să te binecuvânteze pentru scrisoarea dumitale atât de simpatică! Eu sunt în viaţă, aproape sănătos, dar tot la Ialta, unde voi mai sta încă multă vreme, deoarece e bolnavă soţia mea. Am primit *Casa în flăcări* şi volumul al doilea din Calderon, şi-ţi mulţumesc nespus de mult. Dumneata ştii că îţi preţuiesc talentul şi că fiecare carte a dumitale îmi face plăcere şi mă emoţionează. Asta, poate, pentru că sunt conservator.

De asemenea, am primit şi piesa tradusă de soţia dumitale, şi încă de mult, şi am trimis-o Teatrului de Artă. Piesa mi-a plăcut, e de actualitate, numai că e nefiresc şi exagerat de aspră, aşa că s-ar putea să nu treacă la cenzură…

…am primit piesa – „Meşterul Elze” de scriitorul german Schlaf (1862-1905)

402. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

2 iunie 1902, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, scrisoarea dumitale am primit-o la Moscova, unde mă aflu de şase zile. Nu pot veni la Arzamas, deoarece Olga, soţia mea, e *foarte* bolnavă. Noaptea din urmă s-a chinuit rău, şi pe lângă ea s-au mai chinuit şi alţii. Mâine o internez la sanatoriul lui Strauch, apoi va trebui s-o duc la Franzensbad.

Mai scrie-mi, dragul meu, măcar un rând. Adresa: Moscova, stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia. Zilele trecute m-am întâlnit cu un domn care-l cunoaşte pe Pleve şi care mi-a spus că în curând vei fi scos de sub supraveghere. Nu mă încumet să-ţi spun în ce măsură e adevărată această informaţie, dar cred că dacă Arzamasul are un râu şi un parc, cred că te poţi împăca şi cu supravegherea.

O adâncă plecăciune şi cordiale salutări Ekaterinei Pavlovna, lui Maximka şi fetiţei. Îţi strâng mâna cu căldură şi te îmbrăţişez. Ieri a venit să mă vadă fostul cântăreţ, vine şi astăzi la masă. E un om foarte de treabă, foarte talentat şi, în acelaşi timp, interesant.

În ajunul plecării mele din Ialta, a fost la mine Korolenko. Ne-am sfătuit şi, fără îndoială, zilele acestea vom scrie la Petersburg: ne dăm demisia.

Încă o dată plecăciuni.

Al dumitale, A. Cehov

...*fostul cântăreţ* – scriitorul S.G. Skitaleţ

403. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

11 iunie 1902, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sunt tot la Moscova şi încă nu ştiu cât timp voi mai sta aici. Soţia mea e bolnavă, stă în pat şi geme de durere. Nu se poate ridica nici în capul oaselor, de mers pe jos sau cu trăsura, nici nu mai vorbesc. Cred că săptămâna viitoare va fi operată.

Trimite-mi piesa pe adresa: Moscova, stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia. Voi citi-o cu plăcere, chiar cu ceva mai mult decât plăcere.

Salutări Ekaterinei Pavlovna şi copiilor. Mă simt cam istovit. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

Trimite-mi piesa – „Azilul de noapte”.

404. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

29 iulie 1902, Liubimovka

Dragul meu Alexei Maximovici, am citit piesa dumitale, e originală şi, fără îndoială, bună. Actul al doilea e foarte bun. E cel mai bun şi cel mai puternic. În timp ce îl citeam, mai ales sfârşitul, aproape că-mi venea să sar în sus de încântare. Atmosfera piesei e mohorâtă, sumbră, şi publicul, neobişnuit cu astfel de piese, va părăsi sala. În orice caz, poţi să-ţi iei adio de la reputaţia de optimist! Soţia mea va interpreta rolul Vasilisei, femeia aceea rea şi desfrânată, Vişnevski umblă prin casă şi face pe tătarul – convins că acesta va fi rolul lui. Rolul lui Luka să nu i-l încredinţezi cumva lui Artem – ferească Dumnezeu! – se va repeta şi va fi obositor; în schimb, pe vardist îl va juca admirabil, e rolul lui. Ţiitoarea să fie Samarova. Actorul, care ţi-a reuşit foarte bine, e un rol minunat şi trebuie să-l încredinţezi unui actor cu experienţă, măcar ca Stanislavski. Pe baron să-l joace Kacealov.

Dumneata ai scos din actul al patrulea personajele cele mai interesante (afară de actor), dar bagă de seamă să nu ai vreo surpriză din pricina asta. Actul acesta ar putea să pară plictisitor şi inutil, cu atât mai mult, cu cât, după plecarea celor mai puternici şi mai interesanţi actori, vom rămâne numai cei mediocri. Moartea actorului e grozav de inoportună: vine pe neaşteptate, fără ca spectatorul să fi fost pregătit, de parcă l-ai plesni peste ureche! De asemenea, nu-i destul de clar cum de a ajuns baronul la azilul de noapte şi de ce e baron.

Pe la 10 august plec la Ialta (soţia mea rămâne la Moscova), apoi, tot în august, mă întorc la Moscova şi, dacă nu s-o întâmpla nimic deosebit, stau aici până în decembrie. Voi vedea *Micii burghezi* şi voi asista la repetiţiile noii dumitale piese. N-ai putea să scapi cumva de Arzamas şi să vii la Moscova măcar pentru o săptămână? Am auzit că ţi se va îngădui acest lucru, că se fac intervenţii pentru dumneata. La Moscova au început lucrările de transformare a Teatrului Lianozovski în Teatrul de Artă. Munca e în toi, se vorbeşte că totul va fi gata până la 15 octombrie, dar spectacolele nu cred să înceapă înainte de sfârşitul lui noiembrie, poate chiar în decembrie. Am impresia că lucrările sunt îngreuiate de ploi; toarnă cu găleata fără încetare.

Eu sunt la Liubimovka, în vila lui Alexeev, şi de dimineaţă până seara pescuiesc. Râul de aici e minunat, e adânc şi plin de peşte. Atâta m-am făcut de leneş, că uneori mi-e scârbă de mine singur! Se pare că sănătatea Olgăi merge spre bine. Ea îţi trimite plecăciuni şi salutări cordiale. Transmite din partea mea o plecăciune Ekaterinei Pavlovna, lui Maximka şi fetiţei.

Gândul lui Leonid Andreev e ceva pretenţios, greu de pătruns şi, pe cât s-ar părea, inutil, însă e scris cu mult talent. Lui Andreev îi lipseşte simplitatea, iar talentul lui aduce cu cântecul unei privighetori artificiale, în timp ce Skitaleţ e un vrăbioi, dar un vrăbioi viu, adevărat.

Oricum, la sfârşitul lui august ne vom vedea.

Îţi doresc sănătate şi numai bine, vezi să nu te plictiseşti. A fost la mine Alexin, mi-a vorbit frumos despre dumneata.

Al dumitale A. Cehov

Scrie-mi un rând să ştiu că ai primit piesa. Adresa mea: stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia.

Nu te grăbi cu titlul, ai timp să-l găseşti.

405. Către V.G. Korolenko

25 august 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, unde eşti acum? Acasă? Oricum, scrisoarea aceasta ţi-o trimit la Poltava. Iată ce am scris la academie:

„M[aiestatea] V[oastră]! În luna decembrie a anului trecut am primit o adresă prin care mi se aducea la cunoştinţă că A.M. Peşkov a fost ales academician de onoare. Imediat am căutat să-l văd pe A.M. Peşkov, care pe atunci se afla în Crimeea, şi am fost primul care i-a adus la cunoştinţă vestea alegerii şi tot primul care l-a felicitat. Ceva mai târziu, a apărut în ziare un comunicat în care se spunea că, având în vedere punerea sub anchetă a lui Peşkov în baza articolului 1035, alegerea lui se consideră ca nefiind valabilă. Totodată se preciza că sus-zisul comunicat emana de la Academia de Ştiinţe. Şi cum şi eu sunt academician de onoare, înseamnă că, în parte, comunicatul pornea şi de la mine. Prin urmare, eu l-am felicitat din toată inima, şi tot eu am declarat alegerea lui nevalabilă. Cu o asemenea contradicţie, conştiinţa mea nu se poate împăca. Studierea articolului 1035 nu m-a lămurit şi, după o îndelungă chibzuire, n-am putut ajunge decât la hotărârea, foarte penibilă şi dureroasă pentru mine, de a ruga respectuos pe M[aiestatea] V[oastră] să-mi retragă titlul de academician de onoare.”

Asta e. Am ticluit totul cu încetul, pe o vreme grozav de călduroasă, mai bine decât atât n-am reuşit să fac şi, fără îndoială, nici n-aş fi în stare.

N-am putut veni. Şi eu şi soţia mea voiam să facem o plimbare pe Volga şi pe Don, însă ea s-a îmbolnăvit grav la Moscova şi am fost atât de chinuiţi amândoi, încât numai de călătorie nu ne mai ardea. Dar nu face nimic. La anul, dacă vom fi sănătoşi, mă voi repezi până la Ghelendjik, despre care, în treacăt fie zis, am citit mai zilele trecute un articol în *Isloriceski vestnik.*

Îţi doresc numai bine şi-ţi strâng mâna cu căldură. Fii vesel şi sănătos.

Al dumitale, A. Cehov

406. Către A. N. Veselovski

25 august 1902, Ialta

Stimate domnule
Alexandr Nikolaevici!

În luna decembrie a anului trecut am primit o adresă prin care mi se făcea cunoscut că A.M. Peşkov a fost ales academician de onoare. Pe atunci, A.M. Peşkov se afla în Crimeea şi imediat am căutat să-l văd. Am fost primul care i-a adus la cunoştinţă alegerea şi tot primul care l-a felicitat. Ceva mai târziu, a apărut în ziare un comunicat în care se spunea că, având în vedere punerea sub anchetă a lui Peşkov în baza articolului 1035, alegerea lui se consideră ca nefiind valabilă. Totodată se preciza că sus-zisul comunicat emana de la Academia de Ştiinţe. Şi cum şi eu sunt academician de onoare, reiese că, în parte, acest comunicat pornea şi de la mine. Prin urmare, eu l-am felicitat din toată inima, şi tot eu am declarat alegerea lui nevalabilă. Cu o asemenea contradicţie, conştiinţa mea nu se poate împăca. Studierea articolului 1035 nu m-a lămurit şi, după o îndelungă chibzuire, n-am putut ajunge decât la hotărârea, foarte penibilă şi dureroasă pentru mine, de a vă ruga respectuos să interveniţi spre a mi se retrage titlul de academician de onoare.

Cu sentimentul celui mai adânc respect, am onoarea a fi al dumneavoastră prea plecat servitor.

Anton Cehov

407. Către V.G. Korolenko

28 august 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, trebuie să mai adaug unele amănunte. Tocmai scrisesem cererea către K[onstantin] K[onstantinovici], şi-ţi scrisesem şi dumitale, când m-am pomenit cu un oaspete: acad[emicianul] K[ondakov], pe care-l cunoşti. Am stat de vorbă şi, printre altele, mi-a spus că cererea trebuia înaintată lui A[lexandr] N[ikolaevici] V[eselovski], deoarece el e preşedintele Secţiei, şi nicidecum lui K[onstantin] K[onstantinovici], care nu e decât un membru al Secţiei, ca dumneata şi ca mine. Imediat am transcris cererea şi, în aceeaşi zi, i-am înaintat-o lui V[eselovski]. Prin urmare, B[atiuşkov] n-avea dreptate.

Cererea am transcris-o, dar scrisoarea pentru dumneata am trimis-o aşa cum o scrisesem, nădăjduind că o să-ţi scriu alta a doua zi. Socoteala mea, însă, s-a dovedit a fi greşită şi am întârziat cu trei zile, pentru care te rog să mă ierţi şi să nu fii supărat pe mine.

Îţi doresc tot binele şi-ţi strâng mâna cu putere. În odaie s-a lăsat întuneric, văd prost şi de aceea mi se pare că scriu urât.

Al dumitale, A. Cehov

408. Către O.L. Knipper

29 august 1902, Ialta

…Dacă-l vezi pe Gorki la repetiţii, felicită-l şi spune-i – numai lui – că nu mai sunt academician, mi-am înaintat cererea la Academie. Dar numai lui şi la nimeni altul!…

409. Către N.D. Teleşov

14 septembrie 1902, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, îţi mulţumesc mult de tot! Astăzi am primit *Bâtlanul alb* şi *Cartea de povestiri şi poezii* pe care mi le-ai trimis. Am citit aproape tot: multe mi-au plăcut, multe m-au fermecat. Bucăţile dumitale sunt o adevărată desfătare. *Ajunul Crăciunului* şi *Cântecul despre orbi* (mai ales sfârşitul) mi s-au părut excepţional de bune, admirabile, poate pentru că n-am citit de mult literatură. Îţi mulţumesc tare, tare mult! Îţi strâng mâna cu căldură şi te rog nu mă uita în rugăciunile dumitale sfinte. Salutări şi plecăciuni nelipsiţilor de la *Miercuri.*

Al dumitale, A. Cehov

„Miercuri" – cerc literar la Moscova; membrii săi, scriitori şi artişti progresişti, se întruneau în fiecare miercuri în casa scriitorului N. Teleşov.

410. Către O.L. Knipper

18 septembrie 1902, Ialta

…Astăzi sunt trist: a murit Zola. O moarte atât de neaşteptată şi, aş zice, atât de inoportună. Nu-mi plăcea prea mult ca scriitor, dar ca om, mai ales în anii din urmă, când afacerea Dreyfus stârnise atâta vâlvă, eu unul l-am preţuit foarte mult. […]

Spune-i lui Naidenov, dacă vine vorba de piesa lui, că, orice s-ar spune, e un mare talent. Nu-i scriu, deoarece în curând voi sta de vorbă cu el, aşa să-i spui…

Piesa lui Naidenov – „Locatarii”.

411. Către A.F. Marks

23 octombrie 1902, Moscova

Mult stimate

Adolf Feodorovici!

N-am nimic împotrivă ca în 1903, o povestire de-a mea să fie publicată în *Niva,* deoarece n-am nimic împotriva colaborării mele la revista dumneavoastră. Şi, dacă nu mă va împiedica boala, vă voi trimite neapărat o povestire.

Cât despre d. Ettinger, lucrarea lui *Cugetări şi maxime* e alcătuită atât de copilăreşte, încât nu se poate vorbi serios despre ea. Pe deasupra, toate aceste „cugetări şi maxime" nu sunt ale mele, ci ale eroilor mei, şi dacă vreun personaj oarecare dintr-o povestire sau dintr-o piesă de-a mea afirmă, de pildă, că trebuie să ucizi sau să furi, asta nu înseamnă că d. Ettinger are dreptul să mă prezinte ca pe un propovăduitor al hoţiei şi al uciderii.

Vă înapoiez manuscrisul d-lui Ettinger. Daţi-mi voie să vă urez tot binele şi să vă asigur de sincerul meu respect,

A. Cehov

„Cugetări şi maxime" – culegere de citate din operele lui Cehov, întocmită de O.G. Ettinger. Marks îi trimisese manuscrisul lui Cehov pentru a-şi spune părerea.

412. Către A.I. Kuprin

1 noiembrie 1902, Moscova

Iubite Alexandr Ivanovici, am primit *La odihnă* şi am citit-o. Îţi mulţumesc foarte mult. E o nuvelă bună, am citit-o dintr-o răsuflare, ca şi *La circ,* şi mi-a făcut o adevărată plăcere. Dumneata îmi ceri să vorbesc numai de scăderile ei, şi în felul acesta mă pui într-o situaţie dificilă. Nuvela nu are scăderi, şi dacă e vorba să nu mă împac cu ceva, apoi numai cu unele particularităţi ale ei nu mă împac. De pildă, dumneata îi descrii pe actori, adică pe eroi, ca pe vremuri, cum îi descriau acum o sută de ani! Cu alte cuvinte, nu aduci nimic nou. Apoi, în primul capitol te ocupi cu prezentarea personajelor – şi asta e o metodă învechită, deoarece se poate şi fără prezentare. Descrierea amănunţită a cinci figuri oboseşte şi, în cele din urmă, pierde orice valoare. Actorii cu obrazul ras seamănă unul cu altul ca preoţii catolici şi vor continua să semene oricât de stăruitor i-ai descrie. În al treilea rând, întrebuinţezi un ton cam grosolan şi cam exagerezi când vorbeşti despre oameni beţi…

Asta e tot ce ţi-aş putea răspunde la întrebarea dumitale în ce priveşte scăderile nuvelei. Altceva nu găsesc.

Spune-i soţiei dumitale să nu fie neliniştită, totul se va sfârşi cu bine. Naşterea va dura vreo 20 de ore, va urma apoi o stare de beatitudine, când ea va zâmbi, iar dumitale îţi va veni să plângi de înduioşare. În mod obişnuit, 20 de ore e maximum de timp pentru prima naştere.

Şi acum îţi doresc sănătate, şi-ţi strâng mâna cu putere. Am atât de mulţi vizitatori, că mi se învârte capul şi mi-e imposibil să scriu. Ai dreptate că Teatrul de Artă e reuşit. Nu e chiar aşa de elegant, dar e comod.

Al dumitale, A. Cehov

Alexandr Ivanovici Kuprin

413. Către F.D. Batiuşkov

6 noiembrie 1902, Moscova

Mult stimate Feodor Dmitrievici, cât am stat la Ialta am fost bolnav şi n-am lucrat nimic, şi nici acum nu lucrez mai nimic, deoarece de dimineaţă şi până seara târziu trebuie să primesc vizitatori. Dar cu toată lipsa de sănătate şi cu toată lenea mea cronică, nădăjduiesc să mă apuc în curând de lucru şi să scriu o mică nuvelă sau o povestire pentru revista dumitale. Nu ştiu în ce lună va fi asta, în decembrie sau în ianuarie, însă pot să te asigur că mă voi apuca de lucru, bineînţeles dacă voi trăi şi voi fi sănătos, şi-ţi voi trimite o povestire. Aşa încât, cred că ai putea să-mi treci numele pe lista colaboratorilor din anul viitor.

Azilul de noapte e o piesă bună; cenzura a cam tăvălit-o, cum se spune, totuşi va merge şi aşa, şi în curând vor începe repetiţiile regulate. Afară de aceasta, avem nădejde că cenzorul va schimba furia cu îngăduinţa şi va mai da îndărăt piesei câte ceva. Aseară s-a jucat *Puterea întunericului,* a avut succes. Nu erau cine ştie ce talente, însă în montarea piesei se simţea multă conştiinciozitate şi dragoste de meserie.

Îţi strâng mâna cu căldură şi-ţi doresc numai bine.

Fii sănătos.

Al dumitale devotat A. Cehov

Soţia mea îţi trimite salutări şi o adâncă plecăciune.

F.D. Batiuşov era redactorul revistei „Mir bojii".

414. Către O.L. Knipper

14 decembrie 1902, Ialta

…Am primit o scrisoare de la Efros. Mă roagă să-i scriu ce părere am despre Nekrasov, zice că-i trebuie pentru ziar. Mi-e scârbă, dar va trebui să scriu. Fiindcă veni vorba, Nekrasov mi-e foarte drag şi, nu ştiu de ce, niciunui alt poet nu-i iert cu atâta uşurinţă greşelile cum i le iert lui. Aşa o să şi scriu…

415. Către O.L. Knipper

17 decembrie 1902, Ialta

Bună ziua, mica mea actriţă! Ultimele tale două scrisori nu sunt vesele: în una te lamentezi, în cealaltă te doare capul. Nu trebuia să te duci la conferinţa lui Ignatov, care e un incapabil. E conservator, deşi se crede critic şi liberal. Teatrul dezvoltă pasivitatea! Atunci ce să mai spunem despre pictură? Dar despre poezie? Doar nici cel ce priveşte un tablou sau citeşte un roman nu-şi poate exprima simpatia sau antipatia pentru ceea ce vede în tablou sau scrie în carte. „Trăiască lumina, să piară întunericul!" – aceasta e deviza făţarnică a celor înapoiaţi, a celor lipsiţi de auz şi a celor neputincioşi. Bajenov e şarlatan, îl cunosc de mult, iar Boborîkin e înrăit şi bătrân.

Dacă nu mai vrei să te duci la cerc şi la Teleşovi, n-ai decât să nu te duci, draga mea, deşi Teleşov e un om simpatic. […] Într-un cuvânt, cu excepţia câtorva, e mare plictiseală cu toţi cei ce au contingenţe cu literatura. De altfel, îţi vei da şi tu seama de asta mai târziu, peste vreo doi-trei ani, când vei înţelege mai bine şi atitudinea tuturor acestor domni faţă de ereziile Teatrului de Artă, şi cât de mult a îmbătrânit şi a rămas în urmă toată literatura noastră moscovită, şi cea veche şi cea nouă.

Suflă un vânt turbat. Mi-e cu neputinţă să lucrez! Vremea rea m-a dat gata, îmi vine să mă vâr în pat şi să muşc perna.

Au crăpat ţevile şi n-am apă. Au început a le repara. Afară plouă. E frig. Nici prin odăi nu-i cald. Mi-e dor grozav de tine. […] Am citit în *Permski krai* o recenzie despre *Unchiul Vanea,* în care se spunea că Astrov era beat turtă; se vede că umbla clătinându-se în toate cele patru acte. Spune-i lui Nemirovici că nu i-am răspuns până acum la telegramă, deoarece nu sunt încă hotărât ce piesă să jucăm la anul. După părerea mea, vom avea destule. N-ar strica să reprezentăm cele trei piese ale lui Maeterlinck cu muzică, aşa cum am mai spus. Nemirovici îmi promisese că o să-mi scrie în fiecare miercuri, ba chiar îşi însemnase în carnet, dar până acum n-am primit nicio scrisoare şi niciun semn de viaţă.

Dacă-l vezi pe L. Andreev, roagă-l să mi se trimită regulat *Kurier* în 1903. Te rog! Spune-i şi lui Efros acelaşi lucru cu privire la *Novosti dnea.*

Porumbiţa mea, bucuria mea, căţeluşul meu, fata mea cea cuminte, fii sănătoasă şi veselă, şi Dumnezeu să te ocrotească! Să nu-mi duci grija, sunt sănătos şi nu-mi lipseşte nimic. Te îmbrăţişez şi te sărut.

Al tău A.

Voi primi regulat ziarul *Grajdanin*. A.M. Feodorov mi-a trimis volumul lui de versuri. Toate poeziile lui sunt slabe (sau poate că aşa mi s-a părut mie) şi superficiale, totuşi una mi-a plăcut mult. Iat-o:

O caterincă-mi cântă sub fereastră.
Fereastra e deschisă. Se-nserează.
Dinspre câmpie vine o pâclă-albastră
Şi-mi intră în odaie; ca o rază
Mă mângâie cu suflu-i primăvara…
De ce mi-e mâna-n tremur şi pe carte
Cad lacrimi? Fruntea-mi cade cu amara
Blândeţe-a dorului… Tu eşti departe…

...conferința lui Ignatov – pe tema „Scena și spectatorul" a avut loc la Cercul literar-artistic la 10 decembrie 1902. N.N. Bajenov și P.D. Boborîkin erau oponenți.

Nemirovici-Dancenko îl rugase pe Cehov să-i răspundă ce piese propune să se joace în stagiunea următoare la Teatrul de Artă.

...cele trei piese de Maeterlinck – „Orbii", „În străfunduri" și „Intruşii" au fost jucate abia în stagiunea 1904-1905.

416. Către O.L. Knipper

21 decembrie 1902, Ialta

Mica mea actriţă, nici astăzi n-am primit nimic de la tine. Dar ce să fac, voi sta şi fără scrisoare, cum stau uneori fumătorii fără tutun! Mi-a scris Gnedici că pentru *Pescăruşul* am să primesc 10%, nu 8, că *Pescăruşul* face reţete bune etc. etc. Mi-a scris şi Suvorin – două coli! Şi, pentru că veni vorba: cel care scrie la *Novoe vremea* sub pseudonimul „Un bătrân om de teatru" e el. În toate articolele îl face cu ou şi cu oţet pe Stanislavski, care-i tulbură somnul pesemne. Încă n-am amănunte despre *Azilul de noapte,* dar ştiu că se bucură de mare succes. Prin urmare, stagiunea e salvată, nu veţi avea deficit, deşi nu cred că deficitul ar fi o nenorocire chiar atât de mare, fiindcă teatrul vostru are o situaţie bine consolidată. De-ar ţine-o cât mai mult tot aşa…

417. Către O.L. Knipper

24 decembrie 1902, Ialta

Băbuţa mea dragă, moşneguţul tău nu e tocmai bine. Noaptea asta am dormit foarte rău, agitat, m-a durut tot trupul şi am avut febră. N-am poftă de mâncare, şi asta tocmai astăzi, când avem plăcintă! Dar nu-i nimic.

Am primit o scrisoare foarte frumoasă de la Kurkin despre piesa lui Gorki, atât de frumoasă, încât mă gândesc să-i trimit şi lui o copie. Din toate câte le-am citit până acum, scrisoarea aceasta e cea mai bună critică. E plină de entuziasm de la început până la sfârşit, bineînţeles, dar are şi multe observaţii interesante. Am văzut că gazetele te laudă, ceea ce înseamnă că n-ai întrecut măsura, că ai jucat bine. Dacă aş fi la Moscova, după spectacol, m-aş duce neapărat şi cu orice preţ la „Ermitage", aş sta acolo până dimineaţa şi m-aş lua la bătaie cu Baranov!

I-am scris ieri lui Nemirovici. *Livada* mea *de vişini* va avea trei acte. Aşa cred. Adică, încă nu m-am hotărât definitiv. Să mă fac sănătos şi mă voi hotărî atunci, deocamdată le-am lăsat toate baltă. Vremea e mizerabilă, ieri a plouat toată ziua, iar astăzi e mohorât şi noroi. Duc o viaţă de surghiunit.

Îmi scrii că ultimele două scrisori pe care ţi le-am trimis sunt frumoase şi ţi-au plăcut mult, iar pe mine mă urmăreşte mereu teama că-ţi scriu scrisori anoste şi plictisitoare, de parcă le-aş scrie din obligaţie. Băbuţa mea dragă, căţeluşul meu scump, te sărut, te binecuvântez şi te îmbrăţişez. De Anul Nou, voi trimite o telegramă teatrului vostru, căutând s-o scriu cât mai lungă şi mai spumoasă. Mama a primit scrisoarea ta şi-i foarte încântată.

Fii sănătoasă. Joacă cât vrei, numai odihneşte-te cât îţi trebuie, să nu te oboseşti prea mult. Te îmbrăţişez, sufleţelul meu.

Al tău A.

418. Către P.I. Kurkin

24 decembrie 1902, Ialta

Iubite Piotr Ivanovici, am primit minunata dumitale scrisoare şi, nu te supăra, am dat dispoziţii să se scoată după ea o copie pe care să i-o trimit lui A[lexei] M[aximovici]. Îţi mulţumesc nespus de mult! Succesul acesta a venit cum nu se poate mai la timp, şi acum teatrul nostru poate să se culce liniştit pe lauri, cel puţin până la stagiunea viitoare.

Felicitări pentru anul care vine! Îţi doresc sănătate, voie bună şi să munceşti cu plăcere. Eu sunt cam bolnav de vreo săptămână, am dormit prost noaptea asta din pricină că m-a durut tot trupul şi am avut, probabil, fierbinţeală. Nu ştiu ce o mai fi şi asta: sau boala mea se face simţită, sau e ceva întâmplător. Aşadar, îţi mai mulţumesc încă o dată mult de tot. Îţi strâng mâna cu căldură, şi te rog să nu mă uiţi.

Al dumitale, A. Cehov

A.V. Pogojev îmi trimite regulat revista lui.

Răspuns la scrisoarea lui P.I. Kurkin în legătură cu premiera piesei „Azilul de noapte”.

419. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)

26 decembrie 1902, Ialta

Scumpul şi dragul meu Alexei Maximovici, îţi trimit o copie după scrisoarea pe care am primit-o de la un prieten al meu, un om deştept şi foarte de treabă. N-am transcris-o eu, pentru că nu mă simt bine.

Primeşte urările mele de fericire pentru Anul Nou. Aceleaşi bune urări Ekaterinei Pavlovna şi lui Maxim, cărora le trimit în acelaşi timp salutări cordiale. Te îmbrăţişez. Fii sănătos şi vesel.

Al dumitale, A. Cehov

N-am la mine hârtiile care-i trebuie lui K.P. Piatniţki. N-am decât o copie după contract.

Cehov i-a trimis lui Gorki copia scrisorii lui Kurkin. Vezi scrisoarea 418.

...hârtiile care-i trebuie lui Piatniţki - clauzele contractului încheiat cu A.F. Marks.

420. Către S. P. Deaghilev

30 decembrie 1902, Ialta

Mult stimate Serghei Pavlovici!

Am primit *Mir iskusstva* cu articolul asupra *Pescăruşului.* L-am citit – îţi mulţumesc foarte mult. Iar după ce l-am citit, mi-a venit din nou gust să mai scriu o piesă, ceea ce cred că voi face după ianuarie.

Îmi scrii că am discutat împreună despre o puternică mişcare religioasă în Rusia. Da, am vorbit despre o asemenea mişcare. Însă în rândul intelectualilor, nu în Rusia. În ce priveşte Rusia, nu spun nimic, dar intelectualitatea, deocamdată, numai se joacă de-a religia, şi asta mai ales pentru că n-are ce face. Despre pătura cultă a societăţii noastre se poate afirma că s-a depărtat de religie şi se depărtează din ce în ce mai mult, orice s-ar spune şi oricâte societăţi filozofico-religioase s-ar ivi. Dacă e bine sau rău, n-am eu căderea să hotărăsc. Pot spune doar atât: că mişcarea religioasă despre care îmi scrii n-are nimic de-a face cu cultura contemporană, şi că cea de a doua nu poate fi pusă în dependenţă cazuală cu prima. Cultura din zilele noastre e începutul unei acţiuni în numele marelui viitor, acţiune care va continua, poate, încă zeci de mii de ani, pentru ca măcar într-un viitor îndepărtat să cunoască omenirea adevărul Dumnezeului celui adevărat, adică să nu-l bănuiască numai, să nu-l caute în Dostoievski, ci să-l cunoască limpede, aşa cum ştie că de două ori doi fac patru. Cultura din zilele noastre e începutul unei acţiuni, pe când mişcarea religioasă despre care am discutat e un vestigiu, aproape sfârşitul unui lucru perimat sau pe cale de a se perima. Dar asta e poveste lungă, nu poţi s-o înşiri toată într-o scrisoare. Când îl vezi pe d. Filozofov, transmite-i te rog adânca mea recunoştinţă. Cu prilejul noului an, îţi urez tot binele.

Al dumitale devotat A. Cehov

„*Mir iskusstva*" – organul simboliştilor; apărea la Petersburg între 1899-1904.

...*articolul asupra „Pescăruşului"* – a fost semnat de D. Filozofov.

1903

421. Către F.D. Batiuşkov

11 ianuarie 1903, Ialta

Mult stimate Feodor Dmitrievici, aveam de gând să-ţi scriu zilele astea, dar astăzi am primit telegrama dumitale şi iată că, în sfârşit, mă apuc să-ţi scriu. Am avut o pleurezie, abia ieri am aruncat compresa caldă. Tot timpul sărbătorilor m-am chinuit cu boala, n-am lucrat nimic, şi acum va trebui să iau de la capăt din nou, cu ciudă, tot ce începusem. Iartă-mă, sunt vinovat, fără să vreau, faţă de *Mir bojii*… încă nu pot spune precis când voi scrie povestirea. Mai am de terminat una pentru *Jurnal dlea vseh,* căruia i-am promis-o de mult. Am ajuns un colaborator nesuferit – asta în paranteză.

Primul număr din *Mir bojii* mi s-a adus de la liceul de fete şi am citit cu multă plăcere articolul lui Albov. Până acum nu citisem nimic de el. Aş vrea să ştiu cine-i, dacă-i un începător sau un scriitor cu experienţă. Cum am spus, *Mir bojii* mi s-a adus de la liceul de fete şi mi s-a promis că mi se va aduce regulat, fiecare număr. Prin urmare, dacă şi anul acesta vreţi să-mi trimiteţi revista, lucru pentru care vă sunt foarte recunoscător, trimiteţi-o la Moscova, pe adresa de anul trecut.

Articolul dumitale despre piesa lui Gorki mi-a plăcut foarte mult. E scris într-un ton admirabil. Eu n-am văzut piesa, o cunosc foarte puţin, dar citind articolul dumitale am înţeles că-i excelentă, şi că nu se putea să nu aibă succes.

Te invidiez şi, în general, invidiez pe toţi cei care nu sunt siliţi să-şi trăiască viaţa în Crimeea.

Îţi strâng mâna cu putere şi te rog încă o dată să mă ierţi şi să te pui în situaţia mea. Cine ştie, poate că o să-mi răscumpăr păcatele în viitor. Îţi doresc numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

…telegrama dumitale – în legătură cu trimiterea unei povestiri revistei „Mir bojii".

…povestirea pentru „Jurnal dlea vseh" – „Logodnica".

Articolul lui V.P. Albov, pedagog din Simferopol – „Două momente in evoluţia creaţiei lui A.P. Cehov (Studiu critic)" („Mir bojii", 1903, nr. 1).

Articolul dumitale – despre „Azilul de noapte" al lui M. Gorki jucat la Teatrul de Artă din Moscova („Mir bojii", 1903, nr. 1).

422. Către O.L. Knipper

23 ianuarie 1903, Ialta

Bună ziua, micuţa mea actriţă! Am primit astăzi o scrisoare de la Nemirovici, îmi scrie ce piese se vor juca şi mă întreabă ce e cu piesa mea. Că voi scrie o piesă e tot atât de adevărat ca şi de două ori doi fac patru, numai să fiu sănătos, bineînţeles. Dar nu ştiu dacă îmi va reuşi, dacă va fi ceva de capul ei. […]

Dacă ai şti ce subiecte nenumărate am în minte, ce gust am de scris, şi totuşi simt că-mi lipseşte ceva, fără să ştiu ce anume. Mediul să fie de vină sau sănătatea mea?… A apărut premiul *Nivei* – un volum de povestiri cu portretul meu. Mie însă îmi face impresia că nu sunt scrise de mine. N-ar fi trebuit să stau la Ialta, asta-i! Aici parcă aş fi în Asia Mică…

…premiul „Nivei" - în 1903, operele lui Cehov au apărut ca supliment la „Niva" (ediţia a 2-a).

423. Către O.L. Knipper

26 ianuarie 1903, Ialta

…Scriu o povestire pentru *Jurnal dlea vseh*, în stilul anilor şaptezeci. Nu ştiu ce-o să-mi iasă. Apoi trebuie să scriu pentru *Russkaia mîsl,* apoi pentru *Mir bojii…* O, heruvimi ai cerului, mântuiţi-ne!!

…povestire pentru „Jurnal dlea vseh" – „Logodnica".

După „Logodnica" n-au mai apărut în presă povestiri de Cehov. S-au păstrat manuscrisele povestirilor neterminate: „Anularea compensaţiei" şi „Scrisoarea", precum şi ciorna unei lucrări în centrul căreia Cehov avea de gând, se pare, să plaseze un scriitor ratat, anost şi lipsit de talent.

424. Către V.F. Kommissarjevskaia

27 ianuarie 1903, Ialta

Iubită Vera Feodorovna, îţi mulţumesc frumos pentru scrisoare. Adică nu, îţi mulţumesc foarte, foarte, foarte frumos. Uite aşa! Mă bucur mult că te simţi bine. În ce priveşte piesa, îţi răspund următoarele: 1) E adevărat, am conceput o piesă, i-am găsit şi titlul (*Livada de vişini,* dar deocamdată e secret), şi cred că mă voi apuca s-o scriu cel mai târziu pe la sfârşitul lui februarie, bineînţeles dacă voi fi sănătos; 2) rolul central în această piesă e al unei bătrâne, spre marea părere de rău a autorului şi 3) dacă dau piesa Teatrului de Artă, potrivit condiţiilor sau regulilor existente la acest teatru, ea rămâne exclusiv la dispoziţia sa atât pentru Moscova, cât şi pentru Petersburg, aşa că nu putem face nimic. Dar dacă Teatrul de Artă nu pleacă în turneu la Petersburg în 1904 (ceea ce e foarte probabil; anul acesta nu se duce), atunci nici vorbă că ţi-o dau, şi ţi-o dau cu multă plăcere dacă piesa va fi potrivită pentru teatrul dumitale. Sau, altceva: ce-ar fi să scriu o piesă *pentru dumneata?* Nu pentru un teatru sau altul, ci pentru dumneata. E un vechi gând al meu. Dar, cum o vrea Dumnezeu. Dacă aş avea sănătatea pe care o aveam, n-aş mai sta la gânduri şi m-aş pune să scriu piesa chiar acum. Închipuie-ţi, în septembrie am făcut o pleurezie şi abia mâine voi ieşi din casă pentru prima oară după o lungă întemniţare.

În orice caz, am scris la Moscova şi am cerut să mi se comunice precis dacă Teatrul de Artă va pleca sau nu la Petersburg. Peste 8 sau 10 zile voi căpăta răspunsul, şi-ţi voi scrie.

Îmi spui că ai văzut-o pe soţia mea. Eu o s-o văd abia în primăvară. Ori a fost ea bolnavă, ori eu am fost mereu pe drumuri. După cum vezi, nu ducem o viaţă ca toţi oamenii.

Îmi scrii: „…pornesc cu atâta încredere, încât dacă această încredere s-ar risipi, ar ucide în mine…” etc. E foarte adevărat. Ai dreptate, însă, pentru Dumnezeu, nu pune asta în legătură cu noul teatru! Doar dumneata eşti actriţă, prin urmare, asemenea unui bun marinar: cu orice vapor ar naviga, de stat sau particular, totdeauna şi în orice împrejurare rămâne tot un bun marinar.

Încă o dată îţi mulţumesc mult pentru scrisoare.

O adâncă plecăciune, îţi sărut şi-ţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

425. Către O.L. Knipper

1 şi 2 februarie 1903, Ialta

Femeiuşca mea, dacă-mi trimiţi bomboane, vezi să nu fie cumva cu caise. Ia-mi de la Fley sau de la Tremblet, dar numai de ciocolată. De asemenea, trimite-mi 10 sau chiar 20 de scrumbii, dacă cel care vine încoace vrea să le aducă, dar cumpără-le de la Delov. Vezi, sufleţelul meu, câte comisioane îţi dau! Sărmana, buna mea soţie, nu fi necăjită că ai un asemenea soţ, mai rabdă puţin şi la vară vei fi răsplătită pentru tot ce ai îndurat.

Într-adevăr, sufleţelule, *În ceafă* e o bucată foarte bună, autorul a făcut un uriaş pas înainte, numai că sfârşitul, scena cu harakiri, e scrisă cu răceală şi fără sinceritate. Fii liniştită. O voi primi pe Zvanţeva, ba chiar o voi invita la dejun. Pe la noi e o vreme îngrozitoare: viscoleşte, urlă un vânt cumplit, se îndoaie copacii. Eu, ca sănătate, sunt binişor. Scriu, încet, ce e drept, dar scriu. […]

Când vom pleca în Elveţia, n-o să iau cu mine nimic, nicio haină, o să-mi cumpăr tot ce-mi trebuie din străinătate. N-o să-mi iau decât nevasta şi un geamantan gol.

Am citit în *Peterburgskie vedomosti* foiletonul lui Batiuşkov despre mine: destul de slăbuţ. Parcă l-ar fi scris un elev de clasa a VI-a care promite… Şi *Mir iskusstva*, la care colaborează tinerii scriitori, lasă o impresie de naivitate, parcă l-ar scrie nişte liceeni furioşi…

„În ceaţă” – povestire de L.N. Andreev.

…foiletonul lui Batiuşkov – „Despre Cehov”. („S. Peterburgskie vedomosti”, 1903, 27 ianuarie).

426. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

5 februarie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, ieri am primit ordinul *Pescăruşului*. Îţi mulţumesc mult, nespus de mult. L-am şi agăţat de lănţişor. Voi purta mereu acest breloc graţios şi simpatic, care îmi va aduce aminte de dumneata.

Am fost bolnav, dar acum am prins viaţă, sănătatea mi-a revenit, şi dacă în momentul de faţă nu lucrez chiar atât cât s-ar cuveni de vină sunt frigul (în biroul meu n-am decât 11 grade), singurătatea şi fără îndoială lenea, care s-a născut în anul 1859, adică un an înaintea mea. Totuşi cred că după 20 februarie mă voi apuca de piesă şi voi termina-o către 20 martie. O am gata în minte. Se numeşte *Livada de vişini,* şi are patru acte. În actul întâi se văd prin ferestre vişini în floare, o imensă livadă albă. Şi femeile sunt tot în rochii albe. Într-un cuvânt, Vişnevski va muri de râs, dar, bineînţeles, fără să ştie de ce.

Afară ninge. O adâncă plecăciune şi sărutări de mâini Mariei Petrovna. Am aflat că joacă acum. Asta e foarte bine, înseamnă că totul e în regulă.

Îţi doresc sănătate, voie bună şi numai bine. Nu uita pe cel ce-ţi este devotat din tot sufletul.

A. Cehov

...ordinul „Pescăruşului" – un breloc de aur, reprezentând emblema Teatrului de Artă – un pescăruş.

427. Către A.I. Kuprin

7 februarie 1903, Ialta

Iubite Alexandr Ivanovici, în *Dicţionarul limbii ruse,* editat de Academia de Ştiinţe, volumul doi, ediţia a şasea, pe care l-am primit astăzi, ai apărut, în sfârşit, şi dumneata. Aşa, la pagina 1868, vei găsi cuvântul „a durui", iar în dreptul lui: *„Ici şi colo, în coloana nesfârşită, începură a durui înăbuşit, una după alta, tobele.* Kuprin. *Popas de noapte.*

În alt loc, după cuvântul „a licări" (pag. 1906): *„Numaidecât pe apă se aşternu… o pată, în mijlocul căreia licări răsfrângerea vie a focului".* Kuprin. *Dulavin.*

Am mai găsit într-un loc, dar am uitat pagina.

Eu m-am vindecat, pleurezia mi-a trecut, dar în odaie la mine e frig (afară e ger), şi asta-i insuportabil. Am început să scriu câte puţin. Sper că la dumneata totul e în perfectă ordine, că soţia dumitale şi fetiţa sunt perfect sănătoase. Îţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

Lidia cea mică a început să zâmbească?

Lidia – fetiţa nou-născută a lui A.I. Kuprin

428. Către N.D. Teleşov

7 februarie 1903, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, în *Dicţionarul limbii ruse,* editat de Academia de Ştiinţe, volumul doi, ediţia a şasea, pe care l-am primit astăzi, ai apărut şi dumneata. Aşa, la pagina 1626, după cuvântul „cădea”: *„Lacrimi reci îi ţâşniră din ochi şi, în picături mari, începură a cădea pe pieptul lui obosit* Teleşov. *Schiţe fantast[ice].* În alt loc, la pag. 1814, după cuvântul „aşterne": *„Căruţele porniră iarăşi la drum, pe şleaul aşternut cu zăpadă pufoasă*”. Teleşov. *Cu troicile.* În alt loc, la pag. 1849, după cuvântul „vâlvătaie”: *„Lumânări nenumărate ard în faţa icoanei, răsfrângându-se, vâlvătăi sclipitoare, în odăjdiile popii”.* Teleşov. *Onomastica.* Prin urmare, din punctul de vedere al autorilor dicţionarului, dumneata eşti un scriitor model, şi de astăzi încolo aşa vei rămâne în vecii vecilor.

Cum o mai duci? Ce mai e nou? Sănătatea mea s-a mai întremat, am şi început să scriu câte puţin. La noi e ger. Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc numai bine. *Dicţionarul limbii ruse* cuprinde toate cuvintele ruseşti, a ajuns până la litera z. Fii sănătos.

Al dumitale, A. Cehov

429. Către V.S. Miroliubov

9 februarie 1903, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, scriu *Logodnica* şi sper s-o termin până la 20 februarie, poate ceva mai curând, poate ceva mai târziu, depinde de sănătatea mea etc. etc. Oricum, fii liniştit, îţi voi trimite nuvela. Un singur lucru mă îngrijorează: să nu păţească ceva logodnica mea de la domnii logodnici care au grijă de puritatea revistei dumitale…

430. Către M.P. Alexeeva (Lilina)

11 februarie 1903, Ialta

…Oricâte mofturi ar face dumnealor, în cele din urmă va trebui să jucaţi *Revizorul, Prea multă minte strică, O lună la ţară* etc. Eu cred că *Revizorul* ar merge perfect. De asemenea şi *Căsătoria.* În orice caz, nu strică deloc să aveţi în repertoriul vostru aceste piese. Eu unul încep să cred că peste vreo trei sau patru ani publicul se va plictisi de piese noi şi va dori un repertoriu literar, nu nou. Dar s-ar putea să mă înşel.

Aş vrea ca pe la începutul lui martie să fiu la Moscova, dar doctorul nu mă lasă şi nici nu cred că o să mă lase până în aprilie. Numai, nu-i spune nimic Olgăi, deocamdată, poate că totuşi reuşesc să vin.

Salutări cordiale şi o adâncă plecăciune lui Konstantin Sergheevici şi copiilor. Îngerii din ceruri să vă ocrotească! Îţi doresc să fii sănătoasă şi să joci cât mai mult. Te rog din suflet!

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea Mariei P. Alexeeva (Lilina), care îl punea la curent cu şedinţa Comitetului literar a Teatrului de Artă pentru stabilirea repertoriului: „E o adevărată jale, n-au găsit nicio piesă… Iar au început să răsfoiască «O lună la ţară», «Tot naşul îşi găseşte naşul», «Revizorul», «Prea multă minte strică», dar până la urmă n-au hotărât nimic. Toată nădejdea lor e la Cehov şi Gorki."

431. Către O.L. Knipper

11 februarie 1903, Ialta

Incomparabila mea soţie, sunt de acord! Dacă doctorii îmi vor îngădui, vom închiria o casă în apropiere de Moscova, dar cu sobe şi cu mobilă. La drept vorbind, aici la Ialta ies rareori la aer. Dar despre asta vom vorbi în curând pe îndelete, sufleţelul meu.

Mi-ai scris că mi-ai trimis articolul lui Batiuşkov. Nu l-am primit. Dar tu ai citit articolul Sofiei Andreevna Tolstaia despre Andreev? Eu l-am citit şi-ţi mărturisesc că m-au apucat căldurile, până într-atât m-a scos din sărite absurditatea acestui articol! E de neînchipuit. Dacă ai scrie tu aşa ceva, te-aş pune la pâine şi apă, şi te-aş bate o săptămână încheiată. Acum, cine crezi că va ridica nasul cu neruşinare şi se va obrăznici mai tare? Domnul Burenin, pe care dumneaei l-a ridicat în slava cerului. […]

Îmi scrii că-mi invidiezi caracterul. Trebuie să-ţi mărturisesc că de felul meu sunt aspru, violent etc. etc., dar m-am deprins să mă stăpânesc, pentru că nu se cuvine ca un om cumsecade să se lase în voia pornirilor. Înainte vreme făceam fel de fel de pozne, doar bunicul meu avea apucăturile unui iobăgist convins…

A înmugurit migdalul, are muguri albi şi în curând livada mea va fi în floare. Astăzi e cald, am ieşit în grădină şi m-am plimbat.

Mi-e urât fără tine, draga mea! Mă simt ca un găgăuţă singuratic. Stau nemişcat ceasuri întregi, nu-mi lipseşte decât narghileaua. La 21 februarie mă apuc de piesă. Tu vei juca rolul prostuţei. Dar cine o să joace rolul bătrânei mame? Cine? Va trebui s-o rog pe M. F. […]

Ştii ceva? Am impresia că scrisoarea Sofiei A. Tolstaia nu e adevărată, e plăsmuită. Cineva a vrut să se distreze şi i-a imitat scrisul. Şi acum, bucuria mea, fii sănătoasă şi liniştită.

Al tău A.

E vorba de scrisoarea Sofiei A. Tolstaia, apărută în „Novoe vremea”, în care făcea o critică aspră povestirii „În ceaţă” a lui L.V. Andreev.

M.F. – Maria Feodorovna Andreeva.

432. Către O.L. Knipper

16 februarie 1903, Ialta

Mica mea actriţă, stau acum toată ziua în grădină, la aer, de aceea nu-ţi scriu. Iartă-mă, scumpa mea, să nu-ţi treacă prin minte cumva că te-am trădat. Prin urmare, de Paşti te duci la Piter şi vei juca acolo. Dar cu ce piese plecaţi? Dacă aveţi intenţia să jucaţi vreo piesă de-a mea, luaţi acum *Unchiul Vanea,* iar la anul – *Pescăruşul.*

S-a încălzit, curând vor înflori gutuii. Citesc *Missionerskoe obozrenie,* o revistă editată de generalul ordinului iezuiţilor ruşi, foarte interesantă revistă. O, sufletul meu drag, cu câtă plăcere m-aş lăsa acum de meseria de scriitor, ţi-o mărturisesc cinstit! Dar, la drept vorbind, asta nu are nicio legătură cu ceea ce am vorbit înainte.

Se spune că a apărut *Azilul de noapte.* Voi trece pe la Sinani s-o cumpăr, deşi piesele, la lectură, nu mă mulţumesc niciodată. Îmi lipseşte priceperea actoricească şi nici nu ştiu să le citesc. Totuşi sunt curios să citesc *Azilul de noapte.*

Oamenii spun că la Universitatea din Moscova au început dezordini. Dar eu le răspund că nu-i adevărat, altfel mi-ar fi scris soţia mea.

Scrie-mi, cum a primit L. Andreev scrisoarea Sofiei A. Tolstaia? De asemenea, scrie-mi, ce face şi cum se mai simte Skitaleţ?…

433. Către O.L. Knipper

16 februarie 1903, Ialta

…De ce te bucuri aşa de mult că ţi-a reuşit rolul unei femei virtuoase? Doar pe virtuoase le interpretează, de obicei, actriţele răutăcioase şi fără talent. Poftim, înghite complimentul! Roluri mai bune decât acelea pe care le-am scris eu pentru tine (*Pescăruşul,* de pildă), nu cred că vei mai găsi vreodată. Nu vreau să spun că rolul e scris admirabil, ci că tu îl joci admirabil. În ceea ce priveşte ideea de a o invita pe Kommissarjevskaia să joace în *Pescăruşul,* n-o găsesc deloc rea…

O.L. Knipper a interpretat rolul Lonei în piesa „Stâlpii societăţii" de H. Ibsen.

Teatrul de Artă intenționa să-i propună artistei V.F. Kommissarjevskaia să interpreteze rolul Ninei Zarecinaia, în timpul turneului acestui teatru la Petersburg.

434. Către I.N. Potapenko

26 februarie 1903, Ialta

Bună ziua, dragul meu Ignatius. În sfârşit, iată-ne din nou stând de vorbă! Da, n-ai greşit, sunt la Ialta şi cred că mai rămân aici până la 10-15 aprilie, după aceea plec la Moscova, iar de acolo în străinătate. Dacă ţi s-o întâmpla să nu ştii unde mă aflu, adresează scrisoarea la Moscova, la Teatrul de Artă, şi cei de acolo mi-o vor trimite.

Acum, cu privire la revistă. Mai întâi, nu mi-ai scris care ar fi obligaţiile mele ca editor. Bani, zici că nu trebuie; eu la Petersburg nu pot sta, prin urmare n-o să fiu în măsură nici să particip la afacere şi nici să am vreo influenţă asupra ei, cu atât mai mult cu cât toată iarna viitoare mi-o voi petrece în străinătate. În al doilea rând, în materie de editură eu nu recunosc niciun fel de constituţie: în fruntea revistei trebuie să fie un singur om, un singur stăpân, cu o singură voinţă bine determinată. În al treilea rând, Mamin-Sibiriak şi Vas. Nemirovici-Dancenko sunt oameni admirabili şi scriitori talentaţi, dar nu-s buni de redactori. În al patrulea, sunt gata oricând să colaborez cu tine: în privinţa asta nu încape nicio discuţie.

Până în 1904 mai este timp destul, avem când să ne scriem şi să ne înţelegem, şi poate că până la urmă mă convingi că mă înşel.

Cu sănătatea nu mă prea pot lăuda. Toată iarna am fost bolnav: am tuşit, am avut pleurezie. Acum s-ar părea că sunt mai binişor. Chiar m-am apucat de lucru, şi am şi scris o povestire. Tu cum o mai duci? Ai slăbit? Te-ai îngrăşat? Totdeauna mă gândesc la tine cu drag şi cu căldură. Ai mei sunt sănătoşi toţi, schimbări mari în viaţa noastră nu s-au petrecut, afară de faptul că m-am însurat. Dar la vârsta mea acest eveniment trece oarecum neobservat, exact ca chelia din creştetul capului.

Îţi strâng mâna cu putere şi te îmbrăţişez.

Al tău A. Cehov

Potapenko îi scrisese lui Cehov că s-a hotărât să realizeze vechiul său vis de a scoate o revistă, în care scop a format o mică asociaţie: „Suntem trei: Mamin-Sibireak, V. Nemirovici-Dancenko şi cu mine. Însă noi te vrem şi pe tine, al patrulea. Revista va avea două secţii principale: o secţie literară şi alta privitoare la istoria patriei… În cazul când nu ne refuzi, ţi-am trimite un program amănunţit…”

…am şi scris o povestire – „Logodnica”.

435. Către A.I. Sumbatov-Iujin

26 februarie 1903, Ialta

…Doar meritul lui Gorki nu stă în faptul că place, ci în acela că a fost cel dintâi din Rusia, şi în general din toată lumea, care a vorbit cu dispreţ şi cu scârbă de mica-burghezie, şi a vorbit exact la momentul potrivit, când societatea era pregătită pentru acest protest. Micii-burghezi sunt o mare pacoste din punct de vedere creştin, economic sau oricum vrei, n-au făcut niciodată altceva decât să frâneze progresul, exact cum opreşte stăvilarul apa unui râu. Şi iată că golanii, deşi lipsiţi de delicateţe, deşi beţivi, s-au dovedit un mijloc de nădejde, cel puţin aşa se pare. Şi chiar dacă stăvilarul n-a fost încă dărâmat, totuşi are acum o spărtură serioasă. Nu ştiu dacă vorbesc limpede sau nu. După mine, va veni vremea când operele lui Gorki vor fi uitate, însă el nu cred că va fi uitat nici peste o mie de ani. Aceasta e părerea mea, aşa văd eu lucrurile. Dar s-ar putea să mă înşel…

436. Către O.L. Knipper

1 martie 1903, Ialta

…Te superi că nu-ţi scriu nimic despre povestirile mele şi, în general, despre lucrările mele literare. Dar, draga mea, eu sunt atât de sătul de ele, încât mi se pare că şi tu şi ceilalţi trebuie să vă fi săturat ca şi mine, şi că vorbeşti despre toate acestea numai din politeţe. Aşa mi se pare mie, dar ce pot eu face dacă aşa mi se pare? Am şi scris o povestire, *Logodnica,* pe care am expediat-o de mult la *Jurnal dlea vseh,* şi va apărea, probabil, în numărul de aprilie. Altă povestire e începută, a treia de asemenea. Cât priveşte piesa, mi-am pregătit hârtia pe masă şi am scris titlul…

Dar, Dumnezeu cu tine. Te binecuvântez cu duioşie, draga mea, te sărut şi te îmbrăţişez.

Al tău A.

437. Către O.L. Knipper

14 martie 1903, Ialta

…Ce anume veţi juca din Turgheniev? Ar trebui să jucaţi *Revizorul* şi *Căsătoria,* şi să revedeţi operele lui Pisemski, poate s-ar găsi ceva în genul piesei *Soartă amară…*

438. Către I.A. Belousov

15 martie 1903, Ialta

Iubite Ivan Alexeevici, dacă e vorba de volumul *Cântece din inimă,* l-am primit şi l-am citit de mult. Îţi mulţumesc din suflet! Îţi mulţumesc şi pentru volum, dar şi că nu m-ai uitat. Ştii cât de mult te preţuiesc şi cât îţi preţuiesc talentul, aşa că îţi dai seama singur câtă plăcere îmi fac cărţile dumitale noi.

Trebuie să-ţi spun că, în afară de *Cântece din inimă,* mai am încă patru cărţi de-ale dumitale şi anume: 1) *Cei mici, 2) Cântece despre muncă,* 3) *În libertate* şi 4) *Cobzarul.*

Prin urmare, am în total cinci cărţi.

Salutări cordiale, îţi strâng mâna cu putere, şi-ţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

439. Către V.A. Ghilearovski

23 martie 1903, Ialta

Iubite unchiule Ghileai, bucata ta, *Oamenii celei de a patra dimensiuni,* e admirabilă. Mă prăpădeam de râs în timp ce o citeam. Bravo, unchiule!

După 20 aprilie voi fi la Moscova, îţi strâng cu căldură mâna ta puternică.

„Oamenii celei de-a patra dimensiuni" – o parodie a operelor decadente scrisă de Ghilearovski.

440. Către O.L. Knipper

23 martie 1903, Ialta

…Îmi scrii apoi că te mai întreb o dată despre piesele lui Turgheniev, deşi mi-ai răspuns, ceea ce înseamnă că uit cuprinsul scrisorilor tale. Nu-l uit deloc, draga mea, recitesc scrisorile de câteva ori, dar nenorocirea e că între scrisoarea mea şi răspunsul tău trec totdeauna măcar câte zece zile. Am citit aproape toate piesele lui Turgheniev. *O lună la ţară,* aşa cum ţi-am mai scris, nu mi-a plăcut. În schimb *Parazitul,* care se va juca la voi, e acceptabilă, e binişor construită şi, dacă Artem n-o să vorbească tărăgănat şi monoton, piesa va trece cu bine. *Provinciala* trebuie scurtată, nu-i aşa? Rolurile sunt bune. […]

Despre Gorki, ţi-am mai scris că a fost la mine şi eu la el. Cu sănătatea o duce binişor. Nu-ţi pot trimite *Logodnica,* pentru că n-o am. Vei citi-o curând în *J[urnal] dlea vseh.* Povestiri de acestea am mai scris eu, şi încă multe, aşa că nu vei afla nimic nou…

Artem urma să joace rolul lui Kuzovkin în „Parazitul". Piesa a fost reprezentată la Teatrul de Artă abia în 1912.

441. Către V.V. Smidovici (Veresaev)

5 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Iubite Vikenti Vikentievici, sunt cam în întârziere; scrisoarea cu fotografia dumitale m-a căutat multă vreme până ce, în sfârşit, m-a găsit aici, la ţară. Adresa mea: Naro-Fominskoe, gub. Moscova.

Îţi mulţumesc foarte mult! Cartea a picat tocmai la timp, nu aveam ce citi. Citesc acum volumul dumitale şi *Amintirile din copilărie* ale lui S. Aksakov, şi mă simt admirabil.

Am fost la prof. Ostroumov. A găsit că plămânul drept mi-e aproape distrus şi că, pe deasupra, am şi emfizem, şi pleurezie etc. etc. Profesorul mi-a interzis să mai stau iarna la Ialta şi mi-a poruncit să plec la ţară. În apropierea Moscovei. Acum nu mai ştiu pe cine să ascult şi ce să fac. În orice caz, soţia mea caută o locuinţă la ţară pentru iarna viitoare.

Scriu câte puţin. Am ciopârţit şi am refăcut în corectură povestirea *Logodnica.* Îţi mulţumesc încă o dată şi-ţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Îţi trimit fotografia mea. Cărţi n-am deocamdată. Ai răbdare până la toamnă. Ar fi straşnic dacă mi-ai trimite la Naro-Fominskoe volumele care-mi lipsesc.

Zilele trecute am citit cartea lui Iuşkevici şi pe a lui Gusev-Orenburgski. După mine, Iuşkevici e şi inteligent, şi talentat. Din el ar putea ieşi un scriitor de seamă. Numai că de multe ori lucrările lui îţi fac impresia unor traduceri din limbi străine. Scriitori ca el încă n-am avut. Gusev e mai slăbuţ, dar şi el are talent, deşi te saturi repede de diaconul lui beat: aproape în fiecare bucată de-a lui dai peste câte un diacon beat!

Cartea lui V. Veresaev – „Povestiri", vol. I. Sankt-Petersburg, 1903.

Cartea lui Iuşkevici – „Opere", vol. I; *cartea lui Gusev-Orenburgski* – „Povestiri", editura „Znanie"

442. Către N.E. Efros

17 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Iubite Nikolai Efimovici, din păcate încă n-am început piesa, aşa că nici nu poate fi vorba s-o termin, aşa cum îmi scrii dumneata. În ce priveşte colaborarea mea la *Russkaia mîsl,* se prea poate că la toamnă să fiu redactor-şef sau şef al secţiei literare a acestei reviste, fără să-mi bat capul cu celelalte probleme. Totuşi îmi voi da toată silinţa să-ţi pregătesc intrarea la *Russkaia mîsl.* Eu te preţuiesc mult ca critic teatral şi, după câte îmi aduc aminte, de mai multe ori am căutat să te conving să colaborezi la *Russkaia mîsl.* Peste vreo 2-3 săptămâni mă duc la Moscova, şi atunci voi lua legătura cu cine trebuie, voi vorbi şi-ţi voi trimite răspunsul. Deocamdată îţi doresc sănătate şi voie bună.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui N. Efros, care îl ruga pe Cehov să-i dea unele amănunte cu privire la noua piesă şi, în acelaşi timp, îşi exprima dorinţa de a colabora la „Russkaia mîsl".

443. Către S.N. Rabinovici (Şalom Aleihem)

19 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Mult stimate Solomon Naumovici!

În general, acum nu prea scriu sau scriu foarte puţin, aşa că nu-ţi pot făgădui o povestire pentru dumneata decât cu o condiţie: să-mi permită sănătatea. În ce priveşte bucăţile deja publicate, ele îţi stau la dispoziţie, iar traducerea lor în limba idiş, ca şi publicarea lor într-o culegere în folosul evreilor, care au avut de suferit la Chişinău, mi-ar face o adevărată plăcere.

Cu adânc respect şi devotament

A. Cehov

Scrisoarea dumitale am primit-o ieri, 18 iunie.

Culegerea „Kultura", în limba idiş, a apărut la Minsk (s-a tipărit la Varşovia). În culegere a intrat traducerea povestirii lui Cehov „Oameni suciţi".

444. Către A.S. Suvorin

29 iunie 1903, Moscova

Am primit volumul lui Ejov, pe care mi l-ai trimis, şi-ţi mulţumesc foarte mult. Volumele lui mai vechi, după ce le citeam, le încredinţam librăriei dumitale din Moscova spre a-ţi fi înapoiate, ceea ce voi face şi cu acesta din urmă. Tonul lui Ejov e monoton, şi până la urmă plictisitor, de parcă citeşti un dicţionar enciclopedic, şi aşa va rămâne până ce va învăţa arta scrisului.

Pe data de 6 iulie plec la Ialta, unde cred că voi sta până în septembrie. Acolo e o vreme nemaipomenită, plouă în fiecare zi. Soră-mea e în culmea fericirii. Scrisoarea lui Gorki în legătură cu cele petrecute la Chişinău e, bineînţeles, plăcută, ca tot ce scrie el de altfel, numai că e cam forţată şi-i lipsită de tinereţe. Afară de asta, nu se vede în ea siguranţa lui Tolstoi şi nici nu e destul de scurtă.

În cele nouă volume ale operelor mele, editate de Marks, sunt o mulţime de povestiri pe care dumneata nu le cunoşti. În volumul zece e *Sahalinul.* Şi în curând va apărea volumul unsprezece, cuprinzând povestirile scrise în ultimii ani. Când mi-a cumpărat operele, Marks nici nu bănuia că am scris atât de multe povestiri. Mai târziu şi-a arătat mirarea.

Se vede că se aştepta la cel mult trei sau patru volume.

Te salut şi îţi doresc tot binele. Cu sănătatea o duc binişor, chiar foarte bine deocamdată. Numai când merg la deal sau urc scările mă simt prost.

Adresa mea: Ialta.

Salutări şi plecăciuni Annei Ivanovna.

Al dumitale, A. Cehov

...operele lui Ejov – nume convenţional dat de Cehov revistei liberale „Osvobojdenie”, care apărea în străinătate, redactată de P. Struve.

Articolul lui Gorki, „Despre pogromul de la Chişinău”, care circula în Rusia sub forma unei broşuri litografiate, a fost publicat în revista „Osvobojdenie”, nr. 24, 1903.

445. Către A.S. Suvorin

1 iulie 1903, Naro-Fominskoe

Dumneata citeşti acum proză artistică. Cu această ocazie, ar fi bine să citeşti şi povestirile lui Veresaev. Începe cu *Lizar,* o mică povestire din volumul al doilea. Cred că vei rămâne foarte mulţumit. Veresaev e medic, l-am cunoscut de curând şi mi-a făcut o impresie bună…

446. Către S.P. Deaghilev

12 iulie 1903, Ialta

Mult stimate Serghei Pavlovici, am cam întârziat cu răspunsul, deoarece scrisoarea dumitale n-am primit-o la Naro-Fominskoe, ci aici, la Ialta, unde am sosit zilele trecute şi unde voi sta, probabil, până la toamnă. După ce am citit scrisoarea, m-am gândit mult şi am ajuns la concluzia că oricât de atrăgătoare ar fi propunerea sau invitaţia dumitale, trebuie să-ţi răspund altfel decât am fi dorit, şi eu, şi dumneata.

Nu pot primi să fiu redactor la *Mir iskusstva,* pentru că eu n-am voie să locuiesc la Petersburg, iar revista n-o să se mute la Moscova de dragul meu! A redacta revista prin poştă sau prin telegraf e cu neputinţă, iar ca revista să mă angajeze numai cu numele, n-ar avea niciun rost. Asta e una. În al doilea rând, după cum un tablou trebuie pictat de un singur pictor şi un discurs rostit de un singur orator, şi o revistă trebuie redactată de un singur redactor. Ştii doar că eu nu sunt critic, aşa că aş redacta prost secţia de critică. Pe de altă parte, cum aş putea să lucrez sub acelaşi acoperiş cu D.S. Merejkovski, care crede cu tărie, crede dogmatic, în timp ce eu mi-am pierdut de mult credinţa şi mă uit cu nedumerire la orice intelectual dogmatic. Îl respect pe S. şi-l preţuiesc ca om şi ca scriitor, dar dacă ne-am înhăma amândoi la acelaşi car, l-am trage în direcţii opuse. Oricum, indiferent dacă punctul meu de vedere e greşit sau nu, am fost totdeauna de această părere, şi sunt încredinţat şi astăzi că o revistă are nevoie de un singur redactor şi că, în speţă, *Mir iskusstva* trebuie să fie redactată numai de dumneata. Aceasta e părerea mea şi cred că n-o să mi-o schimb niciodată.

Nu te supăra pe mine, iubite Serghei Pavlovici; sunt sigur că dacă vei mai redacta revista încă vreo patru sau cinci ani, vei ajunge să fii de părerea mea. După cum un tablou sau un poem e opera unui singur artist, o revistă trebuie să fie condusă de un singur om, ca să se simtă o singură voinţă. Aşa s-au petrecut lucrurile până acum la *Mir iskusstva,* aşa e bine, şi ar trebui să le laşi aşa cum sunt.

Îţi doresc tot binele şi-ţi strâng mâna cu putere. La Ialta e răcoare, în orice caz nu e cald. Sunt în culmea fericirii.

O adâncă plecăciune.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui Deaghilev, prin care acesta invita pe Cehov să fie redactor-şef al secţiei literare la revista „Mir iskusstva". Merejkovski urma să fie redactor-şef al secţiei de critică.

Telegrama de felicitare trimisă lui N.G. Korolenko cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani.

447. Către V.G. Korolenko

15 iulie 1903, Ialta

Iubitul şi nepreţuitul meu prieten, astăzi mă gândesc la dumneata cu un sentiment deosebit. Îţi sunt foarte îndatorat şi-ţi mulţumesc din suflet.

Cehov

448. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

28 iulie 1903, Ialta

…Piesa mea tot nu e gata, merge cam anevoie, şi aceasta din cauza lenei mele, vremii minunate şi subiectului dificil – cel puţin aşa-mi explic eu lucrurile. Când va fi gata sau cu puţin înainte, îţi voi scrie sau, şi mai bine, îţi voi telegrafia. Rolul dumitale a ieşit destul de bine, pe cât se pare, deşi mă feresc să-mi dau părerea, deoarece, în general, nu mă pricep să judec piesele la lectură.

Olga e sănătoasă, face băi de mare în fiecare zi şi se îngrijeşte de mine. Sora mea e de asemenea sănătoasă, şi amândouă îţi mulţumesc pentru plecăciuni şi, la rândul lor, îţi trimit salutări. Am văzut ieri pe inginerul scriitor Mihailovski-Garin, care va construi calea ferată din Crimeea. Mi-a spus că are de gând să scrie şi el o piesă…

Este vorba de piesa „Livada de vişini". Cehov nădăjduia că Stanislavski va interpreta rolul lui Lopahin.

Proiectul unei căi ferate de-a lungul litoralului de sud, întocmit de N.G. Garin-Mihailovski, n-a fost realizat.

449. Către B.A. Lazarevski

28 iulie 1903, Ialta

Iubite Boris Alexandrovici, am primit volumul dumitale *Nuvele şi povestiri,* pentru care îţi mulţumesc mult. L-am citit în întregime, şi acum pot să-ţi spun că ai făcut un uriaş pas înainte, şi că eşti vrednic de laudă. Povestirile au aceeaşi factură şi e greu de spus care dintre ele e mai bună. Dar dacă ar fi vorba de ales pe îndelete, cum se alege, de pildă, papa (de la Roma), eu m-aş opri la *Doctorul.* Cartea e bine editată. Limba, pe-alocuri pretenţioasă, pe-alocuri provincială: „Ofiţerii erau geloşi unul pe altul”. Dar ofiţerii nu pot fi geloşi unul pe altul decât din pricina unei femei… Ce-ar mai fi de spus? Deocamdată, atât. Am citit cartea cu plăcere. Îţi doresc tot binele şi-ţi strâng mâna cu putere. Încă o dată, mulţumesc.

Al dumitale, A. Cehov

450. Către K.D. Balmont

5 august 1903, Ialta

Iubite Konstantin Dmitrievici, duc o viaţă de vagabond îmbuibat, trândav şi plictisit. În momentul de faţă sunt la Ialta, şi de aceea *Imnul Soarelui* a făcut exact zece zile până la mine. Eu cred că aceasta e una dintre cele mai frumoase poezii ale dumitale, totuşi n-o să scape de Viktor Alexandrovici. Deocamdată, sunt redactor doar *in spe,* încă nu citesc manuscrise, şi nu cred că voi începe să citesc şi să-mi spun cuvântul asupra lor înainte de anul viitor. Se spune că vei veni la Ialta pe la sfârşitul lui august. Dacă e adevărat, înseamnă că ne vom vedea curând, că vom sta de vorbă şi-ţi voi explica totul.

În momentul de faţă, *Imnul Soarelui* se află la Moscova, l-am trimis împreună cu scrisoarea.

Am primit *Să fim ca Soarele,* am citit-o, şi am dat-o şi altora s-o citească. Nu ţi-am mulţumit la timp, pentru că, în primul rând, nu-ţi cunoşteam adresa, şi în ai doilea, am crezut că volumul mi-a fost trimis de vreun cunoscut, nu de dumneata (cartea nu purta obişnuitul autograf).

Dar nu-i nimic. Niciodată nu e prea târziu să mulţumeşti, iar acum îţi fac trei plecăciuni adânci.

Mă întrebi dacă voi fi în septembrie la Moscova. Îţi răspund: voi fi.

Îţi strâng mâna cu putere.

Târgoveţul din Autka, A. Cehov

Cehov i-a trimis lui V.A. Golţev poezia lui Balmont „Imnul soarelui".

De fapt, Cehov şi-a început colaborarea la „Russkaia mîsl" în vara lui 1903. Oficial, acest lucru s-a anunţat abia în numărul din octombrie al revistei.

451. Către V.A. Golţev

18 august 1903, Ialta

Iubite Viktor Alexandrovici, din tot ce mi-ai trimis – şi ţi-am şi înapoiat astăzi – nu merită atenţie decât o singură bucată: *Care-i cauza?* E o nuvelă bună şi poate fi publicată, numai că sfârşitul trebuie refăcut pe de-a întregul. Spune-i sau scrie-i autorului că scena din vagonul-restaurant e vulgară şi falsă, că primul capitol e de prisos şi că sfârşitul e lung şi de asemenea de prisos. Apoi cere-i permisiunea să se facă abrevieri şi unele corectări în ce priveşte lucrurile mărunte. Repet, nuvela e bună, pe alocuri chiar foarte bună.

Dacă autorul permite să se facă modificări, trimite-mi din nou nuvela. Spune-i să se gândească şi la alt titlu, mai simplu.

Fii sănătos.

Al tău A. Cehov

„Care-i cauza?” – nuvelă de Semionov.

452. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

22 august 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, piesa lui Naidenov e bună, numai că eroul principal, Kuporosov, trebuie transformat într-un om de treabă, senin şi mai bine conturat; decorul trebuie să fie mai modest, fără telefon şi alte banalităţi (decorul face să se trezească nădejdi care nu se realizează); la sfârşitul actului IV, eroii – Teplov şi profesoara – nu trebuie să vorbească despre bani, nici să scrie scrisori. Într-o ambianţă modestă, care să nu ţipe, să nu bată la ochi şi să nu supere urechile, adică în tonuri simple, domoale, chiar foarte domoale, piesa ar putea să aibă mare succes. Aceasta e, în câteva cuvinte părerea mea despre piesă.

Cât despre piesa mea *Livada de vişini* lucrurile stau bine deocamdată. Lucrez câte puţin. Chiar dacă voi mai întârzia un pic, n-o să fie mare nenorocire. Partea care priveşte montarea am redus-o la minimum, nu va fi nevoie de cine ştie ce decoruri, prin urmare nu va trebui să inventăm praful de puşcă. Deocamdată, sănătatea mea e excelentă, nu mi-o doresc mai bună, aşa că pot lucra.

Postul de preşedinte al Consiliului de miniştri e mai curând onorific, un post pe care-l ocupă de obicei miniştrii care şi-au încheiat cariera politică (Bunghe, Durnovo). Prin urmare, cred că nici nu poate fi vorba de dictatura despre care îmi vorbeşti în scrisoare.

Intenţionez să stau toată iarna la Moscova. Cred că voi veni înaintea lui noiembrie. Voi vedea cu plăcere *Azilul de noapte,* pe care nu l-am văzut încă şi *Iuliu Cezar,* pe care-l savurez de pe acum. În actul al II-lea al piesei mele am înlocuit râul cu un paraclis şi o fântână. E mai discret aşa. Te-aş ruga, însă, ca decorul acestui act să reprezinte un drum şi o câmpie într-adevăr verde şi depărtări cât mai întinse, cum nu s-au mai văzut pe scenă.

Domnul să te ocrotească. Am citit scrisoarea Olgăi şi, repet, sunt de părere să se joace piesa lui Naidenov, după ce i se vor face modificări. Mici, nu mari.

Fii sănătos şi vesel. Te îmbrăţişez.

Al tău A. Cehov

...piesa lui Naidenov – „Banii".

...în ce priveşte dictatura – Nemirovici-Dancenko îi scrisese lui Cehov că S.I. Witte a fost numit preşedinte al consiliului de miniştri: „Să vedem ce se va întâmpla acum, când Witte a ajuns mai mare decât Pleve. Să ştii că Witte va instaura dictatura."

453. Către S.A. Alexeev (Naidenov)

29 august 1903, Ialta

Iubite Serghei Alexandrovici, îţi mulţumesc mult că ţi-ai adus aminte de mine şi mi-ai trimis piesa. Nu ţi-am răspuns de-atâta timp, pentru că sunt ocupat acum, scriu şi eu o piesă, iar mai zilele trecute am scris cuiva ce părere am despre *Banii.* Găsesc că piesa e admirabilă, scurtă şi graţioasă, oamenii sunt vii, numai că eu i-aş schimba titlul, i-aş da unul mai simplu, iar decorul l-aş face mai modest, fără telefon, fără luxul acela care-l îndeamnă pe cititor, ca şi pe spectator, să se aştepte la lucruri extraordinare. Apoi l-aş face pe Kuporosov un om de treabă, de treabă cu adevărat, ca să ţi se facă milă de el (de pildă, în scena când apare costumat în Faust), i-aş schimba numele, l-aş pune să se îndrăgostească şi mai tare de profesoară, care-i o femeie bună, iar pe ea aş scuti-o, la sfârşitul piesei, de a vorbi de bani şi de a scrie o scrisoare… Scena de la sfârşit, cu portarul, e foarte bună. Cocotele, reuşite. Soţia şi socrul eroului bine conturaţi, dar cred că pe slujbaşi şi pe muncitori trebuie să-i faci mai buni. Pe scenă, de la un răufăcător te aştepţi totdeauna la ceva extraordinar, altminteri nu te satisface.

Îmi scrii că dai zor cu piesele. De ce te grăbeşti? Dacă vei scrie o piesă la cinci ani, e prea de-ajuns.

În treacăt fie zis, fără îngăduinţa dumitale, ai mei, sora mea şi soţia mea, au citit piesa *Banii* şi le-a plăcut foarte mult.

În noiembrie voi veni la Moscova.

După mine, actul cel mai bun e al doilea, urmează apoi al patrulea. În actul al doilea trebuie să-l modelezi puţin pe erou, să-l faci să crească în ochii spectatorilor ca pictor, şi să fie ceva mai îndrăzneţ.

Răspunde-mi, te rog, ce trebuie să fac cu exemplarul din piesă pe care mi l-ai trimis: să mi-l opresc mie sau să-l trimit cuiva?

Dacă se poate, trimite-mi *Nr 13* şi *Fiul Risipitor.* În cazul când nu se poate, voi aştepta până la noiembrie, când sper să ne vedem.

Îţi strâng mâna cu putere. Sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

…am scris cuiva – lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko. Vezi scrisoarea 452.

„Nr. 13" şi *„Fiul rătăcitor"* – piesele lui Naidenov.

454. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

2 septembrie 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, îţi mulţumesc pentru scrisoare. Îmi pare foarte rău că suntem în divergenţă de păreri în ce priveşte piesa lui Naidenov. Într-adevăr, are oarecare asemănare cu *Singuraticii* în actul al doilea. Kuporosov nu e chiar atât de reuşit, dar asta nu are prea mare importanţă. Ceea ce e important e să avem o piesă în care să se simtă autorul. Piesele pe care le citim în zilele noastre n-au autor, de parcă ar fi confecţionate în aceeaşi fabrică şi de aceeaşi maşină, pe când în ale lui Naidenov se simte autorul.

Dacă pleci la Teatrul Mic, după cum îmi scrii, să ştii că o să-ţi pară rău. Nu uita că te-ai dezobişnuit de Rîbakov şi de Leşkovskaia şi că, oricât de bine ar juca ei, ţie or să-ţi pară stângaci şi dezlânaţi. Nu, rămâi la teatrul tău!

Piesa mea va fi gata curând (dacă voi continua să lucrez cum am lucrat până astăzi), fii liniştit. Mi-a fost greu, chiar foarte greu să scriu actul al doilea, dar am impresia că mi-a reuşit. Îi voi pune subtitlul: comedie.

Cu sănătatea o duc binişor, nu mă plâng. Mă gândesc cu drag la iarna pe care sper s-o petrec la Moscova.

Multă sănătate şi numai bine. Rolul mamei din piesa mea îl va juca Olga, dar nu mă încumet să hotărăsc cine va juca rolul fiicei – o fată de vreo 17-18 ani, tânără şi subţirică. În sfârşit, vom vedea.

O adâncă plecăciune. Te îmbrăţişez.

Al tău A. Cehov

Nemirovici-Dancenko îi scrisese lui Cehov: „Zilele trecute, câţiva actori de la Teatrul Mic, în cap cu regizorul, căutau să-mi demonstreze cu multă aprindere că eu sunt obligat să-mi joc piesele la ei. Mi se pare că au dreptate…”

455. Către M.A. Cilenov

13 septembrie 1903, Ialta

Iubite Mihail Alexandrovici, e adevărat că vara asta m-am simţit foarte bine, am fost sănătos şi am lucrat câte puţin. Dar acum o săptămână m-am îmbolnăvit şi acum lâncezesc, nu fac nimic şi încerc să mă pun la adăpost de frigul care a început să asalteze Ialta din primele zile ale lui septembrie.

Piesa e aproape gata, ar trebui s-o transcriu, dar mă împiedică boala. Nu sunt în stare nici să dictez.

Mulţumesc mult pentru scrisoare. Aveam de gând să plec în octombrie la Moscova şi să stau acolo toată iarna, după recomandaţia lui Ostroumov.

Aş dori să stau de vorbă cu dumneata despre Mecinikov. E un om mare. Oare vaccinul lui îndreptăţeşte nădejdile care se pun în el?

Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc succes deplin. Sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

În scrisoare e vorba de piesa „Livada de vişini”.

456. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

10 octombrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, nu te supăra! Transcriu piesa pe curat pentru a doua oară, de aceea am întârziat. Ţi-o trimit peste *trei* zile. Fii liniştit!

Al dumitale, A. Cehov

Peste trei zile, negreşit.

457. Către O.L. Knipper

12 octombrie 1903, Ialta

Aşadar, mânzişorule, trăiască răbdarea mea şi a voastră! Piesa e gata, e gata definitiv, şi mâine seara sau cel mai târziu în dimineaţa zilei de 14, va fi expediată la Moscova. Tot atunci îţi voi trimite şi câteva instrucţiuni. S-ar putea să fie nevoie de unele modificări, însă, cred, neînsemnate. Cusurul piesei mele e că n-a fost scrisă dintr-o răsuflare, ci cu pauze lungi, chiar foarte lungi, încât trebuie să se fi simţind în ea oarecare tărăgăneală. Dar, vom vedea.

Cu sănătatea, încep a mă îndrepta, nu mai tuşesc atât de mult şi nu mai alerg. Bineînţeles că, de la plecarea Maşei, masa nu mai e aşa de bună: astăzi, de pildă, mi s-a dat la prânz friptură de berbec, ceea ce n-am voie să mănânc acum, aşa că am rămas fără felul al doilea. În schimb, mănânc o cremă de fructe foarte bună. Jambonul e foarte sărat, nu se poate mânca. Mănânc şi ouă.

Dacă ai şti, draga mea, cu câtă greutate am scris piesa asta!

Spune-i lui Vişnevski să-mi caute un loc la accize. Am scris un rol pentru el, numai, mă tem că, după Antonio, rolul pe care l-a scris Anton i se va părea stângaci şi lipsit de graţie. De altfel, va juca rolul unui aristocrat. Rolul tău e bine conturat numai în actul al treilea şi în primul, în celelalte e doar schiţat. Nu-i nimic, eu unul nu-mi pierd curajul. Lui Stanislavski ar trebui să-i fie ruşine să se teamă. Doar a început cu atâta îndrăzneală, pe Trigorin l-a jucat cum a vrut, şi acum şi-a lăsat nasul în jos pentru că nu-l laudă Efros!

Hai, păsăruico, nu fi supărată pe mine, pentru Dumnezeu! Doar eu te iubesc şi te voi iubi mereu, aş putea chiar să te şi bat. Te îmbrăţişez şi te sărut.

Al tău A.

Cehov intenţiona să-i încredinţeze lui Vişnevski rolul lui Gaev din „Livada de vişini".

Antonio - rolul interpretat de Vişnevski în piesa „Iuliu Cezar".

...nu-l laudă Efros - care l-a lăudat pe Stanislavski pentru felul cum a interpretat rolul lui Brutus în „Iuliu Cezar".

458. Către O.L. Knipper

14 octombrie 1903, Ialta

…Prin urmare, am expediat piesa şi cred că vei primi-o odată cu această scrisoare. Anexez şi un plicuşor, să-l desfaci numai după ce vei citi piesa.

Şi îndată ce vei citi-o, să-mi telegrafiezi. Nu uita să i-o dai şi lui Nemirovici, şi să-l rogi să-mi telegrafieze şi el, ca să vă cunosc părerea. Roagă-l să păstreze secretul asupra piesei, să nu intre pe mâna lui Efros sau a altora înainte de a fi pusă în scenă. Nu-mi plac discuţiile inutile.

Scrisorile tale nu sunt vesele, se vede că nu eşti în apele tale. Nu e bine aşa, sufleţelul meu. Astăzi n-am primit nimic de la tine. Dacă la teatru nu merge totul pe roate, trebuie să ştii că insuccesul e ceva foarte firesc şi că va veni negreşit o vreme când un an sau doi nu veţi avea decât insuccese. Să nu vă pierdeţi curajul. Ultimii ani, Stanislavski s-a ţinut tare, acum însă i-au închis gura, şi şi-a lăsat şi el nasul în pământ.

Cu sănătatea o duc bine. Alaltăseară începuse să mă doară stomacul, ieri toată ziua mi-a fost rău, dar astăzi totul e în regulă. Deocamdată am renunţat la ouă şi mi-am redus la jumătate raţia zilnică. Ieri a fost la mine Altschüller, m-a examinat şi mi-a permis să fac o plimbare cu trăsura până în oraş. Nu te-am plictisit cu discuţia mea medicală? Nu?

Am citit în ziare că firul telegrafic Moscova-Harkov e deranjat, prin urmare telegrama mea va întârzia mult. Mâine mă apuc să scriu, pe îndelete, o povestire. Parcă nu-mi vine a crede că nu mai am de lucru la piesă. Mă crezi? Am transcris-o pe curat de două ori. A îmbătrânit bărbatul tău, aşa că, dacă-ţi faci rost de vreun curtezan, eu nu mai am dreptul să protestez.

Dacă aveţi de gând să puneţi în scenă ceva nou, scrie-mi şi mie, draga mea, scrie-mi de toate.

Îţi doresc sănătate, mânzişorul meu. Să citeşti piesa cu atenţie, auzi? Şi în piesă am un mânzişor. Te binecuvântez şi te îmbrăţişez de nenumărate ori. Dumnezeu cu tine!

Al tău A.

1) Rolul Liubovei Andreevna îl vei juca tu, pentru că nu există altcineva. Nu e îmbrăcată luxos, dar cu mult gust. E o femeie inteligentă, foarte bună, cam distrată; se alintă la toată lumea şi zâmbetul nu-i dispare de pe faţă.

2) Rolul Aniei trebuie să-l joace neapărat o actriţă tinerică.

3) Pe Varia ar putea s-o ia Maria Petrovna.

4) Gaiev e pentru Vişnevski. Roagă-l să se uite la câteva partide de biliard şi să-şi noteze cât mai mulţi din termenii

acestui joc. Eu nu joc biliard sau am jucat cândva, dar am uitat tot şi în piesă am scris termenii la întâmplare. Mai târziu o să mă înţeleg eu cu Vişnevski şi îi voi scrie cum trebuie.

5) Rolul lui Lopahin îi va juca Stanislavski.

6) Studentul Trofimov – Kacealov.

7) Simeonov-Pişcik – Gribunin.

8) Charlotte – semn de întrebare. În actul al patrulea, voi mai adăuga câteva cuvinte la rolul ei; ieri, în timp ce transcriam actul IV, mă durea stomacul şi n-am putut scrie nimic nou. În actul acesta, Charlotte trebuie să facă un truc cu galoşii lui Trofimov, ceea ce Raievskaia n-ar fi în stare. Pentru rolul Charlottei ar fi nevoie de o actriţă plină de haz.

9) Pe Epihodov – poate că ar vrea să-l joace Lujski.

10) Firs – Artem.

11) Iaşa – Moskvin.

Dacă piesa va fi găsită bună, spune-le că voi face toate modificările cerute de scenă. Timp am, deşi trebuie să-ţi mărturisesc că grozav m-am plictisit de piesă. Dacă ceva nu e limpede pe undeva, scrie-mi.

Casa e o casă veche boierească, locatarii ei au dus cândva o viaţă foarte largă şi lucrul acesta trebuie să se simtă din felul cum e aranjat interiorul – luxos şi agreabil.

Varia e cam necioplită şi cam prostuţă, însă e foarte bună…

În plic se afla lista cu distribuţia rolurilor din „Livada de vişini”, listă care figurează la sfârşitul acestei scrisori.

459. Către O.L. Knipper

17 octombrie 1903, Ialta

…Trebuie să refac şi să adaug câte ceva la piesă, dar pentru toate astea mi-ar ajunge exact 15 minute. Actul IV nu-i şlefuit, am ceva de revăzut în actul II şi poate de schimbat 2-3 cuvinte la sfârşitul actului III, care prea seamănă cu sfârşitul *Unchiului Vanea.*

Dacă piesa n-o să intre acum, să nu te descurajezi, mânzişorule, şi să nu fii amărâtă: până într-o lună o refac, aşa că n-ai s-o mai recunoşti. Doar am scris-o într-un timp chinuitor de lung, cu pauze fără sfârşit, cu deranjamente de stomac, cu tuse…

460. Către O.L. Knipper

21 octombrie 1903, Ialta

…Astăzi am primit o telegramă de la Alexeev, în care îmi spune că piesa e genială! Asta înseamnă a întrece măsura laudelor şi a reduce la jumătate succesul pe care l-ar fi putut avea în condiţii fericite. Nemirovici nu mi-a trimis încă lista actorilor distribuiţi în piesă şi mă cam tem. Deja mi-a telegrafiat că Ania seamănă cu Irina; se vede că vrea să dea rolul Aniei Mariei Feodorovna. Iar Ania seamănă cu Irina, cum semăn eu cu Burdjalov. Mai întâi de toate, Ania e un copil, e veselă până la sfârşit, nu cunoaşte viaţa şi nu plânge niciodată, afară de actul II. Dar şi atunci i se umplu doar ochii de lacrimi, pe când M. F. o să scâncească tot timpul, şi apoi e şi bătrână. Cine o joacă pe Charlotte?

Eu mă simt binişor, deşi tusea tot nu m-a lăsat. Tuşesc mai mult decât anul trecut pe vremea asta.

Voi veni la Moscova în primele zile ale lui noiembrie, iar mama pe la mijlocul sau la sfârşitul lui noiembrie; aici se plictiseşte cumplit.

Alexandr Pleşceev va edita la Petersburg o revistă de teatru în genul lui *Teatr i iskusstvo.* O să-l înghită pe Kugel. În ianuarie o să-i trimit să-mi publice un vodevil. De mult vreau să scriu un vodevil ceva mai tâmpit.

Când încep repetiţiile piesei? Scrie-mi, sufleţelule, nu mă chinui. Telegrama ta a fost aşa de scurtă, încât măcar acum caută să-mi scrii mai pe larg. Doar aici trăiesc ca în exil. […]

Oare când o să-mi parvină odată scrisoarea ta? Sunt nerăbdător să aflu amănunte despre piesă, nerăbdare pe care ai înţelege-o şi tu dacă ai sta, ca mine, în această Siberie caldă. La drept vorbind, am început a mă obişnui şi cu Ialta, şi s-ar putea să mă deprind să lucrez şi aici…

Stanislavski îi expediase lui Cehov următoarea telegramă: „Chiar acum am terminat lectura piesei. Sunt zguduit. Nu-mi pot veni în fire. Sunt în culmea entuziasmului. Consider piesa drept cea mai reuşită lucrare din tot ce-ai scris până acum. Îl felicit din inimă pe genialul autor. Simt, preţuiesc fiecare cuvânt.

Îţi mulţumesc pentru marea desfătare prilejuită şi pentru cea viitoare. Multă sănătate. Alexeev."

…o *revistă de teatru* – „Peterburgski dnevnik teatrala".

461. Către O.L. Knipper

28 octombrie 1903, Ialta

…Îmi scrii că Vişnevski nu poate să-l joace pe Gaev. Atunci cine? Stanislavski? Dar cine-l joacă atunci pe Lopahin? Lui Lujski nu i se poate încredinţa rolul acesta sub niciun motiv. Ori l-ar juca searbăd, ori l-ar trivializa. El e bun să-l joace pe Epihodov. Nu, să nu mi-l nedreptăţiţi pe Vişnevski!

E tot mai frig, începe să miroasă a iarnă. Ieri a fost la noi Olga Mihailovna cea lungă, a vorbit despre dragoste şi a promis că ne trimite scrumbii.

Pe aici, absolut nimic nou. Mă scol dimineaţa, îmi petrec ziua te miri cum, iar seara mă culc şi adorm imediat, asta-i tot. Nu vine la mine aproape nimeni.

Nemirovici îmi scrie că în piesa mea sunt prea multe lacrimi şi, pe alocuri, vulgarităţi. Scrie-mi, draga mea, ce găseşti tu că n-ar fi potrivit şi ce spun şi ceilalţi, şi eu voi reface. Doar este timp destul, aş putea să refac şi un act întreg! Zici că Pişcik le-a plăcut actorilor? Îmi pare foarte bine. Eu cred că Gribunin o să-l joace minunat…

Olga Mihailovna – Soloviova.

462. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

23 octombrie 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, când am dat la teatrul vostru piesa *Trei surori,* în *Novosti dnea* a apărut informaţia aceea care ne-a indignat pe amândoi, şi pe tine şi pe mine. Am vorbit atunci cu Efros şi el mi-a dat cuvântul că lucrurile n-or să se mai repete. Şi acum, citesc deodată că Ranevskaia stă cu Ania în străinătate, că trăieşte cu un franţuz, că actul al treilea se petrece undeva într-un hotel, că Lopahin e un chiabur, un ticălos etc. etc. Ce puteam să cred? Cum puteam să-mi închipui că ai vreun amestec aici? În telegramă il vizam numai pe Efros, numai pe el îl învinuiam, şi mi s-a părut ciudat, şi nu-mi venea să-mi cred ochilor, când ţi-am citit telegrama şi am văzut că iei asupra ta toată vina! Sunt mâhnit că m-ai înţeles greşit, şi încă şi mai mâhnit că s-a putut întâmpla o asemenea neînţelegere. Dar să uităm cât mai curând povestea asta. Spune-i lui Efros că am rupt orice legături cu el, iar pe tine te rog să mă ierţi dacă am cam întrecut măsura în telegramă. Şi cu asta basta.

Am primit astăzi o scrisoare de la soţia mea – cea dintâi, cu privire la piesă. Acum aştept cu nerăbdare scrisoarea ta. Scrisorile fac cam 4-5 zile pe drum – e îngrozitor!

De câtva timp sufăr de un deranjament de stomac şi tuşesc. Intestinele parcă s-au mai vindecat, dar tusea nu mă slăbeşte şi nu ştiu ce să fac: să plec la Moscova sau să rămân aici. Şi tare aş vrea să asist la repetiţii, să văd şi eu. Mi-e frică de Ania, să nu-şi ia un ton plângăreţ (nu înţeleg de ce găseşti că seamănă cu Irina), mi-e frică, de asemenea, că n-o s-o joace o actriţă tânără. În piesa mea, Ania nu plânge şi nici nu vorbeşte plângăreţ. În actul al doilea se umplu ochii de lacrimi, dar tonul rămâne tot vesel şi vioi. De ce susţii în telegramă că în piesa mea mai toţi eroii plâng? Care-s aceia? Numai Varia plânge, pentru că e plângăreaţă de felul ei, însă lacrimile Variei nu trezesc în spectator un sentiment de mâhnire. Întrebuinţez deseori expresia „printre lacrimi”, dar e vorba doar de starea de spirit a personajelor, nu de lacrimi adevărate. Iu actul al doilea nu există niciun cimitir.

Eu duc o viaţă singuratică, ţin regim, tuşesc, uneori mă înfurii, de citit nu mai citesc, pentru că m-am plictisit – asta-i viaţa pe care o trăiesc.

Încă n-am văzut *Stâlpii societăţii,* nici *Azilul de noapte,* nici *Iuliu Cezar.* Dacă m-aş duce acum la Moscova, m-aş desfăta o săptămână întreagă.

Începe a fi frig şi aici. Fii sănătos, fii liniştit şi nu te supăra. Aştept scrisori. Nu o scrisoare, ci scrisori.

Al tău A. Cehov

Piesa va fi publicată, probabil, în culegerea lui Gorki.

...şi acum citesc deodată... – recenzia lui N.E. Efros asupra „Livezii de vişini" a fost publicată fără semnătură în ziarul „Novosti dnea", 1903, nr. 7315, din 19 octombrie. Subiectul „Livezii de vişini" era redat inexact.

463. Către O.L. Knipper

25 octombrie 1903, Ialta

…Nu, nu m-am gândit deloc s-o fac pe Ranevskaia o femeie cuminţită. Pe o femeie ca asta numai moartea ar putea-o cuminţi! Dar poate că n-am înţeles ce vrei să spui. Ranevskaia nu e greu de jucat, însă trebuie să prinzi de la început tonul just, să-ţi alegi un zâmbet şi un fel de a râde, şi să ştii să te îmbraci. Dar eu sunt sigur că tu vei izbuti în toate, numai să te tragă inima şi să fii sănătoasă…

464. Către O.L. Knipper

28 octombrie 1903, Ialta

…Rolul lui Pişcik trebuie să-l joace Gribunin. Ferească Dumnezeu să i se încredinţeze lui Vişnevski! Pe Firs să-l joace Artem, pe Iaşa – Moskvin sau Gromov, care ar scoate un Iaşa foarte original, dar bineînţeles că Moskvin e mai potrivit. Dacă Maria Petrovna ar accepta s-o joace pe Charlotte ar fi cât se poate de bine! M-am gândit la asta, dar n-am îndrăznit să spun. Nu-i nimic că e firavă şi mică de stat. Pentru rolul Aniei e prea bătrână. Dar lucrul principal e ca nu cumva să-l joace Vişnevski pe Pişcik, ferească Dumnezeu! Pe Leonidov nu-l cunosc. Rolul negustorului nu trebuie să-l joace decât Konst[antin] Serg[heevici]. Doar nu-i un negustor în înţelesul banal al cuvântului, trebuie să vă daţi seama de asta!

Parcă-i un făcut, teatrul vostru nu-mi scrie nimic. Nici măcar repertoriul nu mi-l trimite şi nici nu mi l-a trimis, doar n-o să spun minciuni.

Prin urmare, *Nr. 13* al lui Naidenov a căzut! Ce să-i fac, trebuia să mă asculte: să scrie o piesă în cinci ani, nu mai des. Doar *Copiii lui Vaniuşin* or să-l mai hrănească încă multă vreme, aşa că făcea bine dacă nu se grăbea.

Efros continuă să dea semne de viaţă. Orice ziar din provincie ai răsfoi, peste tot dai de hotel, de Ceaev…

Ai fost la Teleşov? L-ai ascultat? Ei, acum n-ai decât să te superi pe mine că nu-mi citesc piesele şi povestirile! Dar dacă masa a fost bună, se poate ierta totul. Şi, fiindcă veni vorba, de mult n-am mai luat o masă ca lumea! I-am scris lui Gorki că vreau să-mi public piesa în culegerea lui. Mi-a oferit 1500 ruble de coală. Atunci, de unde 7000? Doar piesa n-are decât două coli…

465. Către O.L. Knipper

30 octombrie 1903, Ialta

Vezi pe ce hârtie îţi scriu, mânzişorule? Nu înţeleg deloc ce-i cu alegerea mea în Asociaţia iubitorilor de literatură. Dacă m-au ales preşedinte, atunci de ce „temporar”, şi dacă e „temporar”, pe cât timp? Dar mai ales nu ştiu cui să-i mulţumesc, cui să-i scriu? Zilele trecute am primit o adresă, mâzgălită cu un scris mizerabil şi semnată de un oarecare Kallaş. Nu era scrisă pe un formular, se vede că nu era ceva oficial, iar cum îl cheamă pe acest Kallaş şi unde stă habar n-am. De aceea n-am mulţumit nici până acum pentru alegere.

Stanislavski va fi un foarte bun şi original Gaev. Dar atunci, cine-l va juca pe Lopahin? Doar Lopahin e rolul central al piesei. Dacă nu reuşeşte, înseamnă că piesa va cădea. Pe Lopahin nu trebuie să-l joace un palavragiu, el nu trebuie să arate ca un negustor. Lopahin e un om blajin. Gribunin nu merge, el trebuie să-l joace pe Pişcik. Să vă ferească Dumnezeu să-i daţi rolul lui Pişcik lui Vişnevski! Dacă nu-l joacă pe Gaev, atunci el n-are alt rol în piesa mea, aşa să-i spui. Sau, ştii ceva? Oare n-ar vrea să-l încerce pe Lopahin? Îi voi scrie lui Konst. Sergheevici. Am primit ieri o scrisoare de la el.

Grajdanin-ul de astăzi scutură Teatrul de Artă pentru *Iuliu Cezar*. […]

Dacă Moskvin vrea să-l joace pe Epihodov, eu sunt foarte mulţumit. Dar atunci ce-i dăm lui Lujski?

Să mă mai gândesc puţin, şi poate să vin la Moscova, ca nu cumva Nemirovici, din consideraţiuni politice, să împartă rolurile Andreevei. O. Alexeevei etc.

Mi-e urât şi nu pot lucra. Vremea e mohorâtă, e frig, în odăi se simte căldura sobelor…

După cum văd, degeaba m-am grăbit să termin piesa, mi-aş mai fi putut bate capul cu ea încă vreo lună de zile…

466. Către K.S. Alexeev (Stanişlavski)

30 octombrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare, de asemenea şi pentru telegramă. Pentru mine, scrisorile au mare preţ acum: mai întâi, pentru că sunt singur-singurel. Şi apoi pentru că, deşi v-am trimis piesa de trei săptămâni, abia ieri am primit o scrisoare de la dumneata şi, dacă n-ar fi fost soţia mea, n-aş fi ştiut absolut nimic de soarta piesei, şi cine ştie ce mi-ar fi putut trece prin minte. Cât timp scriam rolul lui Lopahin, îmi ziceam că e un rol pentru dumneata. Dar dacă dintr-o cauză sau alta nu-ţi surâde, atunci ia-l pe Gaev. E drept, Lopahin e negustor, dar e un om de treabă din toate punctele de vedere şi de aceea trebuie să aibă o atitudine decentă, civilizată, fără fasoane şi fără meschinării, şi eram sigur că dumneata ai fi interpretat strălucit acest rol, care e rolul central al piesei. Dacă-l iei pe Gaev, atunci dă-l pe Lopahin lui Vişnevski. Nu va fi un Lopahin artistic, dar nici unul meschin. Din rolul acesta, Lujski ar face un străin glacial, iar Leonidov un mic chiabur. La alegerea unui actor pentru acest rol, nu trebuie să treceţi cu vederea faptul că pe Lopahin îl iubeşte Varia, o fată serioasă şi evlavioasă, care n-ar iubi pe un mic chiabur oarecare.

Tare aş dori să vin la Moscova, dar nu ştiu cum să fac. E din ce în ce mai frig, eu nu mai ies aproape deloc din casă, m-am dezobişnuit de aer şi tuşesc. Nu mi-e frică de Moscova şi nici de călătorie, mi-e frică doar că trebuie să aştept la Sevastopol de la orele 2 până la 8, şi încă într-o societate înspăimântător de plictisitoare. Răspunde-mi ce rol vrei să iei. Soţia mea mi-a scris că Moskvin ar vrea să-l joace pe Epihodov. Foarte bine, piesa n-ar avea decât de câştigat.

Salutări şi o adâncă plecăciune Mariei Petrovna; şi ei şi dumitale vă urez tot ce-i mai bun pe lume. Multă sănătate şi voie bună.

Eu n-am văzut încă nici *Azilul de noapte,* nici *Stâlpii* şi nici *Iuliu Cezar.* Şi tare aş vrea să le văd.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea şi telegrama lui Alexeev, care îşi arăta entuziasmul cu privire la „Livada de vişini".

467. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

2 noiembrie 1903, Ialta

Iubite VIndimir Ivanovici, am primit două scrisori de la tine în aceeaşi zi. Îţi mulţumesc nespus de mult! Eu nu beau bere, ultima oară am băut în iulie, iar miere n-am voie să mănânc, pentru că îmi face dureri de stomac. Şi acum, cu privire la piesă.

1) Pe Ania poate s-o joace oricine, chiar şi o actriţă cu totul necunoscută, cu condiţia să fie tânără, să arate ca o fetiţă şi să vorbească cu un glas proaspăt şi sonor. Nu e un rol important.

2) Varia e un rol mai serios. Ar fi bine să-l primească Maria Petrovna. Dacă nu-l joacă M[aria] P[etrovna], personajul va apărea lipsit de relief şi vulgar, şi în cazul acesta va trebui să-l refac, să-l mai îndulcesc. M[aria] P[etrovna] nu s-ar repeta, în primul rând, pentru că are talent, şi în al doilea rând, pentru că Varia nu seamănă deloc nici cu Sonia, nici cu Nataşa. E mai curând o călugăriţă îmbrăcată în rochie neagră, prostuţă, plângăreaţă etc. etc.

3) Gaev şi Lopahin – aceste roluri să le încerce şi să se oprească la unul dintre ele Konst[antin] Serg[heevici]. Dacă se opreşte la Lopahin şi dacă rolul acesta îi reuşeşte, piesa va avea succes. Şi dimpotrivă: dacă Lopahin va fi interpretat de un actor şters şi va ieşi şters, atunci şi rolul şi piesa se vor duce de râpă.

4) Pişcik să fie jucat de Gribunin. Ferească Dumnezeu să i se încredinţeze rolul acesta lui Vişnevski.

5) Charlotte e un rol important şi, bineînţeles, nu poate fi încredinţat Pomealovei. Muratova poate că ar fi bine, însă n-ar avea haz. Rolul acesta ar fi pentru d-na Knipper.

6) Pe Epihodov, dacă-l vrea Moskvin, eu n-am nimic împotrivă. Va ieşi un Epihodov admirabil. Credeam că-l va juca Lujski.

7) Firs – Artem.

8) Duniaşa – Haliutina.

9) Iaşa. Să-l ia Alexandrov, despre care-mi scrii, dacă e vorba de ajutorul de regizor de la voi. Moskvin ar fi un Iaşa minunat. Nici împotriva lui Leonidov n-aş avea nimic de spus.

10) Un trecător – Gromov.

11) Şeful de gară care declamă în actul al treilea *Păcătoasa* – un actor cu glas adânc, de bas.

Charlotte vorbeşte o limbă rusă curată, nu stricată, doar din când în când rosteşte pe *i* mut de la sfârşitul cuvintelor şi încurcă genul adjectivelor. Pişcik e rus, un moşneag ros de podagră, de bătrâneţe şi de îmbuibare, gras, îmbrăcat cu podiovcă (*à la*

Simov) şi cu cizme fără tocuri. Lopahin poartă vestă albă şi ghete galbene, păşeşte cu paşi mari, totdeauna în linie dreaptă, bălăbănindu-şi braţul, îngândurat. Poartă părul lung şi de aceea îşi aruncă mereu capul pe spate. Adâncit în gânduri, îşi piaptănă barba, dindărăt înainte, adică de la gât spre bărbie. Trofimov pare senin. Varia poartă o rochie neagră cu cordon lat.

Sunt trei ani de când lucrez la *L[ivada] de v[işini]*, şi de trei ani vă tot spun să căutaţi o actriţă pentru rolul Liubovei Andreevna. Acum n-aveţi decât să vă chinuiţi cu pasienţa asta, care nu vă iese cu niciun chip.

Cât despre mine, mă aflu în cea mai idioată situaţie: stau singur cuc aici şi nu ştiu de ce stau. Degeaba spui că, deşi munceşti numai tu, teatrul e *Teatrul Stanislavski.* Lumea numai despre tine vorbeşte, despre tine scrie. În timp ce pe Stanislavski îl batjocoreşte pentru *Brutus.* Dacă pleci tu, plec şi eu. Gorki e mai tânăr decât noi, el îşi are viaţa lui… Însă, în ce priveşte teatrul de la Nijni-Novgorod, e o simplă fantezie. Gorki va încerca, va adulmeca şi se va lăsa păgubaş. În treacăt fie zis, teatrele populare, ca şi literatura populară, nu sunt decât o prostie, un fel de acadele populare. Nu trebuie să-l coborâm pe Gogol până la popor, ci să ridicăm poporul până la Gogol.

Tare m-aş mai duce acum la „Ermitage", să mănânc o cegă şi să beau o sticlă cu vin! Cândva beam *solo* o sticlă de şampanie şi nu mă îmbătăm, apoi beam coniac şi nici atunci nu mă îmbătăm.

O să-ţi mai scriu. Până una-alta, îţi fac o adâncă plecăciune şi-ţi mulţumesc. A murit tatăl lui Lujski? Am citit azi în ziare.

De ce ţine Maria Petrovna să joace numaidecât rolul Aniei? Şi de ce crede Maria Feodorovna că e prea nobilă pentru rolul Variei? Doar a jucat în *Azilul de noapte!* Dar să le lăsăm în plata Domnului. Te îmbrăţişez şi-ţi doresc sănătate.

Al tău A. Cehov

Distribuţia definitivă a rolurilor în piesa „Livada de vişini": Lopahin – Leonidov, Gaev – Stanislavski, Trofimov – Kacealov, Pişcik – Gribunin, Firs – Artem, Epihodov – Moskvin, Iaşa – Alexandrov, un trecător – Gromov, declamatorul – Zagarov, Ranevskaia – Knipper, Ania – Lilina, Varia – Andreeva, Charlotte – Muratova, Duniaşa – Haliutina şi Adurskaia.

468. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

5 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, casa din piesă e o casă mare, cu etaj. Doar în actul al treilea e vorba de o scară care duce jos. Deşi, la drept vorbind, actul al treilea mă tulbură mult. Efros s-a apucat şi a povestit subiectul piesei în *Novosti dnea.* Mai târziu, într-unul dintre numerele mai recente, a susţinut (cu destulă neruşinare, fie vorba între noi), bazându-se pe scrisoarea lui Vladimir Ivanovici, pe care o publica în acelaşi număr, că actul al treilea se petrece „într-un hotel oarecare". Vl[adimir] Iv[anovici] îmi scrie că „în linii generale şi esenţiale, Efros a redat piesa corect". Se vede treaba că în piesă s-a strecurat o *greşeală.* Acţiunea actului al treilea se petrece într-un *salon,* nu „într-un hotel". Dacă în text e scris hotel, lucru de care nu mă mai îndoiesc acum, după scrisoarea lui Vl[adimir] Iv[anovici], telegrafiază-mi, te rog. Trebuie să corectez, nu pot lăsa în piesă greşeli grosolane, care o schilodesc.

Casa trebuie să fie mare, impunătoare, din bârne (în genul casei lui Aksakov, pe care, dacă nu mă înşel, S. T. Morozov o cunoaşte) sau de piatră, lucrul acesta n-are importanţă. O casă foarte veche şi foarte mare, din cele pe care vilegiaturiştii nu le închiriază niciodată. De obicei, acest fel de case se dărâmă, iar materialul se întrebuinţează la ridicarea de vile. Mobilierul e şi el vechi, de stil, în bună stare. Sărăcia şi datoriile au lăsat mobila neatinsă.

Când cineva vrea să cumpere o asemenea casă, îşi face următoarea socoteală: e mai ieftin şi mai uşor să-ţi faci o casă nouă, mai mică, decât să repari o ruină ca asta.

Ciobanul dumitale cântă frumos. Şi e exact ceea ce trebuie.

De ce nu-ţi place *Iuliu Cezar*? Mie unuia îmi place tare mult şi abia aştept s-o văd la teatrul dumitale. Probabil că nu e tocmai uşor de jucat?! Aici, la Ialta, se spune că are un succes colosal, nemaipomenit, şi cred că încă mult timp o s-o jucaţi cu casa închisă.

Astăzi am primit de la dumneata două scrisori: una mică şi alta mai mare. Îţi mulţumesc frumos şi-ţi strâng mâna cu căldură. O adâncă plecăciune dumitale şi Mariei Petrovna. Fii sănătos.

Al dumitale, A. Cehov

Comunică-mi adresa dumitale de acasă.

Ciobanul dumitale – Stanislavski îi scrisese lui Cehov: „Astă-vară am imprimat cu ajutorul fonografului cântecul pe care-l cânta ciobanul din corn. Ştii, ciobanul acela de la Liubimovka, care-ţi plăcea atât de mult… Acum cilindrul acesta o să ne prindă tare bine pentru «Livada de vişini»."

469. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

10 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, nici vorbă că în actele al treilea şi al patrulea poate să rămână acelaşi decor, şi anume holul şi scara. Şi în general, în privinţa decorurilor, te rog să nu te sfieşti şi să faci cum crezi, eu mă supun. De obicei, când sunt în teatrul dumitale, mă uit uluit, cu gura căscată. Prin urmare, nici vorbă că ceea ce vei face dumneata va fi excelent, va fi de o sută de ori mai bine decât ceea ce aş putea imagina eu.

Dunia şi Epihodov stau în picioare în faţa lui Lopahin, nu stau jos. Lopahin are o atitudine degajată, de boier, servitorilor le spune „tu", iar aceştia îi spun lui „dumneavoastră".

Serghei Savvici a plecat în Japonia… pentru Russki listok? Mai bine pleca în Lună să caute cititori pentru revista lui, că pe pământ n-o să găsească! Ai citit piesele lui? Dacă pleca în Japonia să scrie şi să editeze o carte despre această ţară, foarte bine făcea. Unde mai pui că i-ar fi dat şi o ocupaţie pentru toată viaţa!

Numai Olga e de vină că nu-s până acum la Moscova. Ne-am înţeles să nu plec de aici până nu mă cheamă ea.

Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi mulţumesc din suflet pentru scrisoare.

Al dumitale A. Cehov

Încă n-am văzut *Azilul de noapte, Stâlpii societăţii* şi *Iuliu Cezar*. Asta înseamnă că în fiecare seară mă voi îngrămădi şi eu printre spectatorii dumneavoastră.

Stanislavski îi scrisese lui Cehov că S. S. Mamontov pleacă în Japnia în calitate de corespondent special al ziarului „Russki listok". În scrisoarea următoare, Stanislavski i-a scris că Mamontov a plecat ca trimis al lui „Russkoe slovo", nu al lui „Russki listok".

470. Către V. L. Kign-Dedlov

noiembrie 1903, Ialta

Mult stimate Vladimir Ludvigovici, am primit de la dumneata, pe neaşteptate, două cărţi şi o scrisoare şi mărturisesc că nu ştiu ce cuvinte să folosesc ca să-mi exprim cea mai sinceră şi mai cordială recunoştinţă. Am luat în mână *Simple povestiri,* şi le-am citit pe toate dintr-o răsuflare. Se simte în ele un spirit vechi, de altădată, dar au şi ceva nou, un suflu proaspăt, foarte sănătos. *Povestirile lirice* le voi citi astăzi.

Eu sunt mereu bolnav, încep să îmbătrânesc, mă plictisesc aici, la Ialta, mă uit cum trece viaţa pe lângă mine şi simt că-mi scapă multe lucruri pe care eu, ca scriitor, ar trebui să le observ. Totuşi văd, şi spre fericirea mea îmi dau seama că viaţa şi oamenii sunt tot mai buni, mai inteligenţi şi mai cinstiţi. Asta în linii mari, deoarece lucrurile mărunte s-au contopit de mult în ochii mei într-un câmp cenuşiu, de o singură culoare, pentru că nu mai văd ca înainte.

Nakrohin era într-adevăr talentat. Am citit cartea lui *Idile în proză.* Numai că el descria grădiniţa din faţa casei, straturile cu flori frumoase, dar nu îndrăznea să intre în casă. Iar Bejeţki, despre care îmi scrii, e uitat de mult, aşa cum se şi cuvine, de altfel. Şi I. Şceglov (autorul povestirilor de război) e de asemenea uitat.

Îţi doresc sănătate şi fericire. Dumneata nu eşti căsătorit? De ce? Iartă-mi întrebarea. Eu m-am căsătorit acum 2-3 ani şi sunt foarte fericit. Am impresia că de atunci viaţa mea s-a schimbat mult în bine. Ceea ce se scrie de obicei despre viaţa conjugală e o minciună sfruntată.

Îţi strâng mâna cu putere.

Al dumitale, A. Cehov

Încă o dată, mulţumesc!

471. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)

23 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, cositul fânului se face de obicei pe la 20-25 iunie. La vremea asta, cristeiul nu mai scârţâie, după câte ştiu, iar broaştele amuţesc şi ele. Numai grangurul mai cântă. Nu e niciun cimitir: a fost cândva, foarte demult. Doar două-trei lespezi, care zac în neorânduială, e tot ce a mai rămas. Ideea cu podul e foarte bună. Dacă trenul se poate arăta fără zgomot, fără niciun zgomot, atunci sunt de aceeaşi părere. Nu am nimic împotrivă ca actul al treilea şi al patrulea să aibă acelaşi decor. Numai să nu încurce intrările şi ieşirile din actul al patrulea.

Nu mai am răbdare să aştept ziua şi ora când soţia mea îmi va permite, în sfârşit, să plec de aici. Încep s-o bănuiesc că vrea să mă tragă pe sfoară! Aici e o vreme liniştită, caldă, uimitor de frumoasă. Dar când îmi aduc aminte de Moscova, de Baia lui Sandunovski, tot farmecul acesta îmi pare plictisitor şi inutil.

Stau în birou şi mă uit mereu cu coada ochiului la telefon. Telegramele mi se transmit prin telefon. Şi iată, stau şi aştept să fiu chemat din clipă în clipă la Moscova.

Îţi strâng mâna cu putere şi mă ploconesc până la pământ pentru scrisoare. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui Stanislavski cu privire la decorul actului al doilea al „Livezii de vişini”.

472. Către O.L. Knipper

23 noiembrie 1903, Ialta

…Konst. Serg. vrea să aducă pe scenă, în actul al doilea, un tren. Dar eu cred că nu trebuie lăsat. Vrea şi broaşte, şi cristei…

473. Către A.N. Veselovski

11 decembrie 1903, Moscova

Mult stimate Alexei Nikolaevici!

Nu ştiu cum să vă mulţumesc pentru scrisoare. Aflasem din ziare că sunt ales vicepreşedinte al Asociaţiei iubitorilor de literatură rusă, dar nu v-am scris, pentru că am aşteptat mereu confirmarea acestei ştiri. E o mare cinste pentru mine, o cinste neaşteptată şi nemeritată, la care n-aş fi îndrăznit măcar să mă gândesc. Nici nu poate fi vorba dacă primesc sau nu primesc: eu aparţin cu totul Asociaţiei şi aş fi nespus de fericit dacă aş putea să dovedesc acest lucru nu numai prin vorbe, dar şi prin fapte. Spre regretul meu însă, din cauza sănătăţii, în momentul de faţă n-am voie să particip la şedinţe publice şi v-aş ruga, dacă se poate, să-mi acordaţi o amânare de vreun an sau doi. Deocamdată poate că aş fi de folos Asociaţiei pe linie editorială, redactând, făcând corecturi – pe scurt să lucrez ceva fără să fiu nevoit să stau la Moscova. Acum nu mă stabilesc aici, încerc doar să văd dacă aş putea să stau şi, la prima hemoptizie sau tuse mai puternică, va trebui să fug fie în Crimeea, fie în străinătate.

Fiţi bun, vă rog, şi răspundeţi-mi când v-aş putea găsi acasă. Nu v-am văzut de mult şi aş vrea să vă văd, să vă mulţumesc personal şi să mai stăm de vorbă.

Vă doresc tot binele.

Sincer devotat, al dumneavoastră cu tot respectul

A. Cehov

La 12 octombrie 1903, în „Russkie vedomosti” a apărut o informaţie în legătură cu adunarea Asociaţiei iubitorilor de literatură rusă, care se ţinuse la 11 octombrie, închinată memoriei defunctului profesor A.I. Kirpicinikov, fost vicepreşedinte al Asociaţiei. A.P. Cehov fusese ales în unanimitate ca vicepreşedinte.

474. Către A.S. Lazarev-Gruzinski

13 decembrie 1903, Moscova

Iubite Alexandr Semionovici, te voi anunţa negreşit când va fi să mă duc la redacţia lui *Russkaia mîsl*, dar lucrul acesta n-o să se întâmple înainte de săptămâna viitoare.

Aş vrea mult să te văd, să stăm de vorbă şi să ne mai aducem aminte de vremurile de altădată. Scrie-mi în ce zi şi la ce oră ai putea trece pe la mine, aş sta acasă şi te-aş aştepta. Acum am repetiţii, sunt ocupat până peste cap şi ar fi greu să mă găseşti. Răspunde-mi, te rog.

La Praga, literatura rusă e foarte apreciată şi se traduce de multă vreme. Se joacă chiar şi piese ruseşti. Păcat însă că nu există o convenţie şi nu afli despre traduceri decât întâmplător.

Îţi strâng mâna cu putere şi te salut prieteneşte. Multă sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

Îţi răspund atât de târziu, pentru că abia aseară am primit scrisoarea de la *Russkaia mîsl.* Adresa mea: Petrovka, casa Korovin, apart. 35.

A.S. Lazarev-Gruzinski îi scrisese lui Cehov că ar dori să reînnoiască schimbul între „Russkaia mîsl" şi „Budilnik" şi, în acelaşi timp, îi făcea cunoscut că primise o scrisoare din Praga, prin care era întrebat dacă Cehov n-ar putea să le trimită vreuna dintre ultimele sale lucrări spre a fi tradusă în limba cehă.

1904

Cehov şi câinii lui, Ialta, 1904

475. Către F.A. Cervinski

3 ianuarie 1904, Moscova

Mult stimate Feodor Alexeevici, te rog să mă ierţi dacă am greşit numele dumitale patronimic; doar a trecut o veşnicie de când nu ne-am mai văzut.

Săptămâna viitoare mă voi duce la *Russkaia mîsl* şi-l voi întreba pe Golţev de ce nu ţi s-a răspuns de-atâta timp. Îţi îndeplinesc dorinţa cu plăcere. După câte mi-aduc aminte, am insistat pe lângă cei de acolo să scrii mai mult. Scrii prea puţin şi prea rar, ca şi poetul Ladîjenski, şi din două-trei boabe de cafea e greu să faci o cafeluţă…

S-ar putea să viu la Petersburg prin ianuarie şi atunci ne vom vedea. Noutăţi nu am. Toate sunt cum au fost.

Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi doresc tot ce e bun pe lume. Cu prilejul noului an, îţi urez fericire.

Al dumitale, A. Cehov

476. Către V.F. Kommissarjevskaia

6 ianuarie 1904, Moscova

Iubită Vera Feodorovna, pe unde eşti acum? La Baku, la Tiflis sau la Harkov? Scrisoarea dumitale din 29 decembrie am primit-o abia astăzi, 6 ianuarie, iar ieri mi-a sosit cu poşta telegrama pe care mi-ai trimis-o la Ialta.

Pe Savina n-am văzut-o, nici n-am fost în corespondenţă cu ea şi nici prin gând nu mi-a trecut să dau *Livada de vişini* Teatrului Alexandrinski. Piesa aceasta aparţine Teatrului de Artă. Nemirovici-Dancenko a luat-o pentru Moscova şi Petersburg. Pe cât se pare, Teatrul de Artă nu va pleca anul acesta la Petersburg, totuşi n-ar avea niciun rost să vorbim cu direcţia teatrului despre piesă.

Ţi-o spun deschis, pentru că sunt adânc convins că *Livada de vişini* nu e nicidecum pentru dumneata. Rolul central al acestei piese îl are o femeie, o femeie bătrână, absorbită numai de trecut şi pe care prezentul n-o interesează. Celelalte roluri, cele feminine cel puţin, sunt lipsite de importanţă şi cam vulgare, aşa că nu te-ar interesa. *Livada* va fi publicată în curând în culegerea *Znanie,* şi dacă vei citi-o, te vei convinge singură că nu prezintă niciun interes pentru dumneata, oricât de indulgentă ai fi.

Cum o duci cu sănătatea? Nu te-a obosit călătoria la Baku şi Tiflis? Cu prilejul noului an, îţi urez fericire, sănătate, putere şi succes, şi să fii pe deplin fericită măcar o zi pe săptămână. Îţi sărut şi-ţi strâng mâna cu căldură.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea artistei Kommissarjevskaia care îi scria: „Deschid un teatru la Petersburg. Vreau ca inaugurarea lui să fie legată de numele dumitale, de aceea te rog să-mi dai «Livada de vişini» ca să-l inaugurez cu ea. Ştiu că ai vrea să i-o dai Teatrului Alexandrinski, unde joacă Savina…”

477. Către F.D. Batiuşkov

19 ianuarie 1904, Moscova

Iubite Feodor Dmitrievici, te asigur că încă nu e timpul să-mi sărbătoresc jubileul (dacă e vorba de 25 de ani), şi nici nu va fi chiar atât de curând. Am venit la Moscova ca să mă înscriu la Universitate, în a doua jumătate a anului 1879, iar primul fleac, de 10-15 rânduri, l-am publicat în *Strekoza* prin martie sau aprilie 1880. Chiar dacă am fi foarte indulgenţi şi am considera acest fleac drept începutul carierei mele literare, jubileul meu ar trebui sărbătorit abia în 1905, nu mai curând.

Oricum, eu am fost sărbătorit la 17 ianuarie, cu prilejul premierei *Livezii de vişini,* şi cu atâta entuziasm, cu atâta însufleţire şi, la drept vorbind, atât de pe neaşteptate, încât nici până acum nu m-am putut încă dezmetici.

Ar fi foarte bine să vii în săptămâna albă, mai ales că până atunci actorii noştri îşi vor veni numai bine în fire şi nu vor mai juca descumpănit şi confuz, ca acum.

Îţi sunt adânc recunoscător pentru felicitările dumitale şi-ţi mulţumesc mult, nesfârşit de mult.

Soţia mea îţi mulţumeşte şi ea pentru felicitări şi-ţi trimite o adâncă plecăciune. Munceşte mult acum şi se *cunoaşte* că e foarte obosită.

Îţi strâng mâna cu căldură. Multă sănătate şi numai bine.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui Batiuşkov, prin care acesta îşi arata regretul de a nu putea lua parte la premiera piesei „Livada de vişini", şi la „cele două sărbătoriri", a onomasticii şi a jubileului literar, şi-l felicita în scris.

...primul fleac – în scrisorile sale către Suvorin la 23 octombrie 1889, către Vrzal la 14 august 1891 şi către Tihonov la 22 februarie 1892, ca şi în autobiografia trimisă redacţiei lui „Nastolnîi kalendar", Cehov spunea că activitatea sa literară a început în anul 1879. (Vezi autobiografia şi scrisorile de care s-a vorbit mai sus în „Opere complete şi scrisori", A.P. Cehov, vol. XIV, XV şi XX.)

478. Către O.L. Knipper

10 aprilie 1904, Moscova

…De ce pe afişe şi în reclamele din ziare piesei mele i se spune, cu atâta încăpăţânare, dramă? Nemirovici şi Alexeev văd în piesă cu totul altceva decât ceea ce am scris eu, şi aş fi gata să jur pe orice că nici unul, nici celălalt n-au citit-o cu atenţie. Iartă-mă, dar te asigur că aşa e. Şi când spun asta, nu mă gândesc numai la decorul atât de înspăimântător din actul al doilea, şi nu numai la Haliutina, înlocuită cu Adurskaia care joacă tot atât de prost ca şi ea, dar nici pe departe aşa cum e scris în piesă…

E vorba de piesa „Livada de vişini”.

479. Către B.A. Lazarevski

13 aprilie 1904, Ialta

Iubite Boris Alexandrovici, scrisoarea dumitale lungă şi tristă a ajuns la mine ieri, am citit-o şi te-am compătimit din tot sufletul. Dar în momentul de faţă nu cred că ai nevoie de compătimire, pentru că e primăvară, e cald şi vestitul golf s-a eliberat de gheţuri. Când am fost eu la Vladivostok, era o vreme minunată, călduţă, deşi eram în octombrie, iar prin golf se plimba, plescăind din coada uriaşă, o balenă adevărată. Într-un cuvânt, mi-a făcut o impresie extraordinară – poate pentru că mă întorceam în patrie. Când se va termina războiul (şi se va termina repede), vei începe să cutreieri împrejurimile, vei vizita Habarovskul, Amurul, Sahalinul şi litoralul, vei vedea o mulţime de lucruri noi şi necunoscute, care-ţi vor rămâne în minte până la sfârşitul zilelor.

Vei avea şi de suferit, dar te vei şi desfăta, şi nici nu vei băga de seamă când vor trece aceşti trei ani înspăimântători! La Vladivostok, în timp de pace cel puţin, se poate duce o viaţă interesantă, europeană, şi eu cred că soţia dumitale n-ar face rău dacă ar veni, după război, să stea cu dumneata. Dacă eşti vânător, câte discuţii vei auzi despre vânătoare, despre tigri! Şi ce peşte bun e pe acolo! Stridii găseşti de-a lungul întregului litoral, şi încă mari, delicioase. Dacă-mi va permite sănătatea, în iulie sau august, voi pleca şi eu, în calitate de medic, în Extremul Orient. Poate că voi veni şi pe la Vladivostok. În curând plec la Moscova, dar dumneata scrie-mi mai departe la Ialta: de aici, scrisorile mi se trimit regulat oriunde aş fi.

Îţi strâng mâna cu căldură şi-ţi doresc sănătate şi o cât mai bună stare sufletească. Îmi scrii că n-ai nimic de citit la Vladivostok. Dar bibliotecile? Dar revistele?

Dacă va avea loc pe-acolo vreun bombardament sau aşa ceva, descrie-l şi trimite-mi articolul să ţi-l public fie într-un ziar, fie în *Russkaia mîsl,* depinde de lungimea articolului.

Al dumitale, A. Cehov

Răspuns la scrisoarea lui B.A. Lazarevski, care fusese trimis la Vladivostok în calitate de judecător de instrucţie.

480. Către B.A. Sadovski

28 mai 1904, Moscova

Mult stimate Boris Alexandrovici!

Îţi înapoiez poemul. Mie, personal, mi se pare admirabil ca formă, însă stihurile – nu-s stihia mea, o ştii prea bine: eu nu mă prea pricep la versuri.

În ce priveşte conţinutul, nu se simte convingerea. De pildă, Leprosul dumitale spune aşa:

M-am îmbrăcat în haine elegante
Şi nu-ndrăznesc afară să privesc

Nu se înţelege ce nevoie avea leprosul dumitale de un costum elegant şi de ce nu îndrăznea să privească afară?

În general, faptele eroului dumitale sunt adeseori lipsite de logică. Iar în artă, ca şi în viaţă, nimic nu-i întâmplător.

Îţi doresc tot binele.

A. Cehov

481. Către G.I. Rossolimo

28 iunie 1904, Badenweiler

Iubite Grigori Ivanovici, vin la dumneata cu o rugăminte. Îmi povesteai nu ştiu când, într-o seară, despre călătoria pe care ai făcut-o cu Lev Lvovici Tolstoi prin faţa muntelui Athos. Veneaţi cu vaporul de la Marsilia spre Odesa? Cu un Lloyd austriac? Dacă e aşa, ia repede condeiul şi scrie-mi, pentru Dumnezeu, ziua şi ora când pleacă vaporul din Marsilia, câte zile face până la Odesa, la ce oră din zi sau din noapte ajunge la Odesa, şi dacă se bucură de confortul necesar: de pildă, o cabină pentru mine şi pentru soţia mea, masă bună, curăţenie… într-un cuvânt, dacă ai fost mulţumit. Eu am nevoie mai ales de linişte şi de tot ce e necesar unui bolnav de astmă. Te rog din suflet, răspunde-mi! De asemenea, comunică-mi şi preţul biletelor.

În ultimele zile am avut temperatură, dar astăzi totul e în ordine. Mă simt bine, mai ales când nu umblu, adică atunci când nu mă necăjeşte astma. Că am o astmă afurisită, de-mi vine să-mi iau lumea în cap şi sunt momente când pierd orice curaj. Până acum am slăbit cu 15 funturi.

Pe-aici sunt nişte călduri nesuferite, de-ţi vine să urli, iar eu nu mi-am luat haine de vară, de parcă plecam în Elveţia. Se zice că pretutindeni sunt călduri cumplite, cel puţin în sud.

Prin urmare, aştept răspunsul dumitale cu mare nerăbdare. Iartă-mă, dragul meu, că te deranjez şi nu te supăra pe mine. Cine ştie, poate o să am şi eu ocazia să-ţi fac vreun serviciu, în orice caz mă mângâi cu gândul acesta… La Badenweiler, în staţiunea asta nemţească, e o plictiseală înspăimântătoare!

Îţi strâng mâna cu putere şi-ţi fac o adâncă plecăciune. Transmite-i, te rog, salutări soţiei dumitale. Îţi doresc sănătate şi fericire.

Al dumitale, A. Cehov

Prezenta scrisoare şi scrisoarea către M.P. Cehova, cu aceeaşi dată, sunt cele din urmă scrise de A.P. Cehov, care a încetat din viaţă la Badenweiler, la 2 (15) iulie 1904.

{1}. Înţelegi dumneata (fr.) (n.t.)

{2}. Vrând-nevrând (lat.) (n. t).

{3}. Vamă (n.t.)

{4}. Maximum (lat.) (n.t.)

{5}. Adică: fără îndoială că secretarii de consistoriu nu-i invidiază pe secretarii de redacţie (n.a.).

{6}. Iartă-mi această scăpare: sunt distrat ca un profesor! (n. a.)

{7}. Ceva (fr.) (n.t.)

{8}. Adevărul e mai presus de prietenie (lat.) (n.t.).

{9}. O minte sănătoasă într-un corp sănătos (lat.) (n.t.).

{10}. Un exemplu: fratele meu Agafopod a scris puţin, şi de pe acum îşi dă seama că s-a răsuflat… (n.a.)

{11}. Roiuri de musculiţe (fr.) (n.t.).

{12}. *Cibureki* – pateuri cu carne de oaie (n t.).

{13}. Distinsă (fr.) (n t.).

{14}. Cârpit (n.t.)

{15}. De pildă: *sărbători naţionale* în loc de *lăsata secului.* (n.a.)

{16}. Pesimism (germ.) (n. t.).

{17}. Doamnelor, nu vă decoltaţi prea tare (fr.) (n.t.).

{18}. Ziua de naştere (germ.) (n.t.).

Cuprins

Anton Pavlovici Cehov
1879
1. Către M.P. Cehov
1883
2. Către N.A. Leikin
3. Către Al.P. Cehov
4. Către N.A. Leikin
5. Către N.A. Leikin
6. Către N.A. Leikin
7. Către N.A. Leikin
8. Către N.A. Leikin
9. Către Al.P. Cehov
1884
10. Către N.A. Leikin
11. Către N.A. Leikin
12. Către N.A. Leikin
1885
13. Către N.A. Leikin
14. Către N.A. Leikin
15. Către N.A. Leikin
16. Către N.A. Leikin
1886
17. Către Al.P. Cehov
18. Către V.V. Bilibin
19. Către N.A. Leikin
20. Către A.S. Suvorin
21. Către L.N. Trefolev
22. Către N.A. Leikin
23. Către D.V. Grigorovici
24. Către N.P. Cehov
25. Către V.V. Bilibin
26. Către Al.P. Cehov
27. Către M.G. Cehov
28. Către Al.P. Cehov
29. Către N.A. Leikin
30. Către M.V. Kiseleva
31. Către M.V. Kiseleva
32. Către N.A. Leikin
1887
33. Către M.V. Kiseleva
34. Către N.A. Leikin
35. Către D.V. Grigorovici
36. Către Al.P. Cehov
37. Către A.P. Cehov

38. Către I.A. Belousov
39. Către N.A. Leikin
40. Către Al.P. Cehov
41. Către M.V. Kiseleva
42. Către N.A. Leikin
43. Către Al.P. Cehov
44. Către Al.P. Cehov
45. Către V.G. Korolenko
46. Către Al.P. Cehov
47. Către N.M. Ejov
48. Către N.A. Leikin
49. Către N.A. Leikin
50. Către Al.P. Cehov
1888
51. Către V.G. Korolenko
52. Către D.V. Grigorovici
53. Către I.P. Polonski
54. Către A.N. Plești eev
55. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
56. Către A.N. Plești eev
57. Către A.N. Plești eev
58. Către A.S. Lazarev-Gruzinski
59. Către A.N. Plești eev
60. Către D.V. Grigorovici
61. Către A.N. Plești ev
62. Către N.A. Hlopov
63. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
64. Către I.P. Polonski
65. Către A.N. Plești eev
66. Către K.S. Baranțevici
67. Către A.N. Plești eev
68. Către A.S. Suvorin
69. Către A.N. Plești eev
70. Către A.S. Suvorin
71. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
72. Către A.N. Plești eev
73. Către K.S. Baranțevici
74. Către A.N. Plești eev
75. Către A.N. Plești eev
76. Către N.A. Leikin
77. Către A.N. Plești eev
78. Către D.V. Grigorovici
79. Către A.N. Plești eev
80. Către A.S. Lazarev-Gruzinski
81. Către A.V. Suvorin
82. Către E.M. Lintvareva
83. Către A.S. Suvorin
84. Către A.N. Plești eev

85. Către A.S. Suvorin
86. Către A.S. Suvorin
87. Către A.S. Suvorin
88. Către A.S. Suvorin
89. Către A.S. Suvorin
90. Către A.S. Suvorin
1889
91. Către A.S. Suvorin
92. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
93. Către A.S. Suvorin
94. Către A.S. Suvorin
95. Către S.A. Sergheenko
96. Către V.A. Tihonov
97. Către A.M. Evreinova
98. Către A.S. Suvorin
99. Către A.S. Suvorin
100. Către A.N. Plești ceev
101. Către Al.P. Cehov
102. Către A.S. Suvorin
103. Către A.S. Suvorin
104. Către A.S. Suvorin
105. Către A.P. Cehov
106. Către A.N. Plești ceev
107. Către A.S. Suvorin
108. Către A.S. Suvorin
109. Către A.N. Plești ceev
110. Către A.N. Plești ceev
111. Către A.M. Evreinova
112. Către A.N. Plești ceev
113. Către A.N. Plești ceev
114. Către A.N. Plești ceev
115. Către P.I. Ceaikovski
116. Către A.S. Suvorin
117. Către P.I. Ceaikovski
118. Către A.S. Suvorin
119. Către A.S. Suvorin
120. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
121. Către A.N. Plești ceev
122. Către A.S. Suvorin
123. Către A.S. Suvorin
1890
124. Către M.N. Galkin-Vraskoi
125. Către N.M. Ejov
126. Către A.N. Plești ceev
127. Către A.S. Suvorin
128. Către Al.P. Cehov
129. Către A.S. Suvorin
130. Către A.S. Suvorin

131. Către A.S. Lazarev-Gruzinski
132. Către M.I. Ceaikovski
133. Către A.P. Lenski
134. Către I.L. Leontiev (Şceglov)
135. Către A.S. Suvorin
136. Către V.M. Lavrov
137. Către M.P. Cehova
138. Către N.V. Kiseleva
139. Către M.P. Cehova
140. Către M.P. Cehova
141. Către N.A. Leikin
142. Către M.P. Cehova
143. Către M.P. Cehova
144. Către E.I. Cehova
145. Către M.P. Cehova
146. Către A.S. Suvorin
147. Către A.S. Suvorin
148. Către A.S. Suvorin
149. Către I.I. Leontiev (Şceglov)
150. Către A.S. Suvorin
1891
151. Către A.F. Koni
152. Către A.S. Suvorin
153. Către M.P. Cehova
154. Către A.S. Suvorin
155. Către A.S. Suvorin
156. Către A.S. Suvorin
157. Către A.S. Suvorin
158. Către F.A. Cervinski
159. Către A.S. Suvorin
160. Către A.S. Suvorin
161. Către A.S. Suvorin
162. Către A.S. Suvorin
163. Către V.A. Tihonov
164. Către E.M. Şavrova
165. Către M.N. Albov
166. Către A.S. Suvorin
167. Către M.N. Albov
168. Către Al.P. Cehov
169. Către A.S. Suvorin
170. Către A.S. Suvorin
171. Către E.P. Egorov
172. Către A.I. Smaghin
173. Către A.S. Suvorin
174. Către A.S. Suvorin
175. Către V.A. Tihonov
1892
176. Către L.A. Avilova

177. Către L.A. Avilova
178. Către I.L. Leontiev (Şceglov)
179. Către A.S. Suvorin
180. Către L.A. Avilova
181. Către E.P. Goslavski
182. Către A.S. Suvorin
183. Către E.M. Şavrova
184. Către L.A. Avilova
185. Către A.S. Suvorin
186. Către L.S. Mizinova
187. Către A.S. Suvorin
188. Către A.S. Suvorin
189. Către A.S. Suvorin
190. Către A.S. Suvorin
191. Către A.S. Suvorin
1893
192. . Către A.S. Suvorin
193. Către A.S. Suvorin
194. Către A.S. Suvorin
195. Către Al.P. Cehov
196. Către A.S. Suvorin
197. Către A.S. Suvorin
198. Către L.S. Mizinova
199. Către A.S. Suvorin
200. Către L.S. Mizinova
201. Către M.I. Ceaikovski
202. Către V.M. Lavrov
203. Către A.S. Suvorin
204. Către N.M. Ejov
205. Către V.A. Golţev
1894
206. Către A.S. Suvorin
207. Către A.S. Suvorin
208. Către A.S. Suvorin
209. Către A.S. Suvorin
210. Către L.S. Mizinova
211. Către A.S. Suvorin
212. Către L.S. Mizinova
213. Către A.I. Ertel
214. Către E.M. Şavrova
215. Către E.M. Şavrova
216. Către A.S. Suvorin
217. Către T.L. Şcepkina-Kupernik
218. Către I.I. Gorbunov-Posadov
1895
219. Către A.S. Suvorin
220. Către L.A. Avilova
221. Către E.M. Şavrova

222. Către A.S. Suvorin
223. Către E.M. Şavrova
224. Către A.V. Jirkevici
225. Către A.S. Suvorin
226. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
227. Către A.S. Suvorin
228. Către A.S. Suvorin
229. Către A.S. Suvorin
1896
230. Către V.G. Korolenko
231. Către A.A. Tihonov (Lugovoi)
232. Către A.S. Suvorin
233. Către M.P. Cehov
234. Către P.F. Iordanov
235. Către N.I. Korobov
236. Către E.M. Şavrova
237. Către V.V. Bilibin
238. Către V.G. Korolenko
239. Către T.L. Tolstaia
240. Către A.F. Koni
241. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
242. Către E.M. Şavrova
243. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
244. Către E.M. Şavrova
245. Către A.S. Suvorin
1897
246. Către P.F. Iordanov
247. Către A.S. Suvorin
248. Către A.S. Suvorin
249. Către N.M. Ejov
250. Către A.S. Suvorin
251. Către A.S. Suvorin
252. Către M.O. Menşikov
253. Către A.I. Ertel
254. Către E.M. Şevrova
255. Către A.S. Suvorin
256. Către P.F. Iordanov
257. Către L.A. Avilova
258. Către V.M. Sobolevski
259. Către F.D. Batiuşkov
260. Către M.P. Cehova
1898
261. Către A.S. Suvorin
262. Către E.M. Şevrova
263. Către F.D. Batiuşkov
264. Către A.A. Hoteainţeva
265. Către A.S. Suvorin
266. Către M.P. Cehov

267. Către Al.P. Cehov
268. Către O.R. Vasilieva
269. Către P.F. Iordanov
270. Către P.F. Iordanov
271. Către N.A. Bolman
272. Către L.A. Avilova
273. Către A.S. Suvorin
274. Către A.S. Suvorin
275. Către M.P. Cehova
276. Către Vl.I. Nemirovici-Dancenko
277. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
278. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
1899
279. Către K.S. Baranţevici
280. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
281. Către A.S. Suvorin
282. Către I.P. Cehov
283. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
284. Către V.F. Kommissarjevskaia
285. Către M.P. Cehova
286. Către A.S. Suvorin
287. Către P.A. Sergheenko
288. Către P. P. Gnedici
289. Către M.P. Cehova
290. Către Al.P. Cehov
291. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
292. Către I.I. Orlov
293. Către A.F. Marks
294. Către L.A. Avilova
295. Către A.S. Suvorin
296. Către V.G. Korolenko
297. Către I.I. Orlov
298. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
299. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
300. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
301. Către E.P. Goslavski
302. Către Al.P. Cehov
303. Către P.F. Iordanov
304. Către M.O. Menşikov
305. Către O.L. Knipper
306. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
307. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
308. Către O.L. Knipper
309. Către A.S. Suvorin
310. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
311. Către O.L. Knipper
312. Către A.M. Peşkov (M. Gorki)
313. Către O.L. Knipper

314. Către Teatrul de Artă din Moscova
315. Către O.L. Knipper
316. Către A.L. Vișnevski
317. Către G.I. Rossolimo
318. Către A.I. Urusov
319. Către O.L. Knipper
320. Către O.L. Knipper
321. Către V.A. Posse
322. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
323. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
324. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
325. Către V.S. Miroliubov
326. Către P.I. Kurkin
1900
327. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
328. Către G.I. Rossolimo
329. Către F.D. Batiușkov
330. Către M.I. Suhomlinov
331. Către M.O. Menșikov
332. Către I.L. Leontiev (Șceglov)
333. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
334. Către M.B. Polinovski
335. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
336. Către V.A. Posse
337. Către V.A. Posse
338. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
339. Către M.I. Suhomlinov
340. Către P.F. Iakubovici (Melșin)
341. Către A.I. Petrovski
342. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
343. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
344. Către A.L. Vișnevski
345. Către O.L. Knipper
346. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
347. Către V.F. Kommissarjevskaia
348. Către O.L. Knipper
349. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
350. Către O.L. Knipper
351. Către O.L. Knipper
352. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
353. Către L.V. Sredin
354. Către V.F. Kommissarjevskaia
1901
355. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
356. Către O.L. Knipper
357. Către A.L. Vișnevski
358. Către O.L. Knipper
359. Către I.A. Tihomirov

360. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
361. Către A.L. Vișnevski
362. Către O.L. Knipper
363. Către O.L. Knipper
364. Către O.L. Knipper
365. Către O.L. Knipper
366. Către M.P. Cehov
367. Către N.P. Kondakov
368. Către V.A. Posse
369. Către B.K. Zaițev
370. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
371. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
372. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
373. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
374. Către L.V. Sredin
375. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
376. Către A.M. Feodorov
377. Către O.L. Knipper
378. Către O.L. Knipper
379. Către O.L. Knipper
380. Către V.S. Miroliubov
381. Către M.P. Cehov
1902
382. Către K.D. Balmont
383. Către M.P. Cehov
384. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
385. Către O.L. Knipper
386. Către N.D. Telești
387. Către A.I. Kuprin
388. Către O.L. Knipper
389. Către M.P. Alexeeva (Lilina)
390. Către O.L. Knipper
391. Către V.S. Miroliubov
392. Către O.L. Knipper
393. Către O.L. Knipper
394. Către V.G. Korolenko
395. Către N.D. Telești
396. Către I.A. Belousov
397. Către O.L. Knipper
398. Către N. P. Kondakov
399. Către V.G. Korolenko
400. Către V.G. Korolenko
401. Către K.D. Balmont
402. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
403. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
404. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
405. Către V.G. Korolenko
406. Către A. N. Veselovski

407. Către V.G. Korolenko
408. Către O.L. Knipper
409. Către N.D. Teleșov
410. Către O.L. Knipper
411. Către A.F. Marks
412. Către A.I. Kuprin
413. Către F.D. Batiușkov
414. Către O.L. Knipper
415. Către O.L. Knipper
416. Către O.L. Knipper
417. Către O.L. Knipper
418. Către P.I. Kurkin
419. Către A.M. Peșkov (M. Gorki)
420. Către S. P. Deaghilev
1903
421. Către F.D. Batiușkov
422. Către O.L. Knipper
423. Către O.L. Knipper
424. Către V.F. Kommissarjevskaia
425. Către O.L. Knipper
426. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
427. Către A.I. Kuprin
428. Către N.D. Teleșov
429. Către V.S. Miroliubov
430. Către M.P. Alexeeva (Lilina)
431. Către O.L. Knipper
432. Către O.L. Knipper
433. Către O.L. Knipper
434. Către I.N. Potapenko
435. Către A.I. Sumbatov-Iujin
436. Către O.L. Knipper
437. Către O.L. Knipper
438. Către I.A. Belousov
439. Către V.A. Ghilearovski
440. Către O.L. Knipper
441. Către V.V. Smidovici (Veresaev)
442. Către N.E. Efros
443. Către S.N. Rabinovici (Șalom Aleihem)
444. Către A.S. Suvorin
445. Către A.S. Suvorin
446. Către S.P. Deaghilev
447. Către V.G. Korolenko
448. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
449. Către B.A. Lazarevski
450. Către K.D. Balmont
451. Către V.A. Golțev
452. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
453. Către S.A. Alexeev (Naidenov)

454. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
455. Către M.A. Cilenov
456. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
457. Către O.L. Knipper
458. Către O.L. Knipper
459. Către O.L. Knipper
460. Către O.L. Knipper
461. Către O.L. Knipper
462. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
463. Către O.L. Knipper
464. Către O.L. Knipper
465. Către O.L. Knipper
466. Către K.S. Alexeev (Stanișlavski)
467. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko
468. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
469. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
470. Către V. L. Kign-Dedlov
471. Către K.S. Alexeev (Stanislavski)
472. Către O.L. Knipper
473. Către A.N. Veselovski
474. Către A.S. Lazarev-Gruzinski
1904
475. Către F.A. Cervinski
476. Către V.F. Kommissarjevskaia
477. Către F.D. Batiușkov
478. Către O.L. Knipper
479. Către B.A. Lazarevski
480. Către B.A. Sadovski
481. Către G.I. Rossolimo

Table of Contents

Anton Pavlovici Cehov 1
1879 16
1. Către M.P. Cehov 17
1883 19
2. Către N.A. Leikin 20
3. Către Al.P. Cehov 22
4. Către N.A. Leikin 30
5. Către N.A. Leikin 32
6. Către N.A. Leikin 34
7. Către N.A. Leikin 35
8. Către N.A. Leikin 36
9. Către Al.P. Cehov 37
1884 40
10. Către N.A. Leikin 41
11. Către N.A. Leikin 42
12. Către N.A. Leikin 45
1885 47
13. Către N.A. Leikin 48
14. Către N.A. Leikin 50
15. Către N.A. Leikin 52
16. Către N.A. Leikin 55
1886 56
17. Către Al.P. Cehov 57
18. Către V.V. Bilibin 58
19. Către N.A. Leikin 60
20. Către A.S. Suvorin 61
21. Către L.N. Trefolev 62
22. Către N.A. Leikin 64
23. Către D.V. Grigorovici 65
24. Către N.P. Cehov 68

25. Către V.V. Bilibin 72
26. Către Al.P. Cehov 73
27. Către M.G. Cehov 76
28. Către Al.P. Cehov 77
29. Către N.A. Leikin 79
30. Către M.V. Kiseleva 80
31. Către M.V. Kiseleva 82
32. Către N.A. Leikin 84
1887 85
33. Către M.V. Kiseleva 86
34. Către N.A. Leikin 90
35. Către D.V. Grigorovici 91
36. Către Al.P. Cehov 93
37. Către A.P. Cehov 94
38. Către I.A. Belousov 96
39. Către N.A. Leikin 98
40. Către Al.P. Cehov 100
41. Către M.V. Kiseleva 101
42. Către N.A. Leikin 102
43. Către Al.P. Cehov 103
44. Către Al.P. Cehov 104
45. Către V.G. Korolenko 105
46. Către Al.P. Cehov 107
47. Către N.M. Ejov 108
48. Către N.A. Leikin 109
49. Către N.A. Leikin 110
50. Către Al.P. Cehov 111
1888 113
51. Către V.G. Korolenko 115
52. Către D.V. Grigorovici 117
53. Către I.P. Polonski 120
54. Către A.N. Pleşceev 123
55. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 124
56. Către A.N. Pleşceev 126

57. Către A.N. Pleşceev 128
58. Către A.S. Lazarev-Gruzinski 130
59. Către A.N. Pleşceev 131
60. Către D.V. Grigorovici 132
61. Către A.N. Pleşcev 134
62. Către N.A. Hlopov 136
63. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 138
64. Către I.P. Polonski 140
65. Către A.N. Pleşceev 141
66. Către K.S. Baranţevici 143
67. Către A.N. Pleşceev 144
68. Către A.S. Suvorin 146
69. Către A.N. Pleşceev 147
70. Către A.S. Suvorin 149
71. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 151
72. Către A.N. Pleşceev 153
73. Către K.S. Baranţevici 154
74. Către A.N. Pleşceev 156
75. Către A.N. Pleşceev 158
76. Către N.A. Leikin 159
77. Către A.N. Pleşceev 160
78. Către D.V. Grigorovici 161
79. Către A.N. Pleşceev 164
80. Către A.S. Lazarev-Gruzinski 167
81. Către A.V. Suvorin 169
82. Către E.M. Lintvareva 172
83. Către A.S. Suvorin 173
84. Către A.N. Pleşceev 177
85. Către A.S. Suvorin 178
86. Către A.S. Suvorin 179
87. Către A.S. Suvorin 180
88. Către A.S. Suvorin 182
89. Către A.S. Suvorin 184
90. Către A.S. Suvorin 185

1889 191
91. Către A.S. Suvorin 193
92. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 195
93. Către A.S. Suvorin 197
94. Către A.S. Suvorin 198
95. Către S.A. Sergheenko 199
96. Către V.A. Tihonov 200
97. Către A.M. Evreinova 202
98. Către A.S. Suvorin 203
99. Către A.S. Suvorin 204
100. Către A.N. Pleşceev 205
101. Către Al.P. Cehov 206
102. Către A.S. Suvorin 207
103. Către A.S. Suvorin 208
104. Către A.S. Suvorin 210
105. Către A.P. Cehov 212
106. Către A.N. Pleşceev 214
107. Către A.S. Suvorin 215
108. Către A.S. Suvorin 217
109. Către A.N. Pleşceev 219
110. Către A.N. Pleşceev 222
111. Către A.M. Evreinova 223
112. Către A.N. Pleşceev 224
113. Către A.N. Pleşceev 226
114. Către A.N. Pleşceev 227
115. Către P.I. Ceaikovski 228
116. Către A.S. Suvorin 229
117. Către P.I. Ceaikovski 230
118. Către A.S. Suvorin 231
119. Către A.S. Suvorin 232
120. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 234
121. Către A.N. Pleşceev 235
122. Către A.S. Suvorin 237
123. Către A.S. Suvorin 238

1890 240
124. Către M.N. Galkin-Vraskoi 242
125. Către N.M. Ejov 243
126. Către A.N. Pleşceev 244
127. Către A.S. Suvorin 246
128. Către Al.P. Cehov 247
129. Către A.S. Suvorin 248
130. Către A.S. Suvorin 249
131. Către A.S. Lazarev-Gruzinski 251
132. Către M.I. Ceaikovski 252
133. Către A.P. Lenski 253
134. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 254
135. Către A.S. Suvorin 256
136. Către V.M. Lavrov 257
137. Către M.P. Cehova 259
138. Către N.V. Kiseleva 262
139. Către M.P. Cehova 265
140. Către M.P. Cehova 277
141. Către N.A. Leikin 279
142. Către M.P. Cehova 281
143. Către M.P. Cehova 283
144. Către E.I. Cehova 285
145. Către M.P. Cehova 289
146. Către A.S. Suvorin 293
147. Către A.S. Suvorin 294
148. Către A.S. Suvorin 296
149. Către I.I. Leontiev (Şceglov) 298
150. Către A.S. Suvorin 299
1891 301
151. Către A.F. Koni 302
152. Către A.S. Suvorin 304
153. Către M.P. Cehova 305
154. Către A.S. Suvorin 306
155. Către A.S. Suvorin 308

156. Către A.S. Suvorin 309
157. Către A.S. Suvorin 310
158. Către F.A. Cervinski 311
159. Către A.S. Suvorin 312
160. Către A.S. Suvorin 313
161. Către A.S. Suvorin 315
162. Către A.S. Suvorin 316
163. Către V.A. Tihonov 317
164. Către E.M. Şavrova 318
165. Către M.N. Albov 320
166. Către A.S. Suvorin 321
167. Către M.N. Albov 322
168. Către Al.P. Cehov 323
169. Către A.S. Suvorin 324
170. Către A.S. Suvorin 325
171. Către E.P. Egorov 326
172. Către A.I. Smaghin 330
173. Către A.S. Suvorin 332
174. Către A.S. Suvorin 333
175. Către V.A. Tihonov 334
1892 335
176. Către L.A. Avilova 336
177. Către L.A. Avilova 337
178. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 338
179. Către A.S. Suvorin 339
180. Către L.A. Avilova 341
181. Către E.P. Goslavski 342
182. Către A.S. Suvorin 344
183. Către E.M. Şavrova 345
184. Către L.A. Avilova 346
185. Către A.S. Suvorin 347
186. Către L.S. Mizinova 348
187. Către A.S. Suvorin 349
188. Către A.S. Suvorin 350

189. Către A.S. Suvorin 354
190. Către A.S. Suvorin 355
191. Către A.S. Suvorin 357
1893 358
192. . Către A.S. Suvorin 360
193. Către A.S. Suvorin 361
194. Către A.S. Suvorin 363
195. Către Al.P. Cehov 364
196. Către A.S. Suvorin 365
197. Către A.S. Suvorin 366
198. Către L.S. Mizinova 367
199. Către A.S. Suvorin 369
200. Către L.S. Mizinova 370
201. Către M.I. Ceaikovski 371
202. Către V.M. Lavrov 372
203. Către A.S. Suvorin 373
204. Către N.M. Ejov 374
205. Către V.A. Golţev 375
1894 376
206. Către A.S. Suvorin 377
207. Către A.S. Suvorin 378
208. Către A.S. Suvorin 379
209. Către A.S. Suvorin 380
210. Către L.S. Mizinova 381
211. Către A.S. Suvorin 383
212. Către L.S. Mizinova 384
213. Către A.I. Ertel 385
214. Către E.M. Şavrova 386
215. Către E.M. Şavrova 387
216. Către A.S. Suvorin 388
217. Către T.L. Şcepkina-Kupernik 389
218. Către I.I. Gorbunov-Posadov 390
1895 391
219. Către A.S. Suvorin 392

220. Către L.A. Avilova 393
221. Către E.M. Şavrova 394
222. Către A.S. Suvorin 396
223. Către E.M. Şavrova 397
224. Către A.V. Jirkevici 398
225. Către A.S. Suvorin 400
226. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 401
227. Către A.S. Suvorin 402
228. Către A.S. Suvorin 405
229. Către A.S. Suvorin 406
1896 407
230. Către V.G. Korolenko 408
231. Către A.A. Tihonov (Lugovoi) 409
232. Către A.S. Suvorin 410
233. Către M.P. Cehov 411
234. Către P.F. Iordanov 412
235. Către N.I. Korobov 414
236. Către E.M. Şavrova 415
237. Către V.V. Bilibin 416
238. Către V.G. Korolenko 417
239. Către T.L. Tolstaia 418
240. Către A.F. Koni 419
241. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 421
242. Către E.M. Şavrova 422
243. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 424
244. Către E.M. Şavrova 426
245. Către A.S. Suvorin 427
1897 429
246. Către P.F. Iordanov 430
247. Către A.S. Suvorin 431
248. Către A.S. Suvorin 432
249. Către N.M. Ejov 433
250. Către A.S. Suvorin 434
251. Către A.S. Suvorin 436

252. Către M.O. Menşikov 438
253. Către A.I. Ertel 439
254. Către E.M. Şevrova 440
255. Către A.S. Suvorin 441
256. Către P.F. Iordanov 442
257. Către L.A. Avilova 444
258. Către V.M. Sobolevski 445
259. Către F.D. Batiuşkov 446
260. Către M.P. Cehova 447
1898 448
261. Către A.S. Suvorin 449
262. Către E.M. Şevrova 450
263. Către F.D. Batiuşkov 451
264. Către A.A. Hoteainţeva 452
265. Către A.S. Suvorin 453
266. Către M.P. Cehov 456
267. Către Al.P. Cehov 457
268. Către O.R. Vasilieva 458
269. Către P.F. Iordanov 459
270. Către P.F. Iordanov 460
271. Către N.A. Bolman 461
272. Către L.A. Avilova 462
273. Către A.S. Suvorin 463
274. Către A.S. Suvorin 465
275. Către M.P. Cehova 466
276. Către Vl.I. Nemirovici-Dancenko 469
277. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 470
278. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 471
1899 474
279. Către K.S. Baranţevici 475
280. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 476
281. Către A.S. Suvorin 478
282. Către I.P. Cehov 480
283. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 481

284. Către V.F. Kommissarjevskaia 482
285. Către M.P. Cehova 483
286. Către A.S. Suvorin 484
287. Către P.A. Sergheenko 486
288. Către P. P. Gnedici 488
289. Către M.P. Cehova 489
290. Către Al.P. Cehov 490
291. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 491
292. Către I.I. Orlov 492
293. Către A.F. Marks 493
294. Către L.A. Avilova 495
295. Către A.S. Suvorin 496
296. Către V.G. Korolenko 497
297. Către I.I. Orlov 498
298. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 499
299. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 500
300. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 501
301. Către E.P. Goslavski 502
302. Către Al.P. Cehov 504
303. Către P.F. Iordanov 505
304. Către M.O. Menşikov 507
305. Către O.L. Knipper 509
306. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 510
307. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 511
308. Către O.L. Knipper 512
309. Către A.S. Suvorin 513
310. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 515
311. Către O.L. Knipper 516
312. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 518
313. Către O.L. Knipper 519
314. Către Teatrul de Artă din Moscova 520
315. Către O.L. Knipper 521
316. Către A.L. Vişnevski 522
317. Către G.I. Rossolimo 523

318. Către A.I. Urusov 525
319. Către O.L. Knipper 526
320. Către O.L. Knipper 527
321. Către V.A. Posse 528
322. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 529
323. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 531
324. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 532
325. Către V.S. Miroliubov 534
326. Către P.I. Kurkin 535
1900 536
327. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 537
328. Către G.I. Rossolimo 538
329. Către F.D. Batiuşkov 539
330. Către M.I. Suhomlinov 540
331. Către M.O. Menşikov 541
332. Către I.L. Leontiev (Şceglov) 544
333. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 546
334. Către M.B. Polinovski 548
335. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 549
336. Către V.A. Posse 551
337. Către V.A. Posse 552
338. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 553
339. Către M.I. Suhomlinov 554
340. Către P.F. Iakubovici (Melşin) 555
341. Către A.I. Petrovski 556
342. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 557
343. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 559
344. Către A.L. Vişnevski 560
345. Către O.L. Knipper 561
346. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 562
347. Către V.F. Kommissarjevskaia 563
348. Către O.L. Knipper 564
349. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 565
350. Către O.L. Knipper 566

351. Către O.L. Knipper 567
352. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 568
353. Către L.V. Sredin 569
354. Către V.F. Kommissarjevskaia 570
1901 571
355. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 572
356. Către O.L. Knipper 573
357. Către A.L. Vişnevski 575
358. Către O.L. Knipper 576
359. Către I.A. Tihomirov 577
360. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 578
361. Către A.L. Vişnevski 579
362. Către O.L. Knipper 580
363. Către O.L. Knipper 581
364. Către O.L. Knipper 582
365. Către O.L. Knipper 583
366. Către M.P. Cehov 584
367. Către N.P. Kondakov 585
368. Către V.A. Posse 587
369. Către B.K. Zaiţev 588
370. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 589
371. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 590
372. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 591
373. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 593
374. Către L.V. Sredin 594
375. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 595
376. Către A.M. Feodorov 597
377. Către O.L. Knipper 599
378. Către O.L. Knipper 600
379. Către O.L. Knipper 601
380. Către V.S. Miroliubov 602
381. Către M.P. Cehov 603
1902 604
382. Către K.D. Balmont 606

383. Către M.P. Cehov 607
384. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 608
385. Către O.L. Knipper 609
386. Către N.D. Teleşov 611
387. Către A.I. Kuprin 612
388. Către O.L. Knipper 613
389. Către M.P. Alexeeva (Lilina) 614
390. Către O.L. Knipper 615
391. Către V.S. Miroliubov 616
392. Către O.L. Knipper 617
393. Către O.L. Knipper 618
394. Către V.G. Korolenko 619
395. Către N.D. Teleşov 620
396. Către I.A. Belousov 621
397. Către O.L. Knipper 622
398. Către N. P. Kondakov 623
399. Către V.G. Korolenko 624
400. Către V.G. Korolenko 625
401. Către K.D. Balmont 626
402. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 627
403. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 628
404. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 629
405. Către V.G. Korolenko 631
406. Către A. N. Veselovski 632
407. Către V.G. Korolenko 633
408. Către O.L. Knipper 634
409. Către N.D. Teleşov 635
410. Către O.L. Knipper 636
411. Către A.F. Marks 637
412. Către A.I. Kuprin 638
413. Către F.D. Batiuşkov 640
414. Către O.L. Knipper 641
415. Către O.L. Knipper 642
416. Către O.L. Knipper 644

417. Către O.L. Knipper 645
418. Către P.I. Kurkin 646
419. Către A.M. Peşkov (M. Gorki) 647
420. Către S. P. Deaghilev 648
1903 649
421. Către F.D. Batiuşkov 650
422. Către O.L. Knipper 651
423. Către O.L. Knipper 652
424. Către V.F. Kommissarjevskaia 653
425. Către O.L. Knipper 654
426. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 655
427. Către A.I. Kuprin 656
428. Către N.D. Teleşov 657
429. Către V.S. Miroliubov 658
430. Către M.P. Alexeeva (Lilina) 659
431. Către O.L. Knipper 660
432. Către O.L. Knipper 661
433. Către O.L. Knipper 662
434. Către I.N. Potapenko 663
435. Către A.I. Sumbatov-Iujin 664
436. Către O.L. Knipper 665
437. Către O.L. Knipper 666
438. Către I.A. Belousov 667
439. Către V.A. Ghilearovski 668
440. Către O.L. Knipper 669
441. Către V.V. Smidovici (Veresaev) 670
442. Către N.E. Efros 671
443. Către S.N. Rabinovici (Şalom Aleihem) 672
444. Către A.S. Suvorin 673
445. Către A.S. Suvorin 674
446. Către S.P. Deaghilev 675
447. Către V.G. Korolenko 676
448. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 677
449. Către B.A. Lazarevski 678

450. Către K.D. Balmont 679
451. Către V.A. Golţev 680
452. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 681
453. Către S.A. Alexeev (Naidenov) 682
454. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 683
455. Către M.A. Cilenov 684
456. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 685
457. Către O.L. Knipper 686
458. Către O.L. Knipper 687
459. Către O.L. Knipper 689
460. Către O.L. Knipper 690
461. Către O.L. Knipper 691
462. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 692
463. Către O.L. Knipper 694
464. Către O.L. Knipper 695
465. Către O.L. Knipper 696
466. Către K.S. Alexeev (Stanişlavski) 697
467. Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko 698
468. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 700
469. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 702
470. Către V. L. Kign-Dedlov 703
471. Către K.S. Alexeev (Stanislavski) 704
472. Către O.L. Knipper 705
473. Către A.N. Veselovski 706
474. Către A.S. Lazarev-Gruzinski 707
1904 708
475. Către F.A. Cervinski 710
476. Către V.F. Kommissarjevskaia 711
477. Către F.D. Batiuşkov 712
478. Către O.L. Knipper 713
479. Către B.A. Lazarevski 714
480. Către B.A. Sadovski 715
481. Către G.I. Rossolimo 716